Lei 29

„Reafirm că am scris şi scriu Gestele valahilor cu gîndul să-mi răspund mie şi altora la întrebări care se adresează fiinţei noastre naţionale şi istoriei care o exprimă şi o explică.
Că dedic aceste Geste tinerilor ţării mele, bărbaţilor de astăzi şi de mîine, viitorimii ei."

RADU THEODORU

CUTEZĂTORII

* RADU THEODORU • STRĂMOŞII

RADU THEODORU

CUTEZĂTORII

STRĂMOŞII

*

Hronic de vitejie

EDITURA ALBATROS

Ilustraţia copertei : VASILE SOCOLIUC

RADU THEODORU

STRĂMOŞII

★

Hronic de vitejie

Ediţia a IV-a revăzută şi adăugită

EDITURA ALBATROS
BUCUREŞTI • 1987

Pentru
Stela-Angela...

...prin ea, tuturor dascălilor de străveche, sfîntă limbă și istorie românească...

CUVÎNT ÎNAINTE

Nu este ușor să motivezi actul de creație. Este și mai puțin ușor să motivezi o carte născută dintr-un îndelung dialog cu vremea ta, cu vremea neamului tău, cu contemporanii și deopotrivă cu cei care ne-au precedat. Acest dialog purtat în ceasuri de taină și confesiune, ridicîndu-ne cugetul la marile întrebări existențiale, naște în mod firesc neliniștea și responsabilitatea.

Neliniște pentru imperfecțiunea mijloacelor alese să exprime o sinteză a veacurilor într-un tot omogen care este cartea. Neliniște pentru că spațiul istoric la care am aspirat, de la Burebista la Avram Iancu, însumează epoci în care s-a consumat o bună parte din istoria dramatică a românilor, materialul faptic concurînd scrierea enciclopedică, mai ales dacă autorul, respectînd conexiunile și interdependențele fenomenelor social-politice, ambiționează să coreleze acel material faptic la Europa contemporană lui. Strămoșii *(volumul I,* Hronic de vitejie *aflat la a IV-a ediție, volumul II,* Gesta Valachorum *inedit) face parte din ciclul* Gestelor valahe *din care au apărut pînă acum :* Brazdă și Paloș ; Călărețul roșu ; Corsarul ; *tetralogia* Vulturul ; *romanul-document* Cronică eroică 1877—1878. *Sînt în lucru volumele care încheie* Gestele, *dedicate primului război mondial și constituirii statului național unitar și ca o încununare a năzuinței de veacuri spre libertate națională și socială, cele dedicate actului de la 23 August și războiului antihitlerist din care au apărut* Biografie de război *și* Recunoaștere îndepărtată. *Scrise fie în formula roman-document, fie ca romane istorice,* Gestele *implică acut sentimentul responsabilității profesionale, pe al probității ridicate la valoarea fabuloasă a epocii care realizează la parametri superlativi cotele istorice aflătoare la temelia tuturor actelor fundamentale ale poporului nostru începînd cu Burebista și terminînd cu generalii, ofițerii și ostașii, care au purtat tricolorul în cel de-al doilea război mondial, în lupta pentru eliberarea țării de sub dominația fascistă și hitleristă, pentru nimicirea flagelului dement numit horthysm, care-a martirizat Transilvania de nord cedată prin Dictatul de la Viena, participînd apoi prin lupte sîngeroase la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei.*

Dacă lectura Gestelor, *dincolo de amănuntul de epocă, pitoresc și caracteristic, poate sugera esențialul și logicul fenomenului istoric, dacă poate evoca lumi revolute mereu în căutarea sinelui național, transformînd datul arhivistic în viață autentică, dacă această lectură poate pune în valoare date istorice de permanență cum ar fi sentimentul demnității naționale, pasiunea libertății, vocația suveranității, atunci truda autorului se justifică, justificîndu-i profesiunea de credință : Patria. Patria de la Carpați, Dunăre și Mare mereu la locul geometric al intereselor marilor puteri care au siluit hotarele etniei ancestrale fără să ne poată dezagrega și dizloca permanența și, o dată cu ea, istoria celor care au afirmat-o, de cele mai multe ori tragic, așa cum s-a întîmplat cu Burebista și Decebal, cu Ion Vodă Cumplitul și Mihai Viteazul, cu Horea, Cloșca și Crișan și cu Avram Iancu. Pentru că dreptatea și necesitatea libertății noastre trebuiau impuse cu arma și jertfa de sine, în condiții totdeauna dramatice, în inferioritate numerică, cu înfrîngeri parțiale răzbunate de un mare și definitiv cîștig de cauză dat românilor de istoria însăși.*

Ajunși aici cu expunerea de motive, reafirm că am scris și scriu Gestele valahilor *cu gîndul să-mi răspund mie și altora la întrebări care se adresează ființei noastre naționale și istoriei care o exprimă și explică.*

Că dedic aceste Geste *tinerilor țării mele, bărbaților de astăzi și de mîine, viitorimii ei.*

V-am avut alături pe cei care-ați năzuit să cuceriți văzduhul. Am zburat plan la plan în cerul acesta românesc plin de amintiri pînă la geamăt. V-am întîlnit în plin Atlantic, la bordul navei-școală „Mircea", năzuind să descifrez datele unei profesii străvechi, marinăritul, cu rădăcini în bîrlădenii dinaintea întemeierii, astăzi legîndu-ne peste Oceanul planetar cu toate continentele

Terrei. V-am întîlnit la furnalele Reşiţei, Hunedoarei, Galaţiului, purtînd salopeta ca pe un herb al epocii ; ori purtînd uniforma Armatei pe cîmpul de exerciţii militare, în poligoane, pe aerodroame şi, cu demnitatea înţelegerii pe marile şantiere ale ţării, acolo unde viaţa înseamnă faptă şi numai fapta dăruită tuturor înseamnă viaţă.

V-am cunoscut şi stimat, tineri inventatori, studenţi străluciţi, cercetători, ingineri şi dascăli, medici, risipiţi în ţară, armătura de conştiinţă trează şi lucidă a timpului.

Iubindu-l în voi pe mîine, iată că vă dedic o parte din ieri, pentru ceasurile voastre de solitudine, de taină şi confesiune. Închideţi o clipă ochii, în amurg, la Voroneţ, ori la Humor, pe valea Arieşului, ori în munţii Apuseni, în lunca Argeşului, ori la Cozia, pe Olt, pe malul Dunării, ori la Pontul Euxin ; în fantasticul sobor cioplit în piatră pe Ciucaş ; ori pe Negoiul ; ori pe Jii, oriunde veţi fi fiind în ţara asta a României.

Ascultaţi vîntul curgînd prin coroanele copacilor. Ascultaţi apele. Ascultaţi ierburile. Ascultaţi luturile. Vă vor adăogi tot ce autorul acestor Geste *n-a putut scrie şi tălmăci pentru voi, din pricina nepriceperii lui, a limitelor şi neputinţelor lui.*

RADU THEODORU

Aprilie 1987

ÎN LOC DE INTRODUCERE

ÎN CARE ASISTĂM LA TEMEIUL DIN CARE S-A NĂSCUT ACEASTĂ CARTE

1

Pe altimetru 10 000. Zori de octombrie luminoşi. Jos, caligrafia strălucitoare a apelor din nordul Transilvaniei. Misiunea : acoperirea zonei Cluj — Oradea — Satu Mare — Cluj, cu două patrule. Răsare soarele. La zece mii, cerul se umple de sîngeriu gros, păstos.

— Atenţie ! Stînga jos !

E glasul istoricului. Stătuse cîţiva ani prin arhivele muzeelor europene. Sub noi, mult sub noi, patru siluete oţelii, cu cap compas Cluj. Şi-n căştile de radio un ordin :

— *Achtung ! Achtung ! Die Vorbereitung für das Angriff !*

Mă răstorn pe aripă. Reticulul luminos al colimatorului taie cerul. Orizontul. Peisajul terestru. Pic. Patrula a doua din escadrila a doua a Corpului Aerian Român a intrat în fir indian.

— Pe aici, pe undeva, s-a retras Menumorut spre cetatea Biharea, spune profesorul.

Are ordin special să tacă. Nu tace niciodată. Pentru el, fiecare careu al hărţii 1/500 000 ; careu minuscul, colorat cu verdele pastel al cîmpiilor sau cu maroul munţilor, trăieşte dincolo de vreme, o viaţă în care evenimentele concentrate în afară de lentoarea veacurilor au o densitate dramatică. Mă pregătesc de atac. Manşa vibrează uşor. Vîrfurile planurilor vibrează. Pe şoseaua Cluj—Oradea trec trupele noastre. Patrula nemţească nu ne-a văzut. Capul execută o ranversare. Soarele îi poleieşte fuzelajul. Menumorut, stăpîn pe turme şi plaiuri. Strămoşii păstoreau sub noi, cînd Arpad...

— Dreapta sus !

Întorc capul. De undeva din cer, ne pică în spate două avioane.

— Rămîi, îi ordon orientalistului, comandantul celulei a doua. Îl văd vîrînd strîns în urcare. Atac cu istoricul. Cad cu 950 pe vitezometru din văzduhul în care-și vor fi descifrat gîndurile toți cei de la Menumorut la noi.

2

Prin 1951, într-o sală de lectură a muzeului Brukenthal din Sibiu. Pilotul de vînătoare, în civil, descurca dintr-o istorie bizantină faptele puțin verosimile ale unui Radu Voinea, pirat bîrlădean, vîndut sclav de un trib cuman la Bulgar pe Volga, ajuns la Horezm, cultivat aici în astronomie, poezie și matematică, ca mai tîrziu, prin Bizanț să se-ntoarcă în Dobrogea cnezatelor de-nceput, după o viață care-l așeza pe aceeași treaptă de aventură și cutezanță cu navigatorii normanzi, cunoscuți istoriei sub numele de vikingi.

Tot aici studia legăturile lui Iancu de Hunedoara cu Țara Românească, istoricul. Și desigur, ca-n toate întîmplările din viață și din cărți, orientalistul venise cu o conferință despre Hoarda de Aur. Purta în servietă și în buzunare fișe scrise mărunt, în care adunase un material imens despre Timur cel Șchiop și viața mongolilor. Intrase în muzeu să cerceteze colecția de stampe. Bineînțeles că și-au adus aminte de război, de luptele pentru eliberarea Transilvaniei, Ungariei și Cehoslovaciei, că și-au comentat viețile și aspirațiile și că, încercînd să contureze sensuri mai largi prezentului, credeau că o pot face eficace și cu perspectivă judecîndu-l din aria cuprinzătoare a istoriei.

3

Acum cîțiva ani, fostul pilot de vînătoare, care între timp cotrobăise prin cîteva sute de volume prăfuite să-și găsească niște gînduri rătăcite prin alte veacuri, a primit într-o singură zi două scrisori aproape identice în conținut.

Dragă prietene,

...Cred că pentru tine, singura istorie interesantă este istoria trăită. În peregrinările mele, am dat peste lucruri care fac bogăția oricărui colecționar de documente vii. Îți cedez cîteva, cu dorința expresă de a le integra într-un context mai larg, lucru care mie îmi este imposibil. Și pînă la urmă, neinteresant. Îți atrag atenția asupra volumului cu însemnările scutierului bearnez, cavalerul Jean d'Ossau, găsit de mine în lăzile unui venerabil notar gascon din Orthez. Bearnezul a fost martorul ocular al unor bătălii date de Iancu de Hunedoara și Vlad Dracu. Se pare că afurisitul de gascon l-a plăcut atît de mult pe «Vlad le Diable» încît l-a părăsit fără remușcare pe acel teribil «Chevalier blanc de la Valachie» Iancu de Hunedoara și s-a înrolat sub steagul lui Vlad și mai tîrziu sub a' lui Vlad Țepeș. Dacă poți să așezi povestirea gasconului alături de fapte care să ne înfierbinte inima cu amintirea gloriei străbune, născută dintr-o dorință de libertate care ne-a umplut de demnitate și ne-a ridicat printre cei mai destoinici oșteni ai acelor timpuri, te salut ca pe un om de ispravă. Se cheamă, atunci, că ai înțeles pînă la capăt sensul misiunilor noastre de luptă. Se mai cheamă că încăpățînarea ta cazonă va întîlni un inamic, cu care va avea mult de furcă. Schimbă amice avionul de vînătoare, pe o pană onorabilă. Tunul de 20 m/m înlocuiește-l cu stiloul. În locul rafalelor scurte și bine ochite ale mitralierelor de 13,2 m/m (vezi că n-am uitat nimic din ce pretindeai bieților rezerviști) folosește efectul exploziv al cuvintelor bine simțite, care să cadă în sufletele celor tineri, făcîndu-i părtași la aceste fapte, moștenitori ai acestei glorii și chezași pentru mîine a ceea ce noi, cu jertfă de sînge am împlinit pe frontul antihitlerist.

Restul scrisorii nu mai are decît o importanță strict personală.

Și a doua :

Prea fericitule rezervist,

Primește salutările mele parfumate cu ambră. Alah să-ți înmulțească anii și-nțelepciunea. Întrucît slava ta de arme, o, războinicule, s-a stins odată cu intrarea în serviciu a reactoarelor supersonice, de la care fost-ai alungat de crîncenii paznici savanți ai barocamerelor, cărora

li s-au adăugat fără ruşine necuviincioasele-ţi boale precum podagra, reumatismele vechi şi scîrţîitoare, şi altele asemenea, pogoară-ţi ochii pe aceste foi de Eghipet, scrise de unul dintre vitejii trăitori în corturi de pîslă, mingan-u noion Mangu, unul din urmaşii direcţi ai lui Subutai.

Învredniceşte-te să le cureţi de colbul veacurilor şi să le dai strălucirea acelor zile în care strămoşii noştri ridicaţi în scări despicau istoria întru gloria ostăşească a acestor meleaguri. Mingan-u noion Mangu a gustat cu durere din tăişul săbiei moşilor noştri şi ca un înţelept ce se afla şi-a mărturisit sieşi şi altora, printre care se număra Ghirei-han de la Crim şi cuviinciosul Al-Zahir Rukn-Baibars — sfetnic la Bagdad şi om de litere — şi-a mărturisit, ziceam, gîndurile lui despre acei luptători crînceni de la Kara-Iflak şi Bogdan Ilî, spunînd că vitejia lor semeaţă se trage din nişte rădăcini pe care le-ar avea în glie şi-n vreme ; că mulţi, nenumăraţi fii ai lui Alah au îngrăşat acea glie şi că unor asemenea viteji, mai curînd ar fi înţelept din partea mai marilor Hoardei să li se cinstească hotarele şi să li se lase primăverile cu muncile cîmpului şi verile cu strînsul holdelor, pentru că oricît i-ar încerca măritul han cu ceambururile lui, ei se ridică precum ierburile stepelor după furtună, n-au nici început nici sfîrşit şi una sînt cu hotarele lor, cu glia mănoasă, cu neguruşul codrilor şi ţintirimurile în care le albesc oasele.

Dacă acest vrednic de stimă Mangu, comandant de mie, cu cîlurile risipite prin stepele de peste Nistru poate să-ţi spună cum erau organizaţi tătarii şi din cele spuse de el poţi să scoţi în lumină cîteva din faptele noastre de arme, o, războinicule, consider că n-ai măcinat zadarnic cerurile cu elicea tripală şi pas variabil ; ci ca un vrednic şi cinstit oştean, ţi-ai împlinit slujbele pînă la capăt, dînd cu tifla paznicilor savanţi ai barocamerelor şi că ţi-ai topit nostalgiile apropo de supersonice, în nişte gînduri dacă nu filozoficeşti, măcar înţelepte. Drept pentru care aştept să citesc, iarna, lîngă căldura molcomă a caloriferului, povestirile pe care cuviinţa îţi cere să te apuci a le scrie, cu fruntea în zarea sîngerie a istoriei şi sufletul cutremurat de toată dania de sînge pe care-am făcut-o din veac în veac, să ajungem aici, în ariile mănoase ale omului şi omeniei...

CARTEA
ÎNTÎI

MEMORIA VEACURILOR

BUREBISTA, REGELE DACILOR

1

Regele ridică dreapta în care ţine daca, sabia scurtă din fier lustruit. Balaur trage în frîu. Îl aude rozîndu-şi zăbala, după cum aude tocăitul repede al unei ciocănitori. Din valea pîrîului peste care se împreună crengile molizilor, ţîşneşte la galop coloana călăreţilor appuli. Îl vede pe Ziraxis cu coiful lui patrat din fier, călărind gheboşat, rotindu-şi daca şi chiuind atît de sălbatec încît se înfioară. Ziraxis îi duce pe appuli în inima taberei lui Critasir. Sau cel puţin acolo i-a poruncit să-i ducă. Vede păşunea întinsă, presărată cu stejari, vede şanţul de apărare al taberei, valul de pămînt neterminat şi palisada abia începută. Vede de aici pînă şi grămezile de aşchii albe sărite de sub topoarele celţilor şi ale sclavilor care-au cioplit parii palisadei. Aude cornii străjilor sunînd cu deznădejde şi vede războinicii celţi de la intrarea în tabără sărind pe cai în clipa cînd Ziraxis năvăleşte între ei. Apullii răstoarnă cai şi călăreţi. Steagul lor, „lupul roşu“, cap de lup din bronz, trup de balaur din piele vopsită roşu, purtat în goană, scoate vaierul binecunoscut şi Ziraxis despică cel dintîi celt care-i iese în cale dincolo de intrarea în tabără. Măgura pe care stă este acoperită cu alunişte. In stînga, spre lunca fluviului sfînt Donaris, sînt călăreţii dacilor mari, carpilor şi costobocilor, care n-au isprăvit încă ceremonia băutului din apa sfîntă. Purtătorii de burdufe trec în lungul coloanelor de călăreţi, turnîndu-le apa în căuşele din lemn. Ceremonia a început după miezul nopţii, cînd zeiţa Bendis s-a oglindit în apele fluviului. Cornii din tabăra lui Critasir dau semnale pe care nu le cunoaşte.

— Îi laşi biruinţa lui Ziraxis, rege ?

— Las biruinţa aceluia care o merită, Duras !...

— Voia ta !

— Ridică semnul soarelui şi arată-l lui Pieporus !

Duras ridică oglinda de argint cu şapte raze, prinsă într-o coadă scurtă din stejar, întorcînd-o spre intrîndul de pădure în capătul căruia se văd cei zece fii ai lui Pieporus, călări pe cai negri, acoperiţi cu platoşe, purtînd scuturi rotunde şi, ca nici un luptător dac, suliţe, după obiceiul celţilor şi al romanilor. Un sunet prelung de corn. Trîmba de călăreţi din miazănoapte se smulge din pîclele subţiri şi diafane care se înfuiorează din fînurile umezite de rouă. Regele îl vede pe Pieporus, coif suflat cu argint, soare de argint prins pe platoşă, scut rotund cu poleială de argint, care trece pe sub măgură şi strigă numele lui Zamolxis. În dreapta călăreşte stegarul costobocilor, ducînd „lupul albastru“ care vuieşte sălbatec. Trupul de balaur unduieşte în văzduh. Rîndurile călăreţilor sînt drepte. Oamenii călăresc pulpă în pulpă. Străluciţii poartă coifuri de fier, ori de bronz. Cîmpia se umple de tropote, de nechezat de cai, de glasuri aspre care-l strigă pe Zamolxis. Pieporus năvăleşte între tabără şi Donaris, acolo unde iscoadele au văzut şanţul de apărare abia început.

— Să vină skistaii cu apă sfîntă, Duras !

La poalele măgurii sînt cetele de călăreţi ai acestor pămînturi apusene şi de miazănoapte, dacii racatae şi racatriae, aşezate într-o singură coloană de cîte zece călăreţi pe rînd, cetele gărzii din Sarmisegetuza cu stegarul lor Ziper, purtînd „lupul de aur“, dacii de rînd la oştire dintre biephi şi cei ai cetăţilor din munţi, învăţaţi să străbată călări peste culmile înalte, dar bucuroşi să lupte pe jos, arcaşi mai ales, care şi-au clătit gura cu apă sfîntă încă de la miezul nopţii. Burebista îl întoarce pe Balaur în loc, atingîndu-l uşor cu pintenul de fier. Cetele stau nemişcate. Oamenii îşi ridică frunţile spre soarele care răsare.

Poartă opinci, cioareci de aba, cămăşi albe strînse cu cingători de piele în care au iasca, amnarul, căuşul de băut apă — dolamele au rămas la căruţe, în tabăra mare — scuturile rotunde la stînga, daca din fier la mînă ; cei chemaţi la rînd sînt înarmaţi cu coase, ori cu ghioage, ori cu securi din fier ; acum primesc răsăritul pe frunţi şi Seiciper, anahoretul, îi întinde căuşul cu apă sfîntă luată

din Donaris, în care plutesc boabe mici și parfumate de rășină.

Burebista, regele dacilor, bea apa încet, ținîndu-și ochii închiși.

— Zamolxis cu tine, rege, spune Seiciper și își trage daca din teacă.

— Zamolxis cu tine, Burebista ! strigă garda.

— Zamolxis cu voi ! răspunde el.

Cînd coboară măgura la pas, cetele gărzii sînt în dreapta și stînga lui, Duras călărește cu un cap de cal în urmă și se aud cimpoaiele dacilor racatriae pe care nu i-a putut dezbăra de obiceiul acesta, de a pleca la luptă cîntînd din cimpoaie. Ridică daca și cimpoaiele tac. Este un stejar bătrîn drept în fața lui, pe sub ramurile căruia vede călăreții lui Ziraxis țîșnind din tabăra boiilor lui Critasir și gonind spre Marus cu o trîmbă de călăreți celți pe urme. Sînt călăreți de rînd, nu poartă coarne de taur la coifuri și au asupra călăreților daci avantajul suliței, dacă Ziraxis se lasă prins la lupta călare. Cînd iese de sub stejar în poiana luminată de soarele ridicat în văzduh, vede călăreții lui Pieporus lovindu-se de o trîmbă de celți călări pe cai albi. Tot atunci vede în mijlocul taberei femeile care înhamă la căruțe și un călăreț uriaș, cu coarne de zimbru la coiful poleit, țîșnind pe deasupra unei oiști, urmat de un pîlc de războinici rotindu-și pe deasupra capetelor săbiile lungi și drepte din fier, acele săbii care țin la depărtare săbiile scurte ale dacilor.

— Critasir, rege, strigă Duras.

Burebista apasă pintenii și slăbește frîul. Balaur pleacă la galop. Burebista se lasă o clipă furat de vraja goanei. Vîntul îi șuieră la urechi, îi despică barba, îl simte intrîndu-i pe sub obrăzare, apoi știe că nu-l poate învinge pe Critasir, regele boiilor, decît silindu-l să descalece. Vede în stînga lui Critasir un războinic foarte tînăr, dar înainte de a-și da seama că este o femeie, parează scurt lovitura de sabie dată la cap de celtul uriaș, îl strunește pe Balaur dar celtul este mai bun călăreț, ori calul lui este mai învățat, pentru că răsucit din goană, îl ajunge pieziș și din urmă. Primește pe scut lovitura care-i zdruncină măruntaiele... Quintus Martialis Severus l-a ironizat după obiceiul lui de sibarit atunci cînd a plecat la războiul cu

Critasir, spunînd că asta este treaba lui Ziraxis, nu a regelui. Acum ar rîde în hohote, văzîndu-l înghesuit de uriașul chior, care duhnește a blănuri, care-i toacă scutul cu spada lui înfricoșătoare ; dar Severus nu înțelege, sau se face că nu înțelege, sau nu-i convine să înțeleagă de ce regele dacilor trebuie să-l ucidă cu mîna lui pe Critasir, să oprească aici, pe Marus, drumul celților și tot aici să fie de față cînd se bat stîlpii de hotar și se ard cu semnul din ce în ce mai cunoscut de semințiile acestei părți de lume : capul de lup cu trup de balaur. Își duce armăsarul din pulpe, se apără cu scutul și cu vîrful de cosor al sabiei, retează vinele de la gîtul calului care nechează, se poticnește și este gata să se prăbușească. Sare de pe tohoarca prinsă cu chingă de bete în clipa cînd Critasir atinge pămîntul. Aude buciumele arcașilor ascunși în lunca lui Marus. Înseamnă că Ziraxis i-a tîrît pe celți în săgețile acelora. Boii și tauriscii nu trebuiesc înfrînți. Trebuiesc nimiciți. Este gîndul care l-a călăuzit înainte de luptă. Este gîndul cu care urmărește felul în care Critasir își pleacă coiful cu coarne de zimbru și își ridică spada, lăsîndu-și descoperit gîtul. Celtul poartă o barbă care-i ajunge la jumătatea pieptului. Burebista aude țipătul unei femei, aude galopadele din jur, simte oștenii din gardă apărîndu-i spatele și mai ales aude strigătele de biruință ale appulilor care-l cheamă martor pe Gebeleizis.

— Critasir, strigă.

Uriașul scoate un muget și lovește năprasnic. Este lovitura celtă, menită să despice și să înspăimînte, care pune în valoare spada grea de fier, lovitura care, nelovind dușmanul, îl descumpănește pe celt, lăsîndu-i gîtul liber. Burebista lovește scurt cu daca. Sîngele lui Critasir îi stropește coiful, scutul și obrazul. Uriașul cade într-un genunchi. Horcăie. Încearcă să se ridice și atunci Burebista îl ucide. Critasir este întins în iarba amestecată cu așchii de molid mirosind a rășină. Arde ceva în tabăra celților, se aud țipete de femei, muget de vite, behăit de oi și spre Donaris strigăte învrăjbite de luptă. Regele îngenunche, saltă pe umăr trupul lui Critasir și, urmat de Balaur care nechează, intră în tabăra celților. Tabăra arde...

... — Bendis, zeiță a lunii, a pădurilor întunecoase, zeița și prietena mea, auzi-mă ! Taină din taină, numărul 7 al înțelepciunii, între mine și tine magul Berossos, constelația Berbecului adăpostește echinocțiul de primăvară, iată luna fecioară este în cel dintîi pătrar și Jupiter este favorabil stăpînului meu. Apameea, cine cîntă și-mi batjocorește misterul ?

— Cotiso, stăpînă, fiul lui Cotiso, regele sucilor.

— Sucii sînt daci și dacii au un singur rege, Burebista ! Unde este Medopa ?

— Ascultă cîntecul lui Cotiso, stăpînă ! Este tînără și poruncile stăpînului sînt prea aspre.

— Tinerețea nu înseamnă destrăbălare... Dacii au băut pînă acum atît cît să le ajungă pe o mie de ani și tu vorbești mai mult decît se cuvine, Apameea. Luați de la capăt implorația lui Bendis, zeița lunii și a pădurilor întunecoase.

— Regină, luna a trecut peste Cogaion. Umbra bradului sacru cade peste templul lui Zamolxis. Bendis nu te mai aude. Văd ieșind din peșterile lor pe skistai, anahoreții marelui preot. În cetate se petrece. Bendis nu te poate auzi.

— Duceți-vă !

Regina ascultă cîntecul de harfe care se depărtează spre palat. Presară rășină pe altar și se lasă înconjurată de fumul albăstrui, aproape cu voluptate. Este ceasul ei de reculegere. Îi place aici între cele 37 de colonade din lemn de stejar ridicate sub cerul înstelat, unde ea o cheamă pe Bendis și zeița vine la chemare înălțîndu-se albă peste vîrfurile negre ale brazilor. Îi place să se lase scăldată în lumina străvezie, să urmărească rotirea constelațiilor pe cerul de catifea, să privească cetatea regală cu turnurile ei din piatră, cu zidurile spălate de rouă, să vadă crestele munților protectori înconjurînd Sarmisegetuza, să asculte liniștea măreață a nopții. Bărbatul și fiul ei sînt departe, la războiul cu celții ; iar în Sarmisegetuza, Cotiso chefuiește sfidînd legea. Să fie un semn ? Bendis, zeița al cărei nume îl poartă, veghează. Presară din nou rășină pe altar și murmură implorația către zeița lună.

— Auzi-mă, zeiță ! Din murmur de ape în murmur de ape ! Din freamăt de frunză în freamăt de frunză ! Din sunetul luminii tale căzînd pe poteci de cerbi, auzi-mă ! Induplecă-l pe Zamolxis să-l călăuzească la mine pe regele și stăpînul meu. Să mi-l aducă viu și nevătămat pe Duras, fiul meu. Sînt singură !

— Pe Hades, regină, nu chiar singură !

Regina se răsucește spre locul de unde se aude glasul.

— Severus !

— Sclavul tău, regină... Sclavul tău pe viață !

— Profanatorule ! Ce cauți în templul lui Bendis ?

— Pe tine, regină !... Știu !... Ești gata să înfigi blestematul acela de cuțitoi în biata mea inimă sudică, plină de fiorii dragostei... În noaptea asta nu-ți voi vorbi despre dragoste !

— Quintus Martialis Severus !...

— Pe zei ! Niciodată numele meu nu mi s-a părut atît de sonor, de frumos și de roman ca acum, rostit cu atîta ură de buzele tale, regină.

— Ești limbut, viclean ca șarpele și nu știu de ce regele ți-a acordat protecția lui sacră... Ce vrei ?

— Alianța ta !

— Împotriva cui ?

— A lui Deceneu.

— Niciodată.

— Fără vorbe mari și definitive.

— Ai spurcat templul cu intrigile tale josnice. Cu făptura ta plină de mîrșăvie.

— Se vorbește în cetate și-n orașele voastre de la Arcobadava la Ziridava, că Deceneu s-a retras în pustie din clipa cînd nu l-ai vrut de soț.

— Deceneu a ascultat chemarea lui Zamolxis încă din pruncie... Ce ai tu sacru pe acest pămînt, Severus ?

— Nimic, regină !

Glasul lui Deceneu. Marele preot iese din tainița care se leagă cu templul Soarelui.

— Pe Jupiter ! Iată-l pe marele pustnic părăsindu-și grota și venind incognito în templul lui Bendis, unde regina slujește singură zeiței ei protectoare. O poveste pe care regele ar asculta-o cu multă plăcere, vi-o jur !

Regina își trage cuțitul de la brîu și se repede spre locul unde stă romanul. Deceneu îi taie calea.

— Severus are dreptate, regină ! Tot atîta dreptate cîtă am eu, cînd spun că ceasul lui n-a fost încă hotărît de zei... Spuneai reginei...

— Să se alieze cu mine, împotriva ta.

— De ce ?

— Templul lui Bendis nu este tocmai potrivit pentru o mărturisire, Deceneu.

— Regină, s-a făcut frig !..., Severus, urmează-mă !

— O poruncă ?

— Ești liber s-o socotești ceea ce orgoliul tău poate accepta.

Deceneu intră în nișa care face un unghi drept, apoi alt unghi drept, după modelul cum sînt construite zidurile de incintă ale cetăților dace, de aici coboară trepte abrupte de piatră și romanul are senzația că pătrunde în labirintul subteran, unde Deceneu făurește religia dacilor, labirint despre care se vorbește mult și ciudat în lumea Pontului. Nările lui suprasaturate de mirosul de zer și brînză de oaie care predomină pînă și în casele patricienilor daci, acei tarabostes încă barbari, sorb cu nesaț aromele de ambră și uleiuri egiptene emanate de trupul plin al reginei. La cei aproape 30 de ani, Bendis este, încă, una din frumusețile Răsăritului. Un tunel căptușit cu piatră, prin care trece un curent de aer proaspăt, dovedind că dacii sînt mult mai buni constructori decît se bănuiește la Roma, apoi o peșteră rotundă în care ard 7 opaițe și 7 torțe. Regina a rămas sus, ori poate s-a întors la curte. O masă rotundă cioplită în piatră, 7 scaune tot din piatră, de fapt 7 jilțuri și atît. Deci nu este peștera lui Deceneu și pînă la urmă poate că nu este nici peșteră, după felul în care au coborît, pare să fie un loc ieșit de sub semnul sacru al sanctuarului.

— Prea ascetic pentru un mare preot care aspiră la titlul de vicerege al dacilor.

— Ce vrei ?

— Alianța regelui și pe Pompeius prim consul la Roma.

— De ce nu imperator ?

— Este încă prea vie amintirea tribunilor. Dreptul lor la veto. Legea agrară. Decemvirii. Legea libertății mariajului. Plebiscitul. Adică toată lupta și recuzita plebeienilor pentru drepturi civice. Roma poartă încă în carne numele lui Spartacus și al răscoalei gladiatorilor. Republica

este încă puternică, Deceneu, și asta ar trebui să te îngrijoreze... Pentru tine... Pentru rege !

— Republica este puternică prin Caesar ?

— Caesar este un uzurpator... Este puternică prin instituții, Deceneu ! Prin conștiință ! Dar mai ales prin noii magistrați, care, atenție, Deceneu, nu au caracter sacru. Prin patres, mare preot. Iată că la Roma plebeii s-au lepădat de preoți, Deceneu, și preoții au rămas ai patricienilor...

— Asta se întîmplă la Roma, Severus ! Aici sîntem în Dacia lui Burebista...

— Cine-o poate jura, că așa va fi pînă la capăt ?

— Deci ?

— Mă gîndeam la Ariovist, regele marii uniuni de triburi germanice.

— Severus, teme-ți viața !

— Stă sub protecția sacră a regelui Deceneu !

— Rămîi la discutarea instituțiilor Romei... La ideea ta ca regele să-l ajute pe Pompeius. Sînt treburile firești ale unui fugar... Ori ale unui spion... Dar politica, Severus ? !... Politica Daciei !

— Aceea este treaba marelui ei preot !

— A lui Zamolxis ! A timpului !... A regelui și a istoriei, Severus !... Du-te !... Iată, Comosicus te va călăuzi ! Severus !... Protecția regală nu împiedică stîncile și întîmplarea să se întîlnească deasupra capului tău.

— Salve, Deceneu ! Am să-mi veghez capul.

— Salve, Severus ! Și uită povestea neghioabă cu un Deceneu anahoret din pricina unei femei, chiar dacă femeia aceea este regină.

— Meditează la viitor, o, mare preot, și vezi dacă augurii nu-ți șoptesc că o Dacie imperială poate rămîne imperială, doar lîngă o Romă imperială prin Pompeius !

— Salve, Severus !

— Salve, Deceneu !

Deceneu rămîne în meditație, apoi pune smirnă pe o tipsie, ia foc cu o feștilă, aprinde smirna și cu gesturi rituale gonește spiritul lui Severus. Vestitorii lui Burebista au ajuns abia la munții de apus, preoții triburilor au aprins focurile încă de azi noapte și din foc aprins pe culme în foc aprins pe culme, știrea a ajuns încă noaptea trecută la Sarmisegetuza. Culoarea focurilor a fost roșie, deci regele a învins. Dar Roma ? Se împlinesc cinci ani de la

ultima jertfă. La solstițiul de vară se așteaptă înainte umblătorii cu vești din Egipt, Roma, cetățile Pontului, de la sarmați și germani, de la Efes și Pergam, de la Milet și din insule. El este ochiul și urechea regelui. Să fie Burebista numai brațul înarmat ? De unde începe opera regelui și de unde a marelui preot ? Unde ele se contopesc și unde nu ? Îl cheamă în ajutor pe Zamolxis și plimbă din nou tipsia cu smirnă peste masa rotundă din piatră, spre a alunga spiritul cinic al romanului...

3

Cînd toți dacii uciși în lupta cu celții lui Critasir sînt așezați pe ruguri, regele îmbracă straiul sacerdotal pentru implorația către Zamolxis. Tabăra celtă a fost dată focului și celții morți, după ce au fost despuiați de arme, platoșe și podoabe, au fost îngropați, să nu se spurce pășunile. Este o noapte limpede, străvezie și Burebista ascultă miile de zgomote care i-au intrat în sînge încă din copilărie, nechezatul cailor duși la pășune, behăitul oilor, mugetul blînd al vitelor, apoi zgomotele săbiilor celte încărcate în căruțe, chemările căpeteniilor și vaierele femeilor pornite spre Singone, spre a fi vîndute. Știe acum că o parte din triburile lui Critasir, mai ales taurisci, au rămas dincolo de Marus. A repezit iscoade pe urmele acelora ; iar Bardesa, fiica regelui suebilor, răpită de Critasir, femeia care lupta alături de el, dezarmată de Duras, spune că... Un foșnet în fața cortului de pîslă. Un strigăt de femeie. Iat-o ! Mai mult goală decît îmbrăcată, învăluită în părul auriu care-i ajunge pînă la călcîie, cu dinți strălucitori și sprîncenele făcute cu cărbune... Bardesa. Bardesa cu ochi limpezi, albaștri, cu buze roșii, plină și înaltă, făcută să desfete războinicul, femeie pentru care grecii din Histria ar plăti o sută de talanți de argint și trei amfore cu vin. Sînt strigăte și intră Duras, numai în cămașă, desculț, cu părul răvășit. Seiciper, skistaiul, umblătorul prin nouri cum îi spun războinicii, știutor al limbii celților, care-l pregătește pe rege pentru ceremonia arderii morților, își trage daca din teacă.

— Trei războinici daci, vă temeți de Bardesa ! Rușine !

Regele îl vede pe Duras și înțelege.

— Noi, ori Bardesa, Duras ! Alege !...

Auzindu-și numele, femeia rîde. Are carnea albă și cortul se umple de un fluid nelegiuit.

— O vreau de soție, rege !

— A fost sclava lui Critasir.

— Dragostea mea o spală de păcate.

— Dragostea ta poartă alt nume. Luăm de la celți știința fierului, nu deșucheatele. Ți-a făcut farmece.

— Farmecele ei se numesc spaimă, dragoste de viață, dorința de a fi mamă și soție.

Burebista o cercetează pe Bardesa și femeia îi rîde altfel decît una care se vrea mamă și soție. Cînd a avut vreme să-l ucidă pe Duras ?

— Va fi ochiul, urechea și la nevoie cupa cu otravă, ori cuțitul celților în cetatea regelui dacilor.

— Inima mea spune nu !

— Inima ta stă sub puterea gîndului. Femeia a trecut prin paturile a trei regi. Dacă vreau, mi se va supune mie.

— Supune-o și o voi ucide cu mîna mea.

— Nedemn de rege. Nedemn de tine... De ce-a fugit din cortul tău ?

— Nu știu !

— Cum de mi-a găsit cortul ?

— Nu știu !

— Pregătește-te pentru cei veșnic vii care-au plecat la Zamolxis... Seiciper... Să fie ținută la carul meu... Du-te, Duras !

Duras iese cu rîsul femeii alergîndu-i în trup. Seiciper este unul din skistaii pătrunși de har, abstinent din convingere, nu ca acei falși anahoreți retrași în peșteri, care aleargă după ciobănițe și iau în deșert numele lui Zamolxis. Bardesa este pe mîini bune. Îl îndurerează slăbiciunea lui Duras. Cu atît mai mult cu cît, știe, opera lui cere continuitate. A început sub tatăl lui, Burebista, el Burebista o va desăvîrși, lui Duras rămînîndu-i povara grea de a o împlini în spirit și în viața de fiecare zi a dacilor în așa fel încît, atunci cînd Roma va fi la fruntariile Daciei, Dacia să fie una, deopotrivă cu Roma. Iată, Duras este înfrînt de cea dintîi curtezană care-i iese în cale. Oare el, regele să nu aibă nici o parte de vină în căderea lui Duras ? Oare faptul că i-a silit pe daci să-și alunge concubinele și cele cincisprezece neveste la care ajunseseră cei

înstăriţi, să-şi smulgă viile din rădăcini, punînd capăt beţiilor care începeau toamna şi nu se mai sfîrşeau decît primăvara, cînd secău amforele, a stîrpit viciul beţiei şi al dezmăţului, ori ele au rămas în daci şi vor trebui domniile cîtorva regi austeri care să vegheze cu asprime asupra obiceiurilor, chemînd în ajutor pe Zamolxis şi religia lui, pentru ca viciile să fie stîrpite cu desăvîrşire ?

Îşi îmbracă alba cămaşă de cult, cu gesturi solemne şi, de ce n-ar recunoaşte-o, obosite. Nu lupta cu Critasir l-a obosit. Trupul lui este dedat din pruncie cu viaţa aspră şi obositoare a războinicului, iar la Sarmisegetuza îşi face exerciţiile de luptă în fiecare zi. Trupul lui este viguros. Hrănit cu miere, cu lapte de capră, cu fructe şi sucuri din plante, cu carne numai atît cît cere legea, este sănătos şi demn de rege. Sînt skistai care trăiesc în pustietăţile codrilor, vechi cît vremea. Unii, i-a spus-o Deceneu, deţin ştiinţa respiraţiei şi au trăit pe vremea lui Dromichaites. De la ei ştie marele preot harurile plantelor, felul cum acestea trebuiesc pregătite pentru hrană şi leac. Deci, nu lupta l-a obosit. A fost scurtă, Critasir nu şi-a trimis iscoade şi cercetaşi în munţi, crezîndu-i de nepătruns ; fără să se gîndească nici că dacii sînt oamenii munţilor, nici că ei cunosc fiecare potecă de cerb, aceste ţinuturi fiind ale lor. L-a aşteptat pe malul lui Donaris, crezînd că va veni prin cîmpie. Iscoadele lui au fost văzute la Singone. A poruncit mai marilor cetăţii şi oraşului să se facă proşti, ba chiar aceia au vorbit în piaţă despre mulţimea oştirii lui Burebista, despre mulţimea cailor care au nevoie de apă şi iscoadele s-au întors la Critasir fără să vadă cum, într-o singură noapte, oştirea s-a înfundat în codri, în cîmpie rămînînd doar carele, turmele, păzitorii acestora, mulţimea femeilor şi a copiilor din triburile alungate de celţi. Îl oboseşte şi-l apasă greu propria lui faptă. Propriul lui gînd, căruia şi-a închinat viaţa. Credinţa lui mistuitoare în destinul Daciei, de el făurită cu sabia împotriva tuturor adversităţilor şi rivalităţilor dintre triburi, dar mai ales dintre regii acestora, ori dintre tarabostes. Sînt zece ani de cînd stă călare, alergînd de la Donaris la Tibisis, de la Tibisis la Samus şi de aici la poalele Pădurii Hercinice. A venit pe urma înainte-umblătorilor care împreună cu pustnicii şi skistaii au chemat triburile la locurile de jertfă, vorbindu-le de voinţa lui Zamolxis de a-i uni sub regele lor. Le-a trimes meşteri

olari, dintre olarii curţii, care să-i înveţe meşteşugul roţii, le-a trimes topitori de fier şi fierari, drumurile au fost însemnate cu stîlpi să fie găsite mai uşor de caravanele negustorilor greci veniţi de la Olbia, Histria, Tomis şi celelalte cetăţi greceşti, anahoreţii acelor triburi vin şi se instruiesc pe muntele sacru Cogaion, iar acolo unde n-a fost primit sărbătoreşte, s-a făcut ascultat cu sabia. Cît este cuvîntul lui Zamolxis în destinul acesta şi cît este raţiunea limpede a regelui ? A regelui dac care şi-a impus întîi sieşi şi alor lui toate asprimile impuse triburilor dace, nu de dragul ascetismului, ci pentru a elibera ideea unităţii dacilor, din pîcla grea a lăcomiei de avuţii şi plăceri, de putere măruntă şi glorie măruntă, pentru că, iată, o, Zamolxis, romanii au doborît puterea lui Mithridate, regele Pontului şi Bosphorului şi o bună parte din puterea cetăţilor greceşti, astfel că pot ocoli Pontul Euxin prin cîmpiile sarmaţilor, înconjurînd Dacia pe la răsărit. Se află la cîteva zile de mers călare dincolo de Haemus şi în Macedonia cea atît de mult temută odinioară, stăpînă a lumii sub Alexandru, fiul lui Filip. Roma la miazăzi şi apus. Şi Dacia ? Iată, regele dacilor poartă opinci, cînd ar putea purta încălţări greceşti poleite cu aur. De ce ?... Se aude murmurul skistailor care stropesc rugurile cu balsam din răşină. Se înfăţişează Seiciper. Căpeteniile, oştirea şi skistaii îl aşteaptă pe rege. Seiciper este alb, îi tremură buzele şi mîinile cu care apucă torţa şi sub ochiul drept are o rană adîncă, sîngerîndă, pe care nu i-au făcut-o celţii. Ar putea curma aici jocul Bardesei. Dar Duras trebuie încercat pînă la capăt. Cum să poată duce pe umeri povara unui regat, cînd nu-şi poate duce povara propriei lui demnităţi ?

Iese din cortul de pîslă în poiana dintre molizi peste care a căzut roua. Bendis, zeiţa, se află deasupra codrilor negri şi el, regele se află aici, în Moravia, acolo unde Morava se varsă în Dunăre, pentru a bate stîlpii hotarului de Apus.

— Zamolxis cu tine, rege !

— Zamolxis cu voi !

Oştirea în rînduri. Caii ţinuţi de frîie. În dreapta, corturile. În stînga carele încărcate cu armele, podoabele şi avuţiile celţilor. La mijloc cele şapte gropi aşternute cu ramuri de molid, peste ramuri grătare făcute din trunchiuri de molid despicate, pe grătare întinşi războinicii

daci, cu răni cumplite la gît, ori la piept, cu căuşele de băut apă la piept, cu armele şi străchinele lor alături. Miros de sînge închegat, de răşină, de blăni de oaie, caii sînt acoperiţi cu blăni de oaie strînse cu chingi din bete, stegarii pe marginea gropilor şi skistaii în cor melopeic :

Iată-l pe rege ieşind după sfatul cu zeii
Să-şi spună cuvîntul şi celor mai buni dintre noi
Să încredinţeze ruga lui către Zamolxis.

Burebista se opreşte în faţa gropilor. Aceştia se duc la Zamolxis. Viaţa lor veşnică a început în clipa cînd spiritul-lumină a părăsit învelişul lui de carne, sediu al viciului şi al lăcomiei, al micimii şi al îngustimii. Liberi sînt aceştia în spaţiile nemărginite, departe de neîmplinire şi dorinţă, în lumina strălucitoare a spiritului veşnic. Din ce timpuri îndepărtate simte el urcînd din rădăcinile codrului şi ale ierbii duhul care-l însufleţeşte şi-l umple de măreţie ?

— Să fie lumină, spune !

— Iată este lumină, o rege !

Skistaii descoperă vatra de foc şi trec cîte şapte, aprinzîndu-şi aşchiile de molid îmbibate cu răşină. Torţele ard viu şi umbrele sînt alungate dincolo de poiană.

— Zamolxis îmi face ştiut, prin albele duhuri solare. Că aceştia de noi nenumiţi, de el sînt primiţi în lumină !

— Zamolxe, primeşte-i la tine, murmură oştirea.

— Şi noi veni-vom la tine, cînd sorţii, ori lupta vor cere ! cîntă în cor skistaii.

Seiciper îi înmînează torţa. Regele o aruncă în primul mormînt. Trece prin faţa fiecărui mormînt şi aruncă torţa dată de Seiciper. Apar sute de torţe pe care războinicii le aruncă între crengile de molid. Izbucnesc flăcările. Trupurile războinicilor aşternuţi pe grătarele de molid îşi încep mişcările prin care se despart de această lume. Vîlvătăile şi trîmbele de fum se ridică spre cerul străveziu. Zamolxis primeşte jertfa cu inima deschisă. Cerul este limpede. Oştirea nu trebuie să alunge norii, săgetîndu-i.

După miezul nopţii Duras vine la cortul regelui. Burebista stă culcat pe blănile de oaie, învelit cu o tohoarcă. Îi spune regelui că Bardesa a ucis straja, a venit la cortul lui şi i-a spus că, dacă-i dă viaţa şi-o ia sclavă, îi va arăta drumul care duce la aşezarea tauriscilor, acolo unde este îngropat, fără ca aceştia s-o ştie, tezaurul lui Critasir.

— Cum a ucis straja ? întreabă regele.

Duras nu ştie cum o femeie a putut ucide straja, dar Bardesa pare să fie amazoană. Regele meditează la adîncimea perfidiei şi la slaba cunoaştere a oamenilor de care dă dovadă Duras.

4

Cînd vede Sarmisegetuza, regele îşi opreşte armăsarul de luptă şi garda rămîne nemişcată pe caii înspumaţi. Dimineaţa de august este strălucitoare, munţii stau măreţi în cerul străveziu şi diafan, se vede Surianul într-o limpezime zeiască, se bănuiesc cetăţile cu zidurile lor albe, satele risipite în poalele munţilor, turmele de oi pe la căsoaie, căpiţele cu fîn şi se aud buciumele vestind întoarcerea oştirii şi a regelui. Veghetorii de la turnuri au aprins focurile de vestire şi fumurile se înalţă în aerul dens, în care vibrează lumina. Vede un şir de boii trăgînd după ei trunchiuri groase de fag pe rîpă spre pintenul de piatră care veghează drumul, acolo unde a poruncit să se ridice o cetăţuie şi cetăţuia este ridicată pînă la jumătate, se aud ciocanele şi dălţile cioplitorilor de piatră, dar Deceneu nu şi-a dat seama că cetăţuia lăsată singură nu înseamnă prea mare lucru, în schimb dacă va fi legată cu încă una zidită pe ponor, să se poată ajuta una pe alta, măcar prin tragerile arcaşilor... O linişte senină îi cuprinde făptura. L-a ucis pe Critasir regele boiilor în luptă, boii şi tauriscii au fost alungaţi peste Marus, stîlpii de hotar au fost bătuţi, oraşul Singone l-a primit cu arcuri de triumf, s-a întors pe la Napoca, a hotărît cine să dea seama de minele de aur, cine să socotească veniturile regale pe seama turmelor, a grîului, a mierii şi a sării, a coborît prin aşezările apullilor, lăsînd la vetre cetele de luptători şi acum iată-l la Sarmisegetuza. Călăreşte în susul Grădiştei, apa limpede este săgetată de păstrăvi, pe fundul văii este răcoare plăcută şi el se gîndeşte cu cîtă înţelepciune şi cunoaştere a locurilor a găsit tatăl său cuibul de vultur al Sarmisegetuzei, în inima munţilor şi a Daciei, legat cu toate triburile pe văile apelor, prin trecătorile şi potecile de peste munţi, apărat din toate părţile de codri, de munţi şi de ape. Se pare că Deceneu împinge lucrurile spre

zeificarea regelui. Regele este un războinic căruia nu-i plac serbările în care este zeificat, dar iată Sarmisegetuza. Oștenii la ziduri. Porțile deschise. Pe drumul de piatră care urcă la cetate mulțime de femei înconjurate de copii, bătrînii cu pletele albe, înarmați și bărbații care trebuiau lăsați la muncile cîmpului, ori în făurării, în straie albe, înarmați și ei, de la turn la turn ghirlande de cetină, sub porți skistaii și deasupra cerul limpede, cerul strălucitor al copilăriei. Balaur urcă în buestru. Este un ramăt în mulțimile care-i așteaptă pe războinici, femeile aruncă flori, își strigă bărbații pe nume, bătrînii și bărbații tac, iată un bătrîn iese din mulțime, îl apucă pe Balaur de frîu și urcă sprinten drumul de piatră spre cetate. Regele se întreabă dacă nu a uitat formulele sacre. Trece pe sub arcul de piatră al porții. Anahoreții în mantii albe din cînepă strigă de trei ori numele lui Zamolxis. Garda și cetele de războinici răspund, strigînd de trei ori numele lui Burebista. Îi place intrarea în cetate, sugrumată de două ziduri, în unghi drept, îngustă, alt unghi drept între ziduri, apoi a doua poartă vegheată de străji, cornii și buciumele sună fără încetare, apoi drumul se deschide larg, așternut cu piatră, urcînd spre palat și sanctuare, avînd în stînga și dreapta pripoarele pe care sînt ridicate casele din lemn ale străluciților, ale căpeteniilor de oaste, oștenilor și tîrgoveților, meșterilor și negustorilor, case din bîrne, cu acoperișuri din șindrilă, înconjurate de flori, ori așezate sub brazi. Drumul sfîrșește pe o terasă pietruită. Descalecă. Vin oamenii de la grajduri și-l iau pe Balaur. Seiciper îi aduce scutul și coiful. Descalecă garda, descalecă oștenii. Palatul ridicat din bîrne pe temelie înaltă din piatră, are scări largi și în capul lor o recunoaște pe Bendis, așteptîndu-l după datină. Îl vede pe Deceneu înconjurat de cei șapte înainte-umblători. Deci s-au întors. La picioarele scărilor Cotiso înconjurat de tineri și tinere. Lîngă Cotiso, Severus. În dreapta lui Bendis, cu o scară mai jos, bătrînii. Din neamul mamei lui, din neamul lui Bendis, cei ai triburilor din acești munți. Cine este în dreapta lui Deceneu ? Simte cum femeile războinicilor intră în rîndurile cetelor. Este o liniște adîncă în care se aud tălăngile oilor care pasc cine știe unde. Duras vine lîngă el. Urcă cea dintîi treaptă. Deceneu ridică brațele. Anahoreții strigă : Zamolxis ! Zamolxis ! Zamolxis !

Regele se împietrește. Alunecă într-o altă ființă, într-o altă ipostază, pe care nu și-o dorește, dar care mai puternică decît voința lui îl cuprinde în vraja ei și-l amețește. Aude glasul puternic al marelui preot rostind formula sacrală :

— Zamolxis, zeu al pămîntului și al cerului, al celor văzute și al celor nevăzute, spirit-lumină și spirit-germinație (anahoreții repetă și dublează în cor jos implorația lui Deceneu și cerul se umple de glasurile lor cîntate și ființa lui se umple de ceva sacru, un spirit-lumină care-l înalță și-l desprinde de sine), spirit de sine stătător, soare al sorilor !

— Zamolxis, Zamolxis, soare al sorilor ! psalmodiază anahoreții.

— Atinge cu raza ta fruntea regelui nostru Burebista, care, slujind Dacia, pe tine te slujește.

Iată, și Deceneu a avut nevoie de războiul cu celții, pentru a urca încă o treaptă în zeificarea regelui. Burebista se rupe de vraja incantatorie și privește în jur cu ochi limpede.

— Zamolxis, strigă anahoreții.

— Burebista, strigă trupele și mulțimea.

Regele atinge treapta pe care stă Deceneu.

— Închinare ție, mare preot, păstrător al tainelor și urmaș al lui Zamolxis pe acest pămînt. Închinare ție, regină. Iată, fiul tău își merită numele și mama care l-a zămislit.

Se întoarce spre mulțimea adunată la piciorul treptelor, pe brîul larg pietruit care mărginește priporul, vede femeile în straie albe, lîngă oșteni și strigă cu glas bubuitor :

— Închinare vouă, bătrîni ai noștri, închinare vouă, femei, închinare vouă, războinici de mîine. Iată, v-am adus feciorii, bărbații și tații. Meritați-i, după cum ei vă merită, întorcîndu-se biruitori.

— Mulțumim ție, rege ! strigă mulțimile.

Regele duce mîna la inimă.

— Salve, Quintus Martialis Severus, șoptește... Dacă văd bine Cotiso, fiul lui Cotiso petrece !

— Am ajuns prea tîrziu să te pot urma la război, rege !

Burebista se face că nu aude. Spune :

— Zamolxis a primit la el bărbaţii daci căzuţi sub săbiile celţilor. Au trecut plini de bucuria adîncă a vieţii veşnice. Regina mă aşteaptă. Tarabostes, voi străluciţii şi voi luptătorii de rînd. Vă aşteaptă femeile şi copiii voştri. Mîine vom sărbători biruinţa asupra lui Critasir şi vom împărţi, după merit, bogăţiile învinşilor... Odihniţi-vă !... Oblojiţi-vă rănile !... Apă !

La această poruncă femeile reginei aduc ulcioare cu apă. Regele întinde scutul, pe care îl ia regina şi îl trece uneia din femei. Acelaşi lucru se întîmplă la trupe. Tarabostes şi soldaţii îşi dau scuturile femeilor, părinţilor, ori băietanilor.

— Apără-mă de lovitura mişelnică, cum mă apără acest scut ! spune Burebista.

Îşi desprinde sabia. Jocul se repetă.

— Cînd îmi va cădea din mînă, ridic-o în numele meu. Pentru mine şi celui de după mine, rodit din pîntecul tău şi din stînca munţilor.

Soldaţii îl imită pe rege într-o tăcere absolută. Burebista îşi scoate coiful.

— Iată, semnul războinicului... În locul lui voi lua uneltele mele, cu care voi munci pămîntul, dăruindu-i sămînţa !... Apă !

Regina ia un ulcior. Îi toarnă regelui. Regele o bea din pumni, cu reculegere. Apoi se spală pe obraz. Regina îi dă un ştergar cu care regele se şterge şi-i şopteşte reginei, ameţit uşor de aromele trupului ei :

— N-o văd pe Medopa !

— Suferă din dragoste... De ce nu porunceşti să-i dau apă lui Duras ?

— Încă n-a venit vremea.

Corniştii gărzii sună din corni. Garda urcă treptele şi se îndreaptă spre corpul de gardă, cu stegarul mărşăluind în frunte. Piaţa este plină de războinici fără arme, de femei, copii şi bătrîni purtînd armele acestora. Regele intră în palat. Deceneu rămîne în capul scărilor. Ridică braţele. Stă măreţ în straiul lui alb pe pieptul căruia este cusut un soare din aur. Strigă :

— Regele este cu noi ! Zeii sînt cu noi ! Duceţi-vă şi vă dăruiţi vouă şi alor voştri !

— Zamolxis ! strigă mulţimea.

Anahoreţii îl înconjoară pe marele preot, cîntînd :

Bendis, zeiţa fecioară a nopţii,
Tăcut străbate-va pădurea
Şi albele duhuri din ape
Învălui-vor lin Cogaiononul !

Sala de ospeţe a palatului. Tavanul sălii este scund, făcut din grinzi pîrlite la foc, susţinut pe stîlpi din lemn de stejar lustruiţi şi ornamentaţi cu migală. Ornamentele reprezintă crenguţe de brad, capete de ritoni, de zimbri, de lupi şi păsări. Pe unii din stîlpi sînt agăţate armele, scuturile şi coifurile celor doborîţi în luptă de rege, de fapt o istorie a unificării Daciei. Pe duşumeaua de brad luat la cuţitoaie sînt blănile de lupi, de urşi şi de mistreţi vînaţi de rege şi Bendis. Sînt trofee de cerbi agăţate pe pereţi şi cîteva blăni de rîs. O sclavă aduce o mantie de purpură. Regele îşi trece palma peste faldurile mătăsoase.

— Prea scumpă pentru un rege sărac, Bendis.

Regina tace. Face un semn şi sclava revine cu o mantie din păr de capră pe care regele o ia pe umeri. Altădată lucrurile erau mai fireşti, ca şi întoarcerile din lupte, dar sînt prea mulţi ochi care văd fiecare amănunt şi de pe drumul sacralizării, nu mai încape întoarcerea. În sinea lui iubeşte vechile obiceiuri, cînd regele poruncea doar în luptă, redevenind asemeni obştei şi reintrînd în sînul obştei de cum descăleca de pe calul de război, reluîndu-şi uneltele de muncă. I se pare că pînă şi între el şi Bendis s-a strecurat acest ceva nefiresc care-l îndepărtează de clipă, silindu-l să gîndească mereu la vreme.

— Eşti obosit ? !

Frumoasa lui Bendis, cu creţuri subţiri la colţul ochilor.

— Cine o spune ?... Duras ?

— N-am spus nimic, rege !

— Asta mă şi îngrijorează, fiule.

— Duras nu şi-a meritat părinţii ?

Regele simte durerea ascunsă şi spaima din glasul femeii.

— În război da... După aceea nu ! Unde este Medopa ? De ce nu m-a întîmpinat după datină ?

Se aud paşi repezi. Medopa cu părul ei de culoarea grîului în pîrgă vine cu paşi mărunţi. Poartă sandale greceşti în loc de opinci, are părul strîns în agrafe de aur şi rochia îi este prinsă la gît cu o fibulă din aur.

— Iată-mă, rege ! Zamolxis cu tine ! Fii binevenit sub acoperișul casei tale ! Uneltele te așteaptă. Vitele și caii tăi, caprele și oile se vor bucura, auzindu-ți glasul. Pămîntul se va bucura simțindu-ți sudoarea cu care-l vei uda. Pîntecul lui roditor așteaptă sămînța. Femeia te așteaptă asemenea pămîntului. Copiii tăi se bucură simțind mîna ta aspră și ocrotitoare, călăuzindu-i... Am uitat ceva ?

— Să-ți întîmpini tatăl lîngă mama ta.

Medopa îi sare în brațe și regele ar arunca-o în sus, cum făcea cînd era mică.

— Nu se cuvine, fiica mea.

— Ce nu se cuvine, mamă ? Sînt atîtea lucruri care nu se cuvin, încît încep să le încurc... Duras ! Frățioare ! Mamă, lui Duras i-a crescut barba. Ce bărbuță de țap... Am auzit că femeile celte sînt mai frumoase decît cele ale yazigilor.

— Ne este foame, Medopa, spune tatăl.

— Regele este slujit !

Bendis bate din palme și rămîne în picioare lîngă rege. Medopa lîngă Duras. Sclavele aduc fundurile mari din lemn cu bucate. Regina și Medopa le iau și îi slujesc pe cei doi bărbați. Toți patru simt că ceva nefiresc și apăsător, străin și ostil întunecă revederea.

— Războiul a trecut. Este datoria sacră a bărbaților să-l facă. I-ați învins pe celți. Tu l-ai ucis în luptă pe Critasir. Te-ai întors la viața de fiecare zi. Zîmbește... Avem nevoie de zîmbetul tău ca de soare ! De ce taci ? Și cum nu ne-a meritat Duras ?

Cei doi bărbați mănîncă în tăcere.

— Am învățat numele buruienilor de leac. Am învățat să le culeg în nopțile sorocite de zei. Să le fierb după știința skistailor. Am învățat să cînt la harfă. Să scriu cu litere grecești și romane. Știu trei cînturi din Homer. Mi-am spus : Se va întoarce din război, inima mea va fi ca alba porumbiță, voi cînta și dansa pentru ai mei, vor fi ospețe și va fi bucurie.

— Și, fiica mea ?

— Te-ai întors întunecat ca o a doua față a lui Gebeleizis. Buzele tale n-au rostit decît porunci. Ori fraze rituale.

— Și ?

— Sîntem femei libere, nu sclave.

— Ne dorim iubite, spune Bendis, regina.

— Este viciul vostru cel mai rău... Ești de altă părere, Duras ?

— N-am păreri decît în ceea ce privește fierul unui tăiș, tragerea cu arcul și îmblînzitul cailor, rege.

— Minți !

— Dacă nu mi-ai fi tată și rege !

— Ce s-ar întîmpla, Duras ?

Duras vrea să se ridice. Regele îi pune mîna lată, rădăcinoasă, pe umăr.

— N-am isprăvit.

— Ciudată întoarcere acasă și ciudat triumf își pregătește regele dacilor. Haide, frățioare, spune-ne de ce sacrilegiu te faci vinovat, în această lume în care regele a smuls dacilor plecarea lor spre desfrîu, înlocuind desfătarea cu cumpătarea, vinul cu laptele de capră, mătasea cu pănură, dansul cu procesiunea și sunetul harfelor cu corul anahoreților ?

— O știi de la Cotiso ?

— Numai în parte de la el, tată. Este un bărbat frumos, cîntă minunat și...

— Uneltește împotriva regelui, pierzînd-o pe fiica acestuia... Duras, adevărul !

Bendis și Medopa află cum Duras a iubit-o pe Bardesa. Care erau farmecele ei, cum știa să danseze și să bată tamburina, cum putea ucide cu un ac lung de prins părul și cum a ucis un slujnic de la carul regelui, un sclav iazig lăsat liber de rege și rămas la curte, cum le-a descoperit lui și regelui, locul unde Critasir și-a îngropat tezaurul, cum a vrut să-l farmece pe rege cu o oglindă care avea puterea să afle gîndurile oamenilor, cum prin nu se știe cine primea vești de la taurisci și trimetea vești la taurisci, cum a călărit în fruntea oștirii, călăuzind-o spre taberele tauriscilor și a înfundat ceea ce credea ea că este oștirea dacilor între niște țancuri de piatră și cum i-a pus regelui oglinda sub ochi, strigîndu-i :

— Privește-ți gîndurile, Burebista și teme-te, ucigașule de regi !

Atunci au năvălit tauriscii, prăvălind peste daci bolovani și trunchiuri, fără să știe că Pieporus și Dicomes cu dacii mei și cei tobocii sînt pe flancurile gărzii. Bardesa a sunat din corn și i-a strigat :

— Duras, ucide-ţi regele! Drumul pe care vi l-am arătat este o capcană! Ucide-l şi-ţi dăruiesc viaţa!... Ucide-l şi vei fi regele dacilor şi regele celţilor!... Ucide-l!

Duras povesteşte cum regele şi-a încrucişat miinile pe piept, îşi duceau caii de frîu, cum Bardesa s-a repezit asupra lui cu pumnalul şi cum el, Duras, a ucis-o cu daca, retezîndu-i gîtul.

— Ai şovăit o clipă, Duras? întreabă Bendis, regina.

— Trist ospăţ de bun sosit, spune Medopa.

— Duceţi-vă! Regele este obosit!

Bendis bate din palme. Sclavele strîng masa. Bendis se aşază la picioarele lui şi bărbatul se înfioară cînd femeia îi înlănţuie picioarele.

— M-ai ales soţie dintre toate fiicele regilor. Ţi-am fost credincioasă păstrîndu-ţi cinstea pe care duşmanii ar fi pîngărit-o prin mine.

— Vorbeşti în loc să-ţi dezvălui farmecele, după care atît am tînjit.

— Vrei să dansez ca odinioară?

— Vreau să se stingă în ochii tăi spaimele care te bîntuie... Bendis, femeia mea, primeşte-mă lîngă tine ca odinioară...

— Atunci îmi spuneai „rouă de munte"!

— Atunci eram foarte tineri şi nu purtam pe umeri povara unui regat.

— Tu l-ai vrut!

— Neamul nostru îl merită.

— Ceri tuturora, prea mult... Eşti temut, zeificat, dar nu iubit.

— Cum am îmbătrînit, „rouă de munte".

— Vorbim despre putere, în loc să preamărim dragostea... Priveşte şi spune-mi dacă am îmbătrînit cu adevărat.

Bendis se ridică şi îşi desface fibula care-i ţine prins corsajul rochiei.

Sîntem în sala de ospeţe a palatului, unde sînt aşezate trei mese. La cea care închide laturile stă Burebista avîndu-i în stînga şi dreapta pe Ziraxis, Pieporus şi Dicomes. Lîngă Dicomes este aşezat Severus. La masa războinicilor tineri sînt printre stegari Duras şi Cotiso. La masa bătrînilor sînt părinţii războinicilor, şefii triburilor din munţi şi de pe valea lui Marisus. Singurul străin este Severus. Războinicii sînt slujiţi de sclavii rămaşi la curte, după ce-au fost lăsaţi liberi.

— Mai curînd Lucreţiu ar putea cînta aspra cumpătare a regelui, decît eruditul Catul şi ai săi *poetae docti*, spune Severus care poartă un fel de togă adaptată climei aspre şi care se simte excelent printre daci, scăpat pe rînd de pumnalele adepţilor lui Pompeius şi Crassus, pe care i-a slujit şi i-a trădat pe rînd şi pe amîndoi lui Caesar şi pe Caesar lui Burebista... Regele i-a dăruit trei sclave şi afacerile lui cu negustorii greci prosperă, fără ca de fapt el să aibă un domeniu, a avut dar a fost confiscat, fără să aibă mori, ori brutării, ori ateliere.

— Dionysos, ori Bachus al vostru este un biet exilat, Quintus Martialis Severus. Să fiu în locul tău, aş preamări virtuţile dacilor şi ale regelui, în aşa fel încît Roma s-ar cutremura.

— Ai limba lungă, Cotiso, spune Dicomes.

— Cu cît este mai departe de locul luptelor, cu atît bărbăţia lui îi face limba mai subţire, spune Ziraxis.

— Nici unul din războinici n-am deschis gura, cu toate că mai purtăm în braţe şi în trupuri oboseala luptelor şi a drumurilor, spune Dicomes.

— Cotiso nu poartă oare în trup oboseala pocalelor şi a femeilor? spune Ziraxis.

— Cineva trebuie să mai şi trăiască aici. Vreţi să se spună aiurea că dacii au murit cu toţii?

Este un ramăt în sala de ospeţe la această replică a lui Cotiso, bărbat înalt, cu ochi albaştri, barba blondă ruginie încreţită, tunsă cu îngrijire şi dată cu ulei grecesc.

— Regele tace, spune Severus.

— Pe zei! Iată şi laptele de capră, strigă Cotiso... Ospeţele regelui sînt vrednice de skistaii cei umblători prin nori... Nu! Iartă-mă, rege, dar nu beau lapte de capră.

— Înmoaie ficatul, spune Ziraxis.

— Limpezeşte mintea, spune Dicomes.

— Duras! În cetate se vorbeşte de tine.

— Nu te cunosc, Cotiso.

— Uitasem! Nici eu!... Severus! Un imn în hexametri, laptelui de capră.

Se face linişte. Burebista îl priveşte curios pe Cotiso.

— Fiecare dac are caprele lui. Şi le paşte fără să-i fie frică de năvala sarmatului. Ori a celtului. Ori a yazigu-

lui. Şi le mulge fără să-i fie frică de celălalt dac care se cheamă costoboc, apull ori carp. Casele noastre nu sînt trecute prin flăcări. Şi tu, Cotiso, nu mai poţi culca la pămînt grîul vecinilor cînd te îmbeţi. Nu le mai poţi răpi fiicele, ori femeile să le vinzi grecilor. Poţi spune cel mult că, venind la războiul regelui cu două mii de călăreţi, cînd sucii îi datorează trei mii, ai căzut de pe un cal sălbatec şi ţi-ai rupt piciorul, rămînînd în cetate să ţi-l vindeci. Legiuitorii s-au făcut că te cred pe cuvînt.

— Avea doar două sute de călăreţi cu el, rege, strigă Ziraxis.

Regele tace. Apoi, cu glas jos :

— Mă fac însumi că te cred pe cuvînt... Iată cîteva din gîndurile care mă fac să beau lapte de capră.. Vracii îl socotesc dătător de sănătate şi eu îi cred pe vraci... Bea !

— Dacă nu te-aş cunoaşte, rege, cuvîntarea ta m-ar umple de fericire. Auzindu-te slăvind virtuţile laptelui de capră, m-au podidit lacrimi de recunoştinţă. Zeii s-au îndurat de mine, hărăzind să mă nasc din neam de rege şi tot zeii m-au binecuvîntat să trăiesc sub domnia ta plină de virtuţi.

— Mănîncă, bea sau nu lapte de capră şi taci, spune Ziraxis.

Şi Dicomes :

— Ospăţul biruinţii încă n-a început, rege !

— Să uit că ai bîntuit străzile, tulburînd liniştea femeilor noastre cu neruşinarea ta fără margine ?

— Oare, Ziraxis ? S-au tulburat porumbiţele sfioase ? Dacă aveaţi zece femei, după legile vechi, bune şi înţelepte, nu vă neliniştea ţi atîta. Le vindeaţi pe cele tulburate şi din sclavele celte vă alegeaţi numai floarea.

Burebista mănîncă friptura de berbec, muşcînd din hartanul zemos. Chipul lui Severus este împietrit. Nimeni nu poate lua acestor tarabostes obiceiul de a se împunge la ospeţe, ori de a-l înfrunta pe rege. De la masa tinerilor, Cotelas :

— Legile sînt de la Zamolxis, născute o dată cu noi, nu le putem schimba după voie.

— Abia acum te văd, Cotelas !

— Nu ai ochi decît pentru Ziraxis şi Dicomes, rege. Dealtfel veghez dincolo de Donaris, înspre greci şi sînt prea departe de Sarmisegetuza ca să fiu văzut şi auzit.

— Ce vrei să spui, Cotelas ? !

— Nimic ! Sau vreau să spun că mi-am împlinit anul de stat în arme şi-mi vine rîndul la plug, după lege.

— După care lege ? Cea veche ; ori cea nouă, Cotelas ?

— Nu cunosc decît una singură, rege !

— Care nu ţi-a dat dreptul, rege, să-l ucizi pe Cotiso, regele sucilor şi tatăl meu !

— Credeam că ai uitat, Cotiso !

— Şi eu am crezut !

— Sau, că cel puţin ai meditat şi ai tras învăţătura care se cuvine.

— Cine-o poate spune ?

— Duras, l-ai uita pe ucigaşul tatălui tău ? întreabă Cotelas.

— Ucigaşul regelui, ori al tatălui ? După cîte ştiu, regele dacilor l-a ucis pe nesupusul Cotiso, vîndut romanilor.

— Este istoria pe care o înveţi la curtea tatălui tău, ori la aceea a regelui ?

— Nu te cunosc, Cotiso !

— Uitasem ! Nici eu, Duras !... Să-l preamărim pe rege ! Virtutea s-o preamărim ! Dreptatea, legea şi cumpătarea să fie preamărite !

— Nu batjocori cele sfinte, spuse Ziraxis.

— Cînd eşti împotriva virtuţii nu este bine... Cînd eşti pentru virtute nu este bine !... Atunci unde este adevărul ? întreabă Cotelas.

— Greşeşti !... Cînd Ziraxis spune virtute, virtutea este slăvită şi buzele lui spun adevărul. Cînd Cotiso spune virtute, el batjocoreşte. Buzele lui sînt mincinoase. Cotiso trebuie arătat cu degetul şi biciuit în piaţă, ca sclavii. Totul depinde de felul în care cel care spune virtute sărută mîna regelui, Cotelas !

— Virtutea se practică, Cotiso. Lasă filozofii să vorbească despre ea.

— Mulţumesc, rege ! Mi-ai acordat cel mai rîvnit titlu ! Filozof ! Cotiso, filozoful lui Burebista, regele dacilor... Să bem !... Rege !... Un corn cu vin negru pentru filozoful regelui, Cotiso !

Burebista îi face semn lui Ziraxis şi acesta cere sclavilor să se aducă un corn cu vin negru. În sala de ospeţe se face o linişte sumbră. Regele îşi dă seama că Cotiso a zgîndărit răni încă nevindecate. Că dincolo de aparenţele supunerii sînt vii dorinţele străluciţilor de a fi fiecare la

tribul său, ceea ce este el la Sarmisegetuza. Un sclav aduce cornul de bou lustruit și ferecat cu argint, plin de vin. Cotiso îl ridică deasupra capului. Îl închină spre el. Bea și se așază pe banca acoperită cu blană de lup. Este vremea să se treacă la cele știute. Se pare că Deceneu are din ce în ce mai multă dreptate. Pe măsură ce regatul se întărește, pe măsură ce în cetăți se instăpînesc oamenii regelui și de la Sarmisegetuza pornesc firele care leagă triburile între ele și pe toate cu Sarmisegetuza, nevoia de a fi mereu între străluciți, de a-i ține pe lîngă el, ori de a-i duce la război, ori de a-i chema la sărbătorile lui Zamolxis crește, ca și nevoia de a se arăta în toată măreția puterii regale și de mare preot. Totul se dezvoltă din sine însuși și Deceneu n-a greșit cerîndu-i să găsească un loc nou în munți, unde să fie locul de adunare al inițiaților tuturor triburilor și al întregului Răsărit.

— Ziraxis ! Te ascult, spune.

Ziraxis este cel mai aprig dintre tarabostes. Luptător neînfricat, omul care ascultă și împlinește poruncile, mereu lacom de a sta în preajma regelui și a-i fi supus ! Să fie numai un lingușitor ? Ziraxis se ridică și cu glas tunător :

— Precum este legea și voința regelui, spun spre știința voastră, tarabostes, stegari, comandanți de mie, de pedestrime și călărime, de cetăți : iată, regele a sunat în cornul de zimbru, s-au aprins focurile sacre pe vîrfurile munților, călăreții au dus vestea războiului la toți dacii și însuși regele a scos din cetate steagul-lup, ducînd treizeci de mii dintre cei sub arme, împotriva celților taurisci și boii, care-au călcat hotarele noastre de miazănoapte, trecînd apa Marus, spre orașul nostru Singone. Regele s-a luptat călăreț împotriva călăreț cu regele boiilor Critasir, pe care l-a ucis !

— Burebista, strigă războinicii.

— Trei mii dintre daci au avut fericirea să se ducă la Zamolxis !

— O, Zamolxis, iată-i la tine pe bărbații daci !

— Care-au trecut la tine, rîzînd, spune regele.

— O, Zamolxis, primește-i pe cei ce rîzînd au primit viața veșnică ! psalmodiază războinicii.

— Așezările celților au fost arse și rămășițele lor aruncate spre izvoarele lui Donaris, își continuă Ziraxis istoria, pentru ca ea să fie repetată triburilor și cunoscută în toată Dacia.

— O, Zamolxis !

— Războinicii dacilor au luat cinci mii de sclavi, dintre care o mie trei sute de femei tinere și fecioare.

— O, rege !

— Ne-am luptat bărbătește... Rege, răsplătește-ne !

Burebista meditează. Nu la formula rituală, nici la răsplată, ci la Cotiso. Poate nu era rău să-l fi ucis împreună cu tatăl lui, despre care n-ar jura că a fost vinovat întru totul, după cum nimeni n-a putut dovedi că ar fi trădat pe rege, romanilor. Aude liniștea din sala de ospețe.

— Dicomes ! Îți poruncesc să împarți caii și vitele celților, văduvelor celor chemați la Zamolxis !

— Fie ! spune Dicomes.

— Dă fiecărui războinic rănit doi sclavi, să-i lucreze pămîntul.

— Fie !

— Vouă, patru sclavi buni de lucru și patru sclave. Vestindu-se că dacii au fost la război, vor veni negustori greci după obiceiul lor. Voia mea este să nu vindeți femeile sub o sută de dinari. Cine le va vinde pe vin din insule, va fi lipsit de ale sale !

— Fie !

— Fie ! strigă războinicii.

— Dar mie, rege ? Mi-am rupt piciorul alergînd sub steagurile tale !... Oare mie nu mi se cuvin cel puțin două sclave să-mi oblojească rănile ?

— Cotiso !... Totul pe acest pămînt are o margine !

— Afară de neobrăzarea lui Cotiso, rege ! spune Ziraxis.

Străluciții, bătrînii și războinicii murmură.

— N-am zis nimic !... N-am cerut nimic !... Rege !... Un sfat, pentru o favoare !

— Regele nu-și neguțează darurile !... Ce-mi ceri ?

— Titlul de filozof al curții.

— Mai curînd pe cel de măscărici, spune Ziraxis.

Toată lumea murmură. Se aude răspicat : — Cotiso fiu de rege ! — În loc să ceară zece mii de războinici ! — Ori să fie stegarul regelui ! — Ori să-și comande călăreții suci !

— Este o viclenie, rege ! Să-ți stea în preajmă, spune Dicomes.

— Să-ți afle tainele și să le vîndă romanilor, ca tatăl lui ! strigă Ziraxis.

În clipa aceea Cotiso sare peste masă, se vedea că nu are nimic la picior, își scoate daca și îl atacă pe Ziraxis care se apără cu dibăcie. Burebista îi privește fără să schițeze nici un gest de protest.

— Să nu uiți ce-ai spus, Ziraxis ! gîfîie Cotiso.

— Ai să mori ca un cîine, Cotiso !

— Încetați, poruncește regele... Nu s-ar putea spune, Cotiso, că nu știi mînui daca...

— Trebuia s-o facă împotriva celților, se strigă.

— Regele îți dă titlul de filozof al curții, cu toate că nu știu dacă alți regi o fac... Îl poți însoți pe rege, oriunde. Poți sta la sfaturile lui de război, la sărbătorile cetății, al cincilea din rîndul doi.

— Ospățul regelui s-a sfîrșit, strigă Ziraxis.

Regele se ridică și iese. Ziraxis scuipă la picioarele lui Cotiso. Regele străbate odăile, se retrage pînă înainte de gura tunelului acoperită cu o ușă din lemn peste care sînt prinse blăni și scuturi, se purifică spălîndu-se cu apă, pentru că, aici veghează Seiciper, care primenește apa din ulcioare de trei ori pe zi și, urmat de acesta, pătrunde în tunelul foarte slab luminat prin ocheți ascunși în zidărie. Se spune că știința construirii acestor tunele vine de la Pergam, acolo unde Asclepios și-a construit thermele lui miraculoase. Ospățul a fost ceea ce se aștepta să fie, demonstrîndu-i că este mai ușor să faci război celților, decît să stăpînești pașnic într-o Dacie care încă nu are conștiința de sine. Se duce la Deceneu, tot în virtutea ceremonialului secret și sacral pe care mai mult el și Deceneu l-au instituit, pentru că la ospețe se mai poate păstra ceva din vechile obiceiuri ale democrației militare ; dar la ceremoniile sacrale, acolo regele este zeu, sau urmașul zeilor pe pămînt și atunci Cotiso rămîne la o depărtare astronomică de rege... Ce-a vrut Cotiso ?

5

Peștera lui Deceneu este mai mult o grotă săpată și adîncită de un șir străvechi de skistai. Răcoroasă, cu răsuflători pentru fumul celor trei altare, cu un pat scobit într-un perete, acoperit cu blăni de oaie, cu masa rituală, rotundă, din piatră, cu un torțar din fier și cu lumina venită prin răsuflători.

— Fii binevenit, rege biruitor ! Zamolxis a primit jertfa dacilor. Focurile și-au înălțat fumul, fără ca vîntul să tulbure esența a ceea ce s-a purificat prin flacără.

— Bine te-am găsit la tine și în tine, Deceneu, mare preot. Nu mi-ai cinstit ospățul biruinței.

— Sînt în meditație, rege, dar știu.

Regele se așază între cele trei altare, pe scaunul cioplit în piatră și acoperit cu tohoarcă. Deceneu se așază pe un scaun din lemn. Burebista îi cercetează trăsăturile mineralizate. Deceneu este de aceeași vîrstă, a fost la Memphis, ori poate este de o vîrstă necunoscută, nu l-a inițiat în toate tainele skistailor pentru că, oricît l-ar sluji pe rege, skistaii și-au păstrat întotdeauna un avantaj față de acesta, închizîndu-și științele oculte în peșterile și-n lumea lor, făcîndu-i cunoscute numai acele practici care țin de cult și astronomie și foarte puțin din știința vindecării bolilor. Fără grija femeii și a copiilor, liber de îndatoriri obștești, el însuși zeificat, Deceneu are avantajul timpului pentru meditație și al imparțialității absolute. Pe Cotiso, regele sucilor, l-a ucis Burebista, nu Deceneu. Ura lui Cotiso cel tînăr se îndreaptă spre Burebista. Spre Deceneu se îndreaptă venerația, cu toate că iscoadele lui Deceneu au adus vestea trădării lui Cotiso-tatăl. Se pare că este mult mai avantajos să fii reprezentantul lui Zamolxis în cele spirituale, decît în cele ale obștii, acolo unde te izbești de patimile oamenilor, de interesele lor, de legăturile de neam și trib, de gîndirea lor.

— După cele ce-am hotărît pentru Dacia, am ridicat stîlpii regali la hotarul de miazănoapte și apus. O parte din gîndul și lucrarea mea s-au zidit acolo, pe Marus, cu sînge... Este lucrarea mea întru Zamolxis... Ce vești îmi dai tu ?

— Au venit înainte-umblătorii, rege !

— Pe zei ! Au și trecut cinci ani ?... Cînd ?

— Cinci ani în care-ai zidit Dacia, rege, fără să ostenești și fără să te gîndești la tine.

— Este o laudă, ori o mustrare, Deceneu ?

— O laudă dacă privirea cuprinde doar mărimea operei tale, rege.

— Crezi oare că legile mele n-au lucrat în adîncime, Deceneu ? N-am dat dacilor îndreptările care, apropiin-

du-i de înțelegerea lui Zamolxis, să-i apropie în același timp de înțelegerea destinului lor comun aici la Donaris și în Carpați ? N-am luminat destul de bine ideea că numai noi sîntem astăzi celălalt talger al balanței care poate ține Roma în echilibru și că, dacă nu vrem să pierim, trebuie să fim asemenea Romei ?... Regele spune că dacii stau încă sub semnul unui destin dezbinat, în care partea nu s-a simțit a întregului și întregul n-a avut conștiința de sine. Străluciții triburilor stau în ascultare pentru că le este frică. Găsesc adăpost sub ocrotirea regală și se tem de el, de Burebista, nu de regalitate, pentru că triburile au avut regi și este suficient să-l ucidă pe el, pe Burebista, ca ideea regalității Sarmisegetuzei să se prăbușească. El, regele se teme de faptul că numai o mînă de inițiați știu că aici, în munții Daciei și-au dat întîlnire pithagoreicii cu reprezentanții spirituali ai marelui rege ind Kyruna Kayan ; că aici solii profeției a doua memphitice au întîlnit pe cei ai științei lui Thales și Euclid ; că pe Cogaionon s-au întîlnit reprezentanți ai budhismului, astronomi și astrologi ai Persiei, înțelepți ai Indiei, medici egipteni și tainici ai reginei Cleopatra.

— Ce-ar înțelege mulțimile din această lucrare în spirit pe care Răsăritul o ridică împotriva Romei, rege ? !... Nimic. Lasă-le să-și lucreze ogoarele lor, să bată fierul și să modeleze lutul.

— Spaima mea este că toată această lucrare în spirit este ocultă și se păstrează de inițiați, Deceneu. Am o armată mai puternică decît a Romei. Două sute de mii de războinici aleargă sub steagurile mele cînd sună buciumele și se aprind focurile de vestire. Am întocmai Romei meșteșugari, am ocne și mine, am meșteri de cetăți și meșteri de arme... Dar ei îi au pe Catul, Lucretius și Cicero ; iar grecii de la Homerus pînă la noi au scris atîta, încît s-ar putea ridica un Cogaionon din pergamentele lor.

— Și tot ei au inventat democrația, batjocorind regalitatea, pe regi și pe preoți. Ca și romanii care nu mai cred în nimic, ieșind în piață și zvîrlind cu pietre în mai marii cetății. Între tine și Zamolxis nu mai este nimeni, rege, Zamolxis sălășluiește în tine, inspirîndu-te.

— O crezi ?

— Chiar dacă tu nu o crezi, acesta este adevărul tău, în fața poporului tău. Lasă în seama mea să slujesc legătura ta cu Zamolxis și s-o fac cunoscută ! Cît despre știința

scrierii și despre dezvoltarea tainelor noastre prin scris, nu te grăbi, rege. Să știe scrie negustorii și tarabostes, pentru socotelile lor. Tainele skistailor și știința Răsăritului vor rămîne ale inițiaților, curgînd de la unii la alții și numai sub jurămînt sacru. Este voința și porunca lui Zamolxis. Iată, am să-ți înfățișez urmașul pe care l-am ales dintre anahoreți... Comosicus !

Regele constată că acest Comosicus a ascultat toată convorbirea lui cu Deceneu, așezat într-o firidă și că la înfățișare prezintă aceleași trăsături ca ale preoțimii alese pentru pustnicia absolută ; craniu rotund și puternic, fruntea foarte lată și cu o aură luminoasă, privire opacă dincolo de care nu se poate trece.

— Rege, sînt Comosicus, urmașul lui Deceneu, spune tînărul îmbrăcat într-o cămașă albă, strînsă la mijloc cu un curmei de tei, purtînd ițari și umblînd desculț.

— Ai trecut proba focului ?

— Am trecut proba focului, flăcările purificîndu-mi spiritul, fără să-mi ardă trupul, rege.

— El trebuie să știe, spune Deceneu.

— Ca și Duras ! Dar Duras...

— O știu, rege.

— Cugetul lui a șovăit o clipă.

— O știu ! Cine-ți va fi urmașul ?

— Nu l-am ales încă, Deceneu.

— Dacă mori în luptă, ori ucis mișelește, se vor mînca precum cîinii pentru moștenirea ta.

— O știu.

— Alege-ți urmașul. Legile tale sînt prea noi ca să poată fi înțelese. Dă-le timp și un urmaș care să le ducă în timp. Lasă scrierea doar anahoreților, negustorilor și străluciților. Știința cerului, phisica, medicina sînt ale marilor preoți și ale regelui. Dacă le-am da tuturor, toți s-ar crede asemenea preoților și regelui. Întreabă-l pe Severus, dacă greșesc. Legile n-ar mai avea putere divină. Nici sfatul regelui cu zeii n-ar mai avea putere divină. Acest adevăr îl slujesc neabătut, invocîndu-l pe Zamolxis să-l vegheze cu aspra lui mînie pedepsitoare. Pentru tine. Pentru regalitate. Pentru viitor... Pentru istorie !

— Ai înțeles, Comosicus ?

— Pînă la cel mai ascuns sens, rege !

— Am venit la peștera ta de meditație să aflu ce s-a întîmplat în lipsa mea. Curierii mei au alergat de la

Setidava, Susudava și Olbia în Răsărit, pînă în Haemus și dincolo de el, la iliri și dalmați... Cum stau lucrurile din Ciucaș ? Și uneltitorii ? Și minele, argintarii și aurarii, tributurile, visteria regală ?

— În Ciucaș s-au cioplit simbolul Marelui Războinic, glorificîndu-te pe tine, al Sfinxului, al Elefantului, și se cioplește Cămila și Leul. Cioplitorii din Egipt sapă în piatră semnele noastre sacre, apoi acolo se freacă piatră cu lut și se împlîntă mușchi de piatră. Ești în cîștig cu peste zece mii de tetradrahme... Dar i-ai îngăduit lui Cotiso să bea vin negru la ospățul tău.

— Ți-o mărturisesc, însumi aș fi băut un corn cu vin negru, Deceneu. Recunoaște că un rege care bea mereu lapte de capră, se acrește într-atît, încît nu-l mai poate suferi nimeni prin preajmă.

— Regele este asemeni zeilor... Temut și atît.

— M-am vrut iubit.

— Cînd ai poruncit să fie scoase viile și alungate concubinele, ce dragoste așteptai de la daci, rege ?

— Mă tem că asemănarea regelui cu a zeilor, este în defavoarea austerității, Deceneu. Gîndește-te la zeii grecilor. La incesturile, la bacanalele lor fără sfîrșit, la infidelitățile lor...

— Iartă-mă, rege. Nu sîntem greci... Și Zamolxis...

— Zamolxis este neînduplecat, mare preot ; iar regele dacilor cel dintîi slujitor al neînduplecării lui pe acest pămînt. Oricum, este greu să fii rege, Deceneu !

— Nu atît de greu cît este să fii mare preot și ajutorul lui Burebista. Să slujești unei idei sacre și mîntuitoare, uitînd trupul tău, desprinzîndu-te de el și perfecționîndu-ți prin abstinență, exerciții și voință, spiritul cel divin și deopotrivă cu zeii.

— Regele este al oamenilor și al timpului său, Deceneu. Marele preot este al zeilor. Fiecare cu riscurile lui.

— De cînd îl protejezi pe Severus și ți l-ai făcut filozof pe Cotiso, ți-ai sporit hazul, rege.

— Tocmai mă întrebam dacă nu cumva slujind cu neînduplecare legea, nu mi l-am pierdut cu totul, Deceneu. Deci, Severus ?

— Ca întotdeauna uneltește și vrea s-o seducă pe regină. Asta ca să-ți răsplătească protecția și să se plătească pentru cursurile de retorică și cultură romană pe care ți le ține. Am înconjurat Ciucașul cu cei rămași la ogoare

din appuli. Mîncarea meșterilor cioplitori este adusă de skistai. Am înălțat altare de jertfă pentru fiecare comunitate de pietrari. Va trebui să petreci acolo trei nopți, inițiindu-te. Apoi te-aș sfătui să gîndești la ura dintre Pompeius, Caesar și Ariovist, regele germanilor, acum cînd Mithridate nu mai este. I-ai salvat viața lui Severus ! De ce nu ți-ar da-o în schimb pe-a lui Caesar ?

— Este crima calea care să împace Dacia cu Roma, Deceneu ?

— Este calea prin care Dacia cîștigă timp, rege.

— Gîndul ți-a fost inspirat de Zamolxis ?

— Gîndul mi-a fost inspirat de vreme.

— Caesar este un războinic neîntrecut, Deceneu... Și nu mîinile lui Burebista se vor mînji de sîngele lui, altfel decît în război, daca împotriva gladius...

— Greșești ! Caesar nu va pregeta să-și trimită otrăvitorii lui, dacă cumva unul dintre ei nu se numește Severus.

— Veghează-mă ! Și acum să trecem la politică.

— Politica începe cu triumful tău rege, în amiaza acestei zile. Iată, raza de soare ne spune că trebuie să te îmbraci strălucitor, pentru a te lăsa glorificat și vei vedea că anahoreții n-au învățat zadarnic în peșterile lor.

6

Ne aflăm în piața cetății, mai exact în fața palatului regal, sub streșinile de șindrilă ale căruia se gureșesc rîndunelele, cum fac ele înaintea plecării. Este august în anii 60 î.e.n. și la coama zidului de incintă al cetății sînt așezați soldați daci de rînd la cetate, corniști și buciumași. În fața scărilor monumentale din piatră, trei trîmbe de soldați așezate radiar ca trei raze de soare. Între aceste trîmbe femei, copii și bătrîni. Pe cea dintîi treaptă stă stegarul regal, cu steagul lup-balaur și garda. Gărzi pe fiecare treaptă. Se sună din buciume cînd soarele este la meridian. Din stînga și dreapta ieșirii pe terasă apar anahoreți purtînd întruchipări simbolice ale soarelui, adică mari talgere de bronz. Sînt cîte șase în dreapta și stînga. Apoi alt șir de anahoreți care aduc următoarele simboluri : trei pe stînga : Leul, Elefantul, Zimbrul. Trei pe dreapta : Cămila, Sfinxul, Piramida. Apoi alți șase, cu

șase ipostaze diferite ale Vulturului pleșuv. Rîndurile de anahoreți se întrepătrund simbolizînd închiderea cercului-soare. Împreună cu anahoreții ies din mulțime și urcă treptele, căpeteniile războinicilor și războinicii daci care vor fi distinși de rege. Poartă opinci, cioareci, cămăși scurte strînse cu brîu și sînt descoperiți și neînarmați. Tot în stînga și dreapta sînt grămezi de arme și trofeele de război luate de la celți, care stîrnesc murmure de admirație în mulțime. Anahoreții, incantatoriu :

— Zamolxis ne face știut prin albele duhuri solare
Că învingător Burebista își încunună-a lui frunte, cu verdele laur...

Iată-l !

Apare Burebista stînd pe un tron aurit, purtat de șase războinici celți, cu coifuri și zale, fără arme, legați cu lanțuri de gît. Sînt păziți de șase soldați daci. De acum încolo asistăm la o scenă de teatru antict, dac. Adică, corul anahoreților cîntă tot ce se întîmplă pe scenă, regia aparținîndu-i lui Deceneu, care urmează lectica-tron împreună cu regina. Corniștii și buciumașii sună semnalul : Atenție, regele ! Regele este hieratic, face mișcări simbolice, care contrastează cu atitudinea lui cotidiană. Peste munții Sarmisegetuzei se boltește un cer diafan, plin de lumină. Miroase a cetină și a oi. Corul anahoreților își urmează litania :

Regele poartă mantie numai în aur brodată,
Marginea de purpură-avînd, cu întreit tiv de perle în juru-i.
Și soarele, o, Zamolxis, în diamante strălucește pe pieptu-i.

Sclavii celți depun tronul într-o liniște sacră. Corul anahoreților :

Ziraxis și Dicomes, războinici vestiți în războiul cu celții,
Sînt răsplătiți regește de rege !
Celui dintîi i se-nmînează două ligheane din aur și trei cupe de-argint
Cu chipuri de celți frumos în afară ieșite !
Lui Dicomes, neînfricat pedestraș și iscusitul arcaș,
I se dau din albele mîini ale reginei
Sabia celtului Folo, nebiruitul călăreț, de el săgetat.

Coiful lui Folo și,-mpodobită cu-argint, o secure cu două tăișuri.
Mlada regească Duras, un cal strălucit în armura-i.
Lui Rubobostres, de daca mînuitor neîntrecut, cu celte săgeți încărcată o tolbă
De amazoană, ținută cu lată centură din aur
Și cu-o pafta dintr-o piatră de preț măiestrit șlefuită.
Nimeni din voi, luptătorii, n-o pleca fără dar de la rege...
Dar iată-l pe marele preot.
Zamolxis ne face știut prin albele duhuri solare
Că marelui preot i-a dezvăluit o taină cerească.

Mulțimea strigă : Zamolxis ! Deceneu spune : Burebista. Mulțimea : Burebista. Deceneu : Zamolxis. Marele preot face semne magice spre Burebista. Ridică brațul. Este îmbrăcat într-o sutană albă, pe care este cusut un soare de aur. La semnul lui Deceneu apar doi cîte doi, sclavi celți, ducînd zaua, coiful, spada și scutul lui Critasir. Pe măsură ce corul anahoreților numește obiectul respectiv, sclavii, atinși pe umeri de Deceneu cu un toiag aurit, depun cele numite la picioarele regelui.

Zaua-mpletită cu netede ochiuri și fire-ntreite,
Numai din aur, pe care-o smulse Burebista el însuși,
Lui Critasir, regele celților, în bărbăteasca luptă
Pe malul împădurit a lui Marus, năvalnica apă din nord.
Coiful din aur cu zmalțuri albastre ornat
Avînd drept semn regesc, ale taurului coarne de fier
Și inscripții tainice, chemînd al zeilor celți ajutor !
Cumplita spadă cu lama din fier aurit, ce pe mulți dintre noi
La Zamolxis înainte de vreme-i trimise, de rege-i fu smulsă în luptă.
Și scutul lui Critasir celtul, dușmanul nostru de moarte,
Îmbogățit cu frunze de cedru-aurite de a meșterilor neîntrecută sîrguință !

O Zamolxis, pe rege-l slăvim în cuvinte de foc !

Mulțimea scandează puternic :

— Zamolxis ! Pe rege-l slăvim în cuvinte de foc !

Deceneu se așază în fața regelui, cu spatele la mulțime. În dreptul tronului-litieră se așază pe rînd cîte un skistai

care ridică simbolul invocat de Deceneu, în șoaptă. Doi anahoreți aduc două amfore de cult în care arde tămîia.

— Fumul tămîiei de Saba,
Sfîntul locaș Cogaiononul. Răbdarea-cămilă. Cugetă !

Corul reia melopeea :

— Zamolxis ne face știut prin albele duhuri solare
Că învingător Burebista își încunună a lui frunte cu verdele laur...

melodie psalmodiată pe care Deceneu își oficiază misterul.

— Fumul tămîiei de Saba,
Zamolxis în spirit ; Sfinxul-tăcere ! Cugetă !
— Fumul tămîiei de Saba
Zamolxis în tine : Piramida-veșnicia temeinicită în piatră, arătînd cerul cu vîrful... Cugetă !
— Fumul tămîiei de Saba,
Leul regesc. Netemătoare forță și demnitate. Elefantul puterea-nțeleaptă
Zamolxis spirit germinație. Natura fecundă și dacii cu Zimbrul... Cugetă, rege, și treci în Zamolxis.

Anahoreții și mulțimile cheamă de trei ori numele lui Zamolxis. În aceeași zi skistaii triburilor care-au fost chemați la Sarmisegetuza încalecă și pleacă spre triburile lor, unde vor cînta războiul cu celții și vor improviza pe marginea celor văzute la Sarmisegetuza, zeificîndu-l pe Burebista. Doi ani mai tîrziu, în anul cînd Caesar îi zdrobește pe helveții coborîți din munții lor în cîmpiile fertile ale Galliei, sînt gata fortificațiile din jurul Sarmisegetuzei și zidurile care le leagă de bastioanele înaintate. Zidul dac intră ca un element constitutiv în tactica de apărare și în construcția de fortificații. El se compune dintr-un zid exterior din blocuri de piatră în care se scobesc găuri în „coadă de rîndunică". din al doilea zid în care se scobesc aceleași găuri în coadă de rîndunică, blocurile din exterior se leagă cu cele din interior prin grinzi din lemn încastrate prin cozi de rîndunică cioplite la ambele capete și între aceste două ziduri se tasează umplutura, blocuri de stîncă, totul prins într-un mortar din pămînt ud bătut cu maiurile. Triburile muncesc la cetăți cu rîndul. Regele trece de la o cetate la alta, unde judecă

pricinele privind pămîntul, arenzile munților și crimele. Duras și-a terminat anul de stat peste Donaris, la dacii din vecinătatea grecilor. Medopa are 16 ani și regele se gîndește că o va mărita cu unul din fiii lui Pieporus, ca să n-o mărite cu unicul fiu al lui Ziraxis, aceasta putînd pricinui certuri pentru domnie.

7

Medopa aranjează odaia de sfat a regelui. Un obicei nou la curte, care-o distrează. Le grăbește pe cele două sclave, Demo și Darda. A învățat să fluiere ca scatiii și fluieră ca scatiii, cînd intră Cotiso.

— Ia te uită ! Filozoful regelui. Dat cu pomezi și parfumuri.

— A sosit ieri la cetate, o caravană de negustori sirieni, regină !

— Lingușitorule ! Nu sînt regină și negustorii tăi sirieni nu sînt pentru mine !

— Regele te ține din scurt, Medopa !

— Adică ?

— Bate monedă de aur, dar cheltuie moneda pentru cetăți și arme. Tezaurul public nu este și tezaurul regelui.

— Cu atît mai puțin al fiicei regelui... Asta voiai să spui ?

— Nici gînd !... L-ai văzut pe Severus ?

— N-am văzut pe nici unul din voi. Regele este prea blînd cu tine, Cotiso. Petrecerile tale deșănțate l-au corupt pe Duras. Am auzit că de trei ori ai fost cu el la Histria și ați chefuit la curtezane.

— Regele o știe ?

— Regele știe totul. Pe cine cauți ? Am treabă.

— De fapt pe tine te caut, Medopa.

— Jos mîinile, Cotiso ! O cauți pe Medopa ? Tu ? ! Tu care cumperi sclavele soldaților, care risipești avuția tatălui tău, îți joci caii la zaruri și-ți pierzi turmele de oi în pariuri netrebnice ? Cotiso, din fiu de rege ai ajuns un măscărici !

— Oare nu tatăl tău m-a adus aici ?

— Tatăl meu ți-a deschis calea bărbăției. La triumful lui, trebuia să fie strigat și numele tău.

— S-ar fi lungit prea mult, soarele meu. Şi aşa mi s-a părut că a ţinut o veşnicie.

— Mi-e silă cumplită de tine, Cotiso !... Numele tău va ajunge să fie dat cîinilor şi sclavilor. Mamele îşi vor ocărî copiii strigîndu-i Cotiso.

— Pe zei ! Ce soartă tristă îmi prezici... Te-a sărutat cineva pînă acum ?

Intră Duras. Medopa îşi trage pumnalul scit de la brîu.

— Las-o, spune Duras.

S-a maturizat, are pungi vineţii sub ochii încercănaţi, barbă lungă, potrivită cu foarfecele.

— De ce n-o aduci la petrecerile noastre ?

— Eşti viermele plătit de Roma să rozi trupul lui Burebista, spune Medopa.

Fata se gîndeşte că l-a iubit pe Cotiso de cum l-a văzut intrînd în cetate călare, urmat de sucii lui sălbatici şi că-l urăşte acum pînă la moarte, pentru că i-a ucis visele şi dragostea.

— Auziţi-mă, zei, şi milostiviţi-vă de urechile mele, pline de vorbe atît de mari încît nu ştiu cum de mai încap în ele, strigă Cotiso.

— Du-te, soră !

— Ai apucat un drum greşit, frate.

— Îmi ajunge un moralist în regat. N-am nevoie de doi !... Du-te !

— Nu-mi poate porunci decît tata, sau soţul meu.

— Iată o fată care calcă legea, Duras !... Sacra lege dacă !... Medopa, prin neascultarea ta, calci legile tatălui tău !... Mă înspăimînţi.

— Nimeni nu ascultă aici de beţivi şi desfrînaţi.

— Duras, sînt uimit şi îngrozit. Să mergem.

— Ne-a chemat Ziraxis la sfatul regelui, prietene... Severus, salve !

Romanul poartă o togă groasă, are un început de calviţie, se bărbiereşte zilnic, este înalt, voinic şi în fiecare dimineaţă luptă cu regele, fiind învins în fiecare dimineaţă. Îşi ia revanşa la mese, cînd scandează hexametri şi cînd face politică, umilindu-şi ascultătorii care nu cunosc thermele şi nu au şcoli de retorică, n-au arene, regele nu dă spectacole cu gladiatori, ori lupte cu fiarele şi Burebista îi răspunde că dacii sînt prea „barbari" pentru a privi cum se ucid oamenii în arenă, ori cum se luptă în arenă

cu fiarele, cînd o pot face în munţi, unde ursul este slobod să aleagă lupta, ori nu.

— Plecăciune, zeiţă ! spuse Severus.

— Cei trei care-i batjocoresc pe Cabyiri. Mă apucă plînsul. Ori mai curînd, rîsul. Medopa iese urmărită de Cotiso, care de fapt iscodeşte odaia alăturată.

— Totul trebuie înfăptuit pînă cînd nu soseşte solia lui Ariovist, şopteşte Severus.

— Tirania lui mă ucide, spune Duras.

— Tirania lui ucide Dacia, spune Cotiso.

— Ne întîlnim la răsăritul lunii, la tine, Cotiso... Să fie zarvă multă. Femei multe. Cîntăreţi. Chitarişti şi harfişti. Ce-a zis Cotelas ?

— Vine !

— Din partea apullilor, întreabă Duras.

— Am jurat să nu-i aflu nici numele, nici înfăţişarea. Am jurat pe zei şi pentru voi, spune Severus.

— Dacă ai jurat pe mulţii tăi zei, sînt liber de jurămînt, Severus... Aud paşi.

Cotiso se retrage. Intră Ziraxis împreună cu Dicomes.

— Regele a repezit curieri spre răsărit, Dicomes. Ce ştii ?

— Se zice că bastarnii au coborît în cîmpia getică... Uite-l pe filozoful regelui... Şi tu, Severus ?

— Pe mine nu mă vezi, Dicomes ?

— Iartă-mă, Duras. Stăteai în întuneric.

— Cuvintele tale au un înţeles ascuns.

— Numai cei cu conştiinţa pătată caută mereu înţelesuri ascunse în vorbele bărbaţilor, Duras.

— Duras a luptat bărbăteşte împotriva celţilor, Dicomes.

— Toţi am luptat bărbăteşte, fără să fim fii de regi. Sau tocmai pentru că sîntem fii de regi, Cotiso.

— Duras nu are nevoie de un apărător ca tine.

— *Pax*, bărbaţi daci, spune Severus.

— Dar nu *„pax romana"*, Severus ! răspunde Dicomes.

— Iată-l pe rege ! Apoi, şoptit, lui Cotiso. Vine cu Deceneu... S-a întîmplat ceva.

Burebista este îmbrăcat în costumul de tarabostes cu opinci, cioareci, cămaşă albă strînsă cu brîu lat din piele, pe pieptul căreia este cusut un soare, cu o mantie uşoară şi căciuliţa de lînă.

— Pe cine bîrfeşti, Severus ?

— Pe tine, rege !
— O ştiam !
Bărbaţii daci se aşază la masa sfatului, o masă grea din stejar, înconjurată de jilţuri acoperite cu blăni de oaie.
— Dicomes. Cîte care de piatră aţi tras la cetăţile din jurul Sarmisegetuzei ?
— Trei mii şi încă zece, rege.
— Cotiso ! Nu mi-ai înfăţişat negustorii sirieni.
— Nu mi-ai poruncit-o. Au numai ţesături scumpe, uleiuri parfumate, fibule şi cercei de aur, adică tot ce stîrneşte mînia ta şi a celor apropiaţi ţie, Burebista.
— Poate pentru a-şi păzi aceste avuţii au venit însoţiţi de patru sute de războinici. I-ai cerut lui Dicomes să le dea drumul în cetate ?
— Pe zei ! Nu !
— Dicomes ?
— A venit la mine sutaşul Rubobostes. El mi-a cerut-o din partea lui Cotiso !
— Nu-l cunosc pe sutaş.
— Rubobostes este sutaşul meu la călărimea apullilor. Am să-l cercetez.
— Rubobostes a fost găsit la intrarea templului mic, al lui Bendis, cu un pumnal înfipt în inimă, spune Deceneu.
— Vai celor care l-au ucis ! O jur pe Zamolxis... Cotiso, trei armăsari din prăsila veche, dacă ghiceşti cine l-a ucis pe Rubobostes.
— Nu sînt ghicitor, Ziraxis.
Burebista şi Deceneu tac şi-i ascultă pe cei doi. Nu este nici o taină că Ziraxis şi Cotiso se urăsc de moarte şi că adevărul sutaşului ucis nu poate fi departe de adevărul lor.

— V-am chemat la sfatul de obşte şi de război, spune regele... Bate din palme, se deschide o uşă şi gărzile aduc trei bărbaţi daci fără căciuliţe, din aceia pe care romanii îi vor numi *comatus*, din pricina pletelor lor libere şi sălbatice. Deceneu îl fixează pe Cotiso. Lui Severus i se pare că uşa aceea n-a fost niciodată acolo şi că s-a schimbat ceva în arhitectura simplă şi pe ici, pe colo grosolană a acestui palat regal, departe ca lux pînă şi de vilele patricienilor. Cei trei salută, plecîndu-şi frunţile.
— Fiţi bineveniţi la regele vostru, spune Burebista. Iată-l aici pe Natoporus, sapunul, care a stat zece ani la

Roma, lucrînd la atelierele pentru baliste... Severus ! Pari mirat. N-ai ştiut-o ? !
— Mă uimeşti, rege !
— Cum, n-ai ştiut că Natoporus a fost decurion în legiunea XII-a tracică ?... Severus ! Mă dezamăgeşti... Mucapor a studiat arta construcţiilor în piatră... Nu la Roma, Severus ! La greci ! N-aveai de unde s-o ştii. De trei ani conduce şcoala mea de constructori... Berzame ! Geograful şi astronomul... Cotiso, poţi să-i fii ucenic, fără să roşeşti. A stat şase ani printre geografii şi astronomii regelui Ptolomeu al IV-lea... Ce vrei, Severus ? Ce nu ştim, trebuie să învăţăm.
— Înţelepciunea şi spiritul tău prevăzător mă copleşesc. Severus ştie că Deceneu trimite an de an iscoade la Roma şi în cetăţile greceşti, după cum Roma şi cetăţile greceşti, neliniştite de puterea dacilor, trimit iscoade mascate în negustori la Sarmisegetuza şi triburi ; dar pînă în clipa asta n-a ştiut că Burebista a mers atît de departe, încît să-şi formeze inginerii şi geografii în chiar şcolile romane şi greceşti.
— Puteam fi şi eu unul din cei trimeşi să vadă lumea, rege ! Cu nimic mai puţin dăruit decît aceştia trei.
— Ai fost ucenicul meu în treburile războiului, Duras, şi al marelui preot pentru cele sacre.
— Voiam să văd lumea.
— Învaţă s-o vezi dincolo de vîrful sabiei... Ziraxis, ce vrei să spui ?
— Toleranţa ta faţă de Cotiso a făcut ca mulţi din cei tineri să-i calce pe urme. Ar trebui să înăspreşti legea, rege... Măreţia ta a stat în asprime. Porunceşte-mi să-l caut pe ucigaşul sutaşului Rubobostes.
— Asprimea care naşte respectul, Ziraxis, nu ura, spune Deceneu. Ascultaţi-l pe rege. Înainte de a muri, Rubobostes a mărturisit numele ucigaşului.

De cîte ori se amestecă marele preot, lucrurile se complică, îşi spune Severus. După cum în general s-au complicat după victoria împotriva celţilor, cînd Burebista a profitat să apuce mai strîns frîiele triburilor şi să le înhame pe acestea la carul lui regal. De ce-ar face Burebista la Sarmisegetuza, altceva decît vrea să facă Caesar la Roma ? Totdeauna victoriile militare ori calamităţile au favorizat puterea, făcînd-o mai tiranică sub pretextul darului ei de a salva mulţimile. Ziraxis este un fanatic al

puterii regale şi va rămîne un fanatic, atîta vreme cît această putere îi va aduce foloase.

— Nu-l văd pe Cotelas ? Ştie cineva de ce nu este Cotelas de faţă ?

— Cotelas este de rînd la cetate, rege ! spune Ziraxis.

— Poate nu vrea să fie de faţă cînd hotărăşti pacea sau războiul, Burebista, spune Cotiso.

Severus ascultă şi meditează la modalitatea în care Burebista s-a făcut şi se face stăpîn absolut al Daciei. Chestiunea cu zeii este veche şi încă merge la dacii plugari, păstori de turme şi războinici. Neavînd poezia şi artele, cetatea şi şcolile de retori, viaţa lor spirituală stă la zei. Nevăzîndu-i pe aceştia, este uşor să fie conduşi la zeificarea regelui, în vreme ce regele le trimite oamenii lui care le crestează pe răboj numărul vitelor, al găleţilor de grîu şi mei, de vin şi al sloiurilor de miere şi ceară, punîndu-i să dea partea regelui şi partea lor, şi el, Severus ştie prea bine istoria Romei să nu vadă limpede cum Burebista devine raţiunea ultimă a Daciei. Este atent pentru că regele spune :

— Sau poate că şi alţii, Aulupor, Cotre şi Petoporus nu vor să asculte poruncile mele şi gîndul meu şi voinţa mea, Cotiso ? !

— De-o veşnicie am fost învăţaţi să nu avem alt stăpîn decît pe noi înşine, rege.

— Nici un alt stăpîn decît lăcomiile, urile şi interesele voastre, Cotiso, spune Deceneu.

— Mă închin mare preot în faţa raţiunii tale divine, dar libertatea fiecăruia din noi rămîne libertatea după care tînjim... Oare Ziraxis al cărui unchi a fost regele apullilor de răsărit şi a cărui soţie este fiica regelui scordiscilor, nu tînjeşte după cetatea unchiului său ?

— Calomniatorule ! tună glasul lui Ziraxis. Aveam eu putere şi bani să ridic cetăţi în piatră ? ! Nu cădeam oare sub loviturile nătărăului aceluia îngîmfat, iartă-mă, Severus, care se numeşte Antonius Hybrida, guvernatorul Macedoniei ? Ascultarea faţă de rege îmi dă scutul lui şi puterea lui şi strălucirea lui !

— Atunci puteai să-i spui regelui că ai vîndut romanilor trei mii de iepe cu armăsarii lor de prăsilă, să-i plăteşti ce i se cuvine pentru tezaur şi să te gîndeşti că, încălecate de călăreţi romani, iepele scurtează cu şase zile drumul lui Caesar — să zicem de la Apollonium la Donaris.

— Calomnie, rege ! Pe Gebeleizis ! Vei pieri sub fierul meu, fecior de tîrfă !

— Ziraxis, păstrează-ţi cumpătul, spune regele. Cotiso, vei fi pus să juri la altar !

Face semnul de ascultare şi toţi cei de faţă îşi pleacă frunţile. Burebista se ridică şi se aşază în jilţul regal, ceilalţi rămîn în picioare. Deceneu vine lîngă rege.

— Văd cu tristeţe că nu gîndul unei Dacii puternice şi veşnice prin unirea triburilor vă macină, tarabostes. Văd cu tristeţe că nu acest strigăt tainic al timpului dac vă scurmă conştiinţa. Că nu între Roma şi Dacia merg întrebările voastre ; ci între voi şi regele dacilor duc ele. Pe zei ! Vi-o jur ! Am rămas acelaşi ! Gata să retez orice nesupunere. Cine-şi ia asupra-şi pieirea Daciei, fărîmiţînd puterea ei ! Tu, Cotiso ? Tu, Ziraxis ? Şi-o ia Cotelas ? Viitorul nu se ţese în patul concubinelor şi nu se naşte din amforele cu vin... Taci, Cotiso !... Să învăţăm de la romani. Severus o ştie mai bine decît o ştiu eu. Ei spun : *Salus populi suprema lex esto !*... Dicomes !

— Poruncă !

— Lasă-i la plug pe cei care-au fost sub arme împotriva celţilor. Aprinde focurile de vestire pe vîrfurile munţilor. Curierii mei să gonească zi şi noapte în toate aşezările Daciei. Şaizeci de mii de bărbaţi să fie în cea dintîi noapte cu lună nouă la Piroboridava, peste munţi, cu merinde pentru patruzeci de zile.

— Zamolxis, zeu al pămîntului şi al cerului, al celor văzute şi ai celor nevăzute, spirit-lumină şi spirit-germinaţie întruchipat în natura cea cu o mie de feţe şi tu Gebeleizis, zeu al fulgerului ; daţi regelui fulgerul mîniei cereşti cu care să-i trăsnească pe duşmanii Daciei.

Invocaţia rituală a lui Deceneu îl cutremură pe Severus. Aceşti doi bărbaţi au conştiinţa limpede a forţei pe care înşişi au constituit-o, organizat-o şi condus-o. Deci, încă un război dincolo de Istru. Ori pe malurile Pontului.

— Berzame ! Cunoşti drumurile ? întreabă regele.

— Le-am însemnat cu trunchiuri. Călăuzii mei le-au străbătut de trei ori. În codri au însemnat după astre cele patru puncte cardinale, pe trunchiurile stejarilor cunoscuţi mie şi călăuzilor.

— Legea războiului cu voi ! Tăcera voastră să fie ca a gresiei... Duceţi-vă !

— Zamolxis cu tine.
— Cotiso !
— Îți aduc o mie de călăreți, rege.
— Îmi datorezi trei mii.
— Lasă două mii la Donaris ! Oricum, dacă romanii vor să te ia pe la spate, nu pot veni decît pe acolo.
— Cine va porunci celor două mii !
— Cel hotărît de tine, rege.
— Severus ?
— Rege !
— Pompeius ?
— Așteaptă încă primul pas de la bunăvoința ta.
— I-am făgăduit-o ! Mergi cu noi ?
— Împotriva cui ?
— O vei vedea în cea dintîi noapte cu lună nouă.
— Sînt prea bătrîn pentru gloria armelor. Rămîn.
— Și eu, rege ? întreagă Duras.
— Vei merge cu...
— Apullii, spune Deceneu, Zamolxis o vrea. Și constelațiile.
— Zamolxis cu tine, spune Duras și iese grăbit, ca și cînd hotărîrea zeilor și a marelui preot l-ar fi jignit adînc.

Gărzile închid toate ușile și ies așezîndu-se în fața lor. Prin galeria care duce la odăile regelui intră Comosicus.
— Știai de cele trei mii de iepe vîndute romanilor, mare preot ?
— O minciună a lui Cotiso, să-l murdărească pe Ziraxis, rege.
Comosicus își face plecăciunea.
— Rege, Acornion este aici !
— O aflu abia acum ?
— A venit cu caravana sirienilor. Este travestit în negustor. Abia de dimineață, la deschiderea porților a intrat în cetate, aducînd un coș cu rodii.
— L-a văzut cineva ?
— Este skistaiul care aduce tămîia.
Comosicus se întoarce pe coridor și aduce un anahoret venerabil care se închină adînc. Înainte de a închide ușa, Comosicus îl vede pe Duras trecînd spre odăile regelui. Anahoretul cu barbă albă depune la picioarele regelui o traistă din piele plină cu tămîie.
— Zeii cu tine, rege !

— Zeii cu tine, Acornion. Ridică-te, prietene al tatălui meu. Ridică-te și spune-mi ce te-a tulburat pînă într-atîta, încît ai părăsit însoritul Dionysopolis și Pontul cel plin de lumină pentru munții noștri ?
— Ești cel mai mare dintre regi, Burebista. Biruința ta asupra celților te-a acoperit de lauri. Cetățile Pontului sînt pline de zvonuri.
— Și Dionysopolisul ?
— Mai [illegible]rii cetății cred că în virtutea prieteniei arătată nouă de tatăl tău, tu însuți vei cinsti cetatea.
— Să fie numai zvonurile cele care te-au îndemnat la acest drum greu ?
— Zvonurile, dar mai ales Pompeius... Mare preot, pot jura că în caravana sirienilor sînt cel puțin trei romani travestiți. Vorbesc limba hispanilor ; dar după cum se îmbracă, după cum ascultă de cel numit de ei Marius, par centurioni.
— Au venit cu caravana ?
— Din Asia Minor, rege.
— Du-te, Comosicus, și vezi, spune Deceneu.
— Am venit să-ți spun, rege, că cetățile Pontului se tem de tine, tot atît cît se tem de Caesar. Că la Sarmisegetuza este cineva care te vinde. La Tomis și Histria se știe că tu ai aflat de tîrgul făcut cu romanii, prin care cetățile Pontului vor trece la alianța cu Roma. Că cei din Odessos și cei din Callatis au plătit iscoade și ucigași care să pîndească pașii lui Pompeius, dacă ar veni la Dionysopolis și să-l ucidă, cîștigîndu-l astfel pe Caesar. Că dacă tu ai veni la noi fără o armată puternică, viața ți-ar fi în primejdie.
— Iată motive puternice să-ți dovedești prietenia față de rege, Acornion, spune Deceneu.
— Prietenia celui mai mare dintre regii dacilor mă onorează în cetatea mea, în fața sfatului orășenesc și a adunării poporului, mare preot.
— Îmi ești prieten, Acornion, dar, înainte de a-mi fi prieten, ești grec.
— În această calitate îmi place algebra, rege. Algebra și astronomia, dacă pot face politică.
— Dovedește-mi-o !
Burebista îl ascultă pe venerabilul Acornion, vechi sfetnic de tinerețe al tatălui său și, de ce n-ar recunoaște-o, și al lui. Sfaturile lui Acornion și lungile lui

drumuri în slujba Daciei i-au adus o avere pe care nici algebra, nici astronomia, luate în parte sau împreună, nu i-ar fi adus-o. Acornion vrea să-şi scape cetatea atît de daci, cît şi de romani, sau mai curînd aşteaptă să vadă cine va fi învingătorul, pentru a şti cui să zîmbească. Pompeius este mai cunoscut în Răsărit, Caesar mai cunoscut în Apus. Un Burebista aliat cu Pompeius şi Pompeius puternic la Roma, iată visul de aur al venerabilului Acornion. Regele cunoaşte istoria cetăţilor greceşti de la Pontul Stîng şi ştie de negocierile lor cu romanii. Înainte-umblătorii i-au adus veşti despre aşezarea lui Caesar în Gallia. Dacă nu s-ar teme de ceea ce se urzeşte în Dacia, ar putea lovi Roma pînă la hotarele ei dalmatine.

— Burebista şi Pompeius împreună înseamnă a aţîţa pînă la nebunie partida dacă de la Sarmisegetuza, rege. Pe aceia care, înrăiţi împotriva ta, te-ar defăima spunînd că vinzi Dacia, Romei, prin Pompeius.

— Să fie la Sarmisegetuza o asemenea partidă, Deceneu ? întreabă regele.

— Toţi cei care pierd, vor să recîştige, rege ! spune Acornion... Cu ajutorul zeilor, al romanilor, al celţilor, al grecilor, al otrăvii ; ori al cuţitului. Veştile din Gallia nu ţi-o spun ? Sequanii se luptă cu heduii, cei dintîi îi cheamă în ajutor pe germani, heduii pe romani, adică tot ce-a aşteptat Caesar după ce i-a bătut pe helveţi. Să nu fi fost la mijloc chiar mîna lui Caesar ? Să nu fie mîna lui la Sarmisegetuza ?

— Este algebra ta ?

— Este algebra care ţine de politică, rege !

— Iat-o pe a mea. Gallia este mare, se întinde pînă la Okeanos şi poate galii vor înţelege cum au înţeles dacii, am zis dacii, nu străluciţii dacilor, că pot rămîne liberi, doar unindu-se. Pompeius poate să mai aştepte. După cîte ştiu senatul i-a dat armata din Hispania. Cicero este în exil. Legea agrară a fost votată peste capul senatului şi fiecare cetăţean tată de trei copii şi-a primit pămîntul. Roma are treburile ei, Dacia pe ale ei. Să nu grăbim mîna timpului.

— Crezi că Ariovist îl va învinge pe Caesar ?

— Ariovist are călărimea în faţa căreia legiunile tremură... Acornion ! Cinstesc venerabila ta fiinţă. Grija ce mi-o porţi şi prin mine grija ce-o porţi cetăţii tale. Spune-le deci bărbaţilor din sfat să-şi vadă mai departe de negoţ. Să nu deschidă porţile cetăţii pentru cei din Callatis şi Odessos. De vor vedea cerul în flăcări, să ştie că flăcările acelea nu vor arde decît la trei miliare de Dionysopolis. Este răspunsul meu la ştirile care mi le-ai adus. Slujindu-mă, slujeşti istoria cetăţilor greceşti de la Pont, a geţilor, a macedonenilor, a ilirilor şi tracilor şi deopotrivă destinul lor, Acornion, pentru că întotdeauna libertatea poartă un nume, după cum tirania poartă un nume, care aici se numeşte : Roma. Te vei întoarce însoţit de oştenii mei, sau în chip de anahoret ?

— Straiul de anahoret mă apără mai bine decît daca, rege.

— Fie ! Vei avea doi slujnici şi cei mai buni cai ai sucilor.

— Acornion, să mergem ! spune Deceneu. Eşti obosit... Mi-ar fi plăcut să te însoţească fiul regelui. Zeii cu tine, rege !...

Burebista ascultă paşii celor doi. Ce ştie Deceneu şi din ce ştie, cît îi spune regelui şi cît ţine pentru sine ? Acornion a venit să ceară protecţie pentru Dionysopolis. Cineva a trădat planurile regelui. Cetăţile greceşti ştiu că războiul cu bastarnii este doar pretextul de a-şi duce oştirea la Răsărit, dincolo de Tyras în cîmpia sarmată. Cine vinde planurile regelui ? Şi de ce ? Acum, cînd lupta dintre Pompeius şi Caesar nu se dă pe faţă, cît legiunile sînt în Gallia, ori împreună cu Crassus pornite împotriva parţilor, acum este el liber să aducă la Dacia triburile de dincolo de Tyras şi Donaris, pînă la Haemus. Acum este timpul ca atelierele să lucreze ziua şi noaptea pentru a făuri arme, acum este timpul ca monetăria regală să bată aurul şi argintul cu care să ridice cetăţile, negoţul să îmbogăţească vămile regelui... Aude paşii uşori ai reginei. Regina a ascultat totul din firida făcută în perete şi acoperită cu blăni.

— Ai auzit, rouă de munte ?

Bendis îi sărută mîna.

— Mulţumesc pentru dragostea şi încrederea ta... Ce vrea Deceneu de la Duras ?

— Să-l îndepărtez de deşertăciunea vieţii pe care o duce aici !

— E tînăr !

— La anii lui eram rege !

— Mă tem pentru viaţa lui. Crezi în Pompeius ?

— Cred în Acornion. În nevoia lui Pompeius de ajutor. În dorința de libertate a macedonenilor. Cere sfatul zeiței tale. Pompeius este bogat, viteaz și nobil. Nu-și știe conduce oștirea. Onorurile militare și le-a cumpărat. Orgoliul lui este să i se spună Pompeius cel Mare. A trecut de partea plebei, nu s-a dus el în Hispania împotriva lui Sertorius, a colindat Mediterana cu cinci sute de galere stîrpind pirații, a cules laurii lui Lucullus cîștigați împotriva lui Mithridate ? Ce va face la Roma, în lipsa lui Caesar ?

— Va unelti ?

— Cine va unelti aici, cînd voi pleca la război ?

— Mă înspăimînți.

— Ce zice zeița de viitorul lui Pompeius și Caesar ?... Mi-ar place să ajungă la război și războiul dintre ei să fie lung și sîngeros. Cu cît va fi mai lung și mai sîngeros, cu atît Burebista va cîștiga timp și Dacia lui se va încununa cu cetăți de neînfrînt.

— Mai ai nevoie de Bendis, regina ?

— Am nevoie de Bendis.

— Medopa are inima însîngerată.

— Cotiso ?

— El, desfrînatul !

— Aruncăm prea ușor cuvinte defăimătoare, rouă de munte !

— Îmi dai o speranță ?

— Cotiso vorbește cu tîlc. Vorbele și gîndurile lui mă oglindesc mai adevărat decît lingușirile lui Ziraxis, sau oarba ascultare a lui Dicomes. Îi voi încerca în război. Dacă merită, i-o dau pe Medopa.

— Lui, care te înfruntă fără rușine și teamă ?

— Cineva trebuie să spună și adevărul, Bendis. Altfel am muri fără să-l vedem din pricina norilor groși ai fumului de tămîie... Ce se întîmplă acolo ?

Se aud pași grăbiți. Garda deschide ușa. Intră Dicomes sub arme. Regelui i se pare că l-a văzut pe Duras.

— Romanii la Donaris, Dicomes ! ?

— Fiul lui Ariovist însuși, cu trei sute de călăreți germani, au ajuns la Germisara. Poartă trofee romane, vin călări, fără căruțe, cu cai de schimb și mîine vor fi la Sarmisegetuza. Au călăuzi de la cei de pe Marus, rege !

Burebista simte vîntul rece al munților înghețîndu-i inima. Învingător, Ariovist nu avea de ce să-și trimeată fiul tocmai la celălalt capăt al Europei. Deci, lupta cu

Caesar a avut loc. Îl ascultă pe Dicomes care-l vestește precipitat că la Ramidava a ajuns o solie a Pontului, venită pe cai nemaivăzut de frumoși, gătiți cu piei de animale și pe cămile gătite cu panglici din mătase.

— Rege, cineva complotează, spune Dicomes.

— Ce te face s-o crezi ?

— Vor să te prindă și să te vîndă lui Caesar. Altfel ce-ar căuta la Sarmisegetuza, în același timp ?

— Iată o judecată cinstită, Bendis... Du-te, Dicomes. Întîrzie-l pe fiul lui Ariovist, pînă la sosirea soliei Pontului. Pregătește primirea. Cheamă oștile din preajma Sarmisegetuzei. Curierii care ți-au adus știrea să n-o răspîndească sub pedeapsă. Au vorbit pînă acum ?

— Cel de la Germisara i-a spus-o lui Ziraxis.

— Să tacă și Ziraxis ! Mai ales Severus să nu afle nimic... Du-te !... Ce zici Bendis de această întîmplare neobișnuită ?

— Că întîmplarea îți vine în ajutor. Redă-mi copiii și pot spune că viața mea este plină și strălucitoare. Mă duc să dau poruncile pentru ospățul soliilor.

Burebista își spune că Bendis a rămas mai mult mamă decît regină și mai mult femeie decît preoteasă a lui Bendis zeița. Cînd învinșii vin să ceară ajutor, nu este același lucru ca atunci cînd se întemeiază o alianță înainte de război și este una să-l ajuți pe cel mai slab, în nădejdea de a-l putea conduce și a-i obține recunoștința și alta de a te alia cu cel puternic, așteptînd mila lui. Și cel puternic, astăzi, este Caesar.

8

În casa lui Cotiso se petrece. Cotiso are 26 de ani. La 16 ani a fost trimes de tatăl lui la Tomis, unde prietenul acestuia, marele negustor Xanthias l-a inițiat în tainele comerțului. A călătorit în Asia Minor, în Pelopones și a fost de două ori la Roma. A asistat la adunările din Acropole, s-a inițiat în ale artelor, apoi s-a întors la Donaris, conducînd cetele de călăreți în expediții de pradă, cînd fluviul sfînt îngheța. Burebista i-a dat loc de casă în incinta cetății și el și-a construit o casă din bușteni lipiți cu tencuială de pămînt, pe temelie din piatră, avînd două

odăi mari cu tavan din grinzi cioplite cu cuțitoaia. Din primăvară pînă toamna stă acasă, între suci. Toamna vine la Sarmisegetuza. Asistă cu oarecare neliniște și puțin cinism la felul în care Burebista schimbă vechile obiceiuri ale dacilor, încercînd să-i lege de cetăți și orașe, înzestrîndu-le pe acestea cu meșteșugari și negustori. O Dacie formată din triburi de păstori și plugari este greu de unit. O Dacie de păstori și plugari adunați în jurul cetăților regale, ori tribale, este cu totul altceva. Vechile ceremonii sînt coborîtoare dintr-o viață simplă. Regele are nevoie de fast și atunci îl învață de la Acornion, ori de la el, de la Cotiso ; ori de la Severus. Nu numai fastul. Dar și conducerea regatului. Apoi Deceneu. Cît a stat Deceneu în Asia Minor ? Cît la Memphis ? Cine o poate ști ? Cele patru sclave celte, cumpărate de la soldați, îi slujesc oaspeții. Deocamdată pe Duras, fiul regelui și pe Cotelas. Una din ele cîntă, acompaniindu-se cu harfa. Vinul se bea din corn de zimbru ferecat.

— Viața are sens, Duras, atunci cînd fiecare clipă este plină... De gînduri, de voluptate, de beție chiar.

— Ești prea iscusit la vorbă, Cotiso, ca să fii bun soldat, bun rege, sau adevărat iubitor de femei.

— Ziceai că vine Severus, întreabă Cotelas.

— Totul este prea vulgar pentru nasul lui sibarit, spune Duras.

— Ce vreți de la mine ?

— Sîntem de aceeași vîrstă, Cotelas ! Petrecem !

— Duras ! Nu fac pe skistaiul anahoret, dar mîine mă întorc la ai mei, dincolo de Donaris și voi să știu ce vreți de la mine ? !

— Eu nu vreau nimic. Tu, Duras, vrei ceva de la Cotelas ?

— Petrecem !... Voi să știu dacă dincolo de Donaris este cinstită legea vinului și legea căsătoriei ? !

— Ești tu regele, Duras ?

— Aș putea fi, Cotelas.

— Regele trage să moară ?

— Ar putea-o face !

— Rău pentru noi toți, Duras !

— De ce ?

— Ne vom sfîșia unii pe alții.

— Legile lui nu te apasă ?

— Legile lui mă îmbogățesc.

— Iată o noutate, spune Cotiso așezat pe pat, căruia una din sclavele celte îi piaptănă pletele cu un piaptăn grecesc din os încrustat.

— Vindem vin grecilor din Histria și Tomis și Callatis. Ei îl amestecă cu vinul de Samos și-l vînd sciților, ori dincolo de Pont ; ori chiar la Pireu. Cîștigăm mai mult decît prădînd pînă la Haemus... Duras, vrei să fii rege ?

— Sînt ochii și urechile regelui, Cotelas ! De ce n-ai fost la sfatul de război ?

— Am să fiu la război, atunci cînd mă va chema regele.

— L-ai cunoscut pe Rubobostes ? întrebă Cotiso.

— Ce-nseamnă „l-am cunoscut" ? Cetașul lui Ziraxis este fratele meu de sînge.

— Rubobostes este mort, Cotelas.

— Minciună !

— Mort. Ucis cu un pumnal pe treptele templului.

— Vai de ucigaș, Cotiso !

— Cotiso, petrecerea ta mi se pare searbădă și fără gust.

— De ce, Duras ? Sînt femei frumoase, vinul este din belșug, iată și cei mai fragezi berbeci din turmele mele. Simțurile și spiritul se pot desfăta în voie, Duras. Dacă vrei, îți recit din Homerus.

— Îl credeam bărbat pe Cotelas. Mă mîhnește Cotiso cînd îi văd pe cei mai de seamă tarabostes și fii de regi, îndurînd tirania cu lașitate și slugărnicie.

Se aud glasuri. Un războinic suc deschide ușa. Intră Severus.

— *Salve*, tuturor... Pe zei ! Cine sînt aceste blonde fiice ale Pădurii Hercinice care-mi desfată prietenii ?

— Duras, n-am să uit ce mi-ai spus... Cotiso, îți mulțumesc pentru această seară. Vreau să mă odihnesc. Mîine, înainte ca zeul soare să-și arate fruntea deasupra Cogaiononului, plec la drum spre Donaris.

— În tine moare un poet, Cotelas !

— Dar nu se va naște niciodată un trădător, Severus !

Cotiso apucă mîna lui Duras încleștată pe pumnal.

— Zeii cu tine, Cotelas... Ești un om !

Cotiso își conduce oaspetele pînă în prag. Cerul este spuzit de stele, rece și catifelat. Unde stau oare iscoadele lui Deceneu ? Acolo sub crengile celor trei molizi ? Dincolo

de stînca rămasă pe pajiște, care ar trebui cioplită astfel încît să se simtă mîna harnică și măiastră a stăpînului ?

— Trebuia ucis pe loc. De ce mi-ai ținut brațul, Cotiso ? Ne va trăda !

— Nu are nimic de trădat, Duras !

— Severus ! Mănînci pîinea Romei de pomană !

— Ursa mare nu arată încă miezul nopții, Duras. Cotiso, pe lari și mani, vinul acesta este vrednic de un poem. Ca și sînul harpistei cu păr de aur. Cotiso, dacă n-ai fi dac, ai merita să fii roman.

— Roman și consul, Severus. Să bem !

— Vreau să știu dacă-ți ții făgăduiala, Severus ! Vreau să văd împuternicirile tale. Timpul trece și mîine totul va fi prea tîrziu. Unde este cel trimis de apulli ? Cotiso ! De ce alungi femeile ?

— Este vremea să rămînem singuri, Duras !

— Dă-le sclavelor să bea. Poruncește-le să cînte, spune Severus.

Nu prea este nevoie să li se dea de băut. Cele patru tinere sînt amețite. Se agață de gîtul lui Cotiso care le duce în a doua odaie. Apoi stinge candelabrul din bronz cu trei brațe, agățat în tavan. Rămîne aprins un opaiț dac din lut ars. De dincolo se aude un cîntec trist, ale cărui cuvinte n-au nici un înțeles.

— Se apropie sfîrșitul exilului meu la Sarmisegetuza, spune Severus... Auziți ?

În ușă răsună cîteva ciocănituri repezi. Apoi altele mai rare. Severus deschide ușa. Intră trei bărbați care poartă pelerine dacice cu glugă. Doi rămîn în stînga și dreapta ușii. Cel de al treilea vine la masă cu Severus, fără să-i bage în seamă pe daci.

— *Salve,* Severus ! M-am înfățișat aici, riscîndu-mi viața.

— *Salve,* Marius ! O faci din ordinul lui Caesar.

— Ție îți este dat ordinul lui, nu acestor barbari !

— Acești barbari care vă neliniștesc atît, Marius, sînt sfetnicii și prietenii mei ! Cotiso știe foarte bine latina vulgară. Spune :

— Mai curînd mîna dacă, folosită pentru ca mîna Romei să rămînă curată... Marius, îl ajutăm pe Severus, dar vrem să știm care este prețul ?

— În denari ?

— În libertate, spune Cotiso.

— Și în sprijinul legiunilor din Macedonia... Vrem alt guvernator acolo, spune Duras.

Se aude zgomot la intrare, acolo unde Cotiso are ascunși în tufele de liliac doi războinici suci. Ușa se deschide și intră un anahoret cu gluga trasă pe cap. Gluga are două tăieturi prin care se văd vag ochii anahoretului.

— Ursa mare a trecut de zenit. Iată-mă !

— Severus, ai adus aici duhurile celor morți, întreabă Cotiso care-și spune că zeii nu i-au hărăzit darul conspirației.

— Cine este acest glas fără înfățișare, întreabă Duras.

— Trimisul apullilor, castobocilor, dacilor mari, al carpilor și al cobrizilor, spune Severus. Vi-o jur !

— Nu se poate spune că nu te-ai ostenit în acești cinci ani, Severus, spune Cotiso.

— Severus, ce vrei de la mine ? întreabă Marius.

— Ce vrem noi de la Caesar, spune anahoretul, care-i stîrnește lui Cotiso cele mai stranii îndoieli în legătură cu viața de fiecare zi a Sarmisegetuzei.

— Pe mine nu mă întreabă nimeni, spune acru Duras.

— Ești cel mai tînăr. Ascultă și învață ! Severus ! Ascultă-mă ! Oștirea dacă nu-l va ajuta pe Pompeius. În schimb Caesar nu se va apropia mai mult decît la cinci zile de Donaris. Treburile dacilor rămîn ale dacilor. Nu vom prăda în Macedonia, ca de obicei. Roma ne va lăsa Pontul, spune anahoretul.

— Caesar îl vrea pe Burebista.

— Îl va avea.

Cotiso știe că anahoretul nu este dintre ai lui Deceneu. Dacă ar fi fost, n-ar fi spus : „Oștirea dacă nu-l va ajuta pe Pompeius". Deci, dintre tarabostes. Nu-i recunoaște glasul înăbușit de glugă, nici statura gheboșată sub dolamă. Că n-are dar de conspirator o dovedește prezența aici a acestui împuternicit al triburilor. Ori al strălucitilor, triburile văzîndu-și de plugărit și de turme. Cine este omul de sub glugă, care vorbește cu atîta siguranță de sine ?

— Cînd ?

— Iată Severus, dovedesc prietenia mea acestui trimis roman ! Spune-i că nimeni nu o știe, dar mîine va fi la Sarmisegetuza fiul lui Ariovist, regele germanilor.

— Pe Jupiter și Mars, spune Marius, ascultînd traducerea lui Severus.

— În adevăr ! Jupiter l-a adus, ca Orcus să se bucure primindu-l pe Burebista de mînă cu acest fiu de Ariovist.

— Nimeni nu va face un pas, pînă cînd nu primim solia lui Caesar, spune cel de sub glugă.

— Rămîn ostatecul tău ! Viaţa mea îţi aparţine ! Mîine însă ! Mîine acest centurion trebuie să vadă cu ochii lui, clamează Severus.

— Am spus ! Întîi solia şi tratatele ! se încăpăţînează gluga.

— Mîine acest centurion o va vedea, geme Duras, negru dintr-odată de o ură cumplită pe care Cotiso n-o bănuia zăcînd în fiul şovăitor al regelui, al cărui cap se vinde şi cumpără acum... După cum, astăzi, acum...

Duras se îndreaptă spre omul cu glugă. Cu o mişcare repede, Cotiso smulge gluga.

— Pe Zamolxis !... Ziraxis, tu ? !

— Ziraxis, tu ? bîlbîie Duras.

— Vinzi viaţa tatălui tău, la ce preţ, Duras !

— N-o vînd, Ziraxis ! Viaţa lui este a mea, din clipa cînd am ucis-o pe Bardesa. Sînt fiul lui Burebista şi cel dintîi cuvînt este al meu.

— Ziraxis este împuternicitul atîtor triburi, Duras, spune Severus, înspăimîntat de întorsătura pe care-o iau lucrurile.

— Duras este împuternicitul lui Zamolxis... Îţi poruncesc, Ziraxis, să ai grijă ca centurionul şi ai lui să îmbrace straie de oşteni din gardă. Vor sta lîngă mine, apărîndu-mă.

— După mîine, vine poimîine, Duras !... Te dai lui Caesar cu totul ? spune Cotiso.

— Îl vom da pe rege, după ce vom semna tratatele şi vom jura pe zei, Duras, spune Ziraxis.

Severus pare ieşit din siguranţa lui marţială. Spune precipitat :

— Marius ! Cere-i lui Caesar încă un an. Poporul ne va lapida, Duras !

Duras nu-l aude pe Severus. Este cuprins de un acces de fanatism orb. Psalmodiază :

— Zamolxis îmi face ştiut prin albele duhuri solare,
Că învingător, Duras îşi încunună fruntea cu verdele laur !

Apoi, foarte liniştit spune :

— Severus ! Cu voi, ori fără voi, trăsnetul lui Gebeleizis va cădea mîine pe rege.

Înainte ca cineva să-l poată opri, iese prin odaia a doua. Cînd deschide uşa, năvălesc de acolo odori de trupuri de femei tinere şi de mirodenii arse.

— A băut prea mult, spune Cotiso.

— Poate strica totul, spune Ziraxis.

— Caesar va cunoaşte neîndemînarea ta, Severus.

— Mai gîndeşte-te, Marius, spune Severus filozofic... Drumul prin Dacia este lung şi primejdios.

— Mă ameninţi ?

— Te chem la raţiune !... Cotiso !... O soluţie ? !

— Să judecăm, Severus.

— Îl urăsc pe rege ! El ne-a sărăcit de puterea noastră. El ne umileşte, silindu-ne să ascultăm orbeşte de legile făcute pentru cei mulţi... Dar de aici pînă a ne vinde Romei lui Caesar este drum lung, Severus, spune Ziraxis. Ai nevoie de martori ?

— Marius este centurionul lui Caesar ! A luptat în Gallia. Vrea să ştie adevărul.

— *Divide et impera*, Severus, spune Cotiso.

— Adevărul este numai al dacilor, spune Ziraxis. Du-te alături, Severus, şi odihneşte-i pe romani cu sunetul harfelor. Vă voi chema la timpul potrivit să aflaţi hotărîrea dacilor.

Severus se retrage cu romanii. Cei doi daci se aşază la masă.

— Porunceşti de parcă ai fi regele, Ziraxis.

— Voi fi... Şi acum între noi, Cotiso !

— Cinste ţie ! Nu-mi place să vadă romanii, cît de lacomi de sîngele regelui sînt sfetnicii lui credincioşi. Şi fiul regelui ! Ruşine !

— Moartea lui Burebista este hotărîtă de cei care-au domnit. De aceia pe care Burebista i-a sărăcit, luîndu-le cetăţile şi casele lor întărite, în folosul lui. Te întreb dacă i-o dăm mîine, cînd vine solia lui Ariovist ?

— O solie este sfîntă ! Ucigîndu-l pe fiul lui Ariovist împreună cu regele, ne dăm legaţi în mîinile lui Caesar, scăpîndu-l de cei mai puternici duşmani. Nu este bine pentru Dacia, Ziraxis... Ziraxis ? !... Cine-ar fi crezut-o ? Umbra nedespărţită a regelui... Marele lui crainic şi sfetnic... Comandantul lui de zece mii de călăreţi dintre tarabostes. Ziraxis ? !... Tristă soartă aşteaptă Dacia, Ziraxis !

— Te căinezi pe tine ?... Te vei întoarce rege la suci. Vei trăi după bunul tău plac pe malul rîului sfînt, Donaris, la gurile lui Alutus, netulburat în frăția regilor daci ! Ce-ți poți dori mai mult, Cotiso ?... Regele, tatăl tău, va fi răzbunat. Nu este asta îndatorirea sacră a fiului ?

— Vezi viitorul tulbure și aproape, Ziraxis... Și Roma ?

— Roma abia-și poate înfrînge răscoalele și nemulțumiții ei, Cotiso... Nu are vreme pentru răscoalele altora !... Deci mîine, alădată și cum ?... Te ascult, filozof al regelui !

— Nu-mi place glasul tău poruncitor Ziraxis.

— Mie nu-mi placi în întregime, Cotiso !... Te vreau la suci și uitat.

— Te vreau la apulli și uitat... Îl vom ucide mîine. Nu în fața poporului. Un rege nu poate fi ucis în fața mulțimilor. Pot să prindă gust. Soldații ne vor ucide, ațîțați de Deceneu. Germanii ne vor disprețui. Cerîndu-le ajutorul cîndva, ne vor răstigni solii... Cu otravă nu se poate. Sclavii lui gustă din fiecare mîncare și din fiecare corn de băutură, chiar dacă bea numai apă sau lapte de capră.

— Atunci ?

— Cheamă-i pe romani ! Pînă mîine seară sîntem prieteni, Ziraxis.

— Și Duras ?

— Va plăti ! Cheamă-i pe romani !

— Și de mîine seară ? rîde Ziraxis.

— Cheamă-i pe romani.

Ziraxis îi cheamă pe romani.

— Bărbații daci au hotărît ?

— Severus ! Mîine cînd regele este îmbrăcat pentru primirea solilor, vino cu Duras la el. Voi fi acolo, cu Ziraxis ! Exilul tău între... barbari se va sfîrși. Dar mai ales ideea ta, ori a stăpînului tău va triumfa, Severus. Dacă va fi mîna care va ucide, albe și imaculate vor rămîne mîinile lui Caesar.

— Nu te-aș vrea dușman, Cotiso.

— Vai dușmanilor mei, Severus.

Ziraxis rîde și își trage gluga. Cotiso nu știe că are în Sarmisegetuza două sute de credincioși dintre apulii și că încă patru sute vin cu solia lui Ariovist, cinstînd-o și făcîndu-i cortegiul. Severus îi șoptește lui Cotiso, înainte de a ieși :

— Vei fi rege ! *Salve !...* Să cînte sclavele tale. Vom cînta și noi, îmbrobodind iscoadele lui Deceneu, care-mi adulmecă fiecare urmă a pașilor... La Cotiso se petrece ! *Salve*, Cotiso !

Noaptea este argintie, rece, peste vîrful munților plutește Bendis, zeița lună, Cotiso își cheamă străjile, apoi dă poruncă să se aerisească odăile, se întinde pe patul acoperit cu blănuri de urs și își strigă sclavele, care se așază pe jos. S-au pieptănat, și-au dat obrazul și brațele cu uleiuri grecești, parfumate și s-au învățat să ghicească dorințele acestui stăpîn ciudat, care le prețuiește farmecele, nu le pune la munci grele și nici nu le amenință că le va vinde sarmaților, ori grecilor. Cotiso se gîndește la domnia și opera politică a regelui. Sclavele murmură un cîntec trist care-i amintește litania auzită în copilărie într-un templu al lui Sabazius, ridicat în munții Lotrului, unde se oficiau misterele skistailor, fără ca mulțimea să înțeleagă că de fapt acolo erau scene simbolice ale morții și învierii naturii, că se celebra venirea primăverii și apoi a iernii dincolo de care întotdeauna aștepta o primăvară și că viața este fără sfîrșit, sufletul fiind o pasăre în colivia lui de carne, liberă după moarte ; acolo se încifra taina numărului șapte și abia foarte tîrziu, cînd s-a întors de la Tomis, după ce l-a citit pe Homerus și a văzut jucîndu-se comediile lui Aristofan și tragediile lui Eschil, după ce a înțeles cum sînt conduse cetățile, a înțeles opera lui Burebista. A fost un timp adeptul vechiului cult al lui Zamolxis, celebrat în simplitate, precum celții. Deceneu l-a complicat, nu în esența lui, ci în manifestare, făcîndu-l un cult regal și fastuos. Deceneu a ucenicit în Răsărit și l-a înțeles pe Burebista. Atunci ?

9

Regele urmărește ceremonia cu care îi sînt înfățișate zaua poleită cu aur, coiful din aur și armele. Medopa le desprinde din cuiele din lemn bătute în stîlpii sălii sfatului ; le trece lui Bendis, aceasta lui Deceneu care face asupra lor semne magice, ajutîndu-l să le îmbrace. Regele poartă opinci din piele de mistreț nerăzuită de păr, obiele din lînă albă, cioarec, cămașa albă cu rîuri negre,

este aproape uriaş, are barba roşcată, pletele unse şi, îmbrăcîndu-se, îşi reaminteşte drumul făcut de la Burebista, regele apullilor din miazăzi, pînă la Burebista, regele dacilor. Întîi au fost topitoriile de fier de pe valea Streiului şi de la Ponor, aurarii de la Baia de Criş şi Brad, argintarii şi atelierele unde fierul s-a făcut sabie şi fier de plug. Burebista regele înconjurase Sarmisegetuza cu cetăţi, avea scoabe din fier să lege grinzile şi regii triburilor veneau ei înşişi la Sarmisegetuza să cumpere fierul, aurul şi argintul. Burebista tatăl era cinstit de toţi dacii şi temut de toţi regii lor. Apoi a fost Dapix, regele burilor, aşezaţi peste munţi în pădurile, pe văile şi dealurile însorite, din miazăzi. Unchi după mamă, prea bătrîn să mai poată încăleca, împotriva căruia s-a răsculat Reciper, tarabostes stăpîn de munţi şi turme pe valea Buzăului. Îi place să-şi aducă aminte de noaptea aceea cînd era foarte tînăr şi dormea la căsoaie, în fîn cu Iova, macedoneanca, luată de el într-o iarnă cînd îşi urmase tatăl peste Donaris. Aude şi acum ropotul copitelor, aude strigătele străjilor de jos, din cetate, scîrţiitul porţilor, glasurile aspre ale verilor lui buri, apoi cornul tatălui său chemîndu-l la cetate. Iova era caldă, trupul îi mirosea a floare de fîn, căzuse roua, cerul era spuzit de stele şi peste templele rotunde ale Cogaiononului cădea albă, lumina lunii. La cină, regele îi povestise fapta regelui Oroles, care pentru o înfrîngere îşi pedepsise soldaţii să fie servitorii femeilor lor şi să doarmă cu picioarele în locul capului, lucru care-i ruşinase şi înăcrise pe războinici într-atît, încît îi strigau lui Oroles să-i ducă la război spre a se mîntui. De atunci Oroles n-a mai fost decît biruitor. Burebista regele îl ţinea la sfaturile de obşte, unde străluciţii se plîngeau de răutatea apullilor de răsărit care tulbură pe cei care cern aurul şi pradă carele cu fierul topit, au pus vămi la ieşirea lui Marisus (Mureşul) dintre munţi, jefuind negustorii, iar regele lor se laudă că va fi stăpîn la Sarmisegetuza. În noaptea aceea el a lăsat-o pe Iova cu oile, s-a întors la cetate, regele i-a dat semnul regesc, capul de lup cizelat în argint şi l-a trimes să-şi strîngă călăreţii de rînd la oaste, cu poruncă să coboare în valea lui Alutus (Oltul), să-l supună pe Reciper şi să se întoarcă la Sarmisegetuza pe la Argedava, cetatea regelui burilor. El a făcut aşa, a căzut în zori peste Reciper, cînd oamenii acestuia deschiseseră porţile pă-

lăncii să scoată vitele mari la păşune, îl ucisese în curte, arătîndu-i semnul regesc, Ramidava lui Reciper era bogată, tîrgul curat, palanca cu stîlpi noi din stejar, pîrliţi să nu putrezească şi atunci a înţeles el cît sînt de primejdioşi pentru rege acei tarabostes aflaţi departe de cetatea regală, bogaţi şi ascultaţi, ori întăriţi de rege cu peceţi, pentru a veghea la hotare. De la Ramidava a coborît la Argedava, pe Argeş, la curţile lui Dapix. Dapix bolea. Nu avea băieţi. La curţile lui strălucea Bendis, nepoata regelui, căreia roxolanii îi uciseseră părinţii, la Piroboridava pe Siret. Bendis l-a tulburat adînc. Mulţi dintre străluciţii burilor şi ai carpilor îşi făcuseră case la Argedava din pricina lui Bendis. El era tînăr, greu găsea cal care să-l ducă şi a ajuns la Argedava seara, înainte de închiderea porţilor. L-a găsit pe Dapix zăcînd şi lîngă patul lui pe tarabostes, certîndu-se. Unii îl voiau rege pe Reciper. Alţii pe Cotiso, regele sucilor, pentru bărbăţia lui în războiaie. Văzîndu-l, cei care l-au cunoscut pe Cogaionon, la sărbătorile lui Zamolxis, i-au cerut sfatul. Toţi cumpărau fier şi aur de la Sarmisegetuza. Le-a spus că regele lor n-a murit şi că el l-a ucis pe Reciper pentru neascultare, din porunca acelui rege încă viu. Dapix era departe de moarte. Zăcuse, ca să afle gîndurile duşmanilor lui şi să-l vadă pe Burebista la Argedava. A fost implorat Zamolxis să aleagă pe urmaşul regelui. Urmarea a fost că Dapix şi preotul burilor au făcut cunoscută voinţa lui Zamolxis, care s-a numit Burebista. A rămas la buri patru ani, făcîndu-şi-o regină pe Bendis, ajutînd alegerea lui Zamolxis şi Dapix, cu sabia şi cu cei două mii de călăreţi apulli. Mai apoi cu fierul adus de la Sarmisegetuza şi bătut pe nicovalele meşterilor aduşi şi ei de la Sarmisegetuza, odată cu fierul. Plugarii buri, care se luptau cu codrii şi rădăcinile arborilor rămase în pămînt, arînd cu plugurile lor, nu toate cu cuţite din fier, umpleau cetatea în zilele de tîrg, venind să-şi cumpere seceri, brăzdare, furci şi cuţitoaie. Apoi au fost carpii, care l-au vrut rege pe soţul lui Bendis, apoi Burebista, regele, l-a chemat la Sarmisegetuza, simţind că moare. De atunci au trecut mai bine de şaptesprezece ani... Cînd ? Deceneu îi şopteşte :

— Acornion a avut dreptate, rege ? Cei trei sînt romani !

Care sînt cei trei ?... Şi Acornion ? Cîţi ani să aibă Acornion ?... Să fi îmbătrînit într-atît regele, încît să-l

farmece amintirile ? De la regele burilor şi al carpilor, apoi la regele de drept al apullilor a fost un drum lung, împovărător, plin de toate primejdiile ascunse în sufletele celor deposedaţi de putere şi supuşi ascultării. Cine şi ce l-a mînat pe acest drum ? Şi ce vor cei trei romani travestiţi în negustori sirieni ? Întreabă :

— Au fost sub ochii noştri ?

— De azi dimineaţă !

— Azi noapte ?

— Se vor fi odihnit.

— S-au întîlnit cu Severus ?

— Încă nu. S-au îmbăcat în straie soldăţeşti şi aşteaptă deschiderea porţilor.

— Cine le-a dat straiele ? Să fie numai iscoade ?

— Faptele lor vor spune numele lor.

— Rege, a venit Duras, spune Bendis.

Regele face semn. Gărzile îl lasă pe Duras să intre.

— Zamolxis cu voi !

— Zamolxis cu tine !... Eşti palid, Duras ! Nu-ţi priesc nopţile nedormite. Porţi platoşa... Eşti de rînd la cetate ?

— Ziraxis mi-a tras sorţii, rege... Sînt de rînd la porţi... Ce se întîmplă ? Toată lumea o ştie, numai fiul regelui nu !

— Eşti de rînd la porţi. Fă-ţi datoria şi vei vedea atît cît se cuvine să vadă cel care este de rînd la porţi.

— Sînt fiul regelui, nu un soldat de rînd.

— Duras, spune regina.

Războinicul de la uşă strigă :

— Severus, rege !

— Să intre !... *Salve*, Severus... Iată-l cu platoşa lui romană... Ziraxis te-a tras şi pe tine la sorţi ?...

— Cetatea este plină de şoapte, rege. Pe Mercur ! Dacă se face negoţ între regi, nu pot lipsi, reprezentîndu-l pe Pompeius.

— Negoţ între regi ? întreabă Deceneu.

— Mare preot, uiţi mereu că am fost tribun. Şi că un tribun roman, cînd vede cîteva mii de soldaţi înşiruiţi pe drumul Sarmisegetuzei, ştie că pe acel drum nu poate veni decît un rege.

Atunci intră Ziraxis, în arme.

— Rege ! straja din turnul de la apus a văzut lucind coarnele de fier de pe coifurile germanilor !

— Filozoful regelui, Cotiso, spune straja.

Intră Cotiso în platoşă, purtînd sabia curbă, *falx*. Deceneu este neliniştit. Împinge daca regelui spre acesta. Daca este aşezată pe masă, pe o bucată de pîslă albă. Regele îşi spune că cei apropiaţi sînt înarmaţi pentru ceremonie, cu toate că nimeni nu le-a spus-o.

— Zamolxis cu tine, rege ! Mi-ai acordat titlul de filozof al regelui, fără să primeşti sfatul meu... Se pare că aceasta a fost o parolă. Războinici daci purtînd piei de lup pe umeri apar în sălile palatului, ucid sau imobilizează gărzile pe care le tîrăsc afară. La uşa regelui se aşază zece războinici, în faţa cărora stă Cotelas, în platoşă, cu daca trasă din teacă. În odaie Duras ia coiful din aur şi-l ridică deasupra capului, rîde şi se îndreaptă cu el spre rege.

— Şi crezi că a sosit clipa să-mi dai sfatul tău acum, Cotiso ?

Dintr-odată Duras îşi înălţă trupul. Ziraxis este lîngă Deceneu. Cotiso lîngă rege.

— Se văd lucind coarnele de pe coifurile germanilor ? Bardesa, regele trădează morţii noştri... Gebeleizis !

Ridică coiful cu stînga şi fulgerător loveşte cu daca la gîtul regelui. În aceeaşi clipă Cotiso parează lovitura lui Duras, lovind cu atîta putere încît face să sară arma din mîna lui Duras. Ziraxis se destinde într-un salt, lovindu-l pe regele dezarmat şi surprins. Cotiso luptă cu Ziraxis, apărîndu-l pe rege. Severus asistă nemişcat. Ziraxis strigă :

— La mine, apulli !

Intră Cotelas cu cei zece războinici suci. Văzîndu-i, Ziraxis urlă, îşi îndoieşte loviturile şi strigă :

— Cotiso, cîine mîrşav !... Rege ! Dacă nu astăzi, mîine vei fi mort !...

— Prindeţi-l viu ! Îl vreau viu, strigă Deceneu, care-l ţine pe Duras.

— Niciodată, urlă Ziraxis şi îşi taie vinele gîtului cu daca. Coiful de aur al regelui căzut din mîna lui Duras este lîngă obrazul lui Ziraxis, care moare horcăind şi chircindu-şi picioarele. Sîngele lui se răspîndeşte pe duşumeaua de brad geluită cu cuţitoaia şi îndreptată cu rindeaua.

— Rege, îl ai pe Quintus Martialis Severus, tribun în legiunea patra a lui Caesar. Şi în mulţime pe Marius, centurion în garda lui Caesar.

— *Salve*, Cotiso ! Trebuia să ştiu de la început, spune Severus.

— *Salve*, Severus ! Regele te va trimite lui Caesar... Poate te va povăţui să-i spui că Dacia rămîne ceea ce Burebista a făcut-o, scoţînd-o din timp, pentru timp... Rege, iată coiful !

Duras îl scuipă pe Cotiso.

— Trădător nemernic, spune şi apoi tace, închizîndu-se într-o mîndrie sfidătoare.

Cotiso îl ajută pe rege să-şi îmbrace armura. Medopa şi Bendis ies învăluindu-şi capul în şaluri. Trec pe lîngă Duras, ţinut de oşteni, plecîndu-şi capetele. Cotiso îi şopteşte lui Burebista :

— Răzbunarea mea, rege, pentru moartea nedreaptă dată tatălui meu, îţi era prieten. Ţi-am dat viaţa şi odată cu ea, pe cel ce-ţi voia sîngele... Rege, iată coiful... Şi o parte din călăreţii suci.

Se aud cornii şi buciumele vestind solia germanilor.

— Cotiso !... Poartă-mi steagul, spune Burebista.

— Supus la poruncă, rege !

— Zamolxis cu tine, Cotiso, spune Deceneu... M-ai nfrînt.

— Pentru binele Daciei, mare preot, spune Cotiso şi desprinde steagul regal, capul de lup cu trup de balaur avînd solzii din aur.

10

Zamolxis ne face ştiut prin albele duhuri solare
Că regele şi Sarmisegetuza-mpreună
Cinstiţi sînt, cetate şi zeu, de-a lui Ariovist solie !
Iată, raze de soare şi al zorilor cîntec de păsări sub streşini,
Dacii cei vajnici şi-au pus tunica pe trupuri
Apoi de şold şi de umăr şi-au prins cumplita lor daca
Pe fiul lui Ariovist, să-l cinstească !
Germanicul fiu de rege intră-n cetate în goană !
Priviţi-l !
Peste zale din aur, pe stînga îi cade-a lui blană
De lup. Paznici de trup, doi cîini uriaşi ce înainte păşesc,
Şi-l însoţesc credincioşi pe lunga lui cale.

Tropotă-n piatră copita-n al calului tropot.
Cumpliţii germani sub coifuri strălucitoare de-aramă
Cu lungi coarne de fier şlefuit stau în şei cu piei de jivine-mbrăcate.

Pe zei ! Cornii de zimbru răsună din nou
Cu ochii urmînd pînă-n zare, norul de praf îl vedem
Deasupra pădurii de negru molid.
Ostăşime în purpură, sub unduitoare flamuri şi ştim
Că la rege, măreţ se-nfăţişează-a Pontului solie !
Iată-l, dintre oştenii călări pe cămile cu panglici gătite,
Sau pe iuţi cai ce zboară peste sarmaticul cîmp înflorit !
Prin cerul căruia soare aprins a răsfrînt luciul în joc peste toate din jur şi din cer,
Ochii noştri zăresc uriaşul bărbat îmbrăcat în dulce mătasă,
Purtînd al Pontului steag, ce acum încet îşi îngenunche cămila.

Zamolxis ne face ştiut prin albele duhuri solare
Că regele şi Sarmisegetuza-mpreună cinstiţi sînt, cetate şi zeu,
De-a Apusului şi-a Răsăritului solie !
Iute se ridică regele din tronu-i
Şi ochii-nălţînd către zorii cei proaspeţi, ai strălucitului soare,
Îşi ia după datini, în palme, apă din Donaris adusă de preoţi,
Şi rosteşte spre ceruri aceste cuvinte :

— Zamolxis, Gebeleizis şi Bendis, sfinte izvoare de ape,
Donaristule tată, cu şuvoiul tău sacru, soliile acestea
Feriţi-le de orice primejdii.
Bine primiţi-le !... Să vină la rege !
Cetatea-i plină de freamăt voios, de strigări şi de jocuri.
Cor de femei e prin temple şi-acestea au toate altare lîngă care
Skistaii cei prin nori umblători înjunghie tinerii tauri.
Şi Cogaiononul, al dacilor sacru altar, în gemene flăcări tivitu-i,
Zeii şi vîntul şi cerul fiindu-i regelui prielnici
Să mergem !
Cinstindu-i pe soli să strigăm al zeului nume !

— Zamolxis !

— Burebista !

Fiul lui Ariovist, mustăţi lungi, blonde, plete împletite, urcă lîngă Burebista, unde este aşezat pe un jilţ înalt. Solul Pontului pe alt jilţ. Trei războinici germani îmbrăcaţi în zale, peste care poartă blăni de rîs şi urs, aduc un vraf de gladius, scuturi şi coifuri romane, pe care le aruncă la picioarele lui Burebista. Cei doi cîini uriaşi, cu blana roşie, se tolănesc la picioarele fiului lui Ariovist. Războinicii germani poartă coifuri cu coarne de taur, cizme din blană, cei ai Pontului mantii colorate, sandale şi pulpare de metal. Deceneu conduce ceremonia, Burebista se supune ei, cu o indiferenţă aproape minerală. Ariovist vrea ca dacii să atace Roma şi să pătrundă în ţinuturile dalmaţilor, silindu-l pe Caesar să-şi retragă legiunile din Gallia, astfel încît germanii să-l poată hărţui cu cavaleria lor înspăimîntătoare şi să-i spulbere armata. Dacă vrea, Burebista poate ajunge în Gallia prin ţara helveţilor, care, înfrînţi de Caesar, caută ajutor şi aliaţi. Solia Pontului vrea ca Burebista să treacă Bosforul şi, lovindu-i pe romani din spate, să uşureze renaşterea Pontului şi a Armeniei, rămînîndu-i regelui toate cetăţile pontice de apus şi ţinuturile de peste Haemus pînă la Marea Egee. Burebista va răspunde solilor după ce-l va consulta pe Zamolxis. Solii sînt omeniţi la palat, apoi căpeteniile sînt date la casele străluciţilor, gărzile lor îşi ridică corturile în afara zidurilor. Caii germanilor nu pot suferi mirosul cămilelor, aşa că acestea sînt urcate pe un tăpşan, să nu spurce apa Grădiştei. Apoi vine noaptea şi Burebista rămîne cu el însuşi.

11

Burebista stă în jilţul acoperit cu blană de urs, tras în faţa vetrei din piatră în care ard cîteva despicături de brad, răspîndind în odaie miros pur şi răcoros de răşină. A pipăit scuturile, coifurile şi zalele duşmanilor pe care i-a înfrînt în luptă şi acum, privind în miezul de jar al focului, reface drumul de la Argedava la Sarmisegetuza regală. Îşi aduce aminte cum, la moartea lui Dapix, Gebeleizis a cutremurat pămîntul cu mînie cumplită, cum o parte din cetăţile carpilor s-au năruit şi cum într-un singur an ele au fost reconstruite, cum s-au întîlnit la Argedava Cotiso, regele sucilor, cu el, Burebista, regele burilor şi al carpilor, hotărînd să însemne drumurile, să bată o singură monedă şi atelierul să fie la Argedava, ca negustorii celor trei triburi să poată neguţa liberi şi banii lor să meargă la toate trei triburile şi la greci. Burebista tatăl l-a chemat apoi la apulli. S-a oprit la Cogaionon, să consulte zeii şi pe marele preot. Acolo l-a întîlnit pe Deceneu. Venise din lunga lui călătorie la Milet, Efes şi Memphis. Deceneu l-a omenit în peştera lui. A stat trei zile şi trei nopţi la Deceneu. Au vorbit de zei şi au înţeles că zeii dacilor sînt mai puţini şi mai inteligenţi decît ai romanilor şi grecilor, chiar şi decît cei ai egiptenilor, pentru că nu au obiceiurile oamenilor şi veghează asupra vieţii, eternizînd-o în spirit. Deceneu i-a vorbit de Tales din Milet, de harta lui Anaximandru, de lucrările lui Herodot din Halicarnas şi mai ales despre astronomul Eratostene din Alexandria şi sirianul Poseidonios, care măsoară prin calcul lungimea cercului mare al globului pămîntesc. Nu mai ştie astăzi ce a înţeles din calculele lui Deceneu, din ipoteza lui privind sfericitatea pămîntului şi a împărţirii acestuia în cinci zone necesare pentru observaţii astronomice ; dar în a treia zi au vorbit despre daci şi egipteni, despre daci şi greci, despre daci şi romani. Aici s-au descurcat mult mai uşor. Deceneu a spus că din moment ce toţi dacii cred în Zamolxis, deci într-un singur zeu mare, care se ocupă de spiritul lor, nu vede de ce n-ar avea pe pămînt un singur rege, care să se ocupe de treburile lor, să-i apere, să facă din ei un popor puternic, respectat, care să se asemuie egiptenilor, persanilor sau romanilor. I-a spus regelui burilor şi al carpilor că Burebista, regele apullilor, a avut o săptămînă de meditaţie pe Cogaionon şi că Zamolxis l-a inspirat să întemeieze frăţia regilor daci. Deceneu se pricepea atunci la politică, la fel de bine cît se pricepe astăzi. Învăţase logica şi i-a arătat viciile statelor-cetăţi greceşti, ale uniunilor tribale, ca şi avantajele regatului unde nu sînt decît trei conducători : Zamolxis în cer, regele pe pămînt şi marele preot în peşterile lui. Visa să-i înveţe pe skistai, în afară de cunoaşterea leacurilor, matematica, astronomia şi logica. Cînd a încălecat, i-a ţinut calul de frîu şi i-a spus :

— Aştept să-ţi fiu mare preot, Burebista, rege al tuturor dacilor. Ziua de mîine este a ta !

De fapt el îi spusese lui Deceneu că altfel ar curge bogățiile triburilor de la unele la altele, altfel s-ar putea neguța cu grecii, dacă regii n-ar pune o sută de vămi, nu s-ar război între ei ori și-ar tîrî triburile în expediții peste Donaris, cînd și cum vor, unii dintre ei ca Berzame, regele apullilor de răsărit, călcînd obiceiurile străvechi, care spun : primăvara seamănă, vara și toamna culege rodul muncii tale, iarna este a războinicului. De fapt Deceneu a fost stropul de apă limpede în noianul de gînduri care-l țineau treaz pînă noaptea tîrziu.

Viața de fiecare zi la Argedava, știrile despre mișcările bastarnilor și roxolanilor la răsărit, știrile venite de la Roma, cu tulburări civice și lupte între generali, prezența Romei la cîteva zile de marș de fluviul sfînt Donaris, lungile nopți de dezbateri cu Acornion, sfetnicul tatălui său și diplomatul acestuia în drum spre cetățile grecești, sau de la acestea la Sarmisegetuza, dezbateri despre vechile regate grecești ; ori despre cetăți și democrația lor, cu vorbărie publică lungită pînă la nebunie și cu poltroneria demagogă a oratorilor de pe Acropole, apoi gustul lui pentru comediile lui Aristofan citite cu har de Acornion, pentru că Aristofan a cunoscut bine viciile celor care se luptau public pentru putere și personajele lui se găseau din belșug la Argedava.

Apoi Sarmisegetuza după moartea tatălui său. Fusese săgetat de scordisci, cu două ierni înainte de a muri, săgeata fusese otrăvită și skistaii nu i-au găsit leacul. Iarăși s-a întors la fier. A jucat fierul, aurul și argintul astfel încît prea puțini tarabostes și regi ai dacilor au rămas în afara drumurilor la Sarmisegetuza, ori a tîrgurilor din Hațeg. Fierul și cetățile începute de strămoșii lui, pe care el le-a legat între ele, cunoscînd din copilărie fiecare potecă și fiecare drum care ajungea la Sarmisegetuza. Și acum. De ce tocmai Duras ? Cu ce-a greșit față de zei ca tocmai Duras să fie mîna ucigașă ? Dacă s-ar fi ales sorții să-l trimeată la Zamolxis, în sulițe. Ori să cadă bărbătește, în luptele cu celții. De ce tocmai Duras ? !... Și Ziraxis ? ! Ce mișelie și cîtă ageră prefăcătorie la Ziraxis !... Bendis îi sărută mîna. Stă culcată la picioarele lui și nu plînge. O simte pustiită și seacă. Garda spune de dincolo de ușă :

— Cotiso, stăpîne, și Severus !

— Cotiso și Severus ! Ce păcătoasă-nfrățire, șoptește Bendis și se ridică.

Aurul și argintul, fierul topit în topitorii, astronomia lui Deceneu și geografia lui, s-au amestecat într-un tot căruia el, Burebista, i-a găsit un sens, raportîndu-l la Zamolxis. Bendis spune : — Să intre ! Intră Severus îmbrăcat de drum, fără arme, însoțit de Cotiso. Regele este el însuși. Din piatră.

— I-ați găsit pe Marius și însoțitorii lui ?

— Da, rege, spune Cotiso.

— Du-te, Severus, la generalul tău, Caesar ! Povestește-i cele aflate aici, vreme de cîțiva ani. Ne-ai cunoscut și v-am cunoscut. Cinste ție pentru acest exil voit între... „barbari". Vorbește-i de dușmănia celor ce mă vor mort, după cum pe el îl vor mort dușmanii lui. Știu că Pompeius a fost nada ta și a lui Caesar, să-l defăimați pe Pompeius și să-mi aflați gîndurile. Dacă mi-o va cere, îl voi ajuta pe Pompeius. Te-am ținut la sfatul meu cu solii lui Ariovist și ai Pontului. Dacia este aici, Severus, ca să facă iubit numele libertății. Să-l facă iubit și respectat. Du-te!

— *Salve*, Burebista, rege !

— Severus !

— Rege !

— Dacă m-ai cinstit cîndva... N-am nevoie de vorbe mari... Spune-mi, l-ați corupt voi pe Duras ; ori Duras a venit la voi în neghiobia lui lacomă de puterea regală ?

Severus îl privește îndelung pe Cotiso. Zîmbește.

— Dacă l-aș urî pe Cotiso pentru trădarea lui, aș spune că Duras este opera răzbunării lui Cotiso. M-aș răzbuna la rîndu-mi, silindu-te să-ți ucizi fiul și să te ferești de toți cei care te înconjoară. Să vezi în fiecare un conjurat. Apa pe care-o bei să ți se pară otravă. Aerul pe care-l respiri să ți se pară plin de miasme ucigătoare. Vorbele sfetnicilor și ale ostașilor tăi să ți se pară cuțite gata să te înjunghie. Dacă l-aș urî pe Cotiso... Și pe tine !

— Deci, nu ne urăști, Severus !

— Am învățat să vă prețuiesc, Burebista ! Stimîndu-vă, să mă tem de voi ! Și temîndu-vă, să doresc prăbușirea Daciei. Este lucrul cel mai de preț pe care trebuie să-l facă un cetățean roman și un tribun.

— Duras ? întreabă surd Burebista.

— Duras este un slab, rege. Nici măcar un cinic. Nu și-a putut smulge din simțuri farmecele și meșteșugurile curtezanei lui Critasir. O femeie iscusită, un cor de slavă și gîndul puterii i-au înarmat mîna împotriva tatălui și a

regelui. Nu-ţi seamănă. Este ruşinea ta, Burebista. Prea ai fi asemenea zeilor fără Duras.

— Du-te !

— Teme-te de cei rămaşi la triburile lor : Petaporus şi Cotre. Arma ucigaşă aruncată din mîna ucigaşilor de arma binecredincioasă o poate înfrînge pe aceasta cu aurul, stăruinţa sau viclenia. *Salve*, Burebista !... Pe tine, regină, romanul te-a iubit, dincolo de cele pămînteşti !

Bendis îşi acoperă capul cu marama.

— Sucii lui Cotiso te vor trece peste Donaris şi te vor duce pînă la *limes*, Severus ! *Salve !*

Se aud paşii romanului depărtîndu-se. Burebista stă ţeapăn în jilţ. Lasă durerea şi ruşinea să-l scurme şi să-l pustiască. Unde-a greşit el în creşterea lui Duras, că l-a crescut aidoma cum l-a crescut tatăl lui pe el, aşa cum cresc feciorii dacilor din cea mai mare vechime, adăugînd învăţăturilor despre turme şi plugărit, cele ale războiului, apoi Duras a stat la skistai să înveţe şi Deceneu l-a iniţiat în tainele care aparţin regelui şi marelui preot ! Îl vede pe Cotiso. Spune înăbuşit, stăpînindu-şi urletul şi furia.

— Cotiso ! Duras ?

— Fii tare, rege ! Severus n-a minţit. Aş fi vrut ca la petrecerile mele să nu se dedea desfrîului. Să strice legile regelui. Să mă silească la ascultarea lor cu daca. Voiam să-mi răzbun tatăl, să te fac să suferi, să-ţi însîngere inima, dar sîngeram însumi văzînd decăderea fiului tău.

— O, Zamolxis !

Se ridică perdeaua care acoperă intrarea în coridorul de taină şi intră Deceneu. Regele a aflat prin Deceneu că la suci, Cotiso tatăl ar unelti cu romanii, că la tîrgurile lui vin tribuni romani travestiţi în negustori, el s-a pripit pentru că la Argedava Cotiso a vrut s-o fure pe Bendis, a coborît pe Rabon (Jiu) prin codri, l-a ucis pe Cotiso ca peste cîţiva ani Deceneu să-i mărturisească greşeala. Cotiso iscodea castrele cu oamenii lui care lucrau acolo în chip de meşteşugari. Cotiso fusese pîrît pe nedrept de duşmanii lui, care-l urau pentru fidelitatea faţă de rege. Îl vede şi acum zvîrcolindu-se în sînge şi întrebîndu-l cu horcăiala morţii în gît :

— De ce, rege ?

Cotiso, fiul, i-a plătit moartea tatălui, dîndu-i viaţa. Cotiso fiul face şi mai dureroasă fidelitatea tatălui. A înţeles-o şi Deceneu care spune :

— Iată-ţi urmaşul, rege ! Zeii au hotărît ! Va coborî în peştera lui Zamolxis pentru iniţiere. După datină, trebuie să i-o dai pe fiica ta de soţie.

Ce repede se apără Deceneu cu zeii şi cît de repede vin aceştia în ajutorul marelui preot şi prin marele preot în ajutorul regelui. Şi cît de repede poate regele să-şi spele greşelile, invocînd voinţa sacră a zeilor ! Se împietreşte în măreţia lui regală, lăsînd clipa să curgă peste el ca o apă de gheaţă. Cineva necunoscut lui, ascuns în el, strigă :

— Zei !

— Aceasta este legea, rege, şi tu eşti legea !

Priveşte în ochii opaci ai marelui preot şi înţelege că Deceneu îi este prieten, oferindu-i scăparea. Nu de suferinţă. Aceea rămîne tatălui şi omului. Scăparea regelui şi a sacrei lui autorităţi.

— Nu din spaimă şi nici din părintească durere îi chem pe zei, mare preot. Iată, Zamolxis mi-l smulge în moarte pe Duras. Nu în moartea cea fără de moarte a alesului ; ori a războinicului ; ci în ruşinoasa moarte a trădătorului. Cu ce am meritat nemărginita ruşine ?

— Plăteşti asprimea şi neînduplecările tale, spune Cotiso.

— Nu te temi că vei plăti la fel ?

— Dacă acesta este preţul adevărului, de ce m-aş teme, rege ?

Burebista şovăie o clipă, şovăiala lui numindu-se cugetare. O ştie.

— Să vină Medopa, spune şi întîlneşte privirea dură a lui Cotiso.

Atunci intră Bendis, cu părul răvăşit ca pentru bocet.

— Nu Medopa să vină, ci Bendis să vină ! Regina să vină ! Şi mama ! Am auzit totul. Ce vreţi voi, ucigaşi de prunci ?... Purtat-aţi voi în pîntece rodul dragostei voastre ! Aţi simţit voi mişcînd fătul din tainica cerinţă a vieţii ?... L-aţi alăptat şi spălat ; i-aţi veghea nopţile cu fierbinţeli, i-aţi simţit pe buze răsuflarea plăpîndă, l-aţi auzit gîngurind şi spunînd mamă ? Carne din carnea mea este şi sînge din sîngele meu ! Nu Zamolxis l-a cerut la sine, ci tu, Cotiso, făptură mîrşavă doritoare de puterea re-

gală l-ai corupt, înarmîndu-i brațul împotriva tatălui și regelui... Deceneu ! Aici sfîrșește puterea ta ! Ca și a ta, Burebista !

Auzindu-se chemați pe numele lor de oameni, despuiate de puterile depline pe care le conferă unuia coiful regal, celuilalt tainele marei preoții, cei doi se privesc cu neliniște. Durerea mamei nu trebuie lăsată să-i deposedeze de măreție. Viitorul puterii stă în puterea de a trece peste omenesc.

— Îți poruncesc să taci, spune regele.

— Nici dacă m-ai arunca cîinilor !

— Deasupra noastră stă veșnicia, Bendis !

— Vorbe, Burebista !... Stă crudă nebunia puterii tale... Ucide-l pe Cotiso, ucigașul lui Duras și trimite-l pe Duras la Zamolxis în sulițe, ca pe un fiu de rege, dacă ești rege, Burebista !

Vorbele lui Bendis îi sfredelesc țeasta. Vorbele lui Bendis aprind palatul, Sarmisegetuza, ard lucrările vieții lui și în același timp îl vrăjesc cu o putere amețitoare. A simțit-o Deceneu ?

— Legea, datina și zeii sînt împotrivă, regină !

— Legea ? Care lege, Deceneu ?

— Cea din veci, pentru veșnicirea noastră, regină ! spune Burebista, se gîndește că este rîndul lui să-l ajute pe marele preot și că a venit din nou vremea ca alianța lor să fie mai tare decît ceea ce poate vătăma puterea... Taci, am zis ! Ucide-ți durerea cu mîndria, cum o ucid eu cu o mie de pumnale pe care mi le înfig în piept... Pumnale otrăvite, pline de (își ucide pe buze cuvintele, voise să spună spaime și temeri, îndoială și cumplită neliniște, dar este rege) durere ! Taaci, am zis ! Ucide-te de o mie de mii de ori, ca de o mie de mii de ori să renaști din credința adevărată... Cheam-o pe Medopa !

Bendis îl privește halucinată și înțelege. Regele este regele și atît.

— Jură-mi pe Zamolxis că mi-l dai pe Duras !

— Viu ?

— Viu ! Viu cît viu a mai rămas în el, neucis de asprimile, războaiele și legile tale, rege ! Viu, cît viu a mai rămas în el, neucis de sacra ta chemare !

— Aici nu pot supraviețui decît cei puternici și drepți, regină ! Pentru aceștia ești regină și mamă, Bendis ! Al lor este laptele sînului tău ! A lor șoapta caldă a buzelor

tale ! A lor și numai a lor, regină ! Și femeie ! Ascultă și cheam-o pe Medopa !

— Ți-o dau pe Medopa pentru viață și rod. Dă-mi-l pe Duras pentru moarte. Pentru tăcerea veșnică. Dacă m-ai iubit și cinstit vreodată, dacă buzele tale au murmurat vorbe numai de noi știute, dacă patul tău nupțial a fost pur și binecuvîntat de zei, dă-mi-l pe Duras ! Gîtul lui nu poate fi prins în lațul ucigașului regelui ! Buzele lui nu pot rosti blestemul cumplit, care să se stingă pe mîinile ucigașului tău !... Dă-mi-l, rege, pe Duras !

Este o liniște de moarte. Regele vede moartea intrînd neagră în casa lui.

— Adu-mi-o pe Medopa, regină !

Bendis îngenunche. Îi sărută mîna și iese. Deceneu de piatră. Regele nemișcat. Nemișcat Cotiso. Se întoarce Bendis, ținînd-o de mînă pe Medopa îmbrăcată într-o rochie albă. Bendis și-a aruncat pe umeri o mantie țesută cu fir de aur. Fața ei este de piatră. O aduce pe Medopa în fața regelui.

— Cotiso ! spune regele.

Cotiso trece lîngă Medopa. Bendis lîngă rege, Marele preot în spatele celor doi. Regele se ridică.

— Zamolxis, zeu al pămîntului și al cerului, al celor văzute și al celor nevăzute, spirit-lumină și spirit-germinație, unește acest bărbat Cotiso cu femeia pe care i-o dăruiesc Medopa, rodește pîntecul ei cum rodești pîntecul pămîntului și du în veșnicie stirpea mea regală, adevăr cu o mie de fețe al unui singur gînd : Dacia !

— Din murmur de ape, în murmur de ape,
Din freamăt de frunză, în freamăt de frunză,
Din sunetul luminii tale, Bendis zeiță, căzînd pe patul lor nupțial,
Sporește-mă prin ei și prin ei trece-mă în veșnicie !

Glasul lui Bendis, nešovăitor. Apoi Deceneu :

— Zamolxis în șapte întruchipări ale gîndului faptă și soare !
Gebeleizis în fulger,
Bendis în tainele astrelor,

Unește pe-acest bărbat Cotiso, care-și ia pe umeri moștenirea lui Burebista, cu femeia dată de rege, Medopa !

Deceneu face semnele rituale. Îi spune lui Cotiso să coboare la Zamolxis. Medopei îi poruncește să pregătească patul regelui său. Cotiso depune armele. Se descalță și-l urmează pe Deceneu. Medopa cade în genunchi la picioarele regelui :

— Tată ! Duras !

— Regină ! Fiica noastră și soția lui Cotiso, ne mulțumește pentru viața care i-am dat-o !

— Să mergem, fiica mea, spune, ori șoptește Bendis.

Burebista rămîne singur. Pipăie armele lui Cotiso. Trage daca din teacă. Pipăie urma loviturii dată de Duras. Adîncă. Opincile lui Cotiso vor rămîne lîngă jilțul regal, pînă cînd Cotiso se va întoarce de la Zamolxis. Abia o aude pe Bendis care duce un opaiț, trece prin spatele lui, deschide ușa sălii de taină și aude gărzile ridicînd grila de fier care acoperă gura beciului-temniță. Știe ce se întîmplă cu Cotiso. Știe ce se întîmplă cu Duras. Închide pleoapele și-l vede pe Cotiso așezat în fața altarelor, după cum îl vede pe Duras legat de mijloc și de gît cu lanțul de fier, prins în belciugul bătut în zidul de piatră. O, zei ! murmură și așteaptă să se întoarcă Bendis.

Bendis coboară treptele. Este miros de pămînt, de aer zăcut și de paie. De multă vreme nu s-au mai auzit din beciurile-temniță chemările și blestemele dușmanilor regelui. O torță arde într-un torțar și acolo este de pază unul din binecredincioșii regelui, Ditylas, roxolanul. Văzînd-o, uriașul desface lanțul. Bendis intră în celula întunecoasă. Ridică opaițul. Înlănțuit ca o fiară, Duras zace pe paie, întors cu spatele.

— Ți-am spus, Dicomes !... Nu vreau să mănînc ! Adu-mi vin de Samos !

Glasul fiului îi sfîșie inima. O, Bendis, ce crudă ești cu preoteasa ta. Cum s-ar repezi la Duras să-l ia în brațe și să-l ocrotească, să-l alinte cu vorbe șoptite care să-i alunge spaimele, cum îl lua în brațe cînd Gebeleizis spinteca văzduhurile cu fulgerele lui și Duras, mic fiind, se temea, pentru că regele îl silea să tragă cu arcul în nori și... Ce străin este bărbatul lățos întins pe paie și ce străin

glasul acela care cere vin și ce străină este ea însăși de Bendis.

— La ce-ți folosește vinul de Samos, Duras ? !

Omul se răsucește pe paie fulgerător, ca și cînd glasul l-ar fi înaripat. Se ridică și lanțurile zăngăne.

— Mamă !

— Regina !

Fața lui Duras se rupe într-un rînjet strîmb.

— Și ție ți-a întunecat mințile cu nebuna nebunie a jertfei de sine ? Și ție ți-a întunecat mințile cu nebunia traiului de anahoret, cu stîrpirea zîmbetului și a rîsului, a dragostei de a fi viu și a simți că ești viu ? Ce-nseamnă asta, regina ?

— Regina, Duras și atît !

Regina îi vede firele de paie din plete și din barbă, privirea rătăcită, simte mirosul acru al temniței și se-nfioară. Duras vede mantia și obrazul palid, luminat de opaiț. Între ei temnița și lanțurile.

— Pe zei, mamă, nu-mi mai ești mamă, carnea ta nu mai poartă în ea urmele fătului ei ? Nu ești decît un nume sterp ? Regina ! Regina sacră, chip de gresie fără inimă, fără trecut și fără viitor, un oracol care nu rostește decît adevăruri sacre ?... Mamă, simt că zeii îmi iau mințile !

— Ce negru duh te-a făcut să ridici mîna înarmată asupra regelui și tatălui ?

— Ai venit să mă alini ; ori să mă judeci ?

— Și una și alta, dulcele meu copil.

Spune „dulcele meu copil" dar ei însăși glasul i se pare fals și vorbele i se par dogite.

— Nu ! De o mie de ori nu-mi spune așa ! Nu face să mi se clatine voința de a fi demn. Trebuia să-mi fie trimis ucigașul cu frînghia lui de mătase împletită în șase... Ori dacă era demn de legile pe care le impune altora, trebuia să-mi dea un pumnal, să mor bărbătește, ca Ziraxis !

— Ai avut daca în mînă, Duras !

— Ah, Cotiso, fiu de cîine !

— L-am unit cu Medopa !... Va fi rege !

— Blestem ! Ai putut face asta știindu-mă aici, în lanțuri ?... Știindu-te mort, Duras, ar fi vrut să-i răspundă.

— L-ai vrut mort pe cel care ți-a dăruit viața ! Dacia singură în primejdie, văduvă Bendis, regina ! De ce ?

Duras își astupă urechile. Strigă :

— Sînt sătul de vorbe mari și fapte mari, de zeii lui împietriți, sînt sătul de ceremoniile care să-l glorifice, de numele lui rostit pînă ți se usucă gura și ți se strepezesc dinții. De ce-ai venit aici, femeie cu suflet de piatră ? De îmi ești mamă cu adevărat, de ce-ai venit și ce vrei de la mine ?

— Să-ți redau dreptul la amintire, Duras !

Scoate un pumnal de sub mantie. Duras îl privește șovăielnic.

— Duras, fiu de rege ! Ia-l.

Duras ia pumnalul. Își trece palma peste lamă și ca un soldat priceput, buricul degetului mare peste tăiș. Înainte ca Bendis să înțeleagă, Duras își înfige pumnalul în gît, retezîndu-și vinele. Un val de sînge o împroașcă pe Bendis. Duras cade. Horcăie. Se zgîrcește. Înțepenește. Mama se apleacă asupra fiului.

— Lasă-l, se aude glasul dur al regelui. Ori al tatălui.

Burebista desface lacătele. Scoate lanțurile. Îngenunche. Îl ridică pe Duras în brațe. Iese cu el și aude ca dintr-o altă lume glasul lui Bendis, bocind :

— Auzi-mă, lună-zeiță, a nopții crăiasă,
Din murmur de ape, în freamăt de frunză,
Coboară-l pe Duras în noaptea genunii,
Tărîm unde doar amintirea veghează !

12

La aproape 7 ani de la moartea lui Duras, regele dacilor poruncește să se aprindă focurile de război pe vîrfurile munților. Focurile sînt aprinse de veghetori și într-o singură noapte ele ajung să înconjoare Dacia pe cununa munților. Lui Cotiso i se dau zece mii de călăreți adunați la Petrodava (mai tîrziu Piatra Neamț), cu porunca să-i alunge pe bastarni. Cotiso este tatăl a trei băieți, lucru care-l neliniștește pe rege. În cei șapte ani trecuți de la moartea lui Duras, s-au clădit șapte cetăți și turnuri de apărare pe munții din jurul Sarmisegetuzei,

unde regele l-a lăsat pe Deceneu și Cotiso, el retrăgîndu-se la cetatea numită mai tîrziu Costești. De fapt Cotiso stătea la suci, la Donaris. În anul 55 Caesar i-a învins pe germanii lui Ariovist, trecînd Rhinul. În 54 îi învinge pe bretoni. Regele consolidează cetatea de la Blidaru și ridică bastionul care precede cetatea, apărîndu-i drumul urcat din vale. Atelierele regale făuresc baliste, scări de asalt și turnuri de asalt, toate din lemn, cu piesele componente arse cu fierul și însemnate, astfel că, desfăcute bucată cu bucată, pot fi îmbinate la loc, într-o zi. Meșterii regali și cei din cetăți știu turna candelabre din bronz și cizelează aurul și argintul.

Iscoadele, spionii plătiți la Roma, înainte-umblătorii și neobositul Acornion aduc vești din Apus și Răsărit. Burebista așteaptă o victorie a galilor. În 53 se răscoală galii Induciomare și Ambiorix. Neunindu-se, Caesar îi învinge. În 52 se răscoală Vercingetorix, despre care Caesar spune : „Nu s-a înarmat pentru interesul lui ci pentru libertatea tuturor.“ Regele știe în iarnă sfîrșitul lui Vercingetorix, dar mai ales primește amănunte asupra asediului de la Alesia, cu lucrările ciclopice înfăptuite de Caesar, care a înconjurat orașul și cetatea cu cîteva stadii de săpături, atît împotriva asediatorilor, cît și împotriva celor veniți în ajutor. Călărimea temută a lui Ariovist luptase pentru romani. Cetățile grecești de la Pont vor alianța cu Caesar. La Roma, Pompeius uneltește împotriva învingătorului din Gallia. Stînd în munți, nu înseamnă decît să aștepte sfîrșitul. Puternic la Roma, Caesar promisese un *„bellum geticum“*. Pentru a se putea apăra de Caesar și de o învăluire, nu ca la Alesia de cîteva stadii, de una a Daciei, Pontul trebuie să fie liber și al regelui. Nopți în șir au plecat din Sarmisegetuza și Germidava carele înhămate cu două perechi de boi, încărcate cu armele de asediu, luînd drumul spre pasul Oituzului, cum va fi numit cîndva. Cu ele au plecat cetele de pedestrime. Curierii regali alergau înaintea convoaielor, sculînd la arme triburile vestite prin focuri. Armata regală se adună la Piroboridava, cînd cad cele dintîi ninsori. Astronomii și Deceneu priviseră luna zeiță, urmăriseră jivinele munților și prevestiseră o iarnă grea. Regele păstrează legea de fier a dacilor. Cei lăsați un an la plug oștesc un an sub steaguri. La Piroboridava (mai jos de Adjud și pe celălalt mal al Siretului), regele ajunge

călare, cu garda, în cea dintîi săptămînă după căderea zăpezii. Găseşte numărătoarea oştirilor făcută de Dicomes şi carele urcate pe tălpici de salcîm. Curieri de la Cotiso vestesc biruinţele acestuia împotriva bastarnilor. Cînd zăpada este pînă la brîu şi Tyrasul îngheaţă, regele porneşte spre Olbia, cetatea grecească de la gurile lui Hypanis. Cotiso bîntuie cîmpia sarmată, cu porunca să taie Olbia de populaţiile de pe malurile lui Borysthene. Se trece Tyrasul pe gheaţă, noaptea. Regele călăreşte înfăşurat în tohoarcă de oaie. Nu se fac focuri. Se mănîncă pesmeţi şi carne afumată. Burdufele cu apă sfîntă de Donaris se ţin în sănii, sub paie şi blănuri, să nu înghețe. Oştirea este călăuzită de căpeteniile dacilor de pe aceste meleaguri. Se fac etape la Setidava şi Susudava, tîrgurile cetăţi ale dacilor de peste Tyras în vreme ce Cotiso ajunge la Clepidava, în miazănoapte, unde îi intră sub steaguri oştirea adusă de Pieporus. Sînt date focului aşezările. Cotiso întîlneşte ceea ce a mai rămas din călărimea bastarnilor într-o tabără sarmată aşezată pe Hypanis, acolo unde mult mai tîrziu va fi Vinnica. Atacă tabăra într-o noapte cu viscol, ocolind-o astfel încît să aibă crivăţul în spate, iar duşmanii să-l primească în ochi. Ce scapă de sub săbiile scurte ale sucilor, burilor şi carpilor lui Cotiso, intră în săbiile dacilor mari ai lui Pieporus. Bătut de crivăţ, călărind prin nămeţi, Burebista gîndeşte că, avînd Pontul liber, îl poate atrage pe Caesar aici, zdrobindu-l într-o asemenea iarnă, neobişnuită romanilor. Trecem peste manevra de învăluire executată de Cotiso, care atinge malul drept al lui Borysthene, dînd focului aşezările, bătînd cu maiul stîlpii de hotar cu cap de lup şi coborînd la Pont, astfel încît străjile din Olbia văd stupefiate oştirea dacă venind din Răsărit, de acolo de unde aşteptau ajutoarele sarmaţilor. Burebista aşteptase sosirea lui Cotiso în denivelările cîmpiei şi ale limanurilor mării intrate mult în uscat. Peisajul batalist este cumplit. Cîmpia plină de călăreţi în tohoarce, care dau focului aşezările săteşti ale cetăţii, scurmînd cu suliţele în zăpadă să găsească gropile cu grîne, pălălaiele înalte ale incendiilor înroşind zarea şi învîlvorînd zăpezile, apoi liniile dense ale călăreţilor descălecaţi, transformaţi în pedestraşi. Marea îngheţată la mal, bîntuită de furtună, cu valuri înfricoşătoare, este închisă pentru triremele trase pe uscat, cărora înverşunaţii daci

le dau foc. Apoi apar săniile din care se descarcă balistele şi bîrnele turnurilor de asalt, care, spre groaza olbienilor, sînt aşezate pe tălpici şi împinse pînă sub ziduri. Este zadarnică tragerea de arcaşi. Dacii din turnuri, apăraţi de lese împletite din răchită, răresc rîndurile apărătorilor, fiecare săgeată găsindu-şi omul descoperit. Cei cu scările de asalt stau la adăpostul turnurilor. Rîndurile de pedestrime se apără cu scuturile. Olbia este replica pe care regele o dă asediului şi cuceririi Alesiei. Caesar o va afla şi va medita.

Stă călare, poartă coiful peste o căptuşală din blană moale de veveriţă şi vede prin viscol cum ţîşnesc purtătorii de scări din spatele turnurilor de asalt, cum cei de la ziduri se reped să împingă scările cu căngile, cum se îndeseşte tragerea arcaşilor lui şi cum apullii, meşteri de cetăţi, urcă la ziduri, strigînd numele lui Gebeleizis. Îşi spune că în iarna asta va ajunge la Callatis, cucerind toate cetăţile Pontului stîng. Îi rămîn de cucerit ţinuturile pînă la Haemus. Abia cînd oştile lui vor prăda în Macedonia şi Dalmaţia, Sarmisegetuza va fi în siguranţă. Iată, steagul lup-balaur este ridicat în turnul porţii de miazănoapte al cetăţii şi crivăţul îl face să scoată sunete sălbatice şi înfricoşătoare. Cum grecii n-au ascultat nici solii, nici sfaturile lui, Olbia va fi dată focului. Cînd porţile cetăţii se deschid şi Dicomes cu daca însîngerată, stropit cu sînge pe pieptarul din piele de bivol îi face semn, regele îşi loveşte armăsarul cu pintenii din fier şi intră în buestru în cetatea borystheniţilor, unde luptele se dau acum în case şi pe străzile înguste.

...În anul 48 Caesar este dictator pe viaţă la Roma şi decretele lui au forţă de lege. Acornion a fost la Heracleea Lyncestis, unde l-a întîlnit pe Pompeius. La Sarmisegetuza, Burebista ştie că anul 48 va fi hotărîtor pentru politica Daciei. Pentru că în anul 48 Dacia visată de el este o realitate. De pe Marus în miazănoapte şi apus, la Olbia în răsărit, dincolo de Dunăre pe crestele munţilor Haemus, în cîmpia scordiscilor, neam celtic şi în cea panonică, triburile dacilor ascultă de căpeteniile impuse de rege. Drumurile sînt însemnate ca şi vadurile, convoaiele negustorilor păzite, atelierele regale, ca şi cele ale meşteşugarilor sînt scutite de a da oameni la oaste şi la

chemarea regelui Dacia ridică în arme peste două sute de mii de oameni. Acornion i-a adus vestea despre planul urzit de Caesar, care vrea să-i nimicească pe parţi. Să ocolească Pontul prin Răsărit, să-i supună pe sarmaţi, pe el, pe Burebista şi, trecînd peste triburile germanice ale lui Ariovist, să se întoarcă la Roma, prin Gallia. Caesar se vrea aidoma lui Alexandru, Macedoneanul. El l-a ajutat pe Pompeius, răsculîndu-i pe dalmaţi. A prădat în Macedonia. Ţine oştirea, cu Cotiso, la *limes*. Spre toamnă trei curieri de la Cotiso aduc vestea că Caesar l-a zdrobit pe Pompeius la Pharsalus. În primăvara lui 47 află vestea uciderii lui Pompeius în clipa cînd a debarcat în Egipt. Caesar este în Egipt şi el prădă din nou în Macedonia şi ridică trei cetăţi pe cununa munţilor, în Haţeg şi în munţii Cibinului. Pompeienii sînt urmăriţi de Caesar în pustie şi înfrînţi la Thapsus în 46. Cleopatra trece la Caesar. Jumătate din Europa, din Africa şi Asia Minor este a romanilor. Află de la Cotiso că Severus s-ar afla la Argedava, unde unelteşte cu urmaşii lui Reciper. Îl uitase pe Reciper. În 45 vara, Severus este prins, nu la Argedava, ci la Arcidava (în Banat). Nu vrea să-l vadă. Severus este adus la Sarmisegetuza şi, supus la proba focului, moare, fără să spună o vorbă, fără un geamăt, fără un scîncet. Curieri de la Roma spun că Caesar pregăteşte *Bellum geticum*, după ce i-a urmărit pe pompeieni pînă în Spania, zdrobindu-i la Munda. Deceneu îi spune că acei tarabostes, de rege iertaţi pentru neascultare ori nesupunere, se mişcă. Berzame a fost cu turmele la Arcidava, cu o săptămînă înainte ca Severus să fie prins. Iscoadele lui de la Roma aduc veşti neliniştitoare. Caesar este rege, fără să o spună. A umplut senatul cu prietenii lui aduşi din tot imperiul. A împărţit pămînt plebei, scoţînd-o din Roma. Nu se mai pot cîştiga bunăvoinţe aici şi nici nu se mai poate scoate plebea în forum. Nu este răzbunător. Şi-a iertat toţi duşmanii, pe unii făcîndu-şi-i magistraţi. La idele lui Marte anul 44, Brutus l-a înjunghiat pe Caesar în senat. Caesar ordonase legiunilor să se adune în Moesia şi Burebista vestise ridicarea Daciei în arme. În toamna lui 44, cînd Burebista ştia că Caesar este mort şi că la Roma începuseră tulburările, că timpul şi istoria îi dădeau răgaz şi că Dacia putea zdrobi Roma, Berzame cu Reciper, cu Cotre şi alţi conjuraţi l-au ucis pe rege la Germisara, unde venise cu

Bendis şi nepoţii, cu Cotiso şi Medopa, l-au ucis şi pe Cotiso, fără să poată ucide însă istoria Daciei.

Iată, zeul Soare se-nalţă pe al bolţii limpede cer,
Cu al zorilor cîntec de păsări sub streşini,
Pulberi de aur cad moale pe codrii de negri molid
Şi Zamolxis ne face ştiut prin albele duhuri solare
Că Sarmisegetuza-mpreună cu sfinte izvoare de ape
Şi Donaris, tată şi mumă,
Şi Cogaiononul, vatră străbună,
Îl plîng amarnic pe Rege !
— Zamolxis, primeşte-l la tine
Aşază-l în sfatul de zei
Să-şi spună cuvîntul !
— Zamolxis cu tine, rege !
— Zamolxis cu voi !

ÎN CARE DOI FRAȚI DE SÎNGE SE-NTÎLNESC LA TĂLMACIU ȘI FAC POLITICĂ ÎNALTĂ ÎN VARA ANULUI 1239, CA ȘI CELE CE URMEAZĂ ACESTEI ÎNTÎLNIRI

1

La începutul acestei cărți se arătau temeiurile ei. O întîmplare petrecută în vara anului 1964 în largul lacului Sinoe, între Histria, Grindul Lupilor și Chituc, a adus acestor temeiuri completări din zona fabulosului. Urmărind viața pomenitului Radu Voinea, corsar bîrlădean, în infloritele istoriografii arabe și persane, mai apoi în cea bizantină, un grup de arheologi submarini — amatori și profesioniști — folosind scafandri autonomi de tip Cousteau — Gagnan și o ambarcațiune cu vele, au descoperit, după prospectări de două veri, pe fundul lacului, nava bizantină «Casia», pe care Radu Voinea își salvase viața. În interiorul navei, construită din cedru de Liban, s-au descoperit adevărate comori. Astrolabe și clepsidre, vase de cedru ceruite conținînd manuscrise caligrafiate de înțelepții Bagdadului și îndeosebi însemnările, rapoartele, gîndurile acestui aventurier în ființa căruia se întîlneau deopotrivă corsarul și cărturarul, îndrăznețul și meditativul, omul de acțiune și filozoful.

Acestor însemnări li se adaugă scrisorile și manuscrisele orientalistului pomenit în al doilea capitol al temeiurilor, dintre care cele ale mingan-u noionului Mangu sînt cele mai prețioase.

Punînd cap la cap însemnările unuia cu însemnările celuilalt, documentele vremii și alte înscrisuri, se pot povesti cele ce urmează.

2

Sfîrșit de august. Anul 1239. Înserare. Acolo unde se varsă rîul Sadului în Olt, mai aproape de Tălmaciu decît

de Boița, doi călăreți se pregătesc să înnopteze. Au gesturi măsurate și într-un fel, aidoma, cu toate că n-au nimic comun în înfățișare. Unul, Ion Voinea Bîrlădeanu, la 40 de ani, ușor cărunt, brunet, nu se deosebește cu nimic de ofițerii rafinați la curtea Bizanțului. Poate în vestimentație o accentuare a gustului oriental : mantia din mătase sîngerie, harnașamentul bogat al calului, cu șeaua înaltă din catifea roșie, cu ferecături de aur — cizme moi dintr-o piele perfect tăbăcită. După căderea Bizanțului sub Balduin de Flandra și sălbăticia cruciaților, tatăl său, Marin Voinea Bîrlădeanu, s-a retras la Trapezunt unde și-a deschis un antrepozit înfloritor. Ținea pe Marea Neagră patru vase cu care făcea comerț cu toate porturile, ba, o dată la trei ani, una din nave sub comanda lui atingea porturile grecești din Egeea.

Ion Voinea Bîrlădeanu vădește tabieturi precise. Scoate șeaua și frîul calului — un roib cuman — cu chișița subțire, calul nechează vesel, se duce la Olt și se adapă. E o înserare dulce, aromitoare, care-i face plăcere. Învățat cu marea care l-a legănat de tînăr, după un obicei statornicit din tată-n fiu, pare încă nedeprins cu uscatul, cu toate că bate Cumania, voivodatele de pe Olt și domeniile regelui ungur, de aproape șase luni. Unul dintre Paleologi, Mihail, visează să apuce tronul Niceei, să ridice oștirea țăranilor liberi din munți și să se încoroneze în Bizanțul eliberat de cruciați. În slujba acestui vis el și-a pus averea, sabia și la nevoie capul. Cu toate că firea îl atrage mai mult spre Platon, rațiunea îl îndreaptă spre Democrit și Epicur. Dar, filozoful de căpetenie rămîne fără-ndoială Psellos, cu argumentele lui precise, care delimitează sfera de cunoaștere o filozofiei, de aceea a religiei. Pentru Ioan Italos, elevul lui Psellos, are un adevărat cult. Nu-i este străină «Alexiada» principesei Ana Comnena. Se pare că intriga politică suplinește cu succes armele, în situația lui Mihail Paleologul... Își descheie pieptarul din piele, deasupra căruia poartă o singură podoabă, lanțul de aur masiv, un dar din tinerețe, primit pe meleagurile Gruziei.

Se-ntinde pe blana de oaie pe care Ito i-o așterne sub un arin. Privește printre gene jocul suav al nórilor în cerul diafan, plin de amurg. Înainte de a se-nnopta, obișnuiește să-și rînduiască gîndurile. Sînt multe și, mai ales, neliniștitoare.

Alături, Ito, războinicul cuman, un uriaș cu pieptar din piele de vițel cu blana în afară, cu limba tăiată, scoate de la oblînc o halcă de carne. L-a cumpărat de la un negustor tătar, după invazia lui Batu din 1236 cînd a căzut Riazanul, au ars Moscova și Vladimirul. Ito are tot ce-i trebuie unui slujitor: forță, inteligență, vitejie, cunoaște tainele firii și mai presus de orice n-are limbă. E mulțumit de Ito. Cum e mulțumit de viață în general.

3

Ito a făcut focul între doi bolovani aduși de pe malul apei. Curînd o să-i ademenească mirosurile frigărilor. Se-ntreabă, a cîta oară, dacă a-nvestit chibzuit averea agonisită de tatăl lui. Dacă visul lui Mihail Paleolog nu este doar un vis nebunesc și-atît. I-ar place, ca niciodată, să-l aibă aici (și să i se pună sub ascultare), pe Radu Voinea, moșul lui, de la care...

Lucrurile sînt mai vechi.

Cînd s-au răsculat celnicii Petru și Asan, taică-su a rămas în Bizanț să-i poată ajuta. Drumurile pe Olt și-n Cumania le știe de la el. A fost solul acelor celnici, după ajutor, aici, la cei din stînga Dunării. Cînd cade ucis Asan, în 1196 și la numai un an, Petru, taică-su își pune nădejdea în Ioniță. Isac II Anghelos pustiise comerțul de oi și vite. Marin Voinea trăia din comerțul cu oi și vite. Între 1197 și 1200, o dată cu urcarea pe tron a celui dorit, umblă din principat în principat, purtînd sămînța răscoalei, ațîțate de Ioniță. Avea doi ani cînd taică-su a-mbrăcat zaua lucrată în forjeriile de la Galata și cu doisprezece slujitori s-a supus neastîmpăratului de la Tîrnovo... Poveștile de luptă le-a ascultat de la 10 ani. Asaltul cetății Constanța în Rodope. Varna... Ceremonia cînd cardinalul Leo, trimisul papii Inocențiu III, îl unge pe arhiepiscopul Vasile ca primat al bulgarilor și valahilor. O zi mai tîrziu încoronarea lui Ioniță ca «rex Bulgarorum et Blachorum». Furia regelui, care voise să fie încoronat țar. Intrigile lui Alexis, fiul împăratului detronat, pe lîngă cruciații porniți să atace Egiptul. Și vai, la 12 aprilie 1204, asaltul Constantinopolului, avea 5 ani și i-au rămas în minte, mai vii decît toate amintirile copilăriei, amintirile săptămînii aceleia de groază...

Se ridică într-un cot. Privește în zarea tăiată de pieptul împădurit al munților. Acolo vede limpede, dureros de limpede, cum oamenii lui Bonifaciu Montferrat o tîrăsc cu urlete sălbatece pe mama, cum se năpustesc cu spadele asupra celor cîteva statuete de marmoră, cum sfîșie draperiile și țesăturile, cum despoaie femeile casei, totul într-un vacarm neomenesc, peste care răzbat tropotele cailor pe străzile pavate, mirosul acru de fum și geamătul orașului martirizat.

Și noaptea, trupul mamei acoperit cu un giulgiu alb, făcliile și tata încremenit la picioarele ei, cu fruntea bandajată, cu hainele zdrențuite, mai mult un cerșetor, decît bărbatul falnic care-l ridica în șa. Astăzi Bonifaciu Montferrat este rege al Salonicului și Macedoniei. Toți barbarii aceia occidentali, baroni inculți, toate acele brute înzăoate care n-au gustat niciodată farmecul unui text din Aristotel sînt astăzi duci de Atena. Ei, devastatorii monastirilor. Din bronzul statuilor antice au bătut monede care să le satisfacă orgoliul și desfrîul. Ei sînt prinți de Moreea. Marchizi de Thesalia. Din castelele ridicate pe înălțimile unde cei vechi stăteau de vorbă cu zeii, sfidează pe stăpînii de odinioară și-i mînă cu latul spadelor spre temnițele lor blestemate... Ioniță Asan, cealnic și rege, l-a tîrît pe Balduin de Flandra, cu arcanul, pînă-n beciurile ferecate de la Tîrnovo. La Adrianopol, Ioniță a distrus puterea militară a cruciaților. Constantinopolul a rămas mai departe al lor. Astăzi, nepotul lui Ioniță stăpînește de la Dunăre, la Marea Neagră și de aici la Marea Adriatică. Mihail Paleolog își caută aliați la foștii dușmani ai Bizanțului. Ca să vadă și să ducă mesajul stăpînului său, se află el aici și-ncearcă să-și rînduiască toate cîte le adunase de-o jumătate de an încoace.

Ito scoate sunete guturale. De la foc adie mireasmă ațîțătoare de carne friptă. Ion Voinea se ridică ager. E înalt și amurgul îi sîngerează obrazul smead, cu nas vulturesc, bine ras, de o frumusețe bărbătească, aspră.

4

De pe creasta malului, acolo unde trece şleaul, se aud răgetele jalnice ale cămilelor. Ion Voinea îi face semn lui Ito. Cumanul lasă hartanul de berbec din care muşca. Aleargă la caii neliniştiţi. Oricît ar fi de obişnuiţi caii de stepă cu mirosul greu al cămilelor, trebuie stăpîniţi. O caravană. Ion Voinea încercă nostalgii vechi. I-au plăcut dintotdeauna caravanele legănate în pasul lent al cămilelor, pierzîndu-se fie în largul nesfîrşit al Deşt-I-Kîpciak-ului, fie de la Trapezunt spre munţii Gruziei. Acolo unde... oftează... Caravana coboară la apă. În faţă călăreşte un bărbat scund, cu calpac din blană de vulpe, sabie încovoiată, arc şi cucură de săgeţi, singur, adunat în şa după obiceiul tătarilor. Alţi cîţiva călăreţi însoţesc caravana, tăcuţi. Cămilele se leagănă leneş. Poartă în spate coşuri mari din nuiele. Unele acoperite cu pături colorate, din lînă miţoasă. Călăreţii sînt îmbrăcaţi în culori vii. Înarmaţi cu suliţe, săbii şi arce.

— Liniştea stepelor să fie cu tine, Ion Voinea, spune călăreţul şi se pleacă în şa, zîmbind, cu dreapta pe inimă.

Ion Voinea se ridică mirat. Atît de mirat, încît călăreţul rîde uşor. Îşi scoate calpacul. Sare agil din şa. E un bărbat scund, vînjos, cu trăsături mongolice pronunţate, ars de vînturi şi soare, îmbrăcat simplu, cu nimic din luxul conducătorilor mongoli. Spune :

— Nici măcar gîndurile să nu ţi le auzi, frate...

Se-nchină adîncă. Ion Voinea îi răspunde în acelaşi fel. Vorbesc amîndoi greaca populară, împestriţată cu cuvinte orientale-arabe-cumane, ba şi tătăreşti, care circulă în tot bazinul Mării Negre.

La un semn al acestui bărbat, cămilarii trag animalele în josul apei. Călăreţii se despart în două grupe. Alcătuiesc un fel de semicerc. Scotocesc malul acoperit de vegetaţie. Însoţitorii coboară bagajele. Apar cîteva corturi din pîslă, corturi simple, ostăşeşti. Ion Voinea cunoaşte corturile astea şi fără să vrea, se-nfioară. Ito le cunoaşte şi el. Îşi face de lucru la foc, cu o expresie de ură atît de evidentă pe faţa bărboasă, încît tătarul care-şi deschingase calul îşi aduce la-ndemînă jungherul pe care Ion Voinea îl preţuieşte în aur greu.

— Fă-mi cinstea, o, călătorule, spune el, şi odihneşte-te la focul meu sărac. Remarcă precizia cu care tătarii din escortă ridică tabăra de noapte, faptul că aprind focurile departe de mal şi mai ales subliniază că-şi împiedică caii şi leagă cămilele, iar cîţiva dintre ei se topesc în întunericul care se lasă străveziu, adus pe apele negre ale Oltului.

5

— N-ai dreptate şi Dumnezeul la care ştiu că te-nchini nu s-amestecă în treburile oamenilor, frate al meu de sînge. Treburile astea ale oamenilor rămîn pe seama înţelepciunii lor...

— La voi, mai curînd pe seama săbiei şi a cailor, Mangu.

— Da ! oftează uşor tătarul... Poate să fie o-nţelepciune şi-n săbii şi-n cai... Altfel n-aţi putea preţui pacea şi liniştea.

În cort totul e de-o simplitate austeră. O blană de oaie pentru dormit. Pe jos pîslă bătută în casă de roabe, un opaiţ din fier lucrat probabil la Samarkand, care-şi tremură lumina firavă pe feţele lor şi armele. Arme ostăşeşti, în afara jungherului. Mangu stăpîn de ailuri — sfetnicul lui Batu-Han, fiul lui Djuci, domn peste Ulus Djuci-Deşt-I-Kîpciak-ul pe care i-l dăruise la moarte, stăpînul lumii, însîngeratul Ginghis-han.

Mangu, comandantul Keşigului — paza de zi — unităţi de elită, omul cultivat la Urghenci, el însuşi poet subtil, iubitor al covoarelor de Buhara şi al ştiinţelor scolastice, al orfevreriilor, smalţurilor şi glazurilor de turcoaz, care fac mîndria meşterilor din Samarkand.

Ce caută Mangu aici, în capul unei caravane de neguţători, care mai curînd seamănă a oşteni, la o depărtare de cel puţin două luni de ulusurile gintei lui ?

— Ca totdeauna ghicesc gîndurile fratelui meu, spune Mangu. Bate din palme. Intră unul din însoţitori. Aduce portocale, mere splendide, pîrguite în livezile înmiresmate de pe malurile Zarafşanului şi smochine. Se retrage tăcut. Mangu se lungeşte pe blana de oaie. De afară se aud greierii şi apele şopotitoare ale Oltului. Ion Voinea ştie că numai sinceritatea deplină va fi cheia care va deschide tainiţa lui Mangu ; după cum ştie la fel de bine,

că Mangu nu-i va ascunde nimic, în afara treburilor legate de Ulus Djuci şi el are neapărat nevoie să cunoască tot ce cunoaşte Mangu... Închide ochii. Îl vede pe Mihail Paleolog complotînd să apuce tronul Niceii şi dincolo de el, tronul Bizanţului, să refacă puterea acestuia, să reînvie comerţul şi artele ; în vreme ce, undeva în stepele Asiei Centrale, conducătorii mongoli visează poate să-ntindă stăpînirea însîngerată a lui Ginghis-han, pînă în Francia. Oftează. Mangu zîmbeşte. Descojeşte atent o portocală. I-o oferă.

— De unde ai ştiut că sînt eu, Mangu, atunci cînd ochii mei nu ţi-au putut desluşi obrazul ?

Mangu savurează miezul unei smochine, cu ochii închişi.

— Noi cunoaştem mersul stelelor, glasul vîntului şi şoapta ierburilor, frate.

Ion Voinea înţelege că, după ce-şi va aduna gîndurile, va trebui să vorbească.

6

...Anul 1220, iarna, sub cetatea Făgăraşului. Viscol. Croncănit de corbi. Trei cai răsturnaţi în zăpadă, cu sîngele abia-nchegat. Ucişi cu săgeţi înfipte toate în grumaz. Alături aproape îngropat în troian, un om. L-a luat în sanie. Mangu... Anul 1225. Tîrgul de robi din Trapezunt. Al Raschid el Ghazal, cu şirul de robi şi roabe pentru Egipt. Un strigăt :

— Frate !

Mangu, în lanţuri, singurul în lanţuri, legat c-o funie de şaua unuia din escortă. Îl prinsese în stepă un trib de cumani. Mangu, ca-ntotdeauna, cu o caravană, spre Riazan.

...Anul 1226. Karakorum. El legat la şaua lui Buri, în piaţa tîrgului de robi. Se-nfioară. Venea din Peşavar cu mirodenii. Cel dintîi drum spre ţara mirodeniilor. Lîngă Nişapur, cîţiva bandiţi mongoli. O luptă. Oamenii lui Buri. Omoară cîţiva. Cinci luni, legat pe cal ; Taşkent, Almatîc, pustiul, munţii de piatră Nabai, Karakorum... Trece Keşigul în sunetul ţimbalelor. În frunte, îmbrăcat cu

platoşe din piele de rinocer prinsă în ţinte de aur, cu coif suflat în argint, Mangu.

— Frate !

...Se aşază lîngă Mangu. Ar vrea să-i strîngă umărul. Mangu deschide ochii. Îi apucă braţul. Îi ridică mîneca. Urma hangerului cu care s-au sîngerat cînd şi-au sorbit sîngele, acolo în pustiul Tacla-Macan, pentru că s-a-ntors cu Mangu pînă la Erzerum, urma tăieturii, albă, se vede limpede.

— Urechile mele sînt dornice să audă glasul tău, spune Mangu şi Ion Voinea sesizează de ce mongolul s-a uitat atît de lung la urma aceea de hanger.

— Aşa cum nu s-a şters urma tăişului de pe braţul meu, aşa nu s-a şters prietenia din sufletul meu, Mangu. Tătarul zîmbeşte abia ghicit. Îşi adună picioarele sub el. Îşi subţiază pleoapele.

— Cînd la 1172 regele Bela III întărea cetatea Orşova.

— Se gîndea că săbiile cele agere au să vină numai de la miazăzi, şopteşte Mangu şi Ion Voinea Bîrlădeanu pricepe ca-ntr-o fulgerare totul.

7

Spre miezul nopţii. Rar de tot, răgetul jalnic al unei cămile. Ion Voinea a spus tot ce-a adunat în cele şase luni de umblete. Regele ungur a dat la 1222 o *bulă de aur* prin care intră-n lege contele Timişan. Asăneştii au zburat ca vulturii împotriva regatului şi regii unguri i-au lăsat pe valahi în vechile lor orînduiri ostăşeşti. Acum şase ani, regele a pus un ban de Severin să se apere de Ion Asan al II-lea. Pînă şi papa Grigore, speriat de privilegiile vlahilor din banatul de Severin, cere trecerea lor la catolicism...

— Fratele meu ştie ceva de războiul regelui cu ţarul de la Tîrnovo, ori mintea lui nu se gîndeşte decît la acest rege ungur ? Poate se gîndeşte pe ce cale poate să-l aducă peste Dunăre atunci cînd...

— Atunci cînd ?

— Fratele meu ştie mai bine de ce bate olaturile astea, atît de îndepărtate de negoaţele şi firea lui. Vlahii stau în şei numai atunci cînd s-arată nori aproape de pămîn-

turile lor. Mai curînd au să fie cu țarul de la Tîrnovo și-mpotriva împăratului vostru, decît cu voi, împotriva țarului.

— Poate.

— Precum știu că Aldebaran, steaua înțelepciunii, lucește deasupra pustiului.

— Regele le-a dat cumanilor fugăriți de voi, Mangu, olaturi pe Tisa, Timiș, Mureș și Crișuri.

— Cîte săbii ?

— Cam patru mii.

— Cu toți ai lor ?

— Da.

— Vlahii s-au sculat împotriva sașilor. Ce crede fratele meu de sași ? De ce i-a adus regele aici, la porțile munților ?

— Se teme de voi.

— ...Noi sîntem departe, șoptește Mangu... Acolo unde răsare soarele, atît de departe, încît aproape c-am uitat mireasma stepelor și strălucirea de aur a stelelor... Vlahii au mers cu regele împotriva Haliciului. Au mers singuri, cu război, împotriva lui Boleslav, principele Mazoviei. Împotriva lui Daniil, principele Volhiniei. Vlahii de la Făgăraș oștesc cu putere, la cetate. Olatul Făgărașului are muieri mîndre, bărbați voinici. Aici, un Basarab-ban stă în scări, nu se uită nici la rege, nici la țar și codrii ăștia l-ascund de ochii lui Mangu... Ochii fratelui meu au văzut mai mult ?

— La miazănoapte, acolo unde e țara Galiției și Moraviei, vlahii stau în comitatul Arva, sub un voievod, slobod de rege...

— Care slujește cetatea Hust.

— Așa e...

— De cine se teme regele, că-i ține pe vlahi cu atîta cinste, la trecerile munților, zîmbește Mangu. De ce-i ține în cinste pe cei din ducatul Amlașului și Făgărașului ? N-are încredere în sașii cei roșii la obraz, închiși în cetățile lor de piatră la Sibiu, la Bistrița, la Rodna, la Sebeș ?

— Cetățile de la Deva și Hunedoara tot cu vlahi, Mangu. Dincolo de munți, sînt opt districte ostășești ale vlahilor din Banat. Coroana îi ține slobo:

— S-o apere de cine, frate ?

— De Bizanț, de țarii de la Tîrnovo și...

— Și ?

— Poate de voi, Mangu.

— Și-aici ?

— Aici ? Cnezii Ion și Fărcaș...

— Îi cunoști ?

— Îi cunoști și tu Mangu.

— De unde știe fratele meu ?

— De la ei ai aflat umbletele mele, Mangu ! Am văzut pe cămilele tale blăni de urs și de jder, de veveriță și de căprioară. Oamenii lui Fărcaș sînt vînători cunoscuți. Munții și pădurile de-aici sînt pline de vînat...

— Atît ?

Mangu nechează înveselit. Caută în coburul șeii așezată căpătîi. Scoate un sul de hîrtie învelit în mătase. Ion Voinea cunoaște sulurile astea care-i amintesc anii de tinerețe, umbra palmierilor, șoapta vîntului și glasurile tinere ale învățăceilor din curtea moscheii din Tebriz.

8

Ion Voinea Bîrlădeanu știe hărțile vechi arabe, pe care sînt trecute drumurile caravanelor sau conturate coastele în lungul cărora alunecă dahabiehurile, cu pînzele umflate de vînturi cunoscute navigatorilor. Harta lui Mangu se desfășoară pe pîsla cortului și el recunoaște aproape cu spaimă cursul lui Sir Daria și al Tigrului, Erzerumul și Trapezuntul, coastele Pontului, Volga și Iaicul, Bulgarul, Riazanul, Colomna și Vladimirul, sultanatul din Iconium, toate cetățile sașilor de-aici, ale vlahilor ; iar spre apus, ape și orașe de care-a auzit prin porturi, de la negutători franci și genovezi. Cetățile și orașele sînt pictate în cîrmîz. Sînt acolo trecute drumuri și vaduri, călăreți deasupra cărora scrie o cifră arabă, semne necunoscute de el pe care Mangu le privește visător.

— S-asculte fratele meu, spune mongolul. Aici e adunată toată înțelepciunea fiilor pustiului. E adunată din tată-n fiu. Din noion în noion. E știința noionilor cu care ginta aleasă conduce poporul cel mult al araților, poporul necuvîntător. O parte stă scris în Marea Iasa, a luminatului Ginghis-han. Aici Mangu a adunat tot ce știu no-

ionii din fruntea Hoardei. Tot ce vorbesc călăuzele la focurile de tabără. Tot ce ascund iscoadele și în visele lor.

Vorbește șoptit cu ceva atît de straniu și sălbatec în fiecare vorbă, încît Ion Voinea se-nfioară.

— Ibn al Asir a spus de războaiele noastre : «de la facerea lumii n-a existat o catastrofă mai cumplită pentru omenire și nu va exista ceva asemănător pînă la sfîrșitul veacurilor și la judecata de apoi». Ibn al Asir e un înțelept. La 1221, cînd a căzut Mervul, numărătoarea celor uciși a ținut 13 zile.

— De ce-mi spui toate astea, Mangu ? !

— Ca să cugeți, frate.

— Știu, Buhara, ruină și jale. Termez. Urghenci. Minunatul Urghenci, Mangu. Herat, Rei și Ani. Unde sînt astăzi grădinile din Horasan ? ! Unde sînt canalele cu apă limpede în care se oglindeau piersicii înfloriți și chipul fecioarelor ? Mangu, voi sînteți...

— Taci, frate. Noi sîntem soarta, și-atît. Soarta... Liniște. Din nou Mangu :

— Aici, regii i-au adus pe secui. Au înfundat trecătorile cu secui. Aici (își plimbă vîrful hangerului, lamă de Damasc limpede și ageră, pe munții care înalbăstresc zarea afară din cort), i-au adus pe Teutoni. Teutonii și-au ridicat cetăți de piatră, s-au întins după obiceiul lor, regii s-au temut de ei și i-au alungat acum zece ani. Regii gîndesc, frate. I-au vîrît pe secui și pe sași între vlahi, să rupă puterea vlahilor de care se tem mai rău decît de spadele vlahilor și pe vlahi în spatele secuilor și sașilor. Aici (coboară vîrful hangerului pe Olt) stă Fărcaș. Aici, în codri, alți Ioni. Alți Fărcași. De ei se teme regele, frate. Pentru că nu le știe puterea. Și gîndul... Aici (hangerul se mută tocmai în Francia după cîte i se pare lui) regii Franciei vor să fie stăpîni, cum stăpîni sînt hanii noștri. Au școli înalte, în care-nflorește înțelepciunea. Batîi han știe ce învață francii la școlile lor înalte de la Paris, Toulouse și Montpellier. Batîi han, acolo la Sarai-Batîi știe ce-nseamnă Trivium...

— Gramatica, dialectica și retorica.

— Și Quadrivium.

— Muzica, aritmetica, geometria și astronomia.

Mangu rîde. Mai mult nechează.

— Francii nu știu nimic de Hoardă, frate... Aici stă toată înțelepciunea cailor și a săbiilor.

Tace. Apele Oltului. Undeva, un lătrat de vulpe.

— Am să-ți povestesc o poveste de stepă, șoptește Mangu... O poveste pe care-am trăit-o poate în vis, ori aievea, Mangu nu-și mai aduce aminte. Ascultă.

POVESTEA NOIONULUI MANGU

1

— De patru ori s-au scuturat aici frunzele, au căzut zăpezile de patru ori, și-au înflorit de patru ori pomii, de cînd a fost Curiltaiul de la Karakorum, frate. Acolo noionii au judecat plecați peste harta lui Mangu, dacă spre soare-apune sînt prielnice stelele și drumurile. Djuci și Curiltaiul l-au ascultat pe Mangu. Stelele și drumurile sînt prielnice. L-au chemat pe Batîi fiul lui Djuci. I l-au dat pe bătrînul și înțeleptul Subutai. Pe verii lui, Guiuk și Buri, oglani viteji și proști. Marele han Ogodai a poruncit scularea ostașilor. Batîi cu Subutai și Mangu au împărțit zilele de marș, tümenele, turmele și mașinile de război. Batîi va cuceri Riazanul. Subutai, Bulgarul. Ah, tümenele noaptea în stepă, călărind în trapul cailor, după mersul rotitor al stelelor. Chervanele scîrțîind din roți, sunetul dulce al dairalelor, întunericul și știința noionilor bătrîni care găsesc vadul apelor și ascultă țîrîitul greierilor. Înțelepciunea lui Batîi a judecat pizma dintre cnejii de la Riazan, Vladimir și Cernigov. Dacă ajutăm pizma și lăcomia dintre conducători, a spus Batîi, cu mașinile noastre de război, cu săgețile și călăreții noștri, nici o cetate nu va sta în picioare. Iar ție, o, mare han Ogodai, prin sabia mea, ți se va închina tot apusul de aur. Am să-ți aduc fecioare albe, crescute la adăpostul orașelor de piatră, cai albi, cai suri, cai negri, meșteri iscusiți și-am să port faima ta pînă la mările de la celălalt capăt al lumii... Marele han Ogodai a băut cumîs și-a tăcut. Știa că apusenii se-nchid în cetăți și-n zale, că se umflă de fală și pismă și că dincolo de cetățile lor nu văd decît lanurile de orz și hrișcă.

— S-au ofilit florile stepelor. Hoarda a urcat o dată cu ploile, dincolo de Iaic, spre Volga și Cama. Am așteptat zăpezile, în corturi. Atunci robii au cioplit tălpi pentru mașinile de război. Ne-am învelit în blănuri. Am regăsit stelele și o dată cu ele, drumurile.

Ion Voinea Bîrlădeanu vede aievea marșurile de noapte ale Hoardei, prin codrii înzăpeziți. Iscoadele se țes în cnezatele ruse. Aduc vești în goana cailor scunzi de stepă. Mangu vorbește de ulakini repezi ca gîndul, olăcari cunoscători ai potecilor tainice, vorbește de strășnicia care domnește în armată ; cum fiecare harbat, unitate de zece oameni, are de la ac pînă la cort, tîrnăcop, săgeți de rezervă și trei cai de schimb pentru fiecare ostaș, tot ce-i trebuie în război, cum sînt pedepsiți cei neascultători pînă la rangul de tümen-u noion — adică comandantul de zece mii, cum în război se aplică oștenilor porunca lui Ginghis-han, jumătate rație, pentru că «cîinele sătul vînează prost».

Vede bakaulii, ofițerii speciali care repartizează prada după rangul fiecărui oștean și ține condici în care se trece fiecare oaie, fiecare blană prădată. Povestea lui Mangu reînvie o lume pe care a cunoscut-o fragmentar, ca un mozaic bizantin, o lume plină de culoare, sălbatică și totuși atît de organizată, încît i se pare că nicăieri n-a cunoscut alta mai bine întocmită. Își aduce aminte de luptele berbecești ale cavalerilor cruciați, de șarjele lor fără noimă, cînd se reped buluc, un front de lănci, scuturi și cuirase, ca apoi fiecare cavaler să se bată la spadă și iar ascultă lacom glasul domol al mongolului, care-i amintește cum Ginghis-han și-a adăpat caii în apele Chitailor, în Eufrat și-n Nipru, cum a condus hoardele luni de zile peste toată Asia și cum la 1223, pe rîușorul Kalka, Djebe și Subutai, după ce-au pustiit Iranul și Caucazul, Gruzia și ținuturile alanilor, îi zdrobesc pe Matislav cel Îndrăzneț și prințul de Kiev, cum rușii sînt trecuți prin sabie, iar prinții, al căror sînge nu poate fi vărsat, sînt striviți sub scînduri de armata care trece peste ei.

Și iarăși se-ntoarce Mangu la iarna de acum trei ani, cînd în decembrie hoarda înconjoară Riazanul. Hoarda. Ion Voinea se agață de tot ce spune Mangu. Cum sapă robii șanțuri în pămîntul înghețat și le acoperă cu scînduri și împletituri de nuiele să nu-i săgeteze cei de la ziduri, cum așază încărcături de foc chitai sub ziduri, cum aruncă păcură aprinsă și bolovani pe care abia patru oameni îi pot ridica, cum macină porțile, cum behăie turmele de oi, mug bivolii de la chervane, își freacă mîinile negutătorii de robi ; cum după șase zile și șase nopți, călăreții descălecați, ducînd scări de asediu, năvălesc în Riazan și-l dau focului și prăzii, ca în aceeași noapte Batîi să se năpustească asupra Vladimirului, nu pe drumul cel mai scurt, ci printr-o mișcare ascunsă și-nvăluitoare prin Colomna și Moscova, ca să taie retragerea spre Moscova. Spulberă oastea Vladimirului la Colomna, rade Moscova de pe fața pămîntului și numai după o lună, ajunge la Vladimir. 3 februarie 1238.

Se-nfioară.

A trecut de atunci un an și el nu știa aproape nimic. Ce știe oare Mihail Paleolog ? Și ce foloase se pot trage de aici, pentru visele lor ? Mangu povestește cum după patru zile cade Vladimirul și Suzdalul, unde chiar el a dus tümenele la asalt. Cum la-nceputul lui martie, pe rîul Sit, sînt spulberate oștile cneazului și cade Torjokul. Batîi vrea să taie căile Novgorodului. Atunci s-au pornit revărsările de primăvară.

— S-au topit zăpezile sub mîngîierea vicleană a soarelui, apele s-au adunat ca-ntr-o mare și Batîi a cugetat asupra norocului pe care soarta l-a așezat pe zidurile Novgorodului.

— Atît, Mangu ?

— Nu-ți ajunge, frate ?

— Nu !

Mangu se pleacă deasupra hărții. Cugetă legănîndu-se ușor... Ciulește urechea. Tropote. Strigăte. Chemările guturale ale străjilor. Afară călăreți cu făclii. Mulți. Unii pe coasta malului. Alții pe aproape. Făcliile își tremură lumina roșietică în apele lucii ale Oltului.

— Cine-i acolo, întrebă Ion Voinea, cu mîna pe straja săbiei.

— Noi, răspunde un glas bolovănos și un bărbat cu pieptar din piele își împinge calul printre sulițele străjilor.

Din corturi ies tăcuți oamenii lui Mangu. Se topesc în întuneric.

— Să stea fiecare la loc, spune bărbatul şi descalecă. Un uriaş smolit, bărbos, cu cizme, plete şi cuşmă neagră, miţoasă, la care are prinse cîteva pene de gotcan.

3

— Îl căutăm pentru deşegubină. Pă domnia ta te cunoscui la curţile cneazului Fărcaş, cînd aduseră ai noştri zeciuiala. Spune-i păgînului c-aşa-i porunca. Cneazul zicea că omul ăsta care-i fugi de la curte, după ce-l ucise pe Ursu, sameşu, era iscoadă d-a pîrgarului de la Turnu Roşu. Noi îl fugărim p-aici. Ba pînă-n cetate la Sibiu îl fugărim.

Uriaşul smolit vorbeşte pripit. Oamenii aceia cu făclii scotocesc tabăra. Mangu se uită la stele. Ion Voinea îşi dă seama că cetaşul Ion, cum îi zicea uriaşului, nu caută nici un fugar. Altceva caută în tabăra lui Mangu. Tresare cînd cetaşul Ion îşi fluieră calul şi-i spune :

— Domnia ta, călătorule, osteneşte-te degrabă la curţile cneazului. Ai să afli cum stau zodiile şi cum ţi se descurcă gîndurile.

Sare-n şa. Oamenii lui ridică făcliile deasupra capetelor.

— La drum, porunceşte.

Se pleacă-n oblînc :

— La noi, furtunile şi vînturile şi crivăţul vin de la răsărit, călătorule... Cîteodată din senin. Sileşte la drum şi-ai să fii cîştigat.

Chiuie, calul cabrează, nechează pătrunzător şi cetaşul Ion se pierde-n întuneric la galop, înconjurat de umbre, făclii fumegoase şi noapte.

4

— Să ne odihnim, frate, şopteşte Mangu sau poate visează că şopteşte, pentru că, după ce-au băut cumîs şi altceva, dulce şi aromitor, cu mireasmă de piersic în floare, îşi simte pleoapele grele şi i se pare că dintr-o depărtare fără seamăn adie spre el glasul tărăgănat al

femeilor şi zuzuitul legănător al dairalelor. Nu ştie dacă e vis sau aievea, dar se vede cu Mangu la porţile Kievului. Mangu în fruntea tümenelor şi Kievul străluceşte cu turlele lui aurite, jos curge leneş Niprul, în depărtare înalbăstreşte stepa, cerul e limpede, se aud ţipetele pescăruşilor şi tümenele stau încălecate, cu suliţele la picior, lumina se frînge pe vîrfurile suliţelor, pe scuturi, moare în tuiurile fîlfîinde, caii nechează, bat pămîntul cu copitele, oştenii aşteaptă porunca şi porunca nu vine pentru că Mangu, sub cămaşa lui de zale şi sub coiful suflat cu aur, meditează la frumuseţea Kievului, la veşnicia înţelepciunii şi la puţina osîrdie a săbiei.

Zori. Îi simte pe gene, umezi. Aude gîlgîitul Oltului, fluieratul unui grangur, bolboroseala lui Ito. Se ridică din blana de oaie. Se freacă la ochi. Malul pustiu. Doar trîmbele de raze scăpate peste coamele munţilor şi oglinzile apelor, tremurătoare. La picioarele lui, o săgeată înfiptă-n pămînt. De săgeată agăţat un sul din piele de căprioară, legat cu fir roşu de mătase de care atîrnă pecetea lui Mangu.

CURŢILE CNEAZULUI FĂRCAŞ, CÎTEVA ŞTIRI ADUSE DE OLĂCARI DIN RĂSĂRIT, O ÎNTÎLNIRE CU BASARAB-BAN CEL POMENIT DE CINSTITUL D'OHSSON ÎN «HISTOIRE DES MONGOLS» ŞI UN RAPORT CĂTRE MIHAIL PALEOLOG

1

Acolo unde se varsă Luncavăţul în Olt, spre seară, Ion Voinea Bîrlădeanu iese din grajdul lung, împletit în nuiele şi acoperit cu stuf. Ito, cumanul, rămîne la cai. O curte dreptunghiulară, înconjurată cu gard din butuci înalţi de trei staturi de om, ascuţiţi la vîrf. În dreapta, Oltul. În stînga Luncavăţul. În faţă un şanţ cu apă. Casa din bîrne cu temelie înaltă, din piatră de rîu. Tropotele cailor aduşi de la păşune. Afară, în luncă, guiţatul turmelor de porci. Pe poartă intră trei harabale trase de boi.

Femeile bat cînepa la Luncavăţ. Se vede fumul de la casele oamenilor lui Fărcaş, cneazul. Ion Voinea obişnuit cu larma oraşelor şi-a porturilor, cu străzile înguste, pavate ; cu toate culorile, miresmele şi umbrele Trapezuntului, cu foşnetul valurilor la cheiurile de piatră, se împacă greu cu traiul oamenilor de-aici, a căror limbă n-a uitat-o şi spre care-l împinge o chemare lăuntrică, nedesluşită.

Stă de două zile la curţile cneazului, noaptea întocmeşte raportul pentru Mihail Paleolog şi cu fiecare zi care trece e martorul unor fapte care n-au nimic deosebit, dacă nu s-ar întîmpla pe ţesătura deasă a unor călăreţi veniţi în zori, la faptul serii şi mai des spre mijlocul nopţii. Sînt turme de oi care urcă la munte, după ce oamenii cneazului Fărcaş le-nseamnă după cum însemnă tamazlîcurile de boi, care şi ele iau calea necunoscută a codrilor.

Sînt harabalele cu mei şi orz trecute prin vad, dincolo de Luncavăţ, unde se deşartă în gropniţe cu pereţii arşi, peste care se aştern trunchiuri, peste trunchiuri pămînt de luncă şi peste pămînt brazde de iarbă grasă, mustoasă. Harabalele scîrţiie, turmele de rîmători pier şi ele în susul Luncavăţului, bărbaţi bărboşi, negri, aduc la galop caii pe jumătate sălbatici pe care-i închid în ţarcuri înalte, ridicate în grabă cu lemnul mustind şi frunzele verzi încă. La cele patru foişoare fac de strajă oşteni în arme. S-ar părea că de undeva, din zarea aurie tremurată peste coama codrilor, fremătătoare, se naşte o spaimă nouă, încruntată, adusă la oblînc de acei călăreţi tainici şi neguroşi.

Din livezile grele de rod, peste care trec zuzuind albinele, se aude glasul cneazului Fărcaş.

— Grigore ăla de pe vale n-aduse noatena aia, pentru pricina de i-o judecai. S-o aducă. Şi să ai grijă, Sfetcule, de robi, să nu simtă mă ceva. Şi-acu să rînduí straja şi să repezi vorbă pe Topolog şi la ăia din vale, pînă la Slatina, să vină aici cetaşii, duminecă pe la amiaz.

Intră-n curte cneazul Fărcaş, cam adus de spate, c-o mustaţă lungă, neagră, bărbos, c-o năframă peste un ochi, în cizme şi după obiceiul locului purtînd cămaşă albă peste nădragii de aba, încinsă c-un brîu din piele şi pe umeri c-un cojoc de miel.

— Ei, cinstite drumeţule, spune cneazul, iaca se-mplinesc soroacele de ţi le descîntai ieri. Să urcăm şi s-aştep-tăm prietenii.

Nu-l miră simplitatea ospăţului ; clapon cu migdale, poate aduse de Mangu, oaie, carne fragedă de căprioară, brînză de oaie ; nici sprinteneala cnezinei Anca, ochioasă, vîrtoasă, nici cele două roabe cumane care le toarnă vinul aspru, bărbătesc. Îl miră puţina limbuţie a cneazului care de două zile îl îmbrobodeşte cu poveşti şi-i tot spune să-şi desfunde urechile, după cum îl miră şi mai mult faptul că-i vede la masă pe cei veniţi astăzi călări şi pe alţii, după strai oameni de-ai cneazului, care se poartă cu cea mai firească libertate. Îşi spune că gazda are ceva din vechii părinţi ai Canaanului, atît că-şi ştie socotelile pe dinafară. Îşi cercetează datornicii cu străşnicie, după cum a băgat de seamă astăzi şi cuvîntul lui e într-un fel ascultat şi temut. Oamenii vorbesc pe rînd. Scurt şi la obiect. Nimic din blestemata retorică bizantină, care-i molipsise pe ultimii sutaşi semănaţi în cetăţile imperiului. Din cînd în cînd cneazul îl trece prin privirea ageră a singurului ochi şi-acela zimţat sub pleoapă de-o lovitură adîncă şi-i zîmbeşte îmbietor. Ia zîmbetul drept continuarea invitaţiei de a-şi desfunda urechile. Oamenii sînt puţin curtenitori. Simplitatea lor aspră e însă deschisă.

— «S-ascultăm, s-ascultăm» îşi spune-n gînd atunci cînd un bărbat scund aşezat pe-o laviţă din lemn cioplit cu barda, cu căciula pe genunchi, spune :

— Cneazul ăla Veniamin de pe Dîmboviţa, zicea că-i răspunse o iscoadă, cum că păgînii se mişcară spre Dunăre, că-i împinse alţi păgîni, de dincolo, de la Bolohoveni şi mai departe.

— Cînd ?

— Păi, prin florar.

— Şi-acolo unde mă dusei eu, tot aşa, cneazule. C-a umblat un chizilbaş de-ăl cu barbă roşie, venit de la cetate, de la Kiev, c-un chervan cu mătăsării de le ducea la Tîrnovo, la ţar.

— Şi ?

— Prăpăd.

— Atît ?

— Ba !

— Vorbeşte.

— La poarta leşească, unde-am intrat noi cu tamazlîcul de boi, am. Acolo a bătut Batîi-han, cu toată Hoarda. Robi. Mii şi mii. Foc. Lacrimi, cneazule. N-a rămas piatră pe piatră.

— Şi ?

— S-a tras Batîi în inima stepei. A lăsat acolo pază.

— La vremea cînd cad la porţi neguţători tătari, e bine să gîndeşti cum răsare soarele mîine, spune cneazul... Ast-am auzit-o de la un alt neguţător, era tot păgîn, de la Bulgar. Aşa că l-am ascultat şi m-am gîndit pînă-n noaptea asta, călătorule. Şi-acu mi se pare c-avem oaspeţi şi că-i lipsă să-i cinstim cum se cuvine.

De-afară se-aud tropote, strigătele străjerilor, e noapte în odaia scundă, cu pereţii din bîrne se vede jocul flăcărilor din vatră şi Ion Voinea Bîrlădeanu se-nfioară amintindu-şi de glasul prelung al cornului, pierit o dată cu înserarea, care, poate dintr-un foişor de pază ascuns în codru, i-a anunţat pe călăreţii intraţi în curte la galop mic şi repezit.

2

«Prea strălucite Prinţ al meu, mărite Împărat şi Domn, de la supusul tău servitor, cuvînt.

Dacă ţi-am urmat chemarea bărbătească, am făcut-o la gînduri legate de triumful civilizaţiei şi-al culturii asupra barbariei cruciaţilor. Mi-am închipuit că sub spada unui Paleolog au să cadă nu numai invadatorii, dar deopotrivă pizma şi corupţia, desfrîul şi luxul păgubitor al vechiului Bizanţ. De aceea, Domn al meu şi strălucite Prinţ, îţi aştern mai jos tot ceea ce am aflat despre imperiul lui Ginghis-han, pe care umilul tău servitor îl consideră cea mai mare putere a lumii, e adevărat, putere însîngerată, clădită pe ruine şi durere, dar care putere oare, nu are la temeiul ei, durerea ?

În slujbele Măriei tale în care-am slujit mărite al meu Împărat şi Domn, trebuie să ştii că aici, la miazănoapte de Dunăre, lucrurile nu sînt folositoare Măriei tale. Vlahii stau sub cnejii lor, oameni înţelepţi care-şi văd mărirea şi puterea în paguba imperiului, mai curînd plecaţi să-i întrajutoreze pe fraţii lor de peste Dunăre, cu care stau în prietenie strînsă, veghetori atît asupra regelui ungur, cît şi asupra celor întîmplătoare la Constantinopol. Aceşti vlahi, adunaţi pe văile apelor, la plaiurile munţilor, păstori îndeobşte, avuţi în turme, meşteri prisăcari, oştesc de sirg, călări şi pedestru, mai ales pe la pălăncile cnezilor. Trăiesc întrajutorat cu cumanii, iar cînd aceştia nu-şi ţin păşunile, vlahii lesne vărsători de sînge scot sabia. Mai ales se tulbură vlahii transalpini, cei din Ţara Lotrului, al căror cneaz sforăie neliniştitor într-o odaie alăturată, cneaz pe care-l voi prezenta de-ndată Măriei Tale, ca şi vlahii ieşiţi din Silva Blacorum, cum spun saşii de la cetăţi, asupra cărora îşi varsă mînia aceşti bărbaţi foarte sîrguincioşi cu apărarea drepturilor lor imemoriale.

Acolo unde Măria ta gîndea să lege prietenie cu acei cumani din stepă, adică la miazănoapte de cetăţile dobrogene, stau tot vlahi, acei îndrăzneţi corsari bîrlădeni, vechea mea stirpe şi acei bolohoveni, ori brodnici, care cu o sută de ani înainte au pus în slujba principelui Jsiaslav al Kievului oştire călare sub porunca ofiţerilor ridicaţi dintre ei. Regele Bela IV al ungurilor suferă de megalomanie, întrucît se crede suzeranul acestor cnezi, le trimite porunci ; dar mai degrabă le cere ajutor, aşa cum s-a-ntîmplat acum doi ani cînd Ion Asan II, duşmanul ereditar al Măriei Tale, a atacat regatul şi cînd vlahii din cele opt districte din ţara numită de ei Banat au slujit regelui, ei înşişi fiind consuetudinarii regelui şi nu vasali, cum consuetudinari sînt aproape toţi vlahii transalpini, pînă la cetatea Hust din Maramureş, unde aceştia sînt ţinuţi de rege la mare cinste, înnobilaţi şi dăruiţi cu moşii, nu că i-ar iubi regele, ci mai degrabă temîndu-se de mongolii asupra cărora mă voi opri, rugîndu-te pe Măria ta să judeci adînc asupra acestora, care, cine ştie cum, vor putea intra în planurile Măriei tale.

Vorbeam de vlahii din Ţara Lotrului şi de la Plaiul Loviştei cum le place lor să-şi spună, care ţin trecătorile munţilor, pe unde foarte bine ar putea umbla spre apus chervanele Măriei tale, îndeosebi cele care ar aduce mirodeniile, plătite aici cu aur greu. Ei stau sub un Basarabban, om de statură herculeană, foarte aprins la sînge, pare mai degrabă maur decît vlah, care a putut înghiţi singur un clapon, un but de căprioară, o jumătate de purcel de lapte, în afara vinului pe care l-a băut fără teamă, preţ de o vadră împărătească ! După apucături ar

fi părut un sălbatec. Cu supunere vin la picioarele Măriei tale şi-ţi spun : acest Basarab-ban este omul de care Măria ta are trebuinţă aici. Îl cunoaşte pe veneratul Psellos, vorbeşte greaca precum anticii, iar slavona i se pare tot atît de familiară ca vlaha. A-nvăţat pe lîngă seniorii cruciaţi arta fortificării. Ceea ce mă face să-l recomand diplomaţilor Măriei tale este privirea lui larg cuprinzătoare în viitor. Gîndeşte să-şi aşeze curtea pe un rîu căruia el îi zice Argeş şi prooroceşte o mare pustiire a acestor olaturi de către Batîi-hanul Hoardei din ulusul lui Djuci, fiul lui Ginghis. Ajuns aici, prea plecat îţi mărturisesc că am la mine un papirus pe care unul din fraţii mei mi-a lăsat următoarele semne : un soare răsărind, de la care pleacă spre soare apune trei săgeţi. Una din săgeţi taie un semn care vopsit în albastru şi plin cu peşti ar însemna Dunărea. Atît.

Aici se adaugă ştiri despre arderea Kievului de acelaşi Batîi, în chiar vara asta. Vlahii încep să-şi ascundă avuţiile şi turmele. Iscoadele mongolilor s-au revărsat prin tîrguri şi cetăţi spre apus. Măria ta să-nţeleagă.

Mărite al meu Domn şi Stăpîn.

Gîndesc că n-am adus destule slujbe visului Măriei tale şi că mă văd îndatorat încă a te sluji, cu atît mai mult cu cît acest Basarab-ban care sforăie cumplit pe tohoarca lui de berbec sălbatec, mi-a făcut o prea graţioasă invitare la a-l urma în cnezatul Lotrului, unde, spune el, vom pune temei la nişte fapte deosebite. Întrucît am şi negoaţe ale mele, pe toamnă, cînd se vînd boii graşi la cetatea Făgăraşului, acolo am să mă duc, să văd, s-ascult şi să viu la Măria ta, precum albina cea harnică.

Dacă unui serv supus îi este îngăduită gîndirea cea logică, atunci, Mărite al meu Domn şi Stăpîn, în genunchi mă rog să meditezi asupra folosului pe care-l aduce imperiului şi Măriei tale aşezarea temeinică a stărilor, nu aşa cum au făcut-o în «Aşezămintele Ierusalimului», cruciaţii de sub regele Ierusalimului, prea repede ridicat la sceptru, Godefroy de Bouillon, unde plugarii s-au şerbit cu toţii, iar baronii au pus zăbală regelui lor prin acele «camere ale baronilor» fără care regele nu putea lua nici o hotărîre după gîndul şi nevoile regatului său.

Să se gîndească Măria ta la ce-nseamnă temeiul oştirii, pedestrimea, strigată sub steaguri din sate şi tîrguri, dacă acestei pedestrimi îi merg ale sale din plin, nici supusă

unei administraţii nemiloase, nici batjocorită de nobili şi cler.

Să se gîndească Măria ta la ce-nseamnă neguţătorimea, cu avuţiile ei, meşteşugarii, aceia care cu mîini de aur au ridicat în marmură, argint şi nestemate, gloria cea fără pieire a Bizanţului. Iată că-mi aduc aminte de nişte scrise şi de altele nescrise, dar înţelepte.

Zicea Usama Ibn Munkîz în «Cartea poveştilor» : «Oricine înţelege bine faptele francilor, va vedea în franci numai animale care au meritul de a fi viteze în lupte şi nimic mai mult, deoarece şi animalele au vitejie şi curaj cînd atacă».

De ce ? Pentru neostoitele lor jafuri şi tîlhării, care au sărăcit olaturile supuse, mai aprig decît stăpînirea turcească. Ei înşişi, prin glasul cronicarilor spun despre cei pe care îi tîlhăresc :

— «...duşmani mai răi nici nu există pentru poporul nostru... Nu numai că îi ucideau pe-ai noştri cînd aceştia umblau pe drumuri fără pază, sau îi vindeau ca sclavi duşmanilor, dar refuzau să presteze munca cîmpului»... Iată, Mărite Doamne, unde poate duce o stăpînire nechibzuită şi nu e de mirare că atunci cînd Saladin a chemat la «războiul sfînt», împotriva cruciaţilor s-a ridicat toată suflarea ţărilor acelora. Şi cu cît a fost mai înţelept Saladin, turcul, care la cucerirea oraşelor nu i-a pus pe creştini sub sabie, ci a luat de la ei preţ bun de răscumpărare ; 10 dinari aur pentru bărbat, 5 dinari aur pentru muiere şi 1 dinar aur pentru copil şi asta numai la o sută de ani după ce cruciaţii au stropşit Ierusalimul în sînge şi flăcări.

Nu-mi mai aduc aminte de împrejurările în care a pierit împăratul Isac II Anghelos, cînd neprietenii i-au scos ochii şi l-au zvîrlit în temniţă, nici de blestematul doge al Veneţiei, inteligentul Enrico Dandolo, bătrîn pizmaş pe gloria Bizanţului care a asmuţit acei baroni sălbatici asupra noastră. Nu fac decît să scriu aici spre luarea aminte a Măriei tale, ceea ce a scris cu litere de sînge Nicetos Akominatos, despre jefuirea Sfintei Sofii, de către duşmanii noştri însîngeraţi, baronii cruciaţi.

— «S-au scos tetrapoadele sfinte, ţesute cu pietre preţioase de o frumuseţe uimitoare şi-au fost tăiate în bu-

căţi şi împărţite între ostaşi, împreună cu alte lucruri de mare preţ. Atunci cînd au vrut să scoată din biserică vasele sfinte, obiecte neobişnuit de artistic lucrate şi extrem de rare, aurul şi argintul cu care erau îmbrăcate stranele, amvoanele şi porţile, ei au adus în pridvorul bisericii catîri şi cai înşăuaţi...»

Şi cu acestea, mărite al meu Stăpîn şi Domn închei zisele mele, gîndurile şi ceea ce am crezut de cuviinţă să adun pentru Măria ta, rugîndu-te prea plecat să-l slobozi cu înscrisuri împărăteşti pe acest sclav al meu binecredincios Ito, care-ţi va aduce scrisoarea mea, spre a se-ntoarce în Cumania, poate şi-i va găsi pe ai lui şi va fi fericit.

Cît despre supusul Măriei tale, binecredincios şi de Dumnezeu temător, el se roagă ziua şi noaptea pentru visul tău de slavă şi prea plecat semnează acest înscris cu numele lui.

Ion Voinea Bîrlădeanu, la picioarele tale împărăteşti...

Un trîmbiţat sonor de cocoş. Altul. Şi altul. Ion Voinea presară nisip peste foaia pergamentoasă de hîrtie. O usucă cu grijă. Îl dor ochii. A cîta lumînare îşi flutură lumina gălbuie peste gîndurile lui aşternute migălos, caravane de gînduri, aici sub cerul acesta lăptos de zori care-nălbeşte dincolo de băşica de bou prinsă în loc de geam, la fereastra cneazului Fărcaş ?

Un zgîriat în uşă. Intră Ito, în arme, gata de drum. Ion Voinea închide ochii. Sub pleoape, strălucitoare, vede valurile mării izbindu-se cu vuiet de digurile Trapezuntului. Aude susurul vîntului în palmieri. Şi acolo, în curtea pavată cu mozaic albastru, lîngă havuzul şopotitor, o vede pe a doua nevastă, gruzina Elena, înaltă, voinică, cu părul ei negru împletit în două coade care-i cad pe umeri şi-i ating călcîiul. Elena se uită la el ca dintr-o mare depărtare. Trăieşte intens apropierea asta nebănuită, atît de intens încît o simte lîngă el, caldă şi fremătătoare. Un sunet de corn. Glasurile obişnuite ale zorilor. Strînge hîrtia sul, o vîră într-un toc de piele, şnuruieşte tocul şi Ito şi-l petrece pe după gît, sub pieptarul cu blana în afară.

ÎN CARE SE-NTÎMPLĂ SĂ FIM MARTORI LA ASEDIUL FĂGĂRAŞULUI, LA O LUPTĂ A CELUI DINTÎI BASARAB POMENIT ÎN CRONICILE VECHI ŞI LA O ÎNTÎLNIRE TRAGICĂ ÎNTRE DOI FRAŢI DE SÎNGE

1

— Tătarii ! spuse căpitanul Dan.

Linişte de mormînt la ziduri. Linişte de mormînt în turnurile cetăţii. Apele Oltului, clipocitoare, abia murmurate pe sub ziduri. Stelele tremurînde în unda neagră, lucie. Lumina firavă a lunii noi, pe zalele, platoşele şi coifurile străjerilor. De undeva din codrii de peste Olt, acolo unde-au trecut tîrgoveţii şi cei de prin sate, mugete de vite. Jos, în curtea cetăţii, un glas de muiere, liniştit :

— Ia să tăceţi, muieri, că n-o fi Batîi-han în carne şi oase.

Alt glas de muiere :

— Tu, Oaro, ce zici ?

— Zic să aducem nuielele pentru foc. Şi să-i aşteptăm cu apă fiartă, să-i opărim, cum se cuvine.

— Da' domnia ta ce zici, întreabă căpitanul Dan, pîrcălabul cetăţii Făgăraşului.

Ion Voinea Bîrlădeanu îşi ascultă gîndurile, lacom. S-a ridicat abia de-o lună din pat. E anul de la Hristos 1240, el a bătut alte drumuri, la cetate la Huşt după boi maramureşeni pe care i-a vîndut la Liow, de unde a cumpărat trei harabale cu blăni de samur, de jder, vidră şi hermelină, altă haraba cu chihlimbar atît de dorit de meşterii Trapezuntului, ba şi de cei din Tiflis, s-a-ntors prin Buda de unde a trimis negoaţele la Raguza. Acolo le-aşteaptă cel mai iubit vas al lui, «Pescăruşul», pe puntea căruia stă Alexandru Voinea Bîrlădeanu, feciorul născut din dragostea cu kieviana Oxana... Dintr-o dată toată viaţa lui i se pare îndepărtată, străină, o viaţă a altuia, necunoscut şi se simte gol şi singur aici pe podişca de lemn din spatele crenelurilor. Ar vrea să fie acest căpitan Dan, atletic în cuirasa de oţel lustruit, cu mustăţi aprige, sprijinit în paloşul uriaş, avînd în el ceva din măreţia nopţii ăsteia de vară, din liniştea desăvîrşită a pămîntului care-şi trimite la ziduri răsufletul înmiresmat,

primăvăratec și de jur împrejur corul broaștelor și foșnetele stufului crescut în șanțul de apărare.

Un freamăt în rîndurile oștenilor.

Scîntei. Roiuri de scîntei. În sus pe Olt. Departe. Altele. Trîmbe roșii, trîmbe de flăcări groase, șerpuite în noapte, scîntei spre stele și flăcări repezi, tot mai aproape și cîte-un glas la ziduri :

— Șercaia !

— Mîndra !

— Rîușor !

— Acolo-i Toderița !

— Hălmeagu !

Tropotele. Din noapte, smulse din tăcerea nopții, dincoace de trîmbele de flăcări care cresc și descresc, tropotele. Înmulțite din ele înșile, umplînd toate zările nopții. Clinchetul armelor. Nici un glas omenesc. Flăcări, fum, miros de ars, tropote și clinchetul armelor.

2

— Trăim slobozi, prin armele și vîrtutea noastră ! Nu ne-o genunchiat ungurii, fără numa cu regele avem treabă. Aici în Țara Făgărașului cam greu pentru alții. Stăm cu ochii spre Negoiu. Asta înseamnă că ținem frunțile sus. Așa-s făgărășenii. Și-aș minți dacă n-aș spune, făgărășenele.

— Ai, spune din bundița de vulpe Oara, femeia căpitanului. La 30 de ani, înaltă, voinică, cu pieptul strîns în pieptar de să-i plesnească, albă la față, cu trăsături de matroană romană, femeia are-n ea o măreție aspră și totuși duioasă.

— Domnia ta țe mai poți duce, urmează căpitanul Dan. De asta te-am chemat. Te trece Oara peste Olt. De-acolo oamenii noștri, că și-așa aleargă la banul Basarab să-l ridice cu oastea.

— Ba io.

— Oaro !

— Ba. Rămîn.

Odaie de cetate, scundă, deasupra porții, cu zidul de bolovani. Vatră. Masă. Lavițe. Un pat ostășesc. O torță într-un suport de fier bătut cu ciocanul. Platoșa căpitanului rezemată de piciorul patului. Coiful la căpătîi. Oara aduce carne rece de vițel. Pîine. Un ulcior cu vin. Căpitanul îl poftește la masă. Prin ochetele turnului se văd focurile taberei mongole. Mii și mii de focuri, pe toată lunca Oltului. Tîrgul a ars pînă acum, spre zori. I-a văzut pe tătari, cîteva zeci de călăreți, la galop, chiuind gutural, aruncînd torțele pe acoperișurile de stuf. Au dispărut în noapte. Dincolo de tîrgul în flăcări, dogoarea purtată de vînt a-ncins zidurile cetății. S-au aprins focurile de tabără. Numai peste Olt pare că stau doar codrii, în singurătatea lor neagră.

Acest căpitan Dan, care la tîrgul de primăvară, înainte de a cădea el la pat, l-a dus la niște juzi bogați, că erau bogați și așezați oamenii locului, de unde-a cumpărat 300 de boi cu coarne lungi, buni de carne, acest căpitan Dan are-n el o cumințenie sfătoasă de plugar și ceva din fatalismul unui oriental. De multă vreme, poate după întîlnirea cu Mangu, s-a schimbat ceva în el. S-a trezit o neștiută lăcomie a cunoașterii. A cunoașterii nu pe calea silogismelor, ci o altă cunoaștere, directă, o lăcomie de a înțelege oamenii și faptele lor, gîndurile și viața de fiecare zi. Acest căpitan Dan, bărbat de seama lui, foarte negru la plete și obraz, cu nas vulturesc și sprîncene stufoase, pare că e făcut dintr-o singură idee, împietrită în el și tradusă în fiecare din zilele vieții lui : aceea de a păstra cu strășnicie libertatea cetății, a Țării Făgărașului cu toate ale ei, începînd de la judecățile din zilele de tîrg, pînă la controlul rezervelor de săgeți, reparării podului ridicător și al zidurilor, acolo unde le atacă vremea. Se mai pare, că aici, spre deosebire de alte locuri, femeile au o mare influență asupra treburilor bărbaților, pentru că intră-n vorbă, nu fără temei, sînt înțelepte și mai ales dedate cu armele, lucru absolut de mirare.

— Cum pot trece eu Oltul, de ce nu-l trecem cu toții, căpitane Dan ?

Ion Voinea Bîrlădeanu se duce la ochetele de supraveghere. Focurile mongolilor licăresc roșii, pe toată zarea.

— N-are rost să aperi cetatea. Cît ai să-i ții în loc ? O zi ? Două ?

— Ba trei.

— Și ? Trei zile dintr-o veșnicie de zile ? Vin tocmai din marginile lumii. Se duc la alte margini ale lumii.

Își descoperă talente de elocință și retorică, nebănuite. I se taie răsufletul de atîta elocință. Argumente. Caută înfrigurat argumente. Își dă seama, subit, că toate argumentele lui țîșnesc din dragostea pentru acești oameni, o dragoste sălbatică, sfîșietoare, care-l tortureazâ în chip nefericit, are un sentiment vag că toată viața vlahilor e viața lui și mai presus de ea, ceva necunoscut îl face să-l conjure pe căpitanul Dan, să lase zidurile astea încinse, care nu înseamnă nimic de vreme ce ai lui, tîrgoveții și sătenii s-au pus la adăpost, în codrii cei neumblați.

— Ba, io !

Căpitanul se-ntinde-n pat. Oara aceea albă lîngă el, cu o privire stranie, batjocoritoare.

— Ba, io... O căz't Hustu. O căz't Rodna în zi'ntîi de Paști. O căz't Deju sub păgînii care umblă prin miazănoapte. O căz't Țara Bîrsii. O căz't Cetatea de Baltă. Unele cetăți le-or ținut ai noștri. Cnejii moroșeni... Altele săcuii. Altele sașii. S-or bătut, ca să ție păgînu în loc pînă știricesc în toate vînturile. Arde toată lumea. Aici ii cinstea oșteanului. Și îndreptările lui. Că altfel la ce-ar mai încinge paloșu ? Și ce-ar însemna paloșu, fără cinstea oșteanului ? Și fără firea lui cea bărbătoasă ? Și ce-ar crede muierile de mîinile astea ? Și ce-ar însemna pămînturile fără bărbăția plugarilor ? Ba, io...

Iese spre zori, din odaia căpitanului Dan, niște zori fumegoși, cu pîcle subțiri desprinse din apele Oltului și duce cu el o neliniște mai mult. Cine sînt acești Dani și Fărcași și Basarabi ; semănați pe văile apelor, la plaiurile dezmierdate ale munților, de la care-și trage stirpea și pe care-i vede acum, parcă întîia dată, pentru c-a umblat printre ei un an de zile și i s-au părut firești toate ale lor, adică niște plugari slobozi ; fără nobili de viță veche, deosebiți prin cultură subțire, trăitori într-o lume astronomic departe de cei ai pămîntului ; a umblat un an de zile și abia acum își dă seama, dacă nu de altceva, măcar de dragostea lor sălbatică față de meleagurile pe care au crescut, lucru se pare, mai bine văzut și-nțeles de Mangu.

Și tot în clipa asta a zorilor, cînd se aude nechezatul cailor duși la adăpat de tătari, știe că ceva mai presus

de el îl face să intre în chilia de-alături, unde-și are sabia și cămașa subțire de zale, pe care o s-o-mbrace pe sub pieptar.

3

Ruinele fumegînde ale tîrgului. Bîrne arse. Pereți de chirpici afumați. Acolo unde era locul tîrgului, lîngă fîntînă, cîțiva călăreți, unul din ei cu coif ascuțit și lîngă el, un călăreț c-o blană de pardos pe umăr, care ține la picior un tui. Herghelii de cai păscînd, păzite de oșteni călări. Caii înșeuați. La o bătaie de săgeată, oastea. Cîte zece oșteni, în șir, cu arce. În fața lor alți oșteni așază niște împletituri de nuiele. Alții, aduc cu cîte șase cai, balistele. Soarele de aprilie, darnic, cade pe coifuri, pe blănile de vulpi, pe scuturile rotunde ale tătarilor. Se-aud țimbalele. Din susul Oltului vin pe țărm harabale din care mongolii descarcă scări lungi, de asalt. În fața porții, așezată nu se știe cînd, o balistă înaltă de două staturi și mai bine. Se văd vîrtejurile și brațul puternic, din lemn proaspăt geluit. Lîngă ea șase bolovani zdraveni, clădiți cu grijă. În față aceleași lese de răchită împletită, apărători înalte cît omul, ridicate în picioare pe pari tăiați poate azi-noapte din luncă. E un ramăt de oști care intră în tocmeală de luptă, un zgomot surd, amenințător, peste care se ridică glasul țimbalelor, ascuțit și ropotul des al unor pîlcuri de călăreți care gonesc spre toate patru zările, pe șleaurile, care de-aici se văd șerpuind albe și odihnitoare pe clinele domoale și-nverzite fraged.

În fața turnului, trei călăreți.

Cei de pe margini cu coifuri, platoșe, scuturi rotunde din piele de bivol întărită cu bolduri de aramă, la mîner cu gurgui ascuțit din oțel. Sulițele la picior. Săbii încovoiate, șei din piei de vițel. Cel din mijloc cu calpac din blană de vulpe. Neînarmat. Pe un cal alb, care joacă-n loc, ciulește, nechează, bate cu copita și-ar vrea să sară în apa șanțului de apărare.

Strigă :

— De la Batîi-hanu, poruncă. Să iasă mai marele cetății în priveală.

Căpitanul Dan, în arme, la foișorul crenelat al turnului de deasupra porții.

— Știu numa de porunca mea.

Tătarul :

— Coboară steagul și supune-te.

— Mai sus îl ridic.

În adevăr. Scoate lancea steagului (pe mătase verde, un braț cu apărătoare care ține ridicat un paloș) și-l așază la un crenel, într-un loc anume făcut.

— Stăpînul meu îți lasă viața, ție și alor tăi, dacă dai cetatea.

— Ba, io !... Și umblă de-acolo, că nu voi.

Tătarul se ridică în scări.

— Cîine ! Îți întind mațele pe cetate. Neam de cățea.

— Săgetați, strigă căpitanul Dan, și scuipă de pe foișor în apă. Arcașii de la crenele săgetează. Cei trei dau dosul. O singură săgeată atinge calul celui din dreapta, la crupă. Calul se tîrîie pe picioarele dinainte. Nechează atît de dureros, că se-aude pînă la cetate. Din spatele apărătoarelor se ridică un nor de săgeți. Alte săgeți țîșnesc din papura deasă a malurilor. Oșteanul de lîngă el, Petrea Lupului, horcăie cu ochii holbați. O săgeată i-a străpuns grumazul. Sîngele i se varsă pe platoșe. Cade de pe punte, jos, unde forfotesc muierile și oștenii bătrîni. Ion Voinea Bîrlădeanu se trage de la crenel. Oștenii căpitanului au cucura cu săgeți la picior. Cîțiva aduc furcile cu brațul lung, de aruncat scările de pe ziduri.

— Treabă-ți apa, Danule, întrebă de jos Oara.

— Nu-mi treabă și nu mă descînta, spune căpitanul... Ia să stați gata la vîrtejuri. Hai, Dumitre, și tu, Voicule, cu chietroaiele alea, că parcă v-o prins somnu ăl de veci.

— Căpitane.

— Ha ?

— Mi se pare că umblă păgînii ca lupii, pe malu ălălalt, sub codru și-n luncă.

— Umble, că n-or fi proști să ne lase neînconjurați. Ce-i cu Petrea ?

— Mort.

— Trageți-l de-acolo.

— L-am.

— Ia să stați gata, că acu ne pălesc äia... Tăcere. Căpitanul zuruie din pintenii de fier pe podișcă. Strigă :

— Ia să vină șiru doi și ăl de-al treilea și-al patrălea. Și să stați străjerii la poartă. Și tu, Grigore, ia să te uiți pe Olt, să nu vină äia cu luntrile.

— Mă.

— Atunci roagă-l pe părintele Serafim să bată clopotele și să grăbească utrenia. Voi muieri, la utrenie...

Șuierul săgeților. Muierile și oștenii din curtea cetății fug sub podiști, în lungul zidurilor.

— Cîinii äia s-or tupilat pîn papură și nu ne dă rînd, spune un oștean cu barbă albă.

— Vînați-i, poruncește căpitanul, îi face semn să vină cu el și coboară scara de fuștei, în curtea cetății.

N-ajung jos, că sună trîmbițași din cele patru turnuri de apărare.

— Să lase părintele Serafim utrenia și să aibă grijă de răniți, strigă Dan... Domnia ta, dacă zici că ești dedat cu apa, ține sub poruncă marginea dinspre Olt.

— Hai, căpitane, c-or început, spune cineva de la ziduri.

S-aude un vîjîit puternic. O bubuitură în podul care, ridicat, apără porțile cetății. Oamenii se miră de puterea loviturii. Căpitanul Dan se cațără pe crenele. El traversează curtea aproape pătrată, urcă în turnul din susul Oltului, oamenii îi fac loc și nu-i vine să-și creadă ochilor. De pe malul celălalt linii dese de arcași trag asupra zidurilor. Săgețile împung apa acolo unde cad, cu plescăit sec. Altele ciocnesc zidul și se frîng. Altele zboară pe deasupra. Cad în curte. Tătarii trag fie toți odată, fie cu schimbul. Bolovanii aruncați de baliste răzbubuie surd în poartă. Unul sparge acoperișul de șindrilă al turnului din stînga porții. De după un cot al Oltului apar vîslite repede, bărci tătărești din coajă de mesteacăn. Arcașii stau gata de tragere. Trag și cei de la ziduri. Trag bine. Ion Voinea vede cîrligele mari de fier pe care le-nvîrt mongolii din prova bărcilor. De sub luncă ies niște plute înțesate cu oșteni. Alții vin pe lîngă mal. Își dau drumul pe burdufe din piei de bivol. Tot Oltul e plin de bărci, plute și burdufe. Ion Voinea știe foarte bine cum se face un abordaj în mare. Poate că l-a făcut și el. Poate a uitat că l-a făcut.

— Să-i lăsați să zvîrle cîrligele, strigă și nu se mai cunoaște pe sine. Tăiați cînd vă vine bine.

— Apa, no ?

— Încă nu.

Tătarii de pe mal scot strigăte ascuţite. Lungesc tragerea. Mai mult. Trag în sus, cu un meşteşug desăvîrşit. Săgeţile urcă deasupra Oltului. Din tării, cad cu vîrfurile în jos pe crenele, foişoare şi-n curţi. Se-aud ţipete de durere. Cei din bărci şi plute scuipă, îi ameninţă cu pumnii şi strigă. Au făcut un zid de scuturi deasupra bordurilor. Alţii îşi ţin scuturile deasupra capetelor. Totul pare o viermuială repede de crocodili împlătoşaţi, aşa cum a văzut el crocodilii pe Nil. Bărcile ajung sub ziduri. Şi plutele. Se-aruncă cîrligele legate cu corzi puternice, pline de noduri. Făgărăşenii le desprind pe unele. Pe altele, prinse de crenele, trase cu putere în jos de cei care se caţără pe corzi, nu le pot. Ion Voinea e lacom de obrazul tătarului care se caţără agil, cu hangerul în dinţi şi ochii holbaţi, chiar sub el, la încheietura bastionului cu zidul de apărare. Îi vede albul holbat al ochilor. Îi aude răsufletul opintit. Miroase a sudoare, fum şi blană netăbăcită. Cînd iese la crenel să-l izbească cu sabia, două săgeţi îi vîjîie pe la urechi.

— Taie-l domnia ta, aude un glas gîtuit... Taie-l că acu-i sus.

Pînă să ridice sabia, unul din oştenii de la ziduri se repede cu un furcoi, îl trece prin crenel şi-l izbeşte pe tătar la beregată. Omul se apără cu o mînă. Atunci îl izbeşte el cu sabia, drept în gît. Tătarul, avea o bărbiţă roşie, cade. El taie de sîrg coarda pe care se caţără toţi oamenii dintr-o barcă. Loveşte icnit. O săgeată îi atinge sabia. Alunecă în zid. Ciocăne atît de puternic cu vîrful de fier, că-i zvîrle aşchii de piatră în ochi. Cei de pe coardă se-ndeamnă cu strigăte aspre. Coarda tăiată pe jumătate se despleteşte repede. Tătarul cu strai roşu, sîngeriu, o apucă deasupra tăieturii. Tot cel cu furcoiul, de data asta cu suliţa, i-o împlîntă în piept şi-l împinge în jos. Omul cade şi cu el alţi doi, pe care-i tîrăşte cu sine. Oltul duce la vale hoiturile celor loviţi. În vreme ce apărătorii din şirul întîi lovesc cu furcoaiele şi săbiile ceilalţi săgetează la bărci, la plute şi mai ales pe cei de pe burdufe, care ţinîndu-şi scuturile pe spate, ca nişte broaşte ţestoase, au început să-nnegrească Oltul cu mulţimea lor.

Ceasuri grele, scurse într-un vîrtej ameţitor în care conducătorii oştirii mongole, cu chibzuinţă diavolească, bat cetatea cînd cu balistele, acum sînt zece şi fiecare bolovan izbit în ziduri, în poartă sau în foişoare, îi izbeşte în tîmple ; cînd aruncă asupra lor nori de săgeţi la adăpostul cărora tătarii mînă cu bicele şiruri de robi, ei recunosc de la ziduri după port şi oameni din partea locului, care aduc poveri grele, trunchiuri, coşuri cu pămînt, crengi şi coşuri cu piatră ; cînd nevoindu-se din partea Oltului îi asupresc cu valuri de plute, unele din ele fumegînd atît de gros, încît învăluie piciorul zidului într-o blană cenuşie, din care ţîşnesc fie cîrligele cu corzi, fie detunătura îngrozitoare a focului chitai pe care-l aşază la temelii, mai mult ca să-i înspăimînte, că focul chitai nu dovedeşte temeliile decît dacă e îngropat sub ele. Şi iarăşi ceasuri după ceasuri de săgetat în bieţii robi, care-au început să umple şanţul mai curînd cu trupurile lor, decît cu încărcătura, strigătele acelora : — aveţi milă şi-ndurare, fraţilor, bicele tătarilor ascunşi sub scuturi, luptă cu sabia la cei ce trec şanţurile şi reazemă scările, căpitanul Dan, negru de fum şi de praf, ca un diavol unde-i lupta mai aţîţată, muierile la ziduri, în locul oştenilor căzuţi, apă fiartă adusă în ceaune mari, cu vîrtejurile, aruncată în capul duşmanilor, de-i opăreşte şi fug cu larmă înfricoşătoare şi iarăşi ceasuri după ceasuri istovitoare, într-o duşmănie sleită şi cumplită ; iar de jur împrejur oştile fără număr, pîlcuri de călăreţi întoarse din pradă, unele mînînd între cai, muieri şi copii, altele venind fără nimic, ţimbalele şi acum, noaptea care se ridică din codri spre crestele înzăpezite şi strălucitoare ale munţilor.

Noaptea întîi cu ulcele de păcură aprinsă zburînd cu cozi roşii peste ziduri, şerpi de flacără acolo unde se sparg ulcelele, oamenii istoviţi, cu vedrele de apă asupra lor, săgeţi aprinse căutînd acoperişurile de şiţă ale foişoarelor şi acoperişurile izbucnind în flăcări albastre pe cerul de april, catifelat. Toată lumea se cufundă într-un haos de foc, cu miros dulceag de sînge, de hoituri, pentru că cei căzuţi în apa şanţului au început să se umfle şi pe deasupra Oltului trec pieziş stoluri de corbi, croncănind a jale. Nu mai sînt nici gînduri, nici aduceri aminte, în afară de sleiala asta în toate mădularele, în afară de alergătura după oalele cu păcură aprinsă şi lupta

orbească la crenele unde tătarii, ca jderii, țîșnesc din întunericul orb, după meșteșuguri noi.

Au adus în dreptul zidurilor scări, le țin drepte cu niște funii, oștenii se cațără pe ele, apoi cei ce țin funiile le lasă să lunece pînă cînd scările, cu ciorchini de oșteni pe ele, ating zidurile. Tătarii sar la crenele ca tigrii cei înfricoșați și-atunci lupta se dă la sabie, luptă scurtă, istovitoare ; iar el știe că-n vremea asta robii mînați cu harapnicele umplu șanțul, se aude scîrțiitul harabalelor, zgomotul pietrelor și al trunchiurilor lăpădate în șanț și iarăși de la capăt, apoi ca din senin sfîșiere de trîmbițe, strigăte sălbatice și-o liniște de mormînt, nefirească. Tătarii înghițiți de întuneric, niște făclii, departe, tot mai multe făclii, făcliile se sting și toată noaptea se umple de tropote care se-ndepărtează, pier, se sting ; iar ei rămîn la zidurile năclăite de sînge, storși, rezemați în paloșe și-n săbii, cu armurile turtite, cu coifurile hărtănite, răniți de fier, crunți de sîngele lor însuși, neștiind ce să-nsemne această liniște care-i sfîșie însutit mai mult ca larma luptei.

Deasupra liniștii, glasul căpitanului Dan :

— S-aduceți făcliile la străji și să stați acolo, fără să clintiți.

Și-acum alte ceasuri în care-și aduce aminte cînd de-un drum de-al lui cu «Pescărușul» la Alexandria, pe o mare verde albastră ; cînd de ceremonia de la curtea Niceei, cu solii de la Genova ; cînd de tîrgul de aici, de liniștea satelor ; de tihna vieții sub bolțile de struguri și havuzul de-acasă, toate îmblînzite de litania popii Serafim, pentru morții pe care-i îngropară cîțiva oșteni, lîngă paraclis. Sînt acolo și moarte, muieri săgetate, tăiate și i se pare că noaptea căzută spre zori, cu aburi reci trăgîndu-se pe Olt, se umple treptat de un foșnet abia simțit ; poate al vîntului. La fiecare foișor ars, c-au rămas doar zidurile descărnate, arde mocnit cîte-o tipsie cu cărbuni. Aici, în cetate, totul a murit, afară de litania popii, ca deodată să tune același glas care-i stăpînește necruțător :

— Aprindeți !

Freamăt la ziduri. Făcliile din zdrențe îmbîcsite cu păcură aleargă din crenel în crenel. Zvîrlite jos, scot din negurișul pîclos al zorilor rîndurile de păgîni strecurați

șerpește cu scări, cu prăjini de sprijinit și gheare de aruncat corzile. Urlete cumplite, scări pline de oșteni căzînd din pîclă pe ziduri, fierul lovit pe fier, gemetele răniților, un vîrf de suliță, un tăiș de sabie, sprijin cu scutul, taie de sîrg, taie că n-au ce căuta din stepele lor nesfîrșite, aici peste înserările sub polog de ciorchini și de stele, taie, sprijină, taie, miros de blănuri netăbăcite și iarăși și iarăși...

...Nu știe nici cîte zile, nici cîte nopți...

...Sînt cincisprezece, în frunte cu căpitanul Dan, a mișcat altarul de la paraclis, au intrat într-o bortă, pereți umezi din ce în ce mai umezi, apă pînă la genunchi, apă pînă la brîu, rece, cleioasă, tot mai afund în pămînt, unul după altul și cinci muieri cu ei, poate a scăpat și Oara aceea care a luptat la sabie ; clefăit prin nămolul bortei (și gruzinii au borte săpate-n stîncă, care duc la cîteva mii de pași, undeva în vro desime) poate se află chiar sub albia Oltului, că prea curge apa din pereții de bolovani și cărămidă, umblă poate de-o veșnicie fără nimic altceva decît nădejdea c-are să doarmă, umblă de-o veșnicie și nu știe cînd îl lovesc peste obraz crengi fragede, mustinde, simte iarba, gustul pămîntului revenit de ploaie, aude și ploaia răpăind vesel în frunzeturi și-același glas aspru, care l-a stăpînit parcă din veac :

— Aduceți caii, Voicule, și la goana goanelor... Mirosul de cal, miros iute, apoi nimic, decît o apă vîscoasă, care-l ajunge și-l ia, și-l duce în neființă.

4

În ziua de 3 mai 1240, nu mult după răsăritul soarelui, pe cîmpia de dincolo de Rîul Sadului, nu departe de Tălmaci. Ion Voinea Bîrlădeanu, în zale, cu calul de frîu, la adăpat. Din fînațuri se ridică aburi subțiri, străvezii și-odată cu aburii, ciocîrliile. Parcă niciodată n-a văzut mai multe ciocîrlii ca aici. N-a trecut un an și destinul l-a întors acolo unde l-a întîlnit pe Mangu, cel pribeag în patru vînturi.

Căpitanul Dan l-a adus în goana goanelor, cu conace scurte, pe poteci știute de oamenii lui și de fiarele pădurilor pînă-n poala munților, la vadul de la Boița, unde-au

întîlnit oastea lui Basarab-ban, tăbăruită în malul Oltului, sub umărul dealului, cu străji la creste și caii slobozi la pășune. Revederea cu banul a fost sub semnul ironiei. Basarab l-a-ntrebat despre negoațe și dacă cumva i s-au adeverit proorocirile politicești... A mărturisit că tătarii i-au stricat umbletele pe Argeș. Îi aștepta mai tîrziu, peste un an, sau poate doi. Să mai știe că Batîi hanu a intrat în Lehia cu 150 000 săbii, din care aproape 50 000 săbii le-a învîrtejit asupra Sileziei și împăratului nemțesc, unde a și căzut sub oștirea lui cetatea Bretlau ; iar cu 100 000 de săbii el însuși s-a năpustit asupra regelui unguresc. Ca să-l taie, să-l spîrcuie și să-l risipească, ca un cunoscător al dihoniilor dintre nemeși și al olaturilor și aceste 100 000 săbii agere le-a împărțit în trei bulucuri de oaste. Cu 40 000 săbii a trecut el munții prin pasul Verezko și poate c-a și dat piept cu oastea regelui Bela al IV-lea, dacă nu l-o fi spulberat pînă acum. Kadar și Buri, oglani vestiți, au năvălit pe la Vatra Dornei și-l apără de vreo mișcare venită de la cetățile de-acolo : Bistrița, Dej, Cluj.

Alte 20 000 de săbii, împuținate de cnejii de pe Siret și Prut, de cei din pasul Oituzului, de sașii de la Cetatea Brașovului și de acest veșnic căpitan, Dan al Făgărașului, tătari pe care domnia ta i-ai văzut în vîrful săbiei și i-ai măsurat cu tăișul, au să fie aici, dacă nu la noapte, atunci mîine noapte. Iar alții, tot de puterea a 20 000 săbii au să-ntîlnească poate pe Olt oameni cunoscuți cum ar fi domnia sa cneazul Fărcaș, sub acoperișul căruia ai cunoscut pacea și hodina. Are cap și pentru alții acest Batîi. Nu i-a lăsat să-și împreune oștile și fiecare oaste a lui e mai tare de cinci ori decît oștile lor, ale cnejilor. L-a-ntrebat :

— De ce n-ai rămas acolo, la plaiuri și-n Țara Lotrului ? Tătarii nu bat codrii, banule...

Banul Basarab nu i-a răspuns și lui i-a fost rușine de-ntrebare. Noaptea i-a scris un raport amănunțit lui Mihail Paleolog la scaunul său din Niceea, raport în care a zugrăvit luarea Făgărașului, dîndu-i sfatul să caute a-și grăbi trebile cunoscute, întrucît după această pustiire a Hoardei, nici regele ungur, nici cei de la Tîrnovo nu vor avea ochi și sabie pentru ce se va-ntîmpla la malurile Helespontului... Tîrziu, a privit stelele și s-a-ntrebat de

rosturile lui pe acest pămînt. S-a-ntors în cort. Tabăra plutea în liniște. A scris următoarele, pe un pergament egiptian, preparat cu uleiuri de un meșter de la Urghenci, așezat de cîțiva ani la cancelaria lui :

«Nimic nu poate fi mai adevărat, mai nobil și mai desăvîrșit, decît bărbatul care-și agonisește pîinea din truda brațelor și-a minții, între neamurile și cumetriile lui, în baștina lui și care la o nevoie le lasă pe cele pașnice și se ridică în scări, cu sabia ageră, punîndu-și sîngele său întru apărarea alor sale, alături de toți bărbații stirpei și neamului. Și nimic mai veșnic decît petrecerea șirurilor de bărbați sub brazda pe care au simțit-o sub tălpi, care i-a legănat cu umbra copacilor, cu mireasma fînațurilor înflorite, care i-a desmierdat cu vînturile, cu muierile și podoabele sale fără număr. Drept pentru care-ți las ție, Alexandre Voinea, întîiul meu născut, această diată pe care te rog cu toată dragostea mea părintească : slujește-ți cu credință ție și stăpînului căruia î te-nchini, apoi cu toate ale tale întoarce-te undeva pe malurile Pontului, ori și mai sus, găsește-ți stirpea și du-ți zilele o dată cu soarta ei, pentru că nimic nu e mai jalnic pe acest pămînt, decît să nu te-ntîlnești cu tine, printre ai tăi.»

A pecetluit pergamentul într-un tub de bambus, iar tubul l-a dat popii Veniamin, care pleca în zori, cu scrisori de la banul Basarab pentru un anume cavaler Fleur du Lys, în țara Frîncească...

Calul sapă cu copita în unda limpede a Sadului. Alături, banul Basarab încearcă chinga șeii înalte, cu scări late. Poartă mănuși de zale, coif, botfori sășești, cu pinteni de argint, coif oval cu nazal și apărătoare de ceafă din zale subțiri de oțel lustruit. Peste platoșe, pelerină purpurie, scurtă, din catifea, prinsă cu o agrafă frumos cizelată, cu rubin, piatră minunat șlefuită, mare cît oul de porumbel, ea singură prețuind șase cai de șa.

— Acu-i izbește Naurutu, cu ai lui, spune banul, și noi să ne grăbim, drumețule. Zîmbește, încalecă pe armăsarul negru corb, cu părul scurt și luciu, își trage spada, o rotește scurt și fără vorbă, cei peste trei mii de călăreți adunați pe pîlcuri, cît se vede malul, sar în șei, intră în tocmeală pe zece rînduri și tropotele cailor lăsați la trap ușor astupă cîntecul firav al ciocîrliilor.

5

Între Cibin şi Rîul Sadului, înainte de confluenţa lor, o cîmpie din care se-nalţă spre stînga colinele dulci ale dealurilor urcătoare spre munţii Sibiului. Pîlcuri de codri, stejăret, poieni şi pe dedesubt drumul vechi al Sibiului, cu o ramură venind de la Făgăraş, cu altă ramură urcînd de la Cîineni, din Ţara Lotrului şi mai de jos, din cnezatele de la Dunăre, Basarab-ban a aşezat ca la o mie de suliţe în formă de pinten, într-o vîlcică cu aluniş înflorit. Vîlcica îşi pogoară umerii spre acest drum al Sibiului. Cîteva zeci de oşteni cară tufe de alun pe care le-mplîntă în faţa călăreţilor cu caii la mînă. Îl pofteşte să-l urmeze şi ceilalţi două mii de călăreţi ţin prin Cibin preţ de cîteva sute de paşi, mai sus de gura acelei vîlcele. Fiecare oştean şi-a ascuns scutul, ba şi suliţa, în mladă de salcie, fragedă. Stau în Cibin, cu faţa la drumul Sibiului, apa trece susurînd pe sub burţile cailor şi Ion Voinea Bîrlădeanu judecă această oştire cu un fel de pizmă drăgăstoasă. Călăreţii au înlemnit în şei, acoperiţi de frunzar. Grangurii speriaţi acum cîteva clipe şi-au reluat fluieratul. Grangurii şi mierlele. Dincolo de luncă se ridică pe cerul strălucitor coama ninsă a munţilor. Al treilea călăreţ în dreapta e căpitanul Dan. Al patrulea, femeia căpitanului, Oara, îmbrăcată bărbăteşte, cu platoşe de bivol, coif şi sabie. Călăreţii bărboşi sub coifuri şi căciuli stau tăiaţi în gresie.

Un fluierat prelung de grangur.

Basarab-ban îşi pleacă coiful.

Se mişcă ceva în luncă. Prelins. O lunecare abia ghicită. Tropote pe şleaul Sibiului, multe, repezi, cu fuioare de praf deasupra. Altele, mai aproape, sub luncă. Un strigăt gîtuit. Abia auzit. O fulgerare scurtă. Alt strigăt înecat în horcăit. Oşteni ieşiţi parcă din pămînt aduc doi cai de stepă, scunzi, păroşi, înşeuaţi cu şei din blănuri. Doi tătari, unul cu gîtul aproape retezat şi altul care se zbate, vrea să muşte şi-şi holbează rău albul ochilor.

— Straja pe drum, şopteşte Basarab... Astea-s iscoadele de pe margini. Mai vin... O adiere prin ramuri. Oştenii s-au lăsat parcă pe oblîncuri. Caii adulmecă cu nările răsfrînte. Tropote pe şleau. Tăcere în văzduhuri şi lumina veselă a dimineţii de mai curgînd albastră peste luncă. I se pare că i-au crescut rădăcini adînci, aici în apele şuvoitoare ale Cibinului. Iată-i pe cei doi tătari despuiaţi. Doi oşteni gătindu-se cu caftanele şi platoşele lor. Cînd vor să-ncalece, caii aceia de stepă nu se lasă. Nechează, muşcă, bat cu picioarele. Abia apucă oştenii să-şi încalece fugarii, cînd ropoteşte un galop scurt. Linişte. Un strigăt. O chemare aspră. Tătarul prins, ţinut peste gură, c-un vîrf de jungher în beregată, abia suflă. Alte umbre prelinse sub buza luncii. Cineva fluieră ca mierla. Altcineva îi răspunde ca grangurul. Galopul se-ndepărtează. Stă. S-apropie. Din jos tropote multe, de armie călare la pas. Multe, încă îndepărtate, dar multe. Şi tot din mare depărtare chiote sălbatice. Ceva ca o vijelie stîrnită din senin şi iarăşi linişte albastră, prin care trec pe deasupra undelor caii dracului, cu aripi de mătase chinezească. În clipa aceea de linişte, Ion Voinea Bîrlădeanu îşi aude inima bătînd nespus de prietenos sub platoşa de oţel.

6

Deapănă planurile banului Basarab. O seamă de hărţuitori care neliniştesc călărimile tătare le vîntură marginile cu sabia şi aici un cleşte menit să le sfărîme. Planul e chibzuit, dus la îndeplinire cu o îndemînare vrednică de laudă, cu atît mai mult cu cît vede o altă ştiinţă a războiului, decît cea cunoscută, cu oştirea tocmită la cîmp deschis. Toate sînt alcătuite ca şi cînd banul n-ar şti că are-n faţă cel puţin cincisprezece mii de săbii ; ca şi cînd sperînd la o biruinţă, n-ar şti că trîmba care poate l-a amestecat pe cneazul Fărcaş cu ţărîna ar putea urca pe Olt pînă aici, să-l scoată de barbă din Ţara Lotrului ; ca şi cînd cealaltă trîmbă, umblînd prin miazănoapte, nu i-ar putea cădea în spate să-l spulbere de pe faţa pămîntului. Poate măreţia banului stă tocmai în faptul că le ştie pe toate şi că acum, văzîndu-le poate cu ochii minţii, se ridică uşor în scări şi ascultă cu urechea ciulită tropotele izbite-n pămînt, des şi cutremurat. Ar vrea să-şi ducă gîndurile pînă la capăt. Ar vrea să mediteze la destinul lui, în vîltoarea atîtor fapte care-au cutremurat omenirea, începînd cu invazia turcilor seldjucizi, a mongolilor şi

a cruciaţilor, pe tărîmurile unde odinioară înfloreau cetăţile celor vechi şi pluteau triremele argonauţilor. Un chiot năprasnic, pe deasupra tropotelor. Un freamăt în rîndurile de călăreţi. Un pumnal lucind scurt, înfipt în pieptul tătarului. Îşi lăsă apărătorul de nas. Banul îşi împinge calul cu pintenii. Şirurile de oşteni se urnesc la pas. Urcă malul. Priveliştea îl plezneşte peste ochi. Trîmba de călăreţi ascunsă în vîlcea, aşezată în formaţia cuneus, taie coloana tătară. Învălmăşeală. Strigăte de luptă. Fulgerul săbiilor. Nechezatul sălbatic al cailor. Aici ropotul copitelor repezite în goana goanelor. Are vreme să vadă şirul nesfîrşit al tătarilor, arcuindu-se în seceră, la galop. Are vreme să vadă casca de oţel lustruit a căpeteniei, lucind sub tui. Are vreme să vadă vîrful călărimii tătare întorcîndu-şi caii spre şirul de suliţe plecate pentru împuns. Din faţă îi vine un mongol pe-un cal roib, ţintat. Îşi trece scutul rotund în stînga umărului. După el o pădure de săbii încovoiate, albăstrii. Aude şuierul aerului la aripile coifului. În tăişul săbiei. Chiuitul sălbatic al mongolilor. Suliţele se-nfig în piepturi. Altele se frîng în scuturi şi-n platoşele de bivol. Taie. Fereşte. Ceva despică ţestele în stînga... Banul Basarab...

— Dă, mă !

— Taie, mă !

— Loveşte, mă !

E cald. Gust de sudoare. De fierărie încinsă. De piei abia tăbăcite. Nu mai vede nimic, decît o fluturare nesfîrşită de săbii, un amestec de coifuri, de calpace, de blăni, de capete de cai. Nu-şi dă seama cînd Basarab-ban e smuls din şa cu arcanul. Nu-l vede străpuns de două suliţe pe căpitanul Dan. Nici pe Oara tăiată la beregată. Luptă înverşunat, nici să se apere, nici să scape. Luptă pentru că trebuie să lupte. Dintr-o demnitate pe care nu şi-o cunoscuse. Strigăte. Călăreţii trec pe lîngă el în goană. Amestec uluitor de săbii, crupe înspumate, scuturi şi calpace. Îl arde ceva fierbinte în pîntec. Şi-ntre umeri. În coif un bubuit înfundat. Cerul se răstoarnă de cîteva ori, un gust cleios de sînge. Cerul, picioarele şi pîntecele cailor, un plop înalt, rătăcit în slavă, cu frunzele foşnind lin, cîntare dulce şi odihnitoare.

7

Lumina zilei se pierde uşor, într-o ceaţă tremurîndă. Ştie că moare. Nu doreşte decît să nu mai audă tropotele care-i bat în trup cuie de foc. De undeva, de departe, de foarte departe, îl ajung gînduri subţiri, destrămate, parc-ar fi prova «Pescăruşului» tăind valurile, sau poate vîntul în vergi, sau poate în palmieri şi iarăşi ciocîrliile, îi e sete, cumplit de sete, arde tot de sete şi-i este odihnitoare moartea aici, între nişte oameni cu care-a-mpărţit firesc pîinea şi odihna şi pe care i-a găsit într-o răscruce a vieţii, cînd se căuta dincolo de ceea ce fusese pînă atunci... Nu vede cum tătarii mînă între vîrfurile suliţelor oastea sfărîmată a lui Basarab-ban. Cum prietenul lui, Mangu, sub tui, călare, iese înaintea prinşilor, în fruntea cărora, stropşit, plin de sînge, fără coif, cu pelerina sfîrtecată, e împins însuşi Basarab-ban. N-aude cuvintele lui Mangu, spuse într-o elină subţire, prin care-i sloboade pe aceşti viteji să se-ntoarcă la vetrele lor, să nu se mai sumeţească cu sabia asupra lui Batîi, stăpînul acestei părţi din lume, mîna dreaptă a Marelui Han Ogodai, împăratul lumii, ci, văzîndu-şi de-ale lor, să are, să semene, să culeagă roada pămîntului şi din ea, atunci cînd se vor înfăţişa trimişii hanului, să umple harabalele cu zeciuială din toate ale lor şi să le mîne acolo unde-i porunca.

Nu vede cum tătarii despoaie morţii, cum adună caii în tabunuri nechezătoare, cum se pornesc spre Sibiu în sunetele chimvalelor şi cum în urma lor rămîne, despuiată de arme, oastea dumicată a banului din Ţara Lotrului. Nu-i vede cum împletesc tărgi de răchită pentru cei hăcuiţi, cu viaţa rămasă-ntre gene. Nu-i aude cum umplu fînaţurile cu chemări dureroase :

— Mă tată, mă !

— Mă, frate Ioane !

— Gheorghiţă, Gheorghiţă.

Nu-i vede şi nu-i aude. Poate-i simte umblîndu-i prin preajmă şi nu ştie că la cîţiva paşi de el, Mangu, legănat în şa, se gîndeşte ce olaturi o fi călcînd fratele său de sînge şi cît de bine-i vor fi prins învăţămintele pe care i le-a dat. Abia dacă mai simte pe pleoape lumina tremurîndă a zilei şi aceea atît de rară şi depărtată, încît i se pare că a intrat în fînul aromitor, adînc, adînc pînă la rădăcina tînără a ierburilor.

DE LA LITOVOI VOIEVOD, NIŞTE CAVALERI IOANIŢI ŞI CÎTEVA ŞTIRI DESPRE FAPTE ŞI-NTÎMPLĂRI PETRECUTE DUPĂ PRISTĂVIREA DIN VIAŢĂ A CINSTITULUI ION VOINEA BÎRLĂDEANU

1

În seară de 12 iunie 1271 un scutier cu calul în spume strigă să se lase poarta castelului, aşezat pe înălţimile care veghează drumul tăiat pe malul Dunării, sub ruinele podului durat de împăratul Traian. Gărzile se foiesc în donjonul central. Scutierul poartă cuirasă, coif cu panaş sîngeriu, lancea cu fanion la picior şi o spadă venerabilă, atîrnată de centură din piele roşie. Apele Dunării curg cu măreţia lor obişnuită. La schelă se leagănă galera «L'Hirondelle» sub pavilionul Burgundiei. Cîţiva servi aduc vitele de la păşune. Un sergent controlează harabalele cu peşte, venite de la iazurile şi bălţile dunărene. Strigă într-o franceză aspră la cărăuşii care-l privesc neguroşi, fără să-i răspundă. Unul din cărăuşi îi spune celui de la harabaua din capul convoiului : — Să-i numeri mă, auzi ? Podul de lanţuri se lasă cu zgomot surd de fierărie. De la o cotitură a drumului apar la galop alţi patru călăreţi, probabil garda scutierului care se avîntă pe pod, fără să aştepte ridicarea grilei grele, din fier bătut cu baroasele.

În curtea comandoriei cavalerilor Sfîntului Ioan din Ierusalim, stabilită de regele prea catolic Bela IV în Banatul de Severin, cu aprobarea specială a papii, cîţiva paji îşi fac lecţia de scrimă, în vreme ce schimbul de noapte iese din corpul de gardă şi se alinie în tăcere. Scutierul descalecă greoi. Pajii se reped să-i ia lancea, scutul şi calul.

— Monseniorul Fleur du Lys ?

— V-aşteaptă, cavalere.

Discuţia care se duce în sala de arme a castelului cavalerilor Ioaniţi, cel mai vechi ordin înfiinţat la Ierusalim în 1099, acei călugări soldaţi Hospitalieri, cavaleri sărăciţi, mai curînd plecaţi să împartă lovituri de spadă decît binecuvîntări, are ceva dintr-o înfruntare teologică, susţinută de un cavaler în faţa unui ecleziast, avînd arbitru pe scutierul frînt de povara cuirasei şi-a unei zile de călărie. Protagonişti, monseniorul conte Fleur du Lys, mai marele comandoriei de Severin şi cavalerul Giuliano Fiorentino, un fel de duhovnic al ordinului şi probabil spionul direct al papei. Acest duhovnic pe jumătate în rasă, pe jumătate în cuirasă, pretinde, se pare, ca veniturile comandoriei să fie convertite în ducaţi şi din ele să se ajute misionarii trimişi în lumea schismatică a vlahilor, cumanilor şi bulgarilor. Se pare că monseniorul Fleur du Lys, bărbat la 45 de ani, atletic, cu un fel de aroganţă cazonă statornicită în trăsături, nu e de acord cu pledoaria şerpuită a duhovnicului.

— La dracu, strigă el. Am venit aici la marginile lumii să ne refacem. De cînd Mihail Paleologul a luat Bizanţul, soarta statelor cruciate e pecetluită. Pierdem tot ce-am cucerit vreme de două sute de ani. Îmi ceri imposibilul, amice.

Probabil scutierul aştepta momentul prielnic să intervină.

— Şi dacă monseniorul nu ordonă alarma, vom pierde curînd tot ce avem în aceste posesiuni... Pe legea mea, monseniore, niciodată nu vi-am văzut călăreţii trîntiţi din şa mai fără respect, decît i-am văzut căzînd sub loviturile oamenilor acelui sălbatic, numit Litovoi.

— *Parbleu !* Poftim, cavalere. Şi dumneata îmi ceri ducaţi, îmi ceri să-mi transform soldaţii în misionari, să schimb spada cu cazuistica şi lancea cu binecuvîntarea... Va să zică blestematul nu-şi vede de oile lui ? !

Se repede la gongul atîrnat deasupra căminului enorm, bate cu putere şi strigă ofiţerului de ordonanţă, apărut în uşă :

— Pofteşte-l pe vicontele du Lys, pe comandantul de pe «L'Hirondelle», cum dracu îl cheamă pe burgundul ăsta căpăţînos şi pe căpitanul baron de Saint-Pons. Repede.

3

Sînt cîteva amănunte pentru care signor Giuliano Fiorentino ar plăti aur greu. Unele se referă la biografia monseniorului conte Fleur du Lys, altele la faptele vicontelui Fleur du Lys, unicul fiu al acestui soldat care-a slujit cu spada în toată lumea străbătută de cruciații epocii lui. Monseniorul Fleur du Lys se trage dintr-o familie nobilă care odinioară ocupa în Languedoc-ul natal, pe cursul superior al Garonnei, un domeniu de primă mînă. Avusese neșansa să aparțină unui tată mai puțin iubitor al armelor și mai mult iubitor al cărților, jonglerilor și îndeosebi iubitor al scrisului. Așa se explică faptul că repeta adeseori cavalerilor însărcinați cu strîngerea dijmelor cuvintele lui Jacques de Vitry, singurul popă inteligent, cum îi spunea în intimitate: «Feriți-vă să stîrniți ura celor smeriți. Ei vă pot pricinui atîtea rele, pe cîte bunuri vă aduc. Disperarea este un sentiment periculos. Se întîmplă ca șerbii să-și ucidă seniorii și să dea foc castelelor acestora.»

În rolul de comandor al Banatului de Severin, el însuși n-a uitat să aplice spusele venerabilului Jacques de Vitry, după cum n-a uitat jocurile periculoase ale jonglerilor din castelul părintesc, jocuri în care se persifla abil și inteligent biserica, la așa mod, încît nu o dată, în timpul invaziei cruciaților din nord, sub comanda lui Arnold, abatele mînăstirii Citeaux, tatăl său a fost acuzat de a simpatiza cu ereticii albigenzi și era să-și piardă viața, nu numai domeniile, pe care le-a pierdut vreme de aproape 20 de ani, cu toate apelurile la rege. Monseniorul conte Fleur du Lys nu mergea cu larghețea atît de departe, încît să-nțeleagă răscoala «păstorilor» și predicile înflăcărate ale acelui «învățător din Ungaria» Iacob, care predica liber în franceză, flamandă și latină. Aflîndu-se la Tours în anul 1251, cînd răsculații luaseră orașul, a așteptat liniștit ca aceștia să-i căsăpească pe popi, apoi a-nșfăcat lancea și spada, punîndu-se la dispoziția celui dintîi detașament de cavaleri... La prima șarjă s-a rugat fierbinte ca Dumnezeu să-l primească direct în rai pe bietul «păstor» ivit în vizieră, numai pentru faptul că dăduse o mînă de ajutor la trecerea întru cele veșnice a «cavalerilor cerșetori» dominicanii și franciscanii, cei mai

bogați și cei mai potlogari dintre cavalerii sfinției sale, papa. Mai avea un păcat capital. Îl știa și-l ascundea cu prețul vieții. Adeseori, mai des decît i-o îngăduia cuviința, își recita sieși, ori vicontelui versurile lui Rutebeuf :

«Roma trebuie să fie temelia sfîntă
Dar acum, domnește aici venalitatea, răutatea.
Și murdari sînt acei care trebuie să strălucească
Prin curățenia lor : din această cauză, tuturor le e mai rău».

Probabil avea pricini îndreptățite să gîndească așa, el mai marele comandoriei papale și mai ales avea pricini temeinice să-l țină departe pe signor Giuliano Fiorentino, foarte iscusitul spion al papei, nu străin de cele cîteva lovituri de pumnal sau otrăviri, care-au curățat ordinul Hospitalierilor de puținele minți luminate pe care le avea. Și mai avea o meteahnă incurabilă. Citea. Nu i s-ar fi imputat niciodată dac-ar fi rumegat la nesfîrșit dogmele catolice. Se pare că spusele aceluiași abate Arnold, cînd sub masca «cruciadei» cavalerilor din nord, sudul a fost supus tuturor ororilor și jafului, l-au făcut să mediteze profund asupra vieții catolice. Spusese Arnold, la luarea Bèziersului, cînd i s-a raportat că între cei căsăpiți nu sînt eretici, ba mai mult, se pare că sînt îndeobște binecredincioși ai papei : «Ucideți-i pe toți, căci Dumnezeu îi va alege pe ai săi».

Citea *Istoria cuceririi Constantinopolului* scrisă de Geoffroy de Villehardouin, dar mai ales îl citea pe vestitul trubadur provensal Bertrand de Born, atunci cînd nu se amuza cu romanele cavalerești ale lui Chrétien de Troyes, cărate pe o cămilă în tot fostul regat al Constantinopolului, aduse aici și ținute în mare cinste, deasupra patului. Pe niște suluri de hîrtie avea trecute versurile pline de blasfemii la adresa clerului, în care se preamăreau bucuriile dragostei pămîntești, semnate de îndrăgostiți iremediabili ca Guilhem de Cabestany sau de poeți colțoși ca Marcabrun.

În asemenea situație, cu un fiu îndrăgostit de cnezina Anca, fiica lui Bărbat, fratele voivodului Litovoi, acest insurgent afurisit, nu e de mirare că monseniorul conte Fleur du Lys frămîntă sala de arme cu pași neliniștiți,

zornăindu-și pintenii de aramă și scoțînd un fel de înjurături pe jumătate cazone, pe jumătate ecleziastice, care n-aveau nimic comun cu preferințele sale în materie de literatură.

4

Un sfeșnic cu douăsprezece luminări. La masa simplă de stejar, cei chemați la ordin. Vicontele Fleur du Lys, la 22 de ani, într-o tunică simplă, pînă la genunchi, din catifea de Flandra, roșie. Căpitanul baron de Saint Pons, comandantul cetății, tot din Languedoc și vicontele de Semur, comandantul galerei, amîndoi oșteni vechi, care și-au văzut spadele mai mult pline de sînge, decît gălbejite de plictiseală. Monseniorul desfășoară pe masă un pergament ușor îngălbenit de vreme, cu sigiliile regelui Bela IV, scris în latina de curte, cu litere groase, care vădesc măiestria scribilor din cancelaria regală.

— Orice-ai zice, căpitane, diavolul ăsta nu e trecut în diploma noastră. Mă tem mai mult că are el dreptate, decît avem noi.

— Se pare că te-au molipsit ordonanțele răposatului vostru rege Saint Louis, monseniore, spune cavalerul Giuliano Fiorentino. Dreptatea este acolo unde ne-o impune spada noastră. Regele ne-a dat în posesie toată Cumania.

— Hm ! Hm ! Răbdare, cavalere. Regele ne-a dăruit o Cumanie pe care urma s-o cucerim noi. Deocamdată... Viconte.

— Ordin, monseniore.

— Haide, dragul meu, să stabilim temeiurile legale ale conflictului nostru cu ciobanul ăsta transformat peste noapte într-un diavol sălbatic.

Vicontele privește cu respect diploma dată comanderiei, de regele Ungariei. Citește mormăit obligațiile cavalerilor și clar cele ce urmează :

...«Regele dăruiește cavalerilor Ioaniți toată Țara Severinului, cu munții care țin de dînsa și cu toate celelalte dependente, de asemenea cnezatele lui Ion și Fărcaș pînă la Olt, afară de țara cneazului Litovoi Voievod...

— Hm ! Hm ! S-ascultăm, cavaleri, și să judecăm.

— «pe care o lăsăm românilor, precum au ținut-o și pînă acum, le dăm aceasta păstrînd totuși pentru Noi și urmașii Noștri jumătate din toate foloasele.

— Bun negustor, măria-sa, mormăie Saint-Pons, care n-are nimic de sfînt în el, în afara unei spade imense, purtată cu multă curtoazie la centura lată, plină de paftale și nituri din aramă.

— «...veniturile și slujbele din întreaga Țară a Severinului și din cnezatele amintite mai sus, cealaltă jumătate cedînd-o ordinului...

— Dacă facem o socoteală cinstită, signor mio, din această biată jumătate e greu să-ntrețin comandoria, cetatea, să mă-ngrijesc de hrana cavalerilor, să împrospătez armamentul, grajdurile și să mai fim și rentabili pentru visteria Sanctității-sale... Mai departe, viconte...

— «...Fac excepție bisericile în ființă, sau care se vor mai clădi în toate ținuturile amintite mai sus. Din veniturile acestor biserici Noi nu ne oprim nimic...

— *Amen*, mîrîie Saint-Pons.

— «Foloasele cîmpurilor, fînațurilor și pescăriilor, precum și ale morilor, rămîn în întregime ale cavalerilor»...

— Amen.

— Mai lasă, Saint-Pons, amenul ăsta. Seamănă c-un prohod prescurtat... Mai departe, viconte.

— «Românii cu armata lor vor fi datori să ajutore împreună cu Ioaniții, împotriva dușmanilor din afară»...

— Întrebarea se pune, domnii mei, care români ? Cnezatele vasale, da ! Dar Litovoi ? Nu există nici o bază juridică...

— Monseniore, nu se pot aplica aici regulile după care regele vostru Saint Louis făcea justiție. Nu știu zău, cînd a venit împotriva seniorilor din Poitou și Languedoc aliați cu Henric III al Engliterei, dacă însuși Saint Louis avea vreun temei juridic să vă descăpățîneze. Porcul de Litovoi ne hăcuie posturile de pază, ne atacă satele, ne calcă domeniile și noi căutăm temeiuri juridice ca să-l trecem prin sabie...

Monseniorul conte Fleur du Lys nu-i răspunde florentinului. Ascultă cu răbdare condițiile sub care regele prea catolic cedează cavalerilor și ținuturile de la răsărit de Olt, acolo unde nici un cavaler nu și-a păscut încă armăsarul și peste care domnește în bună pace și-n suveranitate deplină Seneslau voievod. Vicontele citește răspicat aceste

condiții : dacă regatul Ungariei va fi atacat de-un inamic din afară, provincia donată va fi obligată să se ridice în ajutorul regelui cu a cincea parte a forțelor sale. Cînd regele va ataca Bulgaria, Grecia sau Cumania, atunci trei pătrimi din oamenii purtători de arme vor trebui să plece înainte. Din proprietățile de pămînt cucerite și din prăzile luate cu aceste prilejuri, ordinul va primi partea sa, în proporție cu oamenii și materialul trimis de cavaleri în război. Mai mult. Sentințele de moarte împotriva mai marilor țării, acei *majores terrae* — nobili de arme și oi, pot fi apelate la rege. Ordinul se obligă să prindă armele contra tuturor păgînilor, ori de ce neam ar fi, asemenea și contra Bulgarilor și împotriva altor creștini, numai dacă ar încălca hotarele regatului. În acest caz vor pune la dispoziția regelui 100 de cavaleri înarmați. Cînd un domnitor creștin ar ataca regatul, ordinul va da 50 de cavaleri înarmați...'

Recapitulînd diploma, monseniorul conte Fleur du Lys are sentimentul exact al funcției lui la acest hotar răsăritean al lumii catolice. Dulău de pază al regatului Ungariei și mîna înarmată a sanctității sale. Atît... Iar aici, lîngă el, acest viconte înnebunit de literatura pe care el însuși i-a infiltrat-o în sînge, trubadur ingenios, suspinînd sub cerdacul acelei Anca, o schismatică superbă, înaltă, voinică, brună, cu ochi focoși, al cărei părinte a intrat cu hergheliile în domeniul comandoriei, lățindu-și hotarele spre apus, fără nici un strop de rușine.

Signor Giuliano Fiorentino își frecă mîinile cu satisfacție prost ascunsă. După raportul pe care-l va expedia mîine cu fra Vespasiano, direct la cancelaria papală, este imposibil să nu obțină capul monseniorului conte Fleur du Lys. Lasă-l să se amuze cu blestematul ăsta de jongler, venit de la curtea Thesalonicului, care visează să ajungă la Paris, încă în anul ăsta, înainte de căderea zăpezilor. Adevărul e că treburile Ioaniților merg din ce în ce mai prost, datorită acestui conte leneș, în corespondență cu rectorul Universității din Paris, căruia îi descrie moravurile vlahilor, cumanilor și ungurilor, imitîndu-l pe Caesar sau pozînd într-un Titus Livius — travestit în Hospitalier. Spectacolul ar fi amuzant, dacă contele zaharisit ar observa că toată maimuțăreala nu este altceva decît o bătaie de joc la adresa cavalerilor...

În spațiul gol din fața mesei are loc un tournois ciudat. Doi dulăi ciobănești, unul alb, altul negru, harnașați cu șei de catifea, una roșie, alta albastră, cu un fel de cuirasă din petece multicolore de stofă, încăpestrați, se lasă conduși de două maimuțe echipate de război, în cuirase și coifuri, care mînuie cu dibăcie lănci de trestie și spade de alun. Jonglerul, pe nume Rudel, echipat în chip de Arlechino, cu o mască ridicolă pe față, ațîță acest tournois, răcnește, tropăie, laudă calitățile celor doi armăsari și talentele eroice ale celor doi cavaleri, strecurînd în laude versuri ciupite din «Roman de Renard» și chiar din «Le Roman de la Rose», versuri cari stîrnesc rîsul celor doi du Lys, mîrîitul întărîtat al căpitanului baron de Saint Pons, obișnuit cu ciudățeniile monseniorului și gîndul precis al vicontelui de Semur, care-și propune să-și schimbe identitatea cu a jonglerului (îl va lua la bord, să-l repatrieze) de cîte ori va fi nevoit să înșele vigilența soților prea geloși din cinstitul ducat al Burgundiei.

Din donjonul central se aude trîmbița.

Oaspeții monseniorului Fleur du Lys se privesc. Tropotele cailor scoși din grajduri. Huruitul căruțelor cu alimente. Comenzile stegarilor.

— Da, signor Giuliano, surîde contele. Între timp, am dat toate ordinele de cuviință. Încălecăm peste o jumătate de ceas. Voi conduce eu însumi expediția de pedepsire... Baroane, îți încredințez paza comandoriei. Hei, marinarule, cînd ridici ancora ?

— Dacă nava e încărcată pînă duminică, atunci duminică, monseniore...

— Prea bine... Sper să mă-ntorc și eu pînă duminică... La cai, domnii mei. La cai. Lectura diplomei noastre și acest spectacol amuzant mi-au adus concluzii prețioase... La cai...

— Rudel...

— La ordin, monseniore.

Jonglerul îngenunche. Cele două maimuțe cocoțate pe masă mănîncă cireșele rămase de la cină. Dulăii se tolănesc sub masă. Monseniorul conte Fleur du Lys controlează ușile. Draperiile care separă sala de arme de un mic paraclis.

— Rudel... Dă-i scrisoarea asta regelui. Caută-l la Paris. La Saint Denis. Oriunde. E slab, acest Philippe le

Hardi, Rudel, e slab şi totuşi... Poate are să-i fie ruşine de amintirea marelui său predecesor.

— *«Droit est enseveli et royauté est morte.*
A qui se pourront mais désormais les pauvres gens clamer, Quand le bon roi et mort, qui tant les sut aimer»,

recită grav jonglerul.

— Aşa e, Rudel... *Roi des rois de la terre*... Ridică-te prietene... Şi acum, ia scrisorile astea pentru prietenul meu, maestrul Joinville, cel gonit de la Universitate. Ai să-l găseşti la «Pisica care pescuieşte», deasupra...

— Ştiu, monseniore.

— Roagă-l să-mi adune toate scrisorile şi să le copieze în zece exemplare... Şi-acum, te las cu bine, prietene. Aici, se pare că soarta comandoriei stă în vîrful lăncilor acestor vlahi, prea îndreptăţiţi să-şi tragă sabia, ca să n-o facă. Îl rog pe rege să-mi întărească încă o dată sentinţa pentru moşia Fleur du Lys... Dumnezeu cu tine, Rudel...

Dincolo de miezul nopţii, podul Comandoriei cavalerilor Ioaniţi din Banatul Severinului se lasă cu zornăit de lanţuri şi scîrţîit de scripeţi şi vîrtejuri. 400 de cavaleri în cuirase, aşezaţi în formaţii pe lance, ies la pas în noaptea umedă, peste care se trag tăcute valuri dense de ceaţă desprinse de pe apele Dunării.

O PÎNDĂ DE NOAPTE, O LUPTĂ ÎN FAPT DE ZI, UN SFAT DE RĂZBOI ŞI ALTE ÎNTÎMPLĂRI PETRECUTE SUB PRIVEGHEREA LUI LITEAN VOIEVOD, ORI CUM ÎI SPUN ISTORIILE, LITOVOI VOIEVOD

1

Noapte la sfîrşit de iunie pe Motru, între codrii grei de stejar, cu stelele licărind pe uranisc. Trei trîmbe de călăreţi cu caii la mînă, prin codru, pe poteci de mistreţi.

Caii cu copitele învelite în bucăţi de sac şi-n zdrenţe. Pe urma iscoadelor, domnia sa Niculae Gavrilă, ohabnic pe Jiu, sub Tîrgul Jiului, dator a-i da voievodului Litean 50 de călăreţi cînd se scoală la oaste, iar atunci cînd duşmanii calcă ţara, el însuşi îndatorat să slujească 40 de zile, cu sabia. Domnia-sa Niculae Gavrilă, din neam de cneji, e cîrtitor, nu-i place puterea lui Litean voievod, care i-a călcat curţile, atunci cînd el i-a mînat un slujitor să-i spună că mai curînd se-nchină crujaţilor de la Severin, decît unuia ridicat voievod cu sila şi puterea. Că s-au găsit nişte cneji pe Jii în sus, pe Motru, pe Olteţ, care să i se închine acestui Litean, e adevărat. A fost şi el la acea închinare, cînd cnejii au venit în zi-ntîi de Paşti, călări, cu cîte o sută de suliţe, s-au orînduit în faţa pridvorului bisericii din Tîrgu Jiului cu hramul Sfîntului Dumitru, au descălecat, au intrat la slujbă, apoi au ieşit şi-n faţa oştimii şi-a tîrgoveţilor, au pus un genunchi la pămînt, au scos săbiile şi i le-au închinat voievodului, jurîndu-i credinţă pe sfînta evanghelie. El n-a îngenuncheat şi n-a jurat. S-au întrecut voinicii de pe Motru şi Jii la halca. Au zvîrlit suliţele. Au săgetat cu arcurile. S-au trîntit la luptă dreaptă. Şi-au înstrunat şi jucat caii. La ospăţ, seara, acest Litean voievod, neam cu un Basarab de pe Strehaia, a vorbit de puterea ungurilor, care nu caută decît să se repeadă peste ei, să le apuce ocinile, ba şi de puterea bulgarilor şi-a sîrbilor şi-a crujaţilor le-a vorbit, jurîndu-i pe copii şi ocine să stea cu toţii alături, să întindă hotarele pînă acolo unde sînt ai lor, sate moşneşeşti, ohabnici, ori rumâni ai crujaţilor. S-a strigat, s-a băut vin de Drăgăşani, s-au fript şi mîncat cîţiva boi şi el s-a-ntors în ohăbnicia lui, spumegînd. În loc să-i sloboadă pe robii cumani la tăiatul şi arsul codrului, că tăiase şi arsese nişte codri mai tineri, de-şi făcuse loc la pluguri ; i-a pus să-ntărească cula, să adîncească şi cureţe şanţul, să primenească parii putreziţi în palancă... De nimic n-a avut folos, că l-a apucat Litean într-o noapte, de l-a sculat din aşternut, de barbă, fi-i-ar numele blestemat de lotru rău şi apucător. N-a ajuns s-o mărite pe Dobra cu Miletici, cneazul sîrbilor de lîngă Vidin, cu care-ar fi făcut legătură peste capul Basarabilor de la Strehaia, că-i cumpără Miletici boii şi porcii şi mai ales mierea, că lotrul şi apucătorul de Litean i-a dat-o pe Dobra după un văr, ohabnic sub munte şi Dobrei, afu-

risita, i-a plăcut să se ducă acolo, că Miletici n-avea nici un dinte şi se sfinţea cu prea mult usturoi şi cu ţuică se sfinţea şi cu pastramă. Aşa că acum, îl simte pe Bărbat fratele lui Litean, umblînd prin codru, în dreapta lui, cu 300 de suliţe, iar în stînga abia-l aude pe Vlaicu, alt frate al voievodului, cu 150 de suliţe şi-n spate îl ştie chiar pe Litean, care s-arată vulpoi dacă-i încolţeşte pe crujaţi, ca pe berbeci. Aşa că domnia sa cască ochii, ciuleşte urechile şi se stropşeşte în sine asupra puterii pe care şi-a luat-o sieşi Litean şi fraţii săi, stăpînind toată ţara Jiilor, ba închinîndu-li-se cneji tari ca Basarabii de la Strehaia şi alţii de pe Dunăre.

2

Cele trei trîmbe de călăreţi cu caii la mînă au înlemnit în străfundul codrului, atunci cînd de undeva din întunecimile tainice a răsunat un lătrat de vulpoi plecat la vînătoare şi i-au răspuns o buhă şi-un huhurez. Un singur călăreţ, încălecat, a ieşit pe-o tăietură, în buza unui pîrîu, urcînd spre şleahul care venea de la Severin, trecea Motrul prin vad şi urca domol spre Tîrgu Jiului. Călăreţul a oprit acolo unde a ieşit din umbră un oştean. I-a lăpădat frîul. A sărit din şa. A luat-o în sus, pe firul apei. La o vreme a simţit miros de tabără, iz de fum şi tot atunci s-a ridicat dintr-o alunişte un freamăt abia simţit. Acolo a-ngenuncheat.

— Ce-i ?

— Pace.

— Toţi ?

— După steag, el e !

— Tu, Vlaicule, strînge-i în cleşte, cum ţi-o spusăi... Noi mergem să vedem cu ochii. Să nu v-audă nici vîntu, nici pămîntu. Du-te.

Litean, voievodul de la Jii, îşi urmează fratele, pe Bărbat, care apucă printr-o rarişte deasupra căreia se sting stelele, într-un abur de lumină lăptoasă. Rariştea îşi lăţeşte marginile. Se-aud caii. Unii pasc. Alţii bat din copite. Litean se culcă. Se tîrăşte prin fînul înalt, ud, în care se-aud brotacii. Bun fînul de coasă. Dacă-i scoate pe crujaţi din părţile Motrului şi-i închide între ziduri,

acolo la Severin, ori dacă-i retează acu şi-ajunge să apuce Severinul, se cheamă că închide calea ungurilor, poate înfige o vamă la Severin, îi vin lui dobînzile de peşte de la bălţi, poate strînge oşteni de pe la ohabnici, din sate şi de pe la cneji şi-atunci altfel se pot purta negoaţele, altfel se pot despăduri hotarele şi altfel se poate apăra de tătari, că mereu trec spre strînsu roadelor tătarii de pe la Buzău, trec ca stolurile, calcă satele şi pînă să-i afle unde sînt, se duc peste Olt. Seneslau nu-i poate apuca nici el, că nu prea are oaste în Vlăsia. Cel din faţă s-a lipit pămîntului. Litean, voievodul, alunecă lîngă el. Se-nnălbeşte de zi. Aici, la nici o sută de paşi, o strajă sprijinită în suliţă. Altă strajă la cincizeci de paşi. Abia o umbră. Şi alta. Şi alta. În spatele lor, caii la păscut. Şi-n marginea Motrului, tabăra de care. Puţine carele, aşezate oişte-n oişte în aşa fel, încît să apere locul unde-s ridicate corturile. Nu se ştie prin partea locului să se fi închis crujaţii între care. Şi nici să plece cu corturile după ei. Umblau călări. Dădeau o sabie ici, colo, unde nu ieşeau oamenii la slujbe.

— Ăştia o luară cu ruptu... Umblă să ne scoată din fundul munţilor.

Litean tace. Ascultă cum pasc caii. Cum cade roua de dimineaţă, rece.

3

E ceasul acela plin cu aburii vălătuciţi ai zorilor, ceasul dintre somn şi trezie, ceasul cînd îşi scutură păsările penele, îşi dreg guşile, de se-aude cîte-un ciripit speriat în tăcerea grea, prin care abia răzbate lumina. Litean, în şa, după un scoruş păsăresc, simte umbletele trîmbelor de călăreţi sub geana codrului. De doi ani, în fiecare vară, îmbrăcat în straie de rînd, intră cu harabalele de peşte, primăvara şi cu cele de mei, toamna, în cetatea Severinului. Stă acolo o zi, două, seara îi scot gărzile afară, stă şi se uită. Ştie pe de rost toată aşezarea cetăţii. Mai ales ştie obiceiurile crujaţilor. A băgat de seamă că ceasul ăsta al faptului de zi, e ceasul greu al crujatului. A stat în şa o zi, cu toate ţorşamurile lui de oţel, l-a fript căldura, noaptea l-a-ngheţat frigu, că unora le e greu să-şi scoată

cămașa de zale în care intră cu totul, de nu le rămîne afară decît obrazul ; dorm așa, și-a doua zi se trezesc cu ochii lipiți, nu se spală, că mulți au rîie și mîncărimi, că-i vedea cum se ung și-i auzea blestemînd urticările alea ; se scoală buimaci, trec la curățatul cailor, la cercetatul copitelor și-al potcoavelor, gustă din merinde, adapă, strîng chingile, ba mai pierd vremea pînă cercetează spatele cailor, că au șei grele, ei grei și se-ntîmplă un valtrap, ori o aripă de șa să roadă și să sîngereze.

Lumina se-ntrupează între trunchiurile cît cetățile. Curge în trîmbe groase, de care se agață vălătucindu-se, aburii subțiri ai fînațurilor. Motrul își cîntă cîntecul sub maluri. Străjile se-ntind. Se-aude un corn. Aha ! Cornistul a ieșit buimac de sub pologul unui car. Caii nechează. Cunosc cornul. Uite-i și pe crujați. Ies de sub coviltire. Ies de sub corturi. Cortul ăla din mătase roșie, al stăpînului. La intrare, înfiptă în pămînt, o lance. De lance agățate două scuturi, vopsite în alb și roșu. Dacă vede el bine, pe unul din scuturi e pictat un leu. O fi. Sînt oșteni vechi. Nici n-au făcut ochi, că s-au și împărțit. Unii la focuri. Alții la arme. Alții la corturi. S-aud porunci. Uite-l și pe căpitanul lor. În zale, cu coiful sub braț. L-a scos la luptă pe voinicul care-i cînta Anchii, nepoată-sa, sub cerdac. De trei ori i-a cîntat. Zîmbește. E înalt, spătos, cu fața tăiată de sabie. I-au crestat-o sîrbii lui Miletici. Umblă în pradă și-n dobîndă. Trec Dunărea cu șeicile, fură caii de pe la ohabnicii de la bălți, urcă pe Jii, urcă pe Motru, fac pagubă, ard și se duc. E și aici o sabie de dat. Numai să bage Vlaicu de seamă. Întoarce capul. După fiecare stejar, cîțiva sulițași pedestruiți. Și lîngă el, Bărbat... Ciocîrlia. Și pitpalacii. Pe-ntrecute. Cruciații înhamă la harabale... Încarcă corturile. Unii îmbucă din picioare. Turtă de mei, brînză și cîte-un dram de carne. Căpitanul dă niște porunci. Slujitorii îi încheie lorica. Unul îi dă lancea. Altul îi aduce calul... Cei mai mulți crujați strîng chingile. Toată tabăra e un du-te vino lipsit de rînduială. De doi ani așteaptă clipa asta. Tot de doi ani așteaptă chiotul sălbatic, care sparge în țăndări lumina albastră a zorilor.

De peste Motru vine în goana goanelor Vlaicu. Își flutură sabia. Porunci aspre. Crujații cîți sînt la cai urcă greoi în șei. Ceilalți fug cu lăncile și se tocmesc într-un

zid de țepi, cu vîrfurile plecate spre călăreții țîșniți din codru. Strigăte. Rînchezat de cai. Harabalele trag în curmeziș. Unele își încîlcesc roțile. Două se răstoarnă. Căpitanul frînc încalecă. Își scapă coiful. Ridică sabia. Unde-i Niculae Gavrilă, nemernicu ?

Litean voievod se ridică în scări... Ohabnicul vine la trap, ca la prohod. Nu-l îndeamnă inima. Are să-i zobească el măselele, numai să-i pună sub tăiș pe crujați... Se bat. Mai ales știu cum să schimbe tocmeala de luptă, ca să facă față din toate părțile.

— Noi ? întreabă Bărbat.

— Mai stăm, spune Litean Voievod, s-așază-n șa, strînge frîul și se uită cum se frîng sulițele voinicilor în scuturile mari ale crujaților, cum se-ncaieră cu săbiile și cum ca la o sută de călăreți aleargă cu căpitanul lor să-l întîmpine pe ohabnicul Niculae Gavrilă, pus să-și dea pe față credința ori necredința.

4

Lumină de dimineață, proaspătă. Monseniorul Fleur du Lys apreciază situația cu ochi de soldat încercat. Atacul coloanei de cavalerie venit de peste apă, acolo de fapt îl și aștepta, se frînge în parapetul format din harabalele și lăncile stegarului Renzo da Ceri. Șiretlicul acestui de al doilea atac dat în flancul stîng al taberei are să-l oprească el, cu lăncierii vicontelui. La adăpostul șarjei vor încăleca lăncierii stegarului Arnold Mînă de Fier și pe viul Dumnezeu lecția va fi servită magistral. Ordonă :

— Lăsați vizierele... Haide viconte. Lasă viziera. Apoi...

— Lancea pentru împuns !

În clipa aceea alte strigăte sălbatice, din spate.

— *Mordius !* Opriți ! Hei, opriți ! Oprește viconte ! *Parbleu !* E prea tîrziu !

Înjură cavalerii creștini vîrîți sub coifuri, cu vizierele lăsate, care se reped orbește în lăncile inamicului, în vreme ce din spate năvălesc de sub adăpostul pădurii, pedestrașii înarmați cu sulițe și ceea ce e mai rău, cu topoare și ghioage groaznice, care anihilează orice posibilitate de luptă învățată în sălile de scrimă.

5

Soarele ridicat spre prînzişor. Morţi. Unii săgetaţi. Alţii cu suliţele înfipte în piept. Cai muribunzi. Gemete. Oşteni sîngerînd. Unii işi pun pămînt pe răni. Alţii se leagă cu scamă şi pînză de casă. Luat din trei părţi, lovit cu ghioagele, turtit sub săcuri de luptă, arme cumplite, împuns şi hăcuit, seniorul conte Fleur du Lys şi-a plecat sabia, rupînd-o pe genunchi. Şi-a dat seama că nu-l poate impresiona pe bărbatul care-l priveşte curios, cu acte de nobleţe cavalerească. Valahii îşi strîng morţii şi răniţii. Pe unii-i suie pe cai. Cîte doi. Pe alţii îi urcă în harabalele venite tîrziu, nu se ştie de unde. Îşi strîng şi ei răniţii. Morţii ? Cui ar folosi, morţii aceştia ai nimănui, sfîrşiţi aici, într-un pămînt de la marginea lumii ? Monseniorul conte încearcă gînduri amare. Ştie sigur că, aici şi acum, cu totul anonim, într-o luptă pe care n-o va consemna nici o cronică şi nici un cronicar, se sfîrşeşte puterea comandoriei de Severin a cavalerilor Hospitalieri, comandorie trăitoare mai mult prin bunăvoinţa servilor, decît prin puterile ei. Se-ngrozeşte cînd îi vede pe supravieţuitori. Cu scuturile sparte. Cu coifurile şi armurile turtite. Cu mantiile sfîşiate. Îi numără. Douăzeci şi cinci. Vicontele, douăzeci şi şase. El nu s-a numărat. Aici, sub calul ucis de-o suliţă, cu coiful căzut alături, cu armura tăiată, tăiat la beregată, cu ochii sticloşi, cavalerul Giuliano Fiorentino. Monseniorul conte îşi face cruce. Respiră uşurat. Papa nu va afla niciodată cum s-a-ntîmplat de fapt acest dezastru. Vlahii se strigă între ei. Cineva îi aduce calul. Îl refuză. Se-ncolonează între prizonierii luaţi la mijloc de aceşti vlahi pe care i-a simpatizat într-atît, încît a trimis la Paris cîteva scrisori lungi, în care le descrie moravurile... Niciodată n-a mărşăluit dezarmat, între suliţe. Soarele a-nceput să ardă şi acest voievod sălbatic are, se vede treaba, prostul umor de a mărşălui înapoi, spre cetatea comandoriei.

Înserare. Litean Voievod în platoşa unui crujat, bine înfipt în şa, priveşte turlele cetăţii Severinului poleite de aurul greu al amurgului. Pe donjonul central flutură leneş flamura Hospitalierilor. Se aude glas de trîmbiţe. Apoi cel cunoscut al cornului. Cetaşii strigă la călăreţi. Se aşază pe trei rînduri, cu suliţele la picior. Prinşii sînt

împinşi în faţă. Prăfuiţi. Frînţi de drum. Una din harabale trage în marginea şleahului.

Sînt acolo cei care n-au mai putut umbla. Şi feciorandrul acestui căpitan, parcă albit în două zile de umblet, în care, el, Litean, l-a făcut să-nţeleagă rostul acestui umblet cu capul descoperit şi ne-narmat, în olatul unde nu-i îngropat nici măcar un os, din oasele alor lui. I se pare că oşteanul crujat a-nţeles. Litean Voievod îi porunceşte tălmaciului, un zdrahon negru, iute la limbă, crujat şi el, care ştie sîrbeşte şi româneşte să-l întrebe pe mai marele, dacă se-nvoieşte să se lege că nu mai bîntuie olaturile voievodului de la Jii, olaturi ale căror hotare le bate el, chiar acum. La un semn, oamenii de la harabale aduc nişte pari înalţi cît statul. Se-apucă să-i împlînte la o bătaie de săgeată de zidurile cetăţii, spre Dunăre şi-n sus, din mie-n mie de paşi. Iată că nişte oşteni tîrăsc lîngă cel dintîi semn de hotar, pe care un meşter iscusit a săpat un vultur, trei flăcăiandri. Alţi oşteni ridică movilă în jurul semnului. Litean voievod îi întreabă pe flăcăiandri :

— Cine sînteţi voi, măi băieţi ?

— Io sînt Niculae, a lu Niculae Vînătoru de la Balota, domnia-ta.

— Mă cunoşti ?

— Ba !

Voievodul face un semn. Oştenii îl despoaie pe fecioraş. Îl iau la bice. Îi trag cu nădejde.

— Lăsaţi-l ! Şi să mă cunoşti, mă a lu Niculae Vînătoru că sînt Litean, Voievodu de la Jii. Ia mai trageţi-i, mă !

Îl iau oştenii la bice. Fecioraşul cade în genunchi.

— N-am să te uit cîte zile-oi avea, voievoade.

— Aşa. Atunci să nu uiţi nici unde-am bătut hotaru, azi în zi 20 iunie, cursul anilor de la Adam 6 780. Uiţi, mă, Niculae ?

— Aoleo, voievoade cum o să uit ! Nici în mormînt nu uit io bătaia asta.

— Atunci să nu uiţi şi să fii tu străjer, cu ai tăi şi toţi ăi din Balota, dator să umbli pe hotar, slobod de dijmă, să ţii numa cai de olac şi să repezi om la Strehaia, ori cînd ştii tu din vedere, ori de la oameni de încredere, că vine oarecine cu gînd rău asupra hotarului.

— Să-ți dea Dumnezeu zile multe, voievoade. Mai pune-i pe ăștia să-mi ardă cîteva bice, să nu uit să-ți strig că-s slobod de dijmă.

— Ardeți-l să nu le uite pe toate.

— Altu mai vrednic nici că-ți găseai. Hai că-mi ajunge, spune flăcăul. Își ridică nădragii și-o tunde la fugă cîțiva pași, în rîsul oștenilor.

Se-mpieptoșează, vine la scara voievodului, îi sărută dreapta și voievodul îi pune mîna pe creștet. Un cneaz îi întinde o sabie. Altul îi dă surguci de plăieș. Feciorul se-nchină și s-așază lîngă semnele de hotar, cu spatele la voievod, cu fața către cetatea Severinului, la crenelele căreia ieșise întreaga garnizoană.

6

Monseniorul conte Fleur du Lys convine că mîine dimineață să-l primească pe Litovoi voievod, cu suita, în cetate, pentru semnarea tratatului care să stabilească noile raporturi între voievod și ordin. Regretă profund lipsa de încredere a voievodului, care-l reține ostatec pe viconte. Stabilește că oștirea voievodului, pe care-o apreciază la 1 000—1 200 de sulițe, să se retragă o mie de pași, să lase drumul liber, să le restituie caii și armele. Noaptea plutește undeva pe undele sîngerii ale Dunării. Douăzeci și șase de cavaleri călăresc cu lăncile plecate, spre cetate. Iarăși sunetul trîmbițelor. Iarăși cornul, prelung, sfîșietor. Zornăitul lanțurilor, scîrțîitul scripeților și vîrtejurile. Căpitanul baron Saint Pons comandă «garde à vous». Monseniorul se retrage în chilia lui. Îi face semn lui Saint Pons să-l urmeze. Sfatul care are loc e scurt și precis. Datoria de onoare față de rege îl obligă să-i facă un raport încă în noaptea asta. Nu știe ce se va alege cu raportul la o curte unde sînt atîtea lupte între partide, ca la curtea Ungariei. I-a dat cuvîntul voievodului învingător, că nu-i va mai călca hotarele «cele noi» și n-o s-o facă.

— N-o fac, Saint Pons, pentru că n-are nici un rost. E o nebunie. Sîntem departe de orice forță organizată. Pe cine reprezentăm noi aici ? Catolicismul ? Papalitatea ? Mi-e dor de Languedoc-ul meu natal și pe viul Dumnezeu, dacă regele mă-ntărește în fieful meu, mă-ntorc acasă, Saint Pons ! Mă-ntorc să-mi scriu memoriile și să-mi cresc nepoții. M-am săturat, ți-o jur pe Adela, spada asta, care m-a slujit cu cinste o viață-ntreagă și căreia i-am rupt lama acum, pentru întîia oară, tot într-o viață-ntreagă. Pregătește mîine o primire vrednică de onoarea noastră.

— *Parbleu*, monseniore ! Bădăranii ăștia ar trebui uciși în timpul prînzului.

— Baroane !

— Monseniore !

— Vreau să se alinie toată garnizoana. Și-acum du-te, scumpul meu Saint-Pons... Du-te. Sînt obosit.

...În noaptea aceea contele Fleur du Lys a luat hotărîrea nestrămutată să nu-și calce cuvîntul, a scris el însuși regelui, și-a făcut baia fierbinte într-o putină, apoi a notat cu grijă obiceiul vlahilor atunci cînd hotărnicesc un ținut, ca și tactica lor de luptă călare și pe jos, stăruind asupra faptului că posedă o cavalerie ușoară, foarte ușor de condus și manevrat în luptă, că lipsa cuirasei nu pare un prejudiciu, dimpotrivă, ușurează călărețul, îl face liber în mișcări, că vlahii sînt foarte buni luptători la sabie și îndeosebi sînt buni luptători pe jos, cu armele lor teribile, ghioagele și securea. A observat la cîteva detașamente, lancea de cavalerie înlocuită cu un fel de coasă ridicată în prelungirea cozii de lemn, cu care vlahii împungeau și despicau burțile cailor. Vlahii poartă în loc de coifuri niște căciuli din blăni de miel sau de vulpe, mai obișnuit de lup, în interiorul cărora pun niște funduri de pîslă sau de plută, care-i apără de sabie. Acest sistem ingenios le lasă urechile libere, pot asculta glasul căpeteniilor, de altfel foarte limbute în luptă, care urlă și rostesc injurii grave la adresa inamicului. Au avantajul că iarna nu îngheață sub aceste căciuli și-ntr-un fel de scurteici căptușite cu cîlți și cusute în trei, patru rînduri de postav, care de asemenea îi apără de sabie, mai puțin de lance. Folosesc cu îndemînare scuturile și arcele. Ba, după cîte s-a văzut, cînd cinci cavaleri au străpuns linia de pedestrime, sînt foarte buni arcași, doborîndu-i pe acei cavaleri lansați în galop, la aproape 200 de pași. Cel mai îngrozitor lucru la acești vlahi este buna cunoaștere a locurilor și un fel deosebit de a se ascunde în codrii lor, făcîndu-se nevăzuți...

...Luminarea din chilia monseniorului conte Fleur du Lys se stinge tîrziu, spre revărsatul zorilor. Niciodată n-au bănuit cavalerii de gardă în ultimul schimb, văzînd cînd s-a stins lumina în ferăstruica de deasupra incintei interioare, că o dată cu ea s-a stins şi rostul lor, aici, pe malurile Dunării, sub geana munţilor şi sub pologul cerului scitic.

7

Într-o dimineaţă de duminică a anului 1273, prin iulie, la Tîrgul Jiului, într-o livadă de meri, în spatele caselor voievodului Litean, sub nucul vechi, dinspre Jiu. Copiii la scaldă cu zvoană mare şi chiote. De undeva, cîntec de fete mari. Sub nuc, masă lungă din scînduri geluite, laviţe acoperite cu scoarţe şi sfat de bărbaţi mustăcioşi, bărboşi, abia ieşiţi de la biserică. În fruntea mesei, voievodul. În dreapta, părintele Amfilohie. Barbă de patriarh, albă, glas răzbubuit, ochi ageri sub sprîncene tufă.

— Ia să nu-i mai căutaţi în coarne lu Ladislau ăsta, care nu şi-a şters încă mucii... Ce-i, voievoade, de ne tot încarcă cu solii, parcă ne-ar peţi ? ! Ce-i tot asculţi soliile, de parc-ai asculta evangheliile ? !

— Părinte...

— Nici un părinte ! Pe de-o parte te-mbrobodeşte cu solii, pe de alta strînge oaste la cetate, la Orşova, că-mi răspunseră veşti plăieşii de pe Motru şi ăi de trec munţii dincolo, pe Cerna, la cetate, la Mehadia... Luă ohabnicii de la munca cîmpului. Ar cam fi vremea să repezi olăcari pe la cnejii de la Strehaia, pe la cei de jos, de la Dunăre. Nu zic. Îi snopişi pe haidamaci, de te-or pomeni cîte zile-or avea. Îşi lăsă Miletici capu pe-aici. Ăia treceau Dunărea, intrau în pradă, se duceau. Ăştia vor să rămînă, voievoade. Să ne lege de moşiile alea pe care stăturăm slobozi, din veac... S-aducă legea păpistăşească şi pe noi, slujitorii bisericii, să ne răstignească la răspîntii. S-a mai văzut.

Voievodul ascultă glasul aspru al popii Amfilohie. Îl lasă în ale lui. Aprig popa, necruţător. Vai de capul muierilor de care vorbesc unii şi alţii. Vai de capul ălora iubeţi, care sar noaptea pîrleazurile. E răcoare sub nuc, s-aud albinele hărnicindu-se peste livadă şi-n el intră liniştea verii în pîrg, aromitoare. Şi altă linişte, mai adîncă, cu ceva din veşnicia firii în ea. După ce i s-au închinat cnejii şi ohabnicii şi fraţii lui din Ţara Oltului, de-a putut rîndui plăieşi şi olăcari şi rînd la trecători şi pază la chervanele neguţătorilor care coborau la schele, la Turnu, la Celei şi Ciolpanu, ori mai sus, la Nedeia, Tifa şi Zegladeta, că umblau negoaţele mai ales pe Dunăre şi se vindea bine mierea şi ceara, de aia ţine el stupi şi stupari pe la toate ocinele cîte le are sub munte, umblau blănurile, brînzeturile, că le cumpărau ăi de la Bizanţ şi nişte genovezi răi la tocmeală le cumpărau pe lucruri scumpe şi pe arme, că lui arme-i lipseau ; după ce le-a tăiat nasu crujaţilor de la Severin, că nu mai intră nici afurisiţii în hotar ; după ce i-a luat capul lui Miletici, că nu se putea să nu i-l ia, uite că se ridică asupra lui un rege cu caş la plisc, şi-i porunceşte cu trufie să-ntoarcă ocinile crujaţilor, să rămînă în ale lui, ca pînă acum... O ciocănitoare tocăie prin livadă. O-ngînă un grangur. Pe grangur o mierlă... Morile umblă, că au ce măcina. Aduc cîştig bun. Vămile iar aduc, că le-a trecut pe seama lui, alea de la hotare, oricît ar mormăi în bărbi unii ohabnici, care stau în ocinile lor, fără să se gîndească la ziua de mîine. Şi ziua asta de mîine i-ar găsi pe toţi la ars pădurile, la tăiat viţele, la păşunat cirezile ; i-ar găsi pe la nunţi şi la botezuri şi la halca ; i-ar mai găsi pe la-n-mormîntări, că-s în firea lucrurilor să fie şi-nmormîntări ; iar acolo unde unii şi alţii se ţin bine, ca dumnealui ohabnicul Niculae Gavrilă, ori dumnealui Gheorghe Lupu, dinspre Horezu ; ori ăl mai tare dintre ohabnicii de sub munte, Ion Băcescu, închis cu ziduri de piatră, acolo o să se vadă că şi moartea stă-n sabia voievodului, dacă ohabnicii întorc carele neguţătorilor, ori le bagă la curte şi pe ăia îi bat cu vergile şi-i slobod goi, ori tăvăliţi prin smoală şi prin pene. Că mai ales ăsta, Ion Băcescu, s-a-nchinat solilor regelui, îi găzduieşte la el, opreşte oamenii voievodului, îi opreşte carele care-i vin dinspre Tismana, intră-n ocinile plăieşilor şi nu-l astîmpără nici vorba bună, nici sfatul, nici certarea în faţa cnejilor...

Îl scoate din gînduri vorba așezată a fratelui, a lui Bărbat.

— Dacă dumneata, părinte, avuși vești de la cetate de la Orșova, io le am din Țară, de la Hațeg. Așa că zic : să tragă clopotele în dungă. Să sune buciumașii de prin prepeleacuri. Să se aprindă focurile, chiar la noapte. Și mai ales, să-ncalece olăcarii de-aici, din Jii, să-alerge pe Olt, pe Dunăre, că altfel ne scoală ungurii din așternuturi și ne leagă la oblîncuri doar în cămășoi.

Voievodul înțelege dintr-o dată de ce-a isprăvit părintele Amfilohie slujba, de parc-ar fi dat tătarii și de ce-a descălecat Bărbat la pridvorul bisericii și-a intrat înăuntru încins cu sabia și zuruind din pinteni.

8

La amiază (roabele aduc pui fripți și-n străchini de pămînt mujdei de usturoi) descalecă la curtea voievodului patru călăreți. Printre ei și cneazul Grigore Aghiazmă, de pe Jiul de Sus, de sub poala munților, vătaf de plai și cunoscător al potecilor care trec dincolo, în Țara Hațegului și pe cele care duc spre satele ciobanilor ungureni, Poiana, Jina și coboară-n valea Sebeșului, la cetate și tîrg. De cum dă ochi cu Aghiazmă, Litean voievodul se-ntunecă. Măcar cîțiva ani de pace să fi dobîndit. Măcar cîțiva ani în care să se-njghebe satele, să se-ntărească cnejii și plăieșii în ocinele lor, să poată crește măcar trei rînduri de viței de un an, să aibă oamenii ce duce la tîrguri, ori ce pune-n jug, să are braniștele și sloboziile de le dobîndiră de la crujați, trei ani să-i intre lui cîștigurile de la vămi și mori și dăjdiile de cal, să aibă din ce cumpăra arme și chivăre, și scuturi de oțel... Uite că nu-l lasă ungurii să se-ntărească, de aceea e negru, cătrănit și-l întreabă pe cel prăfuit, care i se-nchină :

— Cînd, Aghiazmă, frate ?

— Azi-noapte, voievoade.

— Și plăieșii ?

— Le dădură o sabie și se traseră pe urma lor.

— Mulți ?

— Mulți... În zale, că sînt neameșii cu ai lor și oastea regelui cu care, oaste tare, legată în fier. Zic să ne tragem spre Dunăre, voievoade. Să-i vîrîm pe undeva, prin bălți. Altfel...

— Ne iau crujații pe la spate, voievoade, că intrară cu oaste tare pe la Severin și iote că nu uitai nici bătaia, nici poruncile de mi le dăduși, pun un genunchi la pămînt și să știi că vine călărime multă, să te-apuce și să te taie... Aia nu strică satele, zic să stea tot omu la casa lui, s-asculte ca și mai-nainte de domnii crujați...

...Biserica goală, sfinții din icoane osteniți și ei, lumină firavă, miros de lemn încins, de șindrilă, de tămîie, de gînduri liniștite și de rugăciune. Litean voievodul singur, doar el cu ale lui, sub priveghérea Maicii Domnului și-a pruncului Isus. Ascultă-n el glasuri parcă de mult auzite, știute și-nțelese. Bărbat e pe-afară, împarte porunci, olăcarii zboară în patru zări, se-aud buciumele, și chemarea cornului de la foișoarele curții intră pînă aici ; el stă față-n față cu tot ce-a făptuit de zece ani și mai bine, unele încheiate cu sabie și sînge, altele cu viclenie, altele cu lumina priceperii. A fost cneaz de Jii, cu un cnezat cît să-l înconjori călare în două zile. S-a ridicat voievod, de la munte la Dunăre, de la Severin la Olt, și-a pus truda și zdroaba și capul pentru slobozenia ocinelor ăstora, știind și-nțelegînd că fără putere și oaste are să-ncapă cîndva pe mîna neameșilor, ori a crujaților, ori a regelui, c-or să-l calce cînd tătarii, cînd sîrbii și are să fie mereu în bătaia tuturor vînturilor și-n copitele cailor veniți din toate zările. Ion și Fărcaș, cnezi închinați regelui, se uită c-un ochi la stăpînul de peste munte, cu altul la tătari, dau jumătate din truda lor și-a satelor, suduie în bărbi și-și tot ascut săbiile pe gresie, socotind să le vină odată bine la mînă grumazul tătarilor, ori măcar al neameșilor. Nu le vine, că nu le caută. Atunci cînd îți ridici fruntea în treburile cele mai mari ale lumii, o și-ncununi cu firul grijilor, cu al întrebărilor, în fapta de azi cauți răspuns la mîine și-n răspunsul acela de mîine, deznozi alte fapte și răspunsuri ale viitorimii. Măcar dacă n-ar fi-nceput prea de timpuriu lucrarea asta, precum matca și albinele lucrarea lor.

UNDE-NSEMNĂM CU ADÎNCĂ CINSTIRE
NUMELE VOIEVODULUI LITOVOI,
CĂZUT ÎNTRE SULIȚE ȘI SĂBII,
ÎNTRU SLOBOZENIA OCINELOR STRĂMOȘEȘTI,
LA CURSUL ANILOR DE LA ADAM 6781

1

Ce minunat licăre stelele de vară, acolo-n uraniscul de mătase al cerului, cîte cîntece leagănă Jiul, cum se desprind din fînațuri adieri ușoare și-nmiresmate și cît de vii au rămas în urmă glasurile curților dimineața, cînd se pornește robota, cutcurigitul cocoșilor, obrazul îmbujorat de somn al cnezinei Despina, cu toate că i-au dat fire cărunte la tîmple tot alintat doarme și-acum, tot aprigă la gură, tot focoasă și tot blîndă, iarna, cînd se-nvăluie crivățul sub streașină și-n gura vetrii.

Licăre stelele de vară, ohabnicii, cei trei, n-au răspuns la scularea la oaste, caii pasc sub privegherea oștenilor, oștenii ăștia sînt 800 de sulițe numărate și trecute pe răboj, că 200 de sulițe ale celor din jos, de la Strehaia, le-a mînat să-i țină-n loc și să-i hărțuie pe crujați și oastea intrată pe la Severin. I-a spus și Bărbat, l-au sfătuit și cnejii, să i se-nchine lui Laslău crai și rigă... N-a vrut s-audă, cum nu vrea s-audă nici părintele Amfilohie, care sforăie ca un păgîn în tohoarca lui, de parcă n-ar fi om al bisericii, îmblînzit de cele sfinte. Le-a spus că o-nchinare aduce altă închinare. Că gustul slobozeniei e aspru și tăios ca oțelul de sabie. Că nu se pomenește să te-nhami la jug ca vita necuvîntătoare, atunci cînd te-ai născut om, nu rob, cînd așa-i apucat din moși, strămoși ; că ocina nestropită cu sînge nu rodește bărbăție și nici slobozenie, și alte gînduri ale lui le-a spus cnejilor și oștenilor. Îl ascultau tăcuți și-ncruntați. Își ascultau gîndurile. Nu s-a auzit decît glasul unui vătaf de la vînătorii de pe Motru, bătrîn, căruntit prin codrii și prin aninătorile munților, care-a strigat de-acolo de unde stătea între neamurile lui, feciori și nepoți și cumetri și veri :

— Așa-i !

Cneazul Grigore Aghiazmă a numărat sulițele, a venit la el și i-a spus :

— Te-ai gîndit, voievoade ?

— M-am !

— Ăia sînt cu toții, cam la 2 500 de săbii și piepturi împlătoșate.

— Or fi. Noi sîntem pînă-n veac.

Cneazul Grigore Aghiazmă a ridicat din umeri și s-a dus. Și-a adus aminte tîrziu de spusa asta a lui Litean voievodul de pe Jii. La o vînătoare de urși, cu un alt Fleur du Lys, care-și doarme somnul de veci în fața altarului și-n pardoseala bisericii domnești de la Curtea de Argeș. Poate că nici nu i-a spus-o el, acelui cavaler Fleur du Lys, venit în garda palatinului de Oppeln, ginerele lui Nicolaie Alexandru Basarab. Poate și-a adus aminte de spusele lui Litean voievodul, acel căpitan de călărime domnească, Ion Aghiazmă care-a văzut, la Posada, prăpădul oștirii lui Carol Robert de Anjou, ajutînd pe puterile sale la acel prăpăd, dar mai sigur, feciorul lui Ion Aghiazmă, Vasile Aghiazmă, stegarul.

— Or fi. Noi sîntem pînă-n veac, își spune Litean voievod, s-acopere cu mița de oaie și-adoarme greu, somn de oștean trudit.

2

De trei zile iese din codru, taie marginile oștirii lui riga, îi izbește coada cea șerpuită pe șleahul Jiului, îi hăcuie cetele pornite în pradă, de trei zile stă-n șa cu oștenii lui, oștenii se-mpuținează cu fiecare izbire, riga are oaste tare, împlătoșată, neameșii călăresc ferecați în oțeluri, cu lăncile împodobite, cu căpățînile vîrîte în chivăre pe care se frîng razele de soare și ca ele, tăișul săbiilor.

De trei zile fără-ncetare, răcnete de moarte, goana goanelor, iureș și de la capăt, fără să poată stăvili tropotul împlătoșaților spre Tîrgul Jiului, nici vindeca ranele adînci ale oștenilor, nici feri trupurile de moarte.

De trei zile cu moartea-n suflet. Ropotul armiei crăiești îi bate-n inimă. I-o sîngeră. I se scurge viul tot din inimă, cînd vede satele date focului, cînd vede holdele bune de seceră călcate-n copitele cailor, păscute și răscolite de tabăra viermuitoare, nepăsătoare și silnică.

— Dacă vrei să nu rămîi fără nici un oștean, atunci izbește-i de sîrg, cu toți odată, la năvală, i-a spus popa Amfilohie și Bărbat, frati-su i-a spus și Grigore Aghiazmă, cneazul. La o zi de mers în pas legănat, acolo sub zarea albăstruie a codrului, stau toate așezările de care și-a legat viața. Trîmbițe în oastea crăiască. E un luminiș aici, larg de-o sută de călăreți, c-o clină dulce plină de garofițe de munte și de vițelar, deasupra cerul, cu două pajuri rotind lin pe ariile acelea curate, codri de jur împrejur și ei, umăr în umăr, nedormiți, cu caii slăbiți de goană, cu ochii în fundul găvanelor și cușmele trase pe sprînceană.

Toboșarii crăiești cu valtrapuri roșii, verzi și galbene își mînă caii înainte. Trîmbițașii intră-n tocmeală, lasă loc neameșilor împlătoșați care-și flutură surguciurile albe de la chivăre, își joacă armăsarii și se-nghesuie nici la patru sute de pași, că li se văd pavezele, s-aud poruncile și toată lumina zilei cade pe flamurile, pe trîmbițele și pe platoșele lor, de parcă-ar fi vreo oaste din poveste, cum numa-n povești s-aude a fi.

Ai lui se pleacă unii în șei, să vază mai bine. Alții se ridică în scări. Părintele Amfilohie îi stă pe urme, cu crucea în stînga și-un paloș luat de la crujați în dreapta. Azi dimineață și-a umplut comănacul cu cîlți, peste cîlți a-ndesat un fund de plută și peste fundul ăla de plută a mai pus niște zdrențe. Sub rantie, cojoc gros, de-l trec toate nădușelile.

— Că n-o fi gerul Bobotezii, sfinția ta, l-au luat în răspăr, oștenii. Popa a rîs într-un dinte și-a tăcut. Bărbat în dreapta. Grigore Aghiazmă în stînga.

Pe șase șiruri, șase sute de călăreți. De jur împrejur Țara Jiilor, dezmierdată. Și-n el o liniște fără margini și fără întoarcere.

3

Huruit repede de tobe.
Flamuri legănate la pasul cailor.
Trîmbițe.
Flamuri legănate la trap.
Huruit de tobe mînios.

Rînchezat de cai. Porunci.
O trîmbiță, prelung, ca o chemare.
Valtrapuri roșii, albe, albastre, galbene, chivăre cu surguciul fluturînd în goană, sulițe cu prapore albe și roșii și verzi plecate scurt pentru împuns, ropotul înnebunit al copitelor, huruitul greu al platoșelor și dintr-o dată chiotul sălbatic al cneazului Aghiazmă :

— Pe ei măăă ! Pe ei !

4

Înserare dulce, ieșită trist din codri. Morți mulți, morți de-ai pămîntului, cu lănci în piepturi, sparți de paloșe, tăiați cumplit la gît, la piept, despicați, căzuți în fînațul călcat și răscolit, ochi sticloși peste globii cărora au început să umble furnicile, sînge închegat în colțul gurilor, pe obrazele bărboase, sînge-nchegat pe trupurile hăcuite, cai căzuți în brazdă și-ntre morți, cu două sulițe în piept, răsturnat pe spate, Litovoi voievodul, cu sabia căzută alături, peste obrazul fioros al popii Amfilohie despicat de la umăr la brîu.

Înserare dulce, legănătoare, două pajuri rotind lin în ariile sîngerii ale văzduhului, răsufletul codrilor, aromitor și morți de-ai pămîntului, răsturnați în glie, de jur împrejurul voievodului.

NACAZANIE SILNÎM, ADÎCĂ CERTAREA CELOR PUTERNICI ŞI SPUNEM NOI, CERTAREA COTROPITORILOR CU SABIA ÎNTRE MUNŢII ŢĂRII ROMÂNEŞTI, LA POSADA DE CĂTRE MĂRIA-SA BASARAB — ÎNTEMEIETORUL

1

— Trecură 59 de ani, căpitane Năstase, de cînd muri Litean voievod, aşa cum îţi povestii.

— Şi Carolu ăsta Robertu zice că vine aici la nuntă, ori la pomană, ori la ce vine ?

— Vine.

— Tocmişi pîndele ?

— Le !

— Repezişi olăcari la curte ? !

— Da.

— Atunci, căpitane Aghiazmă, binecuvîntat să-ţi fie numele, să ne culcăm iepureşte pînă ne dau pîndele veste c-a ieşit din cetate de la Severin. Că iese-n noaptea asta, cum mă cheamă pe mine Năstase. Poate la noapte nu iese însuşi riga, că nu se cade la o faţă subţire ca a lui. Da călărimea din fruntea oştii, straja a dintîi, iese. Dumneata, stegarule Niţă, taci ? Slujişi la frînci, slujişi la genovezi şi acu taci ?

Focul de tabără moare-n spuză. Caii pasc în poiană. Străjile stau rezemate-n suliţe. Pe şleahul Motrului trec harabalele băjenarilor. S-aud mugetele domoale ale vitelor. Cîte-un scîncet de copil. Şi glasul femeii :

— Taci cu mama, taci...

Umbre prin pîlpîirea luminii. Oameni din jos, dinspre Balota, dinspre Strehaia, harabalele scîrţîitoare şi-un glas :

— S-o ţineţi pe Motru, pînă sus, la codri.

— Ne sculară din aşternuturi.

— Bucate ca-n anu ăsta...

— Noi pe-acolo, otrăvirăm fîntînile. Cu cucută.

— Să bea riga, pînă n-o mai putea.

— Taci cu mama, taci.

— Tot am pustiit, că ne plînge, inima.

— Voievodul ăla de la Argeş...

Tăcere. Şi peste noaptea de septembrie rece pogoară umbra voievodului de la Argeş. Căpitanul de călărime Ion Aghiazmă o-nvie cum i s-a părut lui, la o cătare de oaste, cînd i s-au închinat de Paşti toţi ohabnicii din ţinutul Cîmpu-Lungului şi Argeşului şi din jos, de pe Dîmboviţa şi Prahova şi mai jos, ăi din Vlăsia, cnejii toţi cînd i s-au închinat şi-au juruit credinţă pe sfînta evanghelie, împreună cu ei, cei din osul neamurilor lui Litovoi voievodul de pe Jii, au juruit credinţă şi-a treia zi de Paşti au purces oastea cu praporii în frunte să-i scoată pe păgîni din olaturile răsăritene, pe tătari şi pe cumani. Le-a apucat voievodul muierile, copiii, i-a robit, ălora le-a dat o sabie de i-a fugărit către negurile dinspre codrii Buzăului.

Iarăşi umbre, iarăşi harabale şi glasuri prin noaptea de septembrie, aspră :

— La noi e un ohabnic, Măgurean îi zice. Strică hotarele cu oştenii de-i ţine.

— Şi ?

— Le strică. Intră-n devălmăşie. Porunceşte.

— N-are leac ?

— N-are !

— Un'să aibă ?

Se pierd spre nu se ştie unde. Căpitanul celălalt, Năstase, se gîndeşte la voievod. Cum au posăduit toate satele la cetate la Argeş, cînd a coborît măria-sa de la Cîmpu-Lung, din curţile domneşti ale lui taică-su, Tuhomir voievod. Şi-a durat cetate la Argeş, din piatră şi case domneşti din piatră cu beciuri adînci şi largi şi răcoroase pentru merinde, pentru butiile cu vin, pentru bogăţia ocinilor. S-a ridicat Tîrgul Argeşului din pămînt. Vin neguţători din patru vînturi. Vînd arme, vînd inele, brăţări, pietre scumpe. Măria-sa stă în scaun cu putere. Îl simte aici, în poruncile de i le-a dat.

— Căpitane Năstase. Te-am ridicat dintre ai mei...

— Măria-ta.

— Te-am ridicat să fii sabia mea, acolo şi ochii mei şi mîna mea domnească.

— Ascult, măria-ta.

— Să-l munceşti pe riga, pînă-l trec năduşelile. Nimic să nu rămînă înaintea lui. Pustiul să-l faci. Să-i tai mîinile alea apucătoare pe care le repede peste ţară şi să mi-l aduci aici la Argeş, lihnit, cu burta lipită de şiră, să mi-l aduci aici, auzi, aici, la mîna mea să-l aduci.

— Cum ţi-e voia, măria-ta.

Acu stă şi-ascultă cum pocnesc tăciunii în spuză şi se gîndeşte că afurisitul de rigă luă cetatea Severinului cu paloşu, îi tăie pe oşteni, pîrcălabul Sfetcu căzu pe ziduri şi el abia aşteaptă să-şi încerce sabia pe grumajii nemeşilor, să vadă şi ei cum le stă descăpăţînaţi, dacă din vechi se ştie că aici şi-a pus viaţa acel Litean voievod de care pomenesc cîntecele.

2

Acel căpitan Ion Aghiazmă, nepotul altui Aghiazmă care-a stat cu pieptul pentru voievodul lui şi acel căpitan Năstase, de pe la Cîmpu-Lung, foarte iubitor de ţuică veche, gălbejită de bătrîneţe prin buţi cu doage din anume lemn de codru ; mai iubitor de jupînese trunchioase, înflorite prin curţile moşnenilor de la Rucăr, ori mai din jos, de la Lereşti şi Dragoslavele — aici era una Ruxandra, muiere s-o iubeşti o iarnă, şi acel stegar Niţă, care-a slujit la Frînci, că s-a dus c-o galeră burgundă şi nu s-a-ntors decît după zece ani, aceşti trei oşteni adunaţi la un foc de tabără, în noaptea aceea de septembrie 1330, aveau inimile bărbate şi tăişurile date pe gresie. Nu ştiau domniile lor că-ncep o cîntare a patriei şi-un imn de slavă al războinicilor ei...

...Cei trei oşteni îşi trec o tigvă cu rachiu, înainte de a da geană pe geană, cînd din josul şleahului urcă la goana goanelor un călăreţ.

— De cînd mă milui măria-sa cu ocina de la Albeşti şi cu jumătate din Moara Tătarului, de la vad, din scaunul vechi, abia-mi mai ţin nădragii-n vine, mormăie căpitanul Năstase, ca unul pentru care mila domnească înseamnă slujbă de oaste, din zori pînă-n zori, de la juneţe

la cărunteţe. Călăreţul se rupe din întuneric. Străjile îl iau între suliţe.

— Vorbă de la cetaşul Ilie, către căpitanul Năstase, spune gîtuit oşteanul.

3

Pe la jumătatea lui octombrie, la Rîmnicu Vîlcii pe malul Oltului. Cetăţuia de pe măgura Petrişorului arsă de oştenii lui Basarab Voievod. Tîrgul pustiu. Doar cîte-un cîine de pripas dă tîrcoale taberii majestăţii sale Carol Robert de Anjou, legată în malul Oltului, într-o luncă pîrjolită azi noapte cu foc, de umbrele nemiloase ale acestui pămînt blestemat. Sfat de război în cortul regal, din mătase albă. Participă Toma, voievodul Ardealului, magistrul Andrea Albensis, păstrătorul sigiliului, bărbat luminat, uşor cărunt, care poartă cu demnitate gravă povara cuirasei de oţel suflat cu argint ; comandantul lăncierilor regali, oştean vechi, numindu-se el însuşi Arpad, cu urme de sabie în umerii obrazului, mustaţă prelinsă, înzăuat ; comandantul convoaielor regale, crăcănat şi mahmur, cîţiva nemeşi din Transilvania, obligaţi prin legăturile de vasalitate să-l însoţească cu cîte 10 lănci. Carol Robert de Anjou ştie foarte bine că o dată cu moartea ultimului arpadian şi cu stingerea dinastiei, în mintea fiecăruia din aceşti mari seniori se urzesc planuri noi de luptă pentru tron, după cum tot atît de bine ştie că biruinţa lui din octombrie 1307 căreia îi datorează acest tron, este totuşi o biruinţă a armelor. Şi soarta armelor...

De trei săptămîni se bate cu umbrele. Oamenii lui Basarab îl atacă noaptea, ori cînd stau la masă, ori în zori cînd îşi adapă caii, ori în amurg cînd vor să se-nchine şi iarăşi la miezul nopţii, ori înainte de a se lumina de zi, încît doi stegari şi-au pierdut minţile, jumătate din oştire stă-n alarmă, în vreme ce jumătatea cealaltă încearcă să se odihnească. Afară strigăte sălbatice. O goarnă sfîşie liniştea după-amiezii. Intră scutierul, cavalerul Paolo Ricci.

— Majestate.

Se bîlbîie.

— Haide, Ricci ! Pe Dumnezeu, n-au năvălit tătarii, Ricci.

— Nu, majestate... S-a-ntors comandantul detașamentului...

Comandantul convoaielor se clatină... «De foame», își spune regele și iese din cort, zornăindu-și pintenii de aur. Calul gătit cu frunze. Stegarul Farkaș János, cel mai bun spadasin al gărzii călare, legat pe cal fără șa, desculț, fără cuirasă, fără arme, fără coif, cu o traistă atîrnată de gît. Urme de sînge pe obraz.

— Dezlegați-l ! ordonă regele.

Intră-n cort, fără o vorbă. Își pusese multă nădejde în detașamentul comandat de Farkaș János, stegarul repezit pe Olt în sus, cu 200 de sulițe și 15 care ale armatei, în satele pe care cunoscătorii țării ăsteia de iad le știau bogate.

Intră comandantul convoaielor. Îngenunche. Așază jos traista. Pe traistă o bucată de mămăligă de mei, o ceapă și o tigvă, după miros, cu rachiu. Regele salivează. Lovește traista cu vîrful cizmei.

— Să v-aud, domnilor, spune aspru. Tu, voievoade, Toma, care mi-ai cerut posesiunile Ioaniților. Nu mi-ai spus că expediția asta va fi ca o plimbare de nuntă ? Haide ! Mi-ai cerut Severinul. Ți l-am cucerit. Mai departe, domnilor ? !

— Să ne retragem pe Olt, la Sibiu, măria-ta, spune magistrul Andrea Albensis... Caii cad din picioare. N-o să-i mai putem încăleca. Acesta nu este război, majestate.

— Dar ce este, magistre ?

— Prăpădul, majestate. Prăpădul.

Trîmbițe. Forfotă. Porunci. Regele își ia pulsul. Abia-l simte în vîrful degetelor. N-a mîncat în lege de-o săptămînă. Rîurile mici, otrăvite cu cînepă. Pășunile din calea oștirii, arse, cale de-o zi de marș. Blestemații ăștia îi ghicesc gîndurile. Oriunde se-ndreaptă, la o zi de marș înainte găsește pustiul. Îi e frică. Gyulay Árpád, căpitanul lăncierilor, iese cu coiful sub braț. Ridică perdeaua de la intrare. Spune scurt, ostășește.

— Soli ai voievodului Basarab, majestate.

Carol Robert de Anjou nu-și stăpînește mirarea. Aude ramătul taberei. Iarăși, departe, o chemare de corn, străină ? Străină. Nu. E chemarea cornului care oprea atacurile de noapte ale vlahilor, care-i făcea să dispară

fără urme, chemarea blestemată a cornului înfiptă adînc în el și-n toată oștirea... Aici ? Ziua ? La marginea taberei lui ? Își zvîrle fruntea în sus, cu mișcarea caracteristică angevinilor războinici și-nfumurați, atît de evident provocatoare încît magistrul Andrea Albensis îi spune ferm :

— O rog prea plecat pe majestatea voastră, să primească solia voievodului Basarab.

...Tablou de oaste. Lăncierii pe trei rînduri, încălecați, cu lăncile la picior și vizierele ridicate, înjurînd mai tare sau mai încet, ordinele care i-au încălecat, pe Basarab cu solii lui, după masa tihnită și... foarte încet, pe însuși majestatea sa. Nobilii cu scutierii purtîndu-le lăncile la care flutură fanioanele cu însemnele heraldice zugrăvite și pe scuturi. Toboșarii regali răpăie în tobe. Trîmbițele sfîșie văzduhul. Cortul alb al regelui spre care conduce culoarul străjii de lăncieri, înconjurat de corturile multicolore ale nobililor. Doi paji ridică perdeaua. Străjile se schimbă și dublează, cu halebardele la picior. În cort s-a jucat mica comedie a înfățișării regalității. Regele și-a pieptănat buclele, și-a pus coiful, magistrul Andrea Albensis a făcut semn pajilor să aducă scaunul regal, ornamentat de meșteri florentini, nobilii s-au așezat după rang și importanță în spatele regelui, punîndu-și coifurile și luîndu-și cele mai crunte figuri, fără să-și poată stăpîni ghiorăitul mațelor, lucru cu totul supărător. Din susul Oltului, la galop, trei călăreți. Cel din dreapta, căpitanul Ion Aghiazmă în coantăș nou din urșinic roșu, cu găitane, la cușmă cu pene de gotcan, duce la suliță un steag alb. În stînga, căpitanul Năstase, cu platoșe din piele de bivol, ferecată cu bolduri de oțel. Tot cușmă, cu surguci de stîrc alb. La mijloc dumnealui spătarul Nicola Ursu, în chivără rotundă de Kiev, cu plasă de zale apărîndu-i grumazul, cu platoșe suflată în aur și botine frîncești, înalte peste genunchi, din piele galbenă. La șold cu sabie persienească, cu straja bătută-n nestemate, mai mult rubine și opale, iar teaca din catifea roșie, cu ferecături de aur și cîte-un rubin cît oul de porumbel, călărind într-o șa de Damasc, la fel de ferecată în aur și-ncrustată cu rubine, șa și echipament care stîrnesc un murmur între lăncieri, accentuat de felul cum aleargă în galop nobil, cu gîtul încordat, armăsarul spătarului,

negru, lucios, parcă atunci ieşit din mîinile grăjdarilor, cu coama şi coada împletite cu sîrme strălucitoare de argint.

La o sută de paşi de cortul regal, doi halebardieri opresc solii. Un căpitan mustăcios îi pofteşte aspru, să descalece.

La cincizeci de paşi, alţi patru halebardieri îi opresc din nou, prin încrucişarea halebardelor.

— Ăştia nu s-au săturat de foame şi de sabie, mîrîie căpitanul Năstase.

— Taci, căpitane, uită-te cum le-au ieşit coastele bieţilor cai, holbează-te la întocmirea oştii şi cugetă, spune spătarul Nicola Ursu, renumit la jocurile de halca de la curte, că se lupta c-un urs de-l ţinea voievodul într-un ţarc, pentru plăcerile măriei sale.

— Vrea riga să ne cutremure cu pohfala, domnia ta, spătare.

— Asta vrea, căpitane Aghiazmă.

Trîmbiţe. Huruit scurt de tobe. Halebardele se ridică. Alt căpitan şi ăsta mustăcios, îi duce la cort. Cei doi căpitani rămîn afară. Intră spătarul Ursu. Spune tare, atît de tare, că se-aude pînă la şirurile de lăncieri :

— Din partea «Lui de Hristos dumnezeul şi de Hristos iubitul Io Basarab voievod singurul stăpînitor pe tot pămîntul Ungrovlahiei». Huruit de tobe la semnul căpitanului cel cu mustăţile atîrnîndu-i pe platoşe. Glasul spătarului :

— Măria-sa, Basarab voievodul, de pace iubitor, prin gura supusului său spătaru Nicola Ursu, de la cetatea sa de scaun, către măria-sa riga Carolu Robertu de Anjou, această solie. Ca să fie pace între măria-sa riga şi măria-sa Alexandru Basarab, fiul lui Tuhomir Basarab, voievodul de la Cîmpu-Lung şi Argeş, să nu se strice ţara şi să nu se risipească vieţile supuşilor şi avuţiile lor, măria-sa voievodul se-nduplecă să plătească măriei sale lu riga, tributul pentru care s-a pornit cu război, să-i întoarcă cheltuielile făcute cu strîngerea oştirii şi cu zilele de plată ale steagurilor de călăreţi, iar pentru pecetluirea acestei învoieli şi ca un semn de credinţă, să-l dea la curtea măriei sale lu riga, pentru deprinderea cu cele ostăşeşti, pe însuşi fiul măriei sale, Nicolae Alexandru Basarab.

Alt semn al căpitanului împlătoşat. Trîmbiţe. Tobe. Cei doi oşteni, Aghiazmă şi Năstase se privesc prostiţi. Mai apoi, Aghiazmă :

— Nici nu se putea un prost mai mare ca mine şi un deştept mai aprig decît spătarul.

Rămîne cu vorbele agăţate de buze, cînd aude răspunsul regelui, pe care-l rosteşte repede un tălmaci, pentru că glasul regelui, slăbit de foame, se-nstăpîneşte peste cel fricos al tălmaciului.

— Să-i spui aceluia de tine numit voievod, că nu vorbesc cu el, păstorul oilor mele şi că nu peste multă vreme îl voi scoate de barbă din ascunzişurile sale şi-atunci îmi va cerşi viaţa sa şi alor săi, iar pe voi, supuşii mei neascultători, vă voi certa cu asprime necrezută. Şi-acu du-te, pînă cînd mînia mea nu se revarsă ca răcnetul sălbatic al leului.

Spătarul :

— După porunca măriei-tale. Solii sînt ţinuţi în cinste şi la tătarii cei păgîni. Mînia nu-i sfetnic bun, măria-ta, rigo. Plecat mă-nchin şi te-aştept la acele ascunzişuri de care vorbeai.

Nişte răcnete, sunetul unei săbii trase din teacă şi spătarul Nicola Ursu burzuluit, cu bărboiul vîlvoi, spunînd :

— Dacă nu m-o hărăzi măria-sa c-o moşie, să nu-mi ziceţi voi Nicola Ursu de Brădet.

4

Toamnă spre scapăt, dincolo de jumătatea lui octombrie, cu plopii de pe Argeş, întristaţi şi galbeni, cu livezile domneşti înfiorate de amurgul duios, cu lumină dulce căzînd blînd peste frunzele roşii ale perilor, peste cele ofilite ale nucilor.

Măria-sa Basarab voievodul de Cîmpu-Lung şi Argeş într-unul din foişoarele cetăţii Argeşului, de vorbă cu messer Giacoppo Casadinuova, meşter zidar, arhitect şi binecunoscut giuvaergiu raguzan. Lîngă messer Giacoppo, un kir Ianopol Satis, şi el meşter arhitect, zidar şi mai ales iconar de la Bizanţ, bun de gură, care-i spune lui messer Giacoppo, că bisericile lui sînt reci şi neprimitoare, că-n ele omul se simte străin şi lipsit de suflet, în vreme ce-n bisericile ridicate de domnia sa, sufletul omului se-nalţă şi cîntă cîntece de slavă Domnului Savaot...

— Aici, la noi, nici vrem a-l împunge pe Dumnezeu cu suliţele turlelor, cum au obicei saşii, nici nu ne fălim cu lărgimea naosului, în care să ne pierdem pe noi înşine, spune meşterul Vasile Neagu de la Cîmpu-Lung, în greceşte. Măria-sa pofteşte biserică domnească unde să-şi aline sufletul şi-n care să găsească veşnica hodină cei ce vor veni după măria-sa, căci măria-sa rămîne să şi-o dobîndească la ctitoria măriei sale, pe care-am durat-o cu mîinile mele, la cetatea de scaun a Cîmpu-Lungului.

Basarab voievodul surîde vorbelor meşterului Vasile Neagu, cu un fel de îngăduinţă ironică. Messer Giacoppo Casadinuova va fi el un meşter vestit de biserici, dar nu se poate spune că nu e un diplomat în care zac deopotrivă o iscoadă iscusită, un foarte vajnic călător şi trei neguţători dintr-o dată. Fiecare din aceşti trei neguţători poate vinde unui al patrălea, pe ceilalţi doi. Îi aduce în fiecare an ştiri din toată lumea bizantină, de la Raguza, din cetăţile italiene. Prin el a legat negoaţe cu genovezii, prin el cunoaşte starea cetăţilor de dincolo de Dunăre. Aici, la Argeş, unde şi-a durat casă domnească de piatră, să mai stea toamna la strînsul rodului şi al poamelor printre ai lui, aici unde s-a-nchis dinspre munte cu cetatea ca un cuib de vulturi de la Căpăţîneni, unde stă pîrcălab nepotu-său, Neagoe, aici şi-a pus în gînd să-l aducă pe riga. Se uită împietrit la carele cu băjenari scîrţîind din osii pe sub podul cetăţii, pe calea Cîmpu-Lungului. De jur împrejur, trei zile de călărit la trap, pustiul. Îl doare pustiul. Zile-ntregi l-au durut trîmbele de fum ridicate pe toată valea Argeşului, behăitul turmelor de oi, mugetul tamazlîcurilor, toată bogăţia ţării arsă, dusă prin codri şi la munte, acum în fapt de toamnă, cînd i s-ar fi cuvenit fiecăruia hodina şi bucuria nunţilor, după dragostele din vară. În toţi codrii, în coasta fiecărei poteci, stau pîlcuri de călăreţi. Temeiul oştii e pe apa Doamnei, la Domneşti, să-l aibă la o nevoie, preţ de cîteva ceasuri de goană. Aici îl aşteaptă cu lăcomie pe Carol Robert de Anjou cu toată pohfala lui şi-i tremură inima ca nu cumva riga să se răzgîndească şi să dea dosul. Are un gînd pe care şi l-a-ntărit de cîţiva ani, de cînd a strîns în mîini toate ştirile despre olaturile răsăritene, pînă la Marea cea mare, pînă la Nistru şi toate cnezatele Buzăului şi-ale părţilor brăilene, peste care trec tătarii din Bugeac şi din stepe.

Aici, în cetatea asta a Argeşului, unde are de gînd să zidească biserica domnească şi alte curţi, cu adevărat voievodale, aici are 200 de arcaşi şi-atît. Apă de la trei fîntîni şi de-ale gurii pe toată iarna.

Se uită peste zarea cu lumina pierită, prin care trec fire de mătasea morţilor şi vede toate drumurile spre mare şi Nistru, vede cetăţile de la vaduri, vede satele şi tamazlîcurile, stupinele şi iazurile, livezile şi sloboziile, straja domnească şi tîrgurile, iarmaroacele şi umbletele slobode ale neguţătorilor, le vede cu nemaipomenită limpezime, după cum aude cu o tresărire de bucurie ropotul celor trei cai venind în goana goanelor de la Tigveni.

— Să ne mîntuim de riga şi ne-om sfătui cam cum să fie, acel lăcaş dumnezeiesc, spune în elină, cu ceva aspru şi tăios în glas.

Se ridică din jilţ, şi-atunci se vede că măria-sa Basarab Voievod e un bărbat zdravăn, cu plete negre, uşor înspicate de fire argintii la tîmple, cu barba tunsă după moda apuseană, cu trăsături frumoase, negricios, căruia îi plac diamantele şi perlele, pentru că le poartă la inel, încrustate în lanţul de aur de la grumaz, la straja săbiei şi la centură. Se mai vede că se-mbracă după moda cavalerilor italieni, îmbogăţită cu culorile şi fastul curţii bizantine.

Străjile din schimbul de noapte ies din casa străjii de lîngă poarta cetăţii. Cineva strigă de-afară :

— Degrabă, pîrcălabe Ion, că nu-i vreme.

— Acu, măria-ta. Acu... Să se-ndure Petrea ăsta să tragă vîrtejurile, trăge-i-ar tătarii maţele pe garduri, să-i tragă.

Şi-un glas răzbit, bolovănos :

— Nu te potrivi, măria-ta, la pîrcălab, că-i tună şi-i fulgeră de cînd face ochi.

Basarab voievodul rîde într-un dinte. Coboară scara şi-şi aşteaptă fiii în cămara lui de taină.

5

Pe la miezul nopţii aceleia de octombrie a anului 1330 a-nceput asediul cetăţii Argeşului de către regele Ungariei, Carol Robert de Anjou. Fiii voievodului Basarab i-au adus veşti despre tăria oştirii duşmane. Despre starea ei de spirit. Au primit ordinele precise ale voievodului. Nicolae Alexandru, cel mai mare, instruit pe lîngă Dobrotici, ofiţer cu rang de strateg la Bizanţ schimbă calul şi

călăreşte cu o suită de patru călăreţi spre Domneşti, cu dispoziţia să aducă cele 2 000 de suliţe, călărime moşnenească de sub munte, săbii agere şi tari, pînă în cotul şleahului de deasupra Vîlsăneştilor, iar un pîlc de călărime să stea în priveghi chiar deasupra cetăţii, pe măgurile împădurite de unde să vadă tot ce se-ntîmplă la cetate. Radu să-nchidă şleahul care coboară spre Piteşti. Neagu, pe cel de la Tigveni. Să rămînă slobod numai drumul spre munte, pe la Corbeni, spre plaiul Loviştei, pe la Sălătrucu, Poiana şi Perişani.

Carol Robert de Anjou, cu cavaleria abia putîndu-se urni din pricina cailor leşinaţi de foame (mîncau numai frunză veştedă) şi cu carele de provizii goale de mult, hrănindu-se numai din mînie şi trufie, a-nceput asediul după toate regulile artei militare a timpului. Tabăra pe Argeş, măcar să aibă apă. Pichete de pază, de jur împrejurul asediatorilor. Coloane de aprovizionare trimise radiar, o dată cu cel dintîi sunet de trîmbiţă al dimineţii. Nobilii şi-au ridicat corturile multicolore în jurul cortului regal. Zilele erau fierbinţi şi-atunci soldaţii stăteau culcaţi cu capetele pe armuri şi moţăiau ascultîndu-şi ghiorăitul maţelor, în vreme ce sălbaticii vlahi ospătau la foişoare. Seara trupele regale aprindeau focuri la care frigeau cîte-un porc rătăcit prin păduri, din care fiecare oştean primea atît cît să-şi amăgească mirosul. Se mîncau turte de tărîţe înmuiate în apă. Pentru rege se frigea cîte-o dumbrăveancă ucisă de arcaşii din gardă. Unii săgetau ciori şi coţofene. Tot la focurile de seară se îngrijeau răniţii. Coloanele de aprovizionare se-ntorceau seara, sfîşiate de deznădejde, cu răniţii aduşi pe tărgi de ramuri. Cînd suliţele cu care oştenii ciocăneau vetrele satelor făceau să se audă sunet de gol şi gropniţă, cînd se găsea cîte-o tainiţă cu mei sau grîu, oştenii se luptau pe viaţă şi pe moarte cu vlahii năvăliţi peste ei, din codru. La acel ceas al focurilor şi-al cîrtirilor, răsunau cîntece trase pe diblă şi fluierate pe nai sau cimpoi. De peste ziduri se revărsau mirosuri înnebunitoare de cărnuri fripte. Noaptea se vedeau luminările de la casele domneşti şi iscoadele raportau regelui că însuşi voievodul Basarab ospătează pînă tîrziu, cu mai marii curţii lui, că acolo sînt şi femei, unele gătite princiar, că se bea vin negru de Chios şi că trebuie să existe un tunel secret prin care voievodul primeşte ştiri şi trimite ordine.

Duminicile erau înnebunitoare pentru Carol Robert de Anjou. Pe zidurile cetăţii se organiza o procesiune cu prapuri, cădelniţe şi cor dumnezeiesc de başi şi baritoni. Însuşi voievodul Basarab, îmbrăcat numai în aur, participa la procesiune, neînarmat, cu coiful sub braţ. Cele cinci asalturi de zi şi cele trei asalturi de noapte au umplut şanţurile cetăţii cu hoituri, fără să-i aducă nici măcar ocuparea unui metru de zid. I se părea că se află la capătul lumii strivit între codrii apocaliptici, rupt de tot ceea ce fusese viaţa lui de fiecare zi, izolat într-o lume stranie şi misterioasă. Oştirea murmura. Nobilimea cîrtea pe faţă. În cele dintîi zile ale lui noiembrie, cînd deasupra cetăţii asediate au început să se ridice aţele subţiri de fum de la hornuri şi pe el l-au răzbit frigul şi bruma, a pus la cale, sfătuit de magistrul Andrea Albensis, o stratagemă care să-i salveze prestigiul ciuruit de săgeţile acelui blestemat «păstor al oilor sale».

3 noiembrie, într-o duminică de dimineaţă, rece, luminoasă, plină de farmecul pe care-l are toamna la poalele munţilor. Toată noaptea la lumina focurilor s-au frecat platoşele şi coifurile, s-au cusut hamurile, s-au întărite chingile. Zvonul că se ridică asediul a trecut fremătător prin toată oştirea. Comandanţii au răcnit şi-njurat mai mult decît de obicei, potcovarii regali şi ai nobililor au bătut cu baroasele ca la sfîrşitul lumii, s-a ridicat miros de copită arsă şi zuzuitul acela stîrnit de mulţimile întărîtate a stăruit pînă spre zori.

Basarab voievodul l-a ascultat şi-nţeles, cu atît mai bine, cu cît oamenii de negoţ din Haţeg, de prin Amlaş şi Făgăraş care slujeau cu carele în oştirea lui riga, îl înştiinţaseră de tot ce se-ntîmplă. Aşa că la cetate s-au dat porunci straşnice. Cincizeci de călăreţi, printre care feciori şi coconi şi ohabnici îndatoraţi cu slujbă la oaste şi-au pregătit platoşele, caii şi armele, iar cu un ceas înaintea zorilor, încălecaţi, împlătoşaţi şi cu săbiile la umăr se aflau aşezaţi pe cinci rînduri în spatele porţilor. În noaptea aceea, spre miezul ei, s-au auzit cocorii. Treceau sus, prin ariile negre ale văzduhului, smălţate cu stele licăritoare şi reci. Tot spre miezul nopţii s-a strecurat prin hruba ştiută, care răspundea în codru, căpitanul Năstase cu poruncă către coconul domnesc Nicolae Alexandru.

Cînd au sunat trîmbiţele în tabăra regelui, poarta cetăţii Argeşului s-a deschis, grila de fier a fost ridicată pe vîrtejurile bine unse cu seu şi trîmba de călăreţi de sub porunca spătarului Nicola Ursu de Brădet a ieşit la galop, în vreme ce arcaşii de la ziduri şi-au concentrat tragerea pe o subunitate de pedestrime venită în marş să schimbe pichetele de asediu.

Cei cincizeci de călăreţi au defilat la galop sub zidul dinspre sud, au şarjat la sabie cu chiote năpraznice chiar pe familiarii domnului magistru Andrea Albensis, care-şi puneau platoşele şi-şi harnaşau caii, l-au tăiat pe baronul Pálfalvy de Zimand, pe stegarul Szász György şi alţi trei nemeşi, şi-au răsucit caii din galop, iar Radu Vreme de Nucşoara, feciorul căpeteniei plăieşilor de sub Clăbucetu, l-a prins cu arcanul pe scutierul regal signor Paolo Ricci, care venea cu o gardă de doi lăncieri la locul de tabără al magistrului Andrea Albensis.

Vasalii voievodului Toma al Ardealului văd isprava, scot înjurături cumplite, trag săbiile şi cum aproape toţi sînt echipaţi, încalecă şi taie retragerea hărţuitorilor valahi. Se constată atunci că abia-şi pot urni caii la trap, că spătarul Nicola Ursu de Brădet e un diavol sălbatic, care în loc să se-nspăimînte la vederea flamurei voievodale, se burzuluieşte şi ducîndu-şi calul din pulpe, cu sabia în stînga şi cu un buzdugan în dreapta, cu frîiele în dinţi, holbat şi crunt, năvăleşte peste acei vasali costelivi şi-i ia în sabie şi-i ia în buzdugan, urmat de toţi ai lui, ba mai are neruşinarea să-i tragă stegarului o asemenea lovitură în coif, încît să i-l vîre pînă la umeri, să-i smulgă steagul spre ruşinea vasalilor şi croindu-şi drum să strige în cea mai clară ungurească :

— Hai, vitejilor, veniţi la păstorul vostru să vă păstorească cum se cuvine, ca şi alte cuvinte de ocară, foarte scîrnave, despre care unul din vasali scăpat nehărtănit, i-a povestit magistrului Andrea Albensis, că erau împănate cu un miros înnebunitor de pastramă, usturoi şi vin. Nimeni n-a putut să-i ajungă pe cei cincizeci de călăreţi, care s-au întors nevătămaţi, tîrîndu-l în arcan, spre ruşinea întregii oştiri regale, pe signor Paolo Ricci, de-i sărise coiful şi armura îi zdrăngănea cu totul jalnic.

Regele Carol Robert de Anjou s-a făcut că nu vede nimic.

Oştirea a-nceput să se adune pe pîlcuri, pe căpitănii, vasalii au intrat sub flamurile suzeranilor, toboşarii regali au răpăit semnalul pentru aliniere şi trîmbiţaşii au sunat prelung ieşirea regelui la revistă.

6

Magistrul Andrea Albensis în platoşe de argint cizelată la Florenţa, cu pelerină de mătase albă, coif cu pene de egretă, în dreapta cu un căpitan de lăncieri regali, în stînga cu un paj care-l înlocuieşte pe stegarul tăiat de dimineaţă, în faţă un lăncier bărbos, cu steag alb la lance, în spate şase lăncieri de escortă pe cai negri, sub donjonul central al cetăţii Argeşului.

Cei şase lăncieri trîmbiţaşi sună din trîmbiţe semnalul — nu săgetaţi, sîntem parlamentari !

Din donjon răspund doisprezece trîmbiţaşi şi peste ei, înecîndu-i, trei buciumaşi, atît de pătrunzător, atît de tînguios şi atît de straniu, încît magistrul Andrea Albensis, păstrătorul sigiliului, bărbat cu vederi luminate, se-nfioară sub cuirasă.

— Din partea majestăţii sale domnului şi stăpînului Ungariei şi Ardealului, suzeran al Banatului de Severin şi-al părţilor Transalpine, al cnezatelor de dincolo de Dunăre pînă la Marea Adria, măria-sa regele Carol Robert de Anjou, către voievodul nostru de Cîmpu-Lung şi Argeş, Basarab.

La donjon, deasupra porţilor, spătarul Nicola Ursu de Brădet, în armură, între arcaşii şi coconii care-i ţin armele.

— Măria-sa voievodul Alexandru Basarab se află în mîinile bărbierului măriei sale, care-i tocmeşte barba să nu-l zgîrie pe măria-sa riga.

Rîsete neruşinate de oşteni pe toate zidurile, unde arcaşii stau cu arcele la picior şi cuşmele tuflite pe o sprînceană. Domnul magistru se face că nu-nţelege jignirea spătarului. Spune mai departe, citind un hrisov, cum că regele în marea sa milă şi-nţelepciune, după ce-a cercetat el însuşi alcătuirile ţării transalpine, i-o lasă voievodului său Basarab, nu-l mai ceartă prin arme, dacă pînă la Crăciun va trimite la cetatea Temişorii tributul,

caii de călărie și șoimii de vînătoare, dacă nu va ridica armele împotriva «posesiunii noastre» cetatea Severinului și dacă se va dovedi fidel domnului său după legile cavalerești, dîndu-i la nevoie acel «*concilium et auxilium*» datorat. Atunci majestatea sa îi va întoarce cu multă milostenie «*defensio et favor*» împotriva tuturor dușmanilor «voievodului nostru».

Domnul magistru purtător al sigiliului citește data și locul, adică «dată în fața cetății noastre Argeș», știe că acest act va deveni un act de stat, care nu va păstra în arhivă decît ceea ce conține, nu și împrejurările în care a fost redactat și citit, mai știe că peste o sută de ani cînd toți cei prezenți vor fi de mult morți, acest act va salva onoarea regelui și regatului, atît de hărtănită pe aceste meleaguri înspăimîntătoare.

Cei șase lăncieri trîmbițași sună anemic semnalul — din poruncă regală, domnul magistru își îndeamnă calul la trap, pentru că soldățoiul din donjon nici nu vrea să audă de răscumpărarea scutierului regal Paolo Ricci, iar la două bătăi de săgeată de cetate, oastea regală se și pune în marș în huruitul tobelor, sunetul trîmbițelor și miile de tropote ale cavaleriei.

Unul din detașamentele de lăncieri regali cîntă cu voci bărbătești puternice, cîntecul ostășesc «Viteji călăreți ai stăpînului Árpád». Coloana nesfîrșită a regelui Carol Robert de Anjou intră pe șleahul care urcă spre Țara Loviștei, semnalat liber de patrule și drumul cel mai scurt spre Valea Oltului și cetatea Sibiului. Soarele de noiembrie cade din belșug pe lănci, pe cuirase, pe spadele nemeșimii, flamurile multicolore flutură în boarea dimineții, se ridică un nor de colb auriu, tropotele și scîrțîitul carelor cu răniți umplu liniștea acelei duminici.

Iată că în inima cetății începe să bată vesel un clopot și că în toate cele cinci foișoare, cîte doi buciumași cheamă din bucium spre cele patru zări. Chemarea aspră a buciumelor se rostogolește peste armia regală spre toate măgurile împădurite, pe care călărimile moșnenești așteaptă sub polog de frunzar.

Buciumașii repetă semnalul : — «La porunca Măriei-sale». Apoi sună numai cei din foișorul din răsărit : — «Faceți așa cum s-a poruncit...» Cei din foișorul de apus : — «La cetate și poruncă, la pas fără grabă...» Cei din foișoarele de miazăzi : — «Strîngeți-vă și veniți aici degrabă».

Voievodul Toma al Ardealului își împinge calul lîngă calul regelui, care călărește mohorît și-i spune mimînd o mare bucurie :

— Păstorul oilor voastre, majestate, vă dă onorul, pe limba lui proastă, de păstor neinstruit. Nici n-am ridicat bine asediul, că a și chemat la slujbă să-i mulțumească Dumnezeului acela schismatic c-a scăpat cu viață.

La care regele cu trufie :

— Mă bucur, voievodule Toma, că nu te-a-ntristat pierderea stegarului. Pe legea mea, credeam c-ai să iei cetatea cu asalt, să-ți redobîndești stegarul.

Și magistrul Andrea Albensis :

— Să vedem pînă la urmă ce onor înseamnă în Vlahia aceste semnale sălbatice.

Tot atunci, din măgură-n măgură, se dau aceleași chemări de bucium, astfel că nici n-a pus avangarda regală un ceas de mers între ea și forțele principale, cînd coconul domnesc Nicolae Alexandru a și-ncălecat cu cele 2 000 de sulițe, îndreptîndu-se la pas către cetatea Argeșului, în vreme ce căpitanul Năstase cu 500 de călăreți se strecoară cu caii la mînă sub poala arămie a codrului de fag și-n flancul temeiului oștirii regale, atît de aproape de șleah, încît atunci cînd se schimbă, vîntul îi aduce la urechi frînturi de vorbe, zăngănit de arme și tusea vreunui oștean mai bătrîn.

Coconul domnesc Neagu, la auzul buciumelor, că sînt buciumași prin stejarii bătrîni, din trei în trei mii de pași de la cetate la Tigveni, își încalecă plăieșii de Loviștea pe caii lor flocoși, scunzi și vînoși și se mișcă cu repeziciune în sus spre Șuici, să apuce înaintea oștirii lui riga, acolo la cheile Argeșului, la niște locuri pe care le știe cetașul Nicodim al plăieșilor. Plăieșii duc la oblîncuri țapine, săcuri cumplite, iar caii de povară sînt încărcați cu coșuri de nuiele și lese împletite din răchită roșie.

Atunci cînd ariergarda care apără convoaiele își trece ultimii călăreți pe sub zidurile cetății Argeșului, dinspre miazăzi, pe șleahul Băiculeștilor se ivesc trei călăreți dintre moșneșimea piteșteană și a Rîmnicului Vîlcii, iscoade ale străjii întîi, pe care-o urmează coconul domnesc Radu, cu ohabnicii din codrii Vlăsiei, ai Piteștiului și ai Tîrgoviștei.

Măria-sa Alexandru Basarab se-ndreaptă spre paraclis şi-ascultă distrat pledoaria lui messer Giacoppo Casadinuova, ţinut aici pe tot timpul asediului, ca să-l ferească de ispita păcătoasă care l-ar fi împins spre pungile cu ducaţi de aur ai regelui Carol Robert de Anjou.

Messer Giacoppo Casadinuova pledează pentru stilul gotic primitiv în construcţia bisericilor şi blestemă în gînd şiretenia voievodului care l-a lipsit de-o întrevedere cu magistrul Andrea Albensis, întrevedere menită să-i deschidă un comptuar nou în chiar inima Budei regale.

Clopotul paraclisului cheamă la utrenie. În incinta cetăţii se aude glasul puternic al spătarului Nicola Ursu de Brădet care se laudă după cum urmează :

— Nu m-a lăsat măria-sa după pohta de-am pohtit-o, că însuşi pe riga-l tăiam şi-acu pohtesc să mă lupt cu Martin, ursu măriei sale, chiar dacă-l ţineau ăia nemîncat o săptămînă, că aşa-i domnia mea, coconule Radu Vreme de Nucşoara, care te făleşti cu ce-ai prins în arcan, aşa-i domnia mea la război, aprig la luptă, mai aprig la dragoste. Şi-acum porunca la mine. Caii adăpaţi, nu le scoateţi şeile, doar slăbiţi-le chingile şi daţi-le tainu de ovăz...

Alexandru Basarab zîmbeşte vorbelor astea ale spătarului, care s-ar fi cuvenit să fie lîngă el, ascultă glasul vesel al clopotului şi-al vremii care trece peste cetate, o dată cu lumina de aur prin care plutesc duios firele de mătasea morţilor.

POSADA NOIEMBRIE 9 DNI VĂ LEAT 1330

1

Munţii. Ghiţu pe dreapta, pletos. Ştibeu pe stînga, din stei în stei, spre vîrf. Undeva pe Argeş în sus, tot mai sus, din pisc în pisc şi din codru negru de molid în codru negru de molid, Negoiul. Negoiul, tatăl munţilor, leagănul cîntecelor, cu fruntea ninsă, cu norii în pisc şi doinele şi vînturile pe la aninători, cu huietul năprasnic al nălucilor, cu caprele negre şi urşii, Negoiul, tatăl munţilor în sihăstriile de gheaţă ale văzduhurilor.

Munţii.

Tăcuţi. Pieptoşi. Înzăoaţi în zale de aramă foşnitoare. Cu neguri abia ghicite pe zbîrliturile văilor. Cu petece de cer senin, deasupra. Cu codri de fag în poale, codri arămii şi deşi şi nemişcaţi.

Munţii.

Poiene dezmierdate de soare. Pe tăietura brădetului cu mireasmă de viţelar ofilit, de spata cerbului şi clopot mănăstiresc, de grozamă şi cetină. Despicături de stîncă repezite-n cer cu umbră tăcută dedesubt. Izvoare cu izbuc din ţîţa steiului. Şi iarăşi detunate de stînci, de steiuri, gresie goală zgîriind cerul, suliţe de gresie-nfipte-n tării şi de jur împrejur codri merei, codri străvechi, venind din vremea lui Burebista şi mai vechi decît Burebista, bărboşi, sfătoşi, încruntaţi, priveghind umbletele cerbului şi-ale rîsului, codri ca taina şi noaptea peste umbletele coconului domnesc Neagu, peste umbletele plăieşimii de Loviştea, munţii şi codrii.

2

Spre amiază, soare jos, abia trecut de coamele Ştibeului şi-n valea Argeşului, răcoare. Drum de care prin dreapta apelor străvezii, plin de tropotele lăncierilor din avangardă. Între lăncieri, căpitanul Gyulay Árpád, neras, nespălat, cu cămaşa neprimenită de-o săptămînă, îmbucă de-a călare dintr-un but de mistreţ. Ţine halca de carne în vîrful pumnalului. Alungat de lupi, mistreţul s-a prăbuşit azi noapte de pe-o stîncă, drept în lăncile gărzii. Soldaţii l-au ucis pe loc. Obişnuit cu zarea fără margine a pustei, căpitanul nu se uită la munţi. Cînd se uită, îi înjură soldăţeşte. Ropot la galop. Strigăte : — Faceţi loc ! Faceţi loc ! şi stegarul Farkaş János, spadasinul, duelgiul, băiatul pe care-l adoră pentru umorul cazon cu care face războiul, culcat pe oblînc, cu obrazul lac de apă.

— Palisade, căpitane !

Căpitanul de lăncieri regali Gyulay Árpád dă pinteni. Trece de forţele principale ale avangărzii. Ajunge la vîrful avangărzii, comandat de stegar. Un cot al Argeşului. Pe stînga o stîncă enormă plecată peste drum. În dreapta altă stîncă, goală, despicată, cu vîrful dincolo de coama

pădurilor. Între stînci o «palisadă». Pămînt bătut între arbori uriaşi, culcaţi în curmezişul drumului, peste apă, în aşa fel încît abia susură pe dedesubt. La înălţimea unui stat de om, pari înfipţi în peretele palisadei, cu vîrfurile spre piepturile lor. Crengi deasupra, pămînt, crengi împletite, rădăcini groaznice şi alt rînd de pari verticali, ca un gard de cetate, la înălţimea lăncilor. Linişte. O cioară pe unul din pari, nemişcată. Căpitanul Gyulay Árpád înjură. Asudă. Se teme brusc de liniştea, singurătatea şi pustietatea locului. Sunet de corn la creste, îndepărtat.

Mîna înmănuşată a stegarului arată undeva, sus.

Sus de tot, parcă aninate de cer, pe o muchie subţire de munte, zidurile unei cetăţi. De-acolo chemarea cornului. Caii vîrfului avangărzii nechează. Călăreţii îi împing spre Argeş. În undele străvezii săgetează păstrăvii, semn că rîul n-a fost otrăvit.

— Rămîneţi aici, după cotitură, pe Sfînta Fecioară, mîrîie căpitanul şi se-ntoarce la galop.

3

Consiliul de război al regelui Carol Robert de Anjou se ţine călare. Căpitanii regali sînt nemulţumiţi că s-au angajat în munţi, că nu-şi pot desfăşura călăreţii pentru şarje şi Gyulay Árpád susţine cuviincios ideea de a se retrage pe unde-au venit, să iasă cît mai repede la cetate la Severin. Frunze pentru cai vor fi, iar oamenii vor găsi ce să mănînce. Vor sacrifica tot al patrălea cal de la convoaie, la nevoie al patrălea cal dintr-o lance şi se vor mîntui. Altfel ? Arată munţii. Aceeaşi părere o are domnul magistru Andrea Albensis, păstrătorul sigiliului. Soarele se rostogoleşte galben peste creste, umbrele se lungesc nefiresc şi codrii ard în toate nuanţele aurului vechi, fără să stîrnească admiraţia nici unuia dintre membrii consiliului. Stau călări, în pelerine multicolore agăţate peste cuirase şi într-un fel îşi ascund adevărul cu un soi de diplomaţie cazonă care-i stîrneşte magistrului Andrea Albensis un surîs binevoitor.

— N-am să mă-mpiedic într-un ţarc al acestui păstor sălbatic, spune regele. Am venit la război să ne luptăm, nu să ne mîncăm caii de sub şei.

Ofensat, căpitanul de lăncieri se retrage cîţiva paşi. Nobilii gălăgioşi îşi scot spadele şi-l susţin pe rege cu strigăte de luptă. Consiliul se transformă într-un fel de licitaţie la care se pun în joc vieţile oştenilor, onoarea militară, trufia angevinilor, licitaţie la care înţelepciunea, raţiunea şi bunul simţ nu-nseamnă nici cît un pinten ruginit, îşi spune magistrul Andrea Albensis. A suferit ruşinea înfrîngerii vasalilor săi cu stoicism. Se-ntîmplă ! Aici însă e vorba de onoarea regatului. De oştirea regatului şi aşa greu de strîns în condiţiile tot mai dificile ale unei regalităţi care abia-i poate stăpîni pe toţi aceşti conţi, baroni şi iarăşi conţi şi iarăşi baroni, care n-ascultă nici de Satana, nici de Dumnezeu. Regatul suferă şi-acum urmările năvălirii tătarilor. Au trecut o sută de ani de-atunci şi ţara nu s-a refăcut. Uite-l pe acest angevin îngîmfat, vîrînd oştirea între munţii ăştia sălbatici şi încăpăţînîndu-se să-i treacă, ca şi cînd ar fi ieşit la vînătoare pe unul din domeniile regale.

Un galop scurt. Se arată comandantul convoaielor. Stă în şa ca un tătar veritabil. Cocîrjat, cu genunchii adunaţi pe greabăn. I se-nclină discret. Magistrul îi face semn să se apropie. Căpitanul regal îi raportează la ureche că auzind zgomote ciudate unde-i rămăsese un car cu osia ruptă (lăsase acolo zece lăncieri s-ajute cocişului, şi să-l păzească) cum tocmai inspecta garda convoaielor, s-a repezit cu escorta înapoi pe şleau. A fost primit cu o ploaie de săgeţi. A mai apucat să vadă carul în mijlocul apei, nici urmă de lăncieri şi o mulţime de vlahi ridicînd o palisadă cu trunchiuri de arbori care păreau pregătiţi din timp, pentru că-i scoborau din pădure cu mare repeziciune, trăgîndu-i cu caii. Ce ordonă domnul magistru ? După părerea lui, ar trebui atacaţi acum, palisada distrusă şi păstrat drumul slobod.

Într-o fulgerare de-o clipă domnul magistru îşi dă seama că în spatele acelei palisade poate că s-au ridicat alte două, după cum şi-n spatele palisadei care-nchide drumul spre nord, acest viclean voievod Basarab, poate a ridicat alte şi alte palisade, le-a ridicat mînat de dorinţa de a-i distruge pînă la unul, lucru de loc greu, aşa cum i-a prins aici, între munţii ăştia plini de toate ameninţările. Din clipa aceea magistrul Andrea Albensis nu-şi mai face nici o iluzie. Ordonă comandantului convoaielor să atace palisada, s-o ţină deschisă şi să-i raporteze prin curieri,

numai lui personal, tot ce se-ntîmplă la convoaie. Cel care va răspîndi vreo știre menită să debandeze armata, va fi decapitat pe loc, iar familia trecută în iobăgie. Strigătele triumfătoare ale nobililor, spadele agitate pe deasupra coifurilor îl lămuresc asupra hotărîrii luate de rege. Privește atent, foarte atent, copacii uriași crescuți pe versanții abrupți ai munților. Cuirasa, coiful, armele i se par poveri de nesuportat. Arborii uriași din chiar marginea codrului au frunzele veștede într-un mod deosebit. Toți arborii de pe margine sînt veșteji, morți într-un fel deosebit de cei din restul pădurii. Toți acești arbori sînt în mod deosebit năpădiți de curmeie de hamei, care mai degrabă par legături de frînghii pornite de la crengile cele mai groase spre rădăcini. Iată din loc în loc, acolo unde drumul se vîră chiar sub pieptul muntelui, iată grămezi de bolovani, așezate cu mare îndemînare la picioarele stîncilor, unele din ele sprijinite pe lese de răchită, foarte abil împletite cu frunze, atît de abil încît el însuși, oștean vechi, obișnuit cu vicleșugul cîmpului de luptă, chiar el nu le-a văzut pînă acum. Poate spune că a descoperit tot planul de luptă al voievodului Basarab. Îl cuprinde brusc o ură înnebunitoare, cu atît mai înnebunitoare cu cît e plină de admirație, de deznădejde și de ce nu și-ar mărturisi-o, de frică. Călărește pînă lîngă rigă și-i spune ușor bîlbîit :

— O rog pe majestatea voastră să treacă la convoaie, să se urce în trăsura regală, să schimbe hainele cu ale celui mai credincios lăncier din gardă și la noapte, cu unul din cărăușii vlahi pe care să-l înnobilați pe loc, să fugă de aici, peste munți, pe unde va ști acela, să fugiți majestate încă la noapte, dacă Dumnezeu ne va ajuta să ajungem întunericul.

Regele Carol Robert de Anjou se pleacă în șa, îl privește cu ochi scăpărători și-i spune :

— Ai înnebunit de foame, domnule magistru Andrea Albensis !

Rîde, dă pinteni și o ia la trap, urmat de ceata gălăgioasă a nobililor războinici. Magistrul Andrea Albensis controlează cutia cu sigiliul regatului atîrnată cu lanț de aur la cingătoare. Strînge lanțul, îl dublează, vîră cutia în apărătoarea de piele, leagă strîns șnurul și trimite la galop un scutier după comandantul convoaielor.

4

Toboșarii miliției portale răpăie atacul. Tobe uriașe, colorate în roșu și alb. Toboșarii îmbrăcați cu surtuce verzi. Miliția portală în rînduri de șase, la adăpostul scuturilor, se-ndreaptă în pas viu spre palisadă. În urma primului steag, vin oșteni cu securi și hîrlețe. Unul din nobili îi spune regelui că de fapt Țara Transalpină îi aparține, din moment ce nu e locuită decît de umbre. Cu învoirea majestății sale, el are s-o populeze cu oameni adevărați, vii și catolici. Să-i dea o diplomă în acest sens și în zece ani coroana va putea ridica de aici cel puțin o mie de lănci credincioase. În grupul de lingușitori se rîde fără griji. Toboșarii răpăie, cel dintîi șir de pedestrași se cațără pe palisadă, dintr-o dată se face tăcere și un sergent strigă scoțîndu-și coiful :

— Slobod ! Drumul e slobod, stegare !

Cuvintele sergentului se-aud foarte clar în valea cu ecouri stranii. Pedestrașii se rup în trei gărzi laterale și cîțiva coboară dincolo de palisadă. Al doilea șir de pedestrași se cațără greoi, sprijinindu-se în sulițe.

— La război e bine să-ți arunci sulița peste palisadă, apoi să-ncerci s-o ajungi din urmă, magistre Andrea Albensis, spune regele și iarăși rîd curtenii și nobilii.

— Păstorul a-ncercat să țarcuie lupii, majestate.

— Și lupii...

Atît. Șuierul binecunoscut al săgeților. Castelanul baron de Tolna cu o săgeată înfiptă-n gît, cu sîngele șiroindu-i negru peste cuirasă, bate aerul cu mîinile. Cade din șa în zdrăngănitul armurii. La palisadă strigăte de spaimă. Săgeți venite de pretutindeni se-nfig în grumazul și ochii oștenilor. Toboșarii bat înnebuniți. Goarnele sună asaltul. Regele trage spada, cîteva săgeți îi ciocăne armura, scutierul îi schimbă coiful cu cel de luptă, alt scutier îi lasă viziera, lăncierii din gardă fac zid în jurul lui și miliția portală se repede la palisadă cu strigăte aspre. Nicăieri, nici un oștean dușman. Doar zbîrnîitul ațîțat al săgeților țîșnite de sub codru. Pedestrașii cad. Alții le iau locul. La palisadă viermuială. Miliția portală își face loc spre creastă. Tragerea încetează. Dincolo de palisadă se aud strigăte. Rînd pe rînd pedestrașii escaladează obstacolul. Trec, se regrupează sub comanda unui stegar uriaș care agită o spadă de două mîini și se năpustesc spre un grup

de vlahi intrat în panică, care-ncearcă să fugă, mînînd din urmă cîteva zeci de boi, probabil folosiţi la ridicarea palăncii. Vederea boilor înnebuneşte pedestraşii lihniţi de foame. Le-nzeceşte forţele. Blestemaţii de vlahi, înarmaţi cu ciomegele lor de păstori, aleargă, strigă şi nu se supun somaţiilor stegarului. Tot mai mulţi pedestraşi trec palisada.

5

Un huruit năprasnic, rostogolit din inima muntelui. Una din stîncile pe care se leagă palanca se pleacă, împinsă de forţe nevăzute. O dată cu ea se prăbuşeşte peste drum un fag uriaş. Răcnetele de moarte ale pedestraşilor striviţi se pierd în huietul bufnit al prăbuşirii. Praf, bolovani rostogoliţi în Argeş, ecoul răzbubuit în pereţii înalţi de gresie şi-o clipă de deznădejde plină de mirări. Între cei trecuţi peste palisadă şi cei rămaşi cu temeiul oştirii, stăvilarul de stînci şi grohotiş sub care-a pierit detaşamentul de săpători ai căpitanului Bakala Ianczi. Carol Robert de Anjou strigă sub vizieră, fără să fie auzit de nimeni. La ordinul domnului magistru, unul din scutieri ia calul regelui de frîu şi-l trage după el spre locul unde se vede steagul lăncierilor regali.

Stegarul uriaş nu este altul decît fratele căpitanului Bakala Ianczi şi anume Bakala Zoltán, instruit în ale armelor la cetatea Florenţei. Îşi dă seama fulgerător c-a căzut într-o cursă în clipa cînd vlahii pe care-i fugăreşte ca un idiot, îndepărtîndu-se de ai lui, se-ntorc, parcă înmulţindu-se mereu, pun genunchiul la pămînt şi-i trimit în scuturi o ploaie de săgeţi trase nici de la 50 de paşi. Nu poate face altceva decît să-ngenuncheze în spatele scuturilor, să primească tragerea şi apoi să-i atace la suliţă. Oricît de viteaz ar fi, stegarul Bakala Zoltán ştie că nici Dumnezeu nu-l mai scapă de-aici, pentru că săgeţile au început să zbîrnîie din toate părţile, arcaşii se strecoară tot mai aproape printre arbori, acolo sus nu se poate ajunge din pricina stîncilor şi el crapă de necaz că moare flămînd, fără să poată da măcar o lovitură de sabie. Săgeţile trase tot mai de aproape au început să străpungă scuturile. Stegarul Bakala Zoltán ţîşneşte în picioare, urlă un : — după mine ! şi se repede înainte, înnebunit de fu[illegible] Spada uriaşă se ridică deasupra celui dintîi pedestraş vlah, bărbos, cu albeaţă pe-un ochi şi i se pare stegarului, rînjindu-i absolut necuviincios. Înainte de a despica ţeasta vlahului. Bakala Zoltán se prăbuşeşte cu gîtul retezat de-o coasă. Din codru ies rînduri de pedestraşi cu ghioagele şi ţapinele la mînă. Steagul de miliţie portală e masacrat pînă la ultimul om. Se trece la despuierea învinşilor şi la încărcatul cuiraselor şi armelor pe cai de munte, în vreme ce dincolo de palancă se aud porunci, strigăte şi glasul speriat al trîmbiţelor.

6

— Sînt şi ei creştini, măria-ta, oameni sînt şi-n numele Domnului, iartă-i. Îi ai în puterea ta, dăruieşte-le ceea ce numai Dumnezeu puternicul şi atoatefăcătorul poate să dăruiască măria-ta ! Dăruieşte-le viaţa. Riga are să-ţi sărute dreapta cu care i-ai dat viaţa. Au să te binecuvînteze muierile acestor oşteni.

De jos, din fundul albăstrui al văii, răzbubuie înfundat acelaşi huruit de stînci şi bolovani prăbuşiţi peste carnea vie a oamenilor. Alexandru Basarab se pleacă uşor deasupra crenelului. Cetatea asta cuib de vultur a ridicat-o Tuhomir, tatăl său, iar el i-a întărit zidurile, i-a mărit foişoarele şi i-a lărgit cămările. Stă înfiptă pe-o aripă de stîncă, la un zbor de şoim deasupra văii, cu zidurile ridicate în prelungirea stîncii ca o chemare a gresiei şi-a inimii muntelui spre înalt. O potecă, altădată de capre negre, astăzi a plăieşilor, trece pe-o muchie, din codru, la cetate. Nu e mai lată de-o opincă. În stînga şi dreapta, hăul. Voievodul cuprinde cu privirea toată valea Argeşului viermuind de oştenii lui riga.

— I-ai pedepsit destul, măria-ta ! Opreşte lucrarea morţii şi te vei asemăna Atoateziditorului. Cu arhierească rugă şi povaţă, mă rog ţie, stăpîne. Opreşte lucrarea cumplită a morţii, să nu-ţi întemeiezi domnia şi ţara pe oasele acestor nevolnici, care cată spre mila ta, cu tot sufletul lor.

Jos, jos de tot, viermuială de călăreţi care se pornesc de la un cot mai arcuit şi-adăpostit, spre cele două capete ale oştirii lui riga. Cel cu pelerină albă, păzit cu

străşnicie de lăncieri trebuie să fie Carol Robert de Anjou. Care-i vor fi gîndurile acum, sub priveghereaa rece a sfîrşitului ?

Aici e o linişte plină de mireasma aspră a muntelui, toamna. Cetatea stă ageră în lumina de aur a asfinţitului, între umbrele dulci ale crestelor, cu străjerii la foişoare, cu buciumaşii gata la poruncă, cu inima lui bătînd rar, ca însăşi inima vremii. Jos, coconul domnesc Neagu, priveghează uciderea capului acelui balaur împlătoşat pe care necugetarea lui riga l-a tîrît cu mii de picioare peste Ţara Românească. Tot acolo, celălalt cocon domnesc, Radu, priveghează strivirea cozii balaurului. Numai Niculae Alexandru, cel dintîi născut din dragostele lui din tinereţe cu doamna Mărgărita...

Mărgărita. Cîte drumuri călare, spre Rucăr, primăvara cînd dădeau mugurii prunilor. Cînd se alintau florile prin poiene, sub zefir. De ce-o fi trăgînd pe nas sfinţia sa Teoctist vorbe cu har, dar tot vorbe, pe care abia le-aude, al căror înţeles îi scapă printre gîndurile lui risipite pe văile Topologului şi-ale Vîlsanului, şi-ale Rîului Doamnei, acolo unde s-au tras băjenarii, sate-ntregi sub adăpost de codru, la vatră de foc cu gîndurile, parcă simte-n nări mirosul iute de fum al acestor vetre şi arhiereul Teoctist o ţine pe-a lui cu iertarea...

— Mă Niţă, pe azi e destul, îi spune uşor cetaşului de la zid şi cetaşul le face semn buciumaşilor.

Voievodul se-ntoarce spre arhiereul de Cîmpu-Lung, Teoctist :

— Zidirea asta de Ţară, sfinţia ta, se face pe oasele ălora de i-au luat pulberile pe ciubote, crezînd-o a nimănui, fără păstor la oile sale, fără cîntec în prag de seară, fără rîset în fapt de zi. Şi-atunci, cînd aşteaptă viitorimile dincolo de ce vezi jos, dincolo de zarea zărilor ; măsura faptelor stă-n cumpăna vremii şi-ntrece mila ori nemila oamenilor. Cînd calci pămînt străin, blestemul celor vii şi-al ţintirimelor te-ajunge pînă dincolo de mormînt...

Tace. E îmbrăcat ostăşeşte, încruntat şi parcă-şi răspunde unor gînduri tainice, îndelung frămîntate-n el.

Buciumaşii ridică buciumele spre zarea de lumină sîngerie a crestelor. De-acolo cad prelungi şi răscolitoare chemările buciumelor şi-odată cu ele negurile nopţii, prelinse pe văile afunde, tăcute ca mormintele.

NOIEMBRIE 10 DNI, VĂ LEAT 1330

1

La miezul nopţii au trecut cocorii pe deasupra crestelor, către miazăzi. I-a auzit Carol Robert de Anjou şi l-a-ncercat o tristeţe sfîşietoare. I s-a făcut dor de soarele, lumina şi deliciile Napolului, de veselia şi ghitara pajilor, de apele mării, de chiparoşi şi de cerul acela splendid sub care se răsfaţă cetăţile italice. Au trecut cocorii şi i-au auzit oştile regale. Lăncierii adăpostiţi sub scuturi, cu caii la conoveţe, nemîncaţi, nu puteau paşte nici apele Argeşului, nici stîncile, oşteni vechi, tari, hîrşiţi în lupte, încercînd să fure nopţii cîteva ceasuri de somn păcătos, în zalele incomode şi reci. Pedestrimea din ţărani liberi cisluind om în om, lipită de pămînt, pentru că mai marii poruncisera să nu se aprindă focurile. Cocorii trecuseră poate peste satele din pustă, peste cele din Transilvania. Duceau pe aripi ceva de-acasă. Se vorbea încet despre culesul viilor şi-al pometurilor, despre fîn şi vaci, copii şi muieri, despre zilele de clacă şi mai des despre lăcomia popilor şi a episcopilor, care-o întrece pe-a nemeşilor, că nu-i mai poate sătura nimeni. Într-un asemenea grup, adăpostit sub o tufă de alun, cineva povestea cu glas înăbuşit şi acrit cum luptă ţăranii din Francia să scape de nobili, luîndu-şi lumea-n cap spre locurile pustii ale altor nobili. Bucuroşi că le populează pămînturile, aceştia îi primesc sub numele de *hospites*. Nu plătesc decît censul şi se supun judecăţii nobilului. Atît. Între acei ţărani care cisluiau se aflau iscoade ale nobililor, criminali care fugiseră de judecată şi se-nrolaseră sub steaguri, potlogari şi proxeneţi de prin tîrguri. Cineva de la miliţia portală a povestit în noaptea aceea cu de-amănuntul, «bătălia pintenilor», la care participase tatăl său în anul 1302, în Flandra, unde învăţa meşteşugul ţesătoriei. Spunea că ţesătorii i-au hăcuit în aşa hal pe cavaleri, încît cu pintenii lor auriţi, strînşi în saci după luptă, s-au îmbogăţit. Bătălia s-a dat la Courtrai şi a dovedit puterea poporului de jos. S-au auzit nişte înjurături, cineva a-ntrebat care e ăla care blasfemiază, un geamăt, un horcăit şi oamenii s-au culcat zgribuliţi, ştiind că iscoada a fost ucisă pe loc.

Un lăncier regal își aduce aminte de lupta de la Rozgony, în care majestatea sa regele a fost înfruntat de oștile magnatului Csaki Matei. Spune că dacă n-ar fi fost nobilii care să-l ațîțe pe rege, ei, lăncierii, erau de mult în cantonamente și se pregăteau de iernatic, nu mucezeau aici, printre munți străini și dușmănoși. Stegarul de lăncieri Jókay Zoltán se miră de cei mai trebuie regelui Țara Românească, cînd o are pe regină, fiica regelui Poloniei — Wladislav Lokietek, pe cel de-al doilea fiu căsătorit cu fiica regelui Napolului, el însuși l-a escortat pe prinț pînă la Napoli, ah, ce vinuri și ce femei sînt acolo, toți voievozii și regii pînă pe coasta Dalmației îi sînt vasali și Ungaria e puternică astăzi, mai puternică decît pe vremea regelui Béla, binecuvîntată să-i fie memoria. Stăpîn de la Dunărea de sus, pînă la Veneția, însuși Carol Robert își pune această întrebare, dincolo de miezul nopții, cînd peste coviltirul căruții regale trece un răbufnet de vînt rece, cu miros puternic de toamnă umedă. Papa Bonifaciu VIII a stat lîngă el cu toată puterea cutremurătoare a catolicismului și el, ca cel din urmă soldățoi, s-a lăsat închis aici, între munți, la dispoziția unui voievod sălbatic și necunoscut...

— Se-ntoarce vremea, căpitane Năstase.

— Se-ntoarce, căpitane Aghiazmă.

— De ce nu ne-o fi lăsat măria-sa să-i potopim pe toți, căpitane Năstase ?

— Poate ca să-i învețe cu gustul morții, căpitane Aghiazmă — și-ar fi vremea să ne cinstești — pe soții domniei tale și mai presus de ei, pe mine, ca să fie cu noroc vestea de-o primiși de la cetașul Alună.

— Adică ?

— Să-ți trăiască feciorul de ți-l născu muierea și să ai parte de el.

Vorbele astea au fost schimbate în pînda așezată nici la cincizeci de pași mai sus pe coastă, deasupra căruții majestății sale regelui Carol Robert de Anjou.

Tot atunci, cînd vînturile s-au întors la creste, coborînd pîclele și norii plini de greimea ploilor, cînd cocorii au dat glasuri speriate, grăbind spre zările lui miazăzi, în cetate, măria-sa Alexandru Basarab, așezat în jilțul pîrcălabului așternut cu blană de urs, cu picioarele spre focul de cetină din vatră, avîndu-i în preajmă pe cei trei coconi domnești, frînți de osteneala zilei, cu platoșele și armele agățate prin cuiele de fier bătute-n ziduri, măria-sa părea c-ascultă glasul adormitor al arhiereului Teoctist, care citea în elină din cronica bizantină a lui Constantin Manases. De fapt n-asculta pe de-a-ntregul glasul cîntat al arhiereului. Se gîndea foare precis la arama pe care o scoteau țiganii domnești de la Bratilovo și nu-i ajungea. Se frămînta cum să împartă slobozeniile și braniștile de-o să le ia cu sabia, după ce l-o șterge pe riga de pe fața pămîntului. O să aibă liniște din partea ungurilor și-o să-și poată întoarce fața spre răsărit. Să facă precum bizantinii cu pronia, pe care cei îndatorați la slujbă cu armele s-o stăpînească numai pe viață ? Să-mpartă credincioșilor săi pămînturile cum fac și cnejii sîrbilor, în baștine, pe vecie ? Altfel cum s-ar putea întări puterea domnului și cum i-ar putea el ține-n frîu pe ohabnicii cei plini de fală, care la un sunet de corn ridică-n scări 500 de sulițe ?

Ascultă cocorii, cocorii aceia care trec după miezul nopții, sleiți și o dată cu ei ropotul des al ploii, răsufletul greu al vîntului și alte glasuri tainice, adînci, nedezlegate, venite din noapte o dată cu gîndurile.

2

Ploaie de pale reci, cu spulber de vînt și geamătul codrilor. Dimineață de noiembrie, cîlțoasă, nori coborîți sub creste, atîrnînd cenușii deasupra văii Argeșului. Căpitanii de lăncieri regali cu spadele trase, descălecați, urmați de stegari, iau cu asalt tăcut coasta muntelui Ghițu. Șirurile de călăreți neobișnuiți în lupta pe jos și mai ales în munți urcă gîfîind, cu lăncile în cumpănire. Se-ncurcă în paloșe, în scuturi, terenul lunecos le fuge de sub picioare, pietrele se rostogolesc cu zgomot și oricît s-ar feri, zăngănitul zalelor, al armelor, înjurăturile înăbușite se fac auzite de la o sută de pași. Manevra inițiată de rege vrea să smulgă versantul din mîinile vlahilor, astfel ca oștirea înfometată, sîngerîndă și înghețată să se-ntoarcă pe unde-a venit. Regele și domnul magistru,

ca şi căpitanii mai vechi, contează pe lipsa din luptă a arcaşilor români, cărora ploaia le-a înmuiat strunele arcelor. N-au de unde să ştie că arcaşii şi-au ţinut arcele mici, tătărăşti, vîrîte sub miţele de oaie, că sub miţe n-au dîrdîit de frig, c-au dormit sub frunzare, pe sub stejarii uriaşi, dezrădăcinaţi de furtuni, că sînt bine adăpostiţi pe la rădăcinile arborilor şi că au cucurile de săgeţi l-a-ndemînă. Nici regele, nici ceilalţi capi de oaste n-au văzut trunchiurile groase, curăţite de crengi, aşezate de-a latul, proptite cu cîte doi ţăruşi, gata să se rostogolească la un semnal. Lăncierii urcă gîfîind, muraţi de ploaie, lihniţi, cu gîndul să moară sau să învingă.

Atunci cînd încep să se cheme şi să-şi răspundă cornistii vlahi, se deschid porţile iadului. Arcaşii răresc rîndurile lăncierilor. Trunchiurile, arborii înţînaţi, bolovanii şi stîncile cad, se prăbuşesc, strivesc şi tîrăsc de-a valma trupuri, strigăte, arme, nădejdi, disperări, amestecîndu-le într-un huiet şi-un vaiet şi-o mîzgă năclăită de sînge. Cumplita lucrare a morţii pedepseşte cutezanţa şi nesăbuinţa. Tot muntele îşi scutură şi-şi plouă mînia, asupra nemeşimii împlătoşate. Ceasurile urmează ceasurilor. Lăncierii striviţi, săgetaţi, despicaţi, zac grămezi sub spulberul ploii. Ceasuri urmează ceasurilor, cu aceeaşi curgere neistovită de bolovani şi arbori şi crengi şi stînci şi săgeţi, care despică oştirea, o imobilizează, o debandează, fiecare soldat căutînd o gaură de şarpe în care să se strecoare, în care fiecare căpetenie îşi simte carnea terorizată, în care fiecare viteaz urlă de neputinţă, pentru că în faţa spadei nu se ridică decît negurile, pereţii uzi de gresie, bolovanii şi arborii rostogolindu-se la vale cu huiet neîntrerupt, înnebunitor.

3

A doua noapte a regelui Carol Robert de Anjou sub pologul căruţii regale, pe deasupra căruia răpăie ploaia şi trec rafale de vînt întărîtate. Regele zdrobit în el însuşi, fără glas, lihnit, ud, scîrbit. Au pierit sub ochii lui cele mai viteze steaguri de lăncieri regali, puterea sceptrului împotriva anarhiei magnaţilor. Viteji care i-au stat alături pe cîmpurile de luptă i-au căzut la picioare, străpunşi de pari ascuţiţi, striviţi de bolovani, săgetaţi de arcaşi nevăzuţi. A căutat moartea şi moartea l-a ocolit mereu, cu o grijă suspectă. Cel care conduce masacrul acesta cumplit nu vrea să-l omoare. Încă nu vrea să-l omoare. Se-nfioară la gîndul că e menajat, numai să-şi vadă cu ochii nimicirea oştirii. Că oricînd, cu toată abnegaţia şi vitejia gărzii, poate fi ţinta tragerilor de arcaşi. Îl aude vag pe domnul magistru care-l imploră în numele regatului, al Ungariei, al dinastiei de Anjou, să se travestească şi să fugă. I-a găsit un călăuz dintre cărăuşii vlahi din Ţara Haţegului, om liber chiar din Haţeg, care-a slujit şi-n oaste, numit Voicu, căruia, el, magistrul Andrea Albensis, i-a dăruit venitul a două sate şi al morii de la Clopotiva. Voicu este oştean de onoare şi nu-şi va trăda suzeranul. L-a ales pentru că şi-a dat seama din cele raportate de bietul comandant al convoaielor, că Voicu îşi ţine jurămîntul de oştean. Afară se aude zăngănit de pinteni. Clinchetul cuiraselor şi-al spadelor. Cît iubeşte zgomotele astea. Mirosurile astea bărbăteşti, aspre. E-n joc onoarea lui de cavaler şi senior. Să-şi lase oştenii şi să fugă travestit în hainele unuia dintre soldaţi ? Sau şi mai rău, în ale unuia dintre cărăuşii vlahi ? El ? Regele Ungariei ? Suzeranul temut de la Dunărea de sus, pînă la Veneţia ? El Carol Robert de Anjou ? Să fugă izgonit cu pietre, fără să fi putut da o singură lovitură de spadă !

Furia, ruşinea cea mai cumplită, dezonoarea care-l izbeşte peste obraz îi creează o stare vecină cu nebunia. Vorbele domnului magistru abia-i ajung la conştiinţă, vagi şi gelatinoase. Regele e mai presus de oameni şi faptele lor. Regele reprezintă o idee măreaţă, ca însăşi istoria. Vrea să lase destinele Ungariei în vîrful lăncilor mînuite de magnaţi ? Vrea s-arunce iarăşi Ungaria în flăcările războiului civil ? ! N-a suferit ţara, după stingerea arpadienilor, toate ororile luptei dintre partide ?

Glasului potolit al magistrului Andrea Albensis i se adaugă glasurile căpitanilor scăpaţi cu viaţă ! Mulţi dintre ei sînt răniţi. Au venit aici şi-l imploră. Vor ţine ei sus drapelul şi onoarea ostăşească. Ori vor pieri pînă la unul şi regele va fi mîndru de ei şi cinstindu-le memoria va fi îndurător cu cei rămaşi acasă ; ori vor ieşi din ghearele acestui Basarab, se vor năpusti asupra ţării lui, o vor trece prin foc şi sabie şi se vor întoarce încărcaţi de prăzi şi de glorie...

...Noapte spre scapăt. Ploaie în averse. Regele Carol Robert de Anjou, îmbrăcat în țundra unui cărăuș, a schimbat coiful regal pe-o cușmă mirosind a oaie și cizmele din piele fină de Cordoba pe o pereche de opinci din piele de mistreț, nerăzuită. Nu se vede la doi pași. Nu se văd nici urechile cailor. Voicu din Hațeg i-a luat frîul calului. Șaua țărănească îi bate pulpele. Un singur gînd îl turbează. Să nu-l prindă oamenii lui Basarab, așa. Să nu-l recunoască cineva, să ajungă de rîsul Europei. Strînge în dreapta mînerul stiletului. Viu, n-au să-l prindă. Și Voicu din Hațeg nu știe dacă, odată ajuns între hotarele regatului n-are să devină baron sau... În urma lor călărește al Voicu, fiul călăuzului. Nu știe unde se află, nu știe încotro merge. Simte după mișcările calului că urcă din greu. Din cînd în cînd îl lovesc peste obraz crengi ude, vîscoase. Se-ntreabă dacă Voicu își dă seama că duce cu el destinul Ungariei, pe cel puțin un deceniu, destinul casei de Anjou și într-un fel, destinul Țării Transalpine ? !

Se-nfioară tot cînd aude strigătele guturale ale străjilor vlahe. Își scoate stiletul. Îl înconjoară umbre uriașe mirosind a miță de oaie, udă și a fum.

— Care ești mă ?

— Io ! Voicu cu fecioru și cu riga.

— Al dracu te făcuși tu, ăla, Voicu !

— Mă !

— Care-i bă, riga papistășesc ? !

— Hai bă să-l vedem și noi.

Mîini aspre îl pipăie pe tot trupul.

— Halal rigă, bă Voicule. Dă-i drumu, că dacă te prinde cetașu Alună că umbli de capul tău, o iei de te saturi.

Rîsete bărbătești. Carol Robert trece pe sub furcile caudine ale vieții lui de cavaler, senior și rege.

NOIEMBRIE 11, LEAT 1330

1

Pe la zece ceasuri de dimineață ploaia încetează. Nori groși, lățoși, cenușii atîrnă nemișcați deasupra văii Argeșului. Domnul magistru Andrea Albensis îl lasă pe falsul

rege înconjurat de gărzi (unul dintre stegari s-a oferit să-mbrace cuirasa, pelerina și coiful regal și din șaua angevinilor promite cu un humor cazon, macabru, marchizate și palatinate în rai) și se grăbește să inspecteze dispozitivul de luptă. La stînga, gura unei văi promite posibilitatea unui atac de cavalerie. Lăncierii, cîți au mai rămas, să gonească pe două șiruri, să cadă în spatele celor care apără coasta muntelui și ajutați de rămășițele pedestrimii să deschidă drum spre valea Oltului.

Îi e groază să treacă numai peste cadavre mutilate groaznic, peste cai morți, umflați, peste bălți de sînge, peste bolovani și trunchiuri de stejar stropite cu sînge și creieri. Toată valea e un cimitir apocaliptic. A uitat să-i dea regelui sigiliul. Îl obsedează sigiliul. Călărește cocîrjat cu pelerina umedă atîrnînd pe crupa calului costeliv. Lăncierii și pedestrașii se adună fără prea mult entuziasm. Au rămas cîteva steaguri, abia cîteva steaguri, din toată oastea falnică a regelui, care voia să mute hotarele regatului pe Dunărea de jos. Domnul magistru Andrea Albensis călărește pentru că trebuie s-o facă. E conștient de situație pînă la ultima consecință și-i vine să-i ia la palme pe nemeșii imbecili care acum își strîng vasalii și familiarii, nu mai vor s-asculte de nimeni din moment ce regele nu mai este de față. Îl împroașcă cu insulte obscene pe «angevinul laș și trădător» și fac aluzii străvezii la acei nobili maghiari, care, trădîndu-i pe arpadieni și stirpea lui Atila, au trecut cu arme și bagaje în slujba napolitanilor cioflingari, hoți de găini, cu onoarea cavalerească vîrîtă într-o opincă de iobag fugar. Printre cei mai limbuți se arată contele Sándor de Kalocsa, favoritul regelui în această campanie. Magistrul Andrea Albensis îl roagă să-și unească eforturile, să spargă încercuirea și să se-ntoarcă împreună. Tînărul conte de Kalocsa îi răspunde că preferă unui suzeran laș, locuind în palatul de la Buda, un suzeran de Kalocsa, locuind la Kalocsa și-i întoarce crupa calului, ordonînd retragerea spre cetatea Argeșului.

Nobilii cu vasalii, familiarii și căruțele se-ntorc în înjurăturile surugiilor și-ale lăncierilor regali.

Cînd coloana multicoloră ajunge la a doua cotitură a văii, magistrul Andrea Albensis aude, încrîncenîndu-se, huruitul acela înnebunitor, care-l paralizează. Toată noaptea, dincolo de șuierul vîntului și ropotele ploii, i s-a părut că aude mii de securi izbind în lemn și că vede

făclii, mii şi mii de făclii licărind dincolo de neguri, pe toată cuprinderea înspăimîntătoare a munţilor.

Şi iată că înainte să dea el semnalul de atac, căruţele nobililor sînt strivite sub ochii lor, Argeşul se umple de cadavre, copacii şi bolovanii îşi fac lucrarea lor necruţătoare şi gărzile care-l înconjoară pe falsul rege sînt atacate cu o ploaie necruţătoare de săgeţi. Cineva strigă : — înainte ! Cîţiva trîmbiţaşi scăpaţi de măcel duc trîmbiţele la buzele vinete. Cînd trîmbiţele sfîşie văzduhul, magistrul Andrea Albensis ştie că sună pentru judecata de apoi.

Iată-i.

În sfîrşit, iată-i.

Priveşte lacom, halucinat, şirurile de oşteni în sumane, cu arcele întinse, apăraţi de suliţaşi, care coboară în pas sprinten, desprinzîndu-se tot mai clar din negurile cenuşii ale codrilor.

2

În după-amiaza aceea au fost măcelărite rămăşiţele oştirii regelui Carol Robert de Anjou. Oşteni cu suliţe, săbii, furcoaie, săcuri şi coase au coborît din codri, în valea Argeşului. Nu s-a cunoscut nici mila, nici îndurarea. Lucra pentru ei, istoria. Se cuveneau temelii Ţării Româneşti, în care slobozenia ocinelor să stea ca o piatră de altar sfîntă : «Precum temeliile tuturor celor zidite de oameni sînt stropite cu sudoarea truditorilor, aşa şi temeliile Ţării sînt stropite cu sîngele cotropitorilor», a spus la vecernie măria-sa Alexandru Basarab, atunci cînd, în paraclisul cetăţii, arhiereul Teoctist s-a rugat fierbinte pentru odihna celor răposaţi în luptă.

3

Trei zile oştirea voievodală a strîns armele, cuirasele şi coifurile învinşilor. Trei zile oştirea voievodală a curăţat apele Argeşului de trupurile învinşilor, a strîns acele trupuri hăcuite amarnic şi le-a stivuit într-o rîpă deasupra căreia se roteau croncănind stolurile de corbi. A treia zi dimineaţa, înainte de faptul zorilor, văzduhurile şi

norii, şi vînturile au încremenit deasupra munţilor într-o linişte îngheţată. Tot atunci, a-nceput să ningă. De pe toate văile Topologului şi-ale Vîlsanului, şi-ale Rîului Doamnei s-au pornit şirurile lungi ale băjenarilor. Focuri aprinse între steiuri, chemări de bucium şi dăngătele clopotelor au vestit biruinţa oştilor româneşti.

Munţii.

Ghiţu pe stînga, pletos.

Ştiubeu pe dreapta, din stei în stei spre vîrf. Undeva pe Argeş în sus, tot mai sus, din pisc în pisc şi din codru alb de molid, în codru alb de molid, Negoiul. Negoiul, tatăl munţilor, leagănul cîntecelor, cu fruntea în ninsoarea viforîtă, cu doinele şi chiotul năprasnic al nălucilor pe la aninători, Negoiul cu ciopoarele de capre negre în sihăstriile de gheaţă ale văzduhului.

Detunate de stînci, codrii mereu sub ninsoare, codrii străvechi venind din vremea lui Burebista şi mai vechi decît Burebista, bărboşi, sfătoşi, priveghind umbletele rîsului şi ale cerbului, codrii ascultînd în liniştea deasă a ninsorii tropotele cailor de munte, paşii uşori ai plăieşimii de Loviştea, scîrţîitul carelor pline de platoşe, cuirase, suliţe şi spade, munţii şi codrii.

Cai înalţi, de oaste, crescuţi în grajdurile domneşti, gătiţi cu valtrapuri ţesute cu fir de aur, cu şei legate în ferecături de aur şi-n şei voievodul şi coconii domneşti şi căpitanii de oaste, prapurile şi flamurile ohabnicilor, suliţele, cuşmele călărimilor moşneşeşti şi măria-sa în blană de samur primind ninsoarea ca pe-o Ileană Cosînzeană, blîndă şi neprihănită, iertătoare şi fără aduceri aminte.

În faţa armăsarului, şleahul de pe care vremea a şters urmele oştirii lui riga, coamele îndulcite ale munţilor şi mai departe codrii, văile, satele, braniştele şi sloboziile pînă la Dunăre, pînă la Nistru, pînă la Marea cea Mare.

Alexandru Basarab îndăluie la trap şi după măria-sa călărimile, mişcîndu-se spre zarea împîclită a lui miazăzi.

SIC TRANSIT

DE NIŞTE SEMNE CE SE FĂCUSE PE CERUL EVROPEI, CURGEREA VREMII ŞI ALTELE ASEMENEA, PÎNĂ LA BĂTAIA DE CLOPOT CARELE VESTIT-A NORODULUI URCAREA-N DOMNIA ÎNŢELEPCIUNII ŞI-A FAIMII OSTĂŞEŞTI A MĂRIEI-SALE «IO MIRCEA, MARE VOIEVOD ŞI DOMN»

1

În anii de la Hristos 1331 papa îl felicită pe regele Carol Robert de Anjou că a scăpat cu viaţă din mîinile voievodului schismaticilor. Nu numai hăcuirea oştirii prea catolice s-a arătat ca un semn rău deasupra Evropei, dar încă alte semne au venit să i se adauge spre scîrba şi spaima noroadelor. Rangurile eclesiastice au început să se vîndă fără ruşine, fapt care l-a îndepărtat pe un anume Charles Fleur du Lys de biserica apostolică, mai ales cînd s-au înteţit afuriseniile între «galicani» şi «ultramontani» cei dintîi voind biserică franceză autocefală, ceilalţi susţinînd cu ardoare curia papală. Filip de Valois organizează artileria nu numai pentru plăcerea de a o auzi bubuind, iar ţarul bulgar Mihai ţine în leafă 3 000 de călăreţi români, a căror faimă se lăţise, după lupta de la Posada, în toate ţările balcanice, ba şi-n cetăţile italice, acolo unde se plîngeau cavalerii ucişi între munţii Ţării Româneşti. Din pricina lînei englezeşti, ţesătoriile flandreze înfloritoare şi toată Flandra stau mai mult cu ochii la Anglia decît la suzeranul de fapt, regele Franţei. Agvitania exportă în Anglia vinuri excelente şi materii colorante cu care se vopseşte lîna expediată Flandrei. Un alt conte, Jacque Fleur du Lys, pe al cărui strămoş îl cunoaştem, şi o dată cu el întreaga cavalerime franceză vor suporta consecinţele acestor afaceri, în războiul de o sută de ani şi mai cu osebire la Crécy. În tavernele, lupanarele şi foburgurile Parisului trăia din plin o lume, care mai

tîrziu l-a zămislit pe-o veşnicie pe jupînul Françoys Villon. Este binecunoscută aventura de pe maidanul de la Montfaucon, unde regele ridicase celebra spînzurătoare ; a acelui Jacque Fleur du Lys, care-a scăpat de urmăritorii săi conduşi de sălbaticul Pierre le Loup, agăţîndu-se singur în spînzurătoare, lucru de care s-a rîs în toate tavernele, descalificîndu-l pe Pierre le Loup pînă-ntr-atît, încît a fost ucis într-o încăierare la Pierre-au-lait — Piatra Laptelui — locul de retranşare al patrulelor încolţite de tîlharii Parisului.

Dintre cei 30 000 de studenţi ai Universităţii pariziene, foarte mulţi, lihniţi de foame, într-o ţinută vestimentară precară, desculţi cu nobleţe, cerşeau la porţi cu formula rituală : «Pîine pentru sărmanii alumni» şi la nevoie îşi ofereau luxul unui pepene sau al unei găini, prădate cu zîmbetul de rigoare de la precupeţele de pe uliţa Sfîntului Iacov.

Un semn de neîndoioasă primejdie a fost halul în care ajunsese monastirea Fetelor lui Dumnezeu, întemeiată cu multă cucernicie de Ludovic cel Sfînt «pentru cu trupul păcătoasele». Zvonurilor răspîndite de cele patru cinuri ale călugărilor cerşetori, unii spioni ai poliţiei, alţii spioni ai tîlharilor, ai englezilor, ai flandrezilor, ai regelui şi-ai oricui ştia să-i plătească bine, li s-a adăugat faptul că în mahalaua Sf. Pavel, acolo unde se aşezase una din monastirile Beghinelor, aduse tot de Ludovic cel Sfînt din Flandra, o patrulă de lăncieri pedeştri l-a văzut pe însăşi satana ieşind printr-un horn, într-o noapte cu lună plină, în iulie 1342. S-a spus atunci că stareţa trăia cu diavolul şi că amîndoi lucrau pentru pieirea regelui şi-a regatului Franţei. În orice caz ceva trebuia să fi fost la mijloc, din moment ce tocmai la celălalt capăt al Evropei, Balica, principe dobrogean, îi trimite în ajutor regentei Ana, mama lui Ion Paleologul, 1 000 de suliţe alese pe sprînceană şi, numai la patru ani după sus-amintita întîmplare, se petrec tot în nopţi cu lună plină două evenimente cu totul deosebite. Regele Franţei îşi aduce aminte de cele 160 de corăbii pe care regele Angliei i le-a scufundat la Ecluse în 1 340 şi-l împroaşcă cu injurii, în vreme ce i se aduce la cunoştinţă că Eduard III a debarcat în provincia mamei sale, Ponthieu, o armată de 10 000 infanterişti şi 3 000 de călăreţi, deci se află în stare de război cu Anglia. Dragoş vodă goneşte tătarii din nordul Moldovei,

întinzîndu-şi stăpînirea pe văile apelor la răsărit de munţi şi-n lunca Siretului, cu temei la Baia. Amîndouă evenimentele au urmări nebănuite şi-ntr-o parte şi-n alta a Evropei.

Cert este că înainte de a-şi aminti despre dezastrul de la Ecluse, Filip VI, regele Franţei, îi arestase pe toţi neguţătorii englezi din Flandra şi că Eduard III interzisese cu totul exportul lînii engleze spre ţesătoriile flandreze. Un diplomat abil, Jean Arteweld, trimis de flamanzi, îl convinge pe Eduard III că-l vor drept suveran, dacă va lua coroana Franţei, cu atît mai mult, cu cît majestatea sa este fiul unei principese franceze. Perspectiva e ispititoare. De la lîna engleză şi războaiele de ţesut flamande, amîndouă rezultate ale muncii paşnice şi laborioase, se trece la războiul de o sută de ani care va arunca Franţa într-o epocă crîncenă, o va aduce în istorie pe Ioana d'Arc, va prilejui bestialităţile mercenarilor şi tîlhăriile fără precedent ale organizaţiei de bandiţi, ucigaşi şi excroci numită Cochila.

În acea vreme, contele Jacque Fleur du Lys are nemaipomenitul noroc să-şi slujească suveranul. Întîmplările care se vor povesti mai jos, aparent fără vreo legătură cu ceea ce se va-ntîmpla la Nicopol în 1396, sînt întîmplări ostăşeşti, cu deznodămîntul cărora, într-un fel sau altul, se scriu alte şi alte capitole de istorie.

2

Bărbat de humor şi spirit acest conte Jacque Fleur du Lys, pe care dragostea pentru o prea frumoasă văduvă, călugăriţă cu sila de arhiepiscopul Parisului, singura rudă, îl adusese la Paris. Ca s-o vadă şi s-o răpească, se împrietenise cu maestrul Jehan Cinşpe-poli, iubitul celebrei frumuseţi de la Spitalul amorului, Marion Joly, trăise aventuri vrednice de pana oricărui cronicar şi sfîrşise prin a fi prezentat la palat de căpitanul gărzii călare, cu care avusese un duel de pomină la Petit-Pont, unde răsturnaseră coşurile cu peşte ale pescăriţelor şi stîrniseră admiraţia tuturor derbedeilor veniţi să privească Sena. Cu Jehan Cinşpe-poli, proxenet, borfaş de tavernă şi la nevoie

ucigaş, chiar cum era uns cu toate unsorile şi de aceea fără lipici la urmăritori şi cu Marion Joly, cinstitul conte a adus după o călătorie în Anglia şi în Ponthieu ştiri pe care un rege mai puţin claustrat în principii cavalereşti le-ar fi exploatat cum se cuvine.

Astfel i-a raportat majestăţii sale, între un *tournoi* şi o aventură galantă, că, umblînd prin tavernele Londrei, prin casele neguţătorilor, ale tîrgoveţilor, pe la cofetari, prin docuri şi prin alte locuri afurisite de biserică, a aflat că regele acelor mîncători de carne în sînge este mai viclean decît se poate închipui. El personal îl crede vîrît şi-n afacerile Cochilei, dacă aceste afaceri subminează regatul crinilor. Oriunde se mişcă ceva, în Franţa, în Burgundia, în Flandra, împotriva regelui, acolo se află banii, promisiunile şi oamenii lui Eduard III. Cel mai periculos lucru însă este acela că şi-a făcut o armată încă necunoscută în Europa. Majestatea sa ar fi cazul să lase travestiul în care vrea s-o viziteze pe Katherine de Berry, dealtfel total neinspirat şi de toată lumea cunoscut şi să asculte cele ce urmează. Regele Engliterei a stabilit un serviciu militar obligatoriu, cu toate că Englitera nu are decît trei milioane de locuitori, iar Franţa douăzeci de milioane. După ce şi-a organizat cu mult temei corpurile de arcaşi, recrutate din vilani mai ales, i-a antrenat cu multă chibzuinţă. Mai mult. Îi pune să se-ntreacă între ei, aidoma cavalerilor, în concursuri fastuoase, demne de cel mai risipitor senior, iar pe cîştigători îi răsplăteşte cu adevărat regeşte. Şi-a pus forjeriile la treabă şi, după modelul maurilor, a meşterit bombarde. A înrolat sub steaguri pedestrime din popor. Majestatea sa să aibă răbdare, pentru că acum vine lovitura de moarte. În cavalerie primeşte pe lîngă nobleţea de arme şi sînge, pe burghezii bogaţi care se pot echipa pe socoteală proprie. Ce zice majestatea sa de asta ?

— Bah ! Pe cinstea mea, conte, mă plictisesc de moarte... Toată maimuţăreala acestui rege de măcelari mă amuză copios ! Ha, ha, ha, rîde afectat, ironic, regele Franţei... Şi-acum, după ce m-ai înspăimîntat de-a binelea, du-te dragul meu conte şi fă-i vizita de rigoare celui mai drag ţie dintre slujitorii mei. Şi mie redă-mi libertatea de a mă duce exact acolo, unde tot regatul mă suspectează că mă duc.

— Încă două clipe, majestate.

Contele raportează în termeni energici că englezii şi-au reorganizat marina, că şantierele lucrează pe brînci ziua şi noaptea, că în armată s-a stabilit o disciplină fermă şi că:

— Majestate. Ascultaţi un slujitor devotat. Arcaşii aceia trag 10—12 săgeţi pe minut la 300 de paşi. La 200 de paşi nu scapă nici un om în picioare. În pedestrime a alcătuit un corp de cuţitaşi, recrutaţi din populaţiile sălbatice ale Ţării Galilor şi din Irlanda. I-a înarmat cu săbii scurte înfipte într-o coadă de lemn. Sînt teribili în lupta corp la corp şi nu cunosc mila pentru cei căzuţi.

— Ce vrei să-mi spui, conte? Haide, eşti obosit astăzi. Mîine, cînd ai să-mi cunoşti armata, are să-ţi vină inima la loc.

Cu acestea, majestatea sa l-a concediat pe contele Jacque Fleur du Lys, grăbindu-se în travestiul de pescar spre casa amantei sale Katherine de Berry.

3

De fapt contele Jacque Fleur du Lys n-a cunoscut cu adevărat armata regelui, decît atunci cînd trupele seniorului său au ieşit din Paris, în sunetele chimvalelor şi-ale trîmbiţelor. Toţi vasalii regelui în armuri strălucitoare, floarea cavalerimii franceze sub coifuri cu vizierele ridicate, zvîrlind glume femeilor de la balcoane, purtînd batiste parfumate la spadă sau cingătoare, călărind cai normanzi uriaşi, harnaşaţi cu valtrapuri multicolore sau cuirase de cap şi piept, mîndri de panaşele lor, de lăncile, de scuturile zugrăvite cu semnele heraldice ale vechilor familii de cruciaţi sau cavaleri care l-au slujit pe Carlomagnu, forţa de izbire a suzeranului lor, călăreau sub lumina aceea diafană de început de iunie, cînd Parisul se-mpodobeşte cu cele mai suave culori şi deasupra Senei plutesc aburi străvezii, de culoarea sidefului, încrezători pînă la inconştienţă în forţa lăncilor, a scuturilor cu semne heraldice şi-a spadelor uriaşe.

Contele Jacque Fleur du Lys, harnaşat aidoma seniorilor încă stăpîni pe fieful lor, adică neîndatoraţi pînă într-atît încît să-şi peticească cuirasa şi să călărească pe cal de-mprumut, medita sub coif la faptul că regele Engliterei se dovedeşte inteligent din moment ce şi-a alcătuit armata după situaţia stărilor, chemînd sub arme pe toţi cei interesaţi să le poarte. Cu un sentiment abia disimulat de mîndrie, el recunoaşte forţa cumplită a marii nobilimi franceze, prezentă aici cu vasalii şi familiarii ei, cu căruţele, servitorimea şi curtea, mărşăluind fără grijă sub ploaia de culori a pelerinelor, fanioanelor şi panaşelor, ca-ntr-o formidabilă poveste de arme.

E adevărat că regele prudent şi-a alcătuit o curte din cavalerimea sărăcită, din acei gentilomi cu atît mai ţîfnoşi cu cît sînt mai săraci, straşnici mînuitori de spadă, pe care-i ţine la palat, care-l slujesc cu devotament şi pe care-i are la îndemînă oricînd.

Iarăşi e adevărat că a renunţat la miliţiile provinciale. Se adunau greu, mai ales în toiul lucrului la cîmp. Cheltuieşte averi cu lefurile mercenarilor străini, acei arbaletieri genovezi, încazarmaţi, la ordinul celui ce-i plăteşte, soldaţi conştiincioşi şi mereu lîngă rege. Altfel cum s-ar fi apărat de un atac de peste mare, cu ţăranii la muncile ogorului, cu breslele clevetitoare, cu oraşele libere, mai mult plecate să se tîrguiască, decît să lupte? Trebuie să-i recunoască regelui meritul de a se fi gîndit la acest război, pregătit minuţios de Eduard al Engliterei, de zece ani, zi de zi. Începînd să-i fie cald sub cuirasă, contele blestemă arbaleta, arma asta vulgară pe care-o poate mînui orice vilan, oricare soldăţoi genovez, făcîndu-l pe cavaler să-şi dubleze grosimea cuirasei, să-şi acopere cu oţel mîinile, gambele, transformîndu-l într-o momiie de oţel, care o dată trîntită de pe cal putea aştepta liniştită fie moartea prin foamete şi sete; fie pe cea dată de cuţitaşii regelui englez; sau salvarea de la vreun scutier rămas teafăr.

Călăresc sub flamuri 50 000 de cavaleri francezi, poate una din cele mai splendide desfăşurări de forţe ale nobilimii regatului.

4

Sîmbătă 24 august 1346 de dimineaţă, Eduard III retrăgîndu-se în faţa masei impunătoare a armatei franceze ocupă o colină la nord-est de satul Crécy. Nori pufoşi

într-un cer limpede și foarte mult calm britanic, cu toată disproporția care-l descalifică. Se gîndește că retrăgîndu-se, i se poate debanda armata. Se hotărăște să primească lupta și-n zorii aceia calmi, ordonă un dispozitiv pe trei linii de infanterie, așezînd prima linie la poala colinei, sub comanda Prințului Negru, adică a fiului său, în vîrstă de 16 ani, ca să primească cel dintîi atacul francezilor și să-și dovedească buna și cuviincioasa-i instruire în ale armelor. Prinț Negru, din pricina culorii negre a armurii... Linia doua sub comanda contelui de Northampton; iar linia treia sub comanda sa regală. După primele rînduri ale liniei întîi, Prințul Negru ascunde bombardele; iar în fața liniei arcașii sapă lejer gropi dese și adînci de-un cot, în care să-și frîngă picioarele caii francezilor. Cei 3 000 de călăreți sînt așezați în spatele colinei, descălecați, mai mult să fie feriți de sulițele celor 50 000 de cavaleri inamici.

Regele trece în revistă liniile de luptă. E un bărbat demn și familiar cu arcașii cărora le-a dat cu mîna lui atîtea premii. Îl cunoaște pe Nathaniel Lobbs, fostul rotar din Wells, uriașul arcaș regal din linia întîi, atașat pe lîngă Prințul Negru, vorbește cu Blair Forfar, șeful cuțitașilor scoțieni, alt uriaș cu părul și barba roșii, prieten cu Newry din Newry, irlandezul ; conducătorul cuțitașilor irlandezi, fost marinar, ciung, de o forță temută în toată armata. La rugămintea lui Newry le dă voie să bea cu condiția să se bată zdravăn. La nevoie, dacă sînt obosiți, să treacă în repaus pe loc, cu armele pregătite. Se pare că va ploua. I-ar sfătui să-și țină arcele sub pelerine. O patrulă călare raportează apropierea francezilor. Regele ridică din umeri. Se-nvelește în pelerină. Ploaia de august începe să toarne torențial. La amiază pămîntul chiftește de apă. Iată și cavaleria franceză. Caii abia se smulg din nămolul lipicios. Arbaletierii vîslesc în noroiul pînă la genunchi, apăsați sub arbalete, cu curele cu săgeți și săbii.

Contele Jacque Fleur du Lys mormăie și-njură ploaia, nămolul și blestemata grabă a baronilor care vor neapărat să vadă culoarea sîngelui englez. Regele l-a trimis să-l însoțească în recunoaștere pe celebrul cavaler Monne de Basele. Monne de Basele e de-o curtenie aspră și distantă cu toți trei seniorii care-l însoțesc. Trebuie să-i recunoască curajul și priceperea. Trece la trap ușor, în bătaia arcașilor, pe toată lungimea liniei întîi. A ieșit soarele. Englezii îl au în spate. Stau impasibili, culcați pe pelerine, cu coifurile alături și-l privesc cu mîna streașină.

— Calmul ăsta cere o noapte de odihnă pentru noi și cai, spune cavalerul Monne de Basele. Se-ntoarce la galop mic spre locul unde regele stă între scutieri și paji, cu armura stropită de noroi.

Cavalerul îi raportează situația dispozitivului inamic.

— Părerea dumitale, cavalere ?

— Să ne spălăm, să ne curățăm, pe noi, caii, armele, să mîncăm și să dormim, sire.

— Dar părerea dumitale, conte, prea cunoscător al talentelor militare ?

Jacque Fleur du Lys se-nclină-n șa.

— În afară de să dormim foarte bine, nimic în plus, sire.

— Atunci să se ordone descălecarea și repausul, după ce se intră în dispozitiv.

Strigăte sălbatice pe toată armata cavalerilor. Săbii trase din teci.

— *Montjoie !*

— Să ne batem !

— Am venit pînă aici să dormim ?

— Pe Saint Denis, domnilor.

— Rușine !

Contelui Fleur du Lys fanfaronada asta franceză îi place ca oricărui francez, mai ales din sud. Totuși. E mai cuminte altfel. Cavalerii se desfășoară fără nici un ordin.

— Pe legea mea, domnilor, spune regele, n-are rost să începem mîine, ceea ce putem isprăvi chiar acum.

Își trage sabia sub cea dintîi aversă a ploii de după-amiază. Jacque Fleur du Lys pleacă la galop să transmită arbaletierilor ordinul regelui : Atacul !

Arbaletierii urlă sălbatic, fără să-i tulbure pe englezi care-și văd calm de treburi. Se echipează, intră în rînduri și cînd arbaletierii asudați, tăvăliți prin noroi sînt la distanța convenabilă, însemnată printr-un țăruș de alun, descoperă bombardele care trag mizerabil după părerea contelui Jacque du Lys, dar îi sperie zdravăn atît pe arbaletierii luați prin surprindere, cît și caii. Aha ! genovezii își pregătesc arbaletele, *Mordieu !* De ce nu trag ? Pe Saint Denis, li s-au înmuiat corzile ! Nenorocirea. Arcașii

englezi au deschis o tragere vijelioasă. Îi culcă la pămînt pe genovezi. Îi masacrează numai cu arcurile. Genovezii fug. Pe pachete. Toată linia. Toată armata pedestră fuge în debandadă, urmărită de șuierul ațîțat al săgeților engleze.

— Du Lys !

— Ordin, sire !

— Trădare, du Lys ! Masacrați-i pe imbecilii ăștia ! strigă regele. Haide, domnilor ! Să nu spună că au mîncat gratuit solda regelui Franței.

Contele zboară la căpitanul gărzii călare. Seniorii au și pornit la trap mic. Iau în pieptul cailor arabaletierii înnebuniți de spaimă.

Genovezii cad sub săbiile regelui pe care-l slujiseră. Blestemații de insulari lungesc tragerea. Lovesc caii. Nechezături sfîșietoare. Huruitul cuiraselor, atunci cînd se prăbușesc seniorii. Bufnetul înfundat, noroiul care stropește, dezordine. Genovezii rămași teferi scapă cu fuga. Nebunie, își spune contele și-l caută pe rege în masa de cavaleri pornită la șarje fără să se regrupeze. Rămîne în urmă atît cît să vadă șarja decimată de arcași, cu mult înainte de a ajunge măcar la linia întîi a pedestrimii engleze. Trîmbițele sună regruparea. *Parbleu !* Oroare. Cuțitașii ieșiți din spatele liniilor de arcași îi asasinează pe cei căzuți în văzul regelui Franței și-al întregii ei noblețe de arme.

Scenă oribilă. Cuțitașii caută golul între armuri și coifuri. Între plăcile armurilor. Cavalerii răsturnați în nămol, cu picioarele prinse sub caii morți, se lasă asasinați fără să poată face o mișcare. Cuțitoaiele englezilor sînt pline de sînge. Regele Franței ordonă a doua șarjă.

Curajul seniorilor, curaj admirabil, nu poate învinge tragerea rapidă a arcașilor. Contele d'Alençon, fratele regelui, conduce seniorii într-un iureș de cuirase și lănci plecate pentru împuns. Contele Jacque Fleur du Lys călărește la două lungimi de cal în urma regelui.

— *Montjoie !*

În sfîrșit. Linia întîi este ruptă. La spadă, domnilor ! La spadă ! Caii se-nvîrt greu pe clina moale a colinii. Începe lupta cu oamenii de arme englezi din garda Prințului Negru. Cavalerii sînt agățați cu cîrligele, smulși din șei, ca să fie înjunghiați. Lupta ține de-o veșnicie. Regele

Franței nu mai are rezerve. Cel al Engliterei, încă două linii de infanterie și cavaleria neatinsă. Asfințitul luminează tragic un cîmp de morți.

Intră în acțiune linia a doua, cu contele de Northampton. Contele Warwick, păzitorul moștenitorului, trimite un curier regelui Eduard. Îi cere să intre în luptă.

— Fiul meu nu are nevoie de ajutor ! Vreau ca victoria asta să fie a lui.

Răspuns chibzuit, de ostaș calm, care supraveghează mersul luptei din vîrful colinei și vede ansamblul cu totul în favoarea lui. În vremea asta regele Franței luptă ca simplu cavaler. Doi cai sînt uciși sub el. Contele Jacque Fleur du Lys se bate homeric. Prin viziera căștii nu poate cuprinde proporțiile dezastrului. În schimb se miră după fiecare lovitură de sabie, că e viu și că poate s-o dea pe următoarea. Are mereu în flancuri alți cavaleri francezi. Pe unii îi vede smulși din șei în clipa cînd aude hîrșîitul cîrligelor pe cuirase. L-a văzut căzut pe Charles, fratele regelui. Pînă să ajungă la el (a trebuit să răstoarne patru oameni de arme englezi), prințul a fost asasinat. I-a văzut uciși pe conții Louis de Blois, d'Aumale, de Saint Pol, floarea cavalerimii franceze. Noaptea care cade își așterne giulgiul pe cavaleria seniorală franceză, ucisă de arcașii englezi și de lipsa de prevedere a suzeranului.

Noapte. La focurile sărace ale învinșilor i se povestește regelui înnebunit de durere, cum : «dacă lupta a fost pierdută, onoarea militară a fost păstrată neîntinată».

— Se știe că la chemarea majestății voastre a venit și regele Jean de Bohème, bătrînul senior aproape orb, înconjurat de vasali, printre care, sire, l-ați remarcat pe redutabilul Monne de Basele. Cînd i s-a raportat mersul luptei, bătrînul rege și senior a cerut curții sale îngăduința de a da o lovitură de sabie, rugîndu-și cavalerii să-l ducă cît mai înainte, unde lupta este în toi. Răspunsul l-am auzit eu, sire :

— *Volontiers, monseigneur !*

Cavalerii i-au legat calul de calul viteazului Monne de Basele și al altui cavaler și regele, aproape orb, a șarjat cu vasalii săi.

Regele Franței își ridică fruntea cu aer de sfidare nobilă.

— Atîta vreme cît sînt slujit de asemenea oameni, lupta nu e pierdută, domnii mei. Doresc să știu ce s-a-ntîmplat cu regele Jean de Bohème. Auzi, du Lys ?

— Da, sire !

A doua zi, duminică, zi de odihnă a armelor, armistițiul Domnului, cum i se spunea, contele Jacque Fleur du Lys l-a găsit pe regele Jean de Bohème după însemnele heraldice, armură și arme, mort între cadavrele celor doi vasali și-ale cailor legați de zăbale.

5

Contele Jacque Fleur du Lys a meditat cîțiva ani asupra celor întîmplate, în sihăstria castelului strămoșesc. Și-a dat seama că-n lume s-a-ntîmplat ceva. Că bravura cavalerului francez, acest excelent luptător individual, mîndru de arborele lui genealogic cu rădăcini în nobilimea lui Carlomagnul, indisciplinat, dornic de strălucire, nu de a executa ordine, nu mai face față cîmpului de luptă. Că acest cîmp de luptă se supune unui plan unic, unei dorințe unice. Cavaleria cuirasată nu poate avea decît un singur fel de luptă, izvorît din caracteristicile armamentului, lipsei de mobilitate și forței uriașe de izbire și anume ; șarja în masă. Dacă reușea să ajungă la inamic, dispozitivul de șarje se dezarticula într-o mulțime de lupte corp la corp, după principiul :

«Vir, virum legit». Fiecare om își caută omul său.

Gîndind la puterea arcașilor, a pedestrimii, la inconvenientele cavalerului cuirasat, care parcă a murit o dată cu regele cavaler Richard-Inimă de Leu, străpuns de săgeata unui arbaletier anonim, contele a scris un tratat «Despre folosirea cavaleriei cuirasate în războiul la care participă vilanii, meșteșugarii și pedestrimile cu arce» pe care l-a dedicat regelui Franței.

Tot acolo, contele are curajul să spună că un conducător militar nu mai poate fi un simplu mînuitor de spadă, ci că el trebuie să conducă lupta în ansamblu, s-o stăpînească și neapărat să aibă la dispoziție o rezervă cu care să poată smulge victoria în momentul decisiv. Aluzia la suveranul său e foarte transparentă.

6

La 1359, Bogdan de Cuhnea, voievod maramureșan, se rupe de sub suzeranitatea coroanei maghiare, trece în Moldova, ridică oaste și se proclamă independent, în ciuda ostilităților deschise de Ludovic cel Mare. Oștenii cunoscuți la Posada, precum căpitanii Năstase și Ion Aghiazmă se pristăviseră de mult, trecînd între cei drepți și feciorii lor moștenindu-le cinul și slujbele erau și ei sub steaguri, unul, Vasile Aghiazmă, stegar, iar celălalt, Petre Năstase vătaf de plai, la Nucșoara. Amîndoi vegheaseră pe la nunțile fiicelor măriei sale Nicolae Alexandru, prețuit și temut în lumea Dunării de jos. Ana s-a măritat cu țarul bulgar Stracimir, Anca cu țarul sîrbilor Ștefan Uroș ; iar de negrăit frumoasa Elisaveta, cu măria-sa palatinul Ladislau de Oppeln, cel mai înalt dregător al Ungariei. S-au văzut atunci alaiuri domnești la porțile Curții de Argeș, rădvane poleite în aur, vornicei în coantășe, împintenați, călărind cai care zvîrleau flăcări pe nări, s-au văzut voinici bulgari, mustăcioși și alți voinici sîrbi, gătiți cu nădragi găitănați și cojoacele țesute-n fir, s-au văzut joimiri și călăreți unguri, împlătoșați, clopotele băteau a bucurie dangăte vesele în zile strălucitoare de vară spre scapăt ; la curțile măriei sale se auzeau cobzele și naiurile, cîntăreți coborîți de sub munte ori veniți din Vlăsia, ori de la Buzău, cîntau cîntece de vitejie și cei doi oșteni s-au cunoscut, mai apoi s-au încuscrit, că fiecare avea cîte-o soră și cum veniseră la petrecerile domnești, cum jucaseră sub nuci și cinstiseră cu ulcelele s-au plăcut și s-au luat. N-au băgat de seamă o anume împoncișare între ohabnici și domn ; iar într-un an, știu amîndoi că s-au suit în șei să împungă, să lege și să bată la scară niște cojani de prin părțile Ialomiței de jos, care se ridicaseră cu armele împotriva dăbilarilor domnești.

Cam prin 1353, s-au tulburat iar apele cu riga unguresc, care era acum Ludovic cel Mare și-n scaun la Argeș stătea cu putere și-nțelepciune măria-sa Vlaicu Vodă. Măria-sa Vlaicu Vodă, stăpîn pe Amlaș și Făgăraș, mai mult peste capul lui riga, primește știri cum că acesta a dat în 5 ianuarie 1354 o proclamație prin care cheamă trupele sub arme, pe ziua de 24 februarie, la Temișoara, întrucît Vlaicu a «uitat de suveranitate».

Aici își are loc întîmplarea prin care se ajunge ca un foarte viteaz cavaler francez, vicontele Hillot Fleur du Lys, venit în garda palatinului Ladislau de Oppeln, s-o însoțească pe noua palatină Elisaveta Basarab de Oppeln, să se îndrăgostească nebunește atît de frumoasa doamnă palatină, cît și de una din fetele care-au însoțit-o pînă la vama de la Turnu Roșu, anume Glafira, fiica marelui spătar Nicola Ursu de Brădet, ajuns la aproape 80 de ani, încă verde, la a patra nevastă, cu mîndre dintre moșnence de la Rucăr, la Loviștea. Nu se știe din ce pricină, poate pentru că s-a arătat prea înfocat în serviciul doamnei palatine sau poate pentru că se dovedise cel mai bun călăreț și luptător în turnirurile organizate în cinstea minunatei Elisaveta, poate că la un asemenea turnir Elisaveta îi dăruise o eșarfă de mătase străvezie, poate pentru toate astea la un loc, palatinul l-a înălțat în grad pe vajnicul viconte fugit din Franța din motive absolut riguroase, trimițîndu-l ca un fel de ambasador permanent la curtea socrului său.

Aici a găsit-o pe Glafira măritată cu un nobil foarte sălbatic, un fel de comandant al gărzii voievodului, bărbat de-o frumusețe rar întîlnită, de care soția lui era îndrăgostită fără leac. Într-una din seri, plimbîndu-se melancolic prin cetate, a auzit o frîntură de conversație în cea mai pretențioasă latină. Spre surprinderea lui, sub unul din nucii străvechi ai grădinii voievodale, cei care dialogau pe-o temă de dogmă erau preotul catolic al bisericii de la Cîmpu-Lung, fra Benedict Silvestro și unul din ofițerii gărzii călare, stegarul Vasile Aghiazmă. În seara aceea vicontele Hillot Fleur du Lys și-a găsit un prieten instruit, stegarul fusese trimis de domnitor să slujească cinci ani unui senior raguzan ; iar stegarul un confident amabil, ironic, plin de imaginație și plictisit.

S-au pus la cale vînători și s-au făcut vînători de urși și mistreți, în care cîini aproape sălbatici stîrneau fiarele din culcușurile lor, vînătorii în frunte cu voievodul descălecau și cu arcul, cu sulița, dar mai ales cu o spadă scurtă, își rezolvau pasiunea. Mistrețul încolțit de cîinii uriași, gîfîind de goană, cu ochii roșii, țepos, cu coama zburlită îl aștepta pe voievod, bine proptit în picioare. Vînătorii domnești stăteau gata cu sulițele. De cele mai multe ori nu era nevoie de nici o intervenție.

Prietenia cu stegarul s-a transformat într-un fel de frăție, atunci cînd amîndoi, la o vînătoare a ohabnicului Cristea Obedeanu de Galeș, la poalele Clăbucetului, într-o toamnă plină de lumină rară, cu muntele arzînd în toate culorile, s-au rătăcit de grosul vînătorilor și-au dat piept cu o namilă de urs care purta în ghebă trei săgeți. Dintr-o labă și-o mușcătură, ursul, aproape negru, a frînt șira calului pe care-l încăleca Hillot Fleur du Lys. Prins sub animalul în agonie, vicontele și-a văzut moartea cu ochii. Ursul uriaș, bălos, înverșunat, s-a aruncat asupra lui. I-a simțit duhoarea respirației pe obraz. Într-o clipă de humor și-a zis că Franța pierde unul dintre cei mai vajnici spadasini. Ursul a intrat în sulița scurtă, de vînătoare, a stegarului, proptită cu coada în pămînt. A fost o luptă îngrozitoare. Stegarul a zăcut o lună, cu carnea sfîșiată pe umeri și spate. Întîmplarea asta se leagă nemijlocit de participarea vicontelui la Jacherie și zece ani mai tîrziu, la luptele de la Vidin și Tîrgoviște, împreună cu fiul său din flori, Cahuzac, mai tîrziu viconte Fleur du Lys.

Se mai leagă încă de moartea lui departe de Franța și de îngroparea sub lespezile bisericii domnești din Curtea de Argeș, în fața unuia din stîlpii din partea stîngă a naosului, la piciorul catapetesmei, mormînt care se vede și astăzi, singurul străin între mormintele acelor voievozi Basarabi, întemeietorii.

7

Unele din semnele neliniștitoare ale acelor vremuri începuseră să se arate asupra cerului Țării Românești. Mai ales noaptea, în odaia de taină a caselor domnești de la cetatea Argeșului. Basarabii de după Posada stătuseră de veghe întru înflorirea și așezarea țării. De la Marea cea Mare pînă-n valea Timișului și-a Carașului, din Moldova pînă în cîmpia crișană, fiii acestui pămînt ieșeau primăvara cu plugurile în braniștele pe care le smulseseră codrilor, cu săcurea și focul. Se născuseră din vechi, unele venite de peste veac, din lumea trecută sub glie a dacilor și-a geților, a sciților și-a sarmaților, obiceele de la botezuri și nunți, de la priveghiuri ori cele din vreme de secetă, ori de la strînsul roadelor.

Se-mbucurau luncile dezmierdate de suflul primăverilor cînd ieşeau fetele cu mieii la păşune. Răsunau văile de cîntecele vitejeşti, cînd se duceau călărimile moşneşeşti la cătarea de oaste a voievodului, de Paşti. Pe acele văi, pe care coborau ori urcau călărimile spre Cetatea Argeşului, veneau de la plaiuri vînătorii domneşti, purtînd şoimi îmblînziţi pe umărul drept, pui de urs, de cerb şi de capră roşie, pentru grădina măriei sale, desfătul coconilor, al jupîniţelor de la curte şi-al oaspeţilor străini. Se ţeseau pe acele văi ohabnicii înzăuaţi, tropotind la trap des, urmaţi de oamenii lor, cu lănci şi scuturi, cu dolmane din catifea frîncească, călărind cai ageri. Pe urmele ohabnicilor veneau robii ţigani, ori tătari, mînînd harabalele cu corturile şi de-ale gurii. De sus, de la geana munţilor, coborau plăieşii. Veneau din lumea sihastră a cetinilor, cu frunţile semeţe, aducînd cu ei ceva din albăstrimile tari ale crestelor.

Galere bizantine, genoveze, ale îndepărtatului Brabant, sau sub pavilion burgund, acostau la schelele Mării Negre ori la cele dunărene. Prin Curtea de Argeş coborau la Bizanţ, sau urcau în Cehia, Ungaria şi Polonia chervanele neguţătorilor. Tătarii stăteau în ulusurile lor, ori îşi încercau puterile în cnezatele ruse şi-n Podolia.

În anul 1365, nu mult după ce-a dat colţul ierbii, stegarul Vasile Aghiazmă care dusese la cetate, la Turnu, porunca voievodului către pîrcălabul State, să strîngă toate satele la posadă şi să facă întocmai cum are să-i spună meşterul Johannes König de la Braşov, stînd de vorbă în foişor cu acel pîrcălab, om căruia nu-i sufla nimeni în borş, că era aprig, chior şi nu mişcau mărginaşii de straje prin prepeleacuri, nici satele închinate cetăţii, nici dervengiii bulgari care încercau să treacă Dunărea în nopţile fără lună, să prade tabunurile de cai ieşiţi la păşunat ; stînd ei de vorbă într-o înserare dulce, cu miros de ape, de mîl şi de sălcii înflorite, că se scurgea tot vişiniul din cer pe undele Dunării, i-a spus State ce i-au răspuns iscoadele lui de dincolo şi de la Tîrnovo. S-a izbit sultan Murat cu ţarul Şişman de la Tîrnovo şi l-a biruit păgînul pe ţar, care i s-a-nchinat. Mai mult. Azi-noapte a trecut Dunărea cu şeica, viteazul Ion Cap de bou care-şi are baştina pe Osma, nu departe de Nicopol, închinat ţarului de la Tîrnovo. Viteazul Ion Cap de bou a fost cu oamenii lui sub steagul ţarului în lupta cu Murat. Cînd

a văzut cum stă crugul războiului şi-a slobozit oamenii acasă, iar el îmbrăcînd strai de om sărac şi cam nebun, s-a strecurat în Urdi-alai-ul padişahului, adică între muierile, zarafii, neguţătorii de robi, pehlivanii şi dervişii care vin după oştirea păgînă, că ăştia pradă şi robesc şi tabără ca lăcustele pe locurile de le cuprinde sultanul cu sabia. S-a strecurat acolo şi-a venit cu turcii pînă la Paskaleyez, unde-au legat tabără, turcii de o parte, ţarul de alta, că acu dacă i s-a-nchinat turcului, se ţine după el ca un dulău după haraba. Din iscodiri, trăgînd cu urechea pe la focurile spahiilor şi-ale martologilor bulgari, a-nţeles că sultanul vrea să-ncerce tăria măriei sale Vlaicu Basarab, a oştirii, ca şi bunătatea ţării de care s-a dus vestea în toţi Balcanii. Că neguţătorii de robi îşi freacă mîinile la gîndul pleanului pe care o să-l facă, mai ales se bucură de frumuseţea muierilor, că pe ele vor să le robească pentru haremuri. Sînt şi neguţători harapi şi de la Eghipet, cunoscuţi pentru lăcomia lor după fete tinere. El, pîrcălabul, zice să-ncalece stegarul şi s-o ţină într-o întinsoare pînă la cetatea de scaun, să-i spună măriei sale că n-ar avea nimic de pierdut, dac-ar da cătarea de oaste din anul ăsta la Roşii de Vede, cam în două săptămîni. Pînă atunci are să ţină hotarul cu mărginaşii. O să scoată sufletul din meşterul Johanu. N-o să-l lase din gheare pînă cînd nu vede cetatea întărită, cu cele două foişoare noi gata, cu zidurile ridicate de încă două suliţe. Cît despre frecatul mîinilor, mai curînd va fi frîntul lor, pentru că iscoadele au să-i dea de ştire cînd are să ajungă sultanul la o zi şi-o noapte de Dunăre şi-atunci are s-aprindă el ciugile, are să sune cornul şi buciumele pe tot hotarul, să se tragă muierile cu plozii şi bătrînii la adăpost, în codrul Vlăsiei.

Stegarul Vasile Aghiazmă a-nţeles sfatul pîrcălabului, cu o pricepere a evenimentului încrustată în fiinţa lui cea mai adîncă. A ştiut că nu seamănă vorbe-n vînt şi-a mai priceput că de-acolo, de peste apele lucii şi-nnegurate ale Dunării, din întunecimile care ţes malul celălalt, se ivesc primejdii încă necunoscute, dar de spaimă şi de cumpănă.

N-a mai aşteptat dimineaţa. A treia zi, la scapăt, a bătut la porţile cetăţii de scaun. Şi noaptea, în cămara de taină a măriei sale, împreună cu un bărbat necunoscut, căruia măria-sa îi spunea kir Ion Bîrlădeanu şi-i arăta multă preţuire, a mărturisit tot ceea ce aflase de la pîrcă-

lab. S-a mirat cînd voievodul a zîmbit, l-a bătut pe umeri și i-a spus :

— Să trăiești, stegare Aghiazmă, și să-ți dobîndești cu cinste căpitănia. De trei zile aleargă olăcari la toți ohabnicii și la toți cei îndatorați să slujească cu arma. Pîrcălabul State are mintea ageră și inima credincioasă. Du-te și te primenește, dormi cît ar dormi vînătorul și mîine în scări. Te-așteaptă 500 de sulițe să le duci la Turnu și să stai acolo pînă la porunca mea.

Așa a început, în acel an bătrîn 1365, slova dintîi din lungul slovelor scrise cu sînge în această Cronică de Arme, închinată acestor fapte și-acelor bărbați vechi, așternuți sub brazdă întru cinstea lor vitejească, întru slava fără de moarte a slobozeniei, întru cinstirea urmașilor, a veacurilor și-a pămîntului care i-a dezmierdat cu toate frumusețile sale.

8

La-nceputul lui iunie, sultanul și țarul Șișman de Tîrnovo, intră între zidurile Nicopolului. Într-un fapt de zori cu ceață lăptoasă pe Dunăre, șeici și galioane de la schela Nicopolului se lasă pe firul apei, încărcate cu pedestrime otomană. Vîslesc fără zgomot. Sînt dubasuri grele, cu cîte 50 de oșteni, șeici cu cîte 20 de pedestrași și galioane care-ncarcă pînă la 100 de călăreți, cu cai și arme. Vasele alunecă pe luciu și ies la malul Țării Românești, mai jos de Turnu, cam, prin dreptul ocinelor mărginenilor de la Flămînda. Liniște între sălcii, fuioare de pîclă, stîrci și cel dintîi ciripit de păsări o dată cu zorii.

Nici sultanul, nici țarul Șișman bucuros să-ndrepte pofta de pradă a osmanilor peste Dunăre, nu văzuseră ciugile învîlvorînd nopțile. Nici unul, nici altul nu auziseră tînga și poruncile buciumelor. Dar mai ales, în dimineața asta, n-au văzut umbletele călărimilor stegarului Vasile Aghiazmă. De cum s-au pornit dubasurile pe apă, undeva în ostrov s-a aprins un foc. Focul era făcut în mal, apărat dinspre Nicopol cu snopi înalți de papură. Olăcari sprinteni veniți de la prepeleacurile suite-n vîrful sălciilor străvechi i-au spus stegarului unde se lasă dubasurile. Tot atunci s-au desprins de la schelă, de la Turnu, șeici vîslite

ager de pescarii locului. Oșteni de la cetate duceau în șeici făclii de cîlți înmuiate în păcură. Șeicile acelea alunecau repede sub poala sălciilor și-n umbrele dese ale malului.

Stegarul Vasile Aghiazmă și-a vîrît oamenii în bălțile de lîngă Flămînda. Cîțiva oșteni, cu surcele și trestie uscată, au aprins focuri prin vetrele părăsite ale satului. Ceilalți au tăiat brațe de stuf verde pe care l-au legat la oblîncuri. În puțină vreme cei cinci sute de călăreți nu s-au mai văzut din baltă. Cocoșii aduși în traistă cucurigau mîniați. Cele două vaci, cărora li se luaseră viței, mugeau a jale, priponite pe un tăpșan. Ba un cetaș mai sprinten la minte, pe nume Sfîrîială, luase și-un berbec în șa, acu îl strîngea de boașe și berbecul behăia amarnic, ca pentru o sută de mioare.

Așa s-a făcut că buluc bașa Osman Sungürlü, căpetenie de akingii — oșteni de pradă — fără altă mulțumire de la sultan decît ce le cădea lor sub iatagane — hîrșit în rele, a lăsat adăpostul luncii prin care se strecura ca șarpele și-a ieșit în șleah, cu iataganul gol în mînă.

Buluc bașa Osman Sungürlü își așezase oamenii la Orta-Köji, înțelegîndu-se cu acest Köji, cap de orta, să-i lase lui palanca de pămînt și saraiul, la prețul pe care-l va cere. Köji i-a cerut 50 de femei grece și 10 cai de șa. Osman Sungürlü i-a dat 30 de femei grece și 5 cai de șa. S-au tocmit, s-au făcut tîlhari și porci de cîine, l-au chemat în ajutor pe însuși Alah și pînă la urmă au făcut tîrgul. De la Orta-Köji sînt patru ceasuri de trap pînă la Adrianopol, scaunul slăvitului padișah. De aci se deschid văile apelor fie spre inima Balcanilor, fie spre coastele grecești de sub stăpînirea Bizanțului. În cinci ani Osman Sungürlü a legat negoațe cu cei mai cunoscuți vînzători de robi din Anatolia. Veneau la saraiul lui din Orta-Köji, îi aduceau toate bogățiile orientului și plecau cu roabele din Muntenegru și Serbia, din Bulgaria și Peloponez, cu băiețandrii buni să slujească puternicilor de la Bagdad și Cairo.

Acest Osman Sungürlü trecut în catastiful lui kir Ion Bîrlădeanul ca cel mai aprig dușman al creștinilor, abia apuca să vadă obrazul îmbujorat de somn al femeilor vlahe. Ion Bîrlădeanu, străstrănepot al unui alt Bîrlădean mort în lupta cu tătarii la Tălmaciu, își avea corăbiile și casele de negoț în Bizanț, stînd în bune relații cu împăratul. Ținea negoț cu Țara Românească și în fiecare an, spre

toamnă, venea să se-nchine măriei sale, voievodului Vlaicu Basarab. Anul ăsta venise mai în grabă, aflînd de la iscoadele sale și neguțătorii osmani despre pregătirile de război ale sultanului.

Cei peste 300 de akingii ai buluc bașului Osman Sungürlü se-mprăștiaseră fără vreo poruncă, sub iataganul căpeteniilor. Mergeau fără zgomot, cîte 50, pe marginea șleahului, aproape tupilați, cărînd cu ei frînghiile pentru legat robii și vitele și dăsagii dubli pentru hăinărie și scule. La urmă tropoteau măgarii și catîrii trecuți Dunărea cu bășici de bivol legate-n chingi, și ei legați la pupa dubasurilor. Pe mal, sub ochii iscoadelor, debarcau spahiii împărătești, noblețea de arme a semilunii. Dobîndiseră prin lupte timaruri bogate în Europa și Asia Mică. Slujeau sultanului pentru aceste timaruri și ziameturi. Coborîtori din vechile triburi de cuceritori osmani și seldjucizi, cruzi în luptă, viteji și fanatici, fuseseră descriși cu amănunțime voievodului Vlaicu de către kir Ion Bîrlădeanu. Acum încălecau pe pachete, purtau platoșe din piele de bivol sau rinocer, prinse în bolduri de aramă, coifuri de Damasc cu vîrf, nazal și apărătoare de ceafă, iar pe umeri aveau agățate piei de pardos, de tigru sau pelerine sîngerii. Lănci scurte, scuturi și săbii încovoiate — agen clich — călite în forjeriile Damascului.

Dumnealui, stegarul Vasile Aghiazmă nu-i cunoscuse încă.

Putem spune aici, că numai la un an de la această întîmplare, i-a cunoscut, chiar în timarurile lor, după cum se va vedea.

Deocamdată stă în baltă cu apa pînă-n burta armăsarului și se uită cu cîtă îndemînare înconjoară akingiii marginile satului, cum se tupilează pe la rădăcinile pomilor, prin sălciișul din țărmul bălții. Aude tropotele cailor. Îl simte pe Zmeu tresărindu-i sub pulpe. Cei dintîi călăreți turcomani vin la trap ușor, cu lăncile la picior.

Cînd iscoada repezită de la țărm îi cade în spate, cu calul spumă și-i spune :

— Gata, stegare ! Stegarul se uită în dreapta și-l vede pe cetașul Sfîrîială cu mîna în straja săbiei, iar dincolo de cetașul Sfîrîială, pe cetașul Umbră, mai marele mărginenilor de la Flămînda, ridicîndu-se în genunchi, nu mai departe de zece pași de oamenii bașbulucului Osman Sungürlü.

Își scoate sabia. Leapădă snopii de papură. Toată balta se-nsuflețește. Zorii se-nfiripă luminoși în fuioarele de ceață străvezie. Un strigăt sparge liniștea :

— Pe ei, mă !
— Taie, mă !
— Taie !

Lupta e scurtă și icnită. Luați din pripă acolo unde așteptau să cadă peste somnul zorilor, osmanii se apără vitejește. Akingiii cad sub ghioagele și săcurile mărginașilor. Spahiii intră în sulițele călărimii de Argeș. Stegarul sprijină în scut loviturile repezi ale unui spahiu uriaș, c-o blană de tigru pe umăr. Îi vede ochii oblici, c-ai tătarilor. Pomeții obrajilor, ieșiți de sub coif. Spahiul gîfîie. Se opintește în scări. Stegarul poartă la oblînc un bici în șapte plezne, un fel de cnut din piele de bivol, la capătul fiecărui șfichi c-o bilă de plumb. Vrea să-l închine măriei sale pe acest uriaș, căpetenie de spahii osmani.

Lovitură cu sabia. Sprijin cu scutul. Zmeu ascultă de pulpă. De pinten. Răcnete de moarte. Trupuri încleștate în luptă. Fulgerul săbiilor. Gîfîitul turcului, o mișcare repede cu sabia, mîna pe bici, o lovitură peste grumaz, cele șapte plezne lungi se-nconjoară șerpește pe grumazul și trupul uriașului, zmucitură și iată-l în țărînă, căutînd să scape cu lovituri de hanger.

Șeicile de la Turnu strecurate pe sub sălcii ies în coasta dubasurilor și-a galioanelor. Pînă să se miște straja, făcliile zboară învîlvorate, între borduri. Arcași ascunși pe mal, străjerii de la prepeleacuri săgetează oamenii rămași în șeicile neajunse de foc. Luptă scurtă la sabie. Pescarii leagă șeicile la șeicile lor. Două galioane iau largul. Se-ndepărtează cu toți lopătarii vîslind de sîrg în susul Dunării, spre cetatea Nicopolului, ale cărei turle și foișoare se văd înălbăstrind pe zarea străvezie a zilei.

O sută de prinși, între funiile aduse tocmai de la Orta-Köji ca să le cetluiască acum mîinile ucigașe. În capul convoiului Osman Sungürlü, cu țeasta rasă, însîngerat și lîngă el spahiul Iusuf Silivri, în platoșe, fără coif, legat la șaua stegarului Vasile Aghiazmă. Cai cu armele legate de șei. De jur împrejur călărimea de Argeș. Din bălți orăcăitul broaștelor, un bîtlan vîslind rar prin cerul de iunie, grangurii, și-n urmă mărginenii chemîndu-și muierile de la codru :

— Hai tu, Floricooo, hai !
Şi-un glas gros, răguşit, încercînd un cîntec nou :

« — Alelei păgîn, păgîn,
Venişi zilele să-mi curmi :
Trecuşi Dunărea hoţeşte
Mi te luai voiniceşte —
Trecuşi Dunărea în zori
Mi te luai de subţiori...»

...Stegarul Vasile Aghiazmă ţine şleaul Turnului, fără să ştie ce stea duce-n vîrful plin de sînge al suliţii.

9

Primăvara lui 1368.

În cetatea de scaun a Argeşului se ţes olăcari, iar noaptea, iscoadele. În luncă mugurii fragezi, abia plesniţi. Argeşul, mare după viituri şi-n munţi zăpezi strălucitoare pe creste. În seara de 12 aprilie, stegarul Vasile Aghiazmă, într-un caftan de neguţător, c-o barbă sălbatică, face larmă la casa străjilor, pentru că cetaşul de slujbă nu-l cunoaşte, nu-l lasă să intre şi pîrcălabul cinează. Stegarul travestit în neguţător e plin de noroi. Calul numai spumă, abureşte. Peste cetate trec sus, alunecînd spre miazănoapte, cocorii.

La acelaşi ceas descalecă în acelaşi loc vătaful de plai Petre Năstase de la Nucşoara.

— Tu, Vasile ?
— Urgie, Petre. Dar tu ?
— Urgie şi eu !

Aşa-au intrat la măria-sa. Stropiţi de tină, mirosind a cal şi-a năduşeală. Pîrcălabului i s-a oprit tîrtiţa de cocoş în gît, cînd a auzit cine strigă la cămara străjilor. Nici n-au intrat la măria-sa cei doi şi pîrcălabul a sculat olăcarii de rînd, i-a pus să-şi adape caii, să-i gătească de drum şi să stea gata, cu merindea în traistă. Olăcarii pîrcălabului trebuiau s-alerge la cetăţi. La Turnu, la Giurgiu, la Tîrgovişte şi Dîmboviţa, la Brăila şi Chilia, la Isaccea.

Măria-sa în cămara de taină, cu logofătul Ion Marele. Vătaful de plai Petre Năstase spune că dincolo de munţi

se strigă la oaste. Atît. Veştile aduse de stegar sînt crîncene. Sultan Murad a legat tabăra la Adrianopole, cu ienicerii şi spahiii steagului galben. Ce-s ienicerii ? Îndată se va afla. Ţarul Şişman a pus gînd rău fratelui său Stracimir de la Vidin, închinat lui riga. A cerut oaste stăpînului său, sultanul ; sultanul îi dă oaste şi măria-sa poate să-i vadă pe ieniceri, nici în două săptămîni, în faţa Vidinului.

Stegarul Vasile Aghiazmă nu-i poate povesti toate prin cîte-a petrecut de la plecare, acum un an şi pînă astăzi. I-ar trebui o lună. Are să-i îngăduie măria-sa, să le aştearnă în elineşte, într-un hronic pe care i-l va închina cu smerenie.

Cu toate că-i curge osteneala prin oase, stegarul Vasile Aghiazmă trece pe la grajdul domnesc, îşi trage calul de urechi, îl scarpină sub burtă, apoi iese din cetate şi se duce acasă, la cîţiva paşi sub piciorul zidurilor dinspre Argeş. Nu şi-a văzut nevasta, pe Firuţa, de un an şi mai bine. Nu se cuvine într-o cronică de arme să ne-ndumioşăm de această parte a sufletului de om, de soţ, de tată. E treaba altora să descopere această altă lume, adică cît veacurile, sălăşluind sub coantăşe, dincolo şi mai presus de clipă.

Noi scriem aici cum s-a vîrît domnia sa în putina pregătită cu lacrimi de acea Firuţă trezită din somn, lîngă sînul căreia dormea cu buzele ţuguiate un alt Aghiazmă, e adevărat dolofan şi nu păros şi aspru ca cel opărit de femeia care lipăia repede de la vatră, la capul lăţos al stegarului.

Mai scriem cum tîrziu de tot, Firuţa i-a gătat merindea, sabia, coantăşul şi cuşma de stegar, botinele, pintenii şi cele trebuincioase oşteanului. Nici n-a plîns, nici nu s-a văitat. A-nţeles, Aghiazmă ăl mic şi dolofan a supt la sîn, cam spre zori, nici n-a deschis ochii, i s-a scurs lapte pe bărbie şi după ce l-a-nfăşat maică-sa, a pufăit din buzele rumene, cu pumnii strînşi şi burta în sus. În casă mirosea a scutece, a copil, a trup de nevastă, şi-a somn speriat.

Cu mirosul ăsta în nări a ieşit stegarul în zorii primăvărateci, plini de înfiorări şi nelinişti. Acum un an, prin martie, tot în zori s-a suit la schela Giurgiului pe corabia lui kir Ion Voinea Bîrlădeanu. S-a cutremurat cînd vătaful vîslaşilor a-nceput să bată cu ciocanul în

butuc şi robii tătari, unii poate turci ori cumani, ferecaţi de borduri, s-au plecat deasupra vîslelor. Revede ca-ntr-un vis marea zbîrlită, turlele subţiri de la Sfînta Sofia, Bizanţul sub toate podoabele lui nevisate... Ce drumuri, ce viaţă, cîtă cale bătută zi de zi, cîte gînduri, cum i s-au luminat înţelegerile cu fiecare ceas de meditaţie, cu fiecare cetate nou întîlnită, cu fiecare om cunoscut.

Trîmbiţele străjilor.

Se face ziuă.

Firuţa la pieptul lui, caldă, deasupra cerul de aprilie, verde şi-n el tot freamătul desbăierat al primăverii.

10

Cînd galera burgundă «Alesia» i-a debarcat pe cei doi du Lys la Vidin lucrurile din punctul de vedere al voievodului Vlaicu Basarab erau limpezi şi precise. Iscoadele şi olăcarii i-au confirmat spusele stegarului Vasile Aghiazmă. Ţarul Şişman cu o oaste turcească de ajutor, preţ de 2 000 suliţe şi iatagane mărşăluieşte spre Vidin. Se convinge de adevăr cînd ţarul ajunge pe Zibriza, o trece şi leagă tabără la Brusarzi. Voievodul Vlaicu tăbăruise la Strehaia, cu temeiul oştirii de ohabnici, cu călărimile domneşti şi cele moşneşeşti. De la cetatea Dîmboviţei îl pornise pe pîrcălabul Dragomir spre Tîrgovişte cu oştile Dîmboviţei, Buzăului, Brăilei şi-ale Tîrgoviştii. Să stea-n tabără şi să ţină pasurile munţilor, dacă va trece oaste ungurească peste Carpaţi. La 20 aprilie un olăcar cu calu-n spume vine la Strehaia cu ştirea că bulucuri de păgîni şi bulgari de-ai lui Şişman au trecut Dunărea şi pradă de la Nebuna, prin bălţi, ba urcă spre Rastul şi Băileşti. Desigur, stegarul Vasile Aghiazmă a fost în scări, de data asta cu 1 000 de suliţe, călărime domnească şi porunca să-i scoată pe jefuitori din ţară, să treacă Dunărea şi călărind numai noaptea, sub călăuzul Ion Cap de bou, astăzi închinat ţarului Stracimir (ca unul care nu-i putea suferi pe păgîni şi-avea putere, la nevoie, să stea împotriva ţarului, el cu neamurile şi cumetriile lui de dincolo şi dincoace de Dunăre) să ajungă în preajma Vidinului, să ceară sfat de la viteazul Grigore Gorun cu ohăbnicia la Aktschar, cumnat cu viteazul

Hristo Kostov, stăpîn la Kula, să se tupileze prin văile împădurite din coasta şleahului care duce la cetate, de unde să nu iasă decît la porunca domnească.

Stegarul îndeplineşte întocmai poruncile domnului său. Ajunge în două zile de la Strehaia la Băileşti, îi surprinde pe turci şi bulgari încercînd să mîne turmele de vite spre Dunăre, şi îi ia în suliţe şi-i taie. Ce scapă viu prin bălţi, cîteva sute de akingii călări, trec Dunărea. Cei rătăciţi sînt luaţi în ghioage de mărgineni. Stegarul trece Dunărea înot, cu snopi de trestie legaţi la oblînc, în noaptea de 26 spre 27 aprilie. La mal îl întîlneşte pe viteazul Ion Cap de bou cu 500 de suliţe, vlahi şi bulgari datori să-i slujească. La 2 mai, într-o noapte cu lună nouă, străvezie, în care privighetorile se-ntreceau prin lunci şi-n arzăvoaie, o noapte din aceea ţesută toată-n beteală de argint, descalecă într-o viroagă priporîtă, numită Trei surori, în coasta şleahului Brusarzi-Vidin, porunceşte să se întindă conoveţele şi nimeni să nu iasă din codru, o dată cu capul.

În vremea asta voievodul însuşi, lacom să-i vadă pe turci şi oastea lor, a coborît la Calafat şi-n noaptea de 1 spre 2 mai, a trecut Dunărea, măria-sa într-un galion de la schelă, cu 30 de călăreţi, iar 1000 de suliţe, cu caii înot, tot cu snopi de trestie la oblînc. Pîrcălabul de Vidin, Martin János de Kiskunhalas a scos gărzile pentru onor, iar ţarul Stracimir, cumnatul voievodului, l-a primit cu lacrimi de bucurie, stînd tot timpul cu dosul măriei sale de ţar, la oşteanul regelui Ludovic, suzeranul său prin forţa armelor.

Măria-sa Vlaicu Basarab a rămas în şa pînă cînd cei 1 000 de călăreţi au fost cartiruiţi, numai în jurul palatului ţarului, caii au fost buciumaţi, hrăniţi, s-au aşezat pichetele gărzilor şi pe cer s-au înfiripat cele dintîi semne ale luminii.

Vlaicu voievod şi ţarul Stracimir au făcut sfat de taină folosind slavona, într-o odaie secretă a palatului, în spatele paraclisului, unde-au ajuns răsucind o bucată din iconostas, coborînd nişte trepte şi trecînd printr-un coridor foarte îngust. Amîndouă ţările, Ungro-Vlahia şi ţaratul de Vidin stau între două puteri care s-arată lacome, cu toate că la Posada, în 1330 bunicul voievodului a rupt braţul uneia dintre aceste puteri. Ungaria lui Ludovic s-a născut din cenuşe. Ludovic e domnitor aprig şi-a su-

pus nemeșii, vede departe și vrea mult. Voievozii de la Moldova s-au rupt de sub suzeranitatea coroanei lui. E prea îngîmfat și prea plin de el și-ale lui, să-nțeleagă ce primejdie s-adună dincolo de Balcani. Ce se poate face ca amîndouă țările lor să rămînă slobode ? ! Cum s-arată anul ăsta pentru holde, prisăci, iazuri și livezi ? Ce se cere la Raguza ? Cum se poartă ohabnicii și vitejii ? Dar tîrgoveții ? Știe măria-sa ce s-a-ntîmplat în Francia ? Știe. Dar la Bizanț ? Ce se poate spune despre un frate bun ca Șișman, care se-nchină păgînului și ridică sabia împotriva singurului om din lume la care putea avea crezămînt, ajutor și milă ? Și încă aducînd asupra lui iataganul, focul și robia păgînului ? ! În Vidin riga a trimis popi papistași și călugări. Vor cu sulița și amenințarea să-i facă pe drept credincioși să se lepede de dreapta credință. S-ajungă papistași. Norodul murmură și-acum, dacă măria-sa și iubitul cumnat e aici, așteaptă sfat, după cum norodul lui n-așteaptă decît un semn să-i arunce-n Dunăre pe popii papistași și oștenii lui riga. Să facă acel semn ?

— După ce punem gîtul turcului sub sabie, măria-ta țarule și dragă cumnate, spune răspicat voievodul Vlaicu Basarab.

11

Nu sînt multe de povestit despre această înfruntare între oștile sultanului care pipăiau puterea de dincolo de Dunăre și Vlaicu Voievod, lacom să-i vadă pe stăpînii de peste Balcani, prea repede aduși de sălbăticia armelor asupra creștinilor din Bizanț și dintre cele trei mări : Marmara, Ionică, Adriatică.

La 6 mai, în zori, s-au auzit chimvalele, răgetele cămilelor, nechezatul cailor și miile de tropote ale oștirii otomane și de sub porunca lui Șișman, țarul. Soarele vesel de mai joacă pe coifurile de oțel, fulgeră în platoșe și-n sulițe, se topește în pelerinele de mătase, aprinde luciul blănilor de tigru și leopard purtate de călărimile de Asia. Vlaicu Basarab privește desfășurarea puterii otomane dintr-un donjon al cetății, avînd alături pe țar și pîrcălabul ungur. De trei zile norodul tîrgului și-al

cetății bate clopotele. Popii slujesc ca pentru ziua de apoi. Trei călugări franciscani au fost găsiți înjunghiați sub un pod. S-a bătut cu pietre paraclisul ridicat pentru oștirea regală.

Vin parlamentari otomani, spahii sălbatici, pe cai sălbatici și însuși țarul Șișman, în cuirasă, să ceară fratelui său închinarea cetății, cu prețul vieții și-al unor ohăbnicii vrednice de el.

Sub seară, în aceeași zi (cu o seară în urmă acostase la schela cetății galera «Alesia» și Hillot Fleur du Lys împreună cu Cahuzac, viconte Fleur du Lys debarcaseră urmați de un servitor gascon, care în cîteva clipe a făcut rost de trei crapi zdraveni, un clondir cu rachiu, usturoi și verdețuri) sub seară deci, podul cetății Vidinului s-a lăsat cu mare zornăit de lanțuri și cei 1 000 de călăreți ai voievodului, printre care la loc de cinste lîngă steag, călăreau și cei doi Fleur du Lys, urmați de servitorul lor gascon — s-au năpustit asupra oștirii otomane, descălecată, adulmecînd mirosurile sublime care veneau de la cazanele unde fierbea pilaful.

Atunci voievodul a văzut trei lucruri care i-au strîns inima în gheare reci, necruțătoare :

— Întîi : Cămilarii și-au încălecat cămilele. Le-au scos la trap deșălat, în fața taberei. Caii călărimilor domnești au nechezat, și-au scuturat coamele, s-au oprit, zvîrlindu-și călăreții pe grumazuri.

— Doi : Spahiii au alergat la conovețe. Cît ai zice amin, au fost în șei, așezați pe pîlcuri și steaguri.

— Trei : Ienicerii, se vedeau de departe în șalvarii lor verzi, au lăsat ceaunele cu pilaf și s-au tocmit de bătaie, alergînd în linii cu strigăte de mînie.

Voievodul a făcut semn corniștilor. S-a sunat : — întoarceți-i pe aripa stîngă și — porniți după poruncă. La acest al doilea semnal, iscoadele stegarului Vasile Aghiazmă i-au dus porunca în goana-goanelor și stegarul cu oastea sporită de vitejii Ion Cap de bou și Hristo Kostov, a-nceput să coboare la trap mic din codru, în spatele taberei țarului Șișman de la Tîrnovo.

Lupta a fost scurtă și crîncenă. Spătarul Drăgan a-ntors trîmba de călăreți din duhoarea cămilelor, prăvălind-o în flancul dispozitivului otoman, cam acolo unde se-ncheia aripa dreaptă, cu pedestrimea de ieniceri.

Spahiii s-au repezit la şarje, vitejeşte. Contele Hillot Fleur du Lys îi spusese fiului său Cahuzac înainte de a-şi lăsa viziera, că aceştia sînt urmaşii celor ce-au impus strămoşilor săi, supliciul şi martiriul. Servitorul gascon numit Le Bret abia aştepta să-l înhaţe pe sultan, căruia o să-i ceară drept preţ de răscumpărare un sac de franci de aur.

Poate ar fi oprit spahiii şarja spătarului Drăgan, dacă nu s-ar fi auzit chiotele şi răcnetele călăreţilor aduşi în goană de stegarul Aghiazmă şi dacă nu s-ar fi lăsat speriate, negurile nopţii.

A doua zi pe la prînzişor, oştile în şiruri, pentru revistă. Trîmbiţe. Porunci.

— Descălecaaaţi !

Preoţi, în frunte cu arhiereul, patrafire, cor de başi şi slujba «morţilor». Vîntul de la Dunăre flutură steagurile, praporele, pletele călărimilor. Într-o leasă ostăşească contele Hillot Fleur du Lys, împuns nu se ştie cum, cu o suliţă, în şold. Voievodul, ţarul şi dintr-o dată de la cetate şi din tîrg, urlete, muieri despletite, un semn din sprînceană spătarului Drăgan, cîteva sute de călăreţi în şei şi, la mîntuirea slujbei «morţilor», pîrcălabul Martin Ianoş de Kiskunhalas între suliţe, împreună cu toţi oştenii unguri, aduşi în faţa celor doi stăpînitori. Pe donjonul cetăţii flutură îngemănate flamurile Ţării Româneşti şi-ale ţarului de Vidin.

12

Trebuie spus că în lunile acelea mai şi iunie 1369, stegarul Vasile Aghiazmă a avut de alergat de două ori de la Strehaia la Tîrgovişte şi-napoi. Mai întîi se cuvine a se scrie, că după ce spătarul Drăgan i-a scos din Vidin pe oştenii regelui Ludovic, stegarul Aghiazmă tot în faţa oştilor, a praporelor şi-n sunetul cornului, a fost înălţat la rang de căpitan al călărimilor domneşti. Ţarul Stracimir ar fi vrut să-i dea de nevastă pe Olena, fiica unui voinic din steagul de apărători ai trupului său. Aflînd că-i însurat s-a mulţumit să-i dea în dar o bucată

de urşinic de Flandra, o sabie şi o pafta de aur pentru cingătoare. Cînd olăcarii au adus ştirea că însuşi riga Ludovic a trecut Dunărea şi vine asupra Vidinului, ţarul Stracimir şi-a strigat voinicii la oaste. E cunoscut tuturor trăitorilor acelor vremuri cum Vlaicu voievod i-a lăsat din arcaşii săi, cum s-a-ntors peste Dunăre în Ţara Românească, mînînd la cetate, la Severin, pe stegarul Alună cu 300 de arce din cele mai dibace şi poruncă straşnică : pîrcălabul Zenovie să adune în grabă merinde proaspătă, otavă pentru cai, smoală, cîteva care de săgeţi de la mărginenii îndatoraţi cu munca asta şi să nu dea cetatea, o dată cu capul. Să ştie că la Strehaia veghează însuşi voievodul.

Căpitanul Vasile Aghiazmă cu oştenii lui căliţi în lupta cu păgînul şi cei doi Fleur du Lys bat drumul la Tîrgovişte, de unde pîrcălabul Dragomir al Dîmboviţei repezise ştire de cumpănă. Comandirul de oşti crăieşti, Gara, vlah transilvănean, a intrat în ţară pe la Întorsura Buzăului.

Înainte de-a încăleca, măria-sa Vlaicu Voievod i-a cuprins umerii şi i s-a uitat în ochi. Atît de adînc şi cu atîta încredere, încît căpitanul Aghiazmă s-a jurat în sine să-şi verse sîngele strop cu strop, da înapoi să nu dea. S-a gîndit la voievod, la oşti, la satele cuprinse între sabia lui riga, şi-a lui Gara, că riga nu se atinsese de Vidin, trecuse Dunărea şi-acu bătea cu urgie şi mînie crăiască zidurile Severinului. S-a gîndit la rostul lui de oştean. E adevărat că ascuns adînc în el, îl muncea o nelinişte. Să se aşeze cu Firuţa pe falca de moşie cu care-l înzestrase voievodul în chiar lunca Argeşului, să-şi dureze case şi cu ce-o putea, cu robii prinşi în războaie, că are pînă acum 20, să trăiască tihnit şi să iasă la oaste numai cînd l-or chema nevoile măriei sale. Îşi macină neliniştea în măsele şi-o scuipă-n fărîme.

Ajuns prin 20 mai la Tîrgovişte, căpitanul Aghiazmă se pune sub ascultarea pîrcălabului Dragomir. Trimis în cercetare, abate oştile lui Gara pe şleahul de la Breaza la Buciumeni şi de-acolo spre Pucheru. Îi stăruiau în minte poveştile neamului Aghiazmă, cu războiul de l-a dus chiar tatăl său, Aghiazmă stegarul, la Posada. Aşa că în zorii de 7 iunie 1369, acest căpitan domnesc Vasile

Aghiazmă îi aduce pe călăreții ungari în dreptul unei palănci, făcîndu-se că fuge din fața lor, în vreme ce pîrcălabul Dragomir, așezat la creste, sub muntele Leaota, sloboade asupra lor bolovanii și trunchiurile, cum făcuse și tatăl său.

Întors pe-o potecă de picior, căpitanul Aghiazmă își întîlnește oștenii nu departe de Bărbudetu. Se așază în fruntea lor, în stînga cu Cahuzac, viconte Fleur du Lys, în dreapta cu contele Hillot Fleur du Lys. Cînd oștirea regală dă dosul, iese la năvală, contele călărind binișor după lovitura de suliță primită la Vidin. Trebuie spus că însuși căpitanul Vasile Aghiazmă i-a răpus cu sabia pe acei de cronici pomeniți «Petru și Ladislau, secui foarte războinici», că Petru Rufus castelanul Cetății de Baltă a pierit în sulița unui călăraș domnesc numit Podină cel șchiop și că vicevoievodul Ardealului, Petru, a fost străpuns cu spada de contele Hillot Fleur du Lys. Cît despre însuși voievodul Ardealului și Deso numit Was și ei de cronici pomeniți, au fost striviți fără prea multă glorie de bolovanii care le-au fărîmat cuirasele.

E adevărat că pe la amiază, un arbaletier din Ciceu, nu-i știe nimeni numele, ucis pe loc, văzînd un cavaler cu panaș roșu la coif, îmbrăcat în armură stropită cu sînge și crezînd că-l are în față pe însuși comandantul oștirii vlahe, își instrunează arbaleta și-l străpunge în gît pe contele Hillot Fleur du Lys, pe care destinul l-a adus din Languedoc-ul natal, să moară în brațele vechiului și statornicului său tovarăș de arme, căpitanul Vasile Aghiazmă.

Cînd s-a-ntors în cetatea sa de scaun, Vlaicu Basarab Voievod și-a întîlnit solii, cu solii regelui Ludovic cel Mare. Feudele ardelene îi rămîn sub sabie. Vidinul rămîne lui Stracimir țar. Scaunul de la Argeș, slobod de orice suzeranitate prin înțelepciunea gîndului și vitejia brațelor, își ridică turlele bisericilor în cerul de vară, tremurător. Bat clopotele a slavă și tîngă. Slavă viilor și vitejilor. Tîngă morților acestui pămînt blagoslovit, cu holdele date-n pîrg, cu livezile rumenindu-se învolt sub soarele darnic. Voievodul călărește sub steagul mare al Țării. Dinspre Cîmpu-Lung pogoară oștile pîrcălabului Dragomir. Cu ele, pe-o leasă dusă de cai, contele Hillot Fleur du Lys.

Ies argeșencele cu pruncii. Ies fetele cu florile. Iese mitropolitul cu pîine și sare, cu sobor de preoți și monahi, cu cor de dieci, cu cădelnițe și fum de tămîie.

În ziua aceea oșteanul catolic mort întru apărarea acestei glii, își găsește odihnă de veci sub lespezile bisericii domnești, prohodit cu voci înalte, plîns tăcut de feciorul în armură și căpitanul Aghiazmă în arme.

Aici se-ncheie curgerea acelor fapte și ticluirea semnelor despre care s-a vorbit la-nceputul acestui capitol.

DE NIŞTE ŞTIRI CĂZUTE SUB FAPT DE SEARĂ ŞI DE NIŞTE GÎNDURI ALE VOIEVODULUI MIRCEA BASARAB

1

Voievodului îi plac amurgurile de toamnă, prelungi, înecate în foşnetele frunzelor de nuc şi-n culorile sîngerii risipite în pometuri şi codri. Caselor domneşti, moşii săi Basarabii le-au adăugat săli cuprinzătoare în arcuri gotice şi arcade dulci, arabe, pardosite în mozaicuri, lucrate de meşteri aduşi din Asia. Aici, în sala sa de sfat şi cugetare, îi place îndeosebi s-apuce înserarea. Îşi dă seama cu o luciditate vie, că ceva din soarta lui şi a ţării s-a-nchis între aceşti pereţi prin mîinile iscusite ale meşterilor. Iată bolţile ridicate de prea catolicul şi foarte îngustul fra Bartolommeo Bisdomine, cunoscut în Polonia, Ungaria şi chiar în Moldova, pentru ştiinţa lui de arhitect, pusă în slujba papei, nu a lui Dumnezeu. Bolţi despuiate de orice căldură, grele şi apăsătoare. Iată pardoseaua din mozaic albastru lucrată de armeanul Baghdasar, cu neînchipuit de mult meşteşug, iată stîlpii de marmoră şi arabescurile cioplite ca-ntr-o încîntare de mîinile celor doi fraţi arabi Ubeid şi Abu Abdalah pe care i-a ţinut aici aproape trei ani, iată zidurile, ridicate numai de mîinile pămîntenilor şi-ale meşterului său de credinţă, zidarul Vasile Genune de la Rîmnicu Vîlcii, care le cuprinde pe toate, bolţi ogivale şi prea catolice, arabescuri şi mozaicuri, aceste scrinuri lucrate la Florenţa din vîrful dălţii în lemn scump, de chiparos şi lăzile astea lucrate la Horezu, ori la monastire la Vodiţa. Le cuprinde aşa cum gîndurile lui cuprind restriştile ce se-ncrucişează peste ţară, venite din toate zările.

Înalt, voinic şi totuşi suplu, îmbrăcat după moda de curte a apusului, cu pletele date cu uleiuri parfumate de Eghipet, cu barba neagră pieptănată îngrijit, voievodul stă rezemat de pervazul ferestrei, jumătate întors spre căpitanul de călăreţi Radu Alună de Sigluia, poate cel mai apropiat om şi cel mai credincios sfetnic. Prin geamurile de Veneţia prinse-n ramă de plumb, culorile amurgului mor cu foşnete abia auzite. Tot acolo se află ohabnicul Neacşu de Şoimari şi Malu cu Flori, logofătul său de taină, instruit la Bizanţ şi la curţile Burgundiei, cunoscător al elinei, slavonei, italienei şi limbii frînceşti, el însuşi cărturar şi stihuitor, în legături cu seniori şi nobili semănaţi prin toată Evropa.

Pînă la ceasul acesta al asfinţitului, boier Neacşu i-a citit un raport amănunţit al canţelariei de taină pe care-o conduce cu multă sîrguinţă. Voievodul a aflat în cele mai mici amănunte răscoala românilor bănăţeni din primăvara anului trecut, 1387, de înfrîngerea lor la Berecsău, de toate intrigile care-au vrut s-o unească pe Maria, fiica reginei Elisabeta, cu Sigismund de Luxemburg, de uneltirile castelanilor care-o vroiau căsătorită cu Ludovic de Orléans. În 1385, Carol cel Mic de Anjou, din Sicilia, a luat tronul reginelor şi tot atunci a bătut fratele său Dan zidurile Mehadiei, încercînd să apuce Banatul pînă dincolo de Ţara Severinului. Dan l-a fugărit din ţară cu ajutor de la turci. Atunci a pribegit el la Braşov şi Buda, la Raguza şi Veneţia, împreună cu Neacşu şi Radu Alună. Atunci a văzut şi-nţeles lumea. Pe Dan l-a ucis Şişman într-o luptă scurtă, pornită ca un spulber. A stat domnia Ţării Româneşti din tată-n fiu, din Basarab în Basarab, statornică şi spornică pentru ţară. Dan a tras sabia împotriva lui, a fratelui de sînge, a chemat ajutor străin în ţară şi crugul vremii s-a plecat dintr-o dată, însîngerat şi rău vestitor. Neacşu vorbeşte de cucerirea mărilor. Portughezii caută, peste ape, drumuri noi pentru mirodenii şi aur. La Bizanţ, întors pe corabia binecredinciosului Cosma Bîrlădeanu, a văzut portulane întocmite de năierii Dieppului şi Rouenului, care ajunseseră sub soarele de foc al golfului Guineei. Atît Neacşu cît şi Cosma Bîrlădeanu s-au aprins de noile corăbii ale portughezilor şi spaniolilor, numite caravele. Fără vîsle, cu trei catarge şi cinci pînze uşor de mînuit, pot înfrunta valurile cu uşurinţă şi aşa că stăpîn cum se vrea la Marea cea mare, el însuşi i-a poruncit Bîrlădeanului să se apuce de durat la Giurgiu, asemenea corăbii pentru folosul domniei. Bancherii genovezi cer aur şi fără aur greu se pot descurca negoaţele cu apusul. În răsărit, Timur-Lenk se luptă cu Hoarda de Aur. Mîna stîngă, a răsăritului, c

slobodă. Acolo au şi purces oştile de Dîmbovița şi Tîrgovişte. Şişman şi Ivanco, urmaşii lui Dobrotici, viteazul, îi scriu scrisori şi-i reped soli : — Vino, mărite voievod, Te aşteptăm cu pîine şi sare... Gîndurile voievodului îmbracă toată aria olaturilor pînă la Persida şi Eghipet, la frînci şi poloni. Se-ntoarce scurt spre căpitanul Radu Alună.

— Radule.

— Poruncă.

— Ce veşti de la Azizé ?

Căpitanul are o tresărire abia ghicită.

— Nici una, măria-ta. Poate mîine.

— Poate mîine, şopteşte voievodul şi-o vede pe Azizé, fiica paşei de Izmid, dragostea acestui vrajnic căpitan, nu prea veche, dureroasă, în care ei trei au scos-o din ruşinea robiei. Un pîlc de tătari veniţi de peste mare cu şcicile. Furt în amiază mare, din grădină, cu eunucii înjunghiaţi şi roabele gîtuite. Ei trei în drum spre Bizanţ, venind de la Izmid, călări, cu slugile.

Paşii apăsaţi ai vătafului de copii, Nicoară. Zuruit de pinteni.

— Slobod, Nicoară, spune voievodul.

În uşa sculptată migălos în lemn de trandafir se pleacă trupul uriaş al vătafului gărzii de copii de casă.

— S-a-ntors, măria-ta, şopteşte vătaful cît poate de încet. Mircea voievod se desprinde de fereastra care vibrează speriată. Glasul şoptit al vătafului aduce cu tunetul. Cei doi din sala de sfat şi cugetare îşi pleacă capetele.

— Intră spătare Constandine, intră, spune voievodul şi se aşază în jilţul înalt, acoperit c-o blană de urs.

Intră cu pas ostăşesc spătarul Constandin Spulber, îngenunche şi sărută dreapta voievodului.

— Potop, măria-ta. Ne-a răpus păgînul. Ţi-am mai adus, din toată oastea, 575 de suliţe. Poruncă.

Sîntem în seara de 17 octombrie 1389 şi se cuvine să ne-ntoarcem la alte fapte şi-ntîmplări care să lămurească tăcerea care-a urmat spuselor spătarului Constandin Spulber, bărbat îndesat, cu obrazul lovit de fier, c-o buză tăiată şi fără lobul urechii drepte.

2

Radu Alună de Sigluia, neam de oşteni domneşti, taică-su slujise la plăieşii de sub vîrful Sigluia şi Bucegi, unde-l înzestrase Radu Negru Basarab cu păşuni întinse, de la suirea în scaun a voievodului (cu care copilărise, învăţase meşteşugul armelor şi-al vînătorilor) nu făcuse altceva decît bătuse Ţara Românească în lung şi lat, cercetînd aşezarea ei ostăşească. Asta-nseamnă de la 1386, primăvara, pînă la 1386 toamna, cînd voievodul repezise olăcari şi curteni de-ai măriei sale cu porunci straşnice. Aşa se face că-n 1386, spre postul Crăciunului s-au aşezat căpitănatele pe la judeţe, s-au scris la catastife toţi cei care aveau în folosul lor pămînturi domneşti, toţi curtenii, toţi slujitorii domneşti, s-au bătut tobele prin satele moşneşeşti şi s-au strigat datorinţele lor de oaste după numărul fumurilor, după pămînturi şi vite.

Satele de posadă la cetăţi au tras fără crîcnet, toată iarna, urşi de stejar şi bolovani de rîu, cu cîte patru perechi de boi la juguri, prin nămeţi, ziua şi noaptea sub privegherea pîrcălabilor. Radu Alună, ajutat de cuviosul Ieronim, zugravul de icoane de la mitropolia Rîmnicului, a pictat un fel de portulan pe care erau trecute cetăţile, aşa cum le-a poftit măria-sa, adică :

— Linia cetăţilor de pe Dunăre cu chinovar sîngeriu : Severin, Turnu, Giurgiu, Cetatea de Floci.

— Crăciuna dinspre Moldova, albastră.

— Dîmbovița, Cîmpu-Lung, Argeş şi Poienari, verzi.

— La Rîmnicu Vîlcii şi Tîrgovişte măria-sa a poftit să-i fie zugrăviţi posadnici ridicînd cetăţi.

— Peste Dunăre, Vidinul, Sistovul, Nicopoli şi Silistra cu cîte-o semilună aurie deasupra.

Tot el a alcătuit un fel de hronic, în care erau trecuţi ohabnicii cei mari. Unii cu chinovar, prietenii ; ceilalţi, duşmanii în frunte cu Vlad, în cerneluri negre. Cîte sate, ce curteni au, cîte suliţe ridică fiecare. Măria-sa le-a făcut socoteala. S-a-nnegurat. Vlad singur avea 35 de sate. Cu ai lui, cu neamurile, cumnaţii, verii şi slugile, urca în scări, el singur, la 800 de suliţe.

După Anul Nou s-a repezit cu sania în Ţara Făgăraşului şi-n Amlaş. A scris la oaste 1 500 de lăncieri, cu toate armele, cu corturi şi care, oaste înzăoată. Cetatea Făgăraşului a găsit-o ţapănă, orînduită, vegheată de un căpi-

tan și pîrcălab, Avram Bibol, om aspru, închis la fire și gospodăros, care-a jurat credință pe sfînta evanghelie în fața oștirii din cetate cu steagul plecat, într-o duminică la amiază. Aici a urmat un joc de halca, cu călăreții în armuri, un turnir adevărat, în care cavalerii făgărășeni s-au arătat luptători cumpliți. Tot în iarnă, februarie a fost anul acela plin de viscole și bîntuit de crivăț, a dat roată la monastiri. Robii țigani au fost puși la foale și nicovale. S-au făcut vîrfuri de săgeți și sulițe, chiar dacă egumenii au cîrnit nasurile. S-au tras și aici cele de cuviință pentru ziduri. Strășnicia asta ostășească a ieșit la iveală o dată cu mugurii din lunci. S-a dat cătare la oaste pentru zi-ntîi de Paști, cu porunci atît de strașnice să fie munciți cei ce nu se supun, încît s-a-negurat lunca Argeșului de tăria oștii, cînd au început să bată clopotele de la biserica domnească vestind slujba pogorîrii în mormînt a lui Hristos. Iar la Inviere, lunca și cetatea și tîrgul de scaun au fost toate cuprinse de mulțimea luminărilor ținute în căușul palmelor. Luminile acelea desprindeau din întuneric obrazele bărboase, bărbătești, ale călărimilor domnești, ale curtenilor gătiți în coantășe roșii, ale vînătorilor domnești în scurteici verzi și-ale plăieșimii îmbrăcate în strai de muntean, alb ca albul livezilor de pruni, înmiresmate, care-și legănau floarea deasupra lor.

Cît despre ohabnici, au venit în fruntea oștilor și-a slugilor, înzăoați, cu coifurile sub braț, cu praporii ținuți de coconi, cu săbiile la șold, împintenați și mîndri. Iar Vlad, cel ce-l sprijinise pe Dan Basarab împotriva fratelui său Mircea, ohabnicul legat prin olăcari cu Șișman țarul și poate cu Murad, sultanul (nu se știe pînă cînd Azizé n-are să repeadă vorbă), acest Vlad în cuirasă de Bizanț s-a așezat între ai săi și nu s-a-nghesuit atunci cînd voievodul cu doamna și coconii au purces în bătaia clopotelor la sfînta slujbă a Învierii.

Lucrările și izbînda lor s-au văzut de prin iulie, cînd au năpădit malul de dincolo și într-un iureș și-ntr-un spulber s-au luat cu destul sînge, cu ajutorul bulgarilor dinlăuntrul zidurilor și cu război vitejesc, toate cetățile de la Vidin la Mare, adică tot ce-avea deasupra turnurilor semiluna aurie.

N-ar ajunge trei hronice să-și scrie Radu Alună întîmplările. Tîrgurile din Țara Românească s-au așezat pe

temei de negoațe cu Transilvania și Moldova, cu genovezii și rușii de la Kiev, cu Polonia și alți negutători veniți de departe ; iar măria sa le-a cerut să-și ridice oșteni, pază și slujbe. La cetăți a cerut să facă cu schimbul, posadnicii. La schele s-au văzut vase multe, șeici, dubasuri și galioane care s-au ținut pas în pas cu oștirea, pînă la Mare.

Astea i-au fost zilele căpitanului pînă la acel ceas de înserare, cînd a venit înfrînt spătarul Constandin Spulber.

3

Zilele ohabnicului Neacșu au ceva din isprăvile acelea tainice, care fac deliciile cercetătorilor Renașterii. Acest boier, Neacșu de Malu cu Flori, istoric, geograf și călător neobosit, a țesut toate curțile balcanice, Bizanțul, curtea regatului ungar, a Moldovei și-a Poloniei, cu o plasă neînchipuită de mesageri, iscoade și oameni de credință. La Liow cîrciumarul de la «Peștele de aur», zaraful ovrei Isaac cel chior și dascălul de lătinie Mihai Crezinski ; un clopotar vestit din Bistrița, femei de petreceri din Bizanț, martologi bulgari, oameni de casă și tăbăcari, îmblînzitori de șoimi, geambași și negustori de oi, abia-i potoleau setea de a cunoaște intrigile, dorințele, alianțele secrete, proiectele de mariaj, adulterele și itinerarul oștirilor, culisele palatelor, vorbele spuse în taverne și caravanseraiuri, prețurile la grîu și ceară, la miere și piei de nurcă ; tot ceea ce se putea ști, tot ceea ce mintea lui ageră tria, selecta și sintetiza, cu o precizie care nu l-a-nșelat decît o singură dată, asta mult mai tîrziu, într-o intrigă de palat, la Adrianopole, chiar în Sarai, intrigă de nereușita căreia, într-un fel, a depins politica țării.

Își ridicase case tari, din piatră, la intrarea în tîrg, nu departe de zidul cetății. În fața caselor pusese pe-un om de-al lui să ridice han cu grajduri și odăi, cu bucătării și beciuri. Legase hanul printr-o bortă subpămînteană cu odăile sale și prin altă bortă subpămînteană se legase cu odaia de taină a voievodului. Își petrecea destule seri într-o firidă, de unde cuprindea sala mare a hanului. Meșterii îi zidiseră în pereți ulcioare, oale de pămînt și

jghiaburi prin care auzea ce se vorbea în orice colț al sălii, ori la bucătării, ori la grajduri. Înfunda cu pîslă celelalte guri de jghiab și asculta numai acolo unde credea că e de ascultat.

Pasiunii acesteia care-l mistuia, îi adăuga o privire ageră asupra evenimentului politic și o strașnică cunoaștere a osmanilor. Datorită lui ohabnicii au înțeles primejdia de moarte care le vine de la miazăzi. La ospețe aducea vorba de cutare mare ohabnic și viteaz din Balcani, cunoscut aici și povestea cu amănunte cum a fost batjocorit de osmani, prădat, cum i s-a luat fata pentru haremul cutărui spahiu, cum și-a lepădat credința și-a trecut în legea lui Mohamed, fără să scape de batjocura și silnicia acelora pentru care își vînduse credința strămoșească. Ba la un praznic al Crăciunului, a citit cu glas mare din cele scrise de călugărul Isaia Sviatogoreț și anume : «unii dintre creștini erau măcelăriți, alții duși în robie, iar pe cei care-au rămas în olaturile moșilor și strămoșilor îi secera moartea, deoarece mureau de foame. Pămîntul a rămas pustiu, lipsit de toate bunurile, au pierit oamenii, au pierit vitele și roadele. Și-ntr-adevăr că atunci, viii îi pizmuiau pe morți».

Veștile venite din Bulgaria, Tracia, de la Filipopol erau luate de oamenii lui de credință și risipite în toate hanurile și răscrucile, la tîrguri și iarmaroace. Toți cnejii aflaseră la cătările de oaste despre «războiul sfînt» pe care osmanii îl duceau împotriva «necredincioșilor». Bulgarii, sîrbii și muntenegrenii fugiți de urgia sîngeroasă a osmanilor, bărbați cărora le fuseseră robite muierile, ibovnicele, cărora le fuseseră luați pruncii pentru ienicerime ; cu inimile sîngerînde, aprigi și dornici de răzbunare, erau culeși de mărginași, hrăniți, și repeziți la căpităniile de margine, unde erau scriși la oaste. Acolo își povesteau necazurile și oștirea afla ce neguri înfricoșate se tîrăsc în zarea de dincolo de Dunăre. Pe cei mai bicisnici dintre fugari, vătafii domnești îi așezau prin sate și tîrguri. Se știa că însuși împăratul Bizanțului plătește bir greu sultanului. Ohabnicului Neacșu îi plăceau slujbele lui. Nu le-ar fi schimbat nici pe tronul Ungariei. Chiar aseară îi căzuse olăcar de la curtea lui Petru Mușat al Moldovei, cu întrebări asupra oștirii despre care nu se mai știa nimic, de parc-a-nghițit-o urgia.

Cu toate că se cunoștea pe sine și era nespus de mîndru și de tare pentru toată visteria lui de vești, logofătul Neacșu aștepta cu sufletul la gură povestea spătarului Constandin, plecat să-l ajutore pe bătrînul cneaz Lazăr al sîrbilor, încă de la-nceputul lunii mai. Era aici cugetarea politică a voievodului și îndemnul lui izvorît din starea de lucruri din toți Balcanii. Cînd au trecut Dunărea, cînd au luat în pieptul cailor cetele de akingii, cînd au supus cetățile închinate sultanului, cînd bulgarii și sîrbii și muntenegrenii au simțit puterea voievodului, s-au aprins cu pojar Balcanii. Cneazul Lazăr, viteaz și-nțelept pe măsura anilor, a ridicat toate noroadele la luptă împotriva osmanilor. S-au țesut destui olăcari între cneaz și voievod. Voievodul a stat să judece, dacă va să purceadă el însuși acolo. L-a sfătuit să nu se ducă. E prea departe de țară și țara are nevoie de păstorul ei. A-nțeles și voievodul Petru Mușat primejdia. A trimis 1 500 de sulițe, răzeșime făloasă, la Argeș. De aici cu 1 500 de sulițe dintre călărimile domnești sub porunca spătarului, au purces s-ajutore noroadele obidite. Iată-l pe spătar, hăcuit de fier, parcă îmbătrînit și nespus de ostenit. Se știe că sub flamurile cneazului Lazăr au alergat luptătorii, peste suta de mii. Ohabnicul Neacșu se-nfioară. Puterea turcului e mai cumplită decît o prețuia.

4

Vînt năprasnic de peste Dunăre, nori joși, lățoși, cu spulber rece de ploaie. Sfîrșit de octombrie. Caii trec sforăind peste hoiturile ciopîrțite ale akingiilor și spahiilor. Călărimile Țării Românești se-nșiruie prin toate trecătorile bălților dintre căpitănia Calafatului și cea a mărginenilor de la Florentinu. Călărimile de curteni sub sabia căpitanului Radu Alună au ieșit din Zegladeta și, tropăind prin bălți, pe grindurile știute de localnici, o țin spre Dunăre. Sînt trei trupuri de oaste care-nfruntă zorii grei de ploaie.

Curtenii, moșnenii sub spătarul Constandin Spulber și ohabnicii cu oștirea de curte în leafă, dusă asupra Vidinului de voievod. În seara aceea, spătarul Constandin Spulber i-a povestit voievodului lupta de la Cossovo, sau

cum i se spune prin partea locului, Cîmpia Mierlei. Voievodul l-a văzut aievea pe viteazul Miloş Obilici îmbrăcat în spahiu, strecurîndu-se prin tabăra păgînă, pas cu pas, pînă la cortul sultanului Murad. L-a văzut pe Obilici împlîntîndu-i jungherul în piept, prea tîrziu să nu sară asupra lui satîrgiii din gardă. Tulburare la căpătîiul sultanului ucis. Trîmbiţele cneazului Lazăr sună la luptă. A simţit pînă şi încrederea cneazului în biruinţă, aşa de limpede şi-a spus spătarul povestea... Apoi s-a arătat Baiazid Ildîrîm — Fulgerul. A pus mîna pe steagul verde al profetului. A chemat la luptă, cumplit şi necruţător. Ziua aceea de 15 iunie 1389 se va scrie cu sînge în hronicul noroadelor din Balcani. La început biruitoare, sub seară spulberate, oştile cneazului Lazăr se risipesc în toate vînturile. Abia şi-a adunat spătarul călăreţii şi s-a-nfundat cu ei spre apus, prin stîncăria şi codrii Muntenegrului. A ocolit preţ de trei luni, cu lupte scurte acolo unde le ieşeau în cale pîlcuri de akingii, repezite-n pradă. A căzut sub satîr capul cneazului Lazăr. Au căzut sub satîr capetele boierilor lui. Miloş Obilici, viteazul şi-a dat sufletul fiind muncit cu fierul roşu, cu cîrligele, tăiat şi ciopîrţit, aruncat cîinilor.

Au venit ştiri de la Azizé.

Baiazid îşi repede spahiii de Rumelia să pedepsească îndrăzneala voievodului. Baiazid nu cunoaşte mila. Cumplit la mînie, cumplit în dragoste, stă între oşteni, iar în sarai visează, cînd ele îi cîntă la dairale şi vin dănţuitoarele să-i însenineze fruntea, el visează să-şi mute saraiul la Bizanţ şi să stăpînească lumile. Azizé se dovedeşte credincioasă dragostei ei de fecioară. Au bătut clopotele în dungă, atunci cînd iscoadele au vestit la 7 zile de trap, oştile spahiilor. Clopote în dungă, sub cer de toamnă plumburiu. Călărimile s-au strîns unele la Argeş, altele, cele ale Oltului, la Strehaia. Mărginenii au luat calea codrilor.

I-a lăsat pe spahii să treacă cu şeicile pe la Vidin, preţ de cîteva ceasuri. Adică mai bine de jumătate. I-a împresurat între bălţi. I-a tăiat pînă la unul. Şeicile lui coborîte de la schela Severinului, cele de la Calafat, galioanele de la Turnu au tăiat flota turcilor şi au risipit-o. Acum, aşteaptă să-i ducă dincolo. Au mai fost.

Vîntul năprasnic îi smulge de sub pulpe pelerina din camelot, căptuşită cu blăniţă de iepure. Miroase a sînge, a hoit, a luptă... Dunărea. Mircea Voievod priveşte de

sub coif valurile cenuşii, cerul cenuşiu, zorii cenuşii. Ştie limpede c-a rămas singur în faţa lui Baiazid, că atunci cînd a căzut capul cneazului Lazăr al sîrbilor, au căzut în robie toate noroadele de la miazăzi de Dunăre, că în Ungaria, regele Sigismund le are pe ale lui destul de grele şi că, dintre toţi voievozii şi principii acestei părţi de lume, a rămas doar el să înfrunte acest duşman cumplit al noroadelor slobode.

Ascultă glasurile celor de pe galioane, răguşite şi-năbuşite în ploaie. Ascultă valurile. Poruncile cetaşilor. Cînd trece puntea lunecoasă în galionul care-l aşteaptă la schelă, are viu şi dureros sentimentul istoriei. Va trebui să-i dovedească lui Baiazid că nu se teme de el. Va trebui să strămute satele de bulgari şi români dincoace de Dunăre. Să facă pustiul între Dunăre şi Balcani. Va trebui să trezească nădejdile tuturor asupriţilor. Şi mai ales, va trebui să-l aducă pe Baiazid între codrii ţării, să-l ferece acolo între neguri şi nefiinţă. A citit îndreptările rămase de la Vlaicu Basarab, moşul său. Şi-l aduce aminte, dintr-o zi de cătare, cînd el nu-mplinise 10 ani, împlătoşat, cărunt sub chivără, cu glas răsunător şi altă dată, în chilia lui unde slovenea (a aflat mai tîrziu) dintr-un hronic al Bizanţului.

Se aud poruncile căpitanului de pe galion. Caii sforăie neliniştiţi. Vîslaşii bat apa cu putere. Valurile izbesc galionul, stropesc înalt peste borduri şi Dunărea se umple de capetele cailor legaţi la pupa dubasurilor. Ohabnicii trec apa pe poduri plutitoare, unele alcătuite din cîte opt dubasuri legate bord în bord.

Ploaia îi răpăie întărîtată pe chivără.

Ca-ntr-o depărtare, iese din ceaţă malul bulgăresc...

...Cînd încalecă, Mircea Voievodul se gîndeşte la ce i-a spus spătarului Constandin Spulber, cînd acesta i-a cerut iertare pentru înfrîngerea şi pieirea oştenilor săi :

— Poate acesta să fie datul oştilor noastre, spătare, Să-nvingă atunci cînd simt pămîntul ţării sub talpă.

Îl pătrunde frigul umed. Acolo, în îndreptările lăsate de Vlaicu voievod scrie că, dacă vrei să-i hăcui pe turci, să-i apuci fără veste, pe vreme păgînă, cînd au intrat la iernat, după Chissrelles, adică după Sfîntul Dumitru. Vreme păgînă se află, Sfîntul Dumitru a trecut, rămîne să se arate vîrtutea braţului de oştean, neîndurarea şi grija pentru mîine.

5

Lunile noiembrie şi decembrie pînă în preajma de Anul Nou.

De la Dunăre pînă sub zidurile Adrianopolului, de la Vidin pînă la Silistra, Tulcea şi Varna, trimbe de călăreţi în miţe de oaie. Călăuzi bulgari, iscoade, în marginea şleahurilor trupuri de akingii sfîrtecate, olăcari turci ridicaţi în crengile arborilor din preajma caravansaraiurilor. Scutelnicii şi curtenii de sub porunca lui Radu Alună au fost îndreptaţi prin pasul Şipka, pe la Kasanlik spre Edirné, adică Adrianopole. Radu Alună a primit porunca voievodului, printr-un olăcar. L-a ajuns din urmă cînd judeca birarii otomani strînşi ca berbecii în medeanul mare de la Tîrnovo. Băteau clopotele a bucurie şi-ncepuse să ningă. În scrisoarea voievodului scria atît :

«Du-te şi-ţi caută dorul. Am aflat c-ar fi închis la Srinca, la monastire». Nu l-au oprit nici ninsorile grele prin care-notau caii, nici nămeţii. A-ntîlnit sate risipite sub codri. Ieşeau de prin bordeie muieri pămîntii, ţinînd la piept copii poate morţi de mult. I se agăţau de scări. Spuneau doar un cuvînt : — pîine. De unde pîine ? A-mpuţinat turtele de mei ale oştenilor. Nu putea să stîmpere foamea unui norod întreg cu ce-avea el la sănii. Au înţeles şi bulgăroaicele. I-au petrecut cu lacrimi şi binecuvîntări. Lui i-a secat inima. S-a gîndit la satele moşneşeşti, la satele plăieşilor, la tîrgurile Ţării Româneşti, s-a-nbucurat şi s-a ofilit de grijă. Nu se ştie dac-a uitat-o pe Azizé. A aflat că un spahiu cumplit, Bos Burun, îşi strînge călăreţii şi timarioţii vecini la Skobelewo dincolo de munţii Srnena Gora. Putea să-l facă uitat pe acel Bos Burun, care-l scotea din drumul spre miazăzi şi răsărit, acolo unde poate-l aştepta înfiorată de grije Azizé. Nu l-a făcut uitat. Acest Bos Burun, spaima bulgarilor din toată valea Mariţei, nu se aşezase la Filipopole la tîrg, unde un sangiac bei, Tekir Iussuf stăpînea hass-ul împărătesc, adică moşiile răpite de sultan pămîntenilor, ci-şi durase cetăţuie, sarai şi palancă, în vatra tîrgului Skobelewo. Aşa că de la Stara Zagora în loc s-o ia spre răsărit şi miazăzi, a coborît spre apus, în valea Mariţei. În noaptea cînd a tăbăruit la trei ceasuri de Stara Zagora (şi aici au ieşit preoţii cu sfintele daruri, bătrînii cu sare,

că pîine nu mai aveau) s-a arătat din codru un neguriş de oaste. Călărimile s-au desfăşurat pentru luptă. Cînd să ridice sabia şi să strige : — plecaţi suliţele, s-a văzut că oastea aceea avea flamuri albe şi înota prin troian ţinîndu-şi cuşmele în mînă. A plecat sabia. Ca la 500 de capete lăţoase, ochi duşi în fundul capului, sumane peticite, opinci, ghioage şi ţăpuşe, bărbi sălbatice. Aşa l-a cunoscut pe martologul Sişko, conducătorul celor 500. I s-a-nchinat, bărbat uriaş, cu o mustaţă pînă la piept, îmbrăcat într-o scurtă din blană de capră sălbatică şi i-a spus că măcar agăţaţi de cozile cailor şi tot au să meargă cu ei, asupra lui Bos Burun, jăcuitorul acestor meleaguri. Noapte ostăşească la foc, petrecută în cojoace. N-a murmurat nimeni cînd stelele lucii de ger au început să scuture ace subţiri de gheaţă. Caii au făcut promoroacă la mustăţi. Au făcut promoroacă la bărbi, oştenii. A doua zi, sub seară, martologul Sişko i-a vîrît într-o măgură împădurită, deasupra palăncii şi cetăţii lui Bos Burun. Au apucat să vadă un pîlc de călăreţi otomani călărind spre cetăţuie prin culorile zmeurii ale asfinţitului. Omăturile erau sîngerii şi văzduhurile de cristal. Noaptea i-au ajuns săniile. Au descălecat. Au lăsat străjì la cai. Au luat scările de asalt, ghearele de pisică. Au lăsat suliţele. La cetăţuia lui Bos Burun chemarea sălbatică a muezinului îngheţase de mult în catifelele nopţii. Ardeau făclii la grajduri, la sarai şi deasupra porţilor. Se auzeau rar chemările străjilor. Călărimile domneşti şi-au întors şubele cu blănile în afară. S-au făcut una cu omăturile. La o sută de paşi înapoi, le călcau în urme oamenii lui Sişko. S-au apropiat luînd palanca la mijloc. I-a simţit o strajă. Pe urmă alta. Pînă să sară la arme spahiii ghiftuiţi cu pilaf şi carne grasă de batal, s-a pornit iureşul. Spre zori, călărimile şi martologii au ajuns la grajduri. Căpitanul Radu Alună a stat alături de oştenii care izbeau uşa cu un berbece. A intrat cel dintîi în sala de ospăţ a lui Bos Burun, retezînd capul celui dintîi timariot care i-a sărit în piept cu hangerul. S-au aprins făcliile. S-au auzit ţipete de femei, horcăituri de moarte, cîţiva eunuci s-au aşezat pavăză-n pavăză în dreptul unei uşi scunde, ferecate.

Era întîia oară cînd intra într-o cetăţuie osmană. Ziduri albe. Covoare pe ziduri şi arme. Scuturi, buzdugane, săbii, suliţe. Chivăre, platoşe sparte, ruginite poate de

sînge, zale frînte. Cîştigul de luptă al stăpînului. Trei făclii. Un opaiţ. Un gîlgîit uşor de izvor. Cald. Pe jos blăni de urs şi de tigru. Gealaţii cu iataganele goale în mînă. Li se văd deasupra scuturilor rotunde ochii şi chivărele. Sînt patru. Dintr-o dată se smulge uşa ferecată. Iese o namilă de spahiu, desculţă, şalvari roşii, pieptar de piele, scut şi sabie. Ras în cap. Sabia şiroind de sînge.

— Bos Burun ! Ah ! Bos Burun !

Freamăt în curţi.

— Bos Burun ! Ah ! Bos Burun !

Căpitanului i se urcă sîngele la cap. Vede ca prin ceaţă. Strigă :

— Pe loc ! Lăsaţi-l la mine !

— Să trăieşti, căpitane, suflă unul dintre curteni. Iată-l deci pe Bos Burun. Braţe goale, păroase. Faţă lată, ochi oblici, crestat de fier la frunte şi buză. Lipăie cu tălpile goale, poate l-au sculat de lîngă cadîne, coboară cele trei trepte şi spune limpede, în osmană :

— Dacă te-nchini lui Alah, îţi lapezi credinţa de cîine, te iert, ghiaure !

Căpitanul Radu Alună cunoaşte acest obicei al păgînilor. «Înainte de a-i pune pe necredincioşi sub iatagan, cheamă-i la dreaptă credinţă. Lasă-le răgazul să se căiască.» Îi place vitejia turcului.

— Dacă mă-nvingi, Bos Burun, eşti slobod, tu şi oamenii tăi, spune într-o turcească limpede.

— Juri pe Alah ?

— Jur pe Hristos.

Întinde sabia. Bos Burun îşi prelinge privirea pe oţelul încă umed de sînge.

— Eşti oştean de la Kara-Iflak ?

— Sînt oşteanul măriei sale Mircea Voievod.

— Pe cîinele acela am să-l tîrăsc de barbă la picioarele padişahului.

— Capul tău de catîr beat o să-l port în suliţă prin toate satele şi tîrgurile.

— Apără-te, fecior a şapte căţele rîioase.

— Apropie-te, fecior de şacal împerechat cu-o scroafă.

...Nu mai vreau să umplu uimirea cititorilor noştri cu provocările din ce în ce mai drastice ale celor doi luptători, provocări folosite de toţi cei care se luptau piept la piept în acele vremuri, ba şi mai tîrziu, pînă cînd ar-

mele de foc i-au îndepărtat pe oşteni dincolo de bătaia măscărilor şi sudalmelor.

Lupta a fost lungă şi-nfricoşată. Pîndiri, tăieturi mincinoase, încrîncenări care-i aduceau strajă-n strajă, opintiri şi iarăşi sudălmi şi măscări. Sala s-a umplut treptat de oşteni. Stăteau rezemaţi în străjile săbiilor. Îl încurajau pe căpitan cu răcnete. Obiceiul vremii nu l-a lăsat pe unul să facă o faptă nedemnă. Se auzeau şi asemenea vorbe :

— Bine se luptă păgînul.

— Vezi să nu-ţi cîntăm prohodul, căpitane.

— Viteaz osman.

— Gîfîie ca un bivol.

— Şi pute cît şapte.

— Unde-or fi cadînele ?

Atmosferă grea. Lumina pîlpîită şi fumegoasă a faclelor. Mirosul de seu al opaiţului. Mirosul de sudoare, sînge şi fum al oştenilor. O lovitură năprasnică a lui Bos Burun, ferită cu dibăcie de căpitanul Radu Alună, i-a adus căpăţîna sub tăiş. Cu o lovitură icnită, fulgerată scurt, Radu Alună l-a descăpăţînat. Craniul ras, cu albul ochilor holbat, s-a rostogolit la picioarele oştenilor. Martologul Sişko l-a luat în vîrful săbiei. Oştenii au tăbărît asupra gealaţilor căzuţi în genunchi. I-au spart cu săbiile. Au năvălit în harem. S-au oprit înlemniţi. Opt trupuri de muieri tinere, aproape goale, zăceau hăcuite pe pernele şi divanele scorţoase de sînge. Cineva şi-a făcut loc cu strigăte aspre. Un martolog bulgar striga ca un nebun un nume :

— Olena ! Olena ! Olena !

Bărbat în putere, frumos. A năvălit asupra acelor trupuri, poate calde încă. S-a lăsat lîngă unul din ele, uşor arămiu, cu sîni rotunzi, bine legat, de-o frumuseţe matură, pietros. Oştenii s-au înghesuit să iasă. L-au lăsat singur cu Olena aceea tăiată la beregată. N-a mai ieşit nimic viu de sub săbiile lor. Spre zori s-au spart hambarele, beciurile şi cămările cetăţii. Au venit săniile. Căpitanul le-a dăruit bulgarilor caii spahiilor. Martologii i-au înhămat la sănii. La care. Au umplut săniile şi carele cu bucate. Şi-au luat arme, fîn şi ovăz. Au încărcat şi călărimile ce-au crezut de cuviinţă. Pe la prînzişor au pus foc. Ieşiseră din nămeţi şiruri de muieri cu dăsagi. Li s-au umplut dăsagii. Cînd s-a depărtat spre Seimen, căpi-

tanul Radu Alună a văzut pălălăile ridicîndu-se înalt, dincolo de foişoarele cetăţii lui Bos Burun, spahiul.

Trecut prin foc şi sabie a luat cu sine în şa imaginea femeilor tăiate din haremul spahiului. S-a gîndit iarăşi cu durere la satele, ohăbniciile şi tîrgurile Ţării Româneşti. Nefiind crud din fire, s-a-ntărit în sine, spunîndu-şi că numai o mare de flăcări trasă între Adrianopol şi Dunăre poate să apere aşezările pămîntenilor de urgia osmanilor. A dat pinteni şi la trap mărunt, pe-o pîrtie de sănii, urmat de suliţele călărimilor, s-a-nfipt în zarea de gheaţă a zilei aceleia de decembrie 1386.

CÎNTAREA CÎNTĂRILOR

1

Timpuri de strălucire şi bărbăţie !

«Io, Mircea, mare voievod şi Domn, stăpînitor al ambelor laturi ale Dunării pînă la Marea-Neagră — Domn al Dobrogei şi cetăţii Silistra şi al tuturor ţărilor şi oraşelor pînă la hotarele Adrianopolii»...

...În scaunul măriei-sale, la Argeş, ori în cetăţuia de la Rîmnicu Vîlcii, ori la Tîrgovişte şi Silistra şi la voievodul Făgăraşului, cercetînd temeiurile ţării, ţinînd scaun de judecată sub cireşii-nfloriţi, ori în pridvorul monastirilor şi-al bisericilor, ori acolo unde meşterii începuseră, în malul Oltului, sub fruntea codrilor, zidirea Coziei ; neostenit în şa, pe urma ispravnicilor şi-a căpitanilor domneşti, ori în canţelaria sa de taină unde logofătul Neacşu îi deslușea toate alcătuirile politice ale zilei. Ani de răgaz cîştigaţi cu sabia în care pluguri cu patru şi şase boi lăţeau ogoarele, în care se-ndesau turmele şi stupinele, se-ngrăşau crapii în iazuri şi-n primăveri roiurile de albine împînzeau poienile dezmierdate de soare, aducînd pe elitrele străvezii rodnicia şi dragostea.

Creşteau prunci la sînul mamelor, cobzele amestecau toamna cu vinul în ulcelele de pămînt ; meşterii iconari îşi zugrăveau ibovnicele sub marama Maicii Domnului şi ohabnicii îngropau în brazdă semnele de hotar ale moşnenilor, o dată cu cei care le stăteau împotrivă.

Galere bizantine şi genoveze încrucişau pe toată Dunărea navele cu pavilionul voievodului.

Sporesc negoaţele, se şlefuiesc doinele. Războaiele paşnice ale moşnencelor bat inul şi cînepa. Olarii şi femeile îl prefigurează pe Brâncuşi şi Ţuculescu. Păsările măiestre, scoarţele olteneşti şi iile adună miturile, culorile şi sufletul acestor meleaguri.

La sud de Dunăre, Baiazid Ildîrîm împlineşte cu iataganul destinul statului otoman : cucerirea. Nobilimea de arme a noului imperiu începe să treacă de la viaţa aspră de hoardă nomadă, la deliciile celei sedentare. Luxul şi opulenţa voluptoasă a orientului, cu fastul rafinat şi decadent al Bizanţului se-ntîlnesc în saraiurile noilor stăpîni ai Balcanilor. Veneţia şi Genova îşi tem negoaţele, căile maritime cu răsăritul. Forţa aliotmanului pleacă crugul vremii şi pe cerul încenuşit al acestui răsărit european, semiluna şi iataganul aduc zodia noroadelor spre nefiinţa robiei.

2

În anul 1393, trupele lui Baiazid refăcute pe malurile golfului Saros, întărite cu hoardele nomade ale Asiei Mici, execută planul sultanului : recucerirea bazelor de acţiuni militare împotriva Ţării Româneşti. Prin august, Azizé, care văzuse călărimile conduse de Radu Alună din turla lui Eski-giami, travestită în imam, a suferit supliciul suprem. Fiinţă nobilă, Azizé. Născută dintr-o mamă răpită din Epir, crescută cu nostalgia meleagurilor natale, instruită şi dată în dar lui Baiazid, Azizé şi-a consumat tragedia între zidurile saraiului împărătesc pardosit cu mozaic, în mijlocul fîntînilor ţîşnitoare, al bazinelor de faianţă şi-al serelor cu flori şi arbori tropicali prin care se alergau maimuţele şi cîrîiau papagali. L-a iubit pe Radu Alună din clipa cînd a smuls-o tătarului, a luat-o în şa şi i-a cuprins talia cu braţ ferm. A stat acolo, la pieptul lui, speriată şi ocrotită, înfiorată şi neliniştită ciudat, cît timp i-a trebuit paşei să-i ajungă cu spahiii. Poate un ceas, poate o veşnicie. S-a îmbibat de mirosul lui bărbătesc, necunoscut şi straniu, de gesturile şi glasul lui, au răscolit-o ochii negri, privirea aspră şi duioasă

a rămas în ea, mai mult decît toate nopţile de dragoste fără dragoste pe care i le dăruia stăpînul ei, Baiazid.

Printr-o roabă din harem, o româncă din valea Timocului, printr-un hangiu şi mai departe prin neguţători şi oameni necunoscuţi îi scria căpitanului, în cea mai frumoasă elină de curte. Cea din urmă scrisoare a fost aceea prin care-l anunţa că în vara asta sultanul are să se-ntindă pînă la Tîrnovo, are să smulgă Bizanţului Thesalonicul şi apoi, cu toată armia de Asia şi Rumelia, se va năpusti asupra voievodului Mircea.

Ca-n toate poveştile dureroase de harem, o rivală, minunata Fatima, fiică a Persidei, a pîndit-o şi-ntr-o noapte dăruită ei de Baiazid, a pîrît-o. N-are rost să povestim aici cum a fost spionată prin femei şi eunuci. N-are rost să amănunţim cum roaba româncă, Ioana Vîlsan, a fost prinsă, cum s-a-nlocuit scrisoarea cu alta, în care se povestea crud cum va sfîrşi Azizé, cum au fost înjunghiaţi toţi mesagerii în afara celui care trebuia să treacă Dunărea şi cum, într-o dimineaţă strălucitoare şi parfumată de vară, Azizé a fost cusută într-o piele de bivol şi în vederea întregului harem, a fost aruncată în apele fluviului Mariţa...

...Baiazid Ildîrîm.

1393. Toţi Balcanii pînă mai sus de Tîrnovo. Martiriul martologilor bulgari, în arme. Garnizoanele lui Mircea, cîţiva zeci de călăreţi în tîrguri, cîteva sute la Tîrnovo, se retrag la galop. Ca o furtună, Baiazid se regrupează în cantonamentele de iarnă din sud. Şi iarăşi, ca-n toate isprăvile de arme, după ce-a primit scrisoarea, căpitanul Radu Alună a cerut suzeranului şi voievodului său să-l învoiască în sud. Pe el şi omul său de arme Păcală, binecunoscut oştirii şi chiar voievodului, pentru năstruşniciile scornite de mintea lui isteaţă. Radu Alună s-a ras în cap, s-a ras şi Păcală, au îmbrăcat strai de neguţători turci şi-au intrat în împărăţie pe la Kawakli. Păcală mut, Radu Alună cu inima sîngerîndă, dar şi c-o mare uşurare. Azizé s-a mîntuit. Logofătul Neacşu i-a dat semne de recunoaştere şi îndreptări. După şase luni de umblete şi-ntîmplări vrednice de alt hronic, Radu Alună a-nţeles că nu arma e întotdeauna răspunsul cel mai bun, armei ; că într-un fel a-nţeles viaţa acestor meleaguri din şaua de căpitan şi altfel o-nţelege din harabaua trasă de bivoli, care se leagănă pe şleahurile împărăţiei, o dată cu gîndurile, faptele şi tîlcul acestor fapte.

După căderea Thesalonicului, unde-a stat şi-a neguţat în Urdi-alai, vînzînd orez, cumpărînd arme, revînzîndu-le pentru covoare şi argintărie, s-a întors pînă la Uzunköprü, a vîndut tot, a cumpărat cai de Gruzia şi umblînd numai noaptea s-a-ntors la Argeş. Văzuse cu de-amănuntul oastea sultanului, meşteşugurile ei la asediu, sălbăticia şi tăria ei. Asta a fost prin august. I-a spus măriei sale să cheme la oaste. Măria-sa a-nţeles. Şi-a înţeles încă altceva. Că nu poate smulge din livezi şi lucrul cîmpului oamenii legaţi de brazdă. Aşa că nu s-au făcut strigările la oastea cea mare ; iar olăcarii domneşti n-au chemat la slujbe decît pe familiarii domnului, curtenii şi ohabnicii cei mari.

Într-una din curţile acestor ohabnici, a lui Vlad, veneau noaptea olăcari de taină. Aduceau scrisori de la însuşi Baiazid. În scrisori i se făgăduia acestui Vlad tronul Ţării Româneşti şi scutul sultanului. Curţile lui Vlad, pe Ialomiţa, întărite cu ziduri de cetate, au cunoscut zile şi nopţi grele. Foiurile de la potcovării au răsuflat de sîrg. Robii ţigani au bătut pe nicovale vîrfuri de suliţe şi săgeţi. S-au tras roadele cîmpului la hambare, gropniţe şi beciuri. Unele beciuri s-au zidit cu mare taină, iar robii care le-au zidit, ca şi cei care-au săpat gropniţele, au fost înjunghiaţi. Boier Vlad n-a apucat să prindă de veste despre oamenii voievodului repeziţi la Sigismund de Luxemburg, cu veşti precise, care nu sufereau comentariile şi cazuistica sfetnicilor regali.

Baiazid vrea să transforme Ţara Românească în paşalîc. De aici nu este decît un pas pînă în Ungaria. Sigismund de Luxemburg să nu creadă că dacă acum doi ani, la Vărădia, cnejii români din Banat, luptîndu-se vitejeşte pentru ocinele lor, i-au bătut pe turci sub sabia lui Nicolaie Pereny, acelaşi lucru se va-ntîmpla atunci cînd sultanul îşi va avea temeiul oştilor pe Dunăre. Domnul rigă să cugete şi să acţioneze...

...«pînă atunci, vom sta noi, cu ale noastre, în calea Fulgerului, vom primi în piepturile noastre furtuna şi ne vom pune cinstea ostăşească pentru slobozenia ocinelor şi-a gîndului, pentru liniştea morţilor şi creştinătatea pe care-am vrea-o mai aproape şi mai înţelegătoare»...

...Sfîrşit de septembrie.

Dangăte de clopote trase în dungă.
Dang — dang — dang — dang !
Călăreţi c-o flamură însîngerată legată la suliţă.
— La codru, spre munte, măi oameni ! La codru, măăă ! La codru !
Cetaşii repeziţi de la căpitănii, cu cîte zece oşteni.
— Să audă tot omu. Din porunca măriei sale şi-altfel să nu faceţi ! Să-ngropaţi şi să tăinuiţi şi să ascundeţi meiu şi grîu şi de-ale gurii, să nu le găsească nici vîntu, nici pămîntu. Să mînaţi vitele şi oile şi caii, să le mînaţi la codru, sus, în munte şi în Vlăsia, la adînc, să faceţi bordeie, şi dacă auziţi buciumu de trei ori, să stingeţi focurile, să vă tupilaţi şi prin iscoade să aflaţi cînd trece urgia.
Să se otrăvească fîntînile cu cucută şi apele de le spunem noi, la vreme potrivită. Şi la păşuni să daţi foc, că s-au uscat şi să le ardeţi fără milă, să nu rămînă fir de iarbă pentru caii păgînilor !
Dang — dang — dang — dang !
Strigările se fac duminica, la ieşirea din biserică. Sînt sate moşneşeşti şi de margine, strigările se fac numai în Oltenia, pentru că s-a aflat că sangiak-beii au pregătit conace spre Vidin.
Dang — dang — dang — dang !
Clopote trase în dungă, duminica, cînd s-au orînduit nunţile, toamna, după strînsul bucatelor, oamenii în faţa bisericii în straie albe, moşneni vechi cu plete albe, muieri ca florile şi babe cernite şi mame cu prunci şi fete, fetele noastre înalte şi sprîncenate şi mlădii, sub horbota vie a iilor şi-a fotelor, fetele cu aşteptările şi visele şi dragostele.
Clopotele în dungă, la amiaz buciumele şi noaptea ciugile învîlvorînd cerul rar de toamnă, din vîrfurile prepeleacurilor de pază.

3

Fapt de toamnă la Edirné, vechiul Adrianopol bizantin. Turlele albe, filigranate de la Eski-giami se profilează ca-n vis pe cerul transparent de smalţ albastru... Adunate în bîrfelniţele cu geamlîc, nevestele iuzbaşilor, ale başbuluc başilor, privesc de după văluri scurgerea nesfîrşită a urdiei, spre miazănoapte. Chimvale, trîmbiţe, chemările dervişilor, tuiuri şi suliţe, fanioane multicolore, pelerine de mătase şi piei de leopard, cai bine hrăniţi la trap îndesat, răgetele cămilelor, totul învăluit în nori de praf şi roiuri de muşte, harabalele ienicerimii trase de bivoli nostalgici şi totul de la-nceput : iarăşi chimvale, tuiuri, călăreţi sălbatici de Asia, cămilele cu bagajele sultanului şi însuşi Baiazid într-un pieptar din piele de rinocer, cu şalvari verzi, cizme moi fără toc şi coif de Damasc, călărindu-şi armăsarul arab, sub steagul cel mare al profetului.

Aripa stîngă a armatei precedată de cercetaşii turcomani s-a angajat în pasul Şumla.

Sub coif, Baiazid îşi trăieşte sălbatic visul, aparent impasibil ; cu pleoapele pe jumătate lăsate, în vreme ce doi nubieni uriaşi, cu limbile tăiate, îl apără de muşte agitînd evantaie enorme din cozi de păun. A folosit cu dibăcie mîndria cretină a feudalilor balcanici geloşi unii pe alţii, invidioşi şi lacomi. I-a ajutat pe unii împotriva altora, s-au sfîşiat între ei fără prea mult sînge osman, apoi i-au căzut cu toţii în pumn.

...Ildîrîm are gînduri mai mult decît precise. Iscoade înţelepte şi dervişi adînc cugetători, întorşi din Asia, îi povestiseră cu amănuntul mersul războaielor lui Timur cu Tohtamîş. Lacom a ascultat, lacom a sorbit fiecare ştire. Iată-l pe Timur schimbînd ordinea de bătaie, lăsată ca un lucru sfînt de însuşi Ginghis-han. L-a înţeles pe Timur şi-n sinea lui l-a aprobat. Asta s-a-ntîmplat acum patru ani. De-atunci a-ntărit cetăţile asiatice şi i s-a părut că vremea aleargă nepermis de repede şi numai în folosul lui Timur. Ştie că în răsăritul îndepărtat nu s-a isprăvit încă răfuiala dintre Timur şi Tohtamîş. Că în acest război se luptă noroadele de la Pacific la marea Caspică şi de la marea Caspică pînă-n hotarele de miazănoapte ale cnezatelor ruse.

Că atunci cînd îl va îngenunchea pe Tohtamîş, şi-l va-ngenunchea tot atît de sigur cum luceşte astăzi soarele, Timur Aksak se va repezi asupra lui, ca să-i scoată de sub iatagan emiratele de Karamania şi Capadocia, ca şi celelalte emirate seldjucide pe care tatăl lui, Murad şi el însuşi, le-au răpit de sub ascultarea Ak-Ordei.

Știe că pînă atunci trebuie să ajungă cu stăpînire statornică pînă la Dunăre și dincolo de ea, să-ngenunche Țara Românească, acest Kara Iflak blestemat care-i stă în spate, s-o facă pașalîc, să dăruiască pămînturile ei spahiilor, să-i ducă-n robie femeile, să-i ia băieții la ienicerime ; ca stăpîn aici, să poată îngenunchea Ungaria. Abia atunci, cu spatele imperiului asigurat, se va putea înfrunta cu furtuna ridicată la răsărit de Timur.

— Ah, Bos Burun ! oftează padișahul în șa (nubienii uriași se sperie, grăbesc să-i facă vînt cu evantaiele enorme din cozi de păun) și-nchide ochii după ce un ceauș muiat în fireturi de aur, dînd pinteni, îi înfățișează pe-o tavă de cositor un pumn de curmale.

4

— Ah, Bos Burun !

Ar fi nedrept să-l bănuim pe Baiazid de pasiunile perverse ale urmașilor săi. Baiazid practică cu vigoare amorul pentru odaliscele și femeile lui din harem. Bos Burun, spahiul descăpățînat de căpitanul Radu Alună, i-a fost de cel mai mare ajutor în cunoașterea puterii lui Timur. Îi lipsește mai ales la ceasul acesta de seară, cînd imamii și muezinii au săvîrșit chemările către Alah și cînd oastea prosternată cu fața spre Mecca își rostește rugăciunile.

Sultanul stă așezat pe-o blană de leu, sub cortul din mătase verde. Afară, rezemați în satîre enorme, cu iataganele la brîu, veghează garda de satîrgii nubieni, 24 de uriași care se schimbă din două în două ceasuri. De cînd Miloș Obilici l-a-njunghiat pe Murad, stăpînul și tatăl lui, în cort, a-nvățat să se apere de acești cîini necredincioși. Știe că aurul și setea de putere, împerecheate cu viclenia și ura, lucrează pentru el în spatele lui Mircea Voievod. Oștean, Baiazid îl scîrbește pe ohabnicul Vlad. Padișah, are nevoie de Vlad, ca de-o slugă credincioasă, pe care-o poate descăpățîna la nevoie. I-a poruncit să se-nfățișeze la poruncă, cînd va tăbărui la Mezdia. Pînă atunci să se bucure sufletul lui de bucuriile pe care i le dau cele legate de Bos Borun. Bate din palme. Intră ceaușul de gardă.

— Să vină imbrohorul !

— Sărut tălpile, fiu al lui Alah ! Imbrohorul așteaptă glasul tău de leu.

Intră imbrohorul, adică judecătorul întregii oștiri de Rumelia. Bătrîn venerabil, cultivat la Bagdad, cunoscător al poetului Djalal-ad-din-Rumi și al preafrumoasei cîntări «Cartea lăutei», ca și al moralelor tîlcuitoare scrise de Așîk-pașa sau de liricul sufit Iunus Emré. Fără o vorbă, imbrohorul îmbrăcat într-un caftan alb se pleacă de trei ori pînă la pămînt. La semnul repezit al sultanului s-așează pe un covor de Buhara. Scoate din caftan o pungă de mătase vișinie. Sultanul, așezat după obiceiul oardei, cu picioarele încrucișate, îl privește cu ochii mijiți.

— Te-ascult, înțeleptule, mîrîie padișahul.

Cu mișcări lente, bătrînul scoate din punga de mătase niște figuri, nu de șah, ci asemănătoare, lucrate cu pricepere în lemn de abanos. În cort arde un opaiț simplu, din fier forjat la Samarkand. Iată ce face bătrînul. Pe o tablă de lemn prețios, bine lustruit, pe care sînt trecute cu un albastru violent și de fel cu aproximație, toate fluviile dintre Azerbaidjan și munții Urali, așază un oștean mongol sculptat în fildeș. Oșteanul lucrat cu minuție, duce la mînă un cal, poartă arc, scut, suliță și coif.

— Asl, spune sultanul.

(Aici e nevoie de intervenția noastră. Asl, în armata mongolă, înseamnă efectivul de bază inițial sau contingentul.) Bătrînul, concentrat, așază în spatele oșteanului un alt oștean ; tot din fildeș, evident mai bătrîn, cu barbă și îmbrăcat într-o piele de gazelă.

— Izafé, mîrîie Baiazid.

(Adică surplusul de contingent, mobilizat în cazul unor pierderi considerabile.)

Imbrohorul culege cele două figurine și le desparte. Așază în centrul acelei hărți o figură compusă. Un trup de cal cu zece capete și zece busturi de oșteni.

— Tümen !

(unitate de 10 000)

Tot așa, scoțînd figuri de călăreți și pedestrași de diferite mărimi, lucrate-n fildeș sau abanos, pe toată harta Orientului mijlociu se naște o armată, urmărită cu aviditate de Baiazid. A spus numele tuturor unităților lui Timur : — hezarè, o mie de oameni ; koșun ; o sută — aici imbrohorul s-a oprit, ridicînd ochii în tavanul cortului,

semn că este unitatea de bază adică aceea care luptă și manevrează ; sede, adică o sută de pedestrași ; și unlik, adică zece.

Nările lui Baiazid freamătă, pentru că vede aievea și-nsuflețește cu patimă toate figurinele așezate de imbrohor într-o ordine desăvîrșită. Iată tavadjiii, adjutanții lui Timur, cei mai viteji baaturi. Ei mobilizează armata, ei duc și aduc știri pe cîmpul de luptă, ei sînt ochii, urechile și glasul de poruncă al marelui han, ei aleg locul de tabără și mai ales împart prada. Timur îi răsplătește împărătește.

Imaginația lui Baiazid se-nflăcărează la fiecare mișcare executată de imbrohor. Tavadjiii s-au prezentat cu mucilka, angajamentul scris că-și vor executa obligațiile, dacă-ar fi să treacă prin foc și sabie. Iată-l pe imbrohor rostind numele lui Abd-az-Razzak Samarkandi și el, supus, repetă ceea ce scrie acest vrednic de laudă :

— Hrană pe un an, arc cu 30 de săgeți, tolbă, teacă pentru arc și scut : la doi oșteni un cal de povară, la fiecare unlîk, un cort, două sape, un hîrleț, o seceră, un fierăstrău, un topor, o sulă, o sută de ace, frînghie de două ocale, o piele de bivol și un cazan.

— Tu, fiu a lui Murad, nepot a lui Orkan, locțiitor al lui Alah pe pămînt, tu, Ildîrîm, în fața căruia tremură necredincioșii, tu leu al dreptei credințe, ce-ai făcut ca oștirea ta să se asemene acestei oștiri, ca puterea ta să-ntreacă puterea lui, ca faima ta să zboare pînă la cortul lui și, izbindu-l peste obraz, să-l cutremure de spaimă pe acel cîine spurcat al deșertului ? ! Răspunde-mi ? !

5

Tabieturile sultanului sînt multe, poate nedelicate, dar nu lipsite de un anume rafinament al cruzimii. După ce meditează la spusele imbrohorului, jurîndu-și să-și ridice oștirea deasupra celei mongole, Baiazid se-ntinde pe blana de leu. Probabil gestul înseamnă o poruncă pentru ceaușul de gardă, care introduce în cort doi orbi. Pe obrazul sultanului se-nstăpînește o expresie de ferocitate nedisimulată. Orbii sînt îmbrăcați în zale, poartă coifuri rotunde cu vîrf, nazal și apărătoare de ceafă, desculți, cu

lăutele după gît și la cingătoare hangere de lemn. Sînt cei doi viteji, baatur Sarîg și baatur Mîrza, prinși pe cînd iscodeau prin cetatea Akșaral. I-a torturat, sînt arși cu fierul, a pus gîdele să le smulgă unghiile, le-a luat luminile ochilor. Cei doi baatur n-au scos decît rareori gemete de durere, dar nici o vorbă despre oștile și planurile blestematului Timur.

Între sultan și ei s-a legat un sentiment straniu. Urîndu-l de moarte, cei doi viteji îi caută prezența cu lăcomie. Urîndu-i, umilit de ei în fiecare seară, sultanul nu poate-nchide ochii pînă nu-i aude. Pînă nu le soarbe blestemele, amenințările și nu fierbe auzind povestirea înflorită a războiului cu Tohtamîș, în care Timur Aksak e slăvit meșteșugit de buzele pisate cu topuzul, de însăși mîna lui împărătească.

Nu putem reproduce aici cîntecul celor doi baatur, acompaniat cu lăutele, cîntec sălbatic de stepă și moarte, de cruzime și isprăvi vitejești. Sultanul ascultă cu ochii mijiți. Se trage de barbă, bea lapte de iapă și-și jură, a cîta oară, că mîine îi va lega pe cîntăreți de cozile cămilelor, să-i rupă în bucăți, să scape odată de obsesia acestei povești înspăimîntătoare.

În esență baatur Sarîg și Mîrza spun că Timur ridică în primăvara lui 1390 peste două sute de mii de călăreți, trece Sîr-Daria pe un pod construit de armată, debușează în Tașkent și-și petrece iarna în cantonament. Aici zace 45 de zile de malarie, vreme în care are revelații tulburătoare. Sigur că sînt aduși pe scenă vechii vraci mongoli, ca și medicii din Horezm, că sînt cîntați palmierii foșnitori și slăvite lacrimile femeilor. Iată-l restabilit, în a doua jumătate a lui ianuarie, cum din scaunul măreției lui de mare han împarte după tradiție daruri bogate trupelor, cum expediază cu gesturi patetice femeile și copiii la Samarkand, cum repartizează călăuze corpurilor de trupă și la 22 ianuarie se pune în mișcare spre Otrar.

Cei doi baatur nu-l văd pe imbrohorul aplecat deasupra unor pergamente pe care trece sîrguincios ceea ce i-a scăpat în serile precedente. Inteligent, imbrohorul alcătuiește un fel de istorie a războiului cu Tohtamîș în aceeași intenție : să-i înlesnească sultanului cunoașterea armatei lui Timur, să-i descifreze manevra pe cîmpul de luptă, felul de a conduce lupta, posibilitățile de aprovizionare.

Se cîntă sosirea soliei de pace a lui Tohtamîș, respingerea ei, frumusețea orașelor Turkestan, Karaciuk, Sauran și minunata stepă a Cazahstanului. Aprilie. Armata se reface cîteva zile la Sarîg-Uzenul cel fericit prin apele sale. Sultanul dormitează ? Nu ! Așteaptă, mereu așteaptă, în fiecare seară așteaptă, ceea ce vor cînta în curînd, cu glasurile lor bărbătești cei doi orbi. Baiazid știe că baaturii visează stepele înflorite, că văd aievea coloanele de călăreți legănîndu-se în șei, că simt în nări mirosul sudorii de cal, amestecat cu al ierburilor crude și al cerului imens de primăvară.

Iată-i cîntînd, într-o melopee sfîșietoare, foametea încuibărită în armată la Ilanciuk. Coloanele de negutători și-au pierdut rușinea. O oaie a ajuns să coste 100 de dinari. Timur își adună emirii. Vorbele sînt cînd înțelepte, cînd hulubi albi, cînd tunete mînioase.

Imbrohorul notează «nimeni nu mai face pîine, turte, tăiței, palmeni (tăiței cu carne) și nici un fel de hrană din făină, afară de supă din rîntaș de ovăz. Fiecare ostaș n-are voie să consume zilnic decît o strachină de supă».

Baiazid urmărește avid marea hăituire, cu toată armata, vreme de două zile. Tavidjiii zboară cu ordine, la toți emirii. Iată turmele de gazele alergînd speriate în fața călăreților. Simte în nări mirosul de sînge și carne crudă. Timur Aksak și-a scăpat armata de foamete. În fața lui se deschide nesfîrșirea verde, unduind sub boarea caldă a vînturilor primăvăratice.

Baiazid ciulește urechea.

Se cîntă plecarea în cercetare a lui Mîrza Muhamed — sultan — Baatur, cu misiunea să descopere armata inamică. Ce serviciu de informații, ce călăuze are Timur, dacă e sigur c-are să găsească o armată într-o nesfîrșire de sute de mii de poște, în care întîlnești cîte-un ail de corturi la cîte patru zile de marș ; în vreme ce el însuși, Baiazid Ildîrîm, nu poate spune astăzi unde se vor găsi mîine oștile acestui de zece ori blestemat Mircea.

Minunate sînt isprăvile lui Mîrza Baatur, nepotul lui Timur. El își adapă calul în apele Tobulului din Siberia de vest, îl trece înot și găsește un număr nesfîrșit de vetre, fără să găsească sub cerul spuzit cu stele armatele lui Tohtamîș. Viclean, hanul Hoardei de aur se lăsase înghițit de imensitatea stepelor siberiene.

Acum, baatur Sarîg, în ritm de galop, sincopat, povestește plecarea în cercetare a mult încercatului și înțeleptului Seih-Davud, care-l călăuzește pe Timur spre fluviul Iaik (Ural). Timur nu folosește cele trei vaduri ale fluviului, notează imbrohorul. El trece Iaikul înot, cu toată armata, prin apă mare. Ajunge la Samara numai în șase zile. Sultanul se ridică într-un cot. La 4 iunie Timur trece Iaik-ul. I se aduc trei prizonieri.

— Care vorbesc, spune mîndru baatur Sarîg și scuipă cu dispreț în direcția de unde se aude respirația ațîțată a sultanului.

Se laudă tabăra întărită cu șanțuri, turnuri și ciapare (apărătoare de șanț), se cîntă intrarea în tabără a forțelor principale, inspecția lui Timur și acum, amîndoi baaturii laudă intrarea în dispozitivul de luptă și înaintarea celor 200 000 de oșteni sub cerul înalt de iunie.

Minunată și de fier este disciplina avangărzii, karaulelor și habarghirii-lor (trupe de recunoaștere). Olăcari cu caii în spume vin la Timur, unii după alții, cu informații din ce în ce mai precise. Lăutele scot acorduri grave. Melopeea este închinată viteazului emir Iku-Timur, care moare bărbătește în luptă cu koșunele de pază ale lui Tohtamîș.

Livid, sultanul Fulger ascultă ceea ce urmează. Degetele puternice se-nfig spasmodic în coama aspră a leului.

Înțelepciunea lui Timur îi spune că Tohtamîș vrea să-l rătăcească în stepe, departe de bazele de aprovizionare, să-l amăgească din popas în popas, pînă cînd se vor așterne zăpezile nemiloase ale iernii.

Atunci Mîrza-Omar-Șeih primește porunca sfîntă să-l caute pe Tohtamîș cu două tümane, să-l fixeze și să angajeze lupta.

Pauză.

Cîntăreții se apropie umăr în umăr. Baiazid transpiră rece. În valea rîulețului Kundurci, afluent al fluviului Ceremșan. Sute de mii de copite bat stepa la galop scurt. Din versurile scandate sălbatic, imbrohorul notează cele ce urmează :

— Centrului armatei i se dă un kul al sultanului Muhamed, cu comanda directă la Mîrza Suleiman Sah.

(Baiazid absoarbe integral cîntecul, organizîndu-l interior pe datele lui esenţiale. Adică vede într-o lumină puternică mişcarea trupelor, intrarea în dispozitiv şi printr-o asociaţie, un gînd care-l terorizează interior — desluşeşte în faţa armatei — parcă el ar fi Timur — armata lui Mircea gata de luptă.)

— În spate se aliniază un kul, cel principal, din armata lui Sultan Muhamed.

— În rezervă 20 de koşune, sub comanda lui Timur. (Baiazid mîrîie întărîtat.)

— Aripa dreaptă — un kul cu Mîrza Miran Sah — fiul lui Timur ; la kambul (paza flancului) un kul cu Hodja Seif-ad-Din.

— Aripa stîngă un kul cu Omar Seih, celălalt fiu al lui Timur (Baiazid o blestemă pe trădătoarea Azizé de la care i-ar fi plăcut să aibă un băiat) — la kambul, un kul sub Berdibek Sarî-Biga, cu misiunea de a păzi şi spatele centrului.

Cu repeziciune neobişnuită la vîrsta lui, pe tabla lucie de lemn reprezentînd Asia centrală, de est, Siberia şi cnezatele ruse, imbrohorul aşază figurinele în ordinea notată.

Cei doi baaturi cîntă lupta kambulelor, formate din koşunele cele mai viteze, de sub comanda căpeteniilor de vază. Baiazid, sleit, aruncă în ei un pumn de curmale.

Baatur Sarîg spune limpede :

— Iar tu, porc de cîine, ai să-i lingi tălpile viteazului Timur şi-ai să te guduri ori de cîte ori mîna lui se va ridica să te lovească.

Iar baatur Mîrza care-l acompaniază pe această frază, spune că, după victoria lui Timur, fiecare pedestraş pleacă acasă cu 10—20 de cai, fiecare călăreţ stăpîn al unui cal de şa, cu 100 de cai, în afara oilor, berbecilor şi vitelor mari, în vreme ce lui Timur i se aduc 5 000 de robi, fete şi băieţi tineri.

Baiazid urlă. Vine ceauşul. Îi împinge pe cei doi robi, unu îl scuipă în obraz şi sultanul se precipită asupra tablii pe care i-o întinde imbrohorul.

E tîrziu, se aude răgetul unei cămile şi foarte aproape, paşii satîrgiilor care schimbă garda.

6

Dintr-unul din satele bulgare, apoi din altul şi din altul, încalecă bărbaţi hotărîţi. Sub protecţia nopţii, pe căi de ei ştiute, gonesc spre Dunăre. Întregul sistem de informaţii al logofătului Neacşu s-a pus în mişcare. Dunărea e trecută cu şeicile sau înot, legînd la oblîncuri două burdufe din piele de bivol. Pe urmele lor se tîrăşte coloana nesfîrşită a armatei otomane, pe care Baiazid o visa stăpîna Europei şi Asiei. Timarioţii europeni, spahiii steagului galben, ienicerimea, cavaleria de Asia cu pelerine multicolore, cămilele cu bagajele sultanului călcînd lent, rumegîndu-şi nostalgiile, spahiii steagului roşu, dundarii înarmaţi cu satîre şi ciomege, Urdi-alaiul cu neguţătorii de sclavi făcîndu-şi socotelile cîştigurilor apropiate, vînzătorii de oi, gelepii, femeile uşoare, un întreg popor în exod, crud şi hrăpăreţ, aşteptînd să desăvîrşească opera de distrugere a armatei.

Coloană lungă de zeci de kilometri, multicoloră, cu amurgul jucînd pe zale, pe coifuri şi-n fierul luciu al armelor. Undeva, la o zi de marş înainte, trupe speciale fac raiduri în satele bulgare, adună bărbaţii cu bicele şi-i silesc spre Dunăre, pentru a pregăti trecerea. Acolo unde se opune rezistenţă, satele sînt date pradă focului, femeile batjocorite, copiii spintecaţi.

Baiazid poartă steagul profetului pe un cer încenuşit.

Viclean, nu încearcă o trecere la Giurgiu, sub zidurile puternice ale cetăţii, nici la Turnu. Dobrogea îi este străină şi necunoscută. Urcă pe urmele celor dintîi oşti otomane, spre Vidin.

Peste codrii Ţării Româneşti se alungă dăngătele vestitoare de primejdie.

Începe băjenia.

Băjenia, soartă tristă a poporului nostru urgisit şi greu încercat.

Pentru întiia oară armata otomană intră în pămîntul strămoşesc, să-l înece în sînge şi să-l robească. Oamenii locului au înscrisă în carnea lor spaima robiei tătare. Ştiu din moşi strămoşi că numai codrul şi muntele îi pot scăpa de urgie. Îşi încarcă avutul pe spinarea vitelor, în cotigi şi-n care, îngroapă meiul, ard nutreţul şi iau calea poienelor tainice din inima codrului.

În alte capitole ale acestei cărți s-au povestit spaimele și umbletele băjenarilor sub pologul pustiu al cerului, conștiința fermă care-i făcea să dea focului munca unui an întreg, dîrzenia cu care, lăsînd în urma lor pustiul, duceau sub cojoace nădejdile în bărbăția oștirii.

Pe șleaurile Sibiilor și-ale Brașovului, pe cele ale cetăților de munte aleargă butcile boierești cu jupînese și jupînițe înspăimîntate urmate de slujitorii călări și chervanele cu avuții. La răscruci, coconi gătiți de luptă își iau rămas bun de la ochi încondeiați, culorile vii ale coantășelor și harnașamentelor completează orgia de culori a toamnei, se fac jurăminte de dragoste, poate călcate peste un ceas, poate călcate înainte ca ochii bărbatului să fie ciuguliți de corbi.

— Vin turcii ! Vin turcii !

De cîte ori strigătul blestemat nu va mai răsuna sub cerul luminos al patriei ? Cîte veacuri grele de obidă nu-l vor auzi de acum încolo ?

— Vin turcii !

Mugetul vitelor, scîrțîitul osiilor, strigătele bătrînilor, fumul acru al incendiilor, țipetele copiilor, ochii plînși ai femeilor ! Băjenie grea pe ploaie și sub spulber de vînt, fără să poți înnoda mîine capătul firului răsucit astăzi.

Ne-ntoarcem prin veacuri lîngă conștiința noastră de-atunci. Iată-ne grăbind sub steagurile căpitanilor. Iată-ne călărind la trap des spre cetatea de scaun. Sorbim miresmele tari ale toamnei, pe deasupra noastră trec fire de mătasea morților, cerul e albastru, îl luăm în sulițe, cum le-am luat cu noi pe toate ale noastre, cele de fiecare zi. Un iepure. Un izvor. Toamna în rugii de mure. Toamna în scorușii păsărești. A lu cutare a murit. Năstăsia, fata lu cutare, s-a otrăvit de inimă rea. Vaca lu cutare... Un cal șchioapătă. O chingă a pocnit. Călărim la trap, din toate tîrgurile, din toate județele, închiși în noi, nu alergăm la nuntă, știm că dacă ne taie și ne-aștern pămîntului, nici unele din toate ale noastre nu vor mai fi ale noastre. Ne recunoaștem cu toții în rubedeniile noastre de-atunci. Coantășele ne vin pe măsură, săbiile ne sînt ușoare la mînă, sulițele cad la picior firesc. Ne-am obișnuit cu politețea vremii, cu asprimea ei. Trăim fiecare într-o mie și o mie

de noi trăiesc în fiecare. Nu sîntem nici mai buni nici mai răi, ne regăsim și asta-nseamnă totul...

...Muselimii lui Baiazid leagă pod de vase, mai jos de cetatea Severinului. Bulgarii, grecii și sîrbii lucrează sub priveghiul bicelor. Baiazid Ildirîm a uitat tot ce-a știut despre Kara Iflak. Dincolo de Dunăre sînt doar tăceri sumbre. E o lege veche a coranului. I s-a supus și Bos Burun. Solie de spahii, căpetenii în blăni de tigru, la Mircea voievod. Să se lapede de Hristos și să-l ceară pe Alah. Să se-nchine puterii sultanului. Altfel ?

Răspunsul lui Mircea a urcat prin veacuri pînă pe filele privegheate de fruntea lui Eminescu. Prin versul lui, refuzul voievodului atinge sublimul. Era și Eminescu acolo, sub o cușmă de călăreț domnesc. Altfel n-ar fi putut tălmăci pentru toate viitorimile spusele lui Mircea Voievod.

Și tot ca-n alte dăți, sub cel dintîi Basarab, iată-ne punînd foc pășunilor și pășunile noastre, înțelepte, ard cu vîlvătăi înecăcioase. Iată-ne otrăvind fîntînile cu cucută și zeamă de omag, iată-ne împrăștiați în pînde, ieșind noaptea de sub poala codrilor, cu caii la mînă...

...Cu caii la mînă. Cîte nu s-ar putea povesti din întîmplările noastre de-atunci, cîți din noi nu și le-ar reaminti ? ! La Balota cînd ne-am strecurat cu cetașul Veveriță de-am tăiat pînă la unul o ceată de spahii plecați în cercetare. La Risipiți unde cumnatul lui nea Vasile Ceparu, cu douăzeci de-ai lui, cumetri și veri, au prins la o iezătură o lance de turcomani, sub porunca vestitului luptător asiatic Yozgat. Stăteau, cumnatul lui nea Vasile Ceparu cu ai lui, în niște goruni vechi, puseseră nadă la o stînă de cîteva oi, lăsaseră urme proaspete și viteazul Yozgat a trecut pe sub goruni, le cam slăbiseră caii, turcomanilor, lor le era foame de-a binelea cînd le-au sărit în cîrcă oltenii aceia de la Risipiți, și i-au legat, iar pe Yozgat l-au trimis măriei sale.

Știm foarte bine cum am zdruncinat moralul turcilor superstițioși, cu atacurile acelea de noapte, necruțătoare. Și-acum la Rovine.

Cu o seară înainte, seară de octombrie, dulce, Baiazid încrîncenat de loviturile date în gol, imitîndu-și dușmanul și idolul, pe Timur, l-a primit în cort pe Kara Mustafa Iezid, comandantul cercetașilor. Viteazul Kara Mustafa i-a raportat că a văzut cu ochii lui taberele necredinciosului și spurcatului Mircea Voievod.

— Ah ! a oftat Baiazid.

Raportul lui Kara Mustafa e amănunțit, dar inexact. În adevăr, a văzut taberele voievodului pe-o măgură, sub o geană de codru. N-a văzut locurile băltoase din marginile șleahului, n-a văzut că aici Jiul se lățește și-nmlăștinează, dar i s-au părut puține oștile, lucru care l-a bucurat foarte pe slăvitul cuceritor al Balcanilor și Asiei Mici. De aceea a poftit curmale, smochine și să-i asculte pe cei doi baaturi, bineînțeles sfaturile și îndemnurile imbrohorului.

Noi eram în tabără mai jos de Craiova și-l ascultam la focul călăreților de Pădureț pe cetașul Ion Zvoană, care cînta c-un pocal de lemn în mînă, pocal în care abia se liniștise mustul dulce de Segarcea.

«...Închinare-aș armelor,
Armelor drăguțelor,
Armelor surorilor...»

Și noi preluam refrenul în cor, cor ostășesc, de mi se aricise barba (pe-atunci purtam o barbă neagră, sălbatică și multe mi s-au tras mie de la barba aceea).

«...Armelor drăguțelor,
Armelor surorilor», cîntam noi bărbătește.

La alte focuri, alți călăreți, cei din Jaleș, își lăudau caii. Unii în strigături, că ei încalecă pe cai «cu coama viforîtă și cu coada bici făcută» sau pe «cai vineți, bidivii» sau pe cai :

«Secerași
Negri țigănași,
Negri-mi sînt ca corbul,
Iuți îmi sînt ca focul.»

Pe «iepe tinere, sirepe, cu dungi negre pe spinare» îi auzeam cîntînd și știam că așa sînt ai noștri înainte de luptă, se-mbărbătează cu cîntece vechi, ostășești, se laudă și se-ntăresc în ei.

L-am văzut pe căpitanul Radu Alună. A trecut neguros, cu chivăra sub braț, spre locul unde era liniște și cortul

măriei sale. Nu știu de ce am simțit în mine tot gustul fierului. Poate atunci cînd prin tabără a trecut un ramăt și apoi o liniște de moarte.

— Turcii !

Undeva spre Palilula sau mai departe spre Vîrvorul, noaptea era înțesată cu focurile turcilor. Mii și mii de focuri izbucnind pe sub codru, prin lunci, pe fire de vale cunoscute, mii și mii de focuri sub geana zării, pînă departe. Tot atunci l-am văzut noi pe măria sa numai cu o blană de vulpi pe umeri, fără chivără, cu pletele slobode, fără spadă, cu spătarul Constandin Spulber și căpitanul Radu Alună călcîndu-i în urme, venind pe măgură să privească focurile lui Baiazid.

S-a poruncit să stingem focurile noastre. Am aruncat pe jărăgai pămînt și apă adusă în cușme și chivăre. S-au stins sfîrîind. Am auzit un glas plăcut, cîntînd :

«...Alelei, murguleț mic,
Alei, calul meu voinic,
Așterne-te drumului
Ca și iarba cîmpului
La suflarea vîntului.»

Cîntecul s-a stins, undeva, printre caii legați la conovețe. Am mai auzit doar cîteva frînturi de viers :

«...că românu-i frate bun
Cu-orice cal, viteaz, nebun...»

și tîrziu, cînd mi-am pus șaua căpătîi, mi s-a părut că voinicul acela spune :

«— de-o ploua ploaie de sînge
el ia arma și se duce...»

Mărturisesc că nu l-am văzut pe oșteanul acela tînăr, cu fruntea boltită sub chica neagră — corb, cu ochii mari, neliniștiți și adînci, scriind la un muc de lumînare, pe oblîncul șeii :

«De din vale de Rovine
Grăim doamnă către tine...»

Dar iarăşi pot da mărturie cu mîna pe inimă, c-am auzit codrii foşnindu-şi zalele de aramă, am auzit lumina căzînd din stele o dată cu bruma, răsufletul amărui al pămînturilor m-a pătruns ca o chemare sfîşietoare şi-am trecut în somn, încrîncenat, topit în noaptea aceea densă, gravă şi solemnă.

ZORII. Văzute şi judecate de noi cei de astăzi, faptele de-atunci se orînduiesc după nişte principii vii ale tacticii şi strategiei româneşti, în care judecata voievozilor şi-a conducătorilor de oşti chema în ajutorul nostru pămîntul blagoslovit al ţării, cu toate ale lui ; rovine băltoase, codri necunoscuţi invadatorilor, munţi străvechi, înfruntînd veciile în solemnitatea lor sălbatică. Sfatul de oaste al voievodului s-a ţinut noaptea, cam spre zori, după ce cetaşul Volbură din Corbeni m-a sculat şi m-a pus să-mi caut de lucru pe la corturile boierului Vlad, pentru pricini pe care prea bine le ştiam. Boierul era în cort, nu dormea, eu mă tîrîsem binişor pe sub o muchie înierbată, l-am auzit vorbind, după cum l-am auzit pe ohabnicul Albu, o namilă cunoscută în toată oştirea, spunînd gros că el unul nu mai rabdă tirania voievodului, da că de bătut cu păgînii, se bate pînă-n pînzele albe. Din clipa cînd m-am întors la cortul măriei sale, aproape mi-am pierdut identitatea. Cetaşul Volbură mi-a poruncit să alerg sub steag. M-am dus, am pus şaua pe Năzdrăvanu şi-am intrat în linie, al şaselea din rîndul întîi, în steagul de călăreţi domneşti ai cetăţii Curtea de Argeş.

Acolo în şa m-au prins zorii.

Zorii aceia memorabili, în care destinul unui popor s-a definit prin cunoştinţa luptătorilor lui.

Mircea Voievod a-nchis drumul cu tabăra de care. Cu şanţuri împotriva cavaleriei pe fundul cărora oştenii bătuseră pari ascuţiţi, cu vîrfurile pîrlite la foc, întoarse în sus. După măgură i-a aşezat pe cavalerii făgărăşeni sub căpitanul de Făgăraş, Avram Bibol, cumplit sub armura neagră, pe coif cu panaş alb, de egretă. Tot acolo i-a aşezat pe boierii credincioşi din Argeş, din Tîrgovişte, pe ohabnicii olteni care-şi muşcau mîinile la gîndul cotropirii ocinelor. Turcii le iau plugarii în robie şi ei rămîn calici. În codrii din stînga şleahului, cu călăuzi din

partea locului care ştiau potecile printre smîrcuri, se răzleţesc arcaşii de Loviştea, cu spătarul Constandin Spulber.

În codrii din dreapta, căpitanul Radu Alună, cu călărimile domneşti. Este inutil să refacem sentimentele care-l fac să călărească prin ceţurile uşoare ale codrului, cînd are conştiinţa limpede că raportul de forţe între noi şi turci este de unu la zece şi că fiecare călăreţ înainte de a muri are obligaţia să ucidă cel puţin zece duşmani, altfel totul fiind pierdut.

Lucrurile astea le ştim fiecare, cu o luciditate stranie. Şi mai este ceva. Personalitatea voievodului. Nimeni nu poate să spună concret cum s-a-nstăpînit în cugetul oştenilor imaginea ţării prin voievod. Poate pentru că l-au văzut călărind sub steagul ţării, în toate campaniile îndelungate de pînă acum. Poate pentru că l-au văzut toamna, la nunţi, în satele de moşneni, ţinînd scaune de judecată, ieşind la hramuri şi cătările de oaste, dăruind curtenii, poate pentru că-l ştiau în scaun, veghind şi-i simţeau mila, asprimea şi mîna pînă-n satele de mărginaşi şi plăieşi.

Poate pentru că în ceasul acela palid al zorilor, cînd se aud limpede chemările imamilor, chimvalele şi trîmbiţele din tabăra lui Baiazid, simţeam fiecare din noi nevoia unui crez, nevoia unui simbol care să-nmănuncheze trecutul, prezentul şi viitorul colectivităţii, prin care să ne gîndim permanenţa şi să ne justificăm lupta.

Arcaşii trec pe sub codrii de stejar, tăcuţi, uşori, umbre în sumane, călcînd vînătoreşte, fără zgomot.

Trec şi călăreţii, cu suliţele în cumpănire. De la răscrucea numită a Sînzienii, intră-n codru, printre smîrcuri, un drum lat de două care. La capătul drumului ăstuia se aşază căpitanul Radu Alună. Îşi trage în jos nazalul coifului rotund de Kiev. Aduce pavăza pe umărul stîng. Cu o mişcare scurtă îşi scoate sabia din teacă. Se aud glasurile cetaşilor.

— Pe şase rînduri, cu suliţa în cumpănire, intraţi în tocmeală de luptă pe dreeeeaapta !

Mirose a toamnă, înnebunitor.

Zorii se desfac palizi, zori de toamnă, umezi. În faţa şanţurilor, moşneşime olteană, cu arce. Pe măgură, în zale, voievodul. În stînga, steagul ţării, cu stegarul Ion Neagu. În dreapta, olăcarii. În spate, garda călare în coantăşe roşii, chivăre, cu suliţa la picior. Toboşarii şi

trîmbiţaşii domneşti. Cine poate pătrunde dincolo de zalele voievodului să-i descifreze gîndurile ? Scrisese cavalerilor francezi şi regelui ungur, Sigismund, Craiului Poloniei şi voievodului Moldovei. Demonstrase logic, într-o demnitate desăvîrşită, iminenţa pericolului turcesc. Dăduse cifre revelatoare despre forţa inamicului comun. Trimisese daruri sultanelor. Avea în preajma fiilor lui Baiazid oameni de încredere. Îndeosebi îi plăcea Musa, tînăr inteligent, căruia, aluziv, ohabnicul Neacşu îi făgăduise ajutorul Ţării Româneşti într-un viitor conflict pentru domnie, conflict evident, deoarece fratele mai mic, Mohamed, se arăta violent, lacom de putere şi intransigent.

Jucase toate cărţile diplomaţiei, fără să obţină decît o concentrare a armatei regale ungare la Temişoara.

Iată-l aici, faţă-n faţă cu Baiazid şi istoria.

Iată-l aici, numai cu zece mii de de săbii de-ale pămîntului. Atît. De cîte ori, prin veacuri, nu s-a-nmulţit acest adevăr, singurul adevăr adînc, răscolitor, al cumpenelor şi viselor ? Lîngă sabia conducătorului, trupurile gata de jertfă ale pămîntenilor. Atunci cînd sabia aceasta s-a ridicat întru slava slobozeniei şi-ntru perpetuarea norodului prin asprimile timpului.

«ŞI FU RĂZBOI MARE, CÎT SE ÎNTUNECA
DE NU SE VEDEA VĂZDUHUL
DE MULŢIMEA SĂGEATELOR, ŞI MAI PIERDU
BAIEZIT OASTEA LUI CU TOTUL,
IARĂ PAŞII, VOIEVODZII PEIRĂ TOŢI ;
AŞA DE SE VERSĂ SÎNGE MULT
CÎT ERAU VĂILE CRUNTE.
DECI SE SPERIE BAIEZIT
ŞI FUGI DE TRECU DUNAREA»

AMIAZA... Baiazid vede din şa apa smîrcurilor, lucind perfid sub lintiţă şi pipirig. Îşi dă seama că n-are unde să-şi desfăşoare cele două aripi, care semnificînd semiluna în planul misticii, realizează dubla învăluire a

flancurilor inamicului în planul foarte concret al luptei. Îi rămîne o singură cale : străpungerea. Nu se poate face nici o mişcare în dispozitiv. Aripa stîngă, în loc să se rabată să flancheze centrul, trebuie să atace, să dărîme apărarea, să străpungă tabăra inamică şi trecută dincolo de ea, să desăvîrşească masacrul.

Dacă ar vedea coloana de spahii şi călăreţi turcomani subţiindu-se şi lungindu-se nefiresc, poate ar ordona retragerea. E prea tîrziu. Kara Mustafa Iezid îşi scoate sabia, acel teribil Agen clich cu lamă de Damasc. Aduce scutul rotund, din piele de rinocer, în faţa pieptului. Strigă :

— Alah, il Alaaah ! şi calul arab se destinde brusc în galop rapid. Suliţele timarioţilor asiatici îl ajung din urmă. Spectaçolul are o măreţie sălbatică. Mircea îl urmăreşte cu sufletul greu. Vede cum timarioţii îşi oferă flancul atît arcaşilor, cît şi călărimilor. Aşteaptă cu răbdarea destinului clipa masacrului. Ridică spada enormă. Un sunet prelung de trîmbiţă :

— Faceţi după poruncă !

Norul de săgeţi produce panică. Cai şi călăreţi, de-a valma. Cei din spate tîrîţi de cei căzuţi în faţă. Şarja de cavalerie pe un loc îngust, oprită din marş-marş, se pulverizează într-o învălmăşeală de cai doborîţi, de călăreţi ghemuiţi sub propriile animale, striviţi de copitele rîndurilor din urmă. Urlete. Cei căzuţi în smîrcuri nu pot ajunge pe terenul sigur pe care aleargă alte şi alte trîmbe de spahii. Codrul îi priveşte cu ochii negri ai arcaşilor. Moartea vine de pretutindeni, în zbîrnîitul întărîtat al săgeţilor.

Timarioţii fac o carapace din scuturi. Galopează, trec de cei căzuţi, în faţa suliţelor plecate pentru împuns se văd arcaşii olteni, transformaţi într-o clipă în ghiogari.

Evită ciocnirea. Fug în spatele şanţurilor. Repeziţi în goană, cu mii de călăreţi în urmă, timarioţii intră în ţepuşe. Cai răsturnaţi. Rînchezat dureros. Cai călcîndu-şi maţele. Intră în lucru ghioagele. Căpăţînele pocnesc ca dovlecii. Moartea e crîncenă. Şanţurile se umplu de cadavre. Într-o clipă, în zece, spahiii vor trece peste cadavrele camarazilor. Voievodul le aude urletele. Le simte în nări mirosul aspru. Le vede obrazele crîncene. Ochii nemiloşi, sălbatici. Vede pînă-n zări viarmătul uman, co-

lorat, viu. Convulsiile ființei împlătoșate, care este oștirea otomană. La semnale precise de trîmbiță, se arată boierimea împlătoșată, condusă de ohabnicul de Vîrvor. Vine la pas viu, în huruit de tobe. Unii ohabnici își joacă armăsarii în fața coconilor, neamurilor și slujitorilor. Au bidivii vestiți, mîna vînjoasă, sînt mîndri de forța lor. Poartă paveze și lănci de cavalerie cu fanioane. Lîngă ei călăresc cei apropiați. Stegarul le duce praporul cu insemnele heraldice zugrăvite pe mătase verde, purpurie, albastră, mătase fîlfîitoare. Din codru răzbat ca un răbufnet poruncile căpeteniilor de arcași :

— Înțeglaaați ! Trageți !

Un călăreț venit de la căpitanul Radu Alună, la voievod, conduce contingentul de Făgăraș prin codru, undeva dincolo de Jiu, în spatele forțelor principale.

Tragerea de arcași din flanc și-a întărit ritmul. Oltenii de la șanțuri agață călăreții din șei cu fuștura, îi trag jos și-i ucid cu ghioagele, ori cu săbiile. Baiazid trimite ienicerimea prin smîrcuri să ocupe pădurea și să-i lichideze pe arcași. Ienicerii înoată prin apa pînă la brîu. Pînă la piept. Arcașii trag acum ascunși în spatele copacilor, săgeți ochite la gît. La ochi. Ienicerii urlă sălbatic. De pomană țopăie dervișii cu ochii halucinați, cu spume la gură. Barajul de săgeți e impenetrabil. Spahiii umplu șleahul cu cadavre. Cînd ramătul luptei atinge paroxismul, voievodul lansează semnalul pentru căpitanul Radu Alună.

Căpitanul iese din codru la galop. Aude aerul despicat de tăișul săbiei. Izbește un spahiu negru, ciupit de vărsat, în clipa cînd căpitanul Avram Bibol de Făgăraș răstoarnă cel dintîi timariot al cavaleriei de Europa, pe care-l despică în două, cu o lovitură a spadei uriașe, călite în forjeriile Brașovului.

...Aici se poate povesti următoarea întîmplare.

Cei doi baaturi tătari trăiesc lupta cu o intensitate dureroasă. Ascultă, absorb strigătele, poruncile, tropotele, nechezatul cailor, clinchetul armelor, cu lăcomie dureroasă. Stau între cămilele sultanului, legați cu lanțuri subțiri de șaua cămilei albe, Veliè, păzită de un cămilar uzbec. Cînd baatur Sarîg aude vaierul luptei în spatele convoiului împărătesc, îi șoptește ceva lui baatur Mîrza, care se prelinge pe lîngă blînda cămilă Veliè, pînă unde aude răsufletul cămilarului. Cu o mișcare șovăită, de orb, îi trece lănțugul peste gît și-l sugrumă. Sarîg și

Mîrza încalecă. O scoală pe Veliè cu lovituri de călcîie și îndemnuri guturale. Cu instinctul lor precis de călăreți nomazi, o-ndeamnă la trap spre locul de unde se aud zgomotele luptei de cavalerie. Fără să-și spună gîndurile, speră amîndoi să scape de urmăritorii ocupați cu propria lor apărare. Cînd Veliè începe să clefăie prin apă, se liniștesc. Imaginea taberei sultanului intrată în panică le scapă. Spahiii sînt angajați în lupta cu căpitanul Radu Alună și oamenii lui, care au despicat în două coloana din mijlocul Rovinelor. Cele cîteva săgeți trase de ienicerii răniți nu-i ajung. La ieșirea din mlaștini îi așteaptă doi călăreți de-ai căpitanului, care-i descalecă și-i conduc în tabăra voievodului.

...Mircea voievod vede limpede configurația cîmpului de luptă. Călărimea căpitanului Radu Alună intrată ca o pană în spahiii de Asia, i-a rupt în două. Uciși de boierimea înzăuată care-i șarjează din față, decimați de arcași, tăiați de călărimile domnești care-i atacă la sabie din spate, spahiii steagului galben sînt sortiți pieirii. Colcăiala și viermuiala din tabăra sultanului, felul cum sînt harnașate cămilele, strigătele cămilarilor, steagul verde al profetului străjuit de garda de spahioglani cu coifuri suflate-n aur, care se agită ba spre un cap al oștirii, ba spre celălalt, urmîndu-l pe sultan (cît ar vrea să-l vadă, cît ar vrea să i se poată uita în ochi), toate astea înseamnă că nobilimea și cavaleria înzăoată de Făgăraș și Amlaș atacă cu succes spatele armatei, format de timarioții steagului roșu.

Voievodul privește cu recunoștință smîrcurile și rovinele în care zac cai și călăreți săgetați, pelerine roșii, șalvari verzi, scuturi căzute pe cîte-un petic de uscat. Privește cu recunoștință codrii de stejar, cu toată lumina amiazului de octombrie poleindu-le frunzeturile, care acum ard mocnit, în culori de aramă și aur vechi.

SEARA. Răsturnarea nefirească a raportului de forțe pe cîmpul de luptă răstoarnă în conștiința sultanului mitul invincibilității. Răsturnarea se produce pînă la ultimul soldat din pedestrime. Numărul, mulțimile oarbe nu sînt capabile să apere luptătorii de panică. Cînd se debandează un steag de spahii lovit crîncen de căpitanul Avram Bibol, se debandează în lanț, alte două sau trei steaguri, care nici măcar n-au ajuns să vadă chipul crîncen al

acestui căpitan, stropit de sînge pe cuirasă, care strigă la răstimpuri :

— No ! Bine-i ?

Au lucrat nopţile de spaimă cu atacuri fulgerătoare de cavalerie, santinelele răpite cu arcanul din posturi, ienicerii săgetaţi la un popas, ori la masă, dintre crengile vreunui stejar crescut singur într-o poiană, fapte trecute pe seama duhurilor pădurii, ale djinilor, amplificate în conştiinţa mistică a unor nomazi primitivi, pînă la spaimă. În zadar ciomăgesc dundarii pe cei care fug. În zadar îşi sfîşie straiele dervişii. Însuşi Baiazid ordonă retragerea. Armata se strînge într-o carapace nesfîrşită de scuturi. Soarele lăsat spre asfinţit luminează dramatic omida cu zeci de mii de picioare care se tîrăşte spre Dunăre. Calvarul înfrîngerii este sporit de calvarul nopţilor şi zilelor de iad, cînd cu aceeaşi tactică împinsă pînă la obsesie, arcaşii nevăzuţi trimit săgeţi bine ochite, răsturnînd căpeteniile din şei, săgeţile venite de nici unde se-nfig în gîturile nubienilor din garda sultanului, pîlcurile de călăreţi ies la galop din codri, trec ca un spulber de furtună şi numai la sabie, despică grupurile de oşteni răzleţi, flancgărzile sau cercetaşii...

...Cum ne-a curs osteneala în trupuri în seara aceea de octombrie. Pe mulţi i-am culcat în curmezişul oblîncurilor. I-au luat ai lor şi i-au pornit spre satele risipite în cele patru zări, cu lumînări aprinse lipite în arcada şeilor. Ne erau braţele de plumb. Sleiala luptei ne încetoşase mintea. Abia mai stăteam în scări. Ne era lehamite de mirosul sîngelui. Ne era lehamite de gemetele muribunzilor. Ne erau coantăşele scorţoase de sîngele închegat. Săbiile ne erau cleioase şi grele. Veşnicii ne păreau clipele. Aveam gîtlejurile uscate de strigăte. Nu eram conştienţi nici de efortul nostru supraomenesc, nici de faptul că, indicînd locul destinului cu săbiile noastre, schimbasem faţa istoriei pentru cîteva decenii.

Nici pe departe nu eram conştienţi de gloria noastră contemporană. N-aveam de unde şti că învinsesem într-o bătălie exemplară cea mai puternică armată a Asiei răsăritene şi Europei, aceea care peste cîţiva ani va lichida una din formidabilele oştiri ale cavalerismului european în cruciada de la Nicopole.

Nu ştiam atunci ; că am curmat expansiunea otomană în Europa, că am oprit-o pe Dunăre şi că, într-un fel

sîntem mai mari decît Ahile şi soţii săi ; iar voievodul nostru, demn de înţelepciunea celor mai înţelepţi bărbaţi ai pămîntului.

Nouă ne curgea osteneala prin trupuri, în seara aceea eram sleiţi, sătui de sînge ; dar destul de crînceni să ne adăpăm caii, să le strîngem chingile, să urcăm greoi în şa şi la poruncile cetaşilor să luăm urma oştirii turceşti, pînă la Dunăre.

N-am ştiut atunci că Baiazid a primit veşti printr-un olăcar, că Sigismund de Luxemburg şi-a strîns oştirea la Temişoara, putînd să-i taie retragerea spre Edirnè. Nici că, în noaptea aceea cînd oştirea ţării, sleită, dormea-n şei, ohabnicul Vlad, strecurîndu-se în tabăra otomană s-a-nfăţişat sultanului, vînzîndu-şi domnul, vînzîndu-ne pe noi, sîngele nostru, bărbăţia, credinţa, gîndurile noastre, vînzîndu-ne vetrele, trecutul şi viitorul, după blestematul obicei al celor lacomi de putere, după scîrbavnicul gînd al vînzătorilor din toate veacurile.

Noi ne-am aşezat în pînde şi pe mine m-a chemat căpitanul Radu Alună să iau treizeci de săbii, să mă strecor cu caii la mînă pînă în vederea focurilor de tabără, erau focuri aprinse de timarioţii de Asia scăpaţi teferi, să-ncalec, să trec în goană printre străji, să fac larmă, să tai cîţi am să pot tăia, să pier în codru şi după ce m-o schimba Niculae Firu, să dorm un ceas, ori două şi s-o iau de la capăt.

Blestemul. Noiembrie se lasă cu negurişuri şi pîcle umede. Mircea Voievod învelit în pelerină de camelot călăreşte la trap întins spre cetatea Branului. Vin pe urma măriei sale butcile cu doamna, coconii şi averile. Undeva în urmă se aud strigătele de luptă ale gărzii, comandate de căpitanul Radu Alună. Probabil încă o ciocnire cu oamenii boierului Vlad, uzurpatorul. După luptă, după ce Baiazid s-a retras peste Dunăre, după ce călărimile ţării s-au întors la vetre şi clopotele au bătut a bucurie, ohabnicul Vlad a-ncercat ceea ce în mod curent se numeşte o «lovitură de stat». Baiazid l-a ajutat cu un corp de spahii de Europa, rămas nevătămat la Rovine. Ceea ce n-a putut face prin forţa de temut a armelor, a reuşit prin intrigă şi trădare. Doar cu garda, urmărit din aproape, cu moartea în suflet, voievodul a luat drumul

Braşovului. Între familiari călăresc cu caii legaţi de zăbală cei doi baaturi tătari, din oştirea lui Timur Lenk. Voievodul le-a hărăzit o gardă de patru călăreţi şi-i va trimite de la Braşov la cetate la Isaccea, de unde cu una din navele de mare vor ajunge la Trapezunt şi de acolo cu oameni ştiuţi de ei, în tabăra lui Timur, după toate probabilităţile din nou în luptă cu Tohtamîş, hanul Hoardei de Aur.

De cum le-a ascultat povestirea, voievodul a văzut în Timur mîna providenţei. Distrugînd Hoarda de Aur, va elibera Ţara Românească de groaza năvălirilor tătare. Distrugîndu-l pe Baiazid, o va feri de pericolul crîncen al aliotmanului. La Rovine, călărimile au sîngerat din belşug. Ţara n-are de unde jertfi atîţia bărbaţi în fiecare luptă cu turcii. Conştient de tot tragismul situaţiei în care se află, Mircea speră să unească peste spaţii, interesele şi inteligenţele a doi principi : Sigismund de Luxemburg al ungurilor şi Timur Lenk al mongolilor.

Călăreşte la trap prin burniţă, clocotind împotriva trădătorului. Îşi dă seama cu luciditate că absorbit de politica externă a neglijat raporturile subtile create între el şi ohabnicii imunitari, între el şi tîrguri, între el şi moşneşime. Poartă o lume de gînduri grele şi o dată cu ele destinul poporenilor Ţării Româneşti.

Întîmplarea scrisă aici se petrece pe la amiaz în faţa curţilor plăieşului Niculae Baiul, pe care l-au adus neamurile lui frînt în şa, cu lumînări aprinse lipite la oblînc. Curţile sînt aşezate în buza şleahului la Podul Dîmboviţei, mai sus de Rucăr. Plăieşiţa, Dragomira Baiul, munteancă de sub Piatra Craiului, trupeşă şi frumoasă de se bătuseră flăcăii din şapte munţi pentru ea, auzise strigările plăieşilor de la Rucăr, care spuneau că iese măria-sa din ţară, să fie cale slobodă şi pază la vaduri. Tocmai fusese la ţintirim, aprinsese tămîie la căpătîiul lui Niculae, plăieşul, şi-l bocise cu lacrimi din inimă.

Mai adevărat, dac-ar fi ascultat-o vecinele, se bocise pe sine :

«— Dragomiro,-aşa-am gîndit
Că după tine-au venit
Socrii cei mari cu caii
Dar ei vin cu praporii.

Dragomiro,-aşa-am gîndit
C-or veni flăcăi cu brîie
Dar ei vin cu năsălie...»

L-a bocit şi pe Niculae :

«C-ai pornit o cale lungă
Nu-i pasăre să te-ajungă
Şi-ai pornit o cale lată
Nu-i pasăre să te-ntreacă
Mult ai zburat ca cucul
Putrezi-vei ca lutul...»

L-a bocit, îi era inima sînge, l-a luat din dragoste, cu el număra stelele cînd urca de straje la plaiuri, cu el le număra toamna, cînd coborau oile din Bucegi, era bărbat odată, cînd o cuprindea uita de ea, îşi duraseră rosturi şi-aştepta să purceadă grea, ca să-şi împlinească menirea pe pămînt.

A ieşit cu armele lui Niculae în drum să le-nchine măriei sale. La poarta lucrată în vîrf de daltă, pe stîlpii căreia se repeta într-o înlănţuire măiastră simbolul caprei negre, era legată maramă cernită. L-a văzut pe măria-sa şi l-a cunoscut. I-a-nchinat sabia lui Niculae. Măria-sa a privit-o ca prin pîclă. Au trecut călăreţi. Au trecut butcile. Au trecut alţi călăreţi. Cînd a văzut feţe plînse de muieri în butci, Dragomira aceea trunchioasă, cu umeri rotunzi, strînsă-n brîu şi-n fote, cu opinci, şi-n sîn cu busuioc, a-nţeles mai mult decît ar fi-nţeles o ţară. Sau poate tot atît cît ar fi-nţeles ţara. Nu se ştie cînd a fost la biserică. Nu se ştie cînd a-nceput să tragă clopotul în dungă. Nu se ştie cînd au ieşit plăieşii, cu muierile.

Pe şleau trece la galop un pîlc de oşteni. Îl petrece din urmă un călăreţ c-o săgeată înfiptă-n umăr. Strigă :

— Căpitane Alună ! Ne-ajunge hainul !

Pîlcul de călăreţi se-ntoarce. Intră-n tocmeală de luptă, sub burniţă, cu suliţele plecate pentru împuns.

Faptele se desfăşoară cu repeziciune. Dragomira îi strigă vătafului de plăieşi, Ursan, să-şi ţină jurămîntul către măria-sa, că pentru jurămîntul ăla şi-a dat viaţa Niculae şi alţii din munte. Aleargă acasă, îl scoate în bătătură pe Suru, îi pune şaua, ia sabia goală în mînă, încalecă şi vine la trap lîngă căpitanul Radu Alună, zdren-

ţuit de mîhnire, gol de gînduri, încrîncenat şi scîrbit. Tot atunci se pripesc plăieşii şi plăieşiţele, unii călări şi-narmaţi, altele cu coasele coborîte din grindă.

Vin la goană oamenii ohabnicului Vlad, cu cincizeci de spahii încoifaţi şi-mplătoşaţi.

Se ştie din vechi că, tresărind din starea de prostraţie în care-l aruncase trădarea, împrospătat de prezenţa Dragomirei, căpitanul Radu Alună şi-a ascuns oamenii sub pod şi-n lunca desfrunzită a Dîmboviţei, într-o vîlcică priporoasă, că plăieşii s-au risipit cu arcele pe coame şi că în lupta scurtă care s-a dat acolo, la Podul Dîmboviţei, urmăritorii şi-au pierdut vieţile. Că Radu Alună sîngerat de sabie în obraz, a apărat-o pe Dragomira de suliţele spahiilor, că Dragomira s-a bătut bărbăteşte şi căpitanul, după luptă, lăsînd locuitorii să ia armele şi caii învinşilor i-a spus :

— Am să mă-ntorc şi-am să te caut, muiere ieşită din inima muntelui. (Aşa vorbeau pe-atunci bărbaţii, erau aspri şi plini de poezie, lesne cu mîna pe sabie ; dar şi mai lesne se lăsau aprinşi de focul dragostelor.)

Dragomira l-a privit în crucea ochilor. Se mai ştie că şi-a pus opinca pe trupul ohabnicului Vlaicu de Nămăieşti, trecut de partea hainului Vlad, care nu puţin îi asuprise pe cei din Pod pentru nişte munţi, acum spart de suliţă, era despletită de luptă, îi ardeau ochii, i-a pus mortului vîrful săbiei în piept şi-a strigat tare, de s-au cutremurat oştenii voievodului, s-au cutremurat plăieşii, căpitanul Radu Alună a ascultat-o ca pe-un oracol, iar popa Grindu şi-a făcut cruci dese, şi-a scuipat în sîn şi s-a tras către biserică, ştergîndu-şi sabia pe poala antiriului.

— Iude şi vînzători şi mîrşavi, că nu s-au răcit trupurile oştenilor şi-ale bărbaţilor noştri şi voi precum cîinii cei turbaţi aţi sărit la domnul vostru, usca-vi-s-ar mîinile cu care-aţi ridicat sabia asupra ocrotitorului nostru, vîntul să vă sufle prin găvanele ochilor, vulpile să vă roadă la margine de drum, neîngropaţi şi neslujiţi să putreziţi, hrană viermilor să fiţi, să nu vă fie ţărîna uşoară, vouă şi celor ca voi, în veac să vă fie blestemat numele şi colbul să n-acopere cu uitare, nici faptele, nici mîrşăvia care v-a umplut neamul de scîrbă ; iar durerea şi sîngele vărsat de-ai noştri, umilinţele noastre şi ruşinea de ni le aruncaţi pe umeri, pe capetele voastre şi-ale nepoţilor nepoţilor voştri să cadă.

În veci să fiţi blestemaţi, hainilor către ţară şi în veci să nu vă găsiţi hodină, ca vîntu !

Cu blestemul Dragomirei de la Podul Dîmboviţei în urechi, ca o descătuşare, a pornit căpitanul Radu Alună pe urmele măriei sale Mircea Voievod, spre Braşov. Cu blestemul ca o descătuşare şi chipul ei în el tot, ca un îndemn şi o chemare.

ÎNAINTE DE-A-NCHEIA HRONICUL VOIEVODULUI MIRCEA CEL MARE, DE NEŞTE ALTE BĂTĂLII SÎNGEROASE ŞI-O-NTÎMPLARE CU TÎLC A CĂPITANULUI RADU ALUNĂ

1

Dacă am strînge însemnările logofătului de taină Neacşu şi amintirile căpitanului Radu Alună din iarna aceea, am vedea că Vlad a fost abil atunci cînd şi-a ales momentul loviturii : lăsarea la vetre a călărimilor domneşti, răsturnarea din scaun a voievodului Roman din Moldova şi înlocuirea lui cu Ştefan, adversarul lui Mircea şi Sigismund ; am petrece cîteva luni în Braşovul medieval, cu neguţători vestiţi, uniţi în bresle, cu străzile lui pietruite, cu forjeriile în care armurierii saşi meştereau armuri, spade şi coifuri, cu amintiri legate de viaţa burgului şi de întîlnirea între cei doi domnitori, întîlnire făcută în faţa gărzilor personale, încălecate, cu suliţele la picior, în piaţa sfatului orăşenesc şi-n dăngătele prea catolice ale clopotelor din Biserica Neagră.

Inteligent, Sigismund de Luxemburg îşi dă seama de personalitatea voievodului şi-l onorează regeşte. Se-ncheie celebrul tratat în condiţii de perfectă egalitate, voievodului muntean stîndu-i sub steaguri întregul contingent al vasalilor săi de Amlaş şi Făgăraş.

Trecem peste activitatea diplomatică a logofătului de taină, Neacşu, în odaia căruia (la hanul, ospătăria şi cofetăria meşterului Wolfi Klein, voievodul ocupînd aripa dreaptă a castelului) s-au perindat oamenii trimişi din

țară de partida voievodului, iscoadele și agenții ; trecem peste umbletele măriei sale prin feudele Făgărașului și Amlașului, unde-a fost primit în dangătele clopotelor, ieșindu-i să-l întîmpine preoți și fete, oșteni în zale și plugari demni, vechi cît însuși pămîntul acestor meleaguri, umblete în care măria sa a cercetat cu înțelepciune datinele locului, li s-a-nchinat, a ținut scaun de judecată, a strîns merinde pentru oastea și curtea sa, hotărînd cu pîrgarii, căpitanul de Făgăraș și voievodul Știbor, să primească în cetate la Brașov, de cum s-o desprimăvăra, oștirea cu care să se-ntoarcă în scaunul strămoșesc ; trecem peste plecarea, într-o noapte, cu știrea comandantului gărzii brașovene, a celor doi baaturi mongoli, însoțiți de patru oameni de arme ; ca și peste una din aventurile cele mai palpitante ale căpitanului Radu Alună, de care s-a-ndrăgostit nebunește domnișoara Ingeborg Bücher (la care s-ar putea adăuga o cavalcadă de noapte pînă la cetatea Branului, o intrare în alcovul blondei și diafanei fiice de bürgermeister, cățărîndu-se pe o frînghie cu noduri și alte asemenea) ca să ajungem, în primăvară, cînd în fruntea gărzii credincioase (de pe cvartirul căreia brașovenii au cîștigat nu numai privilegii comerciale, dar și bani grei) și a vasalilor din Făgăraș și Amlaș sub comanda aceluiași crîncean căpitan Avram Bibol, Mircea intră în țară, îl alungă pe scîrbavnicul Vlad, taie garnizoanele turcești, gata să aplice peste Dunăre politica de pașalîc din Balcani, recucerește Turnul, cetate pe care Baiazid și-o oprise pentru sine în schimbul ajutorului dat lui Vlad și se pregătește pentru cruciada organizată cu multă vîlvă de aliatul său, Sigismund.

S-ar putea povesti aici despre umbletele aceluiași căpitan de călărime la cetatea Temișorii, cu escortă de călăreți domnești, să călăuzească la Nicopol mîndra cavalerime franceză, burgundă, germană și engleză, care-a răspuns chemării lui Sigismund de Luxemburg, aliindu-și cavalerii cehi.

Acest lucru îl lăsăm în seama unui cîntăreț vechi al isprăvilor acestui neam, petrecut din viață pe cînd hărnicea printre hrisoavele de sînge ale norodului, bădița Eusebiu Camilar din Udeștii Bucovinei, care cu fiorul în inimă a scris despre faptele acestea în paginile de «Povestiri eroice».

Noi adăugăm că printre cruciați, căpitanul Radu Alună l-a cunoscut pe seniorul mareșal Boucicault, om plecat spre memorialistică, întocmai unui îndepărtat și în vreme stins cavaler conte Fleur du Lys. Fiul ducelui de Burgundia, Ioan cel Îndrăzneț, mareșalul s-a înțeles în italiană cu Radu Alună, cîtă vreme au călărit scară la scară pînă la cetatea Orșovii. Căpitanul Radu Alună ajuns la Orșova a repezit un olăcar la măria sa, tăbăruit la Turnu cu toate oștile, scriindu-i cele ce urmează :

«Închinare și slavă, de la căpitanul Radu Alună, măria-ta. Să știi, măria-ta, că riga Sigismund este oștean slab, în oastea cruciaților toți sînt mai mari peste toți, unul n-ascultă de nimeni și nimeni n-ascultă de unul, despre meșteșugurile de luptă ale păgînilor nu visează nici cînd se culcă cu burțile pline ; iar fala deșartă este deasupra înțelepciunii, după cum neștiința lor este deasupra științei. De mulți, sînt mulți, Doamne, ca la 130 000 cu cei de la care și harabale. Mă tem însă ca mulțimea lor să nu fie prilej de dihonie. Așa că ar fi bine să se adune la Turnu toate șăicile, toate galioanele și dubasurile și plutele, ai noștri să aibă cu ei burdufele, ca la o adică să avem cu ce trece acasă și cu ce scăpa ce-o să mai scape de sub iataganul ianicerilor. Și-n veci să trăiești măria-ta, și să mă slobozi din slujbă măcar o săptămînă să văd dac-o vrea plăieșița să mă aibă de bărbat, așa nins în plete cum sînt, hăcuit de fier și crăcănat de slujba călare de ți-am slujit-o»...

2

Atmosfera din tabăra voievodului Mircea în zilele de 26 și 27 septembrie 1396, zile premergătoare bătăliei, a fost de așteptare încordată. În 26 septembrie, spre revărsatul zorilor, gărzile au adus în fața căpitanului Radu Alună un cerșetor tătar, zdrențuit, găsit pe lîngă conovețele cailor. Scotea sunete guturale, arăta că e mut și că vrea să fie înfățișat mai marilor. A ferit lovitura necugetată a unui călăreț, cu o mlădiere, îndrăzneală și forță vrednice de laudă. Înjurat și bruftuit ca orice iscoadă, și-a păstrat demnitatea și zîmbetul. N-a scos grai, pînă cînd căpitanul nu i-a făcut semn să intre în cort. Rămași sin-

guri, s-a-nchinat adînc. I-a arătat căpitanului un semn de bronz, ca o pecete, un călăreț mongol și dedesubt scris cu litere arabe :

— Timur, Mare Han.

Așa s-a înfățișat voievodului baatur Djahar, trimisul lui Timur. Cei doi viteji orbi ajunseseră deci în Asia îndepărtată. Se-nfățișaseră stăpînului lor, îi povestiseră toate peripețiile, îi dezvăluiseră taine ale padișahului și Timur Lenk, credincios felului de a guverna al marilor hani, voia să știe care este acum situația Europei răsăritene. Îi ajunseseră la urechi știri despre cruciada apusului. Îl solicita pe voievodul Mircea să-l țină pe lîngă măria sa luminată pe baatur Djahar, asigurîndu-l că, după ce-și va pune la cale unele treburi ale imperiului, cum ar fi pedepsirea acestui cîine turbat care se cheamă Tohtamîș, el însuși, în fruntea Oardelor, îl va pedepsi pe nelegiuitul Baiazid care-și zice Ildîrîm și atunci se va vedea «care din noi este cu adevărat fulgerul, mînia și puterea lumii»... Pentru că, «acest fiu de șacal s-a-ntins peste măsură în teritoriile emiratelor noastre, sfidîndu-ne, ne-a batjocorit oștenii și supușii ridicîndu-se asupra stăpînului său, pentru care fărădelegi îl vom prinde și-l vom purta după noi, ca pe un dulău bătrîn și fără dinți».

În după-amiaza acelei zile s-a arătat încă un mongol, slujitorul lui baatur Djahar, cu hainele, caii și armele. Djahar și-a exprimat dorința de a asista la bătălie în termeni aleși, cu înflorituri orientale. Totodată îi poate spune slăvitului voievod «a cărui faimă vitejească și deopotrivă înțeleaptă, străbătuse mările albastre, trecuse peste vîrfurile strălucitoare ale munților, mai repede decît zborul majestuos al vulturilor» îi poate spune că principele Ștefan al Serbiei se pornise de două săptămîni, cu 5 000 de călăreți, în ajutorul stăpînului său, sultanul Baiazid, lucru despre care e bine să se știe.

Mircea Voievod a luat seama la toată știința acestui baatur, foarte bine informat în ceea ce privește starea cavalerimii occidentale, mult prea gălăgioasă, mult prea plecată spre petreceri în sunetele lăutelor și-a cîntecelor menestrelilor. Logofătul de taină Neacșu a avut conciliabule nesfîrșite cu Djahar, altele mai scurte cu seniorul mareșal Boucicault, după care olăcarii s-au grăbit spre

schelele de la Dunăre cu porunci a căror urmare s-a văzut în politica timpului.

Nu stăruim asupra bătăliei de la Nicopol. Ienicerii au tratat gălăgioasa și viteaza cavalerime franceză, care a deschis lupta printr-o șarje impetuoasă, în maniera oamenilor de arme englezi la Crècy. E bine să amintim un episod dureros, care i-a dat voievodului de gîndit asupra moralului unei asemenea armate de strînsură, ca cea de sub flamurile lui Sigismund. Adjudecîndu-și onoarea «primei lovituri de spadă», cavalerii francezi încercuiți, trași din șei cu cîrligele și masacrați, luptă vitejește pînă la ultimul om. Caii fără călăreți umplu cîmpul de luptă, aducînd cu ei panica. Intervine, în momentul hotărîtor al luptei, de partea lui Baiazid, prințul Ștefan al Serbiei. Cad pe cîmpul de luptă 20 000 de cruciați. Oștirea debandată fuge spre Dunăre. E șarjată de spahiii otomani. Oastea Țării Românești, tratată de sus în dimineața luptei, seara e căutată cu disperarea celor care văd în ea singura salvare. Una din corăbiile voievodale îl salvează pe Sigismund și pe comandantul cavalerilor germani, Friederich de Hohenzollern, burgraf de Nürenberg. La Isaccea se îmbarcă pe o caravelă, care prin Constantinopol îi aduce pe coastele Dalmației.

A doua zi după luptă, Baiazid decapitează 3 000 de cavaleri făcuți prizonieri. Alți 300, dintre cei mai avuți, sînt răscumpărați cu sume enorme de bani.

Iarăși se trece Dunărea înot, cu burdufe legate la oblînc. Flota încarcă rămășițele oștirii cruciate. Nopți în șir tot ceea ce poate pluti dincolo, este împins cu crengi, cu palmele transformate în vîsle, spre malul românesc.

Nimeni nu-și mai face nici o iluzie, în cetate la Argeș. Doar căpitanul Alună obține două săptămîni de libertate, ca să-nfrunte tăcerea și reculegerea unei anumite plăieșițe, Dragomira, de la Podul Dîmboviței.

Se poate povesti aici că i-a fost mai greu decît la Rovine, ori la Nicopol. Pînă la urmă, cum una din părți, după toate legile scrise și nescrise ale războiului, trebuia să se dea bătută și cum domnia-sa se jurase pe straja săbiei să nu fie învinsul, a cîștigat lupta cu Dragomira, dar cum se spune tot în limbaj ostășesc a pierdut războiul, dîndu-se pe mîna plăieșiței, cu arme și bagaje.

3

Multă fală şi-a făcut sieşi Baiazid după Nicopol. Mai crîncen s-a-nvrăjbit în sine. O victorie o cheamă pe a doua. Faima se cere sporită cu faimă. Gloria e-nsetată de glorii. Dincolo de lăcomia gloriei, Baiazid vede limpede un Timur la est, un Mircea la nord. Un Mircea slăbit după două bătălii ucigătoare. Imbrohorul şi astrologii îi prezic victorie. Independenţa Ţării Româneşti e un permanent focar de răzmeriţă pentru popoarele balcanice. Ieşiţi din rînduri scrise pe margini de bucoavne, caligrafiaţi în memorialistica seniorilor scăpaţi cu viaţă la Nicopol, în scrisorile de afaceri ale unor neguţători, prin catastifele primăriilor care i-au ospătat în chip de soli, îi lăsăm să se odihnească în pace veşnică pe acei bărbaţi pomeniţi în cronica de arme. Poate o să-l zărim în mulţimea călăreţilor, acolo pe Ialomiţa, în anul 1398, pe vajnicul căpitan Radu Alună, cu părul alb sub chivără, încă vînjos, conducîndu-şi călăreţii la şarjă.

Ne vom îmbrăca iarăşi coantăşele, ne vom lua scuturile şi săbiile, vom încăleca şi vom alerga din nou sub steaguri. Replica Nicopolului va fi acest Rovine pe Ialomiţa.

Am ars holdele — erau în pîrgă — pline, aurite, grele de sudoarea noastră, pline de nădejdile noastre — le-am pus foc şi ne-am mînat femeile cu toate ale noastre, în munţii Vrancei, după poruncă. Baiazid intrase în ţară pe la Călăraşi. Nici ciocîrlia n-am mai lăsat-o în urma noastră. L-am bîntuit noaptea, ca duhurile răzbunătoare ale codrilor. Baiazid nu-nţelesese lucrul fundamental care ne deosebea pe noi de cruciaţii occidentului. Astrologii lui şi imbrohorul nu-i explicaseră nimic despre factorul moral în luptă. Şi încă ceva : nomazi, abia aşezaţi în pămînturi străine, nu ştiau ce-nseamnă să-ţi iubeşti brazda în care fiecare oştean are-ngropat un car de oase.

...Nu eram aidoma falnicilor cavaleri înzăoaţi ai Franţei şi Burgundiei. Nu eram mai calmi decît cavalerii britanici şi nici mai meticuloşi decît nibelungii burgrafului de Nürenberg, Friedrich de Hohenzollern. Poate de asta a şi-ndrăznit Baiazid.

...Ce inimi vom fi avut, ce sublim sentiment eroic, ce dîrzenie colţuroasă, ce înverşunare, să stăm în scări cu fe-

ciorii, cumnaţii, naşii, verii şi nepoţii, să oprim în paveze năvala zecilor de mii de spahii sălbatici şi groaznici la vedere ? ! Trîmbele înghesuite scară la scară, pădurea de suliţe plecată pentru împuns, strigătele fanatice ale dervişilor, mai aprige şi mai necruţătoare decît la Nicopol, răsplăţile făgăduite pe Coran cuceritorilor de însuşi Baiazid, toţi şi toate s-au prăvălit în faţa dîrzeniei noastre...

I-am sfărîmat în paveze, i-am tăiat, i-am înecat în mlaştini şi i-am alergat cu sabia în coaste pînă i-am prăvălit în Dunăre. Baiazid şi-a smuls barba de furie neputincioasă. Dezastrul a fost total, implacabil ca destinul. Iarăşi au intrat într-o alchimie fantastică rovinele şi codrii, pustiul şi rîurile otrăvite, arşiţa zilelor de vară şi bărbăţia călărimilor domneşti. Iarăşi s-au răsturnat termenii din totdeauna ai războiului, intrînd cu valoare determinantă vitejia şi sentimentul sublim al apărării patriei, iarăşi ne-am îmbătat de propria noastră putere de dăruire, cu atît mai mult cu cît în cei doi ani după Nicopol, măria sa a pus orîndă straşnică la căpitănii şi judeţe, avînd sub steaguri, aici şi acum, aproape 30 000 de oameni de-ai pămîntului, călărime moşnească şi pedestrime de plugari zădărîţi de la strînsul roadelor, gata să sfîşie beregăţile năvălitorilor.

La ce s-ar povesti aici ceea ce am mai făptuit pe locurile celuilalt Rovine !

S-a dus Baiazid, blestemîndu-şi oştile, steaua lui cea de piază-rea, bolnav de fiere, cutremurat de ruşine. Sătul de experienţe războinice pe teritoriul nostru, trimite în anul 1400 o expediţie de pradă în Ungaria. Informat, Mircea voievodul, sprijinit de un contingent de cavalerie ungar, o interceptează la întoarcere, o decimează şi ceea ce scapă de sabie este înecat în Dunăre.

Se adeveresc gîndurile lui Timur-Lenk, mărturisite voievodului prin baatur Djahar. Baiazid îşi împlineşte destinul în cuşca marelui han.

Iarăşi intră în lucrare iţele ţesute prin logofătul Neacşu. În luptele pentru tron, Mircea îl susţine pe Musa, ajuns sultan în 1411. Drept recunoştinţă — luptaseră călărimile noastre pentru luminata lui faţă — desigur sub spătarul Radu Alună, pentru că acel spătar Constandin Spulber se petrecuse din viaţă la Rovine pe Ialomiţa, în cea dintîi şarje ; drept recunoştinţă Musa îi dăruieşte cîteva cetăţi pe malul drept al Dunării.

Țara Românească, în acest amurg al domnului ei, atinge mărimea și forța pe care nu le va depăși decît în domnia lui Mihai Viteazul. Stăpîn pe Banatul Severinului, pe ducatele transcarpatice, pe gurile Dunării și Dobrogea; sprijinit de cetăți cu garnizoane românești pe însuși teritoriul pașalîcului de Sofia ; cu actualul sultan, fost protejat ; bătrînul, înțeleptul și cutezătorul Mircea poate scruta viitorimea din îndreptățita și nepieritoarea lui glorie. Are-n el ceva din măreția solemnă a istoriei însăși. Își dă seama cu luciditatea clarvăzătorului politic, în limitele clasei și timpului cărora aparține, că singura oaste capabilă să slujească cu credință în condițiile invaziei otomane este «oastea mare», adică poporul în arme. Dă privilegii boiernașilor bătăioși, geloși de puterea imunitară a marilor ohabnici, acordă alte privilegii diferitelor categorii de țărani liberi, obligîndu-i la slujbe militare, dintre care serviciul grăniceresc și paza la cetate sînt tradiționale.

S-ar scrie aici nenumărate pagini ale acelor zile de cugetare, însemnări ale unei zile la cetatea de scaun, prididită de treburile și lucrările obștei ostășești.

Noi știm că în vremea aceea, măria-sa se plecase îndeosebi spre cele ale cugetului. În pîrgul verii își luase obiceiul să treacă peste Dealul Negru în valea Oltului, la Cozia, ctitoria măriei-sale. Asculta Oltul, asculta freamătul codrilor, asculta trecerea luminii în umbrele înserărilor. Poate era ostenit. Poate era tulburat de știrile care-i veneau repezi și dure de peste Dunăre.

1413. Olăcar de la Edirne. Musa e răsturnat de Muhamed.

1414—1416... Iarăși își pune cuirasa și încinge sabia bătrînul spătar Radu Alună, mîna credincioasă a domnului, tată de fecior care-i călărește alături. Iarăși ia în copitele calului pămîntul pașalîcului de Sofia, sub cer de toamnă, odihnitor, ca să-l suie în scaunul lui Baiazid pe Mustafa, cel ce-i ceruse ajutor voievodului său. Învins, Mustafa moare o dată cu nădejdile de pace ale măriei-sale.

Muhamed urnește din nou șirurile nesfîrșite ale armatei otomane spre Kara Iflak — țara codrilor întunecoși. Cad în plîngerea voievodului cetățile Turnu și Giurgiu. O dată cu ele, într-o luptă scurtă la Silistra, spătarul Radu Alună. Raiale, Turnu și Giurgiu aduc piciorul ienicerimii în pămîntul moșilor noștri.

Nu tîrziu după închinare, în cea din urmă seară a lui ianuarie 1418, într-o vreme cu ninsoare deasă și spornică, cînd lumina zilei pierea între codrii înzăpeziți, străjuit de feciori și osteni, în tristețea cetății de scaun, s-a pristăvit : *«Io, cel întru Hristos Dumnezeu bine credinciosul și bine cinstitorul și de Hristos iubitorul și singur stăpînitorul Io Mircea, mare Voievod și Domn, cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată Țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și Banatului de Severin Domn și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea și pînă la Marea cea mare și cetății Dîrstorului stăpînitor».*

Au bătut a jale toate clopotele cetății.

A doua zi, în strai voievodal, cu coroană pe cap și spada cea vajnică la piept, a făcut cel din urmă drum, într-o sanie acoperită cu scoarțe, prin ninsoarea spornică, la trapul întins al celor șase cai. I-au ieșit și i s-au închinat toate satele de sub munte. I s-au închinat și l-au plîns moșnenii și plăieșii. Veteranii din toate campaniile. Au bătut clopotele. Au plîns buciumele. Țara în giulgiu alb, pămîntenii în straie albe l-au bocit. Unii moșnegi, mai verzi și-au scos caii și-au încălecat, cu merindea în dăsagi. S-au dus pe urma străjii de călărime domnească, la Cozia, la monastire, sub poala codrilor și-n priveghiul Oltului. S-au dus și alții mai tineri. Veterani din războaie mai proaspete.

Ne-am mai aflat și unii dintre noi acolo, între sumane și cațaveici, cu lumînări în mîinile bătute de straja paloșului, ascultînd slujba morților cu gîndurile pornite pe cîmpurile de luptă unde ne-am lăsat sudoare de sînge.

Măria-sa sta nemișcat în raclă și cu toată credința lui nu-l asculta pe mitropolit și nici pe arhierei nu-i asculta și nici corul de călugărași nu-l asculta, aș-am simțit noi, oștenii vechi, încremeniți în arme și durere.

Cu bărbătească îngrijorare, săpată adînc în frunte, măria-sa asculta rînchezatul cailor, tropotele miilor de copite, zăngănitul armelor și strigătele de luptă ale călăreților. Știa că ninge, simțea cerul coborît negru pînă deasupra clopotniței și-n crîncena nemișcare a morții, asculta foșnetul fulgilor căzînd peste țară.

MARIENBURG

«ASTFEL, ÎNTR-UN CHIP MINUNAT,
MOLDOVENII CU O CEATĂ DE PUŢINI OAMENI
AU BĂTUT O OASTE MARE A DUŞMANULUI
ŞI S-AU ÎNTORS ÎNVINGĂTORI
ŞI ÎNCĂRCAŢI CU O PRADĂ URIAŞĂ»

Dlugosz

În seara de 12 iulie, anul 1422, marele maestru al ordinului teutonilor, cavalerului Heinrich von Plauen se urcă în bastionul de nord-est al cetăţii Marienburg şi, sprijinit de crenele, supraveghează încruntat mişcările din tabăra moldovenilor. Înserare dulce, albăstrie, purtînd dinspre Baltica şi Vistula pîclişuri diafane, în care soarele, scăpătat dincolo de codrii de peste Nogat, presară fire de aur. Fratele de santinelă, îmbrăcat în cuirasă, cu viziera coifului ridicată, îl întîmpină cu trei bătăi de halebardă în podeaua de grinzi. Heinrich von Plauen îl lasă înlemnit în poziţia pentru onor. Fratele cavaler trebuie să se călească în fiecare clipă a vieţii lui închinată credinţei şi ordinului... Marele maestru dă din cap, mulţumit, văzînd că moldovenii respectă o disciplină severă. Sînt aici de o săptămînă, încercînd să salveze onoarea Iagellonilor terfelită de el în picioarele cailor. Comandantul trebuie să fie un soldat încercat. A legat tabără din care, după modelul polonez, întărind-o cu pari, cu şanţuri şi cu scînduri. Nici locul nu e prost ales. Aproape de cotul cel mare al Nogatului, la adăpostul luncii, pe un fir de vale care-l poate scoate în şleaul de la Christburg. Moldoveanul şi-a asigurat o bună cale de retragere. Speră să se strecoare printre păduri şi mlaştini, înapoi în ţara care astăzi ar fi fost a Ordinului, dacă blestemaţii regi ai Ungariei i-ar fi lăsat mai departe în posesiunile ardelene... Atît că barbarul acela pe care-l supraveghează zi de zi nu ştie că aici, la Marienburg, comandă Heinrich von Plauen. Se uită spre nord. Acolo, în ceaţa care pluteşte deasupra lui Frische Haff, poate au şi pornit coloanele cavalerilor din Königsberg. Şi dacă n-au pornit, n-are nici o importanţă. Pe Heinrich von Plauen îl cunosc schismaticii pînă la Pskov, pînă-n mlaştinile Pripetului, pînă la Lemberg, la Kracovia, la Czestochowa. Mii de prizonieri, zeci de tîrguri date pradă focului, zeci de cetăţi luate cu asalt. Şi acum Iagellon, rege de paie, terorizat ba de şleahtici, ba de răzmeriţele ţăranilor, încearcă să-l ameninţe cu cinci sute de barbari, cînd numai în Marienburg are gata o mie din cele mai strălucite săbii ale Ordinului. Phah ! — ...Se-nroşeşte uşor la amintirea expediţiilor în Polonia, Lituania şi cnezatele ruse... Heinrich von Plauen nu cunoaşte mila. Religia lui e religia spadei. Iagellon o ştie şi o va şti şi de astă dată. Ce nu ştie Iagellon este faptul că acum trei zile s-a întors din Moldova fratele Christian von Arendsee, cu hărţi şi date precise, că el, marele maestru însuşi a colindat tot răsăritul Europei, acum un an, travestit în misionar şi la nevoie în neguţător... În fiecare zi a scos în luptă un steag de cavaleri, urmărind de aici mişcările călăreţilor duşmani. Au avut loc lupte corp la corp spectaculoase. Călăreţii moldoveni sînt uşori, se mişcă repede, manevrează cu iscusinţă. Cuirasaţii lui sînt greoi. Au dovedit-o şub celălalt mare maestru, Ulrich von Jungingen. Închide ochii. Retrăieşte intens toate evenimentele prin care a trecut Ordinul de la declanşarea Marelui război în 1409, cînd douăzeci şi doi de suverani ai Europei şi-au trimis cavalerii în ajutorul marelui maestru, ca să-nvingă coaliţia polonilor, lituanienilor şi ruşilor. Şi-acum îl încearcă sentimentul de ruşine, pentru înfrîngerea de la Grünwald. Cele mai celebre spade ale cavalerimii europene, tot ce-a scăpat de sub iataganele ienicerimii lui Baiazid, la Nicopole, s-au întîlnit sub flamurile Ordinului. Şi totuşi... Ce cumplită înfrîngere. Atunci cînd a fost ales mare maestru, luptase la Grünwald cît zece, şi-a jurat sieşi să cunoască amănunţit toate ţările împotriva cărora va trebui să lupte Ordinul...

Trebuie să spunem că în arhivele Ordinului s-au găsit însemnările marelui maestru Heinrich von Plauen şi că adăugîndu-le pe cele ale cavalerului Christian von Arendsee, în statul major de la Marienburg se ştia aproape totul despre ţara, voievodul şi oştenii moldoveni, tăbăruiţi la zece bătăi de arbaletă, în malul Nogatului.

Deocamdată, indiferent scopurilor Ordinului, Alexandru cel Bun e catalogat ca un excelent organizator. Probabil şi-a dat seama de cele trei forţe considerabile în intenţiile cărora ar fi putut intra : Polonia, Lituania, Im-

periul Otoman ajuns în Dobrogea. Sub semnul permanentei nelinişti, ulusurile vestice ale Hoardei de Aur.

Regii poloni i-au rămas datori cu încă 10 000 de ruble aur. Are zălog Pocuţia şi ca urmare directă suzeranitatea lui Vladislav Iagellon. Moldova lui se-ntinde din Ceremuş la Cetatea Albă, din Vîlcov la Hotin şi din Milcov la Nistru. Pe harta marelui maestru figurează întregul sistem defensiv al ţării, cu deosebire lanţul cetăţilor de la vadurile Nistrului : Soroca, Hotinul ; cel interior pe aliniamentul Suceava, Roman şi cele de la Marea Neagră : Cetatea Albă şi Chilia, trecută voievodului, după moartea lui Mircea cel Bătrîn. Sînt însemnate de asemenea cetăţile de pe Prut, Hmielov şi Teţina, şi cu o notă deosebită, sub care este trecut cuvîntul latin «inexpugnabilae», cetatea Neamţ.

Se cunoaşte perfect organizarea teritorială a armatei, pe 19 căpitanate, cîte judeţe are ţara, obligate să recruteze, instruiască şi ţină în evidenţă 1 000 de ostaşi. Cu deosebire a fost analizată situaţia militară a ţinuturilor de margine, din imediata vecinătate a tătarilor : Orheiul, Lăpuşna, Soroca şi Tigheciul, centre ale unor organizaţii cavalereşti tradiţionale, cu misiunea de a supraveghea stepa ; a informa apărarea şi pe domn asupra mişcărilor nomazilor, a acoperi vadurile şi a hărţui inamicul pînă la adunarea forţelor principale.

Heinrich von Plauen ştie că în cazul invaziei există releele luminoase, ciugile, care informează asupra direcţiei invaziei şi numărului, că pentru o mai judicioasă conducere şi mobilizare armata este pusă sub ascultarea a doi vornici, cel al Ţării de Sus şi cel al Ţării de Jos şi că voievodul are o flotă maritimă de prim ordin, care face negoţ cu Caffa. Oceacov, Kerci, Constantinopol şi toate porturile de pe coastele Asiei Mici.

Cronicarii timpului spun că Moldova poate ridica la ordinul voievodului nu mai puţin de 50 000 oşteni. Marele maestru nu crede treaba asta. Dar vede cu ochii lui cum aceşti 400 de călăreţi moldoveni au cutezat s-ajungă aici, lîngă ţărmul Balticei şi cu o încăpăţînare vrednică de-o cauză mai bună îl agasează şi-l provoacă zilnic.

Apreciază încă o dată că sînt uşori în luptă, foarte manevrieri şi că dimpotrivă cavalerii lui sînt greoi, atunci cînd se bat cu aceşti moldoveni de dragul turnirului zilnic

şi-al spectacolului dat celor de la creneluri... Oh, dar cînd sînt repeziţi în formaţia «cuneus» după vechea tactică a teutonilor, ei bine atunci... Mîine în zori, va da bătălia decisivă. Va ieşi în fruntea Ordinului... Ochii oţelii urmăresc terenul atît de bine cunoscut. Va scoate prin galeria secretă o sută de călăreţi. Au să se strecoare o jumătate de leghe spre Grünhagen şi să cadă în aripa stîngă a taberei... Oamenii de la căruţe trebuie să fie trecuţi prin sabie sau zvîrliţi în Nogat. El are să atace de front în masă. Are să răstoarne tot ce-i iese în cale... Moldovenii încep să fie plictisitori. Priveşte încă o dată tabăra în care se aprind focurile, vede caii păscînd în spatele ei, semn că moldovenii nu se culcă pe-o ureche, se uită pierdut în valurile uşoare ale Nogatului, care spală zidurile cenuşii ale cetăţii, apoi, cum clopotul din Schlosskirche începe să cheme grav la rugăciune, coboară, îndreptîndu-se spre biserică...

...După slujbă are loc adunarea cavalerilor în marea sală de ceremonii. Cuvintele dure ale marelui magistru sînt amplificate de rezonanţa bolţilor, de vastitatea sălii. Se cîntă străvechiul «Ave maris stella» cu acompaniament de orgă şi antiphonul «Salve regina». Marele maestru cîntă în cor cu ceilalţi cavaleri. Cîntecele rostite în latina feudală aspră şi sonoră a celor o mie de bărbaţi încercaţi în lupte au în ele ceva din sălbatica neînduplecare a istoriei teutone...

Izbită de bolţi, melodia vibrează profund, revărsîndu-se peste centura exterioară, peste bastioane, plutind deasupra Nogatului, în noaptea blîndă de iulie, pînă în tabăra spătarului Coman.

— Frumos mai cîntă, domnia-ta, spătare !

— Frumos !... Dar fără dulceaţă şi fără blîndeţe, căpitane Nicoară... Aşa, cu o asprime neguroasă, de suflet neîmpăcat... Tare mi se pare domnia ta, căpitane Nicoară, că n-om fi în stare să-mplinim porunca măriei sale Alexandru, dacă nu i-om scoate pe crijaci dintre ziduri, să le dăm o sabie ca aceea, la loc deschis şi limpede. Mie nu-mi plac zidurile şi pace...

— Nici mie, spătare... Da te-ntreb eu pe domnia ta, ca pe un bărbat de la Ţara de Sus, ce te afli : cum îi ademenim să iasă din cetate ? Că acolo între ziduri nu-i ajunge nici Iagellonu, nici Satana ! Ai ?

— Ademenim !... Ademenim !... Hm ! Pe barba răposat tătîne-meu, ţi-a ieşit un porumbel din gură, vere Nicoară... Acum hai jos să cercetăm străjile şi tabăra... Pe urmă să ne-ndulcim cu vinul crăiesc şi să cugetăm la ziua de mîine...

Vorbele astea le schimbă dumnealui spătarul Coman al Moldovei şi căpitanul Nicoară, Mînă-de-fier, stînd încălecaţi pe nişte crengi încovoiate, într-un stejar vechi cît lumea, crescut la nici trei sute de paşi de zidurile cetăţii Marienburg. Spătarul este un bărbat scund, vînos, cu pliscul coroiat pînă-n mustaţa porumbie, prelinsă în fuior pe la colţul buzelor. Se mai făleşte cu nişte sprîncene împăroşate, groase cît funia şi cu picioarele domniei sale, crăcănate de atîta slujbă călare cît-a făcut sub steagul voievodului. Căpitanul să fie înc-o dată cît spătarul. Poartă o buhă de cuşmă croită dintr-o oaie şi pălită pe ceafă. Are un nas straşnic acest căpitan de călăreţi domneşti, străjuind nişte musteţi negre, tătăreşti, care-i ajung pînă la piept.

— Ţţţ ! Ne săgetează crijacii... face el fără să se mişte... Spătarul aude şuierul prelung al săgeţii. Cu o mişcare scurtă se lungeşte pe creangă, îmbrăţişînd-o.

— Fereşte-ţi nasul, vere !... Ăla ne-a dat de gol...

Săgeata trasă dintr-o arbaletă bine cumpănită pe zid spintecă frunzişul stejarului, trece prin cuşma căpitanului Nicoară, smulgîndu-i-o din cap şi se-nfige în trunchiul arborelui, zbîrnîind prelung...

— Ai dracului, mormăie uriaşul... Bunătate de cuşmă... Abia o cumpărasem la tîrgul Sucevii.

— Jos, vere, că a doua îţi sfîrtecă pliscul...

Trec în spatele trunchiului, coborîndu-se din creangă-n creangă pînă jos, spătarul iute ca o veveriţă, căpitanul bodogănindu-i pe crijacii blestemaţi, care nu iau seama la obraz şi săgetează cuşmele oamenilor, cumpărate la tîrgul Sucevii...

— Eh ! Spătare Comane... Spătare Comane ! Să te văd pe unde-ţi scoţi cămaşa !... să căinează spătarul din şa, iscodind în toate părţile, cu ochi ageri. Acolo parcanele şi şanţurile cu apă, în stînga apele Nogatului, în faţa parcanelor poiana stejarului, lată ca la patru sute de paşi, pe urmă rîul pe care localnicii îl numesc Karpfen Teich şi iarăşi poiana asta tivită cu luncă preţ de alţi cinci sute de paşi. Mai la miazănoapte, în cursul rîului o vîlcică, tabăra şi cotul cel mare, care-nchide poiana. Numai spre răsărit mijeşte un codru vechi de stejar, faţă-n faţă cu Nogatul, ţărcuind fîneaţa. Hm... Ţărcuind-o !... Ţarc se află ; berbecuţi se află, se cheamă că el ar fi baciul care le lipseşte berbecilor. Rîde mînzeşte spre marea mirare a căpitanului Nicoară, care-şi adunase cuşma flocăită de sub stejar şi acum se miră că spătarul vorbeşte singur... Trec de straja întîi, alcătuită din cete de zece călăreţi înşiraţi pe marginea luncii, trec şi lunca, intrînd în tabără prin locul ştiut de ei, nu înainte ca spătarul să dea o gură oamenilor de la cai. Se aud dobitoacele retezînd lacome iarba grasă de pe valea rîului. Se-nnoptează. Pălălăile focurilor luminează carele oştirii, aşezate în cerc. Unii oşteni se trăseseră la somn pe sub ele, alţii îşi frig hălcile de noaten leşesc în frigări. Alţii cisluiesc pe lîngă cazanele de terci agăţate la capătul unei crengi, vîrîte între spiţele roţilor. Spătarul şi căpitanul îşi dau caii pe mîna oştenilor, apoi se trag lîngă carul lor, unde la un foc potrivit îi aşteaptă pan Serafim de Osiek, călăuzul crăiesc şi mai presus de toate, straşnicul călăuz în ale pocalului. Amîndoi oştenii ştiu leşeşte, ca nişte oameni din Ţara de Sus ce se află. Pan Serafim se saltă într-un cot, îmbiindu-i să se aşeze. Bărbat bucălat de trai bun, cu părul ca aurul, cu mîini grăsulii, descheiat la coantăş, cu patru hangere la căpătîi, cu sabia între genunchi şi buzduganul la-ndemînă. După poveştile luminăţiei sale, jumătate din tătarii crîmleni pieriseră sub aceste arme înfricoşate ; cît despre crijaci, se miră şi el că mai sînt în viaţă după bătaia pe care le-a tras-o mai an, la Ostrolenka şi acum 12 ani, la Grünwald. Omul de casă tocmai îi toarnă nişte vin dintr-un burduf de capră, în pocalul meşterit din ţeasta unui mîrzac, pe care pan Serafim de Osiek povestea că l-a sfîşiat cu dinţii.

— Ah ! Ah ! Pe Sfînta Fecioară !... Unde-mi umblaţi, cinstiţilor pani ?... gîngureşte călăuzul, închinîndu-le pocalul acela cumplit... Haideţi să bem şi să ne veselim pe punga majestăţii sale !... Aş vrea ca asediul ăsta să nu se mai sfîrşească niciodată... Duşmanul meu, Heinrich von Plauen, tremură numai auzindu-mi numele... De aceea nici nu cutează să se avînte în luptă. Voievodul vostru n-are să vă vadă decît la iarnă... Sus pocalul !

— Apoi eu zic că mîne seară ridicăm tabăra și ne-ntoarcem acasă, spune spătarul Coman, așezîndu-se pe pîslă.

Pan Serafim de Osiek rămîne înmărmurit. Însuși căpitanul Nicoară se-neacă cu halca de carne pe care-o clefăie...

— Ah ! Blestematule !... Vrei să nu-ți faci slujba către măritul crai ? !... Ah ! crăcănatule și mișelule... Stai tu... Unde-i buzduganul să-i pisez măselele moldoveanului...

Zdrobit de atîta obidă, șleahticul gîlgîie vinul din tigva aurită, apoi întinde din nou pocalul...

— Mîne seară slujba frățească poruncită de măria sa Alexandru va fi-mplinită, luminăția-ta, și noi ți-om rămîne mulțumitori pentru trudă... Asta ți-o spune spătarul Coman de la Moldova și acum fă bunătatea și trece-mi pocalul... Mi-a plăcut întotdeauna să beau sînge din tigva dușmanului...

— Ți-ai găsit nănașul, pane, rîde gros căpitanul Nicoară vîrîndu-și nasul în pulpa pe care-o cronțăie lacom. La un lăudăros, un lăudăros și jumătate...

Pe urmă nu se mai aude decît sfîrîitul cărbunilor și glasul lui Serafim de Osiek, care-l face cap de catîr pe spătarul Coman, spunîndu-i că dacă se grăbește așa cu slujbele, niciodată n-are să se pricopsească, că i s-a urît cu binele, că măria sa voievodul Alexandru n-are să știe în veac că ei și-au frînt oasele pe aici cu atîta grabă și chiar dacă o să afle, are să se-ntoarcă pe partea ailaltă, așa cum face craiul Iagellon și că, mai la urma urmei, spătarul cu capul de lemn n-a gustat încă din papara făcută de săbiile cruciaților.

— Lucru care mă grăbește din cale afară luminăția ta, fiind eu lacom din fire... Acum taci, că mi-e somn... Iar domnia ta, căpitane Nicoară, nu mai rînji pe sub mustăți. Mîine-n zori să fii cu oamenii în arme și cu cetașii la poruncă. Pentru că te veselești peste fire, fă bunătatea și poruncește-i lui Anghel să ia cincizeci de sulițe și să apuce după miezul nopții drumul ăla de răspunde în șleaul de la Grünhagen, pe unde zice luminăția sa că iese hruba de la cetate. O dată cu capul să nu lase crijacii asupra pădurii de stejar... Asta-i...

Zorii torc fuioare de ceață pe deasupra Nogatului și a șanțurilor cetății Marienburg. Căzuse o rouă groasă.

Trîmbițașii teutoni sunaseră deșteptarea. Apoi clopotele din turnurile acoperite cu ardezie cheamă grav și metalic la rugăciunea de dimineață. Cetatea se umple de tropotele cailor scoși din grajduri, de ordinele stegarilor, de ropotele arbaletierilor care-și ocupă pozițiile de tragere la crenele, de scîrțîitul vîrtejurilor cu care își instrunează arbaletele. Bate un vîntișor domol dinspre Vistula. Heinrich von Plauen urcă în bastionul Sitz von Venedig, echipat în armură, fără pulpare. Își ține coiful sub braț. Un coif masiv din oțel, cu vizieră și drept semn distinctiv, două coarne cumplite de oțel șlefuit, simbolizînd forța taurului. În spațiul dintre centura exterioară și zidurile citadelei se aliniază pe steaguri cei o mie de cavaleri. Marele maestru îi privește cu încîntare. I-ar privi încă multă vreme, dacă strigătele de mînie ale arbaletierilor nu l-ar smulge din contemplare. Se-ntoarce spre tabăra moldovenească, fără să-și poată stăpîni un «Mein Gott» și cîteva înjurături soldățești. Netrebnicii de moldoveni întrec orice măsură. Nerușinarea lor va fi aceea care-i va pierde... Se pleacă peste crenel, nevenindu-i să-și creadă ochilor. O procesiune bizară se-ndreaptă spre stejarul lui Rott. Trei călăreți tîrăsc după ei o momîie îmbrăcată într-una din cuirasele teutonilor căzuți în încăierările zilnice. Ah, blestemații. Alți vreo patru biciuie momîia cu niște crengi, scoțînd în același timp tot felul de schelălăieli jalnice... Ajunși sub stejar, unul din călăreți se ridică în picioare pe șa. Trece capătul unei frînghii peste o creangă. Cînd ridică momîia, spînzurînd-o, Heinrich von Plauen și o dată cu el toți teutonii de la crenele văd că aceasta are cap de porc gătit cu panglicuțe multicolore. Pe umeri poartă mantia teutonă din mătase albă. Fără să mai aștepte ordinul, arbaletierii deschid tragerea, împroșcîndu-i pe neobrăzații de sub stejar cu o ploaie de săgeți. Călăreții o șterg la galop. Cîteva săgeți se-nfig în pieptul momîii spînzurate, care se bălăbăne ușor sub coroana stufoasă a stejarului. Trece peste Meister Karpfen Teich un steag de moldoveni, gonind în lungul zidurilor dincolo de tirul eficace al arbaletierilor... Iată ieșind din tabără și grosul detașamentului inamic. Heinrich von Plauen ridică mîna înmănușată în oțel. Podul cetății coboară zuruind. Două steaguri de teutoni trec în galop, făcînd să răpăie scîndurile groase de stejar. Își pleacă

lăncile pentru împuns. Se reped pe urmele moldovenilor desfăşuraţi în evantai. Într-o clipă, cîmpul se umple de strigăte, de sclipirea scurtă a săbiilor, de nechezatul cailor. Coifurile şi armurile teutonilor se amestecă printre cuşmele şi coantăşele sîngerii ale duşmanilor. În timpul ăsta călăreţii strecuraţi prin hrubă să-nvăluie flancul şi spatele schizmaticilor trebuie să fi ajuns în pădure, tăind drumul spre Grünhagen... Pe Sfîntul Hubertus, a sosit clipa răfuielii. Batjocura va fi înecată în sînge. Grosul moldovenilor vine în galop mare în ajutorul hărţuitorilor împinşi spre Nogat de piepturile de oţel ale cavalerilor.

Heinrich von Plauen surîde rece. Ochii lui de oştean necruţător văd hărţuitorii moldoveni hăituiţi spre confluenţa Nogatului cu Karpfen Teich — rupţi cu abilitate de pod şi de gros — văd grosul încercînd să restabilească situaţia, căzînd în flancul cavalerilor şi, cînd apreciază că la rîndul lor moldovenii îi vor oferi flancul, coboară repede scările de piatră, îşi pune coiful, lasă să i se prindă jambierele de oţel, încalecă ajutat de patru fraţi teutoni, îşi coboară viziera şi ridică în soare spada enormă cu două tăişuri. Masa celor o mie de cavaleri înzăuaţi se pune în mişcare într-un zgomot surd, greu, izvorît parcă din măruntaiele pămîntului.

Spătarul Coman galopează între căpitanul Nicoară Mînă-de-fier — şi pan Serafim de Osiek. Hărţuitorii luptă pe viaţă şi pe moarte, strîmtoraţi de spadele crijacilor.

— Neculai Ciocîrlie e un viteaz, răcneşte căpitanul Nicoară, smulgîndu-şi sabia din teacă... Spătare şi vere, vezi că au năpădit diavolii pe gura Sodomei...

— Aţine-te, năsosule !... chiuie spătarul privind cu coada ochiului trîmba de suliţe şi de coifuri care i se prăvale în coastă, huruind... Ah, crijacilor !... Ah, blestemaţilor !... Ah, berbecuţilor !

Soarele se revarsă peste cîmpul de luptă, luminînd clipa pieirii moldovenilor căzuţi în propria lor capcană. Corpul hărţuitorilor gonit pînă-n malul Nogatului de hărţuitorii teutoni nu mai poate rezista. Luptă la sabie, izbind în zidul de armuri care strîns scară la scară e pe punctul să-l strivească. Asta o vede bine stegarul Neculai Ciocîrlie. Mai vede ochii unui crijac privindu-l rău

prin tăieturile înguste ale coifului gătit cu un vultur de argint... Spătarul Coman venit în ajutor defilează cu flancul prin faţa trîmbei de o mie de suliţe, aduse la şarjă de marele maestru... Încă o sută de paşi, încă cincizeci şi moldovenii vor fi făcuţi una cu pămîntul. Heinrich von Plauen scrîşneşte sub vizieră. Îşi cumpăneşte spada să despice pe cel dintîi călăreţ inamic. Dar iată că în clipa aceea, spătarul Coman scoate un lătrat ca de vulpe, făcînd două semne cu vîrful săbiei. Viteazul Neculai Ciocîrlie îşi repede tăişul în coiful cu vultur pe gurgui, îşi răsuceşte calul pe picioarele dinapoi şi urmat de hărţuitori sare în Nogat, împroşcînd o jerbă de stropi multicolori. Tot atunci grosul moldovenilor îşi întoarce caii din goană. Scoţînd strigăte aspre de luptă, aidoma tătarilor, diavolii dau dosul în goana goanelor, răspîndindu-se pe întreaga cîmpie de dincolo de Karpfen Teich. Trîmba marelui maestru nimereşte în gol. Lansaţi în marş-marş, cîţiva călăreţi nu-şi pot struni caii, prăvălindu-se în Nogat. Armurile grele de cîteva zeci de pfunzi îi tîrăsc la adînc. Apele bolborosesc o clipă vînturîndu-le pelerinele, apoi se-nchid deasupra lor pentru totdeauna. Mînios, Heinrich von Plauen îşi călăuzeşte calul pe urmele fugarilor, tîrînd după el teutonii încălziţi de neizbîndă. Se luminează, văzîndu-i pe schizmatici gonind drept spre pădurea de stejari în care, desigur, îi aşteaptă Karl von Eylau. Vede prin vizieră spatele călăreţilor moldoveni, îmbrăcaţi în dolmane smeurii... Acum ridică din nou spada. E semnalul pentru trîmbiţaşi. Vor suna atacul. Karl von Eylau va ţîşni din pădure. Îi vor măcina între suliţe, strivindu-i... Obrăznicia va fi înecată în sînge. Se pare că după Grünwald, schizmaticii au pierdut simţul realităţilor. Sub armură începe să fie cald. Soarele încinge oţelul. Spada despică aerul cu vîjîitul binecunoscut. Se saltă în scări să zărească liziera pădurii, care se apropie cu repeziciune... De ce întîrzie Karl ? Desluşeşte limpede stejarii groşi. Umbra catifelată de sub coroanele uriaşe...

— *Kolosal !... Pe Sfîntul Hubertus !...* Ce face Karl ?... Moldovenii intră în codru, mistuindu-se ca nişte duhuri... Sub frunzare se aud poruncile căpeteniilor. Călăreţii sar din şei, scoţîndu-şi arcurile şi cucurile de săgeţi. Îngenunchează cîte doi în spatele trunchiurilor bătrîne,

înţeglează săgeţile şi, cînd trîmba de crijaci culcată pe oblînc, cu vîrfurile suliţelor plecate pentru împuns se apropie la două sute de paşi, slobod săgeţile. Moldovenii trag douăsprezece săgeţi pe minut. Şase mii de săgeţi se abat din codru şi din luncă, unde ajunsese stegarul Neculai Ciocîrlie, asupra crijacilor în răstimpul pînă aceştia îşi domolesc goana. Săgeţile ucid şi rănesc caii. Unele intră prin viziere, înfigîndu-se în ochii cavalerilor. Cîmpul se umple de nechezatul dureros al animalelor lovite. Caii cad trîntindu-şi călăreţii cu zgomot de fierărie. Alţii, numai răniţi, rup rîndurile înnebuniţi de durere, luînd-o la goană cu ochii însîngeraţi, cu nările tremurînde. Zeci de săgeţi ciocănesc în cuirasa lui Heinrich von Plauen. Spumegînd de mînie, neştiind cărui blestem i se datoreşte lipsa lui Karl, marele maestru îşi dă seama de dezastru. Îşi întoarce calul. O rupe la fugă. Cîmpul e presărat cu hoiturile cailor ucişi. Cavalerii trîntiţi la pămînt, cu picioarele prinse sub hoituri, încearcă să se smulgă. Sînt călcaţi în copitele celor ce se retrag. Acum codrul răsună de chiuituri sălbatice.

— Dă, mă !... Loveşte-i, mă !... Taie, mă !...

Spătarul Coman ţîşneşte de sub stejari, urmat de căpitanul Nicoară şi pan Serafim. Călăresc cu frîiele slobode. Cu săbiile cumpănite. Surguciurile de la cuşme fîlfîie. Mustăţile căpitanului Nicoară îi joacă pe umeri. Moldovenii împînzesc cîmpul. Uşori, ajung din urmă cavalerii greu înzăuaţi. Săbiile răsună pe cuirase. Scot scîntei. Dacă ştii cum să loveşti acolo unde se lasă gîtarul pe umeri, retezi căpăţîna dintr-o singură tăietură. Moldovenii ştiu cum se face treaba asta. Strînşi în coantăşele lor smeurii, trec zvîrlugă printre rînduri, îşi aleg omul, îl gonesc pînă le vine bine şi-l mîntuie de spaimă, huluindu-l într-o ţîşnitură de sînge. Mulţi îşi desfăşoară arcanele. Vînează căpeteniile, cu gîndul la răscumpărare. Arcanul şuieră aruncat din fugă, se desfăşoară ca un şarpe de mătase, înconjoară gîtul duşmanului, apoi se-ntinde smulgîndu-l din şa. Lucrarea cumplită a morţii cuprinde întreaga cîmpie. Hărţuitorii închid podul de peste Karpfen Teich. Heinrich von Plauen cu cămaşa lipită de corp, cu sudoarea şiroindu-i pe obraz, pe spinare, pe piept, se-ntoarce în luptă. Mai bine mort, decît ruşinea suferită de la aceşti barbari mai vicleni decît i-a descifrat în informaţiile lui.

Aşa se-ntîlneşte cu spătarul Coman, care-l urmăreşte cu-ndîrjire. Spătarul îl îngroapă sub o ploaie de lovituri. Îl atacă la galop mic din stînga, din dreapta, din faţă... Se aud strigăte : *«Pe Sfîntul Hubertus !»*, zeci de teutoni sar în ajutorul marelui maestru. Unul îmbrăcat într-o cuirasă neagră, purtînd pe cască o cîrjă papală din aur, îşi înfige suliţa în pieptul căpitanului Nicoară Mînă-de-fier. Sar moldovenii la luptă pentru Nicoară. Steagurile de cavaleri se strîng în formaţie... Vreo două sute de oameni, hotărîţi să-şi vîndă scump pielea. Loviturile spătarului Coman retează coarnele de pe coiful marelui maestru... Heinrich von Plauen se pune în faţa steagurilor. O ultimă şarjă. Pentru salvarea vieţii. Inamicul e ocupat să prade morţii... Îşi deschide drum printre hărţuitori, trece peste Teich şi intră în Marienburg cu trei răni sîngerînde pe trup, cu sufletul îngheţat, cu inima sfîşiată.

...E pe-nserat. Moldovenii au săpat gropi în marginea pădurii de stejari. Şi-au adus morţii pe spatele cailor. Au cioplit cruci din nişte mesteceni subţiri. Şi-a adus morţii şi stegarul Anghel, cel care luptase cu Karl von Eylau pe drumul de la Grünhagen. Spătarul îl culcă pe căpitanul Nicoară în fundul gropniţei. Priveşte înlăcrimat obrazul alb, îi tocmeşte musteţile, îi aşază sub ceafă cuşma cît o buhă, bodogănind pentru sine.

— Iată cuşma de la tîrgul Sucevii, năsosule şi pliscosule şi iubite vere Nicoară... Ah !... Ce are să-mi facă Nataliţa, Doamne !... Ce are să-mi facă Nataliţa...

Îl mîngîie pe frunte cu mîna lui aspră de oştean. Gest neîndemînatic. Îi acoperă obrazul cu o pelerină de cruciat. Presară frunze peste pelerină. Face semn oştenilor să-l astruce cu pămînt. Alături plînge şi se căinează pan Serafim de Osiek...

...La scăpatul soarelui, marele maestru Heinrich von Plauen priveşte sprijinit de doi cavaleri chervanul moldovenesc care se scurge pe şleaul Grünhagenului. Călăreţii duc la mijloc carele pline cu armuri, cu şei, cu coifuri. Patru steaguri ale Ordinului stau aruncate în cel din urmă car. Tot acolo sînt legaţi cei douăzeci de fraţi teutoni căzuţi prizonieri. Caii acestora şi alţi cai solizi din grajdurile cetăţii sînt mînaţi în spatele convoiului. Lumina sîngerie a asfinţitului joacă pe suliţele moldovenilor,

pe ceaprazurile coantăşelor, pe ţintele şeilor şi frîielor. Deasupra convoiului plutesc pîcle subţiri de colb auriu. Se aud tropotele cailor. Scîrţîitul osiilor. Din ce în ce mai stins. Din ce în ce mai departe. Pe urmă încep să bată clopotele din Schlosskirche. Acoperişurile de ardezie se cufundă în pîclele albăstrii ale nopţii. Fraţii teutoni îmbrăcaţi în rase ies în cîmpie să-şi strîngă morţii deasupra cărora rotesc corbii şi vulturii cenuşii de Baltica.

RUGURILE

DESPRE FAPTELE, CUGETĂRILE ŞI ÎNSEMNĂRILE LUI IOSÎM BÎTA DE MOCERIŞ, CAVALER RĂTĂCITOR ŞI AMINTIRILE DOMNIEI SALE CNEAZULUI VALERIU BARBĂ NEAGRĂ DE CORNEREVA SCRISE CU MULTĂ CUVIINŢĂ PE-O BIBLIE

1

Documentele sînt îngălbenite de vreme. De multa vreme cursă la vale de pe crestele stîncoase ale Retezatului. De vremea dusă în apele Timişului, ale Nerei, ale Cernei. Unele se găsesc închise în seiful istoricului. Celelalte, biblia, în biblioteca unui preot sihăstrit într-un sat de munte, cu tradiţii străvechi, grănicereşti.

...Pietrele, ca nişte lespezi de mormînt, nu mai mari decît să-ncapă două tălpi de iobag, sînt însemnate cu numere de la 1 la 100. Aşezate din pas în pas în faţa castelului episcopului, lespezile numerotate închid un manej prin care ţopăie iobagii români numai în cămăşi, fără izmene şi desculţi. Un vătaf mustăcios, încizmat şi-mpintenat sună într-un corn. Toţi iobagii înlemnesc pe lespedea de piatră unde i-a prins sunetul cornului. Fără să se grăbească, vătaful episcopal citeşte cifra de sub picioarele iobagului. E urmat de patru argaţi, înarmaţi cu gîrbace.

— 23 ! strigă vătaful.

Cei patru îl înşfacă pe iobag. Îl culcă la pămînt. Unul i se aşează pe umeri. Altul pe picioare. I se trag 23 de lovituri de bici pe spinare. Ion Blendea din Nădlac, comitatul Aradului e pedepsit că nu şi-a plătit păduritul. Aşa a stabilit «destinul». Să se oprească pe cifra 23.

Gheorghe Balea s-a oprit pe lespedea cu cifra 82. Nu-şi plătise păşunatul. La a şaptezecea lovitură îşi dă duhul. Cei patru argaţi se strîmbă scîrbiţi de slăbiciunea ioba-

gului. Îl aruncă-n șleahul pe care se leagănă căruțele încărcate cu snopi de grîu...

...Așa-ncepe aventura cavalerului rătăcitor Iosîm Bîta de Moceriș, sat așezat pe Nera, în valea Almăjului, regiunea slobodă a Banatului de sub poala Semenicului, despărțită de Dunăre prin munții Almăjului. Cavalerul se-ntoarce din Cehia, cu gînduri precise. Liber cugetător, atras de mirajul pe care-l exercită mișcarea husită în toată Europa, cavalerul s-a-nrolat în armata taboriților cu o lună înainte de a cincea «cruciadă» organizată de legatul papal, cardinalul Iulian Cesarini. Iosîm Bîta n-avea de unde să știe că cei pe care i-a șarjat în august 1431 la Domažliče își făcuseră trista faimă de a fi spada reacțiunii europene, preacatolice și feudale. Minte isteață, cavalerul a deschis ochii la tactica taboriților, conduși de Procop cel Mare și Procop cel Mic, urmașii marelui căpitan de oști Jan Zižka, mort de cîțiva ani, după ce-și pierduse ochii în războaiele husite care-au cutremurat Europa timpului său.

Una din însemnările în germană ale cavalerului sună aproximativ așa :

«Se vede că dușmanii cei mai neîmpăcați ai popoarelor sînt cavalerii germani, care-au fost în cel mai mare număr la Domažliče. Prietenul și tovarășul meu de arme, cavalerul Jan Húska, care e taborit în lege cu toate că rangul l-ar fixa mai curînd printre calixtini, povestește cum tatăl lui a luptat împotriva lor la Grünwald în detașamentele de husiți care i-au ajutat pe poloni. Cum el însuși a luptat cu înverșunare împotriva acestor cavaleri veniți la chemarea împăratului german și-a papei și cum, de fiecare dată, cavalerii au fost înfrînți sîngeros. Așa mi-a povestit tata că s-a-ntîmplat cu ei, cînd i-a luat regele Sigismund și i-a dus la Nicopole, împotriva turcilor. Se bagă de seamă că oriunde cavalerimea înzăoată a marii nobilimi luptă împotriva pedestrimilor, cavalerimea iese învinsă, cu pierderi grele și mare rușine. Armata cehească a husiților taboriți este o armată a celor din stările de jos, cum ar fi țărănimea și calicimea orașelor, meșterii și calfele lor. Am băgat de seamă că totdeauna mijlocul oștirii e alcătuit numai din pedestrime. Am mai băgat de seamă că forjeriile cele multe din Cehia dau taboriților multe arme de foc, mai ales tunuri ușoare, ei le zic taranisče, ieșite mai ales din forjeriile de la Pojon. Mai folosesc și alte tunuri, mai mari, houfniče, care trag ghiulele de piatră. Au multă încredere în puștile lor, numite ručniče, ca și-n archebuzele cărora le zic hačovniče, arme care mie nu-mi plac. Sînt greoaie, urîte, trebuie să umbli cu tipsia de mangal aprins după tine, ca să-nroșești fierul cu care aprinzi iarba de pușcă. Dincolo de 100 de pași nu mai pătrund cuirasele cavalerilor. Ele se fac la Bardejov, Banská Bystriča, Tîrnava și Sopron, orașe prin care-am umblat și-n care, nu de puține ori, am întîlnit fete frumoase și plecate spre dragoste. Ei se folosesc cu multă îndemînare de care. Le-au făcut loitrele din scînduri groase de stejar. Au agățat cîte-un tun ușor după fiecare car. Carele acestea închid tabăra ca un zid de cetate, arcașii și pușcașii putînd trage de după adăpostul loitrelor. De asemenea, în ele se-ncarcă pedestrimea, mișcînd-o cu mare repeziciune, dintr-o parte în alta, acolo unde-o cheamă nevoile războiului».

2

Cînd argații îl aruncă-n drum pe iobagul mort, cavalerul Iosîm Bîta își trage sabia. La galop mic, urmat de omul său de arme Gheorghe Bujor, îi spîrcuie rapid pe cei patru argați. Reușește să-i reteze vătafului urechea dreaptă. Pînă să se dea alarma, iobagii fug în sat. Oamenii de la care scapără iasca și pun foc grîului. Nu trece un ceas de la întîmplarea povestită, că iobagii din Nădlac cu furci și coase năvălesc în curțile episcopale. La amiază, totul se transformă într-un rug uriaș. Cavalerul n-are de unde să știe că în anul 1400, la-nceputul secolului, aceiași țărani au mai trecut prin ascuțișul coaselor nobilimea locului.

Dacă se concentrează însemnările, uneori deslînate, ale acestui bărbat pe care ni-l putem închipui foarte voinic, păros și negru, cu sprîncene conturate și buze senzuale, posesor al unei danturi de invidiat (semne individuale deduse din diferitele notații și din cantitățile de potîrnichi, pui și vînat consumate), se pot povesti întîmplările cele mai puțin credibile, se pot rememora toate ororile la care s-a dedat nobilimea maghiară ca să înece

în sînge răscoala cunoscută îndeobște sub numele de răscoala de la Bobîlna.

Bun orator, seara, pe ruinele fumegînde ale castelului episcopal, cavalerul le vorbește țăranilor despre victoriile husiților, despre libertatea religiei, despre nedreptatea socială, cu idei avansate pentru timpul său, atît de avansate, încît oamenii își fac cruce ; iar atunci cînd îi întreabă ce au de gînd de acum încolo, ei răspund că se trag la codru unde trăiește un haiduc Avram, cu ceata lui.

Nu vrem să încărcăm lectura cu diferitele pățanii ale acestui cavaler, pînă în anul 1437 în iarnă. Amintim că a fost sechestrat lîngă Orțișoara, în drum spre casă și aruncat în temnița castelului baronului Gyula Farkas de Orțișoara, unde în paiele mucede, pline de păduchi a-ntîlnit nu mai puțin de 150 de iobagi întemnițați pînă cînd ai lor o să-i poată răscumpăra ; că scăpat de-acolo, îmbrăcat în strai de muiere, și-a întîlnit omul de arme la cetate la Temișoara, unde-a aflat de răscoala românilor din Țara Bîrsei, drept pentru care nu mai coboară spre Mehadia, ci de la Caransebeș apucă vechiul drum roman spre Sarmisegetuza, în Țara Hațegului.

Nutrește speranța să-l întîlnească pe Iancu de Hunedoara. În valea Bistriței dezmierdată de soare, cu livezile grele de poamă, la Obreja și Ohaba, la Glîmboca și mai sus, la Boutari, întîlnește cneji vechi, unii dintre ei cunoscuți. Îi spun că acum un an s-au lovit cu oastea contelui Nagy de Totești, i-au trecut pe oșteni sub sabie ; și numai atunci au scăpat de el. Contele s-a plîns regelui și ei s-au dus la judecată la Buda, cu înscrisurile vechi, de la Bela IV. Regele n-a zis nimic, I-a lăsat să plece. Ei sînt neliniștiți. Nu mai trimit pe graniță nici a cincea parte din oștenii datori să-i trimită în slujba coroanei. Îi țin pe-acasă. Vremurile sînt tulburi. În Țara Românească, după moartea măriei sale Mircea Bătrînul, se schimbă domnii ca izmenele. Feciorii voievodului se bat pentru scaun, ca chiorii. Nu e an să nu treacă aici, pe poteci tainice, ba ohabnicii de la Novaci ori de la Tîrgu Jiului, ba alți ohabnici de pe la Strehaia ori și mai de departe, de la Argeș, unii pentru că țin partea Drăculeștilor, fiii lui Mircea, alții pentru că țin parte Dăneștilor, Basarabi și ei, după Dan I, fratele bun al voievodului Mircea cel Bătrîn.

Veștile răscoalei din Țara Bîrsei le află la hanul lui Gheorghe Miu din Boutari, de la un negutător, Ștefan Albescu, în drum spre Caransebeș cu un chervan de mirodenii și mătăsuri orientale. Pe lîngă acest negutător, bolește de-o lovitură de suliță cneazul Barbă Neagră de Cornereva, bărbat care-a slujit la Florența împreună cu Iancu de Hunedoara aproape trei ani. Cneazul a fost împuns la Șercaia, de un detașament al sașilor brașoveni, apărînd cu sabia muierile și copiii adăpostiți în biserică.

În seara de vară lăsată albastru peste munții Banatului, cu Retezatul ridicat masiv în cerul străveziu, cavalerul Iosîm Bîta ascultă cronica vie a unor evenimente cutremurătoare. E ceva deosebit în atmosfera calmă a înserării. O încordare mocnită, o nemulțumire profundă, un refren al nemulțumirii în conștiința oamenilor, o înțelegere a drepturilor suverane dobînite din totdeauna, o mîndrie sălbatică.

Ștefan Albescu vorbește competent de devalorizarea succesivă a banului, întreprindere a regelui, care nu-și strînge dijmele ani în șir, ca apoi să bată monedă nouă și să le ceară la cursul acestei monede. Se vorbește mai ales de Gheorghe Lepeș, episcopul Transilvaniei, care s-a pus cu birurile pe satele românești, fără nici o dreptate și judecată. Cneazul Barbă Neagră, om trunchios, cu un bărboi care să nu-i facă numele de ocară, cu glas care răzbubuie, spune că de la cancelaria episcopală ies mereu excomunicări pentru nobilii mici, care, săraci cum sînt, n-au de unde-și plăti birurile.

Cobzarii și cîntăreții povestesc prin tîrgurile mari de la Sibii și Făgăraș de haiducii maramureșeni. Nu mai doarme liniștit nici un nobil în castelul lui, ori cu cîte gărzi și lăcate s-ar păzi. Unul, Lazăr din Oaș, intră prin hornuri, ca duhurile. Altul, Niculae Fălcuță, tot de pe-acolo, are iarba fiarelor. Cobzarii le cîntă isprăvile și gărzile aleargă după ei să-i prindă și să-i lege. Nu-i prind, că-i apără mulțimile. Se pierd în mulțime ca duhul.

S-a ridicat un căpitan, Kardos János, cînd el bătea drumurile Cehiei, săcuii au stricat pietrele de hotar ale moșiilor ; iar acum comitele lor, Mihaîl Jakch, speriat de răscoala celor din Țara Bîrsei, le-a scris sașilor de la Brașov să ridice cîtă oaste pot, să plece în munți, să ucidă toți bărbații ; iar pe muieri, luptătoare aprige și-nrăite,

să le lege împreună cu copiii şi să le ţină sub strajă straşnică.

Cele povestite de negutător şi cneaz, puse cap la cap cu cele văzute şi trăite de el în Cehia şi Ungaria, îi întregesc gîndurile şi-i întăresc hotărîrile. Nu ştim cît ar fi de interesant să parcurgem drumurile Transilvaniei alături de acest cavaler rătăcitor, căruia i se alătură cneazul Barbă Neagră cu omul său de arme, Niculae de la Tîlva Lupului. Probabil au aşteptat pînă prin august, la Bouţari, ca văduvoaia Oara lui Ursu să coboare din munte cu ierburi de ea ştiute, să le fiarbă şi să i le dea cneazului sub formă de zemuri sau să i le aplice pe rană în chip de alifie. Am asista la sosirea lui Ion Grindină din Toteşti, cu ştirea că Ţara Haţegului se scoală asupra nobililor, că un popă, Costan de la Clopotiva, propovăduieşte răscoala de-a călare, cu crucea în stînga şi sabia în dreapta. Are vorbă de la cnejii Sămuilă şi Vidraşcu şi Gligor de Toteşti să spună c-ar fi bine ca satele din valea Bistrei să-nchidă trecătoarea de la Porţile de fier şi să stea în arme.

I-am urmări călări pînă la Toteşti, dincolo de Sarmisegetuza şi-acolo am vedea flăcările lingînd pereţii castelului nobiliar, fumul învăluindu-se deasupra zidurilor arse, am asista la lupta cu oştenii contelui Nagy, grămădiţi în lunca Rîului Mare şi împunşi cu furcile, la lupta dintre feciorul contelui şi cavalerul Iosîm Bîta, la adunări ale poporului din Bretea Română ori din Başorod, ori din Dobîca şi mai apoi a tuturor haţeganilor la Grădiştea Muncelului, acolo unde se află urmele cetăţii Sarmisegetuza, cetatea tragică a lui Decebal, inima Daciei.

Haţeganii dîrji, nu prea sprinteni la vorbă, îmbrăcaţi în port străvechi, urcînd mai sus de Decebal în nişte vremuri dincolo de istoria scrisă, stăpîni ai cetăţilor de pe muncele, ai ogoarelor şi-ai codrilor cu zimbri. L-am fi văzut la Nucşoara pe părintele Serafim agăţat în cîrlige într-un nuc, avînd-o alături pe preoteasă, spînzurată şi cu sînii tăiaţi, iar pe-o roată, întins corbilor, l-am fi văzut pe cneazul Vasile cu inima şi măruntaiele scoase.

Am fi ascultat la focurile răsculaţilor vorbe spuse cu tîlc şi-ntrebări mai mult decît îndreptăţite legate de vechimea lor pe aceste locuri, de silnicia celor cărora nici măcar regele nu le dă dreptate, ei haţeganii fiind consuetudinari dovediţi cu diplome de la regii vechi, care nu

i-au putut pune sub sabie şi am fi putut pătrunde în conştiinţa acestor doi oşteni intrată într-o deliberare dramatică la capătul căreia, prin septembrie 15, s-a ajuns la hotărîrea a cărei urmare se va vedea mai departe.

3

Atît cavalerul rătăcitor Iosîm Bîta de Moceriş, cît şi cneazul Barbă Neagră de Cornereva au notat fenomenul social cu aplicaţia oamenilor umblaţi în lume, care-şi pun la un moment dat probleme cardinale de conştiinţă. Şi unul şi celălalt puteau foarte bine să-şi vadă de drum. Întors acasă, unul sau celălalt putea să-nchidă ochii la frămîntări ale unor zone îndepărtate de fieful lor. N-a fost aşa, nu dintr-o întîmplare, din dorinţa aventurii sau din hazard.

Aceşti bărbaţi vajnici care ne-au fost strămoşi posedau un uimitor simţ al istoriei. Se pare că participarea unuia la războaiele husite şi a celuilalt la răscoala din Ţara Bîrsei, cît şi contactul cu ocnarii maramureşeni le-au prilejuit o mai accentuată sensibilitate la social.

Atunci cînd trupele regale şi nobiliare zdrobesc oastea cnejilor haţegani, prin noiembrie, cavalerul şi cneazul trec din valea Mureşului în valea Crişului Alb, ţinînd-o la trap, zi de zi, spre Maramureş, de unde veneau veşti de răzmeriţă. Sătui de abuzurile cămăraşilor regali, ocnarii maramureşeni puseseră mîna pe arme. Aşa se-ntîmplă să se-ntîlnească la Brad cu prea cuviosul călugăr franciscan, Iacob de Marchia.

4

Sfîrşit de noiembrie. Zi luminoasă, dulce, cu livezile arzînd mocnit în giulgiul de frunze veştede. Codrii spre Ţebea, ruginii. Prin văzduhul limpede, fire duioase de mătasea morţilor. La Brad patrule de lăncieri. În piaţă, moţogani aduşi între lănci. Oameni scunzi, bine legaţi, cu mustăţi ţepene, tăcuţi. Dincolo de cordoanele de pedestraşi, muierile. Un pluton de cavalerie cu semnele

heraldice ale episcopului de Alba Iulia, Gheorghe Lepeş, vine la trap bătut. Duce la mijloc o cotigă trasă de un măgar alb. În cotigă, trei preoţi cu hainele sfîşiate şi trei mireni, oameni cu plete albe rătunzate pe ceafă. După plutonul episcopului, o lance de cavalerie cu semnele heraldice ale voievodului Transilvaniei, Ladislau Csaki. În mijlocul pieţii un car cu oale de pămînt răsturnat. Oalele făcute cioburi. Alături o platformă de înălţimea unui călăreţ, spaţioasă, din scînduri negeluite, drapată cu pînză de culoare roşie. Cordoane de pedestrime, o caleaşcă cu şase cai, lumină de toamnă, rară, cer înalt, ofilit, murmurul femeilor, multe, în bondiţe de miel, în opinci, dangăt de clopot şi ceea ce urmează.

Cavalerul şi cneazul răzbat călări spre platforma semănînd deopotrivă cu o tribună sau un eşafod. Gărzile fac loc. În Transilvania n-au voie să poarte spadă decît nobilii. Cotiga intră în cercul păzit de pedestraşi. Cele două subunităţi de cavalerie se postează, călare, în stînga şi dreapta platformei. Din murmurul foarte desluşit al mulţimii, din vorbele precise ale femeilor, vorbe zgîrcite şi lapidare, se-nţelege limpede că cei din cotigă sînt popii şi cnejii din Baia de Criş şi Ciuruleasa, care s-au împotrivit birurilor şi mai ales, propagandei catolice. O muiere legată bine, albă la obraz, cu ochi verzi, piezişi, spune din şa, că popa Goangă din Crişcior i-a alungat pe misionari cu pietre. Ceremonialul care urmează atinge josnicia.

Din caleaşcă urcă pe platformă închizitorul Iacob de Marchia, smerit în rasa de franciscan, sărmană. Cei de faţă n-au de unde să ştie că azi-noapte prea cucernicul reprezentant al bisericii catolice a violat cu sălbăticie trei fete de iobag, nici una peste paisprezece ani, nu departe de aici, la Vălişoara şi cu cîteva zile înainte, venind de la Alba Iulia la Brad în fruntea detaşamentului de represalii, care numără 1 000 de lănci, la Balşa, a pus să fie zdrobiţi cu roata patru băişeni bănuiţi că l-au ţinut ascuns pe cneazul Vartolomeu, de la Rîu de Mori, Haţeg.

Cu tonsura sacerdotală specifică, trăsături pietrificate şi impenetrabile, osos, Iacob de Marchia vorbeşte celor din cotigă. Tradus, discursul lui se rezumă la obedienţa creştină faţă de puterea clericală şi laică, la datoria stabilită de Dumnezeu faţă de «onorabilii domni şi stăpîni»,

datorie călcată de cei din cotigă, pentru că n-au vrut să se lepede de legea lor scîrboasă, urîtă de Domnul Dumnezeu, ci, ca nişte eretici şi închinaţi Satanei ce sînt, proferă injurii la adresa misionarilor dornici să-i cîştige pentru cele veşnice, îi lovesc pe aceştia cu ciomegele, refuză să plătească dajdiile pentru biserica adevărată şi ascund tîlhari notorii, ca cei fugăriţi din Ţara Haţegului, criminali şi hulitori, vinovaţi de repetatele invazii ale turcilor, de ciumă, de holeră şi de toate relele pămîntului.

El îi mustră părinteşte şi-l roagă cu lacrimi de sînge pe călău să-şi facă datoria lui sîngeroasă în aşa fel, încît condamnaţii să nu regrete nici o clipă că părăsesc acest pămînt al suferinţelor.

Are loc un moment de cutremurare cînd popa Galea din Baia de Criş, bărbat trunchios, cu ochi negri, scăpărători, c-o rantie numai zdrenţe şi sînge-nchegat, strigă poporenilor :

— Dacă nu vă sculaţi împotriva zbiciului şi-a fierului cu zbiciul şi fierul, în tină o să ne putrezească oasele. Aici noi sîntem stăpîni şi stăpînirea silei n-o cunoaştem.

Un glas din mulţime :

— Dumnezeu să te ierte, părinte, că acum nu putem. Da mîne !... Nu mai vorbeşte nimeni. Se lasă o linişte cutremurată. Iacob de Marchia nu-i cunoaşte pe moţogani. Sadic şi desfrînat, se satisface sub priveghiul banderiilor înarmate. Cei şase sînt urcaţi pe podiumul devenit, evident, eşafod. Nu insistăm. Ar fi să răscolim suferinţe vechi şi poate mai noi. Popa Galea e culcat pe spate, cu mîinile şi picioarele răstignite. I se zdrobesc oasele cu roata. Ceilalţi sînt rupţi cu cleştele înroşit în foc, li se bat pene de lemn la încheieturi, apoi sînt sfîrtecaţi cu sabia călăului şef.

Exista un manual de tortură, copiat în mînăstirile catolice şi călăul şef îl studiase meritoriu. Cei doi oşteni asistă pînă la capăt. Aşa cum în linişte desăvîrşită asistă moţoganii. Tot ce este omenesc în ei se revoltă. Limpezimea cu care disting că asupririi marilor feudali i se adaugă asuprirea naţională nu poate fi contestată. Întîmplarea de la Brad le determină destinul. În aceeaşi noapte are loc întîlnirea lor cu omul de legătură al moţilor, baciul Ilarion Vîlsan de la Ţebea, recomandat de către unul din cnejii haţegani. Baciul vine la Gorunişte,

cu aproape o sută de moți înarmați. Spre zori, conduși pe poteci, atacă două din banderiile inchizitorului. Toți soldații sînt uciși. Se pune foc șoproanelor care-i adăpostiseră. A doua zi, baciul Ilarion îi duce la Abrud. Le spune că la Beliș, nu prea departe de Cluj, au să-ntîlnească oameni și sfat potrivit.

5

Așa se face că în primăvara lui 1437, cei doi oșteni cu idei precise de luptă antifeudală și împotriva asupririi de neam se găsesc la Bobîlna, pe moșia Olpret, lîngă Dej, într-o tabără de țărani răsculați în plină fierbere. Banderiile palatinului Ungariei șarjaseră grupurile de țărani din nordul Maramureșului, le vînaseră căpeteniile și se credeau stăpîni pe situație.

Someșenii adunați la Bobîlna îl recunosc pe cavalerul Iosîm Bîta drept căpetenie militară. Mai precis, un fel de consilier militar, pentru că n-au încredere decît în ei și-n căpeteniile lor. Atît cavalerul cît și cneazul Barbă Neagră depun eforturi să organizeze tabăra după modelul celor husite, cu șanțuri și apărată de care. De aici cetele de răsculați năpădesc fiefurile nobiliare. Nobilii sînt trecuți prin ascuțișul coaselor și securilor. După execuția văzută la Brad în afara oricărui spirit de echitate, cavalerul Iosîm Bîta își extirpă sentimentul milei. E conștient că ceva deosebit moare în el, la fiecare asalt al unui nou castel. La represaliile nobililor, hotărăște să răspundă cu represalii. Călărește în fruntea detașamentului de iobagi cu care bîntuie valea Someșului spre Cehu-Silvaniei. La castelul din Mirșid, aude cum moare mila în el. Fapt de seară. Castelul se vede într-o goruniște abia-nmugurită. Fluieră mierlele. Și grangurii. Din pămîntul plin de seve aburesc miresme dulci de ierburi fragede tăiate de gustul amărui al mugurilor. Oamenii pipăie pămîntul cu podul palmelor.

— Numa bun de plug.

— Și de sămînță.

El se așază la rădăcina unui stejar cioturos. Deasupra se foiesc cintezii. Țistuie a dragoste. A somn. Străjerii

de la porți se foiesc a neliniște. Pe geana înserării izbucnesc flăcări spre Jibou. Munții stau încremeniți în saricile lor verzi de molid. Se gîndește că vin cocostîrcii, acasă înfloară lunca și-l cuprinde un dor sălbatic, să fie acolo, s-asculte fetele cînd se duc la apă cu rufele, să-i miroasă a bălegar cărat la holdă, a grajd și-a casă bătrînească, să-i iasă muma-n prag și să-l ocărască că nu se-nsoară și bate drumurile, mînat de morohi. Uite că se-apropie fărșangul — carnavalul de Paști —, și el e atît de departe și-nstrăinat. A văzut destule. A trecut prin destule. Și-a slujit mîndria și setea de libertate cu sîngele lui...

— Ce facem, Iosîme ?

Tresare. Fețe arse, uscate, împietrite, bărbi, coase, săcuri, țapine și ghioage, oameni în sumane și sub cușme, ochii. Adînci. Secătuiți. Lacomi de acel ceva căruia nu-i spun pe nume, ci spun doar «drepturile vechi strămoșești» — el știe că se numește libertate și că lăcomia asta a lor îi sfîșie pe dinăuntru și-i arde, și-i aruncă asupra zidurilor fără teamă de moarte, fără teamă de ziua de mîine, golindu-i de orice i-ar putea înțepeni pe la casele lor.

— Merem, frate Gheorghe.

Noapte. Lună de crai noi, seceruică de argint în poienile cerului zmălțate cu stele. Tîrîș șerpește, cu scările de fuștei în spate. Asaltul. Răcnete de moarte. Berbecele în porțile castelului. Sluga mare cu cuțitul în beregată, împinsă s-arate porțile beciului unde zac iobagii. El, contele, zbirul gata să lingă tălpile. Jos, iobagii scoși la lumină, cu mîinile tăiate de la cot, cioturi pline de puroi (contele ordona să le fie tăiate cu fierăstrăul), le cicatriza rănile cu fierul înroșit și acum mila pe care-o aude cum moare-n el pentru veacuri întregi, cum se naște-n locul ei altceva, cutezător și aspru, ceva legat dureros de puternic de destinul celor din curte, cadavre vii, halucinante, cu părul plin de paie și păduchi, trunchiuri de oameni despuiate nemilos de ce-aveau omenesc în ele.

— Aduceți caprele, spune. Și firizul ăl mare. Și două scînduri.

Mila îi cade la picioare. Se face țăndări. Țăndări se face cînd contele, bărbat călătorit la Milano, și Florența,

și Roma, și Veneția, brută cinică, sinistră și josnică, îi sărută botforii. Contele cu dreptul primei nopți, satirul silnic al fetelor neînflorite în poienile munților Meseșului și prin lunca Someșului ; contele cu pădurăritul, fumăritul, oieritul, coșăritul, albinăritul, pescăritul, pășunatul și toate ale lui, cu dreptul de viață și moarte, de lumină și-ntuneric, contele descălecat cîndva pe-aici de pe-o iapă sălbatică, pe care-o mulgea să-i bea laptele, la cina cu carne crudă, frăgezită sub șa.

L-au luat și l-au vîrît între scînduri. L-au tăiat în patru cu firizul. Pe doamne le-au luat bărbații din Meseș să le nuntească, cum le-a nuntit contele mîndrele și nevestele, și fecioarele.

6

Zile de primăvară, după zile de primăvară. În tabără la Bobîlna sosesc cavaleri și nobili mici, calfe și mineri, ocnari nemți și unguri, și maramureșeni. Se cunosc acolo niște viteji ca acel Iósza Sándor, din care cucernica biserică nu lăsase decît pielea, o sabie ruginită și-o iapă șchioapă. Iósza Sándor, nobil mic (trăia dintr-o vie pe care-o ara cu iapa șchioapă, simbolul vitejiei și rangului nobiliar, și-o vacă oarbă, simbol al prosperității rupestre), ține discursuri într-o latină aproximativă, în care demască fărădelegile clerului și se jură pe Juliska, sabia lui, că o să-i descăpățîneze pe toți popii papistași, iar pe Iacob de Marchia îl face papricaș și-l mănîncă el singur, la un prînz de duminică.

Iósza Sándor e înalt, chior, vînos și are trei ortaci : Sany, Ianos și Endre care-i țin isonul. În lupta cu banderiile voievodului Csaky Lászlo, o luptă de avangărzi, cei patru fac minuni de vitejie. Luptă la sabie cu atîta dăruire, încît reușesc să izoleze avangarda și s-o decimeze.

Cavalerul Iosîm Bîta îi invită — pe la sfîrșitul lui mai — la un sfat de oaste. Situația se limpezise. Atacurilor izolate asupra castelelor, nobilimea răspunde cu mobilizarea generală a banderiilor. Patrulele răsculaților aduc știri asupra marșului oștirii voievodului Csaky. Solii trimiși să ceară tratative sînt uciși în chinuri, despicați în bucăți și purtați în vîrful lăncilor. Așa se-ntîmplă că pe la sfîrșitul lui iunie are loc bătălia dintre masele revoltate și cavaleria nobiliară.

În fapt de zi, rouă groasă în fînațurile culcate pe clinele domoale. Cavalerul Iosîm Bîta cercetează lacom tabăra nemeșimii. Cunoaște bine toată parada și spoiala și fanfaronada cavalerească sub care nemeșimea își ascunde cruzimea sadică. Trompeții sună deșteptarea. Trec patrule pe cai jucăuși, cu lăncile la picior. Se harnașează caii. Se văd strălucind cuirasele, coifurile, tecile spadelor. Panașe multicolore. Steagurile verzi și sîngerii și violet ale banderiilor.

Aici, se-nhamă caii la carele de luptă. Oamenii au lăsat holdele în pîrgă. Atelierele. Măruntaiele umede ale pămîntului. Intră-n rînduri cu demnitatea tăcută a conștiinței momentului. Le simte ușor și deznădejdea și nădejdile. Nobilimea de arme, nemeșimea aceea a lui Iósza Sándor, încalecă. Trece la trap bătut în spatele colnicului care-o scoate de sub șarja cavaleriei cuirasate.

...Numai noaptea tîrziu, cînd din cer smigură licăritor lumina stelelor de vară poate să refacă tabloul luptei. O încleștare deznădăjduită, răzbită, grea de suferință în care pedestrimea a-ncleștat cavalerimea între furci și-ntre coase, în care s-au tras călăreții din șa cu cîrligele și-n care tactica taboriților a-nfruntat șarja de cavalerie, a risipit banderiile și-a adus grumazul nobililor sub săcurea iobagilor.

E mîhnit. E lihnit. E-ndurerat.

A vrut să-i urmărească pe-nfrînți cu mica nobilime și mica nobilime, aidoma calixtinilor, a spus : «Nu ! Să se treacă la tratative» !

Nici nu s-a lăsat soarele-n asfințit și din tabără au început să se strecoare spre mirosul holdelor coapte cete, cete de iobagi. A vrut să-i oprească. N-a putut. Mireasma holdelor îi înnebunește. Dincolo, la cei înfrînți astăzi și mîine dac-ar fi fost urmăriți, poate distruși : focurile ard cu vîlvătăi, sfidătoare. Cavalerul intuiește înfrîngerea cu o durere ascuțită. Noaptea care-i odihnește trupul ostenit de luptă îi creează perspectiva adevărului în tragismul lui. Vor fi înfrînți în ciuda dreptății, în ciuda vitejiei, în ciuda disperării și dăruirii cu care luptă. Sînt prea

imobili. Prea legați de ocolul satului. De cei cîțiva pași ai holdelor...

Blestemă miresmele ațîțătoare ale pămîntului dospit în soare. Tîrziu, cînd constelațiile se lasă spre asfințit, îi vine alături cneazul Barbă Neagră. Hotărăsc să rămînă pînă la capăt. Cneazul îi înjură pe micii nobili, plini de trufia victoriei, care nu văd dincolo de vîrful mustăților. A doua zi sînt amîndoi prezenți în delegația răsculaților care are drept motto «să dobîndească vechile libertăți». Își dă seama cu limpezimea omului de arme că ceea ce oferă marea nobilime — dintr-o dată culantă și-nțelegătoare — nu este decît un armistițiu militar, la adăpostul căruia vrea să-și regrupeze forțele...

...Vara, toamna și iarna acelui an sîngeros 1437 le-a trăit între speranțe nebunești și disperare, între lupte secătuitoare și răstimpuri de răgaz în care căuta înverșunat să se regăsească stăpîn pe evenimente, pe el și oameni. Împreună cu cneazul Barbă Neagră, Alexandru Gog din Albac, Vasile Cucu de la Girbou și Gyulai János de la Gădălău au întemeiat o frăție care să țină căpeteniile unite și o tabără de cel puțin 2 500 de săbii, gata de luptă. Iobagii s-au învățat să plece la vetre pe sate, cîte zece zile, să-și secere holda, s-o treiere și să se-ntoarcă-n tabără. Întîi cei de la șes, unde vara era mai spornică, apoi cei de la deal și munte.

Se travestește în scutier și la Căpîlna asistă din podul bisericii la ceea ce mai tîrziu va deveni sinistrul «Unio trium nationum» cu trist rod reacționar pe-o perioadă de cîteva veacuri. Acolo, la Căpîlna, nemeșii își calcă țîfnele, uită neînțelegerile dintre ei, dintre ei și înalții prelați și după lungi conciliabule ajung la «unirea frățească». Cavalerul află aproape în întregime planul lor de acțiune prin camerista baroanei Károly Julia. Își dă seama că, fiind excluși din Uniune, românii stăpîni de drept ai Transilvaniei sînt puși în afara vieții de stat. Se-ntoarce la Bobîlna în goana goanelor. Găsește tabăra apărată numai de ocnari și mineri. Majoritatea iobagilor sînt la muncile cîmpului. Iarăși ceasuri împovărătoare în care cazuistica abilă a căpeteniilor îl exasperează, intervenția «frăției», curierii repeziți în patru vînturi cu strigarea la oaste și răscoală. Noaptea focurile în munții Meseșului, buciumele

răsunînd din coamă-n coamă pînă-n Țara Moților, pînă-n Oaș și-n Maramureș.

...Nopți de septembrie.

Cete, cete la adăpostul întunericului. Cavalerul n-are odihnă. Trimite călăuzi la locuri stabilite din vreme. Reorganizează unitățile de luptători. Împarte armamentul capturat. În adîncul lui se bucură văzînd orășenii crînceni coborînd de pe cai păroși, fără șei, moțoganii cu săcurile subțioară, își dă seama că răscoala a cuprins aproape toată partea de miazănoapte a Transilvaniei și-nseamnă în catastiful său cele ce urmeză :

...«sîntem ca lupii flămînzi și ca diavolii. Așa-am buit asupra nemeșimii la Apatia. N-am cîștigat nici o dobîndă cu armele și nici biruitori, nici biruiți, am pierdut în fața domnilor ce cîștigasem cu sabia la Bobîlna. Ne tragem în tabără să ne lingem rănile. Să ne zvîntăm sîngele...

...Iar am repezit călăreți cu sabia însîngerată să cheme la răscoală. Nu se poate altfel, decît ori noi, ori nemeșimea. E noiembrie. Cade neauă deasă. Ard satele că le-aprind banderiile lui Csaky Lászlo. Nu-s sătui de sînge. Dacă nu-s sătui, îi săturăm noi. Am vorbit astsară la foc la maramoreșeni. Am zis că altfel nu mere decît dacă-i îmburdăm pre nemeși în tină. Adică să nu mai fie ei la cîrma lumii. Să s-aleagă un sfat din toate stările care strîng pita, bat fierul ori îl scot din pămînt și sfatul ăla să cîrmuiască, să pună dări și să grijească țara».

...Radicalizat, cavalerul exprimă adevărul răscoalei din noiembrie, transformată în război țărănesc.

Putem afla despre fixarea unor obiective politice care țintesc răsturnarea ordinii de stat. Cavalerul și cneazul fixează obiective care vizează teritorii întinse. Este inutil să repovestim arderea castelelor, asaltul orașelor Aiud și Cluj, greșeala fundamentală a căpeteniilor care și-au tăiat, după cum notează cu amărăciume cavalerul «firele care-i legau cu satele, cu pătulele, cu iobagii ăi mulți, gata oricînd să intre-n luptă în locul celor căzuți. Dac-am fi rămas în munți, între păduri, ne-am fi abătut ca trăsnetul și mînia lui Dumnezeu, nimeni nu ne-ar fi putut gîtui, nimeni nu ne-ar fi putut țintui locului».

Primăvara lui 1438, prin aprilie, pe-o potecă de creastă, de la Poiana Mărului spre Cornereva. Cavalerul

Iosîm Bîta cu stînga legată-n zdrențe scorțoase de sînge. Cneazul Barbă Neagră fără ochiul stîng, galben, sfîrșit. N-au ce-și vorbi. N-au ce-și aminti. Călăresc singuri (slujitorii le-au căzut la apărarea Clujului) cu moartea-n suflet, uscați, despuiați pînă și de vise. Codrul de molid se trezește la viață. E cald și s-aud pîraiele răzbind sub nămeții pufoși. Sus, spre golul de munte, trec în salturi ciopoare de capre negre. O adiere abia simțită înfioară cetinile mătăsoase.

Torturat de febră, împovărat de tragismul dezastrului, cavalerul halucinează. Scene răzlețe din iarnă, pînă la dezastrul de la Cluj îi tumefiază conștiința. Una din ele revine ca un laitmotiv înnebunitor. Aceea cînd la Apahida au fost retezate pe butuc 851 de mîini, numai mîna dreaptă, cînd s-au scos 851 de ochi, s-au tăiat 851 de nasuri și 851 de buze.

«Mîini care-au ridicat arma împotriva domnilor și stăpînilor, ochi care-au văzut căzînd înaltele capete, nasuri care-au simțit mirosul sîngelui albastru și buze care-au hulit pe măriile lor, nemeșii».

Asaltul Aiudului. Iobagii nu știu lupta între ziduri. Călugării franciscani din Mănăștur ascund în rasele lor oștenii banderiilor. Noaptea, printr-un tunel, îi aduc în Cluj. După ce o lună au ținut orașul și cetatea, după ce o lună au ieșit dintre ziduri și călări, cu sabia în mînă, au luat nemeșimii atîta sînge cît nu i-a luat nimeni, de cînd se știe.

O veveriță.

— Ascultă, spune răgușit cneazul Barbă Neagră.

Cer albastru. Soare strălucitor. Molizii. Și dintr-o dată, puternic și răscolitor, cîntecul de dragoste al cocoșului de munte.

Rămîn undeva în neființă oștile trimise în ajutor nemeșimii de către noul rege, Albert de Habsburg. Rămîn în urmă țepile înroșite în care-au fost trași Alexandru Gog din Albac și Vasile Cucu din Gîrbou. Nu se știe unde s-a topit călăul care l-a sfîntecat în patru pe Gyula János de la Gădălău, iobag cu doisprezece copii. Undeva, sub soarele ăsta vesel, sînt satele. Arse. Cu oamenii ciumpăviți. Cu muierile sfîșiate. Dar din streașina caselor s-aud vrăbiile. S-aud cocoșii voinicindu-se pe grămezile

de bălegar fumegînd. Holdele așteaptă plugul și pasul rar al plugarului.

— Toc- Toc- Toc- Toc!

Cocoșul de munte își cîntă dragostea. Soarele pripește din înalt. Cerul e albastru. Zîmbitor. Țupăie o veveriță după cioclozi de molid. Cavalerul Iosîm Bîta de Moceriș trage adînc în piept aerul tare cu miros de cetină și rășină. Aude limpede șuvoitul gîlgîit al pîraielor sub duna grea de nea albă, strălucitoare.

CARTEA
A DOUA

HRONIC DE VITEJIE

CAVALERUL ALB

MEMORIA MULȚIMILOR, IANCU DE HUNEDOARA, ȘI VOIEVODUL CAVALER VLAD DRACUL

1

În cetate la Mehadia, amurg, iunie 1439. Cavalerul Iosîm Bîta, cneazul Barbă Neagră, Bogdan Românul de Mutnic, Ștefan de Birtin, voievodul Zarandului, magnatul Cîndea din Hațeg, și tot din Hațeg, cnejii Vidră din Clopotiva, Ion de la Rîu Bărbat, iar din Căraș, Ion Ungur și Nicolae Bizere. Ziduri din bolovani de Cerna. Vitejii în cizme, surtuce de piele, încinși, cu sabia la șold. Se-aude Cerna și deasupra, în donjonul central, pașii străjilor. Cîndea isprăvește de tradus liber V. cap. XLV—XLVII :

...«*Hora circiter tertia ab antecursoribus*»...

— Ce-nseamnă *antecursoribus*, întrebă glasul tăios al proaspătului ban de Severin, Iancu de Hunedoara.

— Straja întîi, Iancule.

— Asta e bine să n-o uităm, spune Iancu de Hunedoara și desfășoară pe masa de stejar lustruit harta Balcanilor, din Peloponez pînă-n Ungaria de sus.

Cavalerul Iosîm Bîta de Moceriș trăiește de cîteva luni o viață în limitele fabulosului. De cînd regele l-a numit ban al Severinului pe Iancu de Hunedoara, viața s-a comprimat aici, la valori nesperate. Nu știe cîte zile a dormit în patul lui ostășesc din cetate, la Mehadia. Le numără pe degete. A alergat în Zarand și-n Maramureș, cu împuternicire regală, a trecut cu moartea-n suflet prin locurile tragice ale răscoalei, a văzut ciungii și orbii și ologii la plug ; a trecut pe sub nasul gărzilor episcopului Gheorghe Lepeș, cu mesagiile clare ale banului către toți voievozii românilor consuetudinari. Dincolo de primejdia nemeșilor și mai presus de ea, se află primejdia otomană. A asistat la sfaturi de obște sub poala codrilor din Meseș și Gutin, din Țibleș și Lăpuș, din Gilău și Semenic. Cnejii și bătrînii au întors lucrurile pe toate fețele. Îl cunosc

pe Iancu, feciorul lui Voicu «aulae miles» — războinic al coroanei, care-a-nvățat meșteșugul armelor în cetățile italice, pe cîmpurile de luptă din Cehia. Iancu le cere oameni în arme și ei hotărăsc să-i dea oameni în arme, care să-nvețe meșteșugul războiului de la el, cu toate că după răscoala de mai an, nemeșimea îi prigonește și astăzi, iar pe cel care-l prinde cu armă, îi retează mîna din umăr.

Viața și-a schimbat ritmul și sensul.

Nici nu s-a ridicat el din bolit, astă-vară, după ce-a scăpat din răscoală, c-au ajuns pînă-n Moceriș știrile cumplite ale intrării turcilor în Hațeg. Se zice c-au trecut Dunărea la Vidin, au urcat pe Jii strîngîndu-l între iatagane pe voievodul Vlad Dracul din Țara Românească. povestește Cîndea cum l-au biruit acolo-n Hațeg, cum au robit satele care nu-și zvîntaseră rănile și sufletele, cum au ieșit în valea Mureșului și-au trecut prin foc și sabie tot ce le-a stat în cale. Diavolul de Vlad i-a făcut pe sebeșeni să deschidă porțile cetății. Numai Sibiul, Cetatea de Baltă și Brașovul nu s-au plecat. Turcii au ieșit pe la Bran, încărcați cu tot ce n-arsese în pîrjolul răscoalei.

De-afară răzbat glasurile iobagilor. Îndeamnă boii la deal, cu carele de piatră. Iancu nu face altceva decît întărește zidurile cetăților de la Dunăre și din Banatul de Severin, strigă la oaste și stă între oșteni din zori pînă-n asfințit.

S-a schimbat ceva atît de adînc în viața lui, încît cavalerul nu se mai recunoaște. E conștient cu limpezime deplină că Iancu are planuri mari și că-n planurile astea i-a asociat pe ei, nobilii de arme din margine, ca și pe toți românii consuetudinari ai coroanei. Asta pentru că nemeșimea a-nceput iarăși să se războiască în de ea și pentru că teutonii aduși la Orșova, Severin, aici și Saan (Ada-Kaleh) de către Sigismund de Luxemburg, au dat bir cu fugiții după ce turcii i-au masacrat acum trei ani. Gheorghe Brancovici, despotul sîrbilor, ar vrea să se țină în două luntri : pe-o fată i-a dat-o lui Murad II, pe cealaltă, lui Ulrich Cillei, magnat la hotarul Austriei.

În Țara Românească, Iancu spune că Vlad Dracul nu poate face altceva decît s-asculte ceasul cînd Transilvania, ori însuși regatul, au să poată trage sabia împotriva osmanilor. Pînă atunci, a cerut iarbă de pușcă, a cerut tunuri și el are să-i dea tot ce-i lipsește, pentru că l-a cu-

noscut la curtea regelui, la Buda și acest Vlad este cel mai aprig călăreț și cavaler pe care l-a văzut. Nu cunoaște condotier, ori om de arme care să-i semene.

— Dacă-l ascult în fiecare seară pe Caesar, spune Iancu, înseamnă că și-nvăț de la el. Așa că iubiților ai mei viteji, singura cale de-a-ncerca puterea turcului este să-l căutăm la el acasă. Drept pentru care sîmbătă să fiți aici cu familiarii voștri. Și să faceți strigările după cum urmează — dau pentru fiecare călăreț cu cal și armură 35 de florini aur pe trei luni ; ori 4 pînă la 10 florini pe lună, după arme, cal și sabie. Și încă ceva...

Liniște. Iancu frămîntă lespezile de piatră cu pași sonori. Privește afară, prin ferăstruica zăbrelită, acolo unde se sting culorile dulci ale amurgului.

— Să-i strigați la oaste, prin cnejii și voievozii lor, pe toți iobagii. Să vie aici și să-și afle scăparea.

Cei de față amuțesc. Nici cel mai cutezător gînd nu se-nălțase pînă la gîndul rostit răspicat de banul Severinului, Iancu de Hunedoara.

2

— Numai tabăra de care taborite și dacă s-ar putea mișcări de aripi ale carelor, la mijloc pedestrime grea și la aripile pedestrimii, călărimea grea, cuirasată, pe care s-o apere banderii de călărime ușoară, Ioane ! Numa așa poate arăta o armie în stare să dea piept cu turcu, îi spune Iancu, fratelui său Ion, și el ban de Severin, — cu titlul de *miles militum* — viteazul vitejilor, în noaptea aceea cînd cnejii, vitejii și familiarii lor călăresc în goana goanelor spre toate colțurile Banatului și Transilvaniei, cu porunci limpezi, conștienți că o mînă de fier s-a ridicat dintre hațegani să-mplinească destinul lor războinic.

Ion își cunoaște fratele și-l ascultă cu evlavia entuziastă a omului de arme care-și găsește căpitanul și, găsindu-l, îi acordă supremul său bun, viața. Obsedat de Caesar, dar mai ales obsedat de dotarea și tactica armatelor vremii lui, Iancu urzește în fiecare noapte planul unei armate uriașe, capabilă să stăvilească Imperiul otoman și să-l scoată din Europa. E profund, simplu (Ion, rafinat în lecturi o știe), credincios cu modestie și are

calitatea robustă a micilor nobili de arme, fidelitatea față de suzeran. În lumina palidă a lumînărilor, chipul fratelui încadrat de plete negre, inelate, i se pare predestinat faptelor mari. Iancu își agită cu ușurință făptura legată, cu umeri robuști, picioarele ușor arcuite, de călăreț, cu care l-a amețit pe rege jucîndu-i «De doi» și «Bătuta» în așa fel, încît i-a mers vestea de a fi cel mai bun dansator dintre aghiotanți.

Cînd îi slujea despotului Ștefan Lazarevici, la o vînătoare, a ieșit în bătaie un lup uriaș. Vînătorii s-au temut. Au strîns frîiele cailor neliniștiți, care băteau pe loc, sforăiau și se strîngeau cap la cap. Iancu a dat chiot prelung. A pornit în goana goanelor, a sărit bușteni și pîraie, a trecut prin lăstărișuri, era spre toamnă, s-a ținut pe urma lupului care-și rînjea colții, pînă l-a putut împunge cu sulița. Ștefan Lazarevici i-a prezis un viitor strălucit.

...Iancu de Hunedoara se regăsește pe sine, cu uimitoare ușurință în funcția de Ban al Severinului. Pînă astăzi n-a făcut decît să-și slujească regele cu sabia, ca un «miles aulae regiae» — funcție subalternă, fără altă posibilitate decît a afirmării individuale : bun luptător, bun spadasin, bun călăreț, bun dansator. În fond, este cu totul altceva. Și vrea cu totul altceva. Deocamdată a comandat forjeriilor din Transilvania 300 de cuirase pentru cai, 300 de bărzi cu vîrf, clești uriași de fier pentru prins oamenii, bărzi de lăncieri, țepușe de împuns cu trei muchii și acele tîrnăcoape de luptă husite, numite cioc de cioară, cu două brațe, unul terminat cu o măciulie de buzdugan, celălalt cu o lamă de pumnal.

Pe marginea hărții face rapid cîteva socoteli. L-a împrumutat pe Sigismund o dată cu 1 200 de florini, altă dată cu 300 de florini și Sigismund i-a dat tîrgurile Lapi și Comiat. În Țara Românească unde-a slujit cu armele în garda viteazului Dan II, așezările de oaste ale slăvitului Mircea cel Bătrîn obligă pe toți proprietarii de la șase la opt boi să vină la oaste cu arc și 32 de săgeți. Aștia sînt cei mai săraci dintre moșneni. Mijlocașii vin cu scut, lance și săcure. A asistat la jocurile de halca, turniruri fastuoase, în care călăreții din Țara Românească se dovedesc mari meșteri să arunce o suliță printr-un inel, sau tot din galop să săgeteze o cușmă zvîrlită în sus. S-a informat în amănunțime despre oștirea otomană. Astăzi și aici leagă ceea ce a creat apusul prin condotierii săi,

de ceea ce a creat orientul prin armata osmană și e sigur că punîndu-și cîștigurile moșiilor (pe care le-a organizat inteligent, sprijină creșterea vitelor, plătește bine ocnarii și minerii) în slujba echipării unei armate așa cum o vede el...

..Galop înnebunit pe drumul priporos al cetății. Strigătele străjilor. De jos, un glas gîtuit de oboseală :

— Din partea măriei sale despotului Gheorghe Brancovici. De grabă și fără zăbavă.

Așa începe epopeea de arme a soldatului genial Iancu de Hunedoara, eroul european al luptei antiotomane din a doua jumătate a secolului XV.

3

La sfîrșitul celei de a doua săptămîni, Iancu de Hunedoara poate să-și treacă în revistă cei 300 de cuirasieri, nobili români din Hațeg, Sălaj și Banat, carele cu merinde și pedestrime. Mesajul despotului Gheorghe Brancovici e disperat. Sultanul Murad II, într-un fel ginere, se-ndreaptă asupra Semendriei cu 130 000 de oșteni. I-a lăsat pe fiii săi să apere cetatea și el însuși, despotul, aleargă la regele Albert să-i ceară ajutor.

E începutul lui iulie, zi fermecătoare, cu Cerna alergînd limpede și rece, în unde cu chipul lui Iovan Iorgovan. Cavalerul Iosîm Bîta și cneazul Barbă Neagră, în armuri, urmați de zece călăreți, aleargă spre Boroslo, unde se zice că regele zace bolnav, nu prea îndemnat să-și constrîngă nobilimea la mobilizarea reală, cu toate că la 29 mai dieta de la Buda hotărîse războiul împotriva turcilor.

Iancu află în tabără la Oravița că nobilimea se prevalează de vechile ei relații feudale, care prevăd, ca și la poloni, slujirea suveranului numai în interiorul granițelor țării. Călărețul repezit de cavalerul Iosîm Bîta de la Boroslo îi aduce o scrisoare în care se citesc următoarele :

...«Regele și-a scrîntit piciorul căzînd de pe cal. Cum șchioapătă măria-sa, așa șchioapătă adunarea banderiilor regale. Banderiile magnificilor domni și prelați vin în silă, sînt atît de indispuse de parcă s-ar fi hrănit toată vara cu pere pădurețe. Regele nu poate ordona mobilizarea generală, pentru că n-o vreau magnificii domni. Nici dări pentru echiparea armatei nu poate pune, din aceleași motive. Ne-ndreptăm spre Titel, ca vai de noi. Nu cred să se adune sub steaguri 20 000 de săbii. Nădejdea ta, magnifice Ban, rămîne Banatul și Transilvania»...

Marșul la Titel nu-i aduce decît amărăciune și încă o dată confirmarea dezastrului lăuntric pricinuit de inconștiența marii nobilimi orbită de trufie, geloasă pe forța unuia sau altuia dintre magnați, plecată spre o politică haotică și imbecilă.

Îl găsește pe rege istovit. În fiecare seară cei de sub steaguri scot strigătul tradițional al dezertării «Farkaș», adică lup și fug din tabără, fără să-i poată opri sau pedepsi. Cînd Murad ia Semendria cu asalt, la 27 august, regele are sub drapel 6 000 de oșteni în care se-ncuibează dizenteria. Tabăra regală pare o leprozerie. Banderiile zac sub umbrare, străjile lîncezesc sub soarele torid, caii moțăie netăsălați. Doar în lagărul militar al Banului de Severin domnește cea mai strașnică disciplină. Trîmbițele sună deșteptarea odată cu zorii. Se inspectează copitele cailor, spinările, se ung rănile, se controlează harnașamentul, stegarii dau ordine răspicate, se face revista de efectiv și instrucția zilnică pe jos, călare, manevrarea carelor și punerea în baterie a tunurilor.

Regele cere să fie sprijinit de subțiori. Asistă la această desfășurare militară, cu ochii arzînd de febră. Îi cere lui Iancu să nu-l părăsească și Iancu, emoționat, jură pe cinstea lui de oștean că va sta neclintit lîngă suveranul său. Gheorghe Brancovici, despotul, se plînge peste tot de trădarea Iancului. Fiilor săi, Murad le-a scos ochii și i-a deportat în Asia Mică. Cînd regele este suit în caleașcă luînd drumul Vienei, Iancu îi face garda. Într-una din serile de la sfîrșitul lui septembrie, regele îl cheamă lîngă el. Regina Elisabeta este gravidă și regele îl conjură pe spada și onoarea lui militară, să vegheze asupra viitorului acelui prunc încă nenăscut.

În cort ard lumînări multe. Regelui îi e frică de-ntuneric. De-afară răzbat zgomotele taberei, strigătele gărzilor, clinchetul armelor. Sînt de față ofițerii de ordonanță, cu lăcrimi în ochi. Cnejii și cavalerii din garda Banului. Fratele său, Ion. Iată-l pe rege, încredințînd viitorul regatului în mîinile lui Iancu, fiul lui Voicu și nepotul lui Șerban de Hunedoara.

Regele moare în 27 octombrie, pe drum.

Iancu de Hunedoara are de ales între guvernarea reginei văduve, sau o mînă bărbătească care să salveze regatul de pericolul nimicirii. Alege varianta a doua, sprijinit de palatinul Hédérváry Laurențiu și toată nobilimea din sud, interesată în apărarea propriei existențe, de toată suflarea consuetudinară românească. Este ales regele Vladislav al Poloniei, tînăr și neexperimentat, dar cutezător. Încoronarea are loc în iulie 1440, la Alba Regală. Ungaria are de fapt un rege stăpîn pe Transilvania și Ungaria de jos și o regină stăpînă pe Ungaria de sus, sprijinită de Austria sub scutul căreia se pune, cedîndu-i o seamă de teritorii. O mai sprijină un condotier viteaz, comandantul de mercenari husiți Jan Žiskra, vechi prieten al cavalerului Iosîm Bîta.

În vreme ce războiul civil bîntuie patria arpadienilor, turcii execută o campanie în Macedonia cu rezultate fabuloase. Oșteanul de rînd poate oferi o fată frumoasă pentru o cizmă.

Vladislav îl numește pe Iancu voievod al Transilvaniei. Drum de la Alba Regală, călare, în fruntea detașamentului care nu s-a înfruntat încă cu turcii, la Mehadia, unde-l lasă pe Ion, apoi prin Caransebeș, la Hunedoara. Aici o reîntîlnește pe Elisabeta Sălăjan, soția lui, ambițioasa, culta și rafinata Elisabeta, care-i administrează averea cu mînă dibace. La calea Alba Iuliei cu familiarii săi, hațeganii și cei din Valea Mureșului îl primesc cu strigăte de «trăiască-n veci Iancu Vodă».

Se pot nota telegrafic impresiile cavalerului Iosîm Bîta, la interval de patru ani, cînd pe aceleași meleaguri îl întîmpinase fumul incendiilor, încrîncenarea răsculaților, cîinoșenia nemeșimii. Satele sînt firave. Turcii robiseră din Hațeg și Valea Mureșului peste 10 000 de oameni. La Deva îi ajunge ohabnicul Vlaicu Alună ot Dragoslavele și Podul Dîmboviței, cu suită de o sută sulițe, bărbați bărboși, în pieptare de piele, cu știrea că Vlad Dracul, domnul și stăpînul său, a fost ademenit la Poartă de sultan, primit cu onoruri :

— «Eu însumi m-am mirat de cîtă cinste-i face padișahul, că stăteau ienicerimile înșirate de la poarta cetății Adrianopolii pînă la Sarai, băteau din tobe, sunau în chimvale, pușcăreau cu balimezurile, l-a prins porcul de sultan dintre noi și l-a surghiunit la Gallipoli, iar pe coconii Vlad și Radu i-a ferecat la Egrigöz. Să știe domnia ta, Iancule, că Țara Românească e deschisă dinspre păgîni, c-au întărit Giurgiu cu piatră multă și-au mînat în țară 12 000 de spahii, așa că ne temem și ne sîngeră inima să nu ne ia ocinele, să le dea spahiilor și noi s-ajungem pașalîc. Ne rugăm de domnia ta, ajută-ne cu oaste, cu povață, să-l scoatem pe măria sa Vlad din puterea păgînului, că i-am jurat credință, așa cum tatăl meu, răposatul spătar Radu Alună, i-a juruit măriei sale, Mircea Bătrînul».

În seara aceea de februarie 1442, la hanul «Cerbul cu stea în frunte» din Deva, se leagă frăția de arme între acest căpitan de călărime Vlaicu Alună și cavalerul Iosîm Bîta, atunci cînd Vlaicu Alună povestește cum travestindu-se în derviș s-a strecurat cu patru oameni de credință în preajma fortăreții din Gallipoli. În radă, după trei săptămîni, a aruncat ancora caravela «Sfînta Treime» a negutătorului Mircea Voinea Bîrlădeanu, vechi slujitor al Basarabilor. Măria sa Vlad, anunțat printr-un răvaș ascuns într-o rodie, la ceasul cuvenit din noapte și-a rupt cearșaful, l-a răsucit, a făcut din el frînghie pe care-a-nnodat-o de-o gratie. S-a lăsat din turn pînă la jumătate, acolo s-a rupt funia aceea și el a căzut pe platforma turnului inferior, între doi ieniceri. Măria sa i-a lovit pe ieniceri cap în cap, pînă i-a amețit. Ei stăteau cu caii în apă. Într-o clipă, cît a ieșit luna, l-au văzut pe voievod sărind cu iataganul la gărzile care dădeau năvală cu strigăte de mînie.

...S-a băut vin de Jidvei, s-a lăudat acel vin și cavalerul Iosîm Bîta a jurat că vrea să-l vadă la chip pe voievod și să i se-nchine pentru faptele și purtarea lui demnă de eroii iubiți ai cavalerimii de pretutindeni.

4

Ziua de 18 martie 1442, la Alba Iulia. Zori pîcloși, abia dezmorțiți din găoacea înghețului de peste noapte. În turnul cetății, Iancu de Hunedoara, cavalerul Iosîm Bîta, cneazul Barbă Neagră și căpitanul Vlaicu Alună, înzăoați.

Sfîrşitul lui februarie şi începutul lui martie au fost săptămîni de nelinişte şi spaimă. Mezid begul de Vidin a trecut Dunărea. Ţara Românească n-a mai aprins ciugile de primejdie. N-au mai răsunat pe Argeş, ori la Tîrgovişte, buciumele de alarmă. N-au mai bătut clopotele în dungă. Nevîrstnicul Mircea, fiul voievodului închis la Gallipoli, stătea în scaunul moşului său, Mircea Bătrînul, cu inconştienţa copilăriei. Poate-l amuzau lingurile de lemn de la scufiile de pîslă ale ienicerilor. Mezid beg urcă pe Olt în linişte deplină. Călărimile ţării stau la vetre, rebegite, fără stăpîn. Mezid pradă Valea Mureşului greu încercată. Asediază Sibiul. Un corp de oaste este trimis să-l atace pe Iancu, prin surprindere, la Alba Iulia. Curierii voievodului aleargă în toată Transilvania, purtînd în mînă semnul înfricoşător : sabia însîngerată. Însuşi cavalerul Iosîm Bîta a purtat-o pînă-n Maramureş. Se cheamă la oaste norodul. Iobagii martirizaţi la Bobîlna şi Cluj, la Aiud şi Căpîlna. Nobilimea se ferecă în castele. Cetele de iobagi mărşăluind spre Alba Iulia îi terorizează visele... Mulţimile au memoria timpului şi-a veacurilor. Conştiinţa timpului şi-a veacurilor. A permanenţei lor pe pămîntul care le hrăneşte. A veşniciei schimburilor pe care le fac cu acest pămînt. Îl îngraşă cu truda, sudoarea, sîngele şi carnea lor. El, generos, le desfată cu holdele şi fînaţurile. Cu pita şi greierii. Se ridică săcuii. Bat clopotele în bisericile filigranate ale Maramureşului. Sună buciumele, prelung, în Munţii Ţibleşului.

Nopţi grele a vegheat Iancu singur cu conştiinţa lui. Răspunde-va norodul urgisit de nemeşime ?

Ce se mai poate cere acestui martir, schingiuit de nobili, robit în două rînduri de turci, secătuit de cămăraşii regali, jefuit de biserică ?

I-a spus-o cavalerul Iosîm Bîta, care a văzut cîte patru iobagi, unii ciungi, alţii orbi, înhămaţi în ţarină la Romînaşi, să-şi are sesia...

...Bat clopotele preacatolice şi-n ceaţa groasă a dimineţii se văd mulţimile turcilor intrînd în tocmeală de luptă. Căpitanul Vlaicu Alună îi descrie aşezarea oştirii, steagurile comandanţilor şi-i arată, dincolo de tabăra din Bărăbant, pe Ampoi, mulţimea robilor, abia desluşită între cămilele şi harabalele Urdi Alaiului.

În curtea interioară a cetăţii intră în galop, în cuirasă neagră de oţel lucrat la Florenţa, episcopul Gheorghe

Lepeş. Îşi ridică viziera coifului. Strigă că e gata de luptă. Cavalerul Iosîm Bîta trece prin chinurile iadului. Ar smulge arbaleta din mîna celui mai apropiat oştean şi l-ar răpune pe cel mai crud dintre sălbaticii prigonitori ai răsculaţilor, de acum patru ani. Undeva spre Blandiana şi dincolo de Mureş spre Berghia se văd apropiindu-se cete de pedestraşi.

Iancu de Hunedoara îşi fixează coiful cu mişcarea înceată şi sigură a oşteanului încercat. Lupta se desfăşoară rapid. Episcopul Gheorghe Lepeş atacă la galop cu banderiile episcopale, fără să ţină cont de prevenirea căpitanului Vlaicu Alună şi anume : cînd turcii se retrag, nu e semn că sînt şi învinşi.

Turcii fug din calea cavaleriei, pliindu-şi aripile. Episcopul războinic triumfă sub armură. Va smulge victoria din mîna valahului parvenit şi-i va demonstra regelui reaua lui credinţă, atunci cînd a decretat mobilizarea generală. Vede spatele ienicerilor. Se-ncîntă la peisajul multicolor al oştirii otomane. Şalvari verzi, işlice roşii, turbane, iatagane, platoşe din piele, coifuri rotunde cu apărătoare de ceafă, totul într-un caleidoscop multicolor, foarte aproape de spada lui catolică.

Sunete stridente de trîmbiţă îi ciocăne coiful de oţel...

...Văzuţi din faţă, ienicerii i se par mai puţin interesanţi. Trece Ampoiul umflat, cu apele tulburi şi dă cea dintîi lovitură de spadă în numele lui Hristos şi-al reprezentantului său pe pămînt, papa.

Spusele căpitanului Vlaicu Alună se adeveresc mai repede decît se aşteptase el însuşi.

La un semnal, centrul otoman se-ntoarce spre banderiile episcopale, în vreme ce aripile, spahii căliţi în lupte, se-nchid pe flancurile şi-n spatele lor. Iancu de Hunedoara remarcă fiecare mişcare a trupelor inamice. Ordonă atacul. La aripa dreaptă călăreşte în cuirasa lui azurie Ion de Hunedoara. Goneşte spre Sîntimbru, acolo unde se ivesc întăriri osmane. Sînt atîtea gînduri sub coifurile familiarilor lui Iancu ! Cînd cavalerul Iosîm Bata îşi pleacă lancea pentru împuns, ştie că luptă acum să-l scoată de sub iatagane pe sinistrul călău al iobagilor, Gheorghe Lepeş. Ropotele cavaleriei grele îi calcă gîndurile în copitele cailor.

Şarja impetuoasă rupe încercuirea. Iancu ajunge în preajma episcopului, lac de sudoare sub cuirasă. Se sună

retragerea. Ion de Hunedoara intră în suliţele unui corp de spahii, ieşit la galop din Sîntimbru. Se luptă bărbăteşte, cu deznădejde, ca să atragă aici spahiii care i-ar putea învălui fratele. O clipă între viaţă şi moarte. Între ceea ce-i asigură Iancului, prin luptă şi ceea ce-şi asigură sieşi, dînd dosul. Recunoaşte, ca şi în alte dăţi, superioritatea fratelui său. Dă pinteni. Ridică spada. Călăreţii de Haţeg fac un ultim şi sublim efort. Cad pe rînd, masacraţi de ienicerii care se strecoară printre caii spahiilor, îi smulg din şei şi-i asasinează cu hangerele. Ion de Hunedoara se bate la spadă pînă cînd este spintecată burta calului. Cade sub junghere şi sîngele i se revarsă cald, peste cuirasa azurie, imaculată...

...Iarăşi Ampoiul. Calul episcopului se poticneşte. Trec în goană călăreţii banderiilor decimate. Episcopul încearcă să rămînă în şa. Îşi dă seama că e pierdut în clipa cînd alunecă pe gîtul calului. Cade-n Ampoi. Apele îl rostogolesc la vale. Se ridică într-un genunchi. Cuirasa plină de apă îl sufocă. Iată cei dintîi spahii. O dată cu ei, moartea.

După-amiaza îl găseşte pe Iancu înfrînt, la adăpostul cetăţii. Turcii pradă morţii. Seara, în gerul subţire de martie şi-n cerul sticlos în care licăre verde Steaua Ciobanului, se văd focurile aprinse prin codrii Trascăului de cetele iobagilor pornite în ajutor.

5

Au fost trei zile între disperare şi speranţă. Turcii pradă împrejurimile Alba Iuliei sub ochii voievodului. Noaptea, la locuri însemnate cu focuri tainice în lunca Mureşului, mai sus de Vinţ, ori chiar sub zidurile cetăţii, cetele de iobagi trec apa cu podurile plutitoare. La adăpostul întunericului se strecoară între ziduri. A treia zi se prezintă secuii. A patra zi trupele saşilor sub comanda judeţului regal Anton Trautenberger. Se notează aici că în noaptea de 18 spre 19 martie cavalerul Iosîm Bîta împreună cu Vlaicu Alună şi doi oameni de arme s-au strecurat pînă la locul unde unul dintre supravieţuitorii şarjei conduse de Ion de Hunedoara îşi văzuse suzeranul căzînd sub iatagane. L-au căutat la lumina ofilită a fînarelor oarbe. Iancu i-a aşteptat în camera de gardă, pînă-n

zori. A cerut să fie lăsat singur, cu mortul. Tot în zori a luat calea Sibiului căpitanul Vlaicu Alună, travestit în ceauş de spahii, urmat de patru din oamenii lui, cunoscători ai limbii turceşti. Se ştie cu precizie că acest căpitan îndrăzneţ s-a strecurat în tabăra lui Mezid beg, aşezată pe dealurile de deasupra Cibinului. A participat la adunarea spahiilor, unde Mezid beg însuşi, încărcat cu fireturi de aur, a descris copios armura, coiful şi armele lui Iancu de Hunedoara, făgăduind celui ce-l va aduce mort sau viu douăzeci de roabe, o sută de cai şi un timar de zece sate în apropierea Sofiei. Era în ziua de 20 martie, un soare darnic lumina zidurile şi turnurile cetăţii Sibiului, iar munţii închideau zarea trandafirie a sudului, cu piscurile lor înzăpezite. În lunca Cibinului pocniseră mîţişorii. Primăvara urca spre Răşinari şi Cisnădie în miresmele ameţitoare ale sevelor vegetale. În aceeaşi noapte, căpitanul a luat malul Cibinului pînă la Cristian. De aici, ferind patrulele de spahii, s-a-ndreptat la trap spre Sălişte. Acolo a-ntîlnit cele dintîi patrule ale lui Iancu de Hunedoara şi pe comandantul lor, cavalerul Iosîm Bîta. La amiază sosesc oştile, iar la miezul nopţii, trupele încărcate pe căruţe şi banderiile poposesc la două leghe de tabăra lui Mezid beg. Se văd luminile din turnul bisericii franciscane şi-n liniştea profundă a nopţii se-aud strigătele caraulelor otomane. Sfat de război. Iancu de Hunedoara îşi stăpîneşte greu durerea. Ion i-a fost frate şi mînă dreaptă. La nevoie i-a fost spadă şi sfetnic. Spune că a bătut ceasul să nu mai aştepte iataganul osman, precum mielul jungherul, ci să treacă de la apărare la atac. Sfatul se ţine lîngă un foc mocnit, tupilat într-o surpătură. Vlaicu Alună descrie exact dispozitivul taberei. Povesteşte ce-a văzut cu ochii lui la adunarea lui Mezid beg. La acel sfat de oaste se află viteazul Simion Comănean, din garda voievodului. Se oferă să-mbrace armura lui Iancu pe tot timpul luptei.

Deasupra licăre stelele, Cibinul îşi cîntă păsurile şi oştenii tac dintr-o dată, înnegurîndu-se. Pe aproape, ca de atîtea alte ori, simt cu toţii aripa rece a morţii. Tace şi Iancu. Tîrziu, cavalerul Iosîm Bîta :

— Noi zicem să te-nvoieşti, măria-ta.

...Dimineaţa îl găseşte pe acel de neuitat Simion Comănean în armura voievodului, c-o gardă de 500 viteji, la centrul dispozitivului de luptă. Sînt de faţă trupele de

consuetudinari din comitatele Hunedoarei şi Clujului, Tîrnavelor şi Turdei. Saşii în armuri, sprijiniţi de arbaletieri împlătoşaţi, secuii cu halebarde şi lănci, iar la flancuri banderiile haţegane ale voievodului, cu viziera trasă şi lancea la picior. Iancu de Hunedoara, în strai simplu de haţegan, trece la galop prin faţa unităţilor. Consuetudinarii şi familiarii lor, iobagi cu îmblăcii şi ţăpoaie, cu coase şi ghioage, au uitat astăzi, şi-aici, sîngele vărsat în răscoală. Freamătul din rînduri îi vorbeşte voievodului de procesele acelea profunde petrecute în conştiinţa mulţimilor, procese pe care numai urechea lui le poate sesiza. Din pămîntul aburit al patriei se ridică odată cu ciocîrliile chemarea nestăvilită, irezistibilă a permanenţei...

Goarnele. Trîmbiţele. Huruitul greu al tobelor de cavalerie. Numai cînd se pornesc mulţimile ardelene, Mezid beg înţelege că s-a schimbat ceva în oastea voievodului. Mirajul armurei purtate de Simion Comănean atrage şarja impetuoasă a spahiilor. Din obiectiv al unei manevre, Iancu de Hunedoara devine mitul încleştării. Spre falsul voievod converg toate eforturile turcilor. Lupta e disperată. Ce sentiment va fi trăit acel oştean nobil, care se oferă sacrificiului cu întreaga răspundere a momentului ? Ce sentiment va fi trăit voievodul, în momentul cînd spahiii lansaţi în marş-marş, izbucniţi parcă din inima Asiei îndepărtate, se prăvălesc asupra gărzii lui Simion Comănean şi cînd pe deasupra turbanelor, a lăncilor şi-a coifurilor, vede ridicîndu-se într-un avînt disperat ca o chemare şi un regret spada acelui luptător cutezător.

Ramătul din oştirea otomană, strigătele fanatice ale dervişilor, impetuozitatea noului atac confirmă ideea lui Mezid beg. Odată căpetenia înfrîntă, oastea se va debanda şi «să vină cîinele de Iancu aici, ca să ne ofere o biruinţă şi mai strălucită». La semnalul trîmbiţelor, sibienii ies din cetate la galop. Pe malul Cibinului aleargă răşinărenii şi jinarii. Iancu conduce contraatacul, urmat de mulţimile care-şi aveau femeile robite în tabăra begului. Se-mplineşte altfel destinul pe care Mezid i-l hărăzise voievodului. Cînd izbucneşte panica, Mezid, urmat de fiul său, se-aruncă-n luptă vitejeşte. Şarja condusă de căpitanul Vlaicu Alună, lîngă care călăreşte scară la scară cavalerul Iosîm Bîta, despică garda begului. Căpitanul Vlaicu Alună îl cunoaşte pe Mezid de cîţiva ani. A fost doar solul care l-a chemat pe voievodul Vlad, la Înalta Poartă. Îl ajunge din galop şi tot din galop îl despică la ceafă. Cavalerul Iosîm Bîta îl străpunge cu lancea pe fiul begului, sărit în apărarea tatălui.

Tot acolo, la acea luptă se disting prin vitejie trupele Făgăraşului, sub comanda lui Basarab, fiul viteazului Dan II, cărora voievodul, nu fără intenţie, le ordonă să execute urmărirea oştirii înfrînte.

Dornic să se urce în scaunul tatălui său, acest Basarab cu trupele din feudele Amlaşului şi Făgăraşului nimiceşte toate cetele de turci găsite în drumul spre Tîrgovişte.

ÎN CARE AFLĂM CU SURPRINDERE DE ÎNSEMNĂRILE UNUI SCUTIER BEARNEZ, PREACINSTITUL CAVALER JEAN D'OSSAU ; DE NIŞTE ÎNTÎMPLĂRI ALE CĂPITANULUI VLAICU ALUNĂ, DE O FLOTĂ CRUCIATĂ ŞI DE O RĂZBUNARE A COCONULUI DOMNESC VLAD

1

Din martie în septembrie 1442. Iancu de Hunedoara coborîse la Tîrgovişte, unde-l înscăunase pe Basarab. Rămăsese la curtea din Tîrgovişte cavalerul Iosîm Bîta, ca om de încredere. O dată cu el un contingent de Făgăraş, gardă domnului. Căpitanul Vlaicu Alună trecuse pe la moşia mamei sale din Podul Dîmboviţei, unde avusese sfat de taină cu ohabnicii Ştefan Spulber, Radu ot Arefu, Neacşu ot Bengeşti şi o sumă de cneji de la plaiuri, cărora nu le convenea domnia Basarabului. Aşa că pe la sfîrşitul lui mai a luat calea Andrianopolii, cu ştiri pentru măria sa Vlad Dracul. Între timp, Iancu de Hunedoara trimisese regelui Vladislav înconjurat de nobili poloni (care-şi îm-

părţiseră cu dărnicie toate fiefurile dintre Dunăre şi Marea Egee, visînd o cruciadă victorioasă împotriva turcilor) capul lui Mezid beg şi-al fiului său. Capetele au fost aşezate într-o ladă tapisată, în jurul lăzii s-au aranjat cele mai frumoase trofee, coifuri şi săbii de Damasc încrustate cu rubine, platoşe orientale şi hangere, totul într-o căruţă drapată, trasă de zece cai. Deasupra lăzii, un ienicer venerabil, cu barbă albă. El va povesti regelui victoria voievodului Iancu de Hunedoara. Victoria îi asigură voievodului o pradă copioasă. Îşi înzestrează banderiile. Atelierele de pe domeniile voievodale, ca şi cele de pe moşiile proprii, produc de sîrg care a căror schiţe le desenase singur. Forjeriile Sibiului, Braşovului, Bistriţei şi Sebeşului lucrează zi şi noapte. În catedralele germanice şi italice se oficiază slujbe în cinstea învingătorului. La Buda se celebrează serbări populare. Regele îl copleşeşte cu onoruri şi îndeosebi promisiuni. Iancu de Hunedoara, oştean călit, păşeşte cu fermitate în domeniul politicii. Şi-a asigurat Ţara Românească şi Moldova. În Albania, George Castriota, teribilul fost ienicer, Scanderbeg luptă homeric pentru libertatea poporului său. Cneazul Barbă Neagră de Cornereva, cu o gardă de zece cornereveni şi patru bărbaţi din Clisură, cunoscători ai limbii sîrbe, pleacă la 25 mai din cetate de la Meegie (Mehadia) să-i ducă lui Scanderbeg scrisoarea voievodului în care i se propuneau acţiuni comune antiotomane. La Buda, versatilul Gheorghe Brancovici întrezăreşte mîntuirea ţării, prin forţa armelor purtate de Iancu.

În serai la Edirnè, sultanul îşi convoacă divanul. Trebuie contracarată influenţa lui Iancu de Hunedoara, la Kara Iflak. Trebuie luate măsuri drastice pe tot frontul de luptă împotriva Ungariei. Soluţia divanului este eliberarea lui Vlad Dracul, sub jurămînt că nu va lua armele împotriva Înaltei Porţi şi desigur, o solie la Buda, cu oferte de pace, dacă regele va ceda sultanului cetatea Belgrad. Aşa se face că acel credincios căpitan Vlaicu Alună îşi găseşte suzeranul înconjurat de onoruri la Edirnè şi-l escortează entuziast pînă la Tîrgovişte, în fruntea alaiului din care fac parte cîteva mii de spahii, chezăşia urcării în scaun a voievodului.

Sînt zile de iunie, în care voievodul îşi mărturiseşte planurile, călărind la pas, pe drumul întoarcerii. Căpitanul îi spune adevărul, cu mîna pe inimă. Toată ţara vrea să

scape de robirile şi samavolniciile turcului. Nu poate fi alt drum decît alături de Iancu de Hunedoara. I-a văzut puterea. Este singurul capabil să se ridice împotriva osmanilor. Să-i încredinţeze lui scrisorile către Iancu de Hunedoara, după ce-l vor fi alungat din scaun pe Basarab. De la Răcari, căpitanul Vlaicu Alună, cu 500 de călăreţi de la căpitănia Roşilor de Vede, goneşte spre Tîrgovişte să-l întîlnească pe comandantul gărzii făgărăşene, cavalerul Iosîm Bîta. Întîlnirea are loc la Ulmi, în seara de 23 iunie. Cavalerul Iosîm Bîta se recunoaşte învins. Intră cu toată garda sub protecţia căpitanului. Cavaler, îl anunţă pe Basarab, care, părăsit de toţi, ia calea Branului în goana-goanelor.

La Egrigöz, în fortăreaţă, sînt prizonieri fiii voievodului Vlad Dracul. Voievodul călăreşte spre Tîrgovişte într-un solilocviu dramatic. Ţara cere ridicare împotriva turcilor. El a jurat pe Biblie că nu va ridica armele, iar sultanul îi ţine ferecaţi pe cei doi coconi scumpi inimii lui, Vlad şi Radu.

...Trecem peste mîhnirea curţii la auzul ştirii acesteia. Tîrgoviştea îl întîmpină cu dangăt sărbătoresc de clopot. Acoperişurile de ardezie şi ţiglă, zidurile cetăţii, turlele strălucesc îmbăiate în lumina darnică de vară. Vlad Dracul îşi întîlneşte doamna, mama coconilor săi şi o dată cu ea, din nou, sfîşietor, conştiinţa.

La confluenţa dezbaterilor lui interioare, cu dorinţa curţii ; sfîşiat între nopţile de nesomn, cînd ascultă jelaniile mamei şi cheamă amintirea vie a tatălui său, Mircea Bătrînul ; voievodul se găseşte pe sine în sensul adînc al dorinţelor norodului său. Îi cere lui Iancu de Hunedoara arme şi tunuri. În ziua cînd încep să bată clopotele mitropoliei în dungă, răzbat şi chemările buciumelor pînă la căpităniile de margine. Holdele se taie, în pîrg şi-n iulie, călărimile se-nfăţişează la căpitănii, cu armele părinţilor coborîte din grindă.

Două destine se-ntîlnesc sub cerul ameninţător al veacului XV : Iancu de Hunedoara şi Vlad Dracul.

2

Într-una din lăzile unui venerabil notar gascon din Orthez, istoricul a găsit documentele despre care s-a vor-

bit pe larg la începutul acestei cărţi. Ele însumează însemnările bravului scutier bearnez, cavalerul Jean d'Ossau, martor ocular al bătăliei de pe Ialomiţa, purtată de acel teribil «Chavalier blanc de la Valachie», cum îl numeşte pe Iancu de Hunedoara, în compania lui «Vlad le Diable», din care pomenitul scutier a făcut idolul său preferat.

Înainte de a-i da cuvîntul în cele ce urmează, notăm că în vara lui 1442 Iancu de Hunedoara răsplăteşte din belşug pe aliaţii din sînul micei nobilimi transilvane şi îndeosebi pe haţegani, înzestrîndu-i cu moşii pe nobilii din Turdaş, Geoagiu, Iladia, Rîul Alb, Vad şi Rîul Bărbat, că stabileşte un program riguros de instrucţie pentru trupe şi că aliatul său Vlad Dracul curăţă ţara de turci la sfîrşitul lui iulie, cu atîta ardoare, încît sultanul, exasperat, îi ordonă lui Sehabbedin, beglerbegul Rumeliei, ca în fruntea celor 80 000 de oşteni ai săi, ajutat de şase begi mari şi sangiaci din Anatolia, să-l descăpăţîneze pe trădător, să-i transforme ţara nesupusă în paşalîc şi după ce-o va călca în picioare, să pustiiască Transilvania.

Trecem peste jalea adusă de cotropitori, peste tînga clopotelor, peste nopţile de spaimă ale băjenarilor şi ne-ntîlnim cu scutierul Jean d'Ossau, un fel de picaro cu ochiul limpede şi realist, cu sufletul deschis, bun de glume, mare amator de vinuri vechi şi femei tinere, rătăcit pe meleagurile noastre o dată cu seniorul său...

3

...«Pe don Pedro Vasquez de Saavedra să-l ţină Dumnezeu mulţi ani în armura lui, dar îndeosebi să-i ţină dărnicia cu care-şi răsplăteşte scutierii. Cum n-are decît unul şi mi se pare că răspunde la numele de Jean d'Ossau, cum şi pe mine mă cheamă Jean d'Ossau, dacă-mi aduc bine aminte, s-ar putea ca ai mei să fie pistolii aceştia de aur, dăruiţi azi dimineaţă cînd m-am prăbuşit din şa la poarta signoriei raguzane, unde se ţine consiliul de război al Flotei, sub preşidenţia contelui burgund Walerand de Wavrin.

E noapte. Scriu la lumina ofticoasă a unei lumînări de seu. Cele de ceară sînt prea scumpe pentru punga unui scutier bearnez. Valurile Adriaticei spală piciorul turnului.

S-ar putea să ne-ntoarcem în Valahia, cu flota. S-ar putea să mă-ntorc alături de don Pedro. Am văzut care-i puterea turcilor. Am văzut îndeosebi puterea voievodului Iancu de Hunedoara şi m-a cucerit voievodul Vlad le Diable. Ar fi bine ca raportul dat în faţa mai marilor flotei să-l trec aici, cuvînt cu cuvînt. Poate voi găsi un librar care să mi-l tipărească şi care să-mi facă numele la fel de cinstit ca şi faptele.

Am să-ncep chiar cu ziua bătăliei, pentru că povestirea drumului de la Raguza la Alba Iulia şi de acolo spre sud, în Valahia Transalpină, e scrisă aproape în întregime. Deci eu, Jean d'Ossau, scutier al seniorului don Pedro Vasquez de Saavedra, prea viteaz nobil spaniol chemat de sanctitatea sa papa la cruciadă împotriva turcilor, care se pare că-i produc mare spaimă şi o la fel de mare scădere a veniturilor, am fost trimis cu o scrisoare tainică la guvernatorul Transilvaniei. În scrisoarea pe care am învăţat-o pe dinafară se spunea că, dacă guvernatorul jură pe sfînta cruce că va trece Dunărea şi-i va ataca pe turci în Balcani, flotele Burgundiei, Maltei, Sanctităţii sale şi Genovei îi va ataca prin Bosfor, tăindu-le legătura cu Asia Mică, înecîndu-le flota şi ajutîndu-i pe bizantini să-i atace pe uscat. Cu ajutorul Domnului şi al armelor, aceste armate unite vor mîntui Europa de păgînii lacomi şi fără de lege.

Pe guvernator l-am găsit în noaptea de 1 spre 2 septembrie, în tabăra de pe rîul Ialomiţa. Călărisem 17 ore în şir, cu platoşa şi coiful pe mine, cu suliţa la picior şi eram gata să-mi dau sufletul de osteneală. În cortul guvernatorului am văzut şi cunoscut nobili înspăimîntători, purtînd nume şi mai înspăimîntătoare ca Nicolae Bizere şi Ion Ungur, Vlad de Caraşova şi Uţă de Jidovin, stegarul Marin de Ciclova, cavalerul Iosîm Bîta, voievozii Ion de Valea Bradului şi Ştefan de Rîul Alb. Am fost prezentat chiar cumnatului guvernatorului, fost vicevoievod al Transilvaniei, Nicolae de Ocna Sibiului. Dar mai presus de toţi, strălucea voievodul Valahiei, Vlad le Diable, care era acolo îmbrăcat într-o za subţire de Damasc, cu o mantie din cea mai fină purpură agăţată pe umăr. Numai cu rubinele, diamantele şi safirele care-i încrustau garda săbiei, teaca, centura şi paftaua mantiei aş fi putut cumpăra un baronat în Bearnul meu natal. Atletic, cu trăsături vultureşti, cu ochii negri şi neliniştiţi, nobil pînă-n

vîrful unghiilor, voievodul îi reproşa tocmai guvernatorului faptul că-l trădase cînd fusese prizonierul sultanului, protejîndu-l pe un alt voievod, Basarab. Cînd am venit, din considerație pentru mine, a-nceput să vorbească italienește. Guvernatorul vorbește și el o italiană dulce. Îl servise în tinerețe pe ducele Filippo Visconti al Milanului și-l cunoscuse pe condotierul Francesco Sforza. Dealtfel în cort se aflau cîteva sfeșnice de argint cizelate la Florența, un scrin și o măsuță sculptate de mîinile meșterilor italieni. După cîte am înțeles, nobilii de față erau vasalii guvernatorului din provinciile Caraș și Hunedoara, veniți să-l slujească cu familiarii lor. Prăfuit și rupt de oboseală, cum ajunsesem, nu-mi ardea de consiliu cu toate recomandările seniorului meu de a vedea, auzi și înțelege totul. Am predat scrisoarea și am cerut îngăduința să mă retrag. Am fost condus într-un cort alăturat, unde știu că am fost dezbrăcat, descălțat și spălat de o namilă bărboasă, apoi m-am lăsat să cad pe o blană de urs, unde am adormit într-o clipă. M-a trezit în zori răpăitul vesel al tobelor. Aceeași namilă bărboasă mi-a prezentat hainele periate, bătrîna mea cuirasă frecată lună, cizmele lustruite și, mai presus de toate, un dejun regesc alcătuit dintr-o jumătate de duzină de potîrnichi grase, un picior de iepure împănat cu slănină și usturoi, un piept de curcan umplut cu stafide, o miere de aur, totul stropit din belșug cu vin chihlimbariu, generos ca însuși Olimpul. Am onorat bucatele, dărnicia gazdei și faima mea de bearnez, devorînd totul cu cea mai mare conștiinciozitate. Să fie binecuvîntate meleagurile care îngrașă asemenea potîrnichi și pe care se prăsesc asemenea iepuri fragezi. Să fie binecuvîntat soarele care rumenește strugurii capabili să se transforme într-un asemenea vin. Tobele huruie amenințător, trîmbițele sună adunarea și nu se cuvine să mai întîrzii o clipă, cu atît mai mult cu cît unul din scutierii guvernatorului mă așteaptă afară. Pamplona, strașnica mea iapă navareză, ferchezuită, adăpată și sătulă, nechează veselă. Sar în șa și-l urmez pe scutier, se pare acel cavaler păros numit după numele cucernicului sfînt Iosif, sub un cer albastru mediteranean. Cu fiecare pas făcut îmi dau seama că mă aflu în mijlocul unei oștiri nemaivăzute de mine. Hei, amice Jean d'Ossau, se cuvine să căscăm ochii și pe *Sfînta Madonă din Tarbes* să memorăm totul. Cortul în care am dormit e situat pe clina unei coline. În vîrf, guvernatorul călare își împarte

ordinele. Să-l lăsăm să și le împartă și, făcîndu-ne că l-am scăpat din vedere pe scutierul cu nasul vîrît sub vizieră, s-o luăm pe după carele astea enorme, la care se înhamă cîte trei perechi de cai.

Parbleu, spectacolul e uimitor. Colina stăpînește întregul ținut. Nu cred c-ar fi lipsit de interes pentru viitorii mei admiratori să descriu locul bătăliei și spectacolul taberelor adverse, vrednic mai curînd de pana bătrînului Homer decît de cea jumulită a unui biet scutier bearnez. Sînt un vechi soldat obișnuit să primească loviturile de suliță în cuirasă, dar vederea taberei turcești îmi ridică și-acum părul măciucă, sub morionul meu spaniol. Închipuiți-vă un guler alcătuit din trei șiruri de care și harabale, strîns pe creștetul unui podiș. În interiorul gulerului, miile de corturi multicolore ale inamicului, printre care se foiește o mulțime nenumărată de războinici. Șiruri lungi de călăreți cu blăni de animale spînzurate pe umeri, cu coifuri rotunde și strălucitoare își duc caii la apă. În afara zidului de căruțe care protejează tabăra sînt legate la conovăț cămilele. Este îndeobște cunoscut acest obicei ticălos al păgînilor. Mirosul spurcat al acestor animale cocoșate înspăimîntă caii oricărei cavalerii europene, apărîndu-i pe musulmani de atacurile prin surprindere. Rag atît de jalnic, încît Pamplona se frămîntă neliniștită cu toate că ne desparte mai bine de-o leghe. Furnicarul acela omenesc — colorat cu verde, roșu, albastru și cărămiziu, cu luciul sulițelor fulgerînd în soare, cu behăitul oilor ținînd isonul cămilelor, cu mugetul bivolilor secondat de țipetele unor trîmbițe și cu răcnetele omenești chemîndu-l pe Alah — trebuie să-ntrunească o sută de mii de săbii.

Capédédiou ! Iată-l că se revarsă în fața taberei. Toată Asia e prezentă. Șiruri nesfîrșite de spahii cu pelerine roșii galopează la galop mic spre flancul drept. Pămîntul a-nceput să răpăie înfundat. În flancul stîng galopează spahii cu pelerine galbene, urmați de o cavalerie înspăimîntătoare, numai în platoșe din piele de bivol, cu scuturi rotunde, sulițe, iatagane și coifuri de oțel lustruit, prevăzute cu nazal și apărătoare de ceafă. Cîte opt perechi de bivoli trag tunurile la centru. Sînt după aprecierea mea acele «bombardae magnae» incapabile să bată mai departe de 250 de pași cu ghiulelele de fier și 300 cu ghiulele de plumb, sortite pieirii în caz de retragere. Pe *Sfînta*

Madonă din Tarbes, infanteria asta verde, cu archebuza la umăr și iataganul la șold, nu poate fi decît teribila ienicerime. Mărșăluiește ca la paradă, în sunetul ascuțit al țimbalelor. În spate, ei bine, domnii mei, în spatele ienicerimii, călare pe-un cal arab alb ca spuma, gardat de două tuiuri și escortat de un escadron de spahii în cuirase aurite, s-a arătat comandantul oștirii inamice. Măreț. Îmi scot morionul și-l salut cu cea mai elegantă plecăciune făcută de un bearnez. M-a văzut ? Politețea aparține zeilor. Iată-l că-mi răspunde. Poartă coif de aur cu egretă albă. Platoșe... Guvernatorul nu se lasă cu nimic mai prejos. *Caramba*, cum ar zice simpaticul meu senior. Aici domnește o disciplină de fier. Tabăra guvernatorului s-a pus în mișcare ca sub porunca unei baghete magice. Carele de luptă, sau taborite cum le va spune mai tîrziu venerabilul meu mentor în ale oștirii guvernatorului, cavalerul milanez Giacomo Petrucci, au format două puncte tari în flancurile oștirii. Este bine să se știe că la fiecare al cincilea car e agățată o falconetă cu calibrul de cinci degete, care trage proiectile de 10 uncii ; că la 20 de care se leagă o cerbottană, tun lung de opt picioare, vrednic să scuipe un bolovan de două livre și că fiecare car de luptă are un echipaj compus din 20 de războinici și anume : 2 pușcași, 6 arbaletieri, 4 luptători cu îmblăcii, 4 halebardieri, 2 scutieri și 2 conducători călări. O adevărată fortăreață pe roate, necunoscută în armatele Burgundiei sau regelui Franței. Iată carele așezîndu-se în careu la flancuri, după cum spuneam. Nici o cavalerie din lume nu va fi capabilă să zdrobească aripile guvernatorului și asta ar trebui s-o învețe și căpitanii companiilor noastre. Uf ! A-nceput să fie cald. Morionul îmi frige țeasta și sub cuirasă miroase a cuptor încins. Aha ! Iată celebra formație «cuneus» adoptată de guvernator și executată cu o măiestrie rară. La centru, în fața ienicerimii, intră în dispozitiv cuirasierii. Pămîntul răpăie ca izbit de mii de buzdugane. Cuirasele oamenilor și ale cailor aruncă o ploaie de scîntei. Panașele flutură în vînt. Lăncile zgîrie cerul. Oamenii călăresc cu vizierele ridicate. Vor să mai soarbă o gură de aer curat înainte de șarjă. În spatele cavaleriei cuirasate s-a așezat o linie de lăncieri grei, îmbrăcați în armuri negre. Cu cît privesc mai mult rînduiala oștirii, cu atît îmi dau seama de geniul guvernatorului. În flancul stîng și-a pus pușcașii, avîndu-i în linia

a doua pe arcași și arbaletieri. Soldații aprind manganul din tăvițe. Unii sînt înarmați cu spingarde, celebrele puști ungurești montate pe-un suport de lemn. Batalioanele de cehi mînuiesc puștile numite ručnice, cu țevile cilindrice și cu fitilul agățat de serpentin, în apropierea bazinetului. Aripa stîngă e alcătuită din două coloane de cavalerie În linia întîi, cavaleria ușoară a vexilarilor eqvites, stegarii călăreți, avînd în spate escadroane de cavalerie grea, cuirasată, sprijinită pe careul de care. În flancul drept, o linie de lăncieri, avînd în linia a doua arcași valahi și unguri, iar la aripa dreaptă același dispozitiv ca la cea stîngă. Închipuiți-vă toată această formidabilă armată cuirasată, așezată ca un unghi de oțel, cu vîrful arătînd spre centrul turcesc alcătuit din ienicerime. În rezervă, guvernatorul ține miliția portală alcătuită din oamenii nobililor și ai orașelor, iar în ultima linie cavaleria catafractă a vasalilor săi. Sehabbedin, beglerbegul Rumeliei, își împinge flancurile înainte, adoptînd dispozitivul «forfices», un foarfece uriaș sau o semilună gata să-nghită și să macine oastea prea creștină.

..Luminarea a ars pe jumătate, picurîndu-mi pergamentul cu lacrimi de seu. În ferăstruica turnului a-nceput să sufle vîntul. Aud pașii rari ai santinelelor și mă gîndesc că adăugînd darurilor guvernatorului pistolii lui don Pedro Vasquez de Saavedra și acestora ceea ce bunul Dumnezeu mă va ajuta să prad de la dușmanii credinței, voi reuși să ridic din nou castelul părinților mei. Mă mai gîndesc că dacă nu-mi isprăvesc lucrarea pînă va bate miezul nopții, voi pierde făgăduiala care a lucit atît de îmbietor în ochii donnei Lucreția, camerista castelanei care ne adăpostește...

Cînd mă hotărîsem să cobor pînă-n linia artileriei să văd cînd va deschide focul, iată că de după o măgură plină de hățișuri se arată scutierul amintit cu nume atît de sfînt și pașnic. Ridicîndu-și viziera își bulbucă ochii, invitîndu-mă în cea mai limpede italiană să poftesc la guvernator. Iancu de Hunedoara este, cinstiți cavaleri, un bărbat scund, dar voinic, cu o frunte largă, cu ochi de stăpîn ; care plătește unui cavaler cuirasat pînă la 10 florini pe lună, care și-a urcat infanteria pe căruțe, scutind-o să-și mai tîrîie armura zeci de leghe într-o campanie și care face războiul ca un mare rege, mișcîndu-se cu

coloane de cîte o mie — o mie cinci sute de care. Cînd am ajuns lîngă el mi-a zîmbit, arătîndu-mi un loc, alături. Ca și cînd n-ar fi așteptat decît această sosire a mea și-a pus coiful, o splendoare cu montura din oțel argintat lucrat în forjeriile venețiene și, trăgîndu-și spada, a ridicat-o lateral, la înălțimea umărului. În clipa aceea au izbucnit bombardele. Ghiulelele de tuci înroșit cu fitilul arzînd s-au arcuit peste platoul care ne despărțea de turci, spărgîndu-se în fața liniilor inamice. Cîteva s-au spart între șirurile de luptă. Soldații loviți au îngenuncheat caraghios ca într-o pantomimă. N-am văzut inamicul decît în vîrful suliței sau al spadei. De aici totul pare un joc pentru copii. Răsună comenzi. Se pare că «lăsați viziera» și «lancea în cumpănire». Artileria turcă ripostează. Ghiulelele turtesc cîteva cuirase. Un cal aleargă între cele două armate călcîndu-și mațele în picioare. Săbiile comandanților lucesc în soare. Guvernatorul face un semn toboșarilor călări, înșirați la cîțiva zeci de stînjeni în spatele liniei a doua. Tobele răpăie sacadat. Săbiile se pleacă o dată cu pădurea de sulițe a cuirasierilor. Escadroanele se lansează la trap mic. Masa de oțel se mișcă strălucind în soare. Chipul guvernatorului e de piatră. Unde o fi prințul Vlad le Diable ? *Pocapdedious !* Cuirasierii intră în galop. Un scîncet metalic acoperă cîmpia. Tunarii inamici fug de le sfîrîie călcîiele. Ienicerii au luat armele la ochi. Spre ei se-ndreaptă în marș-marș, pintenul de oțel al guvernatorului... Aprind fitilele. Călăreții se proptesc în șei. Caii scot nori de praf de sub copite. Vîrfurile sulițelor se apropie de linia ienicerilor. *Parbleu !* Foc ! Foc ! O salvă. Zeci de călăreți se rostogolesc huruind sub picioarele escadroanelor. Alții completează golurile. Sulițele se-nfig în piepturile infanteriei. Șapte șiruri din linia întîi se frîng izbite de-o secure uriașă. La sabie, domnii mei ! La sabie ! Strașnic. Călăreții lucrează metodic. Spadele se lasă fulgerînd pe creștetele păgînilor. Spahiii din flancuri gonesc ca turbați. Dar nu în ajutorul ienicerilor, ci asupra vexilarilor aequites. Scot strigăte barbare. Pelerinele le flutură pe crupe. Le văd chipurile galbene, năpustindu-se, strigînd asupra flancurilor noastre. E o goană sălbatică și necruțătoare. Vexilarii aequites sînt hăcuiți cu sulițele, retezați cu săbiile, îngenuncheați, făcuți pulbere. Iată-i că dau dosul și culcați pe oblînc se refugiază în spatele cuirasierilor din linia a doua. Cîmpul de luptă se umple de strigăte, de

tropote, de scrîșnetul oțelului. Un spahiu gonește cu capul unui vexilar în vîrful suliței. Capul are albul ochilor holbat și pletele de aur. Aici, aproape, la flancul drept, doi călăreți asiatici, cu platoșe din piele de bivol, tîrăsc între cai o căpetenie de cavalerie, izbind-o cu latul iataganelor peste ceafă. Lăncierii nu se mișcă, dar amenință cu pumnii și înjură cumplit. Sînt batalioane de mercenari nemți și polonezi, disciplinate și învechite în luptă.

Sfîntă Madonă din Tarbes ! Se-ngroașă gluma. Ca din pămînt, cuirasierii sînt înconjurați de infanteriști agili, înarmați cu cîrlige, halebarde și sulițe scurte. Turcii îi agață de cuirase, îi trag din șei și-i masacrează cu hangerele. Rîndurile cuirasierilor se răresc cu repeziciune... Iată păgînii cum se strecoară sub burțile cailor, spintecîndu-le într-o clipă. Guvernatorul se albește de mînie. Un curier pornește spre linia a doua. Înainte de a ajunge, infanteria grea se și urnește în ajutorul cavalerilor. Locul ei se ocupă repede de către miliția portală. Flamurile batalioanelor flutură în vînt. Atacul infanteriei grele e cumplit. Împreună cu cavaleria pătrunde pînă-n spatele dispozitivului turcesc. Doamne ! Doamne ! Ce încleștare turbată. Cu cîtă ură luptă oamenii aceștia. Ei da, domnii mei ! Dincolo de munții care închid zarea în spatele nostru se află Transilvania, Ungaria, Cehia, Bohemia, Polonia. Adică patria, vetrele, casele, femeile războinicilor de față. Niciodată n-am văzut războinici de neamuri diferite, luptînd cu atîta înverșunare sub flamura unui căpitan. Sehabbedin se mișcă spre linia de luptă, urmat de escadronul lui aurit. O dată cu el țîșnesc dintr-o aripă de pădure și din lunca apei escadroane proaspete de spahii, urmate în pas alergător de o infanterie ușoară, fanatizată de preoți cu bărbi lungi, albe și sutane verzi. Din brîul împădurit, așezat la nici o sută de pași pe un fir de vale în stînga dispozitivului creștin, se-nalță spre soare un nor de săgeți. Cade zbîrnîind peste infanteria guvernatorului, rărindu-i șirurile. Nu știu cîte ceasuri au trecut, sau cîte clipe, de cînd rezervele lui Sehabbedin s-au încleștat pe flancurile «cuneus-ului» strîngîndu-le în brațele reci ale morții. Nu știu de cîte ceasuri sau de cîte clipe a intrat în luptă miliția portală, fluturîndu-și bărzile rotunde, cleștii de fier pentru prins oamenii și tîrnăcoapele husite, cioc de cioară. Știu doar că soarele arde cumplit și creierii-mi fierb sub morion, că fac sub cuirasă o baie de aburi fierbinți și că,

Dumnezeule, văd strecurîndu-se prin valea din spatele colinei o coloană de cavalerie, stranie, bărboasă, încălecată pe cai scunzi şi păroşi, echipată cu dolmane roşii, cuirase, zale asiatice, căciuli şi coifuri, cizme şi un fel de opinci din piele de mistreţ dacă eu sînt încă Jean d'Ossau şi că un ofiţer tînăr urcă dealul în galop şi plecîndu-se în faţa guvernatorului îi spune ceva, arătîndu-mă pe mine.

În clipa aceea mii de gînduri cinstite şi cuviincioase mi se întretaie sub morion, cu atît mai repede, cu cît în faţa coloanei îşi face apariţia însuşi voievodul Vlad le Diable, cu pelerina lui de purpură spînzurîndu-i în falduri grele pe crupa calului. Ori sînt trimisul lui don Pedro Vasquez de Saavedra, în consecinţă trimisul sanctităţii sale papa şi-mi joc rolul pînă la capăt, stînd ca un sac de cîlţi lîngă guvernator ; ori mă las tîrît în aventură de sîngele meu bearnez, de ura împotriva păgînilor, de dragul faimei cavalereşti şi a prea cinstitei răsplăţi care mă aşteaptă...

— Voievodul Vlad Dracul pofteşte pe nobilul cavaler Jean d'Ossau...

— Prezent...

M-am înclinat graţios, guvernatorul mi-a făcut un semn care ar fi putut însemna : fereşte-te sau tot atît de bine : *adièu*, şi, punîndu-mi-o pe Pamplona la galop mic, am intrat în escorta acestui prinţ oriental de care, o simt, destinul meu s-a legat într-un mod cu totul ciudat. Ne-am strecurat pe un drumeag în spatele dispozitivului de luptă, lucru care mi-a răcit entuziasmul. Am ocolit la trap prin văi sălbatice, arse de soarele nemilos. Am ieşit după aproape un ceas de mers, pe liziera unui codru străvechi, fără să fi văzut altceva decît pelerina voievodului, feţele bărboase ale escortei şi copacii cît catedrala din Orthez. Voievodul mă cheamă alături. Îşi întinde mîna înmănuşată în oţel şi rîde de sub coif în aşa fel, încît mă trec fiorii. Ceea ce-mi arată întrece orice închipuire. Stăm pe spinarea unei creste care domină rîul Ialomiţa şi cîmpul de bătaie la o jumătate de leghe în spatele taberei turceşti. Duhoarea cămilelor purtată de vînt e insuportabilă. Călăreţii valahi s-au tupilat în spatele copacilor, silindu-şi caii să se culce. Tabăra inamică fierbe. Cele din urmă batalioane ale rezervei se reped în luptă. Situaţia guvernatorului e disperată. Pînă şi carele de luptă care-i apărau flancurile au dispărut. Sîntem cumva o misiune de sacrificiu ? Îmi

voi lăsa oasele pe acest pămînt valah, încercînd să şarjez dispozitivul turcesc pe la spate ? Sfinte Petre ! Iată carele. Carele guvernatorului venind la trap, hurducîndu-şi coviltirele, ridicînd nori de praf, scîrţîind din osii. Ele sînt. Conducătorii sînt călăuziţi de călăreţi valahi. Mă uit la voievod. Aici se hotărăşte soarta lui şi a ţării. *Caramba.* Sînt două coloane de care. Una se strecoară în lungul apei. Alta ocoleşte tabăra turcă pe flancul drept. Echipajele se pregătesc de luptă. Cerbottanele şi falconetele sînt puse în poziţie. Guvernatorul şi-a plasat carele în spatele inamicului. Nemaivăzut ! Panică. Echipajele au deschis focul. Cu puştile. Cu tunurile. Arbaletierii trag săgeţi incendiare, ochind în harabalele cu praf de puşcă. Uraa ! Pentru Bearn !... Pentru... voievodul îmi apucă frîul. O haraba a sărit în aer. Explozia umple cîmpul cu clăbuci de fum şi miros de salpetru.

— Răbdare, seniore ! Răbdare ! Mi-ar place să cred că vei povesti...

S-a întors în şa rostind o poruncă aspră. La poalele dealului s-au arătat fugarii. Carele au răsturnat dispozitivul otoman. Carele au învins. Carele, aceste ustensile dispreţuite, vrednice să ducă numai sacii de grîu ai armatei, au făcut minuni. Iată fărîmele de escadroane ale spahiilor gonind cu frica morţii în oase. Se-apropie. *Pentru Sfînta Madonă din Tarbes, înainte !...*

...Se apropie miezul nopţii. Nisipul auriu din clepsidră curge cu repeziciune, amintindu-mi de ochii frumoşi ai donnei Lucreţia. Să ştiţi, cinstiţi cavaleri, că Jean d'Ossau a hăcuit în lupta aceea nu mai puţin de şapte spahii şi că voievodul Vlad le Diable, lîngă care a avut cinstea să tragă sabia, l-a răsplătit regeşte. Şi că n-a auzit pînă atunci ca vreunui căpitan de oşti să-i vină ideea de a folosi carele în luptă, altfel decît ca zidurile mobile pentru tabără, dar că le-a văzut pe ale guvernatorului Iancu de Hunedoara mergînd la atac şi smulgînd victoria din ghearele lui Sehabbedin. Că nu e nimic mai fioros la vedere decît chipul unui călăreţ valah şi că, după cîte am mirosit pe coridoarele senioriei, stăpînul meu va fi trimis la Alba Iulia şi de acolo la curtea voievodului Vlad le Diable, fără de care, se şopteşte aici, nu va fi posibilă nici o cruciadă. Cred că am îndeplinit gîndul voievodului Vlad le Diable, scriind aceste rînduri şi că de atîta trudă cu pana, m-a apucat un somn cumplit...»

N.B. *Mai urmează cîteva rînduri privitoare la nurii donnei Lucreția și iscălitura măiastră a cinstitului scutier Jean d'Ossau, împodobită cu chinovar. Ca să rămîn fidel adevărului, vă mărturisesc că bună parte din numele proprii scrise de bearnez în dialectul natal le-am aflat după o îndelungă confruntare cu documentele vremii. Acesta este singurul aport al subsemnatului la publicarea povestirii de față.*

4

4 noiembrie 1442, la Veneția. O procesiune în frunte cu dogele celebrează victoria asupra lui Sehabbedin. Atît cavalerul Iosîm Bîta, scutierul Jean d'Ossau, cneazul Barbă Neagră de Cornereva, cît și căpitanul Vlaicu Alună colindă jumătate de Europă în slujbele suzeranilor lor. Este vorba pe de o parte de organizarea coaliției antiotomane, văzută de Iancul de Hunedoara la proporții gigantice, care să angajeze pe teatrul de operații militare balcanic forțele Ungariei, Țării Românești, Poloniei, flotele Veneției, Raguzei și Burgundiei, trupele de uscat ale Bizanțului, iar în spatele armatei de Rumelia, vitejia albanezilor. Așa se face că în procesiunea de la Veneția s-a aflat și cneazul Barbă Neagră; la tratativele din 23 noiembrie 1442 de la Györ, între Elisabeta, regina defunctului rege, și Vladislav I, regele Ungariei și Poloniei, s-a aflat în travesti (un fel de călugăr franciscan din suita cardinalului Giuliano Cesarini, legatul papii, însărcinat cu concilierea celor doi suverani) cavalerul Iosîm Bîta; iar la Raguza, alături de scutierul Jean d'Ossau, noul său prieten, căpitanul de călăreți domnești, Vlaicu Alună. Trebuie să spunem că acest căpitan era întru toate omul epocii sale, imitîndu-l cu mult haz pe suzeranul său. Închiși amîndoi de către sașii din cetatea Bistriței au evadat travestindu-se în cerșetori (înainte ca Vlad Dracul să suie în scaunul părintelui său Mircea Bătrînul), au colindat Imperiul otoman de la hotarele Anatoliei la cele ale Raguzei, s-au instruit în umanistică și-n medicină, iar la Gallipoli, în casa veneratului astrolog și astronom Ben Musa Aidin, au învățat să deslușească mersul constelațiilor și înrîurirea lor asupra destinelor umane.

De fapt nici unul din cei pomeniți mai sus n-a putut modifica radical situația existentă și anume: Friederich de Habsburg al Austriei nu lasă din unghii nici una din posesiunile ungare, date lui de către Elisabeta după cum nu-l lasă nici pe Ladislau Postumul, fiul regelui decedat. Condotierul Žiskra stăpînește Slovacia, cu atît mai abitir cu cît orașul Viena îi trimite un ajutor de 1 000 archebuzieri, care cu praf de pușcă și tunuri.

E adevărat că la 1 ianuarie 1443 papa Eugeniu IV emite o bulă papală, prin care cheamă la cruciadă. O ambasadă bizantină ajunge pînă la ducele Burgundiei — Filip cel Bun — interesat să vîndă postavurile țesute în Țările de Jos, de sub stăpînirea lui, pe meleagurile răsăritului. Prost informat despre noua armată a Ungariei, burgunzii cu părinții căsăpiți la Nicopole, nu doresc să participe la o cruciadă pe uscat. Ei spun că ungurii în general «dacă unul are arc, nu va avea săgeți, iar altul va avea sabie, dar nu și teacă».

Căpitanul Vlaicu Alună se pare că aduce domnului său cele mai exacte știri referitoare la plănuita cruciadă. Desigur că la strîngerea lor a contribuit în mare măsură scutierul Jean d'Ossau, atunci cînd amîndoi s-au îmbarcat pe caravela reguzană «Apostolul», au traversat Adriatica, petrecînd trei zile la taverna «Delfinul de aur» de pe Canal Grande, în Veneția. Acolo, statura atletică și figura gravă a căpitanului au atras bunăvoința donnei Catarina Poggini, stăpîna localului, femeie de-o mare frumusețe, cu relații pînă la signoria Veneției și-n palatul dogelui. Într-o plimbare romantică cu gondola, cînd din greșeală au fost atacați de cîțiva spadasini mascați și cînd căpitanul și-a arătat nu numai curtenia, dar îndeosebi vigoarea micului buzdugan purtat la brîu ca și agerimea spadei, donna Catarina i-a spus că banii strînși de la popoarele Europei pentru cruciadă de către emisarii papei, iau alte căi decît armarea flotei, că regele Alfons al Aragonului promite verzi și uscate; cît despre compatrioții ei, n-are nici o încredere că vor face ceva, atîta vreme cît cruciada va ajuta Serbia cu care sînt în dispută pentru posesiunile adriatice. De altfel să nu se-ncreadă în venețieni, nici în vis. Sînt niște negutători afurisiți, lipsiți de sentimente nobile, care, aici, se mai pot găsi foarte rar, doar la unele femei dornice de dragoste. Tot cu caravela «Apostolul», căpitanul înconjoară Peloponezul și

la 2 noiembrie (în anul acela a fost o toamnă splendidă, consemnată în anale) — vede ivindu-se la babord zidurile Bizanțului și turlele minunate ale Sfintei Sofii. De cum debarcă, se-nfățișează pe cheiul Therapia, la comptuarul lui Mircea Voinea Bîrlădeanu. Întîlnește un bărbat de 35 de ani, neliniștit pînă-n pragul disperării. Bizanțul nu oferă nici o garanție, nu unei cruciade, dar propriei lui apărări. Abia de patru zile turcii au ridicat asediul pe care l-au ținut din primăvară. Tot comerțul pe mare e paralizat, cum paralizat e și cel de pe uscat. A avut un noroc orb, domnia sa, căpitanul. Una din furtunile acelea scurte și violente, tipice pentru marea Egee, a silit flota otomană să se retragă la Skutari. Aici s-au arătat o mulțime de pretendenți la tronul Bizanțului, care se luptă între ei, ba-i cheamă-n ajutor pe înșuși dușmanii de moarte ai cetății, turcii. Nici nu vrea să rostească numele ticălosului membru al familiei imperiale care-a luptat în rîndurile osmanilor pe timpul asediului. Împăratul Ion Paleologul nu mai are nici o putere. Bizanțul a murit de cel puțin un deceniu. Dacă măria-sa Vlad îl va proteja, el își va muta comptuarul ori la Cetatea Albă, ori la Cetatea de Floci. La Cetatea Albă e mai lesne în calea marilor drumuri de negoț cu Orientul. Așezat acolo, supus voievodului Moldovei, nu va uita o clipă de stăpînul său de la Tîrgoviște. Îi poate comunica sub semnul neîndoielnic al adevărului, că sultanul dorește o conciliere cu măria-sa Vlad Dracul, pentru asta fiind gata să-i elibereze coconii. Vlad și Radu se instruiesc temeinic (sultanul vrea să-i cîștige, le-a adus dascăli renumiți de la Bagdad și Cairo, ba a invitat să le țină prelegeri și cîțiva savanți bizantini pe care i-a primit cu fast și stimă, sultanul însuși fiind un bărbat de mare și rafinată cultură), se arată sprinteni la minte, Vlad studiind cu rîvnă istoria popoarelor, îl citește pe Herodot, dar îndeosebi este prins de istoricul bizantin Constantin Manases. Citește în sîrbește «Viețile» scrise de Ștefan — primul încoronat, arhiepiscopul Sava, și egumenul mănăstirii Hilandar, Domentian. Cămărașul fortăreței Egrigöz, bine plătit de măria-sa după cum se știe, i-a spus că acest Vlad și-a sugrumat temnicierul pentru că nu i se-nchinase atît de adînc cît cere protocolul și că, așezat pe cadavrul acestuia, l-a silit pe dascălul său bizantin să discute asupra hesychasmu-lui propovăduit de Grigore Palmas, bătîndu-și joc de «comunitatea cu dumnezeirea»,

în timp ce fratele său Radu, recita din «Cîntecele de dragoste din Thodos» acompaniindu-se cu ghitara. Acum trei luni, măria-sa Vlad n-a mîncat zece zile, n-a băut alte zece, în semn de protest. Ceruse lucrările gînditorului Manuil Hrisoloras și acea «Povestire instructivă despre patrupede», în care se vorbește de asupririle cu care fiarele sălbatice încercau bietele animale pașnice și cum acestea, nemaiputînd răbda nelegiuirile, s-au răsculat, căsăpind toate fiarele sălbatice. Se știe sigur despre cererea comandantului fortăreței adresată sultanului, prin care imploră să fie schimbat din funcție, întrucît acest cocon Vlad îl aduce la disperare. Cînd a ajuns la Egrigöz știrea înfrîngerii lui Sehabbedin, coconul a bătut în talgere și-n găleată, a slujit slujba morților și-a dănțuit pînă i-a venit rău, medicul fortăreței spunînd că-n trupul său s-au încuibat djinii — duhurile necurate ale întunericului.

...Toate aceste știri aduse la Tîrgoviște în ziua-ntîi de Crăciun l-au găsit pe măria-sa Vlad Dracul la grea cumpănă. Țara începuse să se așeze. Turcii de la raiaua Giurgiului stăteau între ziduri, fără să strice marginile. Sultanul nu-i cerea decît haraciul. Pacea ar fi fost binevenită. În schimb, regele Vladislav, tinerel și aprins, visează să cucerească Balcanii. Vrea să-mpartă moșii panilor poloni și magnaților unguri. Pentru asemenea vis cam greu și-ar urni oastea sub flamurile plăpînde ale cruciaților. Tatăl său i-a povestit cu de-amănuntul bătălia de la Nicopol. După cum venerabilul mare logofăt Neacșu i-a povestit alte întîmplări legate de politica apusenilor. Ninge spornic. Tîrgoviștea hibernează sub omături. Fiii săi stau închiși în cetate la Egrigöz. Pe acest Vlad, cocon neastîmpărat și iute la minte, l-ar vrea aproape, să-i mărturisească temerile și gîndurile.

5

În anul 1443 are loc «campania cea lungă», desfășurată după principiile ofensive ale lui Iancu de Hunedoara, cu infanteria pe căruțe, intrînd cîteva sute de kilometri în vilaietele bulgărești. Căpitanul Vlaicu Alună comandă trupele date de suzeranul său. Noaptea, la focurile de tabără își întîlnește prietenul, cavalerul Iosîm Bîta, co-

mandatul banderiei de Caraş. Campania începe toamna tîrziu. Cei doi comentează coaliţia creştină, intrigile magnaţilor, aerele regelui de nici 20 de ani... Speră să-i surprindă pe turci, slabi luptători iarna, lăsaţi la vetre. Căpitanul reface în memorie drumul tatălui său, aşa cum i l-a povestit, cu mîndrie sălbatică. Recunoaşte superioritatea acelor vremuri, tăria oştirii slăvitului Mircea, rolul lui precumpănitor în politica balcanică.

Au loc episoade tragice. Fugari sîrbi şi bulgari, familii despărţite de evenimente, caută adăpost în taberele lor. Se dau lupte spectaculoase de avangardă la trecerea Moravei, cînd cavalerul Iosîm Bîta şarjează cu bănăţenii săi flancul deschis al begului de Semedria — Ishak beg. La Nis, căpitanul Radu Alună surprinde în marş coloana begului de Vidin, şarjează din mers şi-o urmăreşte pînă la ultimul om. Bulgaria e în fierbere. Oştirea e întîmpinată cu daruri. George Castriota, ostaş otoman, fiul stăpînului ţinutului Kroja — fuge din armata sultanului şi se-ntoarce în cetatea străbună. Ridică sabia nesupunerii. O va ţine neplecată, vreme de 20 de ani, sub numele de Scanderbeg. În Peloponez despotul Dragoş, mai tîrziu eroicul împărat Constantin XII Dragases, mort la apărarea Bizanţului, se răscoală împotriva sultanului. Murad II trăieşte drama interioară a cucerniciei, obligată să suporte toate măririle despotismului. Deocamdată fortifică şi face impenetrabile trecătorile Balcanilor. Vlaicu Alună ştie că tatăl său a ajuns pînă-n valea Mariţei, comandîndu-şi curtenii. Îşi aduce aminte de lupta cu Bos Burun, de uciderea preafrumoasei Azizé şi păţaniile crîncenului Baiazid pe meleagurile Ţării Româneşti. Le povesteşte nobililor haţegani şi cărăşeni. Aceştia-l răsplătesc cu ascultare reculeasă.

Sînt lupte de fiecare zi, la asaltul trecătorilor, lupte cu nămeţii şi foamea, în care Vlaicu Alună cercetează oştirea lui Iancu de Hunedoara, îi ascultă cuvîntările înflăcărate şi-l vede mereu acolo unde primejdia e mai mare, acolo unde e nevoie de spada şi sfatul lui. După retragerea de la Zlatiţa, constată că o armată poate rămîne victorioasă şi atunci cînd e silită să facă cale-ntoarsă. La Melstiţa, în 24 decembrie, ajun de Crăciun, sînt înfrînţi magistral begii Hazim şi Turakhan. Mor caii. Se ard căruţele. Foametea îşi rînjeşte colţii. La 2 ianuarie 1444 din nou învingători, cu mîinile îngheţate pe arme, cu

spulberul viscolului în ochi, cu încrîncenarea în inimi. Sînt aici sîrbi şi bosnieci, unguri şi poloni, bătuţi de aceleaşi vifore, suportînd identic urgia campaniei. Cade prizonier Mahmud Celebi, cumnatul sultanului.

Căpitanul Vlaicu Alună trece Dunărea îngheţată şi se prezintă la Tîrgovişte. La 2 februarie, regele şi Iancu de Hunedoara sînt primiţi sărbătoreşte la Buda. Blazoanele a doisprezece magnaţi din oştire sînt atîrnate pe zidurile bisericii Fecioarei Maria. Cronicarul Ioan de Zredna, prietenul oşteanului victorios, îşi ascute penele. Faptele lui sînt vrednice de a fi cîntate la toate curţile princiare ale Europei.

6

În palatul voievodal din Tîrgovişte, septembrie 1444. De faţă coconii domneşti eliberaţi de sultan, în schimbul neintervenţiei părintelui lor. Atmosferă de plumb. Căpitanul Vlaicu Alună aduce ştirea că flota cruciată, 12 galere, a plecat să-nchidă strîmtorile. Sultanul Murad e în Asia, cu toată oştirea. A plecat şi Iancu cu armata lui transilvăneană — le-au spus-o braşovenii — să-şi întîlnească regele la Orşova.

— Regele şi-a călcat jurămîntul, monologhează Vlad Dracul. Jurămînt pe Biblie, întărit cu peceţi, jurămînt de pace pe zece ani, care ar fi folosit şi norodului nostru. I-a dat sultanului 100 000 de florini, cetăţi în Serbia şi Albania i-a dat ; solii turci s-au jurat că nu se amestecă în trebile Ţării Româneşti, ce-ar fi putut cîştiga mai mult, decît a cîştigat, nevîrstnic fără minte ? Mă mir de Iancu. Oştean bătrîn şi pripit la lucrări necugetate. Nu-i pizmuiesc izbînzile şi renumele. Nu pizma mă-ndeamnă să nu-l sufăr. Dar prea ne socoteşte pe noi şi puterea noastră, numai buni să-i slujim visele.

— Măria-ta a juruit să nu se scoale împotriva sultanului, spune coconul Vlad. Eu n-am juruit, doamne.

— Ba ai juruit, taie coconul Radu, tînăr de mare frumuseţe bărbătească, idolul cîtorva sus-puşi în saraiul sultanului.

— Tu să taci, copile, scrîşneşte Vlad... Pe riga l-a dezlegat de jurămînt cardinalul Cesarini. Pe mine mă dezleg

singur, o-am juruit turcește și mai la urma urmelor, de aceea-s făcute jurămintele să fie călcate.

Dezbaterea se-ncheie cu gestul repezit al voievodului. Măria-sa spune că nu vede cum 12 galere vor putea acoperi lungimea Bosforului și-a Helespontului în așa fel încît armata sultanului să nu poată trece în Europa, că toată campania e o nebunie; dar pentru că lui i-au plăcut nebuniile, are un cuvînt dat regelui și inimă de creștin. Feciorul Vlad s-arată voinicos. Să se sune la oaste 4 000 de curteni. Să-nvețe acest cocon meșteșugul armelor pe cîmpul de luptă, nu aici în sălile palatului domnesc.

Așa-ncepe participarea lui Vlad la campania tragică, sfîrșită prin dezastrul de la Varna.

Iscoadele de la Dunăre îl informează pe voievod despre marșul armatei regale. Vlad Dracul știe cu precizie de ce forță dispune regele Ungariei. Octombrie s-arată darnic. S-au cules viile. Mere de toamnă și pere tîrzii primesc desfătate lumina aurie, pîrguită. Peste Țara Românească plutesc neliniștile veacului XV; veac sîngeros, crud, plin de bîntuirile turcilor, de mișcările armatelor de mercenari, pustiitoare. În 14 ale lunii, într-o dimineață încropită, flota de Dunăre ridică pînzele de la schela Turnului. Turcii din cetate ies la ziduri... Suduie, amenință cu pumnii, scuipă și jură că-i vor lua căpățîna diavolului de voievod, care-și calcă jurămîntul făcut sultanului! Undeva, în zarea dinspre Somovit, se arată cele dintîi elemente din avangarda regelui... Regele și Iancu au trecut Dunărea, la Orșova. Țin malul drept, după sfatul cardinalului Cesarini. Călăreții își leagă caii la pupa dubasurilor. Șeici lopătate energic alunecă pe Dunăre, pe sub tunurile din cetatea Nicopolului. Cîteva salve umplu Dunărea cu bășici de spumă. Flota acostează la cîteva leghe spre est de cetate. Vlad Dracul e nelinștit. Campania i se pare ilogică. Ar fi vrut să aibă pace cîțiva ani. Țara s-a pustiit. Abia dacă poate ridica în scări 8 000 de călăreți. Supraveghează trecerea neguros, fără să ia în seamă bucuria coconului Vlad. Nici goana lui de la steag de călăreți la steag de călăreți. Trîmbițele sună intrarea în tocmeală de marș. E un amiaz luminos și peste Dunăre trec, alunecînd ca-n vis, funigeii.

— Mătasea morților, mîrîie voievodul indispus.

La Ermenlui, popor în straie de sărbătoare, prapuri, pîine și sare... O babă cu toiag, smochinită, ochi șireți. Dincolo de șiretenie, înțelepciune de bătrînă inteligentă. Vrea să-i ghicească norocul măriei-sale. Azi-noapte a tăiat o găină neagră. I-a cercetat măruntaiele. Măria-sa îi întinde palma. Stă în șa și norodul se bucură că are răbdare să-i ghicească baba. Se bucură mai ales cînd baba îi face semn că nu poate să-i spună decît la ureche și voievodul descalecă, zîmbind.

Nu departe se văd movilele ridicate peste morții căzuți în lupta cu Baiazid. Aici, sfatul părintelui său n-a fost ascultat. Trufia a-nvins înțelepciunea, iar Baiazid a pedepsit amarnic această trufie neînțeleaptă. Tresare. Baba îi spune că regele n-are să aibă noroc în acest război. Măruntaiele găinii au fost pestrițe. A avut în rînză treisprezece pietre. Să ia aminte, că-i va sta în față, cu mînie și pizmă un crai voinic. Să se lase de acel crai, care nu va folosi nimic din mînia lui. Să se ferească de el, pentru că-i vrea pierzania... Voievodul poruncește căpitanului Vlaicu Alună să-i dea un galben de aur, o pîine și-o pulpă de berbec. Încalecă și la galop mic străbate cîmpul de bătaie de la Nicopol. În zare trupele și donjoanele cetății se profilează pe cerul Țării Românești. Voievodul are inima grea. Trăiește sentimentul penibil al părăsirii. Dinspre cetate, vine la galop o lance de călăreți cuirasați, sub steagul cavalerului Iosîm Bîta.

În seara de 16, Vlad Dracul urmat de coconul Vlad și căpitanul Vlaicu Alună intră în cortul regelui Vladislav I al Ungariei și Poloniei. Trîmbițașii sună onorul. Halebardierii prezintă armele. Tobele răpăie sacadat. Regele îl primește cu amabilitate trufașe. E un copil încă. Pletele foarte blonde îi cad pe umeri în zulufi feminini, candizi. Sînt de față voievodul Iancu de Hunedoara, în armură, cardinalul Cesarini, într-o cuirasă splendidă de Florența și banul crot Franko de Talovac, oștean încercat, luptător credincios al coaliției antiotomane. Aerele regelui îl incomodează, cu atît mai mult cu cît azi dimineață martologul Ianko Kostov și viteazul Grigore Cap de bou, amîndoi cu rude între ohabnicii din Turnu și Strehaia, au descălecat la cortul voievodului și i-au spus că Gheorghe Brancovici, a ridicat oaste să-nchidă coborîrea lui Scanderbeg din munții Albaniei, să oprească întîlnirea oștilor lui cu oștirea regală. Pe la amiază, cu

calul numai spume, a căzut la picioarele lui stegarul Ion Aghiazmă. A scos de la piept un răvaș al cinstitului Mircea Voinea Bîrlădeanu. Acolo scrie limpede că genovezii de la Galata vînd sultanului toate mișcările flotei cruciate, că însuși Murad încearcă să-i cumpere pe comandanții cruciați, că blocada strîmtorilor e un vis și că sultanul a renunțat la sihăstrie și adună la Cetatea Nouă — Anatoli Hissar, vase de luptă, bărci, plute, dubasuri și galioane, pe care le adăpostește sub tirul tunurilor din cetate. Genovezii îi urăsc în așa măsură pe venețieni, încît vor trimite vasele lor sultanului, numai să nu vadă chip de venețian în apele răsăritene. Se știe peste tot în Bizanț că acești negustori care n-au nimic sfînt în afara aurului au primit din partea lui Murad un salvconduct, care le garantează libertatea deplină de a face negoț cu orientul. Părerea lui este : «să fie întru toate binecunoscător, iar înțelepciunea și judecata să stea deasupra tuturor celorlalte».

Ascultă din ce în ce mai iritat aiurelile războinice ale cardinalului Cesarini, care arată pe hartă cum vor ajunge la Bizanț, cum pe drum vor întîlni oștile albaneze, cum însuși Brancovici, despotul, își va alătura forțele, cum oștile cruciate ale apusului nu știu ce minuni vor face și cum «teribila noastră flotă îl va ține pe sultan în vizuina lui asiatică». Regele dă încîntat din cap, ca un copil căruia i se spune un basm nespus de frumos. Pe trăsăturile banului Franko de Talovac nu se citește nimic. Îl știe. Dacă un căpitan creștin se va scula împotriva Porții singur, banul va fi al doilea. Iancu de Hunedoara își privește vîrful cizmelor cu foarte multă luare-aminte.

Vlad Dracul nu mai poate asculta palavrele cardinalului. Izbucnește :

— Rege ! Murad e la malul Bosforului ! Flota de război care ți s-a aliat stă în tîrg cu sultanul. Aurul turcului e mult, greu și lucitor. George Castriota nu poate veni. Prietenul tău, despotul, i-a închis calea peste Sîrbia. Ce voiești deci cu oastea asta a ta, care nu este mai mare decît suita de vînătoare a sultanului ?

Moment penibil.

— Trădare ! strigă cardinalul Cesarini... Ordonați, majestate, să-l facem prizonier pe acest Diavol.

— Pe mine ? mîrîie voievodul.

— Trădare, spune rece Iancu de Hunedoara.

— Și tu, cîine ! izbucnește voievodul, își trage fulgerător sabia și se repede la Iancu de Hunedoara.

— Calmi, domnii mei, intervine regele, palid. Pe toți zeii, am nevoie de spadele voastre, pe cîmpul de luptă.

N-au luat seama nici unul din ei la ochii verzi, sticloși ai coconului domnesc, nici la gestul scurt cu care-și trăsese sabia o dată cu tatăl său.

7

Din curtenie și mîndrie, Vlad Dracul trece în avangardă pînă la jumătatea drumului spre mare. Oștirea descoperă pietre funerare cu inscripții latine și eline. Se ocupă Rozgradul, Ienibazar, Sumla. Un detașament condus de coconul Vlad ajunge în pradă pînă la Tîrnovo. La Petreț, asaltul cetății nu dă nici un rezultat. Oamenii sînt zvîrliți de pe ziduri. Ienicerii de cetate își bat joc de cei spîrcuiți la crenele. Spre seară, voievodului îi pare suspectă retragerea ienicerilor de la donjonul central. Îl trimite pe credinciosul Grigore Cap de bou în iscoadă. De la niște localnici fugiți la codru, cărbunari de meserie, voinicul află de existența unei subterane, care leagă cetatea cu o poiană din codru, sub un fel de cascadă. Voievodul dă ordin căpitanului Vlaicu Alună să-nconjoare locul cu o mie de săbii. Oștenii să adune vreascuri, să pregătească fitilele, iar tot al zecelea om să aibă făclie.

Spre zori se simte mișcare sub duruitoare. Ies patru ieniceri în pîclele fumurii ale preceasului de ziuă. Cercetează locul. Ies alți patru ieniceri. Se sfătuiesc barbă-n barbă. Cu mare repeziciune iese toată garnizoana cetății. Vînătorii abili dintre oamenii căpitanului se strecoară șerpește în gura subteranei. Se-aude porunca : — Aprindeți. Ienicerii scot iataganele. Intră în formație de luptă. Se retrag metodic spre subterană. Atunci izbucnesc flăcările. Brîu de flăcări de jur împrejur. Deasupra, torțele. Flăcările le luminează platoșele. Coifurile. Dincolo de ele, întuneric orb. Și strigătul aspru al căpitanului :

— Jos armele, vitejilor. Închinați-vă !

...A doua zi voievodul se desparte de rege. Îi oferă în semn de prietenie cei 300 de ieniceri crunți. Face un

semn. Se prezintă un oștean înalt, smolit, care duce de dîrlogi două iepe moldovenești, cu chișiță subțire, piept larg, gîtul scurt, mușchiulos. Iepele joacă-n loc.

— Ți le dăruiesc, rege, și mă rog cerului să n-ai trebuință de ele, îi spune voievodul. Dacă soarta armelor n-o să te ajute și-ți este în primejdie capul, atunci nu pregeta. Încalecă și spune-i acestui Zamvel, fiul lui Zamvel, să te călăuzească în hotarele Țării Românești. Acolo ai să găsești adăpost regal și slujba mea cavalerească.

Iancu de Hunedoara tresare cînd aude numele Zamvel. Cercetează iepele, le mîngîie pe crupă, le bate pe gît și după ce regele mulțumește, îi șoptepte voievodului :

— N-ar strica să ții pe-aproape și tu, voievoade, pentru nu se știe ce nevoie grabnică asemenea iepe.

— Asemenea iepe și-o sabie ascuțită, Iancule.

— Poate și-o sabie, voievoade.

Iancu de Hunedoara face o reverență scurtă, militărească. Se retrage în spatele suveranului. Ține minte literă cu literă scrisoarea trimisă de voievod, celor de la cetatea Branului, la-nceputul domniei :

— «am avut un om bun... Zamvel, iar oamenii voștri din cetate l-au ucis și au luat averea lui : de nu-mi veți da într-o săptămînă pe vrăjmaș și acea avere, ceea ce vom face împotriva acelei cetăți și împotriva voastră, acelea toate să le ceară Dumnezeu de pe sufletele voastre, pentru că de aș ști că am să mor, încă spre rușinea mea nu voi lăsa pieirea omului meu bun, ci voi fi dator să vă bat cu foc curînd».

Ține minte scrisoarea, pentru că acest Diavol a intrat în districtul Brașovului și Cohalmului cu o mie de săbii, le-a prădat și dat focului, pentru acel blestemat de Zamvel. Va trebui să-l supravegheze pe acest Zamvel, fiu al lui Zamvel, și atunci cînd va bate ceasul să răzbune ofensa adusă în fața regelui.

Vlad Dracul călărește spre Dunăre cu o gardă de o sută de călăreți. Rumegă în gînd sensurile ascunse în cuvintele lui Iancu de Hunedoara. E perfect conștient că și l-a făcut dușman de moarte. E la fel de conștient că și-a trimis feciorul, poate cel mai drag (îl iubește pe Vlad pentru agerimea și voinicia lui), într-o campanie pierdută. Se oprește în vîrful unei măguri împădurite. Departe, la cîteva leghe, oastea regală șerpuie la pasul cailor, urmată de șirul celor peste o mie de căruțe, spre răsărit. Soarele

de toamnă risipește darnic pulberi grele de aramă peste cuirase, peste coifuri, peste vîrfurile strălucitoare ale sulițelor. Undeva, acolo unde zarea se culcă pe umerii împăduriți ai dealurilor, călărește fiul său, în fruntea celor patru mii de viteji. Voievodul cugetă că oștirea aceea își caută destinul; oftează, dă pinteni și zorește la trap întins spre țărmul îndepărtat al Dunării.

8

În ziua cînd Vlad Dracul trecea Dunărea de la Turnu la Nicopol, cu cei 4 000 de călăreți, scutierul bearnez Jean d'Ossau îl blestema cu discreție pe căpățînosul comandant al flotei papale, Francesco Condolmieri. E adevărat că don Pedro Vasquez de Saavedra nu e marinar și mai puțin decît orice altceva, nu este comandant de flotă. Asta nu-l împiedică să-i demonstreze căpățînosului că nu vede cum poate fi blocată cu 16 galere o strîmtoare de 80 de leghe lungime și cîteodată nu mai largă de 600 de pași, în așa fel de prost croită de natură, încît tunurile sultanului pot bate de pe un mal pe altul. În Vîltoarea Dracului, galerele nu pot sta la ancoră. Le smulge curentul și fără îndemînare nu este exclus să ajungă epave mai curînd decît ar fi dorit-o însuși sultanul care deocamdată se amuză împroșcîndu-le cu ghiulele. Scutierul proferă injurii tacite la adresa sfîntului părinte însuși pentru demagogia lui ieftină. Afurisitul de papă vrea să apară ca un nou campion al lui Christ pe pămînt, fără să neglijeze ca din fondurile strînse de la mireni pentru cruciadă, să-și însușească partea leului ; iar pe el să-l trimită aici, s-ajungă hrană peștilor. Mînia onorabilului scutier se trage în dimineața splendidă a zilei de 15 octombrie din pricini multiple :

— toată noaptea, o noapte cu pîcle subțiri, învăluitoare, turcii au trecut Bosforul pe sub prova galerelor papale. Cu toată alarma nu s-a clintit o singură galeră de la ancoră. Priveliștea sublimă a Bizanțului sub soarele răsăritului, cupolele aurite strălucind ca-n basme, silueta filigranată a turlelor Sfintei Sofii și bastioanele de gresie ale cetății, nu-i pot domoli durerea de măsea și-n plus, se vorbește tot mai intens de sacii de aur pe care signorul

Condolmieri i-ar fi primit de la sultan, în schimbul surzeniei și orbelii de care face dovadă cu multă osîrdie.

Cert este că pe malul european, marele vizir Halil-pașa se-ntărește sub ochii lor și de la Anatoli Hissar a început tragerea un tun gigant, care-mproașcă Bosforul cu cîte un bolovan strașnic, atît de mare, încît acolo unde cade, se ridică o trombă de apă spumegîndă. După trei lovituri care l-au făcut pe Walerand de Wavrin, comandantul galerelor burgunde, să sune alarma și să ridice pînzele, acel tun blestemat a tăcut cu desăvîrșire.

La 18 octombrie scutierul se bucură cînd galera «Santa Croce» ridică ancora și se-ndreaptă spre arhipelag, pentru aprovizionare. La cererea lui Condolmieri ca bizantinii să atace și să lichideze capul de pod al marelui vizir cu trupele de uscat, împăratul răspunde cum numai un bizantin o poate face ; trimite cruciaților în ajutor două galere. Călătoria în arhipelag e aridă și nesemnificativă. Scutierul îi propune cavalerului său să debarce și călare să reîntîlnească oștirea guvernatorului Iancu de Hunedoara, care după ultimele știri se-ndreaptă spre Varna. După ce-au alimentat galera cu apă, carne uscată, citrice și găini așezate la prova în cotețe de unde cotcodăceau înnebunitor, au luat marea spre Bizanț, cu navele eșalonate, ca să perie strîmtorile. Manevrele lui Condolmieri i se păreau cu atît mai ridicole, cu cît toată lumea știa unde se află cu adevărat forțele otomane. Jocul a ținut pînă-n seara de 26 octombrie, cînd a venit furtuna. Dezlănțuită în Marea Neagră, a intrat în Bosfor chiuind pe deasupra talazurilor verzi, cu coamele numai spumă. Scutierul și-a blestemat vreme de cîteva ceasuri ideea de a se îmbarca pe o navă, atunci cînd îndeobște se simțea excelent în șaua bravei lui iepe navareze Pamplona, al cărei nechezat jalnic venit din cala galerei îi răscolea măruntaiele.

În orice caz, de frica abordajului, a punerii pe uscat și mai ales de frica de a naufragia în preajma taberelor osmane, galerele, la ordinul comandanților, au ridicat blocada, căutînd adăpost sub zidurile Bizanțului. Așa se face că numai pe bărci, plute și dubasuri, sultanul își trece întreaga armată din Asia în Europa, în toată ziua de 27 octombrie, în noaptea următoare, în ziua de 28 și noaptea respectivă. Cu toate ordinele comandanților de flotă, galerele se regrupează suspect de greu ; iar cînd se apropie să intre în acțiune, tirul de artilerie de pe ambele maluri nu-l ispitește pe nici unul din cei prezenți la acte de eroism în numele credinței, creștinătății sau cel puțin al misiunilor încredințate ca oșteni.

Se spunea în flotă că sultanul e cuprins de mîhnire adîncă. Călcarea jurămîntului depus de Vladislav în fața solilor îi ridică întrebări asupra comportamentului capetelor încoronate, valorii cuvîntului dat, a conținutului tratatelor dintre state, întrebări asupra cărora vrea să mediteze în singurătate. Se mai spunea că la plecarea regelui din Szeghedin s-a întîmplat un cutremur de pămînt și că Dunărea s-a revărsat furioasă, semne rele, pedepsitoare pentru cel ce-și calcă jurămîntul. Trecerea armatei osmane peste strîmtoarea montată, bîntuită de hula rămasă pe urma furtunii ; a fost un spectacol măreț, mai ales atunci cînd a trecut cavaleria și corpul de cămile. Atît Condolmieri cît și Walerand de Wavrin au privit spectacolul de la prova galerelor, fiind conștienți că sînt martorii unui eveniment unic. Unul din soldații de la bord, care și-a permis să cîrtească împotriva inactivității și lașității lor, lăncierul de navă Giuseppe Bracca, a fost pedepsit cu zece bice și trei zile de carceră cu pesmet și apă, acest eveniment fiind singurul notabil în răstimpul cît Murad II își execută temerara lui întreprindere.

Scîrbit de lașitatea, rea-voința și incapacitatea vizibilă a flotei, scutierul Jean d'Ossau își promite solemn să redevină cît mai curînd cavalerist și, odată în șa, să-l determine pe cavalerul don Pedro Vasquez de Saavedra la acțiuni demne de marele și nobilul său nume.

9

Cunoaștem prin căpitanul Vlaicu Alună cîteva detalii ale bătăliei de la Varna, ca și reacția coconului domnesc Vlad la cele întîmplate. În noaptea de 9 spre 10 noiembrie, caraulele călări ale coconului Vlad, viitorul Vlad Țepeș, descoperă siguranța otomană. Cetașul Ion Zimbru, cu zece călăreți de Tîrgoviște, hăcuie o patrulă de spahii rumelioți și-l prind viu pe timariotul Ahmet Bolü cu moșii prin Dobrogea, care probabil slujea de călăuză. Cetașul se-ntoarce în tabăra coconului domnesc la galop, cu timariotul legat de propriul lui cal. Căpitanul Vlaicu

Alună îl înfățișează imediat coconului domnesc, ocupat cu scrierea pe o foaie de papirus a voievozilor care s-au luptat pentru tron din partida Dăneștilor și a tatălui său Drăculeștii, în răstimpul de la moartea moșului său Mircea Bătrînul, pînă astăzi. Trecem peste interogatoriul luat cu mijloace de fel amabile. La ora 10 noaptea, coconul Vlad în arme, urmat de doi copii de casă, călărește la galop spre tabăra regelui, în vreme ce căpitanul Alună cheamă la ordin stegarii și cetașii. Toată lumea se pregătește de luptă. Carele și căruțele să stea cu caii înhămați. Fiecare călăreț să aibă la oblînc traista cu merinde pe trei zile. Dacă oastea turcului are să fie mai tare și-are să răzbească oastea creștină, numai cînd cetașii și stegarii vor vedea flamura coconului domnesc plecîndu-se de trei ori spre Dunăre și vor auzi trîmbițașii sunînd retragerea, atunci să așeze călăuzii în frunte și să gonească fiecare cum poate, pînă-n codrul de la Semet, unde pe malul rîului este schitul «La toți sfinții» cu trei călugărași, printre care și de Dumnezeu temătorul, monahul Ieronim. Pe ei să-i întrebe unde-i măria-sa și el are să-i îndrume la locul de tabără. Dacă osmanii îi spulberă în așa fel încît nu se mai poate vedea om cu om, atunci să treacă fiecare Dunărea cum va putea și să se înfățișeze la căpităniile de margine.

La ora 10,30 după clepsidra regelui, coconul Vlad îi spune că sultanul se află la două ceasuri de marș, cu toată puterea oștilor sale. Coconul nu este mai tînăr decît regele, îi privește zîmbind gîtul alb, pletele aurii și-i spune-n gînd c-ar fi fost mai bine să rămînă acasă, între castelane și castelani, să dănțuiască și s-asculte ghicitori. Regele, numai în cămașă, zîmbește neîncrezător. Coconul Vlad îi spune concesiv că tatăl său a avut dreptate și că sultanul are de zece ori mai mulți oșteni decît măria-sa, regele Ungariei și Poloniei, la care Vladislav tresare orgolios și-l întreabă din vîrful limbii dacă se teme de puterea sultanului.

Coconul Vlad vădește intenția de a-l căsăpi pe loc, se stăpînește, se-nchină curtenitor și-i spune într-o italiană pură, că el a fost eliberat din fortăreața Egrigöz de sultan, sub jurămîntul că nu va ridica niciodată armele împotriva Porții și că sub acest cort se află de fapt, nu un singur sperjur, cum s-ar fi putut crede, ci doi.

Intră tulburat voievodul Iancu de Hunedoara. Confirmă spusele coconului Vlad și-i sugerează regelui, care cască copilărește, adunarea consiliului de război. Coconul Vlad nu poate pînă nu insinuează ceva la adresa flotei, a vigilenței amiralilor, la previziunile tatălui său, lucruri cu totul neplăcute. Se prezintă în armuri banul Franko de Talovac, cardinalul Cesarini, episcopul de Agria, comandanți ai banderiilor nobiliare. Coconul domnesc Vlad înregistrează atitudinea sfidătoare a consiliului de război, cu toate că el comandă a patra parte din puterea oștirii. Se retrage în așa fel încît s-asculte și să fie văzut de rege. Ard lumînări de ceară în sfeșnice cizelate la Florența. Iancu de Hunedoara ridică perdeaua de la intrarea cortului. Coconul Vlad simte tresărirea celor din consiliu. Toată geana nopții e împînzită de focurile taberei otomane. Se aud vag răgetele cămilelor. Cardinalul Cesarini e cel mai limbut. Spune că, fiind apărați de cetatea Galata și mlaștinile Devin, să se-nchidă în tabăra de care, unde, întărind-o, vor putea rezista pînă la sosirea «flotei» care să debarce trupe în spatele liniilor otomane. Toți cei de față sînt pentru întărirea în tabără. Coconul se strîmbă de parcă-ar fi mîncat aguridă. Planul popii e bun de predicat la Roma, în amvon, nu aici. Murad îi înconjoară, îi înfometează și, după ce-și vor fi mîncat caii și cizmele, are să-i dea pe mîna ienicerilor să-i taie ca pe berbeci. Voievodul Iancu de Hunedoara se-mpotrivește planului. Nu e bine. Nu e apă. Nu sînt alimente. Flota ce-a făcut în strîmtori ? Nimic. Ce-o să facă pe Marea Neagră, bîntuită de furtunile lui noiembrie ? Ce soldați are flota la bord ? Știu să lupte pe jos ? ! Și cîți sînt ? O mie ? Două mii ? Nici 800 nu sînt. Atac, ruperea frontului turcesc pînă nu-și vine sultanul în fire, victorie.

— Brava ! spune coconul domnesc Vlad.

Este singura confirmare spontană. După dezbateri obositoare, episcopul de Agria :

— *Ego, Corvine, non fugio, neque proelium detrahabo et si vincere non dabitur, hic me scito interiturum, te autem terga versatum auguror et ad meliora tempora te servaturum.*

Dimineața de 10 noiembrie. Cer plumburiu. Oștirea intră în formație. Iancu de Hunedoara i-a încredințat

aripa stîngă cea dinspre mare şi coconul Vlad ştie c-a făcut-o ca să-l îndepărteze de Dunăre, de o eventuală posibilitate de retragere, să pună între el şi ţară armata regelui. Tactica lui Iancu îl jigneşte şi-nfurie. Călăreşte învelit în mantia de camelot, pe sub care poartă o cuirasă uşoară de Damasc, din oţel şlefuit, fără podoabe. Numai sabia împodobită la teacă şi gardă cu rubine îl deosebeşte de restul călăreţilor. Dinspre mlaştini vin suluri de pîclă. De la mare, miros sărat de valuri şi alge...

...Scutierul care întinde regelui coiful îl scapă din mînă la cea dintîi suflare a furtunii. Din vest se prăvălesc mase de aer rece, cu iz de zăpadă. Furtuna vine chiuind peste crestele cretoase ale dealurilor. Stegarii români trag hampele. Adăpostesc steagurile la piept. Vîntul sfîşie steagurile banderiilor regale. Pe cele ale nobililor şi episcopilor. Cerul se-ntunecă brusc. Lîngă rege se zbate pe vînt steagul mare al oştirii. Sfîntul Gheorghe prinde aripi, aşa cum e pictat pe mătase. Ţipătul de groază al stegarului. Sfîşiat, steagul e purtat peste oştire, spre răsărit.

...La cea dintîi şarjă a cavaleriei grele, călăreţii din linia întîi pot să vadă grupul de spahioglani din garda sultanului, o prăjină şi de prăjină agăţat tratatul de pace călcat de regele Vladislav. Inutilă şarja cavaleriei transilvănene, lupta homerică a voievodului Iancu, şarja impetuoasă a coconului domnesc Vlad, care dă peste cap trupele de Rumelia şi, ocolind tabăra osmană, năvăleşte la sabie peste ienicerimea din garda lui Murad. Episcopii nu sînt totdeauna cei mai buni căpitani pe cîmpul de luptă. Cel de Agria, entuziasmat de succes, execută o urmărire necontrolată, împreună cu episcopul de Oradea. Sînt rupţi de restul trupelor, banderiile lor nimicite, ei înşişi ucişi. Banderiile lui Cesarini şi Franko de Talovac aleargă în ajutor. Ca să uşureze aripa dreaptă, Iancu şarjează încă o dată la aripa stîngă. Dă peste cap apărarea ienicerilor. Cade comandantul dreptei osmane, viteazul Carageabeg. Se simte dezastruos tirul arcaşilor călări otomani. Viclenia asiatică imaginează un şiretlic de mare efect. Pe spatele cămilelor, săculeţe cu bani. În retragere, cămilarii dau drumul la bani. Pedestrimile care-i urmăresc, unele de mercenari, se pleacă să culeagă avuţia risipită din belşug. Turcii au vreme să se regrupeze şi să închege linia frontului, dezmembrată de şarja cavaleriei. Iancu galopează la rege. Îl sfătuieşte să fie prudent. Să-şi refacă rîndurile. Să nu se depărteze de grosul trupelor. Regele l-a văzut pe Vlad gonind într-o amplă învăluire, învingător, întors în dispozitiv cu ţeasta unui spahiu înfiptă în vîrful săbiei. Abia plecat Iancu, se aud glasurile invidioşilor.

— Corvin vrea şi această victorie numai pentru sine.

— Şi pentru protejatul său valah.

— Domnitor cu domnitor se cuvine să se măsoare, majestate.

Vanitos, regele cedează. Şarjează, ca odinioară cavalerii la Nicopol, centrul armatei otomane, alcătuit din ienicerimea fanatică, odihnită, dinamizată de prezenţa sultanului. Bătrînul Murad schiţează gestul de a-şi întoarce calul. Şarja cavalerilor poloni şi unguri este impetuoasă.

— Stăpîne, nu-ţi părăsi oştirea. Dacă trebuie să mori, cel puţin să mori cu cinste, şopteşte sultanului beglerbegul Anatoliei.

La care bătrînul Murad răspunde :

— O, Isuse, dacă este Dumnezeu precum zic creştinii, răzbună jurămîntul fals al credincioşilor tăi !

Face semn. I se prezintă jurămîntul regelui. Îl rupe-n bucăţi. Împarte bucăţile celor mai apropiaţi dintre ieniceri, care le agaţă în vîrful lăncilor şi pleacă urlînd la contraatac. Între timp coconul Vlad şarjează, pînă ajunge la cortul sultanului pe care-l sfîrtecă cu sabia. Călăreţii lui îl pradă. Cînd se-nalţă-n scări, e martorul scenei neprevăzute care debandează armata creştină. Calul regelui se poticneşte. Regele cade. Vrea să se prindă de coamă. Armura îl tîrăşte la pămînt. Un ienicer se repede şi-i retează capul cu iataganul. Peste o clipă, capul însîngerat al regelui, cu ochii plini de spaimă, este ridicat în vîrful unei suliţe. Bătrînul ienicer Chizr Hodja, soldat învechit în slujba sultanului, agită acea suliţă tragică, strigînd :

— Cîini creştini, iată regele vostru !

Iancu de Hunedoara răstoarnă un beg, luptă cu patru ieniceri, trece peste cadavre, despică în două un ienicer înarmat cu archebuză, se bate disperat să cîştige capul suveranului. Chizr Hodja se retrage din luptă. Predă ca-

pul regelui Vladislav I sultanului. Strigătul de disperare al celor din garda regală debandează armata.

— *Farkaş !*

— Cine poate fugi, să fugă ! !

Jalnic aspectul unei oştiri a timpului, debandată. În zadar Iancu de Hunedoara iese înaintea fugarilor. Zadarnic îi izbeşte cu latul spadei. Zadarnic le strigă.

— Noi n-am venit aici pentru rege, ci pentru credinţă.

...Coconul Vlad intuieşte toată tragedia momentului. Trimite la galop pe cetaşul acela Ion Zimbru, bun cunoscător al locurilor, să-l smulgă pe Iancu dintre oştenii înnebuniţi de spaimă şi să-l ducă la Cetatea de Floci, unde să-l zvîrle-n temniţă pînă la porunca măriei sale, voievodului. La poruncile cetaşilor şi-ale stegarilor, călăreţii Ţării Româneşti se-nvîrtejesc asupra spahiilor de Rumelia, îşi întorc caii la galop spre geana întunecată a codrilor din Cadrilater. Călăreţii se adună-n ei. Ştiu din moşi, că nu vor ajunge bine acasă şi vor trebui să se ridice din nou în scări.

Iancu de Hunedoara îşi trăieşte odiseea. Cetaşul Ion Zimbru cu o sută de suliţe alese îl smulg din şuvoiul din ce în ce mai firav al fugarilor. Se pare că ostenite de marş şi lupte, oştile otomane nu-i urmăresc cu înverşunarea ştiută. Pe drumuri ferite, Ion Zimbru ia calea ţării.

Cronicarii timpului spun că, trecînd peste cîmpul de bătaie, sultanul Murad s-a mirat văzînd între oştenii unguri numai morţi foarte tineri. Cineva din suită îi spune :

— Dacă ar fi fost între ei un singur om cu barbă căruntă, nu s-ar fi încumetat la un lucru aşa de primejdios !

După-amiază de noiembrie, cenuşie. Cer jos, de plumb. Undeva, spre asfinţit, geană sîngerie, tristă. Cînd coconul Vlad trece la trap pe lîngă un estuar al mlaştinilor Devin, recunoaşte într-un morman de cadavre trupul cardinalului Cesarini. Cardinalul zace pe spate, cu ceafa rezemată de trupul unui stegar, probabil viteazul se tîrîse, rănit cum era, să-şi ajute suzeranul ţinînd în piept patru săgeţi, o suliţă în gît şi alta în pîntec. Un şuvoi negru de sînge se-nchegase pe obrazul unui spahiu mort la picioarele cardinalului. Coconul Vlad priveşte scena cu coada ochiului. Ridică din umeri. Dă pinteni. Îşi sileşte calul la galop. Dinspre Galata vin croncănind, în zbor jos şi-nvăluit, stoluri triste de corbi flămînzi.

10

Evenimentele anului 1445 ne apropie de întîlnirea scutierului Jean d'Ossau cu căpitanul Vlaicu Alună şi o mai bună şi nemijlocită cunoaştere a oştirii Ţării Româneşti. După ce Ion Zimbru l-a aruncat pe Iancu de Hunedoara în beciurile umede, pline de şobolani ale Cetăţii de Floci, s-a văzut certat de măria-sa Vlad Dracul cu vorbe aspre. Coconul domnesc trecuse Dunărea pe la Cetatea de Floci. La mustrarea tatălui său, care-i spusese că-ntemniţase pe unul din cei mai mari căpitani ai vremii, singurul în stare să cheme la luptă împotriva osmanilor, coconul a răspuns neclintit că i-a dovedit acelui căpitan atît credinţa şi gîndurile curate ale măriei sale — scăpîndu-l din ghearele sultanului, cît şi puterea măriei sale, deopotrivă cu mărinimia sa cavalerească. Măria-sa, pentru ofensa din cortul regelui, putea să-i ia viaţa şi să-l arunce în Dunăre. Cine s-ar fi întrebat unde-a pierit Iancu de Hunedoara, cînd însuşi regele său şi-a lăsat capul pe cîmpul de luptă ?

Vlad Dracul a meditat la spusele coconului domnesc. A meditat, dar împotriva soluţiei pe care i-o dicta propria sa apărare : putea să-l predea sultanului, îl putea ucide, simţind în Iancu pe duşmanul tăcut — împotriva acestor gînduri a ridicat cinstea cavalerească şi folosul pe care Iancu îl aduce luptei noroadelor împotriva otomanilor. Mărinimia şi clarvederea lui politică îl vor costa peste puţini ani viaţa. Iancu îi va-ntoarce mărinimia cu moartea. Deocamdată, eliberat din temniţă, înconjurat de o gardă călare şi plin de daruri bogate, dăruite cu mărinimie regească de Vlad Dracul, se-ntoarce prin Braşov în Transilvania. Şi-a pierdut cumnatul la Varna, alte rude în Transilvania. Şi-a pierdut cumnatul la Varna, alte rude în campaniile anterioare, el însuşi abia a scăpat cu viaţă.

În primăvara lui 1445 don Pedro Vasquez de Saavedra, urmat de nepotolitul său scutier, porneşte de la Bizanţ pe bordul caravelei rapide «Pescăruşul», proprietatea neguţătorului Mircea Voinea Bîrlădeanu, spre Cetatea de Floci, cu mesajul special adresat de contele Walerand de Wavrin, guvernatorului Iancu de Hunedoara, mesaj prin care chema la o nouă acţiune împotriva turcilor. Fie că galerele vor urca pe Dunăre, vor îmbarca oştirea maghiară şi o vor transporta la Bizanţ, de unde împreună cu bizantinii se va acţiona în însăşi inima Imperiului oto-

man, fie că se va duce o campanie pe Dunăre, cu forțele de apă și de uscat. Galerele stau gata de luptă. Probabil chestiunea strîmtorilor trebuia răscumpărată, atît dogele Veneției, cît și sfîntul părinte trăgîndu-se reciproc la răspundere și amîndoi îndreptîndu-și fulgerele împotriva comandanților flotei.

Cavalerul don Pedro Vasquez de Saavedra, străbun al neastîmpăratului hidalgo Miguel Cervantes Saavedra, fiul lui don Rodrigo de Cervantes Saavedra, din Alcaia de Henares, născocitorul nemuritorului Don Quijote de la Mancha — don Pedro deci a debarcat la Cetatea de Floci, a trecut pe la Tîrgoviște unde s-a prezentat voievodului Vlad Dracul — primăvara izbucnise în erupții de seve vegetale, decorînd livezile cu ninsoarea albă a florilor de cireș — și aici, în sala de arme, i-a expus planul campaniei. Voievodul și-a stăpînit gîndurile și temerile. O campanie pe teritoriul Bizanțului nu-l interesează. A văzut la ce sînt bune asemenea campanii. O campanie pe Dunăre, în care cu sprijinul flotei poate să recucerească Giurgiul, e altceva. Îi sugerează cu finețe cavalerului că țara e sleită de atîtea războaie, nu vede cu ce mijloace ar putea acționa departe de țară, dar aici, în hotarul ei, lucrurile s-ar putea schimba.

Cavalerul a ajuns la Alba Iulia, apoi la Buda, încîntat de primirea făcută la Tîrgoviște. Iată că nobilimea maghiară acceptă varianta Dunăre, însă cu două condiții: la întoarcere solia să-l convingă pe Vlad Dracul la participare efectivă ; iar la Constantinopol pe împăratul bizantin să-l elibereze și trimită în Ungaria pe pretendentul la tronul sultanului, Daud Celebi.

Între timp, Walerand de Wavrin ia marea cu direcția gurile Dunării. Don Pedro se felicită pentru abilitatea lui politică. Călărește sîrguincios în fruntea soliei burgunde spre Tîrgoviște, în laudele bravului său scutier. Ajuns aici participă la ceremonialul curții, se miră de bogăția harnașamentului care acoperă caii de oaste, admiră nestematele, blănile și aurăriile cu care sînt împodobiți ohabnicii geloși unii pe bogăția altora, dornici să se-ntreacă în podoabe, cai de oaste și arme. Prezența turcilor în Dobrogea, pieirea atîtor nobili unguri pe cîmpul de luptă, cotropirea Serbiei le pun probleme vitale. Dincolo de adversitățile dintre ei și ale tuturor cu voievodul se gîndesc la existența lor cea mai imediată.

Vlad Dracul acceptă o întrevedere cu Walerand de Wavrin. Don Pedro urmează să-l anunțe unde vor acosta galerele burgunde. Vlad Dracul zîmbește ironic. Va ști singur unde vor acosta galerele. La jumătatea lui iulie, căldură zăpușitoare, voievodul pleacă din răcoarea palatului domnesc la Isaccea. Galerele fuseseră semnalate de posturile de pază din Deltă. După ce se face așteptat cîteva zile, voievodul își ridică tabăra la Isaccea. Walerand de Wavrin este invitat la tratative, nu pe galeră așa cum sperase, ci în cortul fastuos al voievodului. Vlad Dracul se obligă să sprijine campania, pe uscat și pe apă. Oferă un sprijin flotei : 60 de dubasuri mari, pentru transport.

La jumătatea lui august acostează la Isaccea o flotilă compusă din trei galere papale și trei burgunde, venite de la Constantinopol sub comanda episcopului Francesco Condolmieri. Vlad Dracul intră-n tabără, pe malul românesc, în fruntea a 6 000 de sulițe. Îl are adjutant pe coconul domnesc Vlad. Oștirea e întărită cu două tunuri. Pe Dunăre coboară cele șaizeci de dubasuri cu lopătarii și cîrmacii lor.

Nopți de august, cu cerul bătut în peruzele. Focurile taberei, cîntecele oștenilor, naiul și cobza, strigăturile sînt noi și exotice pentru burgunzi. Galerele se leagănă pe parime, cu luminile de bord aprinse. Dunărea își foșnește valurile, reflectînd în apele verzui siluetele tremurate ale santinelelor proptite-n sulițe. În gabia vaselor veghează marinarii burgunzi. Ofițerii de cart poartă cuirase și coifuri cu panaș, obiecte cu totul nefolositoare în cazul unui naufragiu. Se fac planurile de campanie sub directa supraveghere a voievodului. Într-o dimineață cu lumină trandafirie, irizată de luciul Dunării, se sună pregătirea marșului. Galerele înfruntă curentul, cu lopătarii ferecați de banchete. Dunărea le dezvăluie miracolul sălciilor, al stîrcilor și-al amiezilor ei pline de voluptate. Pe malul stîng se urnește cavaleria Țării Românești. Se încearcă asaltul Dîrstorului, care rezistă. Turtucaia, cu palisade de lemn, e arsă. La o nouă întrevedere între comandanți, Vlad Dracul insistă să se cucerească Giurgiul, demonstrîndu-le occidentalilor importanța lui strategică pentru întregul teatru de acțiuni militare. Intuiește atmosfera de pe galere și le servește cavalerilor o gasconadă pe măsura trufiei lor :

— Avînd Giurgiul, femeile muntene, ele singure ar putea lua ţara turcească... numai cu fusele.

Oameni de spirit, burgunzii se hotărăsc pentru asediu. Fortăreaţa e aşezată pe ostrovul Sîn-Giorgiului. Cap de pod înfipt în glia Ţării Româneşti, deschide oricînd posibilitatea unei invazii în interior. Vlad Dracul pregăteşte asediul cu minuţie. O unitate otomană iese în zori din cetate, trece braţul de apă care izolează ostrovul şi atacă tabăra voievodului. E aruncată pe ostrov, după un corp la corp impetuos. Urmărită, scapă între ziduri. Oştenii capturează carele garnizoanei. Sosesc galerele şi asediul trece pe seama burgunzilor. Aceştia umplu carele capturate cu lemne (se taie sălciile de pe mal), le împing spre ziduri, adăpostindu-se în spatele lor. Tragerea archebuzierilor şi arcaşilor e ineficace. Iată primele care de luptă blindate sui generis, consemnate pe meleagurile noastre. Cum zidurile nu au deschizături, burgunzii sapă şanţuri în spatele carelor. Cu vinciurile şi trunchiurile de copac jucînd rol de rulmenţi, debarcă tunurile de pe vase şi le pun în baterie. Noaptea se instalează cu multă sudoare o bombardă grea, care zvîrle cu mare eficacitate pietroaie de Brabant. Asediul se inaugurează cu tragerea acestei *bombardae magnae*. Un detunet încununat de clăbuci de fum alb cenuşiu, cu miros puturos de salpetru. Pietroiul izbit în zid scoate un nor de praf. Peretele cetăţii se năruieşte în strigătele de mînie şi blestemele apărătorilor. Vlad Dracul îşi descoperă subit pasiuni de artilerist. Wavrin, politicos, îi cedează conducerea tragerii. Omite să-i explice că o asemenea bombardă trage patru pînă la zece lovituri pe ziua de luptă. Voievodul dovedeşte atîta zel, încît fără să mai ţină cont de indicaţiile tehnice pentru răcirea ţevii, grăbeşte ritmul pînă cînd plesnesc cîteva cercuri, ucigînd doi tunari. Asediul continuă, cu necazurile inerente stării armamentului. Bombarda dă alte incidente de tragere. Meşterii o tîrăsc la corăbii, unde-o repară. Tunurile aduse de Vlad Dracul în compensare bat pe deasupra zidurilor. În sfîrşit, se trece la înconjurarea zidurilor cu sarcini de lemne, pentru a fi incendiate. Asediaţii ar fi putut para manevra, dîndu-le foc pe măsură ce se aduceau sub metereze. Se întîrzie. Incendiul aprinde acoperişurile din interior. Ibrahim, comandantul cetăţii, trimite soli. Acceptă să capituleze, dacă comandanţii jură că garnizoana este lăsată să

treacă pe malul drept, cu arme şi bagaje. Walerand de Wavrin acceptă.

Iată ce se-ntîmplă în ziua şi noaptea următoare capitulării garnizoanei cetăţii Giurgiu, smulsă Ţării Româneşti încă sub domnia lui Mircea Voievod Bătrînul.

RĂZBUNAREA

Amiaz fierbinte de august. Galera papală «Santa Croce» ţine sub tirul rar al bombardelor din babord zidurile Rusciukului, în vreme ce alte două galere sub acelaşi pavilion sacru patrulează între malul turcesc şi ostrovul Sîngiorgiului, întărite cu zece naviculae valahe, înţesate de arcaşi. După fiecare salvă, episcopul Francesco Condolmieri, comandantul flotei papale, îşi scoate coiful spaniol — morionul — şi salută inamicul, fluturîndu-l în vînt. Pe ostrov se duc tratative pentru capitularea fortăreţei Sîn George — veche citadelă ridicată de Mircea cel Bătrîn, tatăl măriei sale Vlad Dracul, în care se încuibaseră oştenii semilunei. În aerul tremurător cu miros de fîn copt, de mîl, de peşte, de salpetru şi de zidărie afumată se tîrăsc şuviţe cenuşii de fum. Ienicerimea ieşită la metereze priveşte de sub coifuri forfota oştenilor brabantului în jurul bombardelor vîrîte în măşti de pămînt, întărite cu împletitură de nuiele. Cele cinci galere de Brabant, comandate de contele Walerand de Wavrin, se leagănă pe parîmele cu care fuseseră ancorate în lungul ostrovului. Velele scorţoase strînse, punţile pustii, lopeţile se odihnesc în lungul flancurilor. Numai pavilionul azuriu care flutură pe toate trei catargele şi marinarul din gabie însufleţesc navele cu provele sculptate în lemn de cedru.

La o bătaie de săgeată de fortăreaţă, oştenii ridicaseră un cort în care se ţine sfatul de război. De la cortul ascuns în spatele unei sălcii cioturoase pe care mişună roiuri roşii de vaca domnului, pînă la şirul celor patru bombarde, preţ de cincizeci de paşi, duce un şanţ adînc, pe fundul nisipos al căruia musteşte apa mîloasă şi galbenă de Dunăre. Cîteva harabale umplute cu lemne trase de-a curmezişul apără arbaletierii şi arcaşii. Laturile dinspre Dunăre sînt înconjurate de şăicile muntene, care lopătează pe loc. Un ienicer bătrîn coboară flamura verde a împăratului pe

7

mătasea căreia e țesută cu fir de aur semiluna și în locul ei agață un turban alb. Săgeți trase de pe ziduri stau înfipte în harabale, în leasa măștilor, în trunchiurile sălciilor. Un oștean apusean cu cuirasa străpunsă de săgeata unei arbalete zace într-o rînă, cu picioarele chircite și coiful căzut alături. Sîngele îi năpădise prin umerarele cuirasei, se scursese în nisip, se uscase, desenînd o pată întunecată pe firele de iarbă aspră. Tunarii se ațin în măști, unde curăță țevile bombardelor cu șomoioage de cîlți, legate în vîrful unei cozi de lemn. Au alături ghiulele cioplite în piatră de Brabant, atît de tari încît zidurile fortăreței fuseseră ciobite zdravăn, oriunde fuseseră lovite. La rădăcina lor fumegă încă maldărele de vreascuri cu care asediatorii arseseră cetatea. În bastionul central se arată imamul. Întors cu fața spre Mecca, strigă binecredincioșii la rugăciune, slobozind peste ostrov chemarea sălbatică a profetului. Forfota asediatorilor se potolește. Arbaletierii de pe îndepărtatele meleaguri ale Franței nordice ascultă înfiorați glasul acela cu inflexiuni necunoscute, aspre și misterioase.

În cortul căpeteniilor se află voievodul muntean Vlad Dracul cu fiul măriei sale, Vlad și cu bătrînul boier Neacșu de la Argeș, dascăl într-ale lătinei și războiului, contele Walerand de Wavrin, amiralul flotei cruciate și vestitul cavaler spaniol don Pedro de Saavedra. Stau pe scaune pliante de corabie, acoperite cu covoarele dăruite cruciaților de voievod. Vlad Dracul aidoma tatălui său, Mircea Bătrînul : cu fața rasă, mustățile negre, înspicate cu fire albe răsucite fuior, plete cărunte la tîmple, căzîndu-i în inele pe umerii de oțel ai platoșei. Frunte înaltă, sprîncenată, nas ușor coroiat, pomeți ososi, buze lacome. Își ține teaca de piele a săbiei cu ferecături de aur, între genunchi. E încălțat cu cizme roșii lucrate în pielăriile de la Sarai Batu, fără tocuri, cu pinteni de aur. De sub platoșă îi ies gulerul de mătasă albă a cămășii, tăiat în colțuri și mînecile smeurii ale coantășului. Coconul domnesc stă în picioare, în dreapta tatălui său. Contele Walerand de Wavrin, bărbat trecut de patruzeci de ani, blond, cu ochii albaștri, cu pletele, bărbița și mustățile făcute cu fierul și unse cu uleiuri scumpe, trăsături asprite de lupte și de vînturile mărilor. poartă cuirasă de argint aurit cu semnele heraldice bătute pe piept, o pelerină azurie din cea mai subțire mătase de Flandra, cizme ușoare de Cordoba, în care îi intră pantalonii spaniolești de un verde crud, cusuți cu șiraguri de mărgăritare. Înmănușat, își ține morionul încrustat cu arabescuri pe garda săbiei.

— *Mondieu !* Prințul s-a ținut de cuvînt. Iată, sîntem în a treia zi de asediu și fortăreața a capitulat.

Vorbește o franceză aspră, adresîndu-se tălmaciului, venerabilul boier Neacșu. Apoi rîzînd : Să vedem acum și cealaltă promisiune... frumoasele voastre femei, luînd țara turcească numai cu fusele...

Boier Neacșu tălmăcește. Vlad Dracul ascultă zîmbind.

— Numai cu fusele, dacă le-om da și noi o mînă de ajutor. Bine că i-am putut opri pe acești vajnici cavaleri la crucea asta a țării. Îmi cîntă inima, boier Neacșule, că am tăiat gheara păgînului înfiptă în inima noastră. Au să se hodinească în pace oasele părintelui meu, care înainte de a închide ochii mi-a poruncit, cu străşnicie, să nu am tihnă, pînă nu apuc iarăși Giurgiul. Tu, Vlade, cînd voi trece la cele veșnice, să nu uiți ce-ai văzut și ce-ai auzit astăzi... Acu, că cinstiții cavaleri stau și așteaptă sfatul nostru, spunîndu-le, boier Neacșule, că drept mulțumită pentru meșteșugul lor de război și sîngele oștenilor de l-au vărsat întru slava săbiei noastre, îi voi dărui cu bucate pentru tot războiul. Domniile lor vor dobîndi iataganele de pașale smulse de noi în luptă, iar sfinția sa episcopul papistaș să fie încredințat că nu-i asupresc pe călugărașii de la Cîmpu-Lung și că-i las slobozi prin țară... Că nu vor găsi oițe să se închine cu două degete, asta nu-i vina mea. Acum, eu zic să încheiem sfatul și să ridicăm tabăra. Spune-le că olăcarii Iancului mi-au vestit sosirea oștilor de la Ardeal, la gurile Oltului. Să ne grăbim, pînă nu se lasă ghețurile. Corăbiile au lipsă de scut și acela nu poate fi altul decît Bizanțul, cu toate desfătările lui. Aici iernile sînt aprige. Cu mătăsurile cu care sînt îmbrăcați, au să degere cînd s-o pune crivățul.

Boier Neacșu rostește o franceză bolovănită. Cavalerii încuviințează mulțumiți. Prințul se dovedește demn de legendele auzite pe seama lui. Pînă acum, colaborarea între flotă și călăreții valahi a fost plină de roade. Tot malul turcesc al Dunării de la Isaccea pînă aici a fost trecut prin foc și sabie. Sfîntul părinte va fi mulțumit. Contele Walerand de Wavrin mai are o singură dorință. Și-a dat cuvîntul de onoare subașului Ibrahim, comandantul fortăreței inamice, că-l va lăsa să se retragă neatins,

cu întreaga garnizoană. Doreşte să ştie care e părerea prinţului.

Nu bagă de seamă că-n ochii întunecoşi ai voievodului se cască adîncimi necunoscute şi sălbatice, de cum aude numele subaşului Ibrahim. Iată răspunsul măriei sale :

— Jur pe cinstea mea de oştean, că duşmanul va ajunge nestînjenit pe malul celălalt.

— *Caramba !* mormăie în bărbiţă don Pedro de Saavedra.... Asta nu spune nimic, sau pe Sfînta Madonă din Sanlucar, spune totul.

Cavaler vîrstnic, uscat, cu pielea pergamentoasă, părul tuns scurt, echipat cu o armură străveche, turtită de loviturile care-i aduseseră gloria, don Pedro de Saavedra luptase pentru Castilia sub toate cerurile cunoscute şi se alesese cu o straşnică boală de ficat.

Huruitul repede al tobelor şi o chemare prelungă de corn pun capăt sfatului, nu înainte de a se hotărî că se vor da onoruri militare garnizoanei înfrînte şi că în zori se vor ridica ancorele şi taberele pentru marşul asupra Nicopolului, locul de întîlnire cu armata lui Iancu de Hunedoara.

Pînă spre vecernie, oştenii apuseni ridică asediul. Bombardele sînt trase pe nişte suluri de lemn, cu bivolii trecuţi înot de pe malul românesc, pînă sub coasta galerelor, de unde sînt agăţate cu vinciurile şi urcate la bord. În stînga porţii se aliniază arbaletierii de Brabant, cu coifuri rotunde, platoşe şi pulpare de oţel. Stegarul companiei desfăşoară pînza albă, cu chipul sfintei Genoveva. În dreapta stau arcaşii domneşti. Poartă cuşme înalte de miel brumăriu, cu pene de gotcan, cămăşi albe strînse cu brîie de piele ţintate, sumane agăţate pe umărul sting, cioareci de aba cu împletituri de şiret negru, opinci din piele de porc sălbatic, nerăzuite de păr. Pînă la malul Dunării unde se leagănă zece dubasuri turceşti, se-nşiruie pe două rînduri oştile contelui şi ale măriei sale, într-o strălucire albăstruie de oţel, de coifuri, de halebarde, de suliţe, pe deasupra cărora flutură panaşele de la coifurile ofiţerilor, steagurile companiilor şi steguleţele galbene şi albastre în coadă de rîndunică, de la suliţele călărimilor domneşti.

Măria sa, avîndu-l în dreapta pe contele Walerand de Wavrin şi-n stînga pe don Pedro Vasquez de Saavedra,

cercetează alcătuirea şiragurilor de oşteni, prea tare ca să poată fi luată pe neaşteptate de vreun vicleşug al subaşului ; apoi lanţul şaicilor şi al galerelor care taie apele, despărţind ostrovul de cetatea Rusciukului, înţesată cu armiile păgînului. Cînd i se pare că nimic nu se poate întîmpla, se aşază la mijlocul şirului de călăreţi. Călăreşte un armăsar moldovenesc negru, cu părul luciu, harnaşat cu şa de safian bătută în ţinte de aur, cu scări de argint aurit şi frîu din piele roşie. La un semn al buzduganului domnesc, buciumaşii dau glas, urmaţi de toboşarii Brabantului. Sună trîmbiţele de alamă ale crainicilor de pe vase. Le răspund cornurile ienicerilor. Podul cetăţii se lasă jos huruind din lanţuri, porţile se dau în lături şi oastea împărătească se arată în lumina sîngerie a asfinţitului. În faţă merge subaşul Ibrahim, bărbat înalt, cu faţa galbenă, vicleană, înconjurată de o barbă rară, galben-roşcată. Are ochi urduroşi, cu pleoapele umflate. Străluceşte tot în ceaprazuri de aur, ca şi cînd n-ar fi un oştean învins, ci o paşa plină de glorie. Şalvarii de mătase verde îi intră în cizmuliţe galbene, persieneşti, cu vîrfurile întoarse. Poartă cuirasă de Damasc, coif cu plasă de zale la ceafă şi gurgui de oţel, iatagan şi pavăză. Îi urmează patru şiruri de toboşari, alte trei de cornişti, apoi se-nşiruie ienicerii bătrîni de cetate, înzăuaţi, crîncenі, cu bărbi albe. Calcă rar, legănîndu-şi iataganele. Unii plîng. Li se văd lacrimile scurgîndu-se sub streaşinile de oţel ale coifului. După ei vin cadînele, cu bocceluţele la spinare, altele tîrîndu-şi copiii de mînă. Se scurg încet, lipăind mărunt prin nisip cu picioarele mici încălţate în conduraşi, numai văluri şi şalvari, stîrnind lăcomia oştenilor de pe margini. La urmă ies topciii, tunarii sultanului, altă odă de ieniceri de cetate, pedestraşi yaya, robi bulgari. Cînd subaşul Ibrahim ajunge în faţa măriei sale, se opreşte şi se închină cu mîna la inimă, la buze şi la frunte, iscodindu-l de sub plasa de oţel, care-i căzuse pe obraz. Măria sa cată în zare. Subaşul îşi stăpîneşte un oftat de mulţumire.

— Cîine ! gîndeşte. Ţi-a luat Alah vederile !... Apoi trece mai departe, urmat de oastea sa, ridicînd de sub picioare o pulbere măruntă din care amurgul ţese pînze străvezii de aur. Pe poarta rămasă pustie, dau năvală cîţiva zeci de trenţăroşi. Rămîn o clipă buimăciţi de lumină, gemînd din rărunchi, apoi se prăbuşesc la scările

măriei sale, bătîndu-şi frunţile de nisipul încins, cu miros de ierburi strivite.

— Măria-ta !... Măria-ta ! Doamne Dumnezeule !

— Să fii binecuvîntat în vecii vecilor !

— Miluieşte-ne, doamne !

Hohote de plîns. Sughiţuri. Pumni izbiţi în piept. Pumni uscaţi, negri, îmbîcsiţi de jeg, cu unghiile cît cângile. Piepturi coşcovite, uscate, numai oase. Cămăşile, zdrenţe netrebnice. Bărbi pînă la piept, sălbatice. Buze scofîlcite. Plete în care roiesc păduchii. Ochi nedeprinşi cu lumina. Avînd în ei umbrele spaimei. Ale bucuriei. Ale nebuniei.

— Măria-ta ! Măria-ta !

— Te cunoaştem, măria-ta !... Eu sînt călăraşul Ion Dobrin, de-am căzut la Varna.

— Eu sînt comişelul Ionaşcu de la Vîlcele, măria ta, al de-a căzut rănit la Petreţ.

— Eu sînt... Eu sînt... Eu sînt...

Sînt acolo călăraşi şi vînători domneşti, de-a valma cu rumânii robiţi în preajma raialei, cu obcinaşi de pe Lotru, robiţi de Mezid begul de la Vidin cînd a călcat Ardealul, bărbaţi care-şi apăraseră muierile de robie şi căzuseră în arcanele năvrapilor, o fărîmă din ţara urgisită an de an. Vlad Dracul oftează, făcîndu-le semn să se ridice.

— Duceţi-vă la serdarul Tudora să vă scrie la oaste. Să vă dea haine şi de mîncare...

Oştenii din linii se căinează. Privesc cu ură la turcii care se urcă în dubasuri. Deodată un strigăt ascuţit de muiere, un ţipăt plin de spaimă şi de dragoste sfîşie clipa aceea de reculegere, cînd nu se aud decît icnetele robilor, caii muşcîndu-şi zăbalele şi valurile Dunării spărgîndu-se de maluri.

— Gheorgheee ! Mă Gheorghiţăăăă, nu ne lăsaţi măăăă !

Toată suflarea ostăşească se întoarce spre dubasuri. Una dintre femeile înfofolite în văluri sare pe mal în clipa cînd dubasul zvîcneşte spre larg. Cade grămadă cu picioarele în apă. Zgreapţănă cu mîinile albe pietroaiele ţărmului. Apa îi udă şalvarii. Vălul i se trage pe ceafă. I se vede obrazul chinuit de frică. Iată că o altă muiere, care se dovedeşte pe loc a fi oştean, scoate un iatagan de sub feregea. Îi ia capul dintr-o lovitură, plecîndu-se

peste marginea dubasului. Mîinile mai zgreapţănă pietrele chircindu-se, apoi trupul şuvoind de sînge se rostogoleşte în valuri, plutind repede la vale. Capul înfăşurat într-o cunună de păr negru rămîne pe mal, privindu-i cu ochii holbaţi şi gura încremenită de moarte. Coconul domnesc Vlad dă pinteni. Înainte ca cei de faţă să-şi tragă sufletul, descalecă, culege capul acela însîngerat şi i-l închină măriei sale, fără să spună o vorbă.

Dubasurile plutesc repede spre malul turcesc. Amurgul învîlvorează cerul. Apele Dunării ard mocnit. În cerul înalt, străveziu, verde ruginiu, trece un bîtlan, vîslind rar din aripile lui cenuşii.

Miezul nopţii pe ostrovul Sîngiorgiului. Un fulger taie marginea zării, făcînd să strălucească o clipă armele străjilor din foişoarele cetăţii. Se aud numai foşnetele valurilor, strigătele marinarilor burgunzi din gabie şi topindu-se în noapte, ca un glas de taină al ierburilor, al pietrelor şi nisipurilor, poruncile coconului domnesc Vlad, trecute din om în om pînă la capătul ostrovului. Sînt îndesaţi aici două mii de călăreţi, cu snopi de trestie legaţi la oblîncuri. Peste ape se lasă un clopot greu de aer cald, vîscos, îmbibat de mirosul cailor, al şeilor, al catranului cu care apusenii şi-au călăfătuit galerele. Vlad se ridică în scări. Îşi muşcă colţul buzelor. Potrivit de stat, smead, ochii îi fug mereu într-o lăture, cu o căutătură vicleană. Nimeni nu ştie că a sărutat buzele moartei şi că buzele acelea miroseau a trandafir. Măria-sa i-a cerut să-şi înfigă sabia în inima subaşului... Ibrahim a fost acela care i-a ademenit pe măria-sa, pe Radu şi pe el, trecîndu-i Dunărea la Adrianopol, ca să-i cetluiască mai apoi în lanţuri şi să-i lepede în temniţele sultanului. Cîţi ani de temniţă în pîrgul anilor ? Ochii verzi ca ai rîsului bat scurt într-o parte. Vine furtuna. Privirea i se limpezeşte. Alt fulger, de data asta tivind gurguiul de smoală al unui nor, luminează ostrovul, smulgînd întunericului obrajii călăreţilor, licărind în alămurile frîielor, în tecile ferecate ale săbiilor, în ochii mari ai cailor. Vlad apucă să zărească umbra tatălui său plecată peste crenelul unui foişor. Zmuceşte frîul. Bate uşor cu pintenii. Îşi împinge calul în apele Dunării, în clipa cînd o trîmbă de aer rece, mirosind a munte, se rostogoleşte peste luciul smolit al undelor.

Vlad își îndeamnă calul pieziș pe sforul apei, în așa fel încît să iasă dincolo de ostrovul Slobozia, pe o limbă de nisip cercetată de cu ziua. Fornăitul cailor se pierde în huruitul greu al tunetelor. Două mii de călăreți șerpuie pe Dunăre, sub goana norilor care împînzesc cerul. Vîntul ridică valuri scurte. Le spulberă spuma în obraji. Caii înoată tremurînd. Deodată furtuna de vară se dezlănțuie chiuind. Vlad o primește cu nările fremătînd. Ochii de sălbăticiune se holbează în noapte. Ar vrea să chiuie și el, ca o înfruntare a firii, a dușmanului, a lumii întregi. Îl trec furnicături ciudate prin întreg trupul. Din coama calului se scurg scîntei albăstrii. Mii de șerpi luminoși săgetează în adîncul apelor. Acum se pornește ploaia. Ploaie deasă, piezișe.

Împunge noaptea biciuindu-i obrazul. Îi năclăiește pletele. Calul se luptă din greu cu puhoiul. Legăturile de trestie îi țin spinarea afară. Vai de călărețul care nu și-a strîns bine snopii la oblînc.

I se năzare din neguri coama țărmului bulgăresc. Călăreții se-mpînzesc cale de-o leghe. Ies la mal cîte opt. Cîte zece. Sar din șei. Dezleagă snopii. Lasă caii să se scuture. Să-și tragă sufletul. Încalecă grăbindu-se acolo unde-i cheamă glasurile stegarilor și cetașilor. Iscoadele trecute pe urma turcilor aduc vestea că Ibrahim a legat tabără într-o vîlcea împădurită, la un ceas de Rusciuk. Că a repezit patru ieniceri la cetate... Muierile sînt strîmtorate în mijlocul taberei. La colțuri, ienicerii au aprins patru focuri mari. Jumătate stau în tabără, jumătate fac de strajă. Nu-i chip de apropiat decît tîrîș... Coconul Vlad ascultă cu luare-aminte. Poftește să vadă cu ochii lui întreaga alcătuire a taberei... Călărește la trap, singur, pe urma iscoadei, vreme de un ceas și mai bine. Cerul se limpezește. Descalecă la marginea unui crîng. Își vîră caii în bunget, apoi se furișează printre lăstari, pînă simt în nări miros de fum. Iscoada se tîrăște pe pîntece și coconul domnesc o urmează neauzit. Hainele ude i se lipesc de trup. Frigul dimineții începe să-l strîngă între umeri. Ies la gura unei poiene. Cîteva umbre stau chircite la rădăcina unui stejărel.

— Straja întîi, șoptește iscoada.

În spate se vede licărind un foc ascuns după o perdea de tufani.

— Straja a doua.

Ocolesc poiana, luînd-o de-a bușilea în rîna malului. Crîngul se arcuiește, strecurîndu-se printr-o gîtuitură într-o vîlcică largă, la capetele căreia ard focuri mari, străjuite de ieniceri în arme. Mijlocul vîlcelii zace în umbră și în liniște. Un zîmbet rău se fugărește pe obrazul coconului domnesc. Ibrahim veghează cu spaima în suflet. Lasă-l să vegheze. Să se pîrpălească. Se întoarce adulmecîndu-și urmele. Ajuns la oșteni, le poruncește încălecarea. Călărește drept spre miazăzi, intrînd în țara dușmanului, ocolesc pînă-n preceasul zorilor, strecurîndu-se spre Rusciuk aidoma unei oști de umbre. Vlad cu cincizeci de călăreți domnești își culcă caii în lăstărișuri. Ceilalți se împart în două pîlcuri. Unul tare de peste o mie de războinici sub căpitanul Vlaicu Alună, închide drumul Rusciukului, cu porunca să treacă prin foc și sabie mahalalele tîrgului, celălalt sub cetașul Ion Zimbru, să se ațină gata de năvală, într-o livadă cu fîneață. Toate mișcările se fac la pas, cu picioarele cailor învelite în zdrențe, folosindu-se perdelele de bunget și firele de vale cunoscute iscoadelor. Zorii trandafirii, ciocîrliile și pitpalacul nu iau în seamă călăreții topiți în frunzare. Nu-i ia în seamă nici subașul Ibrahim, care veghease toată noaptea, ascultînd des cu urechea lipită la pămînt, adulmecînd spre Dunăre, scrutînd întunericul. Dacă cîinele de Giafar nu s-ar fi pripit să reteze capul roabei, ar fi fost mai liniștit. Feciorul de cățea nu l-a cunoscut. Alah ! Rugăciunea... Să se strîngă tabăra. Odele să intre în tocmeală de marș. Muierile la mijloc. Caraulele pe margini. Iscoadele în față, la vederea străjii întîi. Cum bagă de seamă ceva să dea de știre. Subașul urduros trage în piept aerul proaspăt. Împărăția lui Alah e veșnică și el o slujește cu credință. Ghiaurii vor cădea sub sabia profetului. Avuțiile și muierile lor vor fi ale binecredincioșilor. Viața e frumoasă și el e mulțumit pînă-n adîncul inimii... Dar ce-i asta ? Pe barba profetului !

— În linie de șase rînduri ! răcnește subașul, smulgîndu-și iataganul.

Ciocîrliile se tupilează în ierburi. Pămîntul răpăie înfundat. Un snop de călăreți răsare ca din pămînt, retează capetele caraulelor din aripa stîngă, intră între muieri și ieniceri, fluturîndu-și palele albăstrii, cu sîngele proaspăt șiroind.

— La pămînt ! La pămînt ! strigă coconul domnesc. Dar muierile n-ascultă. Muierile își leapădă feregelele. Muierile sar ca diavolițele asupra unei băbătii grase. O ucid cu unghiile. Muierile apucă iataganele ienicerilor hăcuiți. Dau iama chiraind și suduind. Ienicerii bătrîni intră în careu, apărîndu-și piepturile cu scuturile. Nu li se văd decît ochii fulgerînd de sub coifuri și lamele late ale iataganelor. Un zid de iatagane, mișcîndu-se hotărît împotriva călăreților care se-ntorc la galop. Coada coloanei aleargă asupra răzvrătiților. Alah ! Ghiaurii sînt niște demoni blestemați. Trec în goană, se pleacă pe oblîncuri, cuprind muierile de mijloc și le saltă în șa. Alții descalecă și-nhață copiii. Unul singur, fecior de șacal, le iese în cale... Vlad gonește turbat. În fața zidului de iatagane, dă pinteni. Calul zboară peste capetele ienicerilor, prăvălindu-se în mijlocul careului. Sabia ageră taie fulgerător, curățind locul. Pînă cînd copiii lui Alah să se desmeticească, iată că se arată trîmba cetașului Ion Zimbru. Cetașul își fulgeră spada grea în lumină și trîmba se rupe în două. Un vîrf se-mplîntă în careul avangărzii, celălalt spintecă grosul și ariergarda coloanei turcești, venind în ajutorul coconului domnesc. Săbiile caută șuierînd gîturile, acolo unde tăișul poate să se strecoare între coif și cuirasă. Vîlcica se umple de zăngănitul armelor, de tropote și de nechezat, de gemetele muribunzilor. Ienicerii hăcuiți se tîrăsc pe sub pîntecele cailor, despicîndu-le burțile cu hangerele. Innebuniți de durere, fugarii își calcă mațele în picioare. Călăreții luptă cu neîndurarea în ochi. Copleșiți, sfîrtecați, spintecați, ienicerii leapădă armele. Îngenunche. Coconul domnesc îl înghesuie pe subașul Ibrahim sub un gorun. Sare din șa, vînturîndu-și sabia în fulgere scurte.

— Mă cunoști, subașule Ibrahim ?

— Cîine, gîfîie turcul. Se apără greu de ploaia loviturilor.

Oțelele se lovesc. Scot scîntei. Din ce în ce mai repede. Alah ! Nimic nu-i veșnic pe pămîntul ăsta. Vîrful săbiei îi intră în beregată, țintuindu-l de trunchiul gorunului. Țîșnește un val de sînge. Genunchii se-nmoaie. Coiful îi cade la picioare. Coconul domnesc își lasă sabia înfiptă în gorun. Își șterge obrazul nădușit. Sub lumina catifelată a zilei i se deslușesc trăsăturile ascuțite, colțuroase, buzele

roșii, sprîncenele groase, ochii care-i fug de pe lături. Ienicerii se tînguie jalnic.

— Aman !... Aman !...

Ridică mîna. Săbiile oștenilor cad pe gîturile plecate.

— Să se tocmească purcoaie de capete. Să se facă numărătorea... Cetașe Zimbrule ! Poruncesc să se ciopleascǎ gorunul acesta în chip de țeapă. Poftesc să-mi trageți în ea hoitul subașului. Dumneata taie o fîșie de turban și moaie pana asta în sînge... Vreau să scriu un răvaș. Să-l agăți de pieptul răposatului Ibrahim... Morții noștri suiți-i în șa și duceți-i la Dunăre. Îi așteaptă șeicile. Luați și muierile... Aha ! Căpitanul Vlaicu Alună și-a început meșteșugurile... E bine să se cunoască mîna noastră pe aceste locuri.

Dinspre Rusciuk se aud bubuituri de bombardă. Deasupra luncilor izbucnesc clăbuci negri de fum. Coconul domnesc privește focul cu ochii lui verzi de rîs, privește munca oștenilor care clădesc capetele cu globul ochilor năclăit de sînge, se bucură văzîndu-i cum își împart armele învinșilor, se bucură mai tare auzindu-i pe cei care ciopiesc gorunul cu iataganele, apoi cum Ion Zimbru îi aduce un coif plin de sînge și fîșia de turban, se așază pe trupul unui ienicer, își pune o pavăză pe genunchi, netezește mătasea și începe să aștearnă cu măiestrie, înfloritele slove turcești :

«Să se știe că răzbunarea și mînia noastră, așa are să vă ajungă pe toți și că nu răbdăm stăpîn și jug și rușine acum și-n veci vecilor ! Am scris-o io Vlad Basarab, fiul părintelui meu Vlad Voievod, după porunca măriei mele. Amin.»

Ciocîrliile se ridică în slavă. Un vîntișor dulce tălăzuiește peste vîlcea miros de flori și fîn copt.

CÎTEVA COMENTARII ALE COCONULUI VLAD, LA EXPEDIȚIA FLOTEI PE DUNĂRE

Încă din închisoare, cînd stătea în fortăreață la Egrigöz și nu vedea decît zăbrelele, cerul cu nopțile, cu seninul și arar primăverile și toamnele cu cocorii ; cînd n-auzea decît pașii străjilor, strigătele imamului și noaptea che-

mările stolurilor de gîşte sălbatice, încă de atunci îşi însemna gîndurile care-l frămîntau. La amiază se-nvăţase să stea de vorbă cu vrăbiile. Le punea fărîmituri în pervaz. Ele veneau, se gureşau pe-acolo, iar un porumbel alb sau poate o porumbiţă se-nvăţase într-atîta cu el, încît i se suia în palmă, pe umăr, îi guruia de-ale ei şi se ducea, ca să se-ntoarcă flămîndă. Odată a dat buzna, săgeată. Prin faţa zăbrelelor a trecut fulgerat, o umbră. Inima porumbiţei bătea repede. I-o simţea în palmă...

Ibrahim şi-a luat pedeapsa. Tatăl său e prea larg, prea bun şi prea cavaler. Nu vede cum omenia e primită cu neomenie, cum şleahurile ţării sînt pline de nemernici şi calici, cum scursura oştilor care se perindă pe-aici a umplut mahalalele tîrgurilor cu furi şi ucigaşi.

În dreptul Rusciukului, trei bătrîni venerabili vin pe-o şaică la ţărmul românesc. Cad la picioarele măriei-sale. Cer ajutor pentru aproape douăsprezece mii de bulgari, strînşi de turci între iatagane. Auzind de sosirea oştilor, s-au răsculat. Turcii îi descăpăţînează fără judecată. Se vor mira foarte episcopul şi contele Walerand de Wavrin. Aşa ceva nu le-a fost dat să vadă. Măria-sa Vlad Dracul trece Dunărea, înot, cu 4 000 de călăreţi, sub provele galerelor burgunde şi papale. Îi scapă pe bulgari. Le dă slobod să se aşeze în Ţara Românească. Marşul în susul Dunării nu spune nimic. O izbîndă : Giurgiu. Altceva ? Falâ deşartă. Turcii nu pot fi învinşi, bătîndu-li-se cîteva cetăţi de margine. Între 7 şi 12 septembrie, flota urcă de la Rusciuk la Nicopol. Turcii de la Nicopol o primesc cu salve de artilerie. În faţa zidurilor au scufundat vase vechi. Măria-sa înconjoară cetatea, la Turnu. Degeaba cerceteazâ Francesco Condolmieri şi Walerand de Wavrin zidurile Nicopolului. Se văd de aici gurile bombardelor lucind în acest septembrie de aramă, cu cerul străveziu şi funigeii plutind leneş deasupra apelor.

Într-o dimineaţă îi cere lui Walerand de Wavrin să-l îmbarce. Îl ia cu el pe veherabilul logofăt de taină. Neacşu. Îi spune lui Wavrin că aici, la Nicopol, pe cîmpia aceea zac sub movile oasele cavalerilor apusului, spîrcuiţi sub ochii moşului său Mircea Voievod şi ai acestui nobil de faţă.

Walerand de Wavrin intuieşte perfect situaţia. Are un zîmbet forţat, în spatele căruia se citeşte jena şi poate teama. Întîlnirea cu oştirea Iancului nu este cordială. Coconul Vlad îşi spune că va trebui să vegheze. Iancu pare hărţuit, nu prea dornic de luptă. Cu toată puterea lor, nu pot lua Turnu. Noaptea pe ceaţă, turcii trec Dunărea cu întăriri şi merinde. Galerele dorm pe ape, negre, neputincioase. Măria-sa ştie ce-nseamnă iernile pe Dunăre. Dacă-ngheaţă, apusenii se dau prinşi de vii în mîinile ienicerilor. Ţara e secătuită. Merindea vine greu. În sus, Dunărea e sălbatică şi lacomă de sufletele navigatorilor.

Nu greu de convins, cei doi comandanţi de flotă se despart de măria-sa şi de Iancu Corvinul. Iau calea Bizanţului, lăsîndu-se să alunece pe apele Dunării, mohorîte.

S-a văzut că se pot îmbina mişcările călărimilor cu ale navelor, că se pot alcătui coaliţii din multe noroade ; dar mai ales s-a văzut că oşteanul Ţării Româneşti luptă cu izbîndă şi-nsufleţire atunci cînd simte sub talpă pămîntul strămoşesc. S-a mai băgat de seamă că apusenii vor să scoată castanele din foc cu mîna răsăritenilor, ca mai apoi să vină la de-a gata. Că pentru asta nu cruţă nici laudele, nici trîmbiţele, dar ca nişte negustori ce se află, nu vîră-n foc nici banul, nici oşteanul. Ar fi dorit ca cele 14 galere să apuce strîmtorile, să deschidă drum spre neguţătoriile cu inima Asiei, poate cu Chitaii, dar pentru asta ar fi vrut să-i vadă căzînd pînă la unul pe oştenii Iancului şi-ai măriei-sale.

În Ungaria nemeşimea se războieşte pentru scaunul bietului Vladislav. Murad II l-ar lăsa în sarai pe Mahomed, dar acesta s-arată bicisnic, dornic de desfăt şi beţiv.

...La Tîrgovişte.

Iarna cu vînători, cu sărbătoarea Crăciunului şi a Bobotezei. Primăvară, vară, toamnă prin livezi şi vii, iarnă. Coconul Vlad la o vînătoare, sus prin codrii de sub Ezerul Mare. Olăcar cu calul spumă. Iancu, vrăjmaşul, a intrat în ţară fără veste, cu Dan Vladislav, fugit pe la făgărăşeni. Măria-sa n-a apucat să strîngă oaste. L-au ajuns vrăjmaşii la Bălteni. Din porunca lui Dan, i-au tăiat capul. Lîngă capul tatălui, a căzut şi capul lui prîslea, Mircea... Acolo-n zăpadă au căzut, fără judeţ şi fără cinstea ce se cuvenea unui viteaz. Vlad se strînge-n el.

— Ce porunceşte, măria ta ?

— Caii !

De aici încolo, începe o altă odisee. Aceea a lui Vlad Ţepeş.

ŞOIMUL

1

Un atac de apoplexie îl răpune pe Murad II, în 1451. Mahomed II se urcă în scaunul sultanilor la 21 de ani. Răspunderea îl schimbă radical. Inteligent, fin, cizelat, cultivat la ştiinţele şi artele răsăritului şi apusului, se vrea aidoma lui Caesar şi Alexandru. Cunoaşte mai multe limbi. Noaptea, în cabinetul de lucru, studiază pirotehnya cu Orban, român ardelean, inginer de talent, plecat din slujba bizantinilor, răi platnici. Amintirile dulci ale saraiului, primăvara, cînd femeile din harem îl desfătau cu cîntece şi dansuri voluptoase sub chiparoşi, rămîn doar amintiri. Stă zile-ntregi pe şantierul noii cetăţi pe care-o ridică în malul european al Bosforului. Cu Suleiman-Bedr-ad-Din discută tezele hurufiţilor — sectă secretă din Horassan, vădit antifeudală, care propovăduia comunitatea bunurilor materiale şi egalitatea socială. Iscoade dintre dervişi îi spun că orăşenii musulmani, meşteşugarii şi calfele au trecut de partea ereticilor hurufiţi. Sultanul meditează cu privirea pe turlele aurite ale Bizanţului, în vreme ce apele Bosforului spală stîncile malului cu vuiet surd. Dinspre Anatolia, patria lui străveche, adie miresmele aspre ale stîncilor încinse, ale platourilor aride, ale măslinilor tupilaţi în văile fertile. Orban îi spune în italiană, că o armată fără arme de foc este o armată moartă şi că el însuşi, după ce fonderiile vor fi gata, poate să toarne cel mai mare tun din lume. I l-a prezentat pe messer Giacoppo Giachetti, purtătorul de cuvînt al coloniei genoveze Galata, aşezată încă din 1261 pe malul nordic al Cornului de Aur. Perfizii genovezi se oferă în schimbul libertăţii lor comerciale să uşureze sultanului intrarea în Constantinopol. Este vizibil că măria-sa pregăteşte asaltul general şi e de dorit, ultimul şi cel definitiv.

Vasele lui Mircea Voinea Bîrlădeanu trec spre Isaccea şi Cetatea de Floci, cu postăvărie de Flandra, mirodenii, vinuri de Chios în primăverile lui 1452 şi 1453. Caravela «Pescăruşul» acostează la Chilia. Un matroz aducînd mai curînd a călăreţ după picioarele crăcănate, îşi schimbă hainele la hanul «Trei ulmi». Hangiul Nicolaie Istrati şi prea frumoasa hangiţă Măghirana îl primesc într-o odaie din fund. Scot din ladă cizme cu pinteni, coantăş de urşinic, sabia, arcul, cucura cu săgeţi — transformîndu-l pe loc în cetaşul Ion Zimbru care-ntreabă de negoaţele tătarilor şi de veştile de la Moldova.

Aşa află coconul Vlad de asediul Constantinopolului, la moşia coconului domnesc Ştefan, feciorul viteazului Bogdan, răpus de Petre Aron Vodă la Răuseni. Acest Ştefan stătuse în scări alături de voievodul Bogdan, tatăl său, atunci cînd la Podul Crasnei, acesta a hăcuit oştile panilor venite să-l urce-n scaun pe Alexăndrel.

La această moşie din Ţara de Jos, aşezată în codrii dintre Prut şi Siret, mai sus de Drăguşeni, coconul Vlad, mai încercat de viaţă, povesteşte coconului Ştefan întîmplările petrecute de el în captivitatea sultanului, luptele cu turcii, apucăturile apusenilor, pieirea tatălui său. Cei doi meditează asupra stării lor, asupra destinelor, pînă acum atît de asemănătoare. Iernile sînt lungi, cu spulber de omături, cu şuierul crivăţului sub streşini. Cînd nu ies la vînătoare, adună ştiri pe care le aduc oameni de credinţă, mai ales cei trimişi în lume de coconul Vlad. Căpitanul Vlaicu Alună a fost odată la Buda ; acum e aşteptat să vină de la un prieten al său, pîrcălab al cetăţii Mehadia.

După sfatul coconilor, unul os din osul lui Mircea Bătrînul, celălalt şi el nepot al lui Alexandru cel Bun — faţa Evropei, a Ţării Româneşti şi-a Moldovei, s-a schimbat.

Domniile lor băgaseră de seamă că la cruciatele propovăduite de papa şi comandate de Iancu de Hunedoara nu s-au mai prezentat sub steaguri cavalerii apusului, ca-n vremea lui Mircea. Că înşişi nemeşii unguri nu mai stau în fruntea banderiilor ; că genovezii şi veneţienii sînt cei care se avîntă în aceste întreprinderi, împreună cu raguzanii şi că în general nu se mai aude în Evropa tropo-

tul miilor de cai, nu se mai vede fluturarea flamurilor cu semnele heraldice ale cavalerilor şi că în oştire se-nrolează tot mai mulţi lefegii de toate neamurile.

Domniile lor mai bagă de seamă că aici, ca şi-n Ungaria, ca şi-n Polonia, se simte tot mai aprig puterea ohabnicilor, nestatornicia lor, fuga după averi, după braţe de muncă, tulburînd adînc viaţa obştii şi a ţării. Că lîngă scaun nu stau cu credinţă decît moşnenii şi răzeşii, vitejii, mărginaşii scutelnici şi tîrgoveţii, mai ales atunci cînd domnia le deschide tîrguri, lasă vămile în seama lor şi-i ocroteşte în negoaţele de peste hotare.

Se mai vede că de pe moşiile mari, ohabnicii stîrpesc şi ard pădurea. În locul ei pun grîu şi cresc vite, grîul şi vitele au preţ mare la tîrgurile din Transilvania, Ţara Leşească şi chiar în împărăţia sultanului. Ba, se pare, turcul e bucuros să cumpere grînele şi vitele, mai ales oile — de-aici, că le duce mai uşor peste Balcani, la Adrianopole sau acolo unde are lipsă — în Anatolia cea săracă şi-n cetăţile din Grecia. Ohabnicii cîştigă averi şi-atunci sigur că rumânesc cu sila, cu sabia şi cu martori mincinoşi satele de moşneni din preajma moşiilor, că sporesc claca şi-i leagă pe rumâni de glie cu gîrbaciul.

Satele se vînd şi cumpără cu de cinci ori preţul de la-nceputul veacului.

Sînt ohabnici care uită dreptul de strămutare al rumânilor, îi muncesc cu fierul roşu şi-i ţin sub privegherea vătafilor ca pe robi. De unde să poată strînge voievodul oştire ? Că ohabnicii nu-i slujesc după datină, nu vin cu cîţi oşteni cere legea pămîntului şi moşneşimea cu răzăşimea e tot mai puţină şi mai prigonită. Se vede că este bine ca la curte să fie o strajă puternică pe lîngă trupul domnului, cu care să poată ţine piept pînă la strîngerea oştirii.

Ohabnicii, s-a văzut în divanele domneşti, ar vrea să lege mîinile voievodului, iar ei, acolo pe ohăbniciile lor, să aibă puteri depline. Dacă le vine lor, să-ncheie tratate cu cine le vine.

În iarna lui 1452 spre 1453 coconii Vlad şi Ştefan simt din oamenii de credinţă, că Petru Aron le adulmecă urmele. Iscoade de-ale domniei se văd tot mai des la tîrg la Tecuci, ba şi la Corod şi Cudalbi. Aşa că într-o zi de duminică ies din sat în vederea obştei, într-o sanie la codîrla căreia sînt legaţi povodnicii, caii de şa. După sanie

vin alte trei cu merinde, arme, şube şi cele trebuincioase pribegiei.

Nu se pribegesc încă. S-adăpostesc la un unchi îndepărtat al lui Ştefan, un răzăş înstărit din ţinutul Fălciului, dincolo de Prut, la Hăsnăşenii de pădure. Acolo au lăsat vorbă să le vină oamenii de credinţă. N-au făcut rău. Pe la sfîrşitul lui februarie, încă iarna cumplită, cu viforniţe păgîne ; la aprinsul opaiţelor, conacul este călcat de panţîrii leşi ai ucigaşului Petru Aron. Negăsindu-i pe cei doi coconi domneşti, panţîrii pradă şi pun foc. Cînd află de forţele cu care Mahomed II asediază Constantinopolul, Vlad îl determină pe Ştefan să treacă în Transilvania şi să facă apel la conştiinţa lui Iancu de Hunedoara. La sfatul căpitanului Vlaicu Alună, întors de la Mehadia, unde era pîrcălab cavalerul Iosîm Bîta, albit şi el în lupte, nu se prezintă direct la Iancu, ci de la cetatea Sibiului se trag în Haţeg şi de-acolo fac cunoştinţa nemeşilor români, dintre neamurile Iancului, interesaţi de povestirile tragice ale vieţii lor, ruşinaţi mai ales faţă de feciorul prea viteazului şi nobilului voievod Vlad Dracul.

2

Zorii zilei de 29 mai 1453. Tunul de 700 de tone turnat de inginerul Orban trage cea din urmă lovitură. Cei 100 000 de oşteni otomani pornesc la asaltul Bizanţului. Genovezii îşi îndeplinesc făgăduiala. Trădează oraşul în care-au prosperat vreme de două veacuri. Constantin XII Dragases, împăratul, moare pe ziduri, cu spada în mînă. Încep luptele de stradă şi masacrul.

Hambarele porturilor de la Mare şi Dunăre se umplu cu cereale, rod al noilor unelte agricole din Polonia. Fenomenul e sesizat cu abilitate de Mircea Bîrlădeanu, care ar fi vrut să se stabilească la Chilia. La sfatul voievodului, atunci cînd Mahomed aduce ordinea cea mai severă în Constantinopolul jefuit cumplit, adică o dată cu transferarea populaţiei oraşului Axara din Asia Mică, a grecilor din Moreea, armenilor şi evreilor (oraşul depopulat, cu bărbaţii stivuiţi în mormane de cadavre, cu 60 000 de locuitori tîrîţi în robie — rămăsese pustiu), Mircea Voinea Bîrlădeanu ridică velele şi cu cele trei caravele pline

de ceară, seu, miere de albine, sare, blănuri și vinuri — unele chiar de pe moșiile coconilor pribegi, pune prova pe noua capitală a Imperiului otoman, Istambul.

Spre Țara Românească și Moldova ferită de călcările akingiilor, pornesc noii negutători, ai noii capitale flămînde. Moneta otomană intră în circuitul economic. Stimulează poftele marilor producători de cereale, împingîndu-i să lege prietenii cu acești neguțători independenți, de cele mai multe ori în slujbele pașilor, begilor și vizirilor.

Pîrgarii tîrgurilor bagă de seamă că tot mai mulți meșteșugari de pe moșii se așază în vatra tîrgurilor. Chilia se ridică la numărul de tîrgoveți ai orașelor flandreze — în jur de 20 000. Neguțătorii Țărilor Românești îi scot pe genovezi din circuitul comercial al pieții interne. Armatorii din Cetatea de Floci, Isaccea, Chilia și Cetatea Albă construiesc corăbii puntate, cu coastele și bordurile din stejarii carpatini, capabile să străbată Marea Neagră pînă pe coastele însorite ale Gruziei.

Se ivesc conflictele cu neguțătorii brașoveni, care, lacomi, îi opresc să aducă în țară materii semifinite. Coconul Vlad se află la Brașov, cînd Vlase neguțătorul de la Tîrgoviște este oprit la poarta Branului cu cele zece harabale de șină de fier. Gărzile îl iau între halebarde. Harabalele sînt trase la corpul de gardă și descărcate. Aude blestemele neguțătorului, care-i fac pe sași, hulpavi și lotri.

Este momentul psihologic cînd Vlad își pune problema statului ca mijloc de a face ordine acolo unde trebuie făcută ; element care să slujească domniei și domnia să-i slujească lui... Vede că nici brașovenii de azi nu sînt mai buni decît cei din Brașovul vremii tatălui său și-a lui Zamvel, cel ucis și prădat. Aici e ceva de făcut, un cuvînt de spus, greu.

Cînd se află în Hațeg și la Mehadia, că Mahomed II a spus în saraiul său, acolo unde pictorul Gentile Bellini îi începuse celebrul portret :

— «...Cîtă vreme românii stăpînesc Chilia și Cetatea Albă, iar ungurii Belgradul sîrbesc, nu vom putea birui pe creștini», Vlad hotărăște cu Ștefan că a venit ceasul să nu mai slujească în oastea voievodului Iancu. Se stabilește sub jurămînt, la biserica din Blandiana, că cel dintîi care va ajunge în scaunul părintesc, să-l ajute

cu oaste pe cel de-al doilea. După intențiile sultanului se pare că Țara Românească și Belgradul sîrbesc vor trebui întărite de Iancu. Așa că lui Vlad îi bate azi, mîine ceasul să-și încerce norocul și sabia.

Înainte de a pleca să apere Belgradul și să-și găsească moartea în acea epopee grandioasă a mulțimilor de toate neamurile, Iancu de Hunedoara îl însărcinează pe cavalerul Iosîm Bîta, căpitan al banderiilor lăsate în țară, să se pună sub ordinele lui Vlad. Întîlnirea ucigașului moral al voievodului Vlad Dracul și a fiului acestuia Vlad, la Alba Iulia, ține de domeniul tragediei antice. Iancu are remușcări, dacă nu ca om — epoca era aceea a cruzimilor, războaielor necurmate și pietrificării sensibilității — atunci ca om politic și cavaler, în special atunci cînd Vlad îi aduce aminte de cele trei zile de temniță în Cetatea de Floci. Iancu, greu de ani, de experiențe dureroase, mîncat de intrigile nemeșimii, ostenit de a salva o Ungarie nobiliară care nu voia să se salveze, își reamintește șarja de la Varna, singura victorioasă, condusă de un băiețandru, astăzi bărbatul acesta neguros, nervos, cu trup de oștean, călit sub coantăș. Trebuie să-și asigure flancul stîng. Va face apel la onoarea militară, la prădăciunile turcilor, la memoria bravului care a căzut nu din porunca sa, ci din aceea a Danului, Dăneștii fiind recunoscuți ca dușmani de moarte ai Drăculeștilor. Astăzi în Țara Românească domnește Vladislav al II-lea care, se pare, ar vrea să-i sărute poala lui Mahomed. Deocamdată, el, Iancu, i-a luat lui Vladislav feudele Amlașului și Făgărașului. Nu-l sfătuiește să strîngă oaste de aici. Făgărășenii n-au uitat silniciile turcilor, călăuziți de Vlad Dracul. Și nici prădăciunile acestuia în Cohalm.

Vlad ascultă și tace. Jură pe sabie că va lupta pînă la moarte împotriva turcului. Iancu e prea bun psiholog să nu-și dea seama că, personal, are în Vlad un dușman de moarte, în vreme ce căpitanul de oști Iancu de Hunedoara are-n el un aliat credincios pînă la moarte.

...În iulie, căpitanul Vlaicu Alună aduce din Țara Românească 1 000 de sulițe, credincioase. Ohabnicii din partida voievodului Mircea și-a Drăculeștilor îl așteaptă. Să le repeadă olac și-au să fie în scări, la poruncă. Se strîng oșteni din Hațeg, de la Deva. La sfîrșitul lui iulie sosesc banderiile cavalerului Iosîm Bîta. Cavalerul, cu pletele ninse, ușor cocîrjat în platoșe, aduce știrea luptelor

homerice de la Belgrad, ca şi a victoriei lui Iancu. Vlad apreciază că încă n-a sosit momentul să intre în ţară. Ştirile nu sînt sigure. Oastea sultanului, în retragere, i-ar putea paraliza acţiunea. I-o spune nerăbdătorului Ştefan, care-l întreabă ce mai aşteaptă din moment ce are sub steaguri aproape 3 000 de suliţe. Abia-cînd se răspîndeşte ştirea morţii Iancului şi a fugii sultanului, aceasta din urmă confirmată de ohabnicii prieteni, se mişcă cu repeziciune peste munţi. În seara de 21 august, la Sturzeni, pe Dîmboviţa, îi ies în cale ohabnicii credincioşi. Aproape că doarme-n şa. În zori, aude clopotele bisericilor din Tîrgovişte. La 22 august, spre prînzişor, trece prin mulţimea tîrgoveţilor spre treptele bisericii domneşti, unde-l aşteaptă mitropolitul cu soborul arhieresc. Ziua de august e limpede, luminoasă, sub nucii vechi e răcoare şi umbră. La amiază trag pivele şi bat toate clopotele. Intră în sala tronului în zornăitul pintenilor. O clipă cu sine însuşi. Prizonieratul, Varna, campania pe Dunăre, pribegia. Porunceşte, scurt, întru amintirea şi slava măritului său tată, ca şi întru cinstirea acestui ceas, ca duminică să fie poftiţi la ospăţul său, toţi marii ohabnici ai Ţării Româneşti. Seara şi noaptea, palatul voievodal cunoaşte străşnicia gărzilor instruite de căpitanul Vlaicu Alună. Voievodul pofteşte catastifele căpităniilor, înfăţişate de căpitani, adunarea pîrcălabilor de la cetăţi, a pîrgarilor, a cnejilor de pe moşiile domneşti, a vătafilor de la plaiuri, de la margine, a sameşilor de la morile, iazurile, braniştele, ocnele şi minele domniei. Toţi, de faţă, pînă sîmbătă.

Astăzi e marţi. Olăcarii domniei ajung prin părţile Buzăului, ori la Bratilovo, în Oltenia, abia joi, sub noapte, cel mai devreme. Poate oamenii sînt la moşii, ori în peţit, ori zac, ori sînt după negoaţe.

Vorbeşte sameşul olăcarilor, Niculaie Dungatu, boiernaş de Văleni. Voievodul îl trăsneşte cu buzduganul peste fălci. O dată. De zece ori. I le face ferfeniţă. Întîmplarea are loc în faţa curtenilor de gardă. A divanului strîns în pripă să-şi cunoască domnul. Olăcarii zboară din praştie. Uită de hangiţe şi hanuri. De soamne trase la mal de apă şi umbră de tufani, prin lunci. Îmbucă din traistă, de-a călare... Nu l-au cunoscut pe măria-sa. Cei nărăviţi la vin şi chefuleţe rumeioare pe la crîşme din răspîntie, îşi scuipă-n sîn. Joi dimineaţă olăcarul de Crăciuna bate cu buzduganul în teaca săbiei, pînă iese pîrcălabul Gruie,

cu fulgi în ciuf şi-n barbă, ocărîndu-l aprig şi-ntrebîndu-l dacă dau turcii.

— Mai rău, strigă olăcarul, crăcănat de noaptea petrecută-n şa.

3

Sîmbătă la amiază cătarea mai marilor peste oştire, moşii, ocne, cetăţi, a slujitorilor domneşti, a boiernaşilor de Tîrgovişte, Cîmpu-Lung, Curtea de Argeş şi Roşii de Vede. Poruncile căpeteniilor, flamurile în vînt, trîmbiţe. Caii nechează, armele lucesc în soare. Ochii precişi ai voievodului nu scapă o chingă nelalocul ei, un frîu cusut prost, o suliţă boantă. Azi noapte i-a scris lui Ştefan. Să-i lase un an, să aşeze ţara. Dacă nu se-ntăreşte el să-l poată răpune pe Petru Aron, slab şi neajutorat va rămîne şi Ştefan. Pluteşte peste cîmpul de revistă sentimentul neliniştii, al speranţelor şi al fricii de nou şi necunoscut. Mulţi îl cunosc de la Varna şi campania de pe Dunăre. Mulţi nu-l cunosc. La flancul stîng al slujitorilor domneşti, al treilea călăreţ e adunat în şa cu furca. Scutul crăpat. Sabia ponosită. Harnaşamentul necurăţat. Îl cheamă în faţă. Îi ordonă să se apere cu scutul. Cînd loveşte cu buzduganul se face scutul ţăndări. Slujitorul este sameşul ocnelor de sare, Ion Crăcilă. Rîde tîmp şi rîsul îi miroase a rachiu şi usturoi... Îl invită să aducă catastifele ocnelor. Sameşul n-are catastife. Nu i le-a cerut nimeni. Ce-i lipsesc lui catastife ? Da măriei-sale ? Măria-sa abia şi-a şters caşul de la plisc. Treaba la ocnă e-ncurcată de n-o descurcă zece grămătici... Sameşul are chef de vorbă, e obraznic şi trage cu ochiul la efectul vorbirii lui asupra celorlalţi sameşi. Au făcut averi pe seama ocnelor, a vămilor, a morilor domneşti. A făcut şi el, Ion Crăcilă. Domnii se schimbă ca izmenele, ocnele şi sameşii rămîn. Vlad îl cheamă pe căpitanul copiilor de casă, Ion Zimbru. Ion Zimbru e în cuirasă, cu coif, mănuşi, gulerul scrobit, bărbierit pînă la sînge.

— Ţeapa, mîrîie voievodul.

Spre cutremurarea tuturor celor de faţă, sameşul Ion Crăcilă este smuls din şa. Patru copii de casă, zdraveni,

îl trîntesc cu fruntea-n țărînă la picioarele calului domnesc. Îl țin acolo pînă cînd voievodul își dă ordinele. Țara trebuie mîntuită și el n-o poate mîntui decît cu ajutorul lor. Să stea la spata domnească, așa cum au stat lîngă Mircea Bătrînul și lîngă tatăl său. Iartă pe cei ce i-au slujit pe Dănești. Mîine îi vor jura credință pe cruce, pe sabie și steagul oștirii. Dacă nu ne mîntuim prin noi și vitejia noastră, ajungem robii ceaușilor turci. O să le spălăm picioarele. Ne vor scopi, ca să fim eunucii haremurilor pline cu înseși fetele și nevestele noastre.

Vorbește clar, însuflețitor. Cere ordine, cinste și ascultare. Cine se va face vinovat de călcarea cinstei, neîmplinirea poruncilor, va păți ce pate acum acest necinstit sameș Ion Crăcilă. Ion Crăcilă a vîndut în sama lui 500 de bulgări de sare negutătorului bulgar Vlaico Kostov, după cum mărturisesc toți cei din ceata lui Ion Zimbru, că l-au întîlnit pe acest Vlaico dincolo de Petreț, cu sarea. Ei își puneau viața și sîngele împotriva osmanilor și Ion Crăcilă se-ndestula pe sine, rîdea în barbă și se bucura de prostia celor plecați la oaste. Dacă vă cer vouă oștenilor să slujiți cu sîngele vostru, apoi vouă sameșilor, vă scot nouă ape pe zi. V-ați umflat ca niște căpușe. Oștenii rămași calici de mîini și picioare, la Varna, după cum vor fi strigați, se vor pune în slujbele domniei. Au știut să lupte, vor ști să fie și sameși. Iar voi burduhănoșilor, de luni intrați aici, la muștru, să-nvățați ce-ați uitat: călăria, trasul cu arcul, lupta cu sabia, împunsul cu sulița.

Au răsunat uralele îndelungi ale oștenilor. Ion Crăcilă a fost tras în țeapă și ridicat în mijlocul cîmpului de revistă și intrucție. A trăit o agonie cumplită, înspăimîntătoare. Perforat de țeapă, ridicat în căldura zăpușitoare de august, cu sîngele scurgîndu-se încet, cu intestinele sfîrtecate, s-a eliberat o dată cu răcoarea nopții. Comentariile din hanuri, crîșme, răspîntiile cetății de scaun au fost mai ales favorabile domnului. Toată lumea era însetată de liniște. De ordine. De-o mînă care să-mpartă dreptatea și să guverneze.

4

De fapt, voievodul își începe cu adevărat domnia, duminică, printr-o discuție de filozofie a istoriei, consemnată

documentar în spiritul celor ce urmează. Interlocutori, marii ohabnici imunitari ai Țării Românești, aceia care, după Mircea cel Bătrîn, considerau domnul ca exponent al intereselor și punctelor de vedere avantajoase pentru ei, de fapt cei care-au contribuit esențial la slăbirea puterii voievodale, susținînd cu arme și bani pe unii pretendenți, împotriva domnilor legali. Locul discuției: sala de ospețe a palatului. La amiază. Răcoare. Banchet vrednic de Lucullus. Voievodul, în coantăș, cu zîmbet amabil:

— Cîți domni ați apucat să cunoașteți voi în scaunul Țării Românești?

Tusete în unele bărbi. Foială între invitați.

— Eu, zece, măria ta. Dacă pun la număr toate domniile lui Radu Praznaglava.

— Hm!

— Eu, nouă!

— Opt, măria ta.

— Tot opt.

— Opt și eu.

— Cu măria ta, opt. Și zic să-l apuc pe-al zecelea, dac-oi avea zile, ca domnia sa ohabnicul Obedeanu ot Pucioasa!

Asigurări:

— Ai s-apuci, domnia ta, că așa-i soarta domnilor la Țara Românească.

Vlad rîde...

— Va să zică, cinstiți boieri, nici unul nu sînteți așa de tînăr, încît să fi cunoscut numai șapte?!

Se pleacă în jilțul domnesc. Cu glas jos, tăios:

— Acum să-mi fie cu iertare, altă întrebare... Cui credeți domniile voastre că trebuie să fim mulțumitori pentru aste schimbări și spre folosul cui se fac ele?

— Păgînii, măria-ta!

— Ori răposatul Iancu.

— Ungurii.

— Ba! tună voievodul... Vina o poartă rușinoasele și netrebnicele voastre dezbinări, pui de năpîrcă!

Pui de năpîrcă este parola. Garda de sub comanda căpitanului Ion Zimbru intră în sala ospățului. Ohabnicii sînt masacrați pe loc. Începutul domniei are valoare de simbol. Pune în lumină puternică noile raporturi dintre domnie și marea feudalitate.

Toamna și iarna, spătarul Vlaicu Alună, căpitanul Ion Zimbru și cei apropiați refac umbletele în țară ale oștenilor și credincioșilor bunicului său. Oștirea se trece la catastife. Se stabilesc perioadele de instrucție și slujbă sub steag. În primăvară, Ștefan e la Tîrgoviște, primit cu tot ceremonialul rezervat voievozilor. Vlad poate să-i pună la dispoziție un contingent de 4 000 sulițe, călărime domnească de mîna întîi, sub comanda credinciosului Ion Zimbru. Îl însoțește cu alai pînă la vadul de la Săcueni. Se pare că visele, dorințele și planurile pribegiei lor se-mplinesc. E bine să nu se uite unul pe altul, să-și stea aproape, să treacă peste pizme și neînțelegeri mărunte și să se gîndească la pericolul de moarte pe care-l prezintă turcii. Ștefan îi spune că sașii adăpostesc trei pretendenți la scaun, din neamul Dăneștilor și că-i vor pierzania. E martie timpuriu, primăvara se-mbucură în mugurii salciilor, cerul e limpede, îmbietor și voievodul Vlad urmărește cum se pierd spre răsărit cei patru mii de călăreți, care duc în vîrful sulițelor destinul prietenului său Ștefan. Se gîndește că dinspre Moldova e asigurat. Sultanul, bătut la Belgrad, își linge rănile. Sașii nu se astîmpără și-n Ungaria, după moartea Iancului, apele sînt încă tulburi. Pentru planurile de mîine trebuie să aibă liniște peste munți. Se-ntoarce-n Tîrgoviște, singura capitală europeană în care respectul legilor este desăvîrșit, cu o urmă de tristețe : despărțirea de Ștefan. Iscoadele trimise peste munți stau la poruncă. E nevoie de un plan, care găsind coordonatele economice și politice ale acțiunii, să verifice în același timp credința, rapiditatea și eficacitatea aparatului său de stat.

Unul din Dănești garantează sașilor, cu anticipație, veniturile marilor drumuri comerciale. Vlad vrea să lichideze spionajul acestor negutători, influența lor pe piața internă, posibilitatea de a purta mesaje și a unelti. În 1459 înființează cîteva «iarmaroace de graniță». Numai aici au voie negutătorii sași să-și desfacă mărfurile. Curierii domnești strigă poruncile în toate tîrgurile, la toate vămile, în toate cetățile. Iarmaroacele de graniță sînt în-

țesate de oamenii domniei. Subunități rapide de cavalerie cercetează, la o lună după anunțarea hotărîrii, tîrgurile și șleahurile Țării Românești. Sînt prinși toți negutătorii sași care călcaseră porunca domnească. La Tîrgoviște, domnul le ține o vorbire în care-i mustră pentru cutezanță. Spre ținere de minte și învățătură, o parte din ei, cei mai obraznici, sînt trași în țeapă. Ceilalți asistă la execuție. Cîțiva din ei sînt însemnați la nas. Li se confiscă mărfurile și sînt conduși, cei din Brașov la Turnu Roșu, cei din Sibiu, la Bran. Cîțiva dintre negutători, ajunși sub tunurile cetății Bran, proferă injurii grosolane la adresa domnului. Garda îi smulge chiar de pe podul cetății și-i aduce la Tîrgoviște unde sînt arși de vii.

Mahomed II e ocupat cu lichidarea statului feudal sîrb. Vlad Țepeș are nevoie să-și impună punctul de vedere dincolo de munți. Dorește să verifice tăria, instrucția, disciplina și rapiditatea armatei. Ordonă concentrarea cavaleriei la Tîrgoviște, spre finele lui iulie. Urcă pe Olt, pradă pînă sub cetatea Sibiului, sub ochii neputincioși ai sibienilor ieșiți la ziduri, trece prin feudele dintotdeauna ale Basarabilor, ajunge în Țara Bîrsei fără ca nimeni să-l stînjenească, trimite unități care manevrează după plac între cetatea Codlei, a Brașovului și a Prejmerului, dă focului suburbiile din afara zidurilor, o dată cu proclamația de a se isprăvi amestecul în treburile Țării Românești, uneltitorii așteptîndu-se la cele mai grave pedepse.

Călăreții mînă în Țara Românească turme nesfîrșite de vite. Caii sînt încărcați de avuții. Dincolo de rațiunea de stat, Vlad Țepeș se răzbună pe cei care-au prilejuit moartea tatălui său. Într-o noapte trece pe sub turnurile cetății Bran cu toate convoaiele, fără ca străjile să dea alarma. Brașovenii tipăresc broșurici în care-l descriu ca pe un diavol sadic, gata să-nghită lumea civilizată.

Politica marilor negustori trece peste sentimentul echității și al rațiunilor largi. Nu-i interesează că Țepeș se pregătește să preia rolul de căpitan lăsat de Iancu de Hunedoara, conferind Țării Românești demnitatea reînvierii luptei antiotomane, cu toate sacrificiile respective. Ei vor privilegii comerciale și atît. Uneltesc, găsesc un pretendent în persoana lui Dan, din vechii adversari ai lui Mircea, stimulează ridicarea oștilor din Amlaș și Făgă-

raş, le întăresc cu un escadron cuirasat şi aşteaptă ca noul pretendent să ocupe scaunul. Serviciul de graniţă şi releele de olăcari preiau veştile aduse de iscoadele voievodului. Călărimile de Tîrgovişte şi Curtea de Argeş, ca şi cele de Tîrgşor, se adună noaptea, la Ocniţa. Prin marşuri de noapte Ţepeş ajunge prin Colibaşi, Vişineşti, la Buciumeni, unde intră în codru, deasupra Ialomiţei. Dan coboară de la Sinaia, crezîndu-se în deplină siguranţă. Izbit fără veste, pretendentul se alege cu oştirea zdrobită şi el, prizonier. Este adus la porţile Tîrgoviştei. Vlad îi arată turlele rîvnite ale cetăţii de scaun. Îi aminteşte de crima tatălui său. Cu multe amănunte. Îi vorbeşte de drepturile lui legitime. De politica sa internă şi externă. În marginea şleahului, doi gropari sapă groapa. Vin trei preoţi gătiţi în odăjdii. Se ordonă descălecarea. În faţa călărimilor Ţării Româneşti, sub cerul înalt al ţării dorite, cu fruntea încinsă de gîndul morţii, pretendentul ascultă halucinat slujba înmormîntării. Preoţii cîntă pe nas, Evanghelia lui Lazăr îi picură în suflet cu stropi de foc. Caii scurmă pămîntul. Pămîntul pe care groparii îl scot umed şi negru din gropniţă, gătindu-i lăcaşul de veci. Vîntul flutură pletele călăreţilor neguroşi, steguleţele din vîrful suliţelor, steagul mare al oştirii. Dintr-o căruţă trasă de doi măgari albi, coboară gîdele. Ajutoarele lui aduc butucul. Satîrul are luciri albăstrii, tăioase.

6

Ţepeş ordonă încălecarea, a doua zi după execuţie. La 24 august 1460, trîmbele lui de călăreţi iau Amlaşul, feuda care-i alimentase pe Dăneşti cu trupe. Sătenii în frunte cu popa sînt traşi în ţeapă. Şercaia şi Mica sînt nimicite în întregime. Apare ca un trăsnet la Făgăraş, Codlea şi Braşov. Tîrăşte la convoaie pe unii dintre cei mai mari negustori ai cetăţii. În faţa zidurilor conaţionalilor lor, aceşti neguţători uneltitori şi sprijinitori de intervenţii sînt traşi în ţeapă. Li se agaţă pe piept poruncile, comunicatele şi indicaţiile de viitor ale voievodului.

Se-ntoarce-n ţară la sfîrşitul lui septembrie. În Moldova, Ştefan vodă domneşte temeinic. Amlaşul şi Făgăraşul, Sibiul şi Braşovul îl cunosc. De aici va avea linişte. Tribut sultanului nu-i plăteşte de trei ani. Ţara a intrat în străşnicia legilor şi-a datinelor ostăşeşti. Copii pentru ienicerime, 500 pe an, n-a dat şi nu dă. Îndemnurilor de supunere ale sultanului, trimise prin soli impertinenţi, le răspunde fixînd turbanele acestora, pe cranii, cu ţinte de harnaşament. E perfect conştient că numai groaza poate salva politica pe care-o duce, în vremuri în care nesupunerea, violenţa şi nestatornicia sînt condiţiile fiecărei zile.

În 1461 sultanul încearcă să-l prindă prin vicleşugul cunoscut. Îl invită la Giurgiu, să cadă de acord pe o chestiune de hotar. Iscoadele îl avertizează asupra vicleşugului. Simulează aducerea tributului. În faţa carelor gătite cu scoarţe româneşti, în care sînt lăzile cu bani, odoare, scule pe preţ şi covoare, merg trei harabale trase de cîte patru cai albi, în care stau gătiţi în cămăşi albe, desculţi şi raşi în cap, cincizeci de feciorandrii, băieţi ai cetaşilor care conduc în taina codrilor oştirea menită să lichideze ticăloşia sultanului. Sînt copiii aduşi pentru corpul de ieniceri. Cît i-au plîns şi bocit mamele, ştiu cetaşii care le sînt taţi. Le-au mai înghiontit ei pe muieri, dar le-a secat sufletul cînd i-au înfăţişat la curte şi măria-sa a poruncit să-i radă-n cap, ca pe păgîni.

Vînători de plai şi munte poartă şoimi de vînătoare pe umăr, daruri ale voievodului pentru sultan. Cai gătiţi cu valtrapuri de aur, cu chişiţa subţire, pentru grajdurile padişahului încheie alaiul. Atunci cînd în hotarul raialei Giurgiu îi ies în cale grecul Catavolinos şi Hamza, begul de Nicopol, Ţepeş se-ntreabă dacă-l cred imbecil. Îşi aduce aminte de şiretlicul cu care i-a ademenit Ibrahim, de ceea ce le-a răspuns Vlad Dracul, boierilor.

— Cred în jurămîntul şi cinstea sultanului. Nu se poate ca unul ca el, păstor de noroade, subţiat la învăţăturile înţelepţilor, să-şi facă de ocară cinstea de sultan şi cavaler.

El nu crede cuvîntul lui Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului. Iată cum răsar din pămînt trei ode de ieniceri de cetate, crunţi. Hamza beg îl pofteşte în cetate, la Giurgiu. El spune că aici este hotarul cu pricina. Hamza insistă. Ienicerii înconjoară garda puţină şi alaiul tributului. Cînd Catavolinos îi spune unsuros să nu-l mînie pe beg, că aşa e scris şi aşa e voia sultanului, şoimarii dau drumul la zece porumbei albi, ţinuţi în cuşti împletite în

ramuri de răchită. Pe urmă dau drumul șoimilor. Ienicerii cască gura la spectacolul nemaivăzut. Șoimii se reped asupra porumbeilor. Hamza beg înțelege metafora așa cum îi convine. Adică se vede în rolul șoimului, pentru că-i spune voievodului :

— Învățăturile tale la Egrigöz ți-au luminat mintea și mă-ndatorezi dacă ai să le urmezi pe mai departe, ca să ajungi cel mai luminat bărbat al necredincioșilor.

— Tot la Egrigöz ? mîrîie Țepeș.

— Acolo unde ne va povățui luminatul nostru stăpîn.

Begul se-nchină ceremonios. Duce mîna la inimă, la buze și la frunte. Cînd se ridică, din codri ies la galop călăreții domnești conduși de tații celor cincizeci de prunci. Oștirea begului este dezarmată. În ordine de marș, cu alaiul în frunte, e pornită la Tîrgoviște. Se știe cum a luat sfîrșit în țeapă, tentativa lui Catavolinos, a begului de Nicopol, Hamza și a oștenilor săi. O pădure de țepi, ridicată pe cîmpul de cătare al oștilor. Condamnații la supliciu, cu fețele către palatul domnesc. Grecul și begul în două țepi mai înalte. Au fost ciuguliți de corbi. Vestea trimisă printr-un supraviețuitor însemnat la nas și urechi, a umplut Istambulul de vaiete și pe Mahomed, cuceritorul, de mînie.

Curînd, Istambulul va primi cu groază știrile care urmează.

7

«...Nu numai că i-a bîntuit pe sași, așezîndu-i în țeapă și cîștigînd liniștea, dar afurisitul și în veci blestematul ghiaur, s-a căsătorit cu o rudă a regelui Matei Corvin, fiul cîinelui de Iancu de Hunedoara, astfel dobîndindu-și liniștea peste munți, ca și-n Bogdan Ilî, țara voievodului Ștefan, pe care l-a ajutat să apuce scaunul domnesc. Viclean ca șarpele, crud ca tigrul, muncind pe răufăcători cu țeapa, în țara lui e stăpîn deplin, că poți lăsa o pungă de țechini de aur la orice răscruce, te poți culca în liniște și a doua zi o afli la locul ei, iar boierii tremură în nădragi de frica țepii și nu cutează a ridica graiul, în fața lui. Mai cu osebire plecat spre cele ostășești, acest diavol care trebuia să fie cusut într-o piele de bivol și azvîrlit

în Bosfor, a strîns sub steaguri aproape 10 000 de călăreți și din pedestrime 30 000 ; lucru de mirare pentru o țară mică și bîntuită de războaie cum este Kara Iflak. Ba, lacom de putere, a cumpărat de la sași tunuri, salpetru și cumbarale, fierăriile lui lucrează din zori pînă-n zori, așa că în fiecare sîmbătă vin la Tîrgoviște cîte zece care cu săgeți și vîrfuri de suliță. E de mirare cum scoate oastea la muștru. Cum fiecare călăreț trebuie să-i slujească 40 de zile pe an, iar cel ce nu poate săgeta din goana calului este batjocorit în fața oștii. De mirare cum îi umblă olăcarii, așa, că poruncile date astăzi la Tîrgoviște, mîine ajung la Buzău, iar poimîine la Chilia. Tot sîmbătă vin la picioarele lui sameșii ocnelor și-i aduc catastifele. Nu lipsește un bulgăr de sare, ori un pumn de aramă, nu cum te fură pe măria-ta împărătească toți porcii de sameși, fie ei dreptcredincioși, fie jidanii și armenii și grecii pe care i-ai adus în mila ta ruptă din înțelepciunea lui Alah, aici la Istambul. Pe Dănești, în care-ți puseseși, luminate stăpîn al lumilor, nădejdea, i-a îngropat slujindu-le slujba morților de vii, iar despre soarta tristă a viteazului Hamza, begul Nicopolei, măria-ta însuți ai aflat cu durere și scîrbă. Să știe măria-ta împărătească cum că acest nelegiuit se pregătește de război și potrivit firii lui răzvrătite și sălbatice, nu va aștepta să-l cerți cu iataganul tău sfînt, ci va năpădi peste Dunăre, semănînd moarte și pieire. Așa că ascultă-l pe bătrînul dascăl al tinereții tale, o, cuceritorule, cheamă vitejii islamului la oaste și supune pentru vecie acest negru neam războinic, care puțin la număr, dar vajnic, se-ncurcă în calea ta spre apus. Plecata slugă, praful și pulberea de sub tălpile tale sfinte, Ali-Abdulah-ed-din, în cetatea Nicopol, după împărăteasca ta poruncă !...»

...Fragmentul aparține scrisorii dervișului Ali-Abdulah-ed-din, una din cele mai renumite iscoade ale lui Mahomed II în Țara Românească, Transilvania și Moldova. Perfect cunoscător al limbii, acest derviș a colindat Țara Românească în vremea domniei lui Țepeș, avînd identitatea unui negustor de covoare și ceară, Vasile Negară, din tîrg de la București. Ținea în Tîrgul Cucului o prăvălie cu mărfuri orientale, bine cunoscută de ohabnicii cu gusturi rafinate. Avea legături în toată Transilvania, în Moldova un prepus al său ținea o prăvălie asemănătoare la Roman, unde, o dată pe an venea de la

Crîm negutătorul tătar Urus, aducînd mărfuri noi. Anticipînd, se poate spune că acest derviş iscusit a putut să-l informeze pe sultan pînă-n anul 1462 primăvara, cînd este prins de iscoadele voievodului şi executat după ceremonialul ştiut, capul lui fiind trimis sultanului împachetat într-o frumoasă ladă de cedru, cu cercuri de argint, tapisată în brocat.

La ştirile primite, Mahomed II convoacă divanul. Peste o săptămînă, adică la începutul lui ianuarie 1462, un ceauş îngrozit, pe jumătate îngheţat, cu rana puroind în obraz şi umăr, raportează că Ţepeş a trecut Dunărea. Pustieşte, taie şi dă focului tot ce-i iese în cale. Iată care este adevărul în legătură cu raportul ceauşului.

8

Vlad Ţepeş este perfect conştient de riscul unei acţiuni împotriva Cuceritorului şi imperiului. În planurile lui de campanie intră în ecuaţie termeni dificili, imponderabili, dincolo de organizarea materială propriu-zisă. Curtenii, călărimile, moşnenii sînt gata să-şi pună viaţa pentru libertatea ţării. Nu vor să dea cei 500 de copii. Nu vor să se lase jecmăniţi de dăbilari. Nu vor să vadă subaşi cutreierînd satele după biruri. Manifestarea independenţei e violentă. Are tradiţii orale, de două veacuri. Epoca de strălucire a lui Mircea trăieşte în toate conştiinţele, amplificată de cîntece, dusă din iarmaroc în iarmaroc pe strunele lăutelor, picurată în feeria care desparte basmul de realitate la şezători, iarna, cînd peste Ţara Românească se aştern, foşnind, omăturile. Căpitanului Ion Zimbru, spătarul Vlaicu Alună, căpitanul de plăieşi Ştefan Neagoe, oameni de arme fără interese meschine, întreţin la curte sentimentul transmis de părinţii lor. Curtea are demnitatea războinică dobîndită din tată-n fiu, nu ca pe un joc cavaleresc sau meserie. O demnitate esenţială, izvorîtă din conştiinţa că armele sînt cele care decid în ultimă instanţă, suveranitatea. Psiholog subtil, Ţepeş stabileşte pulsul real al marilor latifundiari. În Serbia sultanul i-a distrus pe toţi cei care n-au trecut la islamism. Nimic nu le poate garanta că, într-o situaţie similară, soarta lor va fi mai bună. Pe urmă, serviciul de informaţii al lui Ţepeş e

prea bun să rişte un complot, care i-ar cocoţa în vîrful neîndurător al ţepii voievodale. Deocamdată atmosfera în partida marilor boieri este de aşteptare a desfăşurării evenimentelor. În secret se militează pentru sprijin de oaste dat voievodului, fără participare personală şi tratative cu sultanul în eventualitatea înfrîngerii militare, ceva asemănător cu politica trădătorului Vlad, din timpul lui Mircea.

...După Bobotează, la Bucureşti în codrii de la Colentina. Zăpezi grele, afînate. Spre zori sosesc trupele călări ale căpităniilor, după marşuri rapide de noapte. Focul este interzis. Se găteşte în gropi de jar. Pulpele de berbec pentru masa voievodului se coc în ţăst. Fiecărui steag i se repartizează obiective precise în vilaietul de Sofia. O dată cu obiectivele militare, căpitanii iau în primire cîte-un grămătic şi cîte-un socotitor. Sînt monahi mai războinici, foşti oşteni şi băieţi tineri, bătuţi bine peste degete la cancelaria domnească, pînă cînd au prins scrierea şi socotitul. Pe lîngă sabie, poartă la brîu călimări învelite în blăniţă de iepure, să nu-ngheţe cernelurile ; iar în traista de la oblînc, pe lîngă pastrama şi pesmetul raţie de război ; bucăţi de hîrtie de Genova, tipărite cu grijă în suluri de in ceruit cu filigrama ancorei imprimată iscusit. Aceşti grămătici şi socotitori au fost antrenaţi la călărie, şi la lupta cu sabia, spre marea lor disperare.

Vlad Ţepeş doarme iepureşte. Credincioşii veghează la cort. De jur împrejurul cortului domnesc sînt aşezate săniile călărimilor. Voievodului îi place să asculte murmurul oştenilor din gardă.

12 ianuarie, spre lăsarea serii, în cortul voievodului, spătarul Vlaicu Alună, căpitanul Ion Zimbru. Ţepeş îşi îmbracă pelerina căptuşită cu stofă din păr de cămilă, cunoscută sub numele camelot. În cîteva fraze elucidează esenţa concepţiei lui tactice şi strategice.

— Cuceritorul se pregăteşte să ne calce, cu toată urdia, de cum o da colţul ierbii. Pînă acum, tata şi moşul, au făcut pustiul numai în ţară. A venit vremea să pîrjolim toată puterea sultanului, pînă sub zidurile Stambulului, în aşa fel încît să retezăm, dacă nu trupul urdiei, măcar unul din braţe. Îi lovim noaptea. Băgăm groază în păgîn, în aşa fel încît venind asupra noastră, mai curînd să voiască a da dosul şi a fugi în Anatolia, decît a ne înfrunta în pămîntul nostru. Încălecarea. Fiecare pe drumul ştiut, la Giurgiu. Cum e gheaţa pe Dunăre, spătare ?

— Ca fierul, măria-ta.

— Fiecare steag trece gheaţa la vederea steagului din faţă. Cereţi oştenilor ascultare şi nemilă. În fiecare dimineaţă toţi grămăticii să repeadă răspuns după poruncă. În şei !

De fapt aşa începe acţiunea prin care Vlad Ţepeş preîntîmpină ofensiva otomană.

Călărimile se multiplică pe ele însele prin goană, vitejie, necruţare şi neodihnă. Tot malul drept, de la Zimnicea pînă la gurile Dunării, cunoaşte spaima năvalelor de noapte, în bivuacurile de iarnă, în mahalalele tîrgurilor, dincolo de palanca cetăţilor. Ziua călăreţii se odihnesc puţine ceasuri în matca apelor, sub scutul codrilor. Noaptea, iscoade din satele bulgăreşti, viteji şi martologi, îi călăuzesc spre obiective, o dată cu viforniţele şi ninsorile. Grămăticii scriu cu degetele-ngheţate pe penele de gîscă. Socotitorii numără pe bobi capetele celor răpuşi. În armată se ţine o contabilitate atît de severă, încît într-o scrisoare adresată regelui Matei Corvin, Ţepeş spune că a dat morţii 28 908 turci, afară de 884 care-au fost ucişi în casele lor şi ale căror capete n-au putut fi înfăţişate. Cade cetatea Rahova, unde Ţepeş îl pune pîrcălab pe căpitanul Neagoe.

Într-una din bisericile Bizanţului, astăzi moschee a Stambulului, unul dintre cronicarii turci însemna cu obidă acţiunea voievodului numindu-l Israfil — îngerul morţii ; iar o mărturie contemporană spune : «Se speriaseră întru atîta mulţimile (turcilor) încît se socotea fericit cel ce putea trece dincolo, în Anatolia».

Mahomed II Cuceritorul trăieşte în capitala pe care-o visează a unui imperiu gigantic, nopţi şi zile de ruşine. Disproporţia de forţe este atît de evidentă, încît se-ntreabă cu teamă aproape mistică asupra motivelor care-l determină pe Ţepeş la o asemenea îndrăzneală, necunoscută în imperiu de cel puţin cinci decenii.

9

Primăvara lui 1462. Vînturi umede dinspre Bosfor. Ceţuri pîcloase, opace. Valurile se sparg la temelia de piatră a saraiului şi-n vuietul lor Mahomed desluşeşte vuietul atotputernic al urdiei. Îşi dă seama că nu poate încredinţa

nimănui comanda armatei. Că de transformarea Ţării Româneşti în paşalîc depinde reuşita operaţiilor de viitor asupra apusului. Creştinii, o dată cu moartea lui Iancu de Hunedoara, nu mai au nici o personalitate militară capabilă să i se opună. Vlad Ţepeş e un răzvrătit, poate genial, dar lipsit de mijloacele care să-i consolideze situaţia. Calm, cu harta imperiului în faţă, Mahomed II îşi emite ordinele de concentrare a armatei. Planurile campaniei se ţes pe malul Bosforului, între frumuseţile haremului, dansuri orientale, lascive, conversaţii subtile în greacă, italiană, ebraică sau arabă, pe teme religioase, filozofice, sau, o pasiune recentă, pe tema unui tratat de pirotehnye, copiat la Beijing de către un călător arab.

Socoteşte campania împotriva lui Ţepeş o datorie istorică. O moştenire tristă pe care trebuie s-o lichideze. O concepe în stil grandios. Ordonă adunarea unei flote de 300 de şeici şi galere ale flotei de Dunăre pe rîul Morava sîrbească, împreună cu materialul necesar alcătuirii podului. În golful Cornul de Aur se concentrează 25 de galere de luptă, vîslite de lopătari creştini. Calele galerelor se umplu cu praf de puşcă, ieniceri şi material de asediu. O sută cincizeci de caice stau la ancoră, gata să-mbarce alimentele şi ceea ce rămîne din corpul expediţionar. Amiralul flotei are ordinul să atace şi să ia cu asalt Chilia. După cucerirea cetăţii, o parte a corpului expediţionar să mărşăluiască la Brăila şi de aici, la Tîrgovişte. Flota să stea la ancoră în apele Brăilei. Armata de uscat se concentrează la Edirné, vechea capitală a sultanilor războinici, Adrianopolul.

26 aprilie 1462.

Flota ridică pînzele pentru Chilia. După ce imamii îl imploră pe Alah să-şi coboare privirea asupra fiilor lui credincioşi, Mahomed II Cuceritorul trece trupele în revistă. Călăreşte, sub tuiuri, gardat de spahioglani în cuirase de aur. Pentru aceste cuirase s-a topit aurul sfeşnicelor din Sfînta Sofia. Rubinele care împodobesc sabia sultanului sînt rubinele din coroana Paleologilor. Istoria materială a Bizanţului tăiată cu iataganul, s-a convertit în podoabele învingătorului. Bogăţiile celei mai rafinate capitale strălucesc încrustate în armele, coifurile, cuirasele şi harnaşamentele marilor feudali otomani. Corpurile de elită ale sultanului sînt înmuiate în aur. Nicicînd nu s-a mişcat o asemenea armată spre apele tulburi ale Dunării.

Baiazid a adus împotriva lui Mircea oştirea unui neam nomad, dornic mereu de alte orizonturi, semisălbatic şi crîncen. Mahomed aduce forţa celui mai teribil imperiu, organizat pentru cuceriri, fără rival în Europa. Armata de uscat se mişcă cu ambele flancuri acoperite de flotă. Cuceritorul, temător să nu fie atacat în însuşi imperiul său, mărşăluieşte prudent, cu o avangardă strategică tare de 30 000 suliţe şi iatagane, spahii şi ieniceri — sub comanda marelui vizir Mahmud paşa.

În intimitate speră să adauge gloriei cuceririi Constantinopolului, gloria refuzată moşului său Baiazid, ca şi tatălui său, Murad. Sînt conturi vechi de încheiat cu Ţara Românească. O victorie răsunătoare peste Dunăre ar recîştiga prestigiul pierdut la Belgrad. Pe urmă, s-ar rezolva o parte importantă din problemele economice ale imperiului. Kara Iflak, ţara unde curge laptele şi mierea, are ceva din raiul pe care l-au visat strămoşii săi, păstori săraci de capre şi măgari, într-un ţinut dezolant şi arid, Anatolia.

Se-ncîntă în fiecare dimineaţă cînd Urdi Alaiul intră in marş şi sutele de perechi de bivoli urnesc din loc cele 120 de tunuri care-i satisfac pasiunea artileristică. Undeva în faţă la două zile de marş, avangarda precedată de akingii prădalnici se apropie de zona bîntuită astă iarnă de furia voievodului. Şeicile şi galerele de Dunăre coboară spre Nicopol. Cu pînzele umflate de vînturile primăverii, flota străbate Marea Neagră spre gurile Dunării. Între Edirné şi Nicopol se-ntind convoaiele nesfîrşite ale Urdiei, şirurile de cămile melancolice, catîrii încărcaţi cu samare.

La rugăciunile de seară, războinicii privesc cu teamă superstiţioasă spre nord. În conştiinţa lor, Vlad Ţepeş s-a identificat de mult cu îngerul morţii, temutul Israfil.

10

De trei ori pe zi şi o dată la miezul nopţii, iscoadele lăsate din iarnă în vilaietul de Sofia descalecă la cortul voievodului, cu formula consacrată :

— Din porunca măriei-tale, ştiricesc !

Marşul armatei otomane e urmărit etapă cu etapă. Nopţile de aprilie şi mai sînt îmbălsămate, dulci şi-nfiorate. Cerul cu gust de mugure plesnit se-răsfaţă-n licărul smigurat al stelelor. Iscoadele spun că Mahomed n-are să treacă Dunărea pe la Vidin. A-nvăţat de la tatăl şi moşul său, că nu e bine să rătăcească prin Kara Iflak, unde codrii sînt blestemaţi şi apele otrăvite. De la Giurgiu la Tîrgovişte, drumul e scurt. Blestematul Ţepeş n-are unde-l momi şi pierde. Voievodul coboară de la Glavacioc la Bălanul. Într-o noapte spre zori se strecoară la Slobozia, în coasta raialei Giurgiului. În spatele oştirii, pînă la Tîrgovişte, se face golul strategic, privegheat de cei mai crînceni slujitori. Sămînţa nesămănată se-ngroapă în gropniţe arse. Vitele sînt mînate la codrul Vlăsiei şi-n munte. Satele pustii. Sub steaguri stau 30 000 de oşteni cu toate făgăduielile primăverii în ei. Marii ohabnici scăpaţi de ţeapă, chemaţi la oaste, i-au răspuns cutezător :

— Ne-ai prigonit şi ne-ai batjocorit. Ne-ai tăiat nasurile şi ne-ai pus să ridicăm cetăţi, cărînd bolovanii cu spinările noastre. Acu vrei oşti şi ajutor ? Să-ţi dea prostimea, că eşti voievodul ei. Teme-te. Priveghem, măria-ta.

Oştirea cîtorva mari feudali, încălecată, undeva în sus spre Telega, aşteptînd rezultatul luptei cu Mahomed. Învins, Ţepeş e al lor. Învingător (cu ce preţ) dar istovit, Ţepeş este mai sigur şi mai deplin al lor. Nimic din ceea ce mistuie conştiinţa unui popor întreg n-ajunge să spargă carapacea intereselor. Ura lor de moarte pentru voievodul care le călcase în picioare imunitatea şi viaţa. Noaptea, cînd se potolesc zgomotele taberei, Ţepeş are crize de furie sălbatică. Dacă i-ar avea în mînă, aici şi-acum, i-ar munci cu cele mai diabolice torturi. Numai patru zile de răgaz, să zboare asupra lor, să-i amestece cu pulberea şi să se-ntoarcă. E gata să ordone încălecarea, cînd de-afară se porneşte un ramăt aproape subteran, o cutremurare reţinută, o şoaptă care se multiplică la infinit.

— Turcii !

— Vin turcii !

Iese-n gura cortului. Tot malul Rusciukului, din zare-n zare, clipeşte din miile şi miile de ochi roşii ai focurilor. E noaptea de 8 spre 9 iunie. Mahomed s-a mişcat cu încetineala şi precauţia filozofului. Flota de mare a stat la ancoră în apele portului Varna, aproape trei săptămîni. Mahomed a aşteptat rezultatul intrigilor ţesute de Ali-

Abdulah-ed-din. Înainte de a cădea în mîinile iscoadelor domneşti, dervişul trimite o ultimă scrisoare sultanului, prin care îi confirmă existenţa unei partide boiereşti ostile, gata să intervină cu armele în momentul cînd se va decide soarta războiului.

Pentru Ţepeş realitatea este aici, implacabilă. O sută de mii de oşteni ai Asiei şi Europei pregătesc trecerea. Sîrbul Constantin Mihailovici de Ostroviţa ne relatează apărarea dramatică a Dunării. Şeici uşoare vîslite de pescari din bălţi trec Dunărea noaptea. La prova, oşteni de margine cu şomoioage de cîlţi îmbibate în păcură. Se fac abordări iscusite. Trei galere de Dunăre sînt mistuite de flăcări. Apele se umplu de lumina sîngerie a incendiilor. Cetaşul Vîlvoi Gheorghe moare în mijlocul iadului de flăcări, atunci cînd, după ce ucide straja de la materialul de construcţie, îndeasă sacul cu paie sub portiţe, scapără amnarul şi este sfîrtecat cu iataganul de gărzile alarmate. Izbucneşte focul. Toţi vîslaşii din şeică sînt străpunşi de săgeţi. Şeica alunecă pe Dunăre, trece prin pîrtia de lumină a incendiului, intră-n întuneric, tăcută. Trei fraţi, Adam, Grigore şi Vasile Negară, feciorii stegarului Ion Negară de la Cetatea de Floci, crescuţi pe malul Dunării, trec apa pe nişte burdufe în noaptea de 10 spre 11, la cîteva leghe mai sus de tabără. Fură trei cai dintr-un tabun, ocolesc prin interior, sînt îmbrăcaţi turceşte, intră-n tabără şi pun foc la una din harabalele cu praf de puşcă. Explozia alarmează tabăra Urdi Alaiului. Între timp cei trei fraţi galopează la ţărm, cu făclii aprinse pe care le-ndeasă într-unul din dubasurile încărcate cu otgoane pentru ancorat podul plutitor. Scapă de urmăritori, s-aruncă-n Dunăre, se dau la fund şi se ascund în umbra lăsată de galera amiral. Zadarnic sînt căutaţi pe apă de bărci uşoare, la prova cărora stau marinari cu masalale aprinse. Se odihnesc, ţinîndu-se de otgonul ancorei. De la bord se strigă comenzi peste capetele lor. Spre zori se-ntorc la ţărm, desprind un grup de zece şeici, le trag uşor la larg, apoi urcîndu-se la bord, le aduc la ţărmul românesc cu sentimentul lucrului bine făcut.

În noaptea de 11 spre 12, Ţepeş hotărăşte să distrugă tot materialul plutitor, printr-o acţiune rapidă. Un grup de cavalerie tare de o mie de suliţe trece Dunărea mai sus de vărsarea Lom-ului în Dunăre, în dreptul satului Dolapite. La miezul nopţii, călăreţii şarjează în disperare,

bivuacul ienicerilor de gardă la material. Călăreţi cu torţa în stînga şi sabia în dreapta trec culcaţi pe oblînc, aruncă torţa în stivele de scînduri, răzbat la ţărmul fluviului şi de-aici năzuiesc spre ţărmul românesc, în timp ce aproape o sută de dubasuri le fac protecţia, îi culeg din apă, sau agaţă frîiele cailor trăgîndu-i dincolo.

E o îndărătnicie disperată în interzicerea trecerii. Faptele de arme n-au număr şi nume. Vitejia stimulată de imaginaţie atinge zonele fabulosului. Sfatul de oaste ţinut de Mahomed sesizează teama încuibată în oştire. Oştenii îşi povestesc cele mai fantastice întîmplări legate de cruzimea, ingeniozitatea şi alianţa lui Ţepeş cu djinii, duhurile rele ale pădurilor şi basmelor orientale. Se hotărăşte trecerea Dunării cu orice risc. Ce zile de iunie limpezi, ce zori purpurii, ce amurguri fastuoase, ce nopţi grele de gînduri şi temeri! Ce densitate dramatică în atmosfera care-l înconjoară pe lucidul Vlad Ţepeş!

NOAPTEA DE 14/15 IUNIE 1462

Clipele cad din clepsidră, veşnicie cu veşnicie.

— S-au pornit şeicile, măria-ta.

— Şi galioanele.

— La vale de cetate.

— La deal de tabăra măriei-tale.

— Sînt multe.

— Două sute de şeici.

— Toate galioanele.

— Poruncă, măria-ta.

— Cetaşul Calotă, la poruncă!

— Spătarul Vlaicu Alună!

— Căpitanul Ion Zimbru!

— Calul. Sculaţi oamenii. Încălecarea. Să stea gata, pînă văd totul cu ochii mei.

Voievodul încalecă dintr-un salt. Simte pe umeri, material, istoria. Aleargă în goana goanelor dincolo de Giurgiu. Cîteva galioane cu luminile de poziţie aprinse încearcă să atingă malul. Intuieşte fulgerător că aici e manevra de diversiune a sultanului. Goana goanelor prin aerul reavăn al nopţii, mai sus de Slobozia. Aici, plute, şeici, galioane. Se aud tîrnăcoapele. Se aud lopeţile. Mas-

cați în stuf și luncă, ienicerii nu se văd. Nu-i poate ataca acum. Fiecare clipă, pînă în zori, înseamnă o veșnicie. Pe plute, luciul mat al bronzului. Tunurile. Nu trebuie să ajungă la țărm.

— Căpitane Zimbrule !

— Poruncă, măria-ta.

Călăreți la galop într-o șarje oarbă de noapte. Ienicerii îngropați în șanțuri îi primesc cu foc de archebuze. Șeicile voievodului lăsate pe cursul apei sînt oprite de sutele de șeici ale sultanului. Tunurile ajung tefere la țărm. Se aud bivoli sforăind întărîtați. Trec apa, desfătîndu-se. La adăpostul întunericului, avangarda năpădește țărmul. Se execută lucrări de campanie. Capul de pod se înconjoară cu șanțuri. Tunurile, toate cele 120 de tunuri se pun în baterie. Sosește muniția și praful de pușcă. Topciii se pregătesc de tragere. Țepeș ascultă glasurile iuzbașilor fornăite în noaptea limpede, străine și dușmane. Ascultă scîrțîitul osiilor, mugetele bivolilor, clinchetul armelor, strigătele și viarmătul oștirii invadatoare. Mahomed a aruncat totul pe-o carte. Nu putea forța altfel trecerea Dunării. Se va vedea mîine, în zori.

Noaptea de 14/15 iunie plînge lacrimi limpezi, din stele multe, semănate în ariile cerului. Crudul Țepeș aude plînsetul nopții, așa cum a auzit și-nțeles plînsetul mut al țării.

PE VIAȚĂ ȘI PE MOARTE

Mahmud pașa visează gloria. Gloria cu pene de aur e aici, în fața lui, în pîclele subțiri ale zorilor. Odele de ieniceri împlătoșați, cu iataganele la mînă, stau gata de atac. Tunurile sînt încărcate. Archebuzele gata de tragere. Avangarda așteaptă doar cel dintîi licăr de lumină. Cerul, undeva deasupra, sus, vag, presimte zorii. Geana răsăritului se deschide pe imensitatea de verde palid al preceasului de dimineață. Jos, între neguri, umbrele călăreților, verticale. O clipă de liniște adîncă. Se aud broaștele în bălți. Crapii bat apa cu cozile. Trece pieziș un bîtlan, cu fîlfîit greoi de aripi. Nechează sălbatic un cal. Mahmud pașa privește codrii de la Kara Iflak, pe sub streașina coifului de oțel. Ridică iataganul. Toate cele 120 de tunuri

sfîrtecă liniștea. Deasupra țevilor se ridică ușor clăbuci alburii de fum.

— Alah in Alah !

Ienicerii ies din întărituri. Odele se leagănă în spatele carapacii de scuturi. Patrulatere perfecte de coifuri și scuturi, în pas viu, ferm, însuflețit.

Țepeș, în șa, cu ticul cunoscut al ochilor, dinții înfipți în buză, plecat înainte, cu nările adulmecînd mirosul oștirii otomane.

— Căpitane Zimbrule !

Atît. Galopul a cinci mii de călăreți.

— Căpitane Neagoe !

Alți cinci mii de călăreți. Vălmășag. Strigăte de luptă, crîncene. Urlete de moarte. Săbiile lucrează rapid în fulgere scurte. Dintr-o vîlcică ies în pas viu pedestrimile mărginașilor. Intră-n lucru ghioagele. Furcoaiele. Țăpușile. Zorii se deschid livizi, peste încleștarea oștilor. Se caută cu dinții beregata ienicerilor. Formația de luptă a lui Mahmud e sfîrtecată. Odele date peste cap. Gloria cu pene de aur se ascunde în codrii de la Kara Iflak. Țepeș își trage sabia. Strigă răgușit :

— După mineee !

O mie de călăreți, pe sprînceană, străpung dispozitivul lui Mahmud în toată adîncimea. Începe masacrul. Ienicerii sfîrtecați, spintecați, decapitați, vînturați sînt aruncați în tabără. Mahomed Cuceritorul transpiră pe celălalt țărm sudoare de sînge.

— Alah ! se tînguie imbrohorul... Cîinele acela îi îneacă în apă.

În adevăr. Ienicerii lui Mahmud luptă pentru fiecare pas de pămînt care-i desparte de apele sîngerii ale Dunării. Mahomed ordonă trecerea azapilor, infanteriei neregulată, cîteva zeci de mii de oșteni sălbatici, dornici de jaf, însetați de sînge. Dunărea se umple de sutele de șeici. Strigătele șefilor de echipaje, care bat tactul lopătarilor cu ciocanele de lemn, grăbesc galerele spre ienicerii lui Mahmud, ajunși cu apa la glezne.

Țepeș trece călare, cu pala înroșită, cu ochii holbați, crîncen, stropit de sînge. Vede Dunărea gemînd sub flota inamică. Strigă :

— La codru !

...În cîteva clipe călărimile se mistuie, ca și cînd n-ar fi fost decît un vis urît. Pedestrimile angajate în lupta

corp la corp se subţiază, pînă cînd ienicerii istoviţi se văd păliţi de altă trîmbă de călărime, în aşa fel încît pedestraşii valahi se ascund printre cai. Unii încalecă în spatele călăreţilor. Alţii se ţin de trăgătorile scărilor. La un semnal, călăreţii pier şi o dată cu ei pier pedestraşii. Mahmud paşa, tăiat la obraz, ordonă intrarea în întărituri. Aşteaptă să se-ntrupeze alt vicleşug al begului blestemat. Cîmpul e plin de hoiturile ienicerilor. Sub mormanele de oşteni snopiţi, se văd ici, colo, picioare încălţate cu opinci. Azapii debarcă în hoarde. Unii sar în apă cu hangerele în dinţi. Urlă în toate dialectele triburilor din Anatolia. Le răspunde tăcerea adîncă, vrăjită, plină de spaimă a codrilor negri de la Kara Iflak.

PUSTIUL

Zile de iunie, toride. Şeahul Tîrgoviştei şerpuie colbuit între codrii tăcuţi, încremeniţi în nemişcare. Mirosul păşunilor arse pluteşte ca un blestem, încolăcit pe valurile de fum acru, înecăcios. Mahmud paşa, comandantul avangărzii spîrcuite la Slobozia, întărită cu spahii de Rumelia, călăreşte într-o ţară a demonilor. De jur împrejur arde subarboretul cu flăcări mărunte. Ard înăbuşit straturile de frunze aşternute de toamnele ţării. Fumul pluteşte între fagi, stă dens în coroanele stejarilor, se răsfiră în trîmbe cenuşii spre cerul cu gust de cenuşe. Codrii ard mocnit. Şerpuie ameninţarea cu fiecare flacără. Se strecoară din tăcerea lor mortificată gustul sărat al spaimei. Odele de ieniceri mărşăluiesc şovăielnic. Spahiii n-au cu ce-şi hrănii caii. Deasupra şleahului atîrnă crengi carbonizate, răsucite ca-ntr-o fantasmagorie. Nu se bat tobele. Nu sună chimvalele. Avangarda se tîrăşte într-o lume stranie. Noaptea, codrii ard viu. Duhuri necunoscute însufleţesc arborii uriaşi. Se aud gemetele sfîşietoare. Trosnete prelungi spintecă veghea. Pămîntul calcinat e neprimitor. Oştenii moţăie cu capetele pe scuturi. Cîte-un răbufnet surd. Zgomote frînte. Roiuri de scîntei ţîşnite din inima pădurilor. A plecat Daud cu 300 de spahii să găsească fîn. S-a-ntors Daud singur, legat pe cal, cu nasul şi urechile tăiate. La oblînc o mînă de trifoi legată cu borangic. În trifoi o săgeată. A plecat Abdulah Muhdi,

spaima triburilor pustiului, cu 500 de suliţe. La trap, pe un drum lateral, între două măguri, pe-un fir de apă plin de cenuşă. A trecut un ceas. Alt ceas. A venit amiazul. Ienicerii şi-au fiert orezul. A venit rugăciunea de seară, între codrii plini de flăcări şi chemări sfîşietoare. Un galop înnebunit. Abdulah Muhdi, cu pelerina zdrenţuită. Plin de sînge. Cu ochii holbaţi a groază nesfîrşită. Cade la picioarele lui Mahmud. Are la oblînc capetele binecredincioşilor săi. Douăzeci de capete. Şi-al fiului său, Abdalah Sufi, venit să-nveţe meşteşugul cuceririi.

A doua zi de marş înspre străfundurile Gheenei.

Mahmud paşa s-ar întoarce. Nu ştie ce are în faţă. Nu ştie dacă sultanul s-a urnit de la Giurgiu...

...A treia zi, sub codrii plini de albine, de cuci, de bondari şi fluturi.

Rămîne în urmă coşmarul pădurilor arzînde.

— Alah !

— Alah in Alah !

Caii se reped la păşunea proaspătă. La fînaţurile alintate, pline de flori şi miresme. Ienicerii îşi scot coifurile. Oştirea iese din rînduri, înviorată. Da ! Asta e ţara făgăduinţelor. Ţara în care curge lapte şi miere. Ţara huriilor, a minunatelor femei valahe. Alah este unul şi Mahomed este profetul său !

— Dă, mâăă ! Ucide, mâăă !

Buciume. Huruit repede de tobe. Galopul ropotitor, copleşitor, galopul nimicitor al cavaleriilor ! Din faţă. Din luncile dezmierdate. Din dreapta. Din stînga ! Din însăşi Gheena plină de flăcări lăsată în urmă. Lupta e nimicitoare. Vlad Ţepeş conduce atacul, concentric. Ies din codri pedestrimile. Cu furci. Cu coase. Cu ghioage şi ţepoaie. Ce nu s-a putut la Slobozia se poate aici. Spahiii sînt sfîrtecaţi înainte de a intra în formaţie de luptă. Ienicerii sînt sparţi, turtiţi, despicaţi. Ţepeş conduce ca o stihie lucrarea cumplită a morţii. Lupta se transformă în măcel. Nimic din fanfaronada tragerilor de artilerie conduse de Francesco Condolmieri. Nimic din piruetele elegante ale spadasinilor florentini. Vin la galop Ionii şi Gheorghii şi Vasilii de prin satele lăsate în urmă. De prin satele care aşteaptă tupilate pe firul văilor. Vin la sabie curtenii, neamurile lor, ohabnicii mai mărunţi, călărimile şi plăieşii.

— Dă, mâăă ! Ucide, mâăă !

Ienicerimea luptă cu vitejie dementă. A rămas singură. Spahiii, ca la o mie de sulițe scăpate nespîrcuite, sparg încercuirea. Dispar spre Dunăre, în ropotul înnebunit al copitelor. Un ienicer venerabil, Miran Saadi Iusuf (a luptat din Anatolia pînă-n munții stîncoși ai Albaniei. A comandat o odă la asaltul Constantinopolului. A făcut parte din ariergarda sultanului în retragerea de la Belgrad) strînge pe măgura Ciutei cîteva mii de ieniceri. Poate zece mii. Ienicerii intră într-un careu cu latura de o mie de scuturi. Pe măgura Ciutei se mișcă o broască țestoasă uriașă. Carapacea din zece mii de coifuri și scuturi. Vlad Țepeș ridică sabia însîngerată. Trîmbițele sună răgușit :

— Adunați-vă sub steaguri !

Luptătorii își caută căpeteniile. Se lasă seara. Din codru iese un șir nesfîrșit de căruțe. Oameni îndemînatici aruncă turcii răniți sau morți în căruțe. Din careul lui Miran Saadi Iusuf se aud strigăte de mînie. Locul luptei se golește de morți. Morții pămîntului sînt încărcați pe cai. Căruțașii dau bice. Miran Saadi Iusuf aude tocăitul repede al topoarelor. Se lasă noaptea. Topoarele amuțesc. Amuțește codrul. Între ieniceri și locul unde ghicesc Dunărea plutesc straturi groase de fum. Pe măgura Ciutei nu se află nici apă, nici lanuri coapte de orez. Ienicerii și-au pierdut harabalele cu cazanele și sacii de orez. Lingurile de lemn de la scufiile de pîslă sînt inutile. Noaptea e lungă și-apăsătoare. Se odihnesc cu schimbul. Roua puțină le umezește buzele arse. Aldebaran, steaua înțelepciunii, nu se vede de pe aceste meleaguri. Se spun povești. Se reamintesc campaniile pline de glorie. Dervișii recită versete din coran. Spre zori izbucnesc focuri înalte. De jur împrejur. Și din ce în ce mai aproape. Copacii arzînd se mișcă prin întunericul lăptos al zorilor ca-ntr-o fantasmagorie stranie. Geniul lui Țepeș, ura lui de moarte însuflețesc codrul ca-ntr-un basm cu zmeul zmeilor. Cîte zece cai înhămați la trunchiurile arzînd în vîlvătăi, cu somoioage aprinse agățate de coadă, biciuiți și-nnebuniți de strigăte, dau năvală la galop peste ienicerimea înlemnită de spaimă. Cînd rîndurile se sparg, din codru ies la marșmarș trîmbe subțiri de călăreți. Se-nfig în careul ienicerimii. Operează rapid. Lărgesc spărturile. La chemarea goarnelor năvălesc pedestrimile. Intră printre cai. Se năpustesc la furcă și ghioagă...

Zori.

Patru mii de prizonieri sînt goniți cu latul săbiei spre Tîrgoviște.

Iarăși sosesc căruțele. Iarăși sînt ridicați morții. La măgura Ciutei rămîne sîngele amestecat cu țărînă. Urmele tălpilor care-au scurmat pămîntul. Cîțiva arbori carbonizați. Caii uciși de ieniceri.

...De la Buzău spre Brăila călăresc la trap cei cinci mii de călăreți de sub comanda spătarului Vlaicu Alună, repeziți să-nchidă calea corpului expediționar debarcat de pe flota de mare.

Chilia lui Țepeș rezistă tirului de pe nave ca și asaltului de la uscat condus de Ștefan al Moldovei. Vlad Țepeș știe la miezul nopții tot ce s-a-ntîmplat la Chilia pînă alaltăieri la prînz.

Acum călărește la trap des spre Fundul Părului, pe Argeș, acolo unde drumul iese din codrii cojanilor și o apucă drept spre miazănoapte, la Tîrgoviște.

Un curier la galop îi aduce vestea că cinstitul cavaler Jean d'Ossau, însoțit de patru călăreți florentini în slujba regelui Matiaș Corvin, vin în urma lui, la nici două ceasuri. Aduc cu ei știri de la craiul unguresc. Vor să vadă cu ochii lor cum se desfășoară războiul, știrile despre luptele de la Dunăre ajungînd prin niște neguțători raguzani, atît la Buda cît și la Dubrovnik.

Vlad Țepeș se strîmbă acru. Are nevoie de oștire, nu de cronicari și observatori militari. E năclăit de sînge, de sudoare, de gînduri. Sub munte, ohabnicii. Flota la Chilia. Sultanul pe urmele lui. Ar putea lăsa țara. Lesne i-ar veni să treacă pe Olt, la Sibii. Or, mai sigur, pe Jiu, în Hațeg. De-acolo la Timișoara, apoi la Buda. Să ceară ajutor regelui. Ștefan îi bate Chilia cu foc, în loc să-i trimită ajutor frățesc. E mîhnit și mîhnirea i se transformă în turbare. Aici are să stea, să-l înfrunte pe Mahomed, să-i smulgă laurii, să-l gonească din țară și-atunci...

STRANIUL INTERLUDIU

Evenimentele declanșate de Țepeș pînă-n noaptea de iunie cunoscută la curțile princiare ale Europei, sub denumirea de «noaptea groazei» (bineînțeles prin intermediul cinstitului scutier bearnez, știut din unele întîmplări mai

vechi), ating zonele incredibilului. Căpitanul Ion Zimbru secondat de doi cavaleri italieni, segnor Pietro Cimone și segnor Giuliano Gonzaga, rămîne în codrii cu ordinul limpede să «nu-l lase pe sultan nici să descalece pentru el» ; iar de trei ori pe zi să trimită olăcar cu știri precise : unde-a ajuns sultanul, cum sînt tocmite oștile, cîte capete de turci s-au răpus.

Acțiunea căpitanului Ion Zimbru are un humor sinistru. Își împarte trupa în douăsprezece cete. Șase cete acționează din zori pînă la amiază, la convoaie și Urdi Alai. La amiază acționează toate douăsprezece. După-amiază, celelalte șase. În timpul rugăciunii de seară, toate douăsprezece. Cei doi cavaleri italieni povestesc mai tîrziu, prin 1464, cum în adevăr Mahomed II Cuceritorul s-a bolnăvit de vezică în acel marș de pomină, cînd oștirea lui n-a cunoscut nici somnul, nici odihna, nici masa ostea-nului, oricît de săracă ar fi fost ea. Trîmbe după trîmbe, călăreții acestui căpitan înfricoșător ies din codri, taie tot ce cade sub sabie, împrăștie cămilele, săgetează bivolii, împung catîrii, împrăștie flancgărzile, ucid oștenii șchiopi, obosiți, chinuiți de sete, ori ieșiți din rînduri, seamănă panica urlînd ca diavolii și dispar în codri cu o tehnică necunoscută cavaleriilor apusene ; ca să reapară exact acolo unde s-a rupt roata unei harabale, unde s-a răsturnat o cotigă, unde-a căzut în jug un bivol.

N-au de unde să știe ce-și șoptesc ienicerii, seara, cînd încearcă să ațipească la adăpostul harabalelor, al trupelor de gardă și-al întunericului. Se spune că djinii conduși de însuși îngerul morții Izrafil — întruchipat în Țepeș, îi muncesc pentru păcatele lor, că acolo unde calcă un ienicer pămîntul se deschide și feciorul lui Alah cade într-o groapă plină de jar... Că s-au văzut niște păsări uriașe, ridicîndu-l în gheare pe imbrohor... Șerpi cît Eski Giami se tîrăsc lacomi pe urmele spahiilor, gata să-nșface cal și călăreț. Numai mînia lui Alah l-a adus pe sultan ca să plătească uciderea miilor de oșteni credincioși căzuți la asediul Belgradului.

Căpitanul Ion Zimbru transformă zilele de marș în iad. Nopțile de tabără în coșmar. Mahomed uită cu fiecare minut de stat în șa tot ce-a știut pînă atunci. Îl mînă înainte curiozitatea vecină cu nebunia. Ce va mai putea face Țepeș ? A ars codrii. A otrăvit apele. I-a masacrat aproape 40 000 de oșteni. Unde e Țepeș ? Ce gîndește Țe-

peș ? Cît are să-mpingă nebunia unei apărări inutile ? Dacă există iadul — nu poate fi decît aici și acum. Zadarnice sfaturile imbrohorului. Zadarnice îndemnurile pașilor. Zadarnic murmurul tot mai viu al urdiei.

Mahomed vrea să-l cunoască pe Țepeș pînă la capăt.

Astăzi au trebuit să îngroape sute de cadavre de ieniceri aruncate în curmezișul șleahului. Imbrohorul i-a suflat la ureche :

— Ciuma !

Sultanul l-a privit cu ochii morții și imbrohorul s-a făcut nevăzut. Trupele se mișcă sub arșiță. Fumul incendiilor e tot mai gros. Aerul tot mai apăsător. Mahomed, călare, împietrit, călărește spre nord. Mereu spre nord. Duce un război straniu cu umbrele, cu foametea, cu duhurile pădurii.

În tabăra ohabnicilor de la Telega, veștile sînt fidele adevărului. Patru din ei, temători, își scot familiarii din tabără, încalecă și se grăbesc spre Fundul Părului. Chervanele boierilor din căpităniile din mijloc aleargă la Snagov, la monastire, cu odoare, cu jupînese, saci de aur și străji credincioase. Radu, fratele lui Țepeș, a sosit aseară în tabără la Telega. Niculae Coman ot Filipești, însemnat de Țepeș la o nuntă, cu jungherul, se scîrbește în sine de hăinia Radului. Gonește la picioarele voievodului să-și salveze onoarea militară. La vorbele lui se alătură ceilalți trei ohabnici, care aduc după ei opt sute de sulițe pe-alese.

Curieri cu cai în spume la Fundul Părului. Vin de la Tîrgoviște. Aleargă la Tîrgoviște. Cum vin, sînt duși în fața voievodului. Țepeș supraveghează lucrările. Oștenii închid șleahul cu palisade. În față, la cîteva leghe, Neajlovul. În spate, Argeșul. În aripi, luncile, codrii, malurile surpate. Cavalerul Jean d'Ossau (are piciorul stîng aproape imobilizat, cîteva urme de sabie în umerii obrajilor, umor sec, de oștean fără iluzii și-o gută sîcîitoare) notează că voievodul pe care-l admiră fără rezerve, nu numai din simpatia purtată tatălui, barează aici drumul sultanului spre capitală. Ieri a văzut treizeci de căruțe încărcate cu țepi lungi, luînd calea Tîrgoviștei. Cu o zi înainte au fost expediați pe același drum toți prizonierii turci. Își mărturisește sie că îi este teamă. Teamă de războiul ăsta ciclopic, teamă de furia sultanului, de mulțimile nesfîrșite ale

oştirii, teamă de izbucnirile voievodului, care la un prînz l-a-njungheat cu mîna lui pe curteanul venit să-i anunţe fuga fratelui său, Radu.

Jean d'Ossau, ochi de oştean încercat, remarcă subtilitatea planului de luptă care se naşte din felul cum voievodul îşi dispune lucrările de campanie. Totul este altfel decît la acea luptă pe Ialomiţa, dusă de Iancu de Hunedoara împotriva lui Sehabeddin. Acolo existau carele, tunurile, cavaleria cuirasată, pedestrimile catafracte. Aici nu sînt decît codrii, aceste două ape, călăreţii şi pedestraşii în sumane şi opinci.

Şi altceva. Ceva care-i scapă, mereu i-a scăpat în tinereţe, îi scapă şi-acum dincolo de pitorescul locurilor, de gustul delicios al vînatului, de forfota oştenilor, de izbucnirile pătimaşe ale voievodului. Nu-nţelege miracolul prin care oştirea aceasta ciopîrţită la Varna există în ciuda tuturor campaniilor pe care le-a dus, nu totdeauna cu izbînda de partea ei. Cavalerul Jean d'Ossau e melancolic. Îşi aminteşte de toate campaniile lui aici, de «Vlad le Diable», de alţi ani, cînd credea încă în cuvîntul sanctităţii sale, în forţa «cruciadelor», în posibilitatea alungării turcilor din Europa, în promisiunile înflăcărate ale cardinalului Cesarini, de mult îngropat în uitare.

Cavalerul îşi plimbă melancoliile pe linia palisadelor. Specialist în fortificaţii de campanie, n-are de adus nici o obiecţie la modul cum sînt construite : valuri de pămînt, ţepuşe, şanţuri de oprit şarja de cavalerie, mărăcini. Ingenios, ieftin şi rapid. E un cavaler ramolit şi inutil. Regele l-a trimis aici din fandoseală. Singura lui slujbă utilă poate fi aceea de a relata prin intermediul cîtorva librari îndemînatici faptele de arme şi neobişnuitul fel de a face război al acestui voievod, cunoscut de la Rhin pînă la Nipru. Saşii de la Braşov au răspîndit în toată Europa nişte broşuri cu isprăvile voievodului. Broşurile se vînd atît de bine, încît negustorii aceia de ouă şi-au scărmănat imaginaţia, dînd la iveală alte cruzimi, în care, desigur, victimele supliciilor erau conaţionalii lor, cinstiţii bürgermeisteri, neîntinaţi şi nevinovaţi ca însuşi pruncul Isus. Se pare că voievodul i-a transformat pe cîţiva din ei în şunci. Va fi iertat în cer, atunci cînd se va cîntări în talgerul judecăţii de apoi mulţimea păgînilor răpusă din ordinul lui.

Ajuns aici cu gîndurile, priveşte soarele căzut de aur, pe linia orizontului. Un călăreţ îl anunţă că este invitat la voievod.

ISCOADA

Ţepeş schimbase doi cai. Toată după masa călărise sub zăduf. Cetaşii erau la locurile lor. Pedestrimea, sub lunca Argeşului. Oşteni trunchioşi, goi, arşi de soare pe obraz şi braţe, cu trupuri albe, în apa limpede, înfiorată. Mierle prin tufişuri, sturzi şi granguri. Lumina cernută verde printre trunchiurile stejarilor cît bisericile. În trîmbele de raze, gîze zumzîitoare, cu elitre de mătase. S-ar fi tăvălit în iarbă. Ori s-ar fi luat la trîntă cu oştenii goi, acolo în mijlocul Argeşului. Întuneric moale, catifelat de iunie. Trăieşte intens multitudinea de ipostaze interioare. Gîndurile repezi, scurte, electrice sînt încărcate de semnificaţii largi. I-a repezit olăcar cu scrisoare lui Ştefan Voievod. Să lase Chilia. Să nu uite legăminte mai vechi. Să-i trimită măcar patru mii de suliţe, cu un om de nădejde. Nu se poate ca Ştefan să uite tot ce-a fost între ei. Undeva, vag, se aud, abia se aud, tropote. Descalecă dintr-un salt. Căliman, omul lui de arme, trage alături. Umbră nemişcată, în nemişcarea codrului. Vlad înfige jungherul în pămînt. Se culcă alături. Îi prinde lama cu dinţii. Lama vibrează uşor.

— Vin, Călimane !

Căliman nu răspunde. S-a-nvăţat să fie doar mînă pedepsitoare a măriei sale. Căliman e plăieş de sub Iezerul Mare. Nu ucide din sadism şi nici pe loc, cînd îi porunceşte voievodul. Ucide decît atunci cînd se convinge că altfel nu se poate. Cine-l vede pe Căliman noaptea, lîngă pat, îşi face rugăciunea cu glas scăzut. Voievodul încalecă. Intră-n tabără la galop. Matei Corvin i-a trimis încurajări substanţiale. Îşi concentrează armata în apropierea graniţei. Spătarul Alună a tăiat calea turcilor de la Brăila. Doamna e la adăpost. Numai inima lui nu e la adăpost. Grea povară şi-a luat. Rîde. Trage în piept, adînc, aerul îmbălsămat al nopţii. Pe-aici s-au trecut şi florile de tei. Abia mai stăruie o mireasmă subţire, ca o aducere aminte. Nu face nimic spîrcuind oastea lui Mahomed. Nu face nimic chiar dacă o nimiceşte. Gîndul ăsta îl stăpîneşte

de cînd a dat sabie avangărzii otomane, la Slobozia. E nevoie de altceva... Asudă. Îşi simte inima vie, nebănuit de vie. Descalecă înfrigurat. Umbrele oamenilor de arme se desprind din întuneric. Iau caii. Străjile rămîn neclintite. Intră-n cort. Căpitanul Neagoe se-nchină ostăşeşte şi o dată cu el cavalerul Jean d'Ossau, observatorul sanctităţii sale, la curtea regelui Matei Corvin.

În lumina fîlfîită a lumînărilor, Vlad Ţepeş îi apare cavalerului ca un actor de rasă, trăindu-şi rolul cu o dăruire dementă. S-a-nvăţat de mult cu piesele jucate la curtea papei ori la curţile prinţilor şi regilor. Piese ale măreţiei şi atotputerniciei, menite, vai, de atîtea ori să suplinească nimicnicia bietei păpuşi de sub coroană. Omul din faţa lui, cu trăsături ascuţite, cu mustaţa prelinsă la colţul buzelor, cu pletele negre curgîndu-i pe cuirasa subţire de Damasc, pare cuprins de friguri. Se descalţă singur. Cînd căpitanul Neagoe îngenunche să-l ajute, îi întinde piciorul rămas încălţat, cu cel mai firesc aer.

— Ion Zimbru ştiriceşte că în zori turcii trec Neajlovul, măria-ta. Caraulele mele s-au izbit cu nişte spahii, la două ceasuri de Vînători.

— Cam pe unde sînt acum ?

— Zimbru zice că sultanul conăceşte dincoace de Vînători, cam prin poienile obislăvenilor.

— Adu-mi straiele alea, de zisăi să mi le ţii !

Căpitanul Neagoe, om de 40 de ani, uşor cărunt, uşor adus de spate, face ochii mari. Ţepeş, desculţ, toarnă vin parfumat de Drăgăşani în pocalele de aur cizelate la Kiev. Cavalerul apreciază din nou gustul vinului, asistă ceremonios la dezechiparea voievodului şi la travestirea lui într-un fel de derviş răpănos, trenţăros, desculţ, căruia omul de arme Căliman îi adaugă o traistă, un toiag şi un blid de cerşit. Ţepeş îşi acoperă ochiul stîng cu o năframă. Căpitanul Neagoe îl asistă cîrtitor :

— Dacă te prind, măria-ta, că te visează şi-n vis ? Mă duceam eu cu Căliman şi-ţi aduceam tabăra pe degete. Aşa eşti, măria-ta, mai păgîn decît păgînii şi mai Toma necredinciosu, decît ăl din evanghelie.

Ţepeş rîde mînzeşte. Cavalerul Jean d'Ossau nu-şi stăpîneşte un : *Mordius*... Îl încearcă o clipă de entuziasm care-l îndeamnă să se travestească şi să-l însoţească pe voievod. Probabil că e prea limpede ceea ce vrea, pentru că Ţepeş îi face semn de împotrivire. Prea energic semnul, ca să mai stăruie. Turceşte nu ştie. Podagra îi cam ronţăie sprinteneala. Ce lovitură ar fi să scrie toate păţaniile din tabăra otomană. Poate-ar ajunge în preajma sultanului. Se sufocă de emoţie. De sub turbanul sub care-au dispărut pletele voievodului îl priveşte un ochi verde, ager şi cinic. Voievodul transformat în cerşetor desculţ îi creează brusc un sentiment sublim. Cavalerul face o reverenţă adîncă, una şi încă una. Îi spune voievodului că singura lui dorinţă este să tragă spada pentru majestatea sa. Ţepeş îi răspunde că îi va prilejui plăcerea asta mai curînd decît s-aşteaptă. Îl sfătuieşte ca pînă mîine să se lase în grija căpitanului Neagoe — se pare că oamenii acestuia au vînat o capră tînără, pe care-au pregătit-o după formule de ei ştiute — în timp ce el îi va face o vizită de curtoazie sultanului.

Rîde. Spune cîteva cuvinte în turceşte. Se-nchină după obiceiul musulmanilor şi iese urmat de alt turc, un fel de ienicer şchiop, sprijinit într-o cracă. Căliman, omul de oaste, rînjeşte satisfăcut de travestiul său.

E nevoie de spaţiul unui roman să se relateze sentimentele şi-ntîmplările voievodului din noaptea aceea, ziua următoare şi amurgul ei. Ţepeş îşi urmăreşte cu perseverenţă gîndul. Să-l ucidă pe sultan, fie strecurîndu-se în cortul lui, combinînd uciderea cu un atac masiv de cavalerie, de care să profite şi să scape din tabăra răscolită ; fie în ipoteza că nu se poate apropia de cort, să-i fixeze locul şi să conducă şarja în aşa fel, încît să-l surprindă pe sultan, să-l ucidă, să ucidă o dată cu el toate căpeteniile, apoi să debandeze şi să masacreze oştirea otomană. Este singura acţiune hotărîtoare, menită să-i creeze drum spre Istambul. De fapt, în forul lui cel mai intim, doreşte fierbinte să răscoale Bulgaria, s-o elibereze, să preia rolul lui Iancu de Hunedoara, aici, la Dunăre şi să elibereze Constantinopolul. Nimic nu i se pare imposibil. Călăreşte în albia unui pîrîu, întîlneşte oamenii căpitanului Zimbru sub coroana uriaşă a unui stejar, apoi, călăuzit prin codru, ajunge la bivuacul căpitanului, spre mijlocul nopţii. Ion Zimbru nu-ntreabă nimic. Îi raportează şi descrie starea dispozitivului turcesc. Se iau măsuri de o luciditate extremă. Cu un ceas înaintea zorilor se va ataca Urdi Alaiul, în noaptea asta foarte aproape de tabăra sultanului. Turcii s-au învăţat, într-un fel, cu

aceste atacuri. Străji de noapte și zi vor veghea. Acolo unde ziua se va agita o creangă cu o pînză roșie, sfîșiată, se află voievodul. Noaptea se va auzi limpede cîntecul : «Ali și-a dus turma la păscut». Dacă acest cîntec va fi repetat de două ori, să se atace acolo. Înseamnă că voievodul e în pericol. Dacă pînza roșie flutură încolo și-ncoace, același lucru. Să se atace cu toate douăsprezece cete, dacă la cortul sultanului se vor vedea tulburări, se vor auzi răcnete și satîrgiii vor începe să alerge ca nebunii.

— Măria-ta, măria-ta, ce gînduri te rod, șoptește căpitanul, își strînge centura și ordonă încălecarea.

Țepeș și Căliman stau între calul căpitanului și cei ai oștenilor. Se țin de trăgătorile scărilor. S-au apropiat pe sub codru, de Urdi Alai. Răzbate pînă la ei mirosul cămilelor, al focurilor pîlpîinde, al sulimanurilor de la harabalele cu codoașe și femei ușoare. Din pîcla viorie a zorilor se desprind siluetele străjilor. Coviltirele harabalelor. Acoperișul miilor de corturi înghesuite între odele de akingii și pedestrime yaya, între focurile străjilor și loitrele căruțelor de la convoaie. Un tîrg neînchipuit de întins, înghesuit în lungul șleahului, în poiene, pe sub coroanele stejarilor. Cîte-un răget trist de cămilă. Strigătele caraulelor. Un răget de măgar.

Călăreții se-apropie prin albia nisipoasă. Ce va fi fost Țepeș în clipa cînd a țîșnit chiotul căpitanului Zimbru ? Voievodul aleargă ținîndu-se de trăgătoare. Calul îl poartă mai mult pe sus. Picioarele goale îl frig. Îl frig loviturile crengilor. Îl sfîșie mărăcinii. Icnește. Un trup năclăit. Țipete. Urlete. O haraba. Alta. Gîfîie. E sleit. Se desprinde de șa, se tîrăște sub harabaua în care se aud răcnetele unui negutător de robi, care-njură în cea mai pură armeană. Alături, Căliman. Ropotele călăreților se pierd sub codru. Țepeș iese de sub haraba. Oșteni, niște telali, urlete, urlă și el, Căliman șontîcăie alături, cineva îi întreabă ce s-a-ntîmplat, răspunde c-au dat ghiaurii, înjurături — apoi tabăra se astîmpără — doar cîteva grupe de pedestrași își fac loc cu greu spre marginea taberei, acolo unde s-aud blestemele celor răniți. În larma aproape stinsă, Țepeș cîntă tărăgănat, cu glas bărbătesc :

— «Ali și-a dus turma la păscut»...

Din harabale, de sub corturi, se aud murmure de

aprobare. Dacă cineva cîntă, înseamnă că totul s-a sfîrșit cu bine. Tabăra se frămîntă, se foiește ca înainte de somn, apoi s-așterne liniștea grea a preceasului de ziuă.

Lungi, nesfîrșite ceasuri în mijlocul urdiei. Țepeș trăiește toate dramele imaginabile. E cerșetor în mijlocul armatei năvălitoare. Praful stîrnit de sub copitele cămilelor e praful țării. Strigătele ienicerilor îl sfîșie. Îl sfîșie tropotul miilor de copite, zăngănitul armelor, comenzile. Îl înnebunesc flamurile și tuiurile. Are clipe de furie clocotitoare. Unui derviș care-i povestește cum își va spăla mîinile în sîngele necredincioșilor îi arde cîteva toiege peste gît. În Urdi Alai negutătorii de robi fac pariuri grase. Cine va cumpăra robi de la marele vizir, cine de la imbrohor. Favoriții sînt priviți cu admirație. Codoașele își zăngăne dairalele. Sînt de-a valma măgari și catîri, cămile, bivoli și oi pentru hrana trupei. Sînt harabale cu roți uriașe, cotigi schilave, rădvane pentru femeile pașilor. Sînt ieniceri șchiopi, rămași în urmă. Sînt spahii veniți să vîndă arme... Sînt cămilari din Anatolia, din Kurdistan și din Arabia îndepărtată. Sînt egipteni, greci, armeni și evrei. Se amestecă toate limbile în praful țării stîrnit de sub copite. Țepeș își cere iertare de la pămîntul roditor. Străjuit de Căliman trece la convoaiele sultanului. Cerșește un pumn de orez unui cămilar bătrîn, cu trăsături mongoloide pronunțate. Sub baldachin se leagănă coșuri cu fructe. Mahomed e mare amator de fructe. Cămila va fi priponită în apropierea cortului în care slăvitul stăpîn al lumilor o să-și facă digestia. Voievodul are picioarele sîngerînde. Praful așternut pe obrazul asudat îi face o mască de nerecunoscut. Ah, de-ar ști ienicerul de colo ; ori satîrgiul nubian din garda convoaielor cine vorbește aici despre coran și djini ; despre Egrigöz și Edirné, despre mările albastre ale sudului. De-ar ști acest pașă vijelios, înmuiat în aur, cu coif suflat în argint, cine i se prosternă la picioare cu fruntea în țărîna gemîndă a țării.

— O, cămilarule ! Picioarele mele sînt zdrobite de atîta drum. Îndură-te de suferințele mele și primește-mă lîngă tine, se vaită voievodul.

Îi trec prin luminile ochilor coifurile de aur ale spahioglanilor. Acolo, la cîteva sute de pași, sub tuiuri, vegheat de săbii și sulițe, între călăreții sălbatici de Asia cu piei

de leopard pe umeri, călare pe cal alb, împărătesc, Mahomed. Acel Mahomed pe care l-a văzut lîngă tatăl său, bătrînul Murad, în copilăria lui frîntă între zidurile Egrigözului. Un copil gălbejit, slăbănog, cu nasul prea coroiat, cu privirea străină și absentă.

Mîna lui Căliman îi potolește fulgerul din ochi. Mahomed, sultanul, stăpînul imperiului, în toată pohfala lui și aici, el, Țepeș, în strai de cerșetor, el, voievodul și domnul acestei țări, acestui pămînt străvechi, peste care, încă, plutește ca un abur umbra slăvitului Mircea. Un plan nebunesc.

— O, cămilarule !...

Cămilarul silește cămila să-ngenunche. Țepeș se urcă în spatele lui, dintru-n salt. E soare fierbinte.

— Ce faci, om sărac ?

— Desfășoar steagul biruinții, roșu, o, cămilarule, Alah să te ocrotească !

La convoaiele sultanului flutură moale o zdreanță roșie, ridicată în vîrful toiagului. Trec spahii și se-nchină. Dervișul de pe cămila cu fructele sultanului are ochi de fulger și față de diavol. Căliman ia cămila de frîu. Țepeș se gîndește că, în curînd, sultanul va cere fructe. Pe Dumnezeu ! Dincolo de locul unde se văd tuiurile, departe, ca într-un abur, se vede lunca Argeșului. Aici, Neajlovul. Trîmbițe. Nori de praf. Ordinele ceaușilor pentru întocmirea taberei. Tobe.

— Să se tragă carele pe locuri.

— Toată lumea la săpat șanțuri.

Cum i se zbate inima. Acolo, caraulele sultanului s-au izbit de tabăra lui. Țepeș rămîne încordat, cu toată răspunderea ceasului apăsîndu-i umerii.

N-a izbutit să străbată linia satîrgiilor. A luat în spate un coș cu fructe. A vrut să treacă spre stejarul sub care stă, verde, cortul sultanului. Nubienii l-au oprit. Unul din ei, uriaș asudat, l-a izbit cu coada satîrului peste șale.

— Piei, cîine rîios !

Trei șiruri de satîrgii păzesc cortul. Aici nu se poate intra decît dacă ești pasăre. Ori duh... Ori... pașă... Pînă sub seară a căutat un pașă pe care să-l ucidă. Să-i ia hainele. N-a găsit nici unul. Nici nu-l poate ucide aici, fără să fie prins. Și nu merită. Ochiul lui înregistrează

cu precizie dispozitivul taberei sultanului. Știe de unde trebuie să atace. Și cum trebuie să atace. Se retrage la capătul convoiului, lîngă Neajlov, acolo unde e o înghesuială nebună de vite la adăpat și oșteni care-și înmoaie picioarele. E spre seară. Destul de lumină să se vadă flamura. Căliman face semnul știut. Ah, codrul nesfîrșit, cu toate tainele și mirările. Iarăși chiote de luptă țîșnite o dată cu fulgerul săbiilor. Iarăși vălmășag, în care el cu Căliman înjunghie cîțiva ieniceri mai greoi la fugă. Iarăși călăreți, unul ducînd de frîie doi cai. În șa. Nu-și simte picioarele. Nu-și simte tălpile. Galop. Semnalul de adunare pentru toate cetele căpitanului Ion Zimbru. La cel dintîi sclipet al luceafărului, tabăra.

Căpitanul Neagoe spală picioarele martirizate ale voievodului, cu gestul lui Hristos. Cavalerul Jean d'Ossau înregistrează scena de simplitate biblică, fără nici un comentariu. Onoarea și țîfna lui gasconă primesc o lecție neobișnuită. A scris în amănunțime scena deghizării voievodului. Nu știe dacă l-a așteptat să se mai întoarcă din aventura lui fantastică. Țepeș îmbucă dintr-un piept de clapon. Bea vin pe nerăsuflate. Căliman îl spală pe spate. Stă gol, în cort, corp vînjos, numai mușchi, se mișcă cu lejeritatea unui atlet antic și-i spune că, probabil peste o jumătate de oră, va putea să-i satisfacă dorința exprimată aseară.

— Cum, majestate ?

— Șarjăm, cavalere !

— Noaptea ? Acum ?

Voievodul rîde. Un rîs atît de aspru, încît cavalerul simte la propriu fiori reci umblîndu-i pe șira spinării. Își cere voie să se retragă, nu e echipat de luptă, voievodul îl concediază cu un gest scurt și cînd iese afară din cort, simte mii și mii de umblete tainice sub pologul negru al codrului.

— *Pe Sfînta Madonă din Tarbes*, își spune cavalerul Jean d'Ossau, dacă scap, teafăr și-n noaptea asta, jur pe memoria tuturor strămoșilor că mă-ntorc acasă, las dracului toate oficiile sanctității sale și-mi scriu memoriile, cu scufă de noapte pe cap și tîrlici de lînă în picioare. Așa să-mi ajute Dumnezeu !

La ordinele căpitanului Ion Zimbru, șapte mii de călăreți intră într-o formație «cuneus», scară la scară, fără

sulițe. Caii cu copitele bandajate în zdrențe. Călăreții din vîrful și flancurile formației duc în mînă și la oblînc torțe de cîlți, îmbibate cu rășină

NOAPTEA GROAZEI

Noaptea de sfîrșit de iunie, complice, îl învăluie pe Țepeș cu efluvii de miresme ațîțătoare, rafinate subtil în luncă și codru. Seve vegetale opulente, miros răscolitor de frunze verzi, de clorofilă și tanin, de humus gras dospit sub straturile de frunze moarte se-nvăluie o dată cu respirația caldă a pămînturilor, cu firul de vînt foșnitor pornit de pe Argeș. Țepeș călărește lucid, cu nimic de halucinat în el. În alți termeni decît aceștia, stabilește cu precizie raporturile lui cu cei șapte mii de călăreți care-l urmează. Știe că le exprimă voința. Știe că i s-au încredințat, nu în virtutea obișnuinței, tradiției sau constrîngerii. L-au făcut brațul lor înarmat, judecata lor chibzuită, speranța și mîndria. Căpitanul Ion Zimbru călărește la o lungime de cal în față. Codrul îi primește tăcut. Ocolesc cale de-un ceas în susul Argeșului. Tăria loviturii trebuie să fie atît de puternică, încît să-l proiecteze pînă la cortul sultanului. Ca-ntotdeauna își ia sieși partea cea mai grea din toată întreprinderea. O face dintr-un complex se sentimente, unele nediferențiate, din care se desprinde viu gîndul răspunderii. Al obligațiilor lui moștenite de la taică-său, față de moștenirea întreagă lăsată de bunicul cu atît de copleșitoare personalitate.

Călărește la trap ușor. Fiecare pas al calului bate o literă în veșnicie. Țepeș ascultă privighetorile rătăcite undeva, în coroanele stufoase ale gorunilor.

O noapte făcută pentru dragoste, își spune cavalerul Jean d'Ossau. În față se conturează în tușă violentă silueta voievodului. Oricît încearcă să-l înțeleagă pe acest prinț sîngeros, n-o poate face. Mai precis nu-l realizează în planul politicii. Nu-nțelege înverșunarea cu care se agață de turci, la un raport de forțe zdrobitor pentru el. Nu-nțelege de ce nu se retrage în fiefurile de peste munți. De ce ține neapărat să rămînă în țara asta, care, oricît de îmbelșugată ar fi în vînat, vinuri și femei, este totuși supusă invaziilor și într-un fel, barbară. Ceea ce-l

miră cu deosebire este sistemul prin care majoritatea populației participă direct la război, în afară și mai presus de obligațiile feudale. Socotește acest marș de noapte un nou capriciu războinic și aventuros al prințului. Îl judecă în sine, în afara efluviilor de miresme ațîțătoare, rafinate subtil în luncă și codru. N-aude răsufletul pămîntului. Nu desprinde din întunericul poleit umbletele sînzienelor desculțe, așa cum le-aude umblînd prin codru stegarul Radu a lui Teodor ceașnicul, mărturisind acest lucru viteazului Nicolae Brebu, care-i răspunde tot cu glas jos, că lui i s-a părut, atunci cînd au trecut printr-o poiană deasupra căreia stelele își tremurau argintul — i s-a părut că plutesc în văzduh zînele și s-arată acolo niște spiriduși șoltici, care-și caută soții, umblînd călare pe spinarea licuricilor.

Cavalerul Jean d'Ossau se felicită c-a ajuns să trăiască o asemenea aventură. Pălesc de invidie, de pe acum, toate faptele teribile din romanele cavalerești. E bine că-i are alături pe cei doi signori italieni. Dacă nu s-ar ciupi de nas și-ar spune sieși că visează. Că e cel mai teribil mincinos pe care l-a zămislit imaginația desfrînată a Gasconiei. Signor Pietro Cimone este și el un mincinos veritabil ; dar signor Giuliano Gonzaga s-a dovedit un nobil stăpînit, demn și de-o cultură înspăimîntătoare. Are să-l întrebe mîine cum comentează întîmplările din ultimele ceasuri.

Șapte mii de călăreți înlemnesc sub negura densă a codrului. Șapte mii de cai ciulesc urechile spre zgomotele înăbușite venite de undeva, din față. Mîinile bătucite de cormană și sabie le mîngîie grumazurile încordate. Cu toate că simt în nări mirosul nesuferit al cămilelor, nici unul nu nechează. Țepeș îl simte pe Vifor, între pulpe, încordat. Armăsarul turnat într-o materie vie, palpitînd, cu toți mușchii tremurîndu-i de încordare, îi transmite un sentiment de forță aproape dementă. Strigătele caraulelor. Un zăngănit de arme. Din dreapta și de departe se aud zgomotele Urdi Alaiului. Animale multe, viermuială de oameni, răgetele cămilelor și mugetul bivolilor. În față, la nici trei sute de pași, pe-un fir de pîrîu se deschide poiana în care e așezată tabăra sultanului. Căpitanul Ion Zimbru se frînge-n șa. Șoptește :

— Aici, măria-ta !

— S-aprindă făcliile şi după poruncă !

Cunoştea prea bine unde duce misticismul călăreţilor pustiului, a trăit prea mult între aceşti războinici să nu ducă pînă la ultima consecinţă tot ceea ce-i vine în ajutor. Şi-n noaptea asta cheamă în ajutor djinii, geniile rele ale codrului. Căpitanul Ion Zimbru ţistuie ca mierla pirotită. Pe urmă latră de cîteva ori. Ţepeş zîmbeşte. Vulpoi pornit după vînătoare, să juri. Cavalerul Jean d'Ossau se-nfioară sub cuirasă. I se pare c-a părăsit lumea palpabilă pentru alta de-o imaginaţie fabuloasă. Iarăşi lătratul vulpoiului. Din codru, un mieunat de iepure cu şira spinării ruptă. Deodată s-aprind făcliile. Călăreţii le ridică deasupra capetelor. Unii le-ascund sub cuşme. Alţii le joacă în sus şi-n jos.

Văzut de la străjile de spahioglani, spectacolul mirific al făcliilor în procesiune lentă e înspăimîntător. Teama mistică încuibată în oştirea musulmană atinge paroxismul. Ţara asta e blestemată. Încă de la cei vechi — de la Baiazid Ildîrîm — e blestemată.

— *Djinii !*

— *Djinii !* repetă gărzile ortalelor de akingii care trag un brîu gros de oşteni între codru şi tabăra sultanului.

Dansul fantastic al făcliilor s-apropie vertiginos. O dată cu el, ropotul înnebunitor al celor şapte mii de cai repeziţi în goana-goanelor.

Căpitanul Ion Zimbru îşi aruncă făclia în şanţul săpat de akingii. Alţi cîţiva călăreţi fac acelaşi lucru. Prin lumina firavă, Ţepeş îl îndeamnă pe Vifor din pinteni. Armăsarul se destinde într-o săritură spectaculoasă. Ţepeş trece şanţul. O lovitură de sabie. Alta. Alte făclii. Aruncate în coviltirele harabalelor trase oişte-n oişte, zid mobil împrejurul taberei. Coviltirele iau foc. Din harabale sar înnebuniţi oşteni pe jumătate dezbrăcaţi. La sabie. Fluxul teribil al celor şapte mii de călăreţi îl zvîrle peste oiştea unei harabale în flăcări. Ţepeş trecut în zbor peste ea vede cortul sultanului, umbră înaltă, aşezat între corturile paşalelor. Făclii. Harabale aprinse. Nechezatul cailor. Ramătul înnebunit al oştenilor căsăpiţi. Înainte. Mereu înainte. Subunităţi trezite de răcnete năvălesc cu hangerele asupra spahiilor care-şi caută caii. Trei bulucuri

de ieniceri sfîşie cu iataganele akingiii fugiţi din marginea taberei. Răcnete. Tot mai multe răcnete.

— Alah !

— *Ia shehid, ia gazi !* — Sau învingător, sau învins !

— *Koran haki itciun !* Pe adevăratul coran.

Într-o parte a taberei :

— Dă, măăă !

— Loveşte, măăă !

Ienicerii aleargă acolo. Se-mpiedică în trupurile celor căzuţi.

Din spate :

— Taie, mă !

— Spîrcuie fără milă !

Din negură, umbre. Loveşte cu iataganul. Muribunzii îl cheamă pe Alah ! Alte umbre. Din senin lama rece a săbiilor. Toată tabăra e un ramăt de strigăte disperate. Tot mai des se aude numele blestemat pînă-n pustiurile Anatoliei :

— *Cassichu Vodî !... Cassichu Vodî !...* Ţepeş Vodă ! ...Ţepeş Vodă.

Ţepeş îşi deschide drum spre umbra înaltă a cortului în jurul căruia s-adună spahioglanii. Trîmbiţele sfîşie noaptea. Vede licărul lamelor de oţel. Aude ordinele paşilor. Ale ceauşilor. Se cheamă ienicerii de Siria. Căpeteniile se strigă pe nume. Loveşte. Loveşte. Călăreţii sparg unităţile abia înfiripate. Săbiile lucrează cumplit. Se-aprind alte harabale. Una. Şi încă una. Alta. Un colier de flăcări în interiorul căruia, prin jocul luminii roşiatice, trec fantomatic umbrele gigantice ale călăreţilor. Akingiii sînt amestecaţi cu ţărîna. Izbiţi, sfîrtecaţi, călcaţi în picioarele cailor, fug în noapte. Se lovesc de unităţile de ieniceri venite în ajutor. Tăiaţi din spate se aruncă asupra acestora. Învălmăşeală. Întunericul măreşte panica. Ţepeş loveşte cea dintîi chivără de ienicer sirian.

— Înainte !

— Alah !

— Dă, mă !

— *Cassichu Vodî !... Cassichu Vodî !*

Cavalerul Jean d'Ossau pluteşte în plin coşmar. N-a auzit niciodată un ramăt mai cumplit decît ramătul înnebunit al nopţii acesteia. Nici o imagine nu se fixează. Nimic nu se defineşte din zvîrcolul, colcăiala de umbre, zvîcnetul armelor, licărul scurt al lamelor de oţel. Loveşte

tot ce e pedestraş. Se lasă împins de forţa uriaşă a masei de călăreţi care-l tîrăşte într-o şarjă ameţitoare...

Ţepeş intuieşte exact punctul culminant al şarjei. Presimte unda de şoc cea mai puternică desprinsă din masa călăreţilor lui transformată într-o săgeată gigantică şi atunci cînd această undă de şoc îl proiectează peste capetele ienicerilor de Siria, bine fixaţi în rînduri, se lasă dus de ea cu voluptate sălbatică. Vifor tremură într-o încordare frenetică. Muşcă lacom feţele ienicerilor. În stînga omul de arme Căliman despică cu spada lui enormă tot ce închide flancul stăpînului său. În dreapta lucrează ager neobositul Ion Zimbru. Amîndoi au supravieţuit acceselor lui de mînie demonică. Sînt în el, cum este el însuşi în ei. Un cort de mătase vişinie. Îl sfîşie cu sabia. Mai departe. Mai departe. Pînă la cortul sultanului mai sînt alte cîteva corturi de paşale. Luptă de-o veşnicie de nopţi. Timpul se dilată înspăimîntător. Fiecare clipă conţine infinitul. I se pare că şarja a-nceput o dată cu copilăria. Alt cort. Al treilea. Al patrulea. Odele de ieniceri cuirasaţi se refac în faţa lui. Zid viu apărat de scuturi şi lănci. Cu aceeaşi acuitate vie pînă la intuiţie presimte cea din urmă undă de şoc, abia perceptibilă. Forţa atacului s-a mistuit. Uriaşa energie a galopului care-a proiectat trîmba de călăreţi în pavezele ienicerimii, despicînd armata de elită a sultanului pînă la nici o sută de paşi de cortul acestuia, a secătuit. Trîmbiţele cheamă tot mai insistent la ordine. Tobele huruie în ritm ordonat. Comenzile căpeneniilor sînt tot mai limpezi. Oştirea păgînă şi-a revenit.

— Dă semn, Zimbrule, urlă voievodul, sfîşiat interior, revărsat în afară într-un potop de lovituri nimicitoare.

Căpitanul Ion Zimbru, ridicat în scări, cu stînga pîlnie, scoate un urlet prelung de lup flămînd. E atît de pătrunzător, de cumplit şi nefiresc urletul, încît o clipă tot viermătul luptei încremeneşte. În clipa aceea unică de tăcere înspăimîntată se aude din codru strigătul huhurezului.

...Undeva, spre răsărit, se presimte aburul lăptos al zorilor.

Călăreţii se mistuie în umbrele negre, dense şi catifelate ale codrului.

Din tabăra sultanului se ridică în preceasul de ziuă vaietele răniţilor. Oşteni crînceni cu făclii şi masalale caută în mormanele de morţi şi răniţi oştenii hăcuiţi ai

Ţării Româneşti. Îi scot dintre cadavre pe cei care mişcă şi le sfîşie piepturile cu lovituri de hanger.

Soarele răsare, de aur, peste cadavrele a treizeci de mii de azapi, akingii, spahii şi ieniceri.

La strigările cetaşilor nu răspund o mie dintre călăreţii Ţării Româneşti.

Ziua de vară poartă-n ea, răvăşită, lucrarea nopţii şi-a morţii.

PEISAJ URBAN

Tîrgovişte — iunie — 1462.

Oraşul singur sub soarele torid. Străzi goale. Ferestre deschise. Toate ferestrele deschise. Toate străzile goale. Acoperişurile de olane roşii, turnurile şi clopotniţele, nucii şi castanii, în cerul albastru, străveziu. Umbrele zidurilor proiectate pe străzile pavate cu pietre rotunde de rîu. Pustiu. Halebarde în locul străjilor. Podul mobil lăsat. Porţile uriaşe ale cetăţii deschise larg. Pustiu. Un vîrtej ridică cîteva fire de paie. Le răsuceşte, le plimbă, pe deasupra caselor, le duce dincolo de acoperişurile roşii, undeva spre livezi. În zare, linia albastră a munţilor. Ceţuri străvezii, diafane. În faţa şanţurilor cu apă, rînduri dese de ţepi. Rînduri de ţepi aliniate cu străşnicie ostăşească. Pe zidurile cetăţii ţepi. Ţepi în foişoarele de pază. Ţepi la metereze. În donjonul central. În mijlocul podului una singură. Şi-n ea Haidar paşa cu iataganul legat la piept. Pe umărul lui Haidar, viteazului şi ne-nfricatului Haidar, un corb îşi aşază penele, meticulos. Haidar are găvanele ochilor goale. În sutele şi sutele de ţepi stau aliniaţi pentru o revistă macabră sutele şi sutele de ieniceri, spahii, azapi şi akingii căzuţi prizonieri în cursul campaniei. Le ţin de urît corbii. Şi ciorile.

— Crau ! Crau ! Crau !

Tîrgoviştea pustie, sub soarele torid, ţipile cu povara lor umană şi-n şleahul ţării, Mahomed, singur, cu ochii holbaţi la acest peisaj urban înspăimîntător.

La cîţiva paşi în urmă, paşalele şi agalele, marele vizir, garda de spahioglani.

Mai în urmă, Dib Alaiul măcinat de ciumă, de teamă mistică, devorat de dizenterie şi foame. Nici un glas biruitor de trîmbiţă. Nici un huruit ostăşesc de tobe. Doar

răgetul jalnic al cămilelor și mugetele bivolilor de la tunuri. De jur împrejur, pînă-n linia albastră a munților, codrii. Mahomed îl simte pe Țepeș pretutindeni.

— Nu pot lua țara unui bărbat care face lucruri așa de mari și mai presus de fire știe să se folosească astfel de domnia și de supușii săi... Acest bărbat, care face astfel de isprăvi, ar fi vrednic de mai mult.

Monologul sultanului, ascultat cu sfințenie de marele vizir, este reprodus integral în cronica lui Calcocondil. Meditației stranii a sultanului îi răspunde vaierul de spaimă al oștirii trezită din catalepsia mistică în care-o aruncase peisajul tîrgoviștean.

«Și ceilalți turci văzînd mulțimea de oameni trași în țeapă s-au înspăimîntat foarte» relatează Calcocondil.

Capitala rămîne necălcată de pasul oștenilor.

Înspăimîntătoare în dăruirea străzilor și caselor pustii asistă mută de după pădurea de trupuri omenești sortite martiriului la retragerea grăbită a cuceritorului Constantinopolului.

Pe șleahul Tîrgșorului se revarsă într-o colcăială sleită odele de ieniceri de Siria și Edirné, pîlcurile de spahii de Asia și Europa, convoaiele de cămile, Urdi Alaiul multicolor, în care s-au înjghebat pariuri, în care au fost pregătite mii de legături pentru robii români, în care codoașele așteptau la harabale transportul nou de carne vie, în care marii negutători de robi din Istanbul și Cairo își făcuseră socotelile tuturor cîștigurilor.

Nori de praf. Sute de mii de picioare vlăguite. Imensa omidă umană lasă în urmă cadavre vinete, cu fețele puhave, cu ochii plumburii neîntorși spre Mecca.

Tîrgoviște — iunie — 1462.

SFÎRȘITUL

Luna iulie 1462 înseamnă pentru Mahomed focul Gheenei. Vede murind sub ochii lui, de ciumă și dizenterie, de foame sau pur și simplu de disperare, cei mai viteji dintre soldații lui, veterani de la asaltul Bizanțului și Belgradului. Voise să facă joncțiunea cu armata debarcată la Brăila. Sperase să-i ajungă cu un ceas mai devreme alimentele aduse pe galere și caice. Zadarnic cercetează în fiecare fapt de zi șleahul Buzăului. Doar fata

Morgana își plimbă iluziile în apele unduitoare ale văzduhului. Un iulie nemilos, pustiu și fierbinte sleiește ultima fărîmă de rezistență a armatei.

Cu aceeași crîncenă și lucidă acuitate, Țepeș urmărește agonia aceasta, sub scutul generos al codrilor. Călărește cu trupele pe șleahuri și poteci cunoscute, la cîteva ore de mers în flancul stîng al oștirii musulmane. Aici apele sînt limpezi și răcoroase. Oștenii și caii fac baie, probabil cu frumusețea aceea virilă pe care-a descifrat-o Michelangelo în primele decenii ale veacului următor, în schița pentru bătălia de la Anghinari.

Țara băjenită sub poala muntelui, în codrii și munții Vrancei, trimite pastramă, burdufe cu brînză, turme de oi pentru hrana oștenilor. Țepeș așteaptă momentul loviturii decisive cu răbdarea implacabilă a destinului. La sfîrșitul lui iulie, cînd se-mplinesc două luni de apocalips, cînd bolile și foametea au transformat armata Cuceritorului într-o gangrenă, Țepeș îi dă lovitura de grație. Iese din codri la cea din urmă șarjă. Sfîrtecată, oștirea incomparabilului Mahomed se debandează. Oștenii de rînd sînt vînați ca lupii. Ies din codru satele căpităniei de Buzău. Muierile cu furcile și coasele. Mahomed scapă cu fuga la Brăila. Se spune că la vederea galerelor și caicelor, legănîndu-se pe ancoră, la pupa cu steagul de mătase verde, cu gărzile la gabie și detașamentul expediționar în tabără la țărm, sultanul a izbucnit în lacrimi, invocînd numele lui Alah.

Victoria este deplină și strălucită. Curțile europene vuiesc. Prin intermediul bravului cavaler Jean d'Ossau, al signorilor Giuliano Gonzaga și Pietro Cimone, ca și al altor martori oculari trimiși de regele umanist Matei Corvin să participe la campanie, presa vremii se umple de faptele românilor și-ale voievodului lor. Corăbierii Țării Românești poartă știrea victoriei pînă-n Duodecanez, Trapezunt, Corfu, Cipru și Malta. Sclavii eliberați din robia otomană, o dată cu robii români, preaslăvesc numele eliberatorului în toate țările Europei Centrale, în Italia, Spania și regatul Franței. Curțile princiare îl sărbătoresc dezinteresat, contribuția lor fiind nulă. E mult mai comod s-aplauzi dintr-o lojă, decît eventual s-aplauzi din arenă atunci cînd se dă drumul leilor.

Marea boierime pierde monopolul armelor. Țepeș a ridicat sub steaguri toate stările. Amenințarea e directă și nedisimulată.

27 iulie 1462.

Nouă pagină de mîrșăvie a boierimii, intrată în tratative secrete cu sultanul judecat exemplar de Țepeș. Radu cel Frumos, fratele viteazului, vine în țară cu ajutor turcesc. Moșneșimea, țărănimea și tîrgoveții au plecat la vetre. Țara pustiită trebuie să se regăsească pe sine. Numai cu o mînă de curteni Țepeș luptă cu disperare și sorți de izbîndă schimbători. La 8 septembrie, cu ajutorul lui Ștefan, vechiul său camarad de pribegie, astăzi domn al Moldovei, Țepeș distruge corpul expediționar otoman. Clopotele vestesc pînă pe țărmurile Mediteranei noua victorie a celui mai cunoscut căpitan de oști contemporan.

Stăpîn pe țară, Țepeș se răzbună crîncen pe cei care l-au trădat.

Atît de crîncen, încît pe la mijlocul lui noiembrie rămîne aproape singur, doar cu umbra lui credincioasă, neînduplecatul Căliman. Intrigile acelor vînzători de cîrnați care sînt negutătorii brașoveni, ticluirea de scrisori false «interceptate» de inteligența lor mediocră și trimise regelui îl determină pe acesta să trimită oștire împotriva neînfricatului luptător Vlad Țepeș. Îi revine lui Matei Corvin, fiul celui ce-l decapitase pe tatăl gloriosului Țepeș, să-l întemnițeze la Buda pe acest șoim superb al istoriei noastre.

Nu mergem alături de el în acei îndelungi ani de temniță cu gust cunoscut din copilărie. E prea dureros. Vor fi venit și-n temnița de la Buda să caute adăpost porumbițe albe. Nu știm. Țara apărată de el cu geniu și supremă dăruire de sine ajunge obiectul de vînzare al celor pe care, cu toate pedepsele lui sîngeroase, nu i-a putut stîrpi.

...Tîrziu, cînd se-ntoarce în scaunul legitimat de forța sacrificiului, evenimentele nu-l lasă să se consolideze. Destinul tragic al tatălui său îl ajunge tot pe-un cîmp de luptă, apărîndu-se și căzînd acolo unde se cuvine să cadă un oștean neînfricat și neîmblînzit ca el.

Îi este necunoscut mormîntul ; dar trăiește viu, crîncen și neînduplecat în conștiința veșnic vie a poporului.

SPADA DESTINULUI

DE MULTE RĂZBOAIE MINUNATE CE AU FĂCUT ȘTEFAN VODĂ, CÎND S-AU DOMNITU DE LA CURSUL ANILOR 6965, APRILIE 12, JOI

Mahomed II a tăiat căile comerciale ale Europei cu Extremul orient. Campaniile avînd de scop să străpungă linia Dunării primesc riposta lui Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș. Atunci cînd cei doi căpitani de oști intră-n veșnicia istoriei, soarta Europei centrale trece pe umerii aceluia care «gătindu-se de mari lucruri să facă, nu cerca să așaze țara; ci de război se gătiia, că au împărțitu oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani, carile toate cu noroc i-au venit», cum scrie domnia-sa Grigore Ureche, strîmbînd subțire din nasul boieresc cînd e vorba de voievodul care «nu cerca să așaze țara», ba mai mult, la anumite soroace «așaza» grumajii nesupuși ai imunitarilor pe butucul gîdei.

Deocamdată, la sfîrșitul veacului XV și-nceputul celui de al XVI-lea, pe cîmpiile care-au văzut fruntea lui Dante și Petrarca, care-au înfiorat inimile lui Tasso și Michelangelo, se desfășoară cele din urmă bătălii ale feudalismului cavaleresc. Valentino Gonzaga, fiul instruit al signorului Giuliano Gonzaga, pe care-l vom întîlni la Baia în escorta regelui Matei Corvin și mai apoi, datorită unui amor, în aceea a regelui Ion Albert al Poloniei, va fi unul din eroii acestor turniruri anacronice. Trecuse o jumătate de secol și mai bine de cînd Iancu de Hunedoara gîndise și realizase modernizarea armatei sale. Regii Franței își duc războaiele împotriva Casei de Austria și în special împotriva lui Carol Quintul, aliniind oștiri prea puțin diferențiate de cele cunoscute de noi, prin bunăvoința contelui Hullot Fleur du Lys, în alt capitol al acestei cărți. Cu rutina îmbîcsită a curții conservatoare se acordă același rol hotărîtor cavaleriei cuirasate, cu toate că infanteria lui

Timur şi Baiazid au răsturnat raportul de forţe în favoarea lor, iar aici, în Italia aleasă ca scenă a acestor disputele, mercenarii elveţieni pedeştri se impun ca o forţă redutabilă.

Acest Valentino Gonzaga, bărbat de mare frumuseţe fizică, asemănător portretului lui Ippolito Riminaldi pictat de Tizian, face tot ce poate să perfecţioneze artileria, fără să ajungă la formulele reuşite ale husiţilor. Piesele de asediu, cum sînt culevrina mare, au o lungime de peste 3 metri, iar greutatea depăşeşte 3 200 de kilograme. Transportul lor pe drumurile chinuite ale vremii, în sezonul ploilor, este cvasi-imposibil cu toţi cei 27 de cai ai atelajului. Pe timpul luptei n-o mai urneşte nimeni din loc. O dată cu o foarte posibilă retragere, culevrina mare e socotită pierdută. Şi nu e prea uşor la nivelul tehnicii de extragerea şi prelucrarea metalelor să părăseşti 3 200 de kilograme de metal preţios. Archebuzele necesită trei minute pentru încărcat, operaţie migăloasă de spiţer şi două pentru darea focului, făcînd rizibile scenele bataliste din romanele în care archebuzele mînuite de eroi trăsnesc inamicul cu o cadenţă demnă de invidiat de oricare pistol automat. Dincolo de 150 de metri sînt ineficace.

Acelaşi Valentino Gonzaga ţine într-o tabără franceză un discurs fulminant în care pledează cauza armelor de foc. I se rîde în nas, fără nici un menajament. Cavaleria franceză compusă din companii de jandarmi, devenită regulată, permanentă şi naţională, îşi păstrează cu mîndrie armamentul tradiţional : lancea grea şi spada. În semn de preţuire, regii o garnisesc cu o armură zdravănă, cîntărind singură 88 de kilograme, spre bucuria călăreţilor siliţi s-o poarte sub cerul torid al peninsulei. Încărcînd spinarea cailor cu greutatea călăreţului, a harnaşamentului şi-a armamentului, se poate stabili uşor lipsa ei de mobilitate şi incapacitatea de a manevra în cîmpul de luptă, lucruri care-l alarmează şi-l radicalizează pe Valentino Gonzaga. Mărturiseşte public că vrea să cunoască, aidoma tatălui său, cavaleria Ţării Româneşti, aceea care-a umplut cu faima ei paginile atîtor «memorii» ale vremii.

Destinul îl face să cunoască în chip dramatic cavaleria Moldovei ; după ce cunoscuse cu multă suferinţă forţa pedestrimilor ei.

Deocamdată asistă la marşurile unei infanterii alcătuite din bretoni, gasconi sărăciţi şi picarzi, între care

mărşăluiesc grav unităţile mercenarilor germani şi elveţieni. Aceştia din urmă se cunosc şi devin notorii sub numele de *lansquenets*.

Privit de aproape, înaintaşul pedestru al lui Wilhelm Tell este echipat redutabil. Cămaşă de zale, semicuirasă, pălărie cu gardine largi, cu fundul de oţel, apărîndu-l de soare şi de ploaie. În favoarea mobilităţii, renunţase la genuncherele de oţel şi scut. În schimb, se-narmase cu o spadă venerabilă, de două mîini, pe care-o purta la spate, cu o curea, ca pe-o puşcă, lungă de un metru şi jumătate ; cu una scurtă şi lată, precum şi o suliţă sau halebardă, nu mai scurte de şase metri. Meticuloşi în luptă, se dispun pe batalioane analoge falangei macedonene, cu oamenii în adîncime pe 10—12 rînduri. În faţă picherii sau suliţaşii, alcătuind etaje de vîrfuri în formă de arici. Toată strădania asta ca să oprească în vîrfurile suliţelor, cu cozile bine ţinute sub talpă şarja de cavalerie şi s-o rupă. Halebardierii aşezaţi în spate intervin numai cînd picherii spărgeau formaţia inamică sau cînd cavaleria adversă rupea dispozitivul propriu. Oricum, atunci cînd înaintează în dispozitivul «cuneus» acest arici de suliţe sprijinit pe totala lipsă de humor a soldaţilor germanici constituie un instrument de izbire eficace.

În însemnările din caietul intitulat «Liber Secundus» probabil cu notabila intenţie de a-l imita pe Caesar — căzut în mîinile hotnogului Neculaie Mareş la Codrii Cosminului — vîndut la cetate la Bistriţa, trăind o serie de aventuri senzaţionale pînă la intrarea lui în biblioteca istoricului — Valentino Gonzaga spune că armatele războaielor italice se mişcă exasperant de încet în comparaţie cu nemaipomenita repeziciune a cavaleriei moldovene. Avea dreptate integral.

Carol VIII, rege îndopat pînă la saturaţie cu romane cavalereşti, visînd cruciade eroice, face cinci luni de la poalele Alpilor pînă la hotarele Neapolului, fără ca în acest răstimp să fie reţinut de afacerile plicticoase ale luptelor. Bravul Francisc I străbate cei 250 de kilometri dintre Argentière şi Margnano într-o lună încheiată. Ştim din însemnările marelui maestru al teutonilor, Heinrich von Plauen, că Alexandru cel Bun îşi avea oştirea organizată teritorial, pe căpitănii, cu responsabilităţi foarte precise pentru fiecare căpitan.

De-abia în 1534, Francisc I ordona înființarea a șapte legiuni provinciale, recrutate fiecare dintr-o provincie a țării, prin angajări voluntare. La comanda legiunii astfel alcătuite se află un colonel, care, teoretic, avea sub comandă 5 000 de oameni, dintre care 1 700 archebuzieri. Sub regele Henric II, archebuzierii sînt suiți pe cai (se perfecționează între timp și archebuza), iar cavaleria ușoară, cunoscută în Țările Românești de două veacuri, intră în componența armatei înarmată cu armament tradițional, căruia i se adaugă pistoalele. Legiunile se transformă în regimente permanente, primele ale armatei franceze.

Meditațiile signorului Valentino Gonzaga, cuprinse în «Liber Secundus», fac eseistică pe marginea lipsei de planuri de campanie, a hazardului care domină războaiele italice.

Tot în «Liber Secundus» scris pe hîrtie de Genova cu cerneală tare, de un negru gros, păstos, signorul Valentino Gonzaga notează următoarele la capitolul LV :

«După spusele tatălui meu și ale domniei sale, signorului Ipoplito da Faenza, prințul Țepeș și oștirea sa au constituit un scut redutabil pentru țara numită Moldova. În notele tatălui meu se vorbește mult despre bogăția și prosperitatea acestei țări, care nu are de suferit decît rareori încălcările mongolilor din hanatul Crimeii. Se spune că marii signori ai țării au acceptat suzeranitatea sultanului Mahomed II — printr-o solemnitate oficiată cu mult fast în orașul numit Vaslui. Călătorii aduc vești fabuloase despre bogăția nobilimii, despre relațiile negustorilor cu Orientul și Kievul, despre splendoarea neîntrecută a cailor crescuți în hergheliile voievozilor, nobililor și lucru deosebit de interesant, în ale vulgului. Se vorbește mult de opulența banchetelor, de ospitalitatea locuitorilor și frumusețea locurilor și a femeilor. Dar cel mai mult se vorbește printre oștenii regelui Matei despre o licoare dumnezeiască, dincolo de orice laudă, pe care domnul acestei țări o adăpostește în pivnițele sale, mari cît incinta unei cetăți. Toate aceste știri îmi ațîță imaginația și dorința de a vedea, cunoaște și trăi nemijlocit locurile, oamenii și viața acestui fort al creștinătății, cu limba foarte apropiată de italiana zilelor noastre».

Ne vom permite să folosim acest «Liber Secundus» alături de hrisoave și cronici, în cele ce se povestesc mai jos, considerînd că notațiile anterioare ale signorului Valentino Gonzaga limpezesc într-un fel destul de sumar atmosfera Europei din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, ajutîndu-ne să stabilim corespondențe, să comparăm și să ne fixăm locul în epocă, fără ostentație ; dar și fără accese de modestie neîntemeiată.

AȘEZAREA ȚĂRII

1

În toamna lui 1456, Țepeș îi trimite coconului Ștefan o scrisoare amănunțită, un fel de raport social-politic de mare pătrundere și inteligență prin acel om de arme, Căliman, care-i era umbră. Ștefan coborîse de la Hațeg, la monastire la Vișina, lîngă Bumbești. Frămîntat de idei grandioase, cu lecturi proaspete din «Alexandria», din Caesar, din romanele cavalerești la modă, într-un fel de competiție interioară cu ceea ce realizase Iancu de Hunedoara, nerăbdător să se vadă în fruntea oștirii promisă de Țepeș, să-și răzbune tatăl ucis mișelește, sfîșiat de dorul Moldovei, Ștefan citește cu nesaț scrisoarea lui Țepeș. Toamna ruginise poalele codrilor. Peste munți, noaptea, trec stoluri de gîște sălbatice, clamînd a drum lung și-a tristețe. Țepeș îi spune că s-apropie vremea. Acum nu ! În primăvară, da ! Domnia lui Petru Aron a-nceput să se tulbure. În Țara de sus norodul s-a sculat împotriva boierilor care-o oropsesc. Tulburarea asta nu poate fi decît prielnică măriei sale, Ștefan. Unul, pe nume Leu, pustiește moșiile acelor lupi flămînzi care sînt boierii, pînă la Snyatin. Sub steagurile lui Leu luptă ucraineni, și ruteni, și leși deopotrivă cu supușii măriei sale, Ștefan. Ca un prieten ce se află, el, Țepeș, îl sfătuie să-l lase-n treaba lui pe acest Leu, ba să-l și ajutore în taină, pînă la cîtăva vreme după ce apucă domnia. Leu îi va arde la tălpi pe boierii căpățînoși ; iar aceștia, care pînă mai ieri scuipau în bărbile voievozilor, vor alerga să-i sărute picioarele și să-i ceară ajutor. Numai atunci să-l prindă pe acel Leu, care

dă proastă pildă norodului, să-l certe cu străşnicie şi să-l ridice în ţeapă. Nu cumva lîngă Leu să nu ridice vreun ohabnic, ori chiar mai mulţi, ca să aline inima norodului, să bage groaza-n bărboşii divanului şi să-i iasă nume de om drept şi netemător. Slavă Domnului, cînd e vorba de ohabnici, are de unde alege. Numai dacă i-ar alege dintre cei care i-au sărutat poalele lui Petru Aron şi tot are să umple ca la cincizeci de ţepi. Cît despre ţepi are el un meşter, Samoilă, e cam ţigan de neam, dar se pricepe ca nimeni altul la alegerea lemnului — e bine să fie de corn — la cioplitul lui astfel încît să nu-l spargă pe cel supus caznelor şi să-şi dea duhul înainte de vreme. Să-şi aleagă măria-sa Ştefan un slujitor care să-nveţe meşteşugul lui Samoilă. Să mai ştie măria-sa Ştefan, şi acest lucru este cu deosebire de ştiut, că în Moldova toate stările se frămîntă de cînd Petru Aron a-nchinat ţara turcilor. Că înşişi unii din marii boieri gîndesc la soarta lor, şi-o tem, dau din colţ în colţ ca lupii înţărcuiţi la vînătoare, nu ştiu încotro s-o ia, plătesc iscoade să afle cum stau cei din Ţara Românească şi se tem de turc, mai abitir decît de măria-sa, Ştefan. Aşa că toate acestea intră în lucrare unele asupra altora, dospesc şi deschid drumul spre o nouă domnie, în care stările ţării să-şi afle liniştea. El, Ţepeş, are să cheme curtenii la slujba lor de oaste pe care i-o datorează, zi-ntîi de april. Aşa că-l aşteaptă la Tîrgovişte la capătul lui martie. Pînă atunci nu este rău să repeadă iscoade la Moldova. Să se pregătească pentru cele ce vor urma.

2

După Blagoveştenie văzduhul se limpezeşte. Mugurii din lunca Siretului se dezmiardă fragezi, în lumina blîndă. Dimineaţa, deasupra undelor plutesc pînze de ceaţă lăptoasă. Seara se-nvăluie pîclişuri albăstrii pe spinările domoale ale dealurilor. În amurguri răsună toaca. Spre amiază, cîntecul cucului. Ştefan călăreşte în sus, spre Suceava. Ţepeş i-a repezit răspuns la-nceputul lui martie. A bătut ceasul măriei tale ! ? A pornit de la Vişina cu zece slujitori, dintre care barba albă şi pletele ninse ale vătafului de vînători domneşti Gore Gorun-vechi, păreau însăşi barba şi pletele lui Dumnezeu. Au tropotit pe sub munte... Larga, Novaci, Polovraci, Vlădeşti. Vremuială cîinoasă, lapoviţă, geruri repezi. La Rîmnicu Vîlcii Gore Gorun-vechi i-a apucat frîiele. Tîrgul se vedea sub poalele dealurilor printr-o ninsoare deasă-apoasă.

— Oşti, măria-ta !

— Văd, unchieşule !

— Să nu fie vreo capcană !

Au dat să-ntoarcă caii, să intre la codru. Lăsau urme. Şi-a tras sabia mai mult c-o undă de bucurie decît înspăimîntat. Curînd a văzut mustăţile îmbîrligate ale căpitanului Ion Zimbru. A răsuflat. S-a ţinut de rău, pentru gîndurile pidosnice şi de hăinie, cu care l-ambrăcat pe Ţepeş. Se temea de vînzare. Petru Aron îi e unchi. Şi-a ucis fratele, pentru scaun. Căpitanul Ion Zimbru descalecă. Îngenunche la scară. Dintr-un pribeag fugărit, se simte dintr-o dată Ştefan. Bat toate clopotele tîrgului. Oştenii, un steag de călăraşi domneşti, i se-nchină din şei...

După două zile, la Priboieni, sat de moşneni, bogat... Oşti. Oşti multe, rînduite în păşunea satului, cu prapori şi trîmbiţaşi. Un armăsar negru, cu şa ferecată-n aur. Curteni care-l poftesc la casa viteazului Ion Negru. Aici, haine de catifea de Flandra, pelerine căptuşite cu zibelină, coifuri, trei, suflate-n aur, cizme, pinteni de aur, centuri bătute-n nestemate. Ţepeş îşi arată mărinimia, îşi cinsteşte prietenul de-odinioară şi dincolo de asta îşi găteşte cu pohfală viitorul aliat. Ştefan intuieşte cu agerime intenţia subtilă a voievodului muntean. Cînd intră în Tîrgovişte bat clopotele de la mitropolie, răzbubuie tunurile, oştile sînt aliniate pe ambele părţi ale drumului care-l conduce la palat. Toate astea sînt încă vii, fierbinţi şi darnice în inima mea. Ţepeş l-a aşteptat în sala tronului, între oşteni şi boieri de sfat. I-a ieşit în cale. Nu l-a supus la ţeremonia curţii. L-a luat şi l-a suit într-un scaun din stînga jilţului domnesc. După ospăţ, în odaia de taină, i-a arătat ce lucrări făcuse în Ţara Românească şi ce avea de gînd să facă. Şi-au juruit prietenie şi frăţie veşnică. Afară aşteptau porunci 4 000 de călăreţi...

...S-au adăugat alţi 2000 de moldoveni din Ţara de jos. Cucii se cheamă-n luncă, rîd şi iar se cheamă, ca-n vremea copilăriei. Iscoadele şi cercetaşii spun că ucigaşul stă cu oastea la Doljeşti. Asta-nseamnă că mîine spre prînzişor s-alege soarta lui.

«CÎNDU S-AU STRÎNSU ȚARA LA DIREPTATE»

1

Doljești și Orbic. Două lupte de sorții cărora se leagă vremea de aur și slavă a Moldovei. Muntenii lui Țepeș de sub ordinele directe ale căpitanului Ion Zimbru decid. Joia mare, aprilie 12, șarja de cavalerie a coconului sparge dispozitivul lui Petru Aron. Petru Aron are sentimentul hăituitului. Crima împotriva fratelui său nu-i legitimează tronul nici față de el însuși, nici față de oșteni. A-nchinat țara lui Mahomed II din lașitate. Din dorința de a avea un aliat puternic care să-i mențină domnia prin prestigiul său și la nevoie, prin forța armelor. Șarja impetuoasă potențată de prezența celor 2 000 de moldoveni conștienți că-și duc în vîrful lăncilor voința și interesele, dezagregă slaba coeziune a slujitorilor obligați să-și servească suzeranul pe care nu-l acceptă decît de formă. Marii boieri stau retractili în fiefurile lor. Nu s-amestecă din imbecila și mărunta sforărie politică pe care-au dus-o o grămadă de veacuri. Le e frică de turci, le e frică de puterea lui Țepeș, le e frică de Ștefan.

Peste două zile, la Orbic, rămășițele oștirii lui Petru Aron sînt risipite. Ucigașul ia calea pribegiei peste munți, în săcuime. Undeva, în zarea tremurîndă a obcinelor din nord, pe Ștefan îl așteaptă cetatea de scaun. Prea frumos scrie dumnealui cronicarul Grigore Ureche despre adunarea țării la locul ce se cheamă Direptatea. Boierii au ieșit din muțenie și inacțiune. Dealtfel, stăteau de cîteva zile în cetate, ținînd conciliabule nesfîrșite, jurîndu-și credință, întărind sfatul domnesc cu legăminte de frățietate, împărtășiți de mitropolitul Theoctist... Sînt aici toți ohabnicii și curțile lor «strîns-au boiarii țării și mari și mici și altă curte măruntă, dimpreună cu mitropolitul Theoctist și cu mulți călugări». Un aprilie generos luminează această adunare a Țării Moldovei, în care se-nfățișează vitejii ei, căliți în luptele cu tătarii, răzășii falnici și răzășițele dezmierdate, toți cei care de la mama Vrîncioaia la Daniil Sihastrul, de la jupîn Manole Păr Negru la Ionuț Jder, Nechifor Căliman, starostele vînătorilor domnești, pînă la aprodul Purice și Rareșoaia, pescărița, au intrat în legendele, cronicile, cîntecele și literatura

acestui popor. De veșnică slavă să le fie numele și faptele! Iar nemurirea să le fie răsplata pentru sîngele pe care l-au vărsat din belșug, cu dăruire și crîncenă înțelegere a zodiei sub care s-au născut. Stăteau acolo, la Direptate, cojoc în cojoc, cu mustățile aprige, sfătoși și ironici, cu pletele date cu unt, cu săbiile ostășești la șold, cu arcele la umăr, unii în dolmane cusute în meșteșuguri, călări, în căruțe; toți cei care vor lupta și sîngera de la Baia pînă-n Codrii Cosminului. Homericii luptători de la Valea Albă. Voichițele care-și vor curma viețile legîndu-se de păr și aruncîndu-se în Bistrița, preferînd moartea, silnicei robii. Erau acolo, în mulțimea tăcută și-ntrebătoare, bădița Cămilar de la Udești, hotnog de umblători domnești. Se găseau neamuri de-ale dumnealor cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin și Ion Neculce. Se aflau de față cîțiva bucovineni din spița lui Eminescu. Un cetaș mic de stat, vînos, de-l chema Vasile Labiș. Arboreștii și alții, rășmii din cei ce poartă pînă astăzi, risipiți pe toate plaiurile Moldovei, numele lor de-atunci.

...«Și i-au întrebat Ștefan Vodă pe toți aceia: iaste-le cu voie tuturor să le fie domnu? Ei cu toții au strigat într-un glas:

— În mulți ani de la Dumnezeu să domnești.

Și deci cu toți l-au ridicat domnu»...

...Iar mitropolitul Theoctist a zîmbit în barba sa arhierească, văzînd cît e de fraged acest voievod, cît e de îmbujorat de emoție și cum îi tremură bărbia neatinsă încă de tăișul briciului.

Unii dintre cei prezenți, ca Ion Țamblac de pildă, interpretează pe loc gestul cu care noul voievod apucă steagul Moldovei, călărind la galop în fruntea gărzilor. Răsună buciumele. Vînătorii domnești cheamă prelung din corn de bour. Le răspund străjile de la zidurile Sucevii. Și clopotele, tunurile, uralele oștimii, ale vitejilor, tăcerea gravă, semnificativă a boierilor.

2

Amurgurile la Suceava, în faptul verii, ori toamna, sînt lungi, foșnitoare și pline de gînduri. De asemenea, iernile. Omăturile s-aștern blajin, sub fulguiala deasă și spornică.

Aparent, Ştefan zburdă copilăreşte, sub priveghiul sever al marii boierimi: «Nu cerca să aşaze ţara... că au împărţitu oştii sale steaguri şi au pus hotnogi şi căpitani»... Deocamdată, schimbul rapid de olăcari cu Ţepeş, dublat de oameni care-l informează exact de mersul evenimentelor în Ţara Românească, îi creează certitudinea unui răgaz. Străbate Moldova din tîrg în tîrg. Din cetate-n cetate. Vede, se informează, îşi cunoaşte căpitanii şi hotnogii. Verifică eficacitatea releelor de alarmă, ciugile. Îi trimite lui Ţepeş o solie care-l asigură de prietenia şi recunoştinţa lui. Solia duce cu ea cai moldoveneşti, supli, nervoşi, şoimi de vînătoare dresaţi, daruri bogate. Marii feudali îl ţin din scurt. I-au impus să-i ierte pe «hiclenii» fugiţi cu Petru Aron, uneltitori şi intriganţi în afara graniţelor. Nu poate să le ia moşiile conform obiceiului pămîntului. Dimpotrivă. Cancelaria domnească emite salvconduct după salvconduct, prin care se făgăduieşte celor fugiţi graţia şi bunăvoinţa domnului.

Cînd marele logofăt îi prezintă în divan salvconductele, zîmbind ironic în barbă şi rostind discursuri ipocrite, Ştefan se gîndeşte la calităţile şi eficacitatea notorie a ţepii meşterite de un anume Samoilă.

Tace, semnează, zîmbeşte. Tînărul din scaunul lui Alexandru cel Bun ascunde sub masca bunăvoinţei geniul diplomaţiei. Ştie cum stau tîrgurile, ştie cum stau răzăşiile, curtenii, boiernaşii, mărginaşii de la Tigheci, Soroca, Hotin. În judecăţile divanului sesizează cu subtilitate rapacitatea imunitarilor exercitată asupra acelora pe care-i vrea temeiul oştirii. Mai mult. Gîndeşte în termenii cei mai precişi raportul de forţe dintre stările Moldovei. Candoarea cu care dă dreptate tîrgoveţilor, răzăşilor, curtenilor în aceste judecăţi, dezarmează. Acordă privilegii comerciale tîrgurilor. Privilegii mărginaşilor. Privilegii curtenilor. Îşi netezeşte drumul aspru spre înţelegerea şi cîştigarea lor, spre ralierea lor la interesele comune domniei şi ţării. Aşteaptă înfrigurat momentul cînd se va-nscăuna cu toate prerogativele puterii centralizate. Cu acuitatea geniului, în condiţii interne deosebite de ale lui Ţepeş, îşi mulează activitatea pe procesul transformării societăţii moldovene din vremea sa, conducînd-o spre noile raporturi care definesc secolul XVI al feudalismului dezvoltat.

Trăieşte dramatic contradicţiile veacului, cu iminenţa instaurării dominaţiei otomane, cu incapacitatea marilor feudali de a-şi depăşi interesele meschine de clasă în favoarea ideii de unitate şi-n interesul ţării, respiră prin avîntul patriotic al poporului, capabil de jertfă, de eroism şi înţelegere, atunci cînd i se acordă înţelegere şi este cointeresat în politica internă a statului.

Anii trec în favoarea lui. O constată primăvara, la revistele de efectiv, singurul joc public de mare anvergură pe care i-l permit boierii. Oştirea se prezintă la termen, bine echipată, cu caii îngrijiţi, cu harnaşamentul şi armamentul perfect pus la punct. E timpul şi cazul să forţeze mîna destinului. În săcuime, Petru Aron ţese intrigi josnice. Avertismentele trimise comitelui şi voievodului Transilvaniei rămîn fără efect. Ţepeş îşi pregăteşte campania împotriva turcilor. Atenţia lumii e îndreptată spre Ţara Românească. Alianţa cu Cazimir, regele Poloniei, îi asigură spatele şi-i interzice lui Petru Aron azilul politic dincolo de Ceremuş. Oştirea trebuie să-şi dovedească ei înseşi calităţile şi eficacitatea.

Declanşează campania din secuime în 1461.

«Că fiindu Ştefan vodă om războinic şi de-a pururea trăgîndu-l inima spre vărsare de sînge... se sculă den domnia sa... ridicîndu-se cu toată puterea sa şi s-au dus la Ardeal, de au prădatu Ţara Săcuiască.» Probabil acest «de-a pururea trăgîndu-l inima spre vărsare de sînge» este reproşul boierului Grigore Ureche, făcut celui care n-a pregetat, atunci cînd nevoile ţării au cerut, să ia sînge imunitarilor. Campania are scopuri politice mai subtile şi cauze mai adînci decît cele temperamentale, indicate de cronicar.

Saşii braşoveni, încercînd să-şi depăşească condiţia de neguţători şi burghezi prin intrigă, uneltesc deopotrivă împotriva lui Vlad Ţepeş, cît şi a regelui Matei Corvin, lucru care-l interesează pe Ştefan în cel mai înalt grad. O acţiune forte, preventivă şi lămuritoare în apropierea graniţelor, nu strică, după cum nu strică verificarea oştirii şi răsplătirea ei.

Campania fulger peste munţi nu întîlneşte nici o ripostă. Petru Aron scapă. Oştirea se-ntoarce prin pasuri, încărcată cu «dobînzi». Descălecat în pragul mitropoliei, Ştefan are conştiinţa forţei de care dispune. Campania din iarnă dusă de Ţepeş, rapoartele de la Istanbul îl

silesc să stea de veghe. Aşteaptă riposta lui Mahomed, ca să scoată din Chilia garnizoana ungurească lăsată de Iancu de Hunedoara. Gîndirea lui politică devansează timpul şi pregăteşte scrupulos reperele între care vrea să călăuzească evenimentele. Chilia şi Cetatea Albă trebuie să-nchidă turcilor drumul spre inima Moldovei.

3

1 mai 1462, la Suceava. Lumină pură, mătăsoasă, rîndunelele şi dincolo de zidurile cetăţii, tabăra oştirii în vederea «cătării» revistei de efectiv. Noaptea, prin tunelul secret, iscoadele şi olăcarii veniţi la galop de la Folticeni, prin Bosanci, unde aşteaptă lăsarea serii la hanul lui Văsălie Oală. Aduc veşti despre mişcarea oştilor lui Mohamed asupra Ţării Româneşti. Releul de curieri este stabilit cu inteligenţă şi eficacitate. Călăreţul care supraveghează mersul urdiei, cale de cinci etape, pleacă noaptea spre Medgidia, după ce predă supravegherea unei alte perechi de iscoade, el însuşi fiind însoţit de un oştean din Ţara de Jos, care ştie tătara şi turca. La Medgidia se află caravanseraiul lui Mehmed Ali, care nu este Mehmed Ali, nefiind tăiat împrejur, ci botezat în cristelniţă de popa Toader de la Fîntîna Zînelor, sat din Bugeac, mai sus de lacul Chitai şi nu departe de Hasan Batîr. La botez s-a numit Iancu după capriciul tatălui său, hotnog de mărginaşi, admirator al Iancului de Hunedoara. Mamă-sa, o foarte frumoasă tătarcă, al cărui soţ a fost răpus de hotnogul Borcea, i-a dat de zestre trăsăturile mongoloide care-i uşurează purtarea noului său nume, ca şi cunoaşterea perfectă a limbii călăreţilor tătari. Perechea de iscoade e îmbrăcată turceşte, ori tătărăşte, ajunge la caravanseraiul lui Medmed Ali, se ospătează după cuviinţă şi ca la orice caravanserai întîlneşte nişte neguţători tătari, care se-ndreaptă cu mare grabă spre schela Galaţiului. Umblătorii de Galaţi predau raportul călăreţilor domneşti, care-l duc din etapă-n etapă pînă la Roman. De aici, curierii cetăţii de scaun îl duc la Suceava, părăsind valea Siretului pentru drumul prin Folticeni. Ştefan ştie cu precizie la 1 mai unde-au tăbăruit oştile lui Mohamed cu cinci zile înainte. Nu-i este greu să estimeze unde se

află real, cunoscînd perfect direcţia lor de mers şi mărimea unei etape zilnice. Se mai poate spune că acel Mehmed Ali, alias Iancu Borcea, se afla în garda de zece oameni a voievodului în vremea pribegiei şi că una din fetele lui, născută tot dintr-o mamă tătară, s-a măritat cu un alt hotnog de Bugeac, unul dintre cei mai ţapeni viteji ai lui Ştefan, Oană Mîrzea, moşul unui oştean viteaz pe care-l vom întîlni slujindu-i lui Mihai Viteazu, sub numele de căpitanul Vasile Mîrzea.

În ziua aceea de 1 mai 1462 ştie că flota sultanului a luat marea şi că nu peste multe săptămîni sultanul însuşi va ajunge la Dunăre. Conştiinţa vremii lui era departe de ideea solidarizării cu Ţara Românească într-un efort comun, care ar fi creat un cu totul alt raport de forţe în Balcani. Intră în tabăra gata de marş, în zori. Coboară pe Siret, încet, în etape de 10—15 kilometri pe zi, urmărind mişcările lui Mohamed şi coordonîndu-se lor. Se află în faţa Chiliei la 15 iunie, atunci cînd Vlad Ţepeş trăieşte epopeea grandioasă a luptei pentru independenţă. Detaşamentul muntean de supraveghere stă în codrii din preajma Brăilei. Pe Dunăre se leagănă la ancoră galerele şi caicele otomane. Salvelor de artilerie trase de la bord, asediaţii răspund cu salve. Asediul are ceva dintr-un film de epocă, rulat cu încetinitorul. Ştefan încearcă efectul propriei lui artilerii, în speranţa că garnizoana, cunoscîndu-i steagurile, îi va deschide porţile. Pregătirea politică a acţiunii fusese pripită. Căpitanul de oaste Isaia, trimes la Chilia cu o lună înainte, nu reuşise să cîştige adeziunea locuitorilor. În noaptea de 16 pe 17 iunie cincizeci de şeici muntene sub conducerea hotnogului Vifor de la Călugăreni, ducînd 200 de arcaşi din detaşamentul de siguranţă, mascate cu maldăre de crengi, se strecoară la adăpostul malului şi profitînd de ceaţa dimineţii se preling pe canalul de apărare al cetăţii. Echipajele escaladează zidul, întărind astfel garnizoana ungurească. În ziua de 22 iunie, cînd avangarda lui Mohamed urcă spre Tîrgovişte terorizată de atacurile de noapte ale călăreţilor lui Ţepeş, în pustiul înspăimîntător al satelor părăsite şi al codrilor arşi ; pe la amiaz, cînd trece pe linia artileriei, Ştefan este rănit la picior de explozia unei ghiulele care-i omoară calul. Tot atunci, spre seară, un al doilea detaşament strecurat prin lunca Dunării îl atacă la galop. Călăreţii îi strigă vorbe de ocară. Recunoaşte printre ei

cîtiva din vitejii care s-au bătut pentru el la Doljești și Orbic. Ordonă ridicarea asediului și întoarcerea la Suceava. N-are nici un medic priceput în oștire. Refuză să se dea pe mîna bătrînului Gore Gorun-vechi care vrea să-l trateze cu aluat de pîine, amestecat cu fire de păianjen și praf de pușcă. Buruienile de leac pe care le cunosc oștenii nu cresc în pustietatea Bugeacului. Stepa bîntuită de arșiță, unduirea mătăsoasă a coliliei cu apele văzduhului, tremurînd pe zarea fără hotar, nu oferă locuri de popas și tratament.

Ajuns la Suceava și abia întremat, primește solia lui Țepeș care fără să-l mustre îi cere ajutor. Țara e tulburată după pustiirile lui Mohamed, pe care l-a înfrînt luptîndu-se vitejește ; pe curteni i-a lăsat la vetre să se-ntremeze, să-și găsească familiile risipite ; iar marii ohabnici l-au vîndut sultanului și-acum îi poftesc capul, în fruntea lor stînd chiar fratele său de sînge, Radu.

În toamna blîndă revărsată cu belșug de lumină dulce pe umerii obcinelor, Ștefan își ascultă conștiința. Reface anii pribegiei lui alături de acest bărbat neînfricat, sclipitor de inteligent, frămîntat și cinstit. Simte nevoia unei reconcilieri. Aceluiași Isaia, falimentar în treburi politice, dar bun oștean, îi încredințează 4 000 de curteni, cu ordinul de a se pune la dispoziția voievodului muntean. Deznodămîntul domniei lui Țepeș îi creează problema Țării Românești. La 5 iulie 1463 «în al șaptelea an al domniei sale, în anii 6971, iulie 5, luatu-ș-au doamnă de mare rudă, pre Evdochia de la Kiev, sora lui Simeon, împăratul Moscului».

...Ar ocupa prea mult spațiu să povestim fastul cu care s-a celebrat această căsătorie, drumul căpitanilor domnești Voicu și Gligor la Kiev, în fruntea unui detașament de curteni, tare de cinci sute de sulițe, splendoarea orașului cu turlele lui aurite strălucind orbitor în cerul diafan al stepei, apele azurii ale Niprului, pescărușii, carîtele împărătești suflate cu aur, lucrate înflorit de meșterii kievieni, cîntecele druscelor, întoarcerea chervanului prin stepă, popasurile de seară sub pologul cerului smălțat cu stele, cîntecele vitejești ale oștenilor kievieni și altă sumă de-ntîmplări care se pretează la pasta groasă și multicoloră a pitorescului.

Notăm aici, din mărturii contemporane, c-au fost anii aceia ani de pace, în care răzășii, vitejii, negutătorii și

curtenii și-au văzut de-ale lor, bucurîndu-se de viața cea îmbelșugată a țării Moldovei și că simțind mîna voievodului lor, au început pe la hanuri, răscruci, șezători și clăci, să-i scornească nume bun, să și-l apropie de suflet și să gîndească la el, ca la unul pe care-l primiseră în inimi.

Așa se-ntîmplă că norodul cel mult îi ascunde cu grijă una din sculările lui cele fără de veste, care trece peste feleșagul domol și blajin al moldoveanului, arătîndu-i altă față și anume aceea cunoscută de unguri la Baia, de turci la Podul Înalt, de tătari la Lipinți și de panii făloși ai Lehiei, la Codrii Cosminului.

4

În iarna lui 1465 hotărăște să ia Chilia cu orice preț. Radu cel Frumos, fratele lui Țepeș, e slugă preaplecată sultanului. Moldova are nevoie de Chilia, fortăreață de prim ordin în sistemul de apărare al țării. Pentru că vrea să realizeze surprinderea, nu-și adună oștirea la Suceava. Olăcarii și strigătorii domnești nu cheamă la oaste în piețele tîrgurilor. Nu bat clopotele. Nu se tulbură țara. Oștenii din Țara de Sus călăresc noaptea spre Roman. Tunurile încărcate pe sănii la Suceava, acoperite cu fîn, ori cu saci, coboară sub pază, tot la Roman.

Oștenii din gardă spun că duc demîncare curții, care umblă prin țară după Ștefan Voievod, pornit să țină scaun de judecată. Oștenii din Țara de Jos s-adună la Bîrlad. Trec Prutul pe la Fălciu, ajung la Hăsnășenii de Pădure și leagă tabără la Vișinești, în codru, într-o rîpă ascunsă vederilor. Crăciunul îl făcuseră la vetrele lor. De Anul Nou umblaseră cu plugul, cu capra și buhaiul. La curtea voievodului, oștenii de Suceava veniseră cu plug tras de douăsprezece perechi de boi codalbi, moldovenești, mari în coarne, blînzi și-nțelepți. Așa că erau mulțumiți cu toții. Vinul se așezase, grînele erau în coșare, grajdurile gemeau de vite, fîn se făcuse, iazurile dăduseră pește, de mirare. La 15 ghenarie, Ștefan descalecă în tabăra de

la Vişina. Se hotărăşte ca săniile cu tunurile, merindea şi corturile să meargă una-n urma celeilalte. Călărimile în faţă. După călărimi, tot a treia sanie să tragă după ea o grapă de mărăcini. Nu iese nimeni din rînduri. Ziua se odihnesc. Noaptea umblă. Aşa şi fac. Convoiul de 4 000 de oşteni şerpuie pe întinsul vălurit al ţinutului de dincolo de Prut, sub un cer de sticlă lustruită. În noaptea de 16 ianuarie se ocoleşte Comratul. Ştefan preferă sania. Îşi înveleşte piciorul rănit în blană de urs. În liniştea îngheţată a nopţii, zgomotele oştirii sînt de-o limpezime stranie. Aude scîrţîitul şeilor. Scările lovite una de alta au sunete melodioase. Caii sforăie pe nări, atunci cînd pe sub umbrele licărinde ale codrilor simt umbletul lupilor. Spre miezul nopţii tresare. Undeva, spre Româneşti, ori poate spre Basarabeasca urlă o haită întreagă. Distinge clar urletul prelung al lupului bătrîn, conducătorul haitei, ca şi răspunsurile întărîtate ale lupanilor. Poate hăituiesc un cerb ori un zimbru, îşi spune. Blănile sînt calde, fînul aromitor, gîndurile au consistenţa dură a realităţii. Marii ohabnici s-au tras la moşiile lor. Nu-l iubesc. Cu toate că n-a folosit încă nici ţeapa, nici satîrul gîdei, nu-l vor. Se tem de puterea lui. Unii uneltesc cu Petru Aron. Alţii s-au întins pînă la curtea regelui Matei. Alţii, cei care fac negoţ cu genovezii, s-ar vrea ocrotiţi de sultan, cu salvconducte pentru chervanele de grîne şi tamazlîcurile de boi. Istanbulul cere de mîncare şi mîncarea se plăteşte bine. Au preţ mai ales oile de Bugeac. El nu mai e chiar aşa de tînăr şi din ce în ce îi place mai puţin sfătoşenia şireată a divanului. Omăturile sticlesc albastru, codrii stau într-o măreţie sălbatică şi noaptea are-n ea ceva de poveste.

Noaptea de 18 ianuarie. Viscol. Chiotul năprasnic al crivăţului, la galop cu hergheliile de armăsari sălbatici ai răsăritului prin cerul răscolit de ninsoare. Vifor cumplit, care smulge suliţele din mîna călăreţilor, le smulge pulpanele dolamelor vîrîte sub pulpă, îi orbeşte, troieneşte săniile, acoperă convoiul cu nămeţi reci, mişcători. Călăuzii găsesc malul înalt al Cogîlnicului, spre dimineaţă, în lumina încenuşită, duşmănoasă. Pe deasupra oştirii tăbăruită între maluri, vifornița se dezlănţuie năprasnic...

Pe gheaţa Cogîlnicului, şerpuitoare, pînă dincolo de clinele celor din urmă măguri. Stepa Bugeacului. Albă, răscolită de crivăţ. Cea din urmă noapte la Tatar Bunar, în malul lacului Conduc. De acolo, prin Nerusai şi Caramahmet, la porţile Chiliei. Operaţia de încercuire a cetăţii are loc spre miezul nopţii, la adăpostul ninsorii arctice. În zorii de 24 ianuarie străjile cetăţii văd răsărite ca prin minune rîndurile oştirii moldovene. O zi de linişte, în care Ştefan lasă timp agenţilor săi din cetate, conduşi de acelaşi căpitan Isaia, să convertească spiritele. Se discută viu în toate crîşmele, la toate hanurile, despre nevrednicul Radu, care, mîine, poimîine, are să-nchine cetatea turcilor. Lipsa de acţiune a voievodului dobîndeşte semnificaţii, atunci cînd şase călăreţi, cu flamuri albe la suliţe, vin într-un spulber de zăpadă pînă la marginea canalului de protecţie. Sună din trîmbiţe. E soare, Bugeacul străluceşte gătit în omături diamanticate şi chilienii privesc de la ziduri destinul lor de mîine. Unul din călăreţi le strigă chemarea voievodului Ştefan. Măria sa le oferă scutul Moldovei, împotriva oricui ar îndrăzni să le strice negoaţele, să le strivească libertăţile. Acest scut este tare, numai o mică parte din oştirea lui fiind astăzi de faţă. Să nu se facă vărsare de sînge. Atunci cînd în Ţara Românească a stat în scaun un domn ca Ţepeş Vodă, el a venit aici să-i apere de turci. Au plecat înfrînţi turcii, a plecat şi măria sa. Acum a venit şi nu mai pleacă decît domn al acestei cetăţi, pe care vrea s-o apere de năvala, stropşirea şi silnicia păgînului Mahomed. Trîmbiţe. Galop pe sub cerul dintr-o dată limpede şi nemăsurat de albastru...

În frigări uriaşe, deasupra unor focuri mocnite, se frig boi întregi. E iarnă, Dunărea îngheţată şi chilienii privesc îngînduraţi ospăţul oştirii moldoveneşti. Ei au hambarele şi pivniţele cu bob măsurat. Din decembrie, cînd a-ngheţat Dunărea, n-a mai intrat nici o corabie cu grîne. Voievodul poate ţine asediul pînă-n martie, aprilie... Ce vor face ? O să intre scorbutul în ei. Isaia travestit în neguţător, cu cei zece chervanagii ai lui, le povesteşte lucruri bine ştiute de cei din cetate, despre înstăpînirea turcului în Ţara Românească, stricarea oştirii, relele şi ruşinea

acestei stări. Moldovenii şi muntenii din cetate privesc chiorîş garda regelui ungur. Noapte grea, frămîntată. Niculai Dosu, stăpîn a trei corăbii de mare, se consultă sub negura nopţii cu jupîn Ion Arăpilă, stăpîn tot de trei corăbii şi două caice de Dunăre. Stabilesc un punct de vedere comun şi la miezul nopţii ţin un conciliabul îndelung cu jupîn Negulici Sfiosul, neguţător de grîne, cu marele cirezar şi geambaş Drum Bătut, cărora li se adaugă unul dintre cei mai populari căpitani de navă din acea vreme, dumnealui viteazul Oalde Mînă de fier, din Cetatea Albă, cunoscut în porturile Levantului şi Mediteranei sub numele de messer Morunomate, după o sudalmă preferată a căpitanului, care deşi era foarte lungă, suculentă şi piperată, începea cu invocarea mamei morunului. Ne refuzăm şi de data asta plăcerea de a descrie cît de cît statura uriaşă, faţa cînd ironică, cînd înspăimîntătoare a acestui căpitan, neam de oameni crescuţi pe Dunăre, cu eşarfă neagră pe ochiul pierdut într-o încăierare la Trapezunt, îmbrăcat după moda de atunci a spadasinilor genovezi.

Ca un brav căpitan de navă ce se află, viteazul Oalde Mînă de fier bea în noaptea aceea la hanul pentru marinari, cunoscut sub numele «Peştele de aur», condus cu mînă aprigă de foarte tînăra văduvă Mioara Neagu. Acolo l-au găsit cei de vază, pomeniţi mai sus. Nu ştim ce s-a discutat la «Peştele de aur», unde Mioara Neagu, femeie cu părul roşu, strălucitor de roşu, a desfundat pentru cinstitele bărbi un vas cu vin dulce de Chios. Ştim doar, după cronici, că a doua zi, vineri, dis-de-dimineaţă, cînd n-apucase bine părintele Filimon să se gîndească la singurătatea unei zile de post, a-nceput canonada artileriei moldoveneşti, împinsă noaptea pe tălpici pînă sub ziduri. Bubuiturile şi trăsnetele artileriei i-au sculat pe tîrgoveţi din aşternuturi, grămădindu-i prin beciuri. De fapt artileriştii voievodului, muştruluiţi straşnic, făceau mai mult larmă, decît pagubă. Adică trăgeau la piciorul gros al zidurilor, nu cu ghiulele de piatră, care le-ar fi ştirbit, ci cu ghiulele de tuci... Nehotărîţi pe la prînzişor, îmbîcsiţi de fumul acru al exploziilor la amiaz şi exasperaţi de detunături seara, jupînii Neculai Dosu, Ion Arăpilă, Negulici Sfiosul şi Drum Bătut îl descoperă cu un fler

uimitor pe căpitanul Isaia în adevărata lui identitate. Un nou conciliabul îl adaugă acestui grup pe messer Morunomate. La o socoteală rapidă se poate vedea că Oalde Mînă de fier are aici treizeci de mateloţi bîrlădeni şi cinci greci, oameni obişnuiţi să-l tragă de coadă pe însuşi satana. Cu oamenii jupînilor şi-ai căpitanului se găsesc ca la o sută de săbii straşnice.

Noaptea a trecut geroasă şi limpede. Gărzile ungureşti au îngheţat la donjoane şi crenele, fără să bage de seamă scurgerea unor umbre spre capătul uliţei Tatar Bunarului, unde dispăreau în antrepozitul jupînului Negulici Sfiosul.

În zorii încercănaţi de ianuarie, sîmbătă, la cea dintîi salvă a artileriei, messer Morunomate şi căpitanul Isaia sar ca diavolii asupra gărzilor de la Poarta Tatar Bunarului, ucid, leagă, dau drumul vîrtejurilor, şi cei dintîi călăreţi moldoveni trec podul la galop mare...

Ştefan stă trei zile în Chilia cu treburi militare şi civile. Garnizoana ungurească este urcată pe sănii, cu ordinul să treacă în Ţara Românească, să se prezinte la curtea lui Radu cel Frumos din cetatea Dîmboviţei, să raporteze situaţia şi de-acolo-ncolo să facă ce vrea. Voievodul controlează zidurile, puţurile cu apă, rezervele de alimente şi muniţii, armamentul. Isaia, devenit pîrcălab de cetate, completează toate golurile. Chilia este pregătită să-ntîmpine orice asediu venit de pe apă sau uscat. Treburile civile, nu mai puţin importante, sînt după cum spune cronicarul «şi acolo petrecîndu trei zile veselindu-să lăudîndu pe Dumnezeu, îmblînzia oamenii în cetate». Asupra îmblînzirii acesteia rămîn foarte multe lucruri în suspensie. Pe trei iscoade dovedite cu martori i-a îmblînzit gîdea, în vederea norodului. Pe cei care-au dat o mînă de ajutor, i-a-mblînzit însuşi voievodul cu daruri şi cinste. Iar în a treia zi, mai precis spre seară, tot măria sa a-mblînzit, cu de el ştiute meşteşuguri, pe cel mai neînfricat duşman al Moldovei şi domnului ei, hangiţa Mioara Neagu.

De la Chilia, plecat ca un spulber la mijlocul nopţii, a ajuns a treia noapte la Cetatea Albă, unde genovezii se considerau stăpînii de fapt ai cetăţii. Un asalt de noapte aduce cetatea la ordine. Aici rămîne pîrcălab Buhtea. Se

procedează la întărirea ei. La îmblînzirea nesupuşilor. În zorii zilei cînd hotărăşte plecarea, voievodul urcă în donjonul central. Limanul e o mare de gheaţă verde. În zare, spre răsărit, stepele Hoardei de Aur, sîngerii sub soarele ridicat imens pe orizontul pustiu, stau neclintite în pustietatea îngheţată a iernii. Acolo, undeva, sub zare, sînt ailurile hanului de la Crîm. Voievodul Ştefan meditează la singurătatea Moldovei, între atîţia neprieteni. Jos, în fortul central al cetăţii, oastea Ţării de Jos iese la trap, în clinchetul gîtarelor cu clopoţei de la caii de sanie, apărute ca prin minune de prin fundul desagilor. Oştenii îşi pun cuşmele în vîrful suliţei. Chiotele lor voiniceşti sparg liniştea de gheaţă în mii de cristale sonore. Căpitanul Oalde Mînă de fier urcă la donjon cu portulanul Mării Negre la subţioară. A devenit într-o săptămînă amiralul flotei voievodale, cu sarcina precisă ca, pînă-n toamnă, să aibă la debarcaderul Cetăţii Albe douăsprezece vase de mare...

...Ştefan cu oştirea Ţării de Sus se-ntoarce la Suceava prin Tighina, Orhei şi Soroca. Îl însoţesc dangătele clopotelor şi gărzile călăreţilor de margine. Inspectează cu străşnicie releele de ciugi. Pîndarii, cu caii legaţi sub prepeleacurile de pază sînt bărbaţi neînfricaţi, obişnuiţi cu slujbele din tată-n fiu. Au în prepeleac şube de oaie, fîn, păcură, amnar, iască şi torţe de răşină. La Orhei, în faţa bisericii, căpitanul orheenilor organizează un joc de halca. Se dovedeşte măiestria de călăreţi a vitejilor, se execută o şarjă într-un chiot cutremurător, se aruncă suliţa din galop printr-un cerc mic de fier, se săgetează tot din galop cuşmele.

Ajunge în scaunul său o dată cu soarele sfîrşitului de februarie. Doamna Evdochia e bolnavă. Rana de la picior purtată atîta vreme prin ger, îl sîcîie. Îl sîcîie şi mai mult rapoartele iscoadelor din secuime, de la Braşov şi Alba Iulia. Regele Matei a primit cu tunete şi fulgere luarea Chiliei. Mai mult. Se vorbeşte foarte insistent la Braşov, că regele îi va cere printr-o solie magnifică să-i recunoască suzeranitatea, ca fiind singurul mijloc prin care să dobîndească mila lui regală şi iertarea sîlniciilor făcute în săcuime şi la Chilia.

«...RĂZBOIUL CE AU FĂCUT ŞTEFAN VODĂ CU MATEIAŞ CRAI UNGURESC LA BAE»

1

La începutul lui iulie 1466, Ştefan se găseşte în nordul Bucovinei, la Putna. Caută un loc desfătat, să ridice monastire. Larg cuprinzători, domnii vremurilor acelora tulburi îşi găteau singuri, în cucernicia simplă a credinţei, locul de veci. Aşa că-n dimineaţa aceea, înconjurat de curtea sa, Ştefan a urcat muncelul din partea de sud a actualei monastiri, legănîndu-se în şa, bucuros de frumuseţea neîntrecută, de cîntecele păsăretului, de miresmele învăluitoare ale fîneţelor.

Domnia sa Ion Neculce în cele «O samă de cuvinte» adunate din bătrîni ne povesteşte cum a ales Ştefan Vodă locul altarului, al porţii şi al clopotniţei, trăgînd cu arcele, el, vătaful de copii şi încă doi copii. Acolo unde-au căzut săgeţile, acolo a fixat locul clădirilor. Bătrînii spun că unul din copii trăgînd mai departe decît voievodul, acesta a poruncit să i se taie capul, pe locul unde a căzut săgeata, în vîrful Sionului. Mai apoi a durat aici, schit din lemn.

Oricum, la 10 iulie meşterii au măsurătorile făcute. Se-ncepe săparea temeliilor. Răzăşii, satele viitoarei ctitorii domneşti, ies cu carele, la cărat piatră. Acolo îl ajunge olăcarul venit de la Brusturoasa, din pasul Ghimeşului, cu ştirea că solia regelui Matei Corvin a tăbăruit la Topliţa. Acum trebuie c-a ajuns la Moineşti. Călăuzii o aduc pe Taslău, ca s-o poată trece apoi în valea Bistriţei, la Roznov.

Ştefan aşteaptă de mult solia regelui ungur. Nu se tulbură. Asistă cu tot ceremonialul cuvenit la săparea temeliilor. Cea dintîi piatră o aşază cu mîna lui. Pleacă în 14 iulie la Solca, unde ţine scaun de judecată. Răzăşii din Marginea îl pîrăsc pe şoltuzul lor, care-i oropseşte, nu-i lasă la moară, le prinde vitele, le-nseamnă cu fierul roşu şi face atîtea blăstămăţii, cît nu le pot povesti. Voie-

vodul îi ascultă cu luare aminte. Stă în pridvorul bisericii, într-un jilţ acoperit cu velinţe înflorate. Şoltuzul Ion Lup, deşirat, chior şi clăpăug, cu ochi vicleni, rîde timp. Îl aţîţă şi-l îndeamnă boierii de la Arbore, aşa că ştie el ce face. Pînă să se dezmeticească, îl înşfacă aprozii, îi dau nădragii jos şi pedeapsa vine pe loc, lămuritoare. Treizeci de bice, restituirea tuturor bunurilor răpite, destituirea din funcţie şi amendă pentru tulburarea ordinii, de trei boi. La 15 iulie, Ştefan intră în Suceava. Seara are loc sfatul de taină cu Ion Ţamblac. Se hotărăşte alcătuirea unei solii, care să purceadă la Istanbul, cel tîrziu peste trei zile, în aşa fel încît de la Chilia să se îmbarce pe nava «Bourul» comandată de căpitanul Oalde Mînă de fier, care duce la Istanbul cincizeci de care de miere şi ceară de albine, din merticele datorate voievodului.

Misiunea soliei este să-l «probozească», cunoască şi îmbrobodească pe sultan cu daruri, promisiuni, vorbe dulci şi legăminte de credinţă în aşa fel, încît să asigure liniştea ţării, să-l îmbune pentru luarea Chiliei şi să-l asigure că noul voievod nu are nimic împotriva actului de vasalitate săvîrşit de predecesorul său. Dacă pînă acum n-a plătit tribut, asta se datorează situaţiei dezastruoase a ţării.

Suceava, 25 iulie 1466, la prînzişor. Solia găzduită în afara cetăţii, la Curţile vechi, pregătite anume pentru asemenea prilejuri, se încolonează în uliţă. Pe un cal alb, masiv, signorul Valentino Gonzaga, consilierul pentru artilerie al regelui Matei (în secret un fel de secretar intim şi consilier artistic). Totul i se pare dintr-o lume imaginară, de-o rară şi netăgăduită frumuseţe. Admiră costumele femeilor şi le asociază unor principese bizantine, stilizate cu gust rafinat. Îl încîntă armonia culorilor cu care sînt cusute iile şi fotele. Graţia cu care sînt purtate. Tîrgul freamătă de mişcare. Care trase de boi, călăreţi, carîte, cavaleri, lefegii, nemţi, călugări, poloni, tătari, kievieni, saşi şi săcui, totul sub lumina clară a zilei, sub un cer străveziu şi liric, o lume cu totul nouă care-i creează cea mai nedesminţită încîntare. În «Liber Secundus» sînt notate cu precizie impresiile culese în tîrgul Sucevii. Interesante rămîn cele despre voievodul

Ştefan şi audienţa pe care a acordat-o soliei. Cîteva notaţii fugare despre ceremonial, cîteva penetrante despre personalitatea voievodului şi foarte multe despre aşezarea cetăţii, grosimea zidurilor, aşezarea artileriei, supoziţii pe seama efectivelor, constatări asupra pietrii de construcţie, cimentului de legătură, explică precis rolul signorului Valentino Gonzaga în solia regelui Matei.

Trîmbiţaşii aşezaţi în două rînduri pe zidurile cetăţii sună semnalul : — Fii gata pentru primirea solilor ! Valentino Gonzaga constată că drumul şerpuit care urcă spre poarta cetăţii defilează sub contraforţii construiţi recent, probabil adăugaţi altora, mai vechi. Ziduri din blocuri masive de granit, flancate inteligent de bastioane pentru baterea curtinei cu arcaşii, arbaletierii, archebuzierii şi la nevoie, pentru interzicerea ei prin artilerie. Un asalt venit pe apa Sucevii ar fi o sinucidere. Lumina puternică a zilei scoate în evidenţă prin contraste puternice de umbră contraforturile, donjoanele semeţe, flamura mare cu capul de bour legănată leneş pe hampa din donjonul central. Căştile arbaletierilor de cetate aliniaţi la crenele reflectă în fulgere scurte razele soarelui. Disciplină perfectă. Cetatea domină net, cu majestate, întregul ţinut. Pod mobil din scînduri groase de stejar, aşezat acolo unde terenul devine cvasiinaccesibil, cu atît mai mult, cu cît drumul poate oricînd fi interzis prin artileria de cetate. Incinta interioară între două centuri inexpugnabile. Un coridor vegheat de gărzi, iluminat prin luminătoare stranii, foarte înguste şi zăbrelite. O sală a gărzilor, o altă sală de construcţie ogivală, sala tronului. Ştefan, voievodul Moldovei ! Linişte profundă. Jilţul domnesc. Armele Moldovei. Draperii de catifea sîngerie. Reverenţele de rigoare. Îl irită calmul desăvîrşit al bărbatului scund, atletic, care poartă cu majestate firească coroana de aur, în care rubinele enorme şi safirele îşi joacă apele într-o unduire stinsă, misterioasă. Ras proaspăt, cu mustăţile prelinse, cu privirea sigură, voievodul îl impresionează în aşa fel, încît recunoaşte cu oarecare sfială că-i sînt la neîndemînă aerele de mare signor cu care păşise în sala tronului.

La pledoaria îndelungată a solului, în care se repetă foarte des titlurile interminabile ale regelui Matei, după un răstimp de tăcere — știa că regele îi cere voievodului vasalitatea — acesta, cu o mișcare scurtă a trupului spre înainte, rostește un singur cuvînt, care-i rămîne în memorie :

— Ba !

Este același cuvînt care va fi auzit la 1601 de valonii lui Basta, trimiși să-i ceară lui Mihai, la Cîmpia Turzii, sabia. Se pare că audiența s-a consumat într-un timp ridicol de disproporționat cu lungimea drumului de la Buda la Suceava. Valentino Gonzaga cere să se-ntoarcă pe același drum. Notează în «Liber Secundus» un fel de crochiu al itinerarului — cu capetele de etapă, aprovizionările posibile, cursurile de apă, dovedind un zel geografic deosebit. Călăuzii domnești, la porunca strictă a voievodului, aprobă cererea geografului de ocazie, cu zîmbete dulci, întărite elocvent de cei cinci sute de călăreți moldoveni, dați drept gardă de onoare. De fapt solia este scoasă din țară pe la Cîmpulung Moldovenesc — Vatra Dornei și călăuzită cu strășnicie, pînă la cetate, la Bistrița.

Signorul Valentino Gonzaga recunoaște că voievodul nu poate fi suspicionat de prea multă politețe ; dar că din punctul lui de vedere a acționat magistral, nelăsîndu-le vreme să vadă decît ceea ce putea vedea oricare alt călător ; cît despre obiectivele soliei, ele au fost anihilate cu un singur cuvînt : Ba ! probabil expresie verbală a celei mai radicale împotriviri.

În noaptea de 20 august 1466, după o cină din casa bürghermeisterului din Bistrița, roșu în obraz, cină în tovărășia plăcută a cîtorva domnișoare săsoaice, corpolente, blonde și atît, signorul Valentino Gonzaga notează în caietul său cu foi de hîrtie de Genova următoarele :

«Regele Matei este un umanist fin, de mare și adîncă cultură, originea lui valahă sensibilizîndu-l la farmecul negrăit al artelor. Curtea și obiceiurile nobilimii maghiare i-au alterat însă modestia. Cu toate că se dovedește un foarte mare rege și bun organizator, se lasă prea mult antrenat în jocul politic al unor interese care nu sînt ale coroanei.

Dimpotrivă, acest voievod Ștefan, care mi-a făcut cea mai puternică impresie, fără să discut cu el descoperirea perspectivei sau a contrastului dintre lumini și umbre, despre volume și spațialitate, acest voievod are-n el ceva din înseși legile fundamentale ale echilibrului».

2

Solia întoarsă de la Înalta Poartă aduce vești bune. Padișahul, Mahomed II Cuceritorul, cel căruia Vlad Țepeș i-a făcut viața chinuitoare, a ascultat dulcea vorbă moldovenească cu osîrdie și-nțelegere, atît au putut fi unse cu miere pînă și asprele cuvinte turcești. Darurile bogate, caii de șa, șoimii, armele l-au înmuiat. Mahomed II era departe de a fi prostănacul gata să se lase îmbrobodit de șiretenia moldovenilor. O acceptă pentru că-și reface prestigiul zdrențuit de sabia lui Țepeș, pentru că n-are forța să riposteze cum se cuvine ; cele două cetăți, Chilia și Cetatea Albă, fiind obiectivele lui principale încă de la înscăunare și pentru că îi este necesar un răgaz în care să urmărească politica acestui Ștefan, deocamdată abil și supus. Cere insistent haraciul, tușește în barbă și-i trimite voievodului Ștefan salutări parfumate cu ambră.

Ștefan le primește bucuros. Îl asigură la sud. La răsărit, tătarii stau în ulusurile lor. Cu riga leșilor e în relații de mare curtoazie. Regretă că n-a putut fi mai radical cu solia regelui Matei, care i-a cerut să nu se mai amestece în treburile sașilor, să nu mai uneltească în scaunele secuiești și să vină la Alba Iulia, unde să i se-nchine... Solia n-a spus că regele ar fi mai bucuros să-mpartă Moldova marilor lui nobili, iar peste ei să urce-n scaunul domnesc pe un anume Berindei — care se dă drept os domnesc. Solia n-a spus-o, dar la Suceava se știe.

Ordinele repezite la cei doi vornici din Țara de Sus și Țara de Jos prevăd efectivele care trebuiesc ridicate în cazul unei invazii a regelui. Negutători de pește, blănuri și boi ajung prin septembrie la Sibii, Brașov și Bistrița. Ciobanii domnești pasc oile pe versanții apuseni ai munților. Plăieșii împing posturi de pîndă în extremitățile vestice ale pasurilor. Din etapă-n etapă, posturi de umblători domnești au caii gata de drum. Ștefan Vodă află încă de la zi întîi septembrie că regele a plecat de la Buda

spre Cluj, unde-l aşteaptă generalul Nicolae Bánfi. Că în escorta regală călăreşte vestitul căpitan husit Jan Žiskra de Brandis, care-l slujeşte cu carele de luptă husite după modelul Iancului de Hunedoara. Regele Matei mizează pe iarnă, cînd trupele sînt lăsate la vetre şi pe surprindere.

Zilele splendide de septembrie, favorizează concentrarea trupelor regale în secuime. Matei Corvin pleacă din Cluj la 25 septembrie. Pînă la Sighişoara călătoreşte lejer, întreţinînd cu Valentino Gonzaga una dintre cele mai aprinse discuţii pe seama raportului dintre arta anticilor şi a contemporanilor. Le descoperă anticilor calităţi numai din plăcerea de a asculta replicile înflăcărate ale italianului. La sfatul lui Žiskra şi al condotierului grăbeşte spre Baraolt toată artileria uşoară a celor şapte cetăţi săseşti. Žiskra nu-şi face probleme în ceea ce priveşte cucerirea militară a Moldovei. Îl îngrijorează rivalităţile dintre nobilii lacomi, declanşate de pe acum. Nu se-nţeleg asupra împărţirii viitoarelor fiefuri. Valentino Gonzaga e de acord cu punctul de vedere al husitului. Singura problemă va fi cucerirea Sucevii. Se va putea face prin lucrări genistice. Se pare că pămîntul din jur poate fi sfredelit uşor. Se vor practica tuneluri pînă la temelia zidurilor. Se vor mina zidurile şi totul nu rămîne decît o problemă de timp, deci de răbdare. Regele apreciază pozitiv poziţia condotierului. La 2 noiembrie în Sighişoara se-ncarcă zece care husite cu tîrnăcoape, hîrleţe şi răngi. La 10 noiembrie, Braşovul îşi primeşte regele cu politeţe glacială. La 10 noiembrie seara, cu toate ordinele regale ca nimeni să nu iasă din cetate vreme de o săptămînă, căpitanul porţilor de nord dă drumul neguţătorului de ceară Ion Toamnă-lungă, cu cele patru care. Ion Toamnă-lungă desprinde unul din caii de ham, îi pune o şa scoasă de sub fînul din codîrlă, încalecă şi, ocolind Prejmerul, apucă apa Negrului spre Breţcu, unde ajunge spre zori. La Breţcu îl aşteaptă umblătorii domneşti.

Regele urcă la Baraolt prin ceţurile umede ale toamnei tîrzii.

Codrii pasului Breţcu, în zale de-aramă, peisajul de toamnă multicolor şi sălbatic, cu zăpezile de vîrf scînteind în zilele senine, îi produc signorului Valentino Gonzaga cîteva pagini remarcabile. Laudă lumina reflectată de

frunze şi culorile deosebit de suave ale peisajului. Totul se-ntîmplă ca-ntr-o istorisire eroică. Regele umanist străbate munţii în lungi conciliabule despre pulberi, artilerie, arhitectură şi sculptură. Trupele secuilor, ale cetăţii Bistriţa se alătură la Breţcu trupelor regale. Pasul Oituz se deschide spre Ţara Moldovei.

La Poiana Sărată cel dintîi semn de nelinişte.

Trecătoarea e închisă cu palisade de arbori, mărăcini şi pămînt. Cei dintîi infanterişti trimişi s-o înlăture cad săgetaţi. Codrul pitoresc ascunde moartea. Se constată prin patrule că este vorba doar de localnici. Munca pentru înlăturarea palisadei ţine pînă seara. Regele e nervos şi tăcut. La Hîrja, alte palisade. Mai bine-nchegate. Apărate cu o tragere foarte precisă de arcaşi.

De fapt se execută în perfectă ordine porunca voievodului. Fiecare sat de plăieşi ridică palisade, le apără cît e posibil, muierile, bătrînii, copiii şi vitele se trag pe văi ascunse, bărbaţii se alătură satului următor şi mereu în retragere vin în tîrg la Trotuş, unde intră sub steagurile căpitanului Artimon.

Pentru rege, afacerea devine plicticoasă. La Oituz, Bogdăneşti şi Oneşti, ieşit din munte, regele ordonă jaful. Ordinul n-are nici o acoperire. Nu se găseşte nimic de jefuit. Sfîrşitul lui noiembrie e rece, cu ninsori abundente. Regele ordonă incendierea tîrgului Trotuş, după ce trupele se odihnesc aici, o noapte. Patrulele raportează lipsa oştirii moldovene. Nimeni nu ştie în oştirea regelui legenda stejarului din Borzeşti. Regele însuşi nu bănuie că frămîntă în copitele calului, o dată cu omătul afînat şi pudic, amintirile din copilărie ale voievodului Ştefan.

Trece prin Bacău spre Roman, fără nici o împotrivire. Nemeşimea îl felicită, linguşitoare. Numai numele şi faima lui au făcut ca Ştefan să se ascundă în bîrlogul de cioban primitiv. Nemeşii se complac într-o amnezie utilă a memoriei. Au uitat toate intrigile pe care le-au ţesut în jurul «parvenitului» Iancu de Hunedoara, tatăl slăvitului rege Matei. Au uitat că i-au ucis fratele mişeleşte, pe vrednicul, inteligentul şi strălucitorul Ladislau, urzind în jurul lui firele acuzaţiilor false. Au uitat că, imediat după moartea eroului la Zemun, s-au aliat ticălosului Czillei, acela care se lăuda :

— «Ego sum homo ille, qui hoc canile linguagium hac de terra estirpabo» — adică «eu sînt acela care voi stîrpi de pe pămînt această seminție de cîine».

Întîmplarea face ca vajnicul Czillei să cadă tăiat în bucăți de apărătorii lui Ladislau de Hunedoara, la Belgrad. Au uitat nobilii rîvnitori la țara Moldovei că au făcut corp comun cu Újlaki, Bánfy, Pál, Józsa, Holezner și Pukander în vederea exterminării familiei «odiosului Huniade» ; că au vrut să-l asasineze mișelește pe Mihail Szilágyi — acel Mihai Sălăjan — unchi al actualului rege și că dacă acesta a scăpat, fugind, pe Ladislau Sălăjan l-au asasinat fără nici o remușcare.

Fericiți de această generoasă amnezie, își dispută, seara, țara învăluită de omături.

Regele ajunge la Roman în 29 noiembrie. Se organizează jaful tîrgului, al împrejurimilor, odihna trupelor și marșul asupra Sucevii. Spre miezul nopții de 30 noiembrie începe să ningă spornic, cu fulgi mari, liniștiți.

3

Tot în acel miez de noapte — 30 noiembrie. Signorul Valentino Gonzaga, foarte lucid în beția crîncenă în care a căzut de la lăsarea serii, îi spune generalului Bánfi că atît el, generalul, cît și regele nu sînt buni psihologi. Discuția are loc în beciurile pîrgarului Nicodim Cîrlig al Trotușului, mari de să-ntorci carul, zidite-n piatră, adăpostind butii uriașe. Gărzile zac doborîte de beție. Stegarul Szakács János a băut douăsprezece coifuri cu vin alb de Odobești. Doarme pe scările beciului cu sabia între genunchi. Cuirasa scîrțîie și zăngăne la fiecare oftat. Se aude sîsîitul sprinten al vinului, curgînd vesel din butoaiele găurite cu focuri de pistol. Miroase puternic, înnebunitor. Signorul Valentino Gonzaga ciocăne cuirasa generalului cu garda spadei.

— Ești un general stupid, ca toți generalii, *signor mio !* Confunzi aparența, cu ceea ce nu este în fond acest principe... la dracu ! Oricum ar fi, țara asta este adevărata patrie a vinurilor.

— Trăiască regele ! mormăie generalul.

— E singurul gînd pe care poți să-l articulezi, amice. Haide. Culcă-te. Efortul ăsta al vorbirii te epuizează. *Per Bacco !* Sînt tot atît de beat ca tine, generale, dar de zece ori mai lucid. Și poate mai deștept... Un felinar își leagănă lumina galbenă peste butiile uriașe, peste vinul care-ncepe să scalde botforii soldaților, peste fețele devastate ale celor doi preopinenți. Strigăte. O împușcătură. Tropote. Signor Valentino Gonzaga scoate un *Sapristi* gutural. Iese în gura beciului, fără coif, ciufulit, cu spada trasă, cu gulerul cămășii boțit peste cuirasa fină, de Florența. Făclii. Oșteni gălăgioși. Ninsoare rece pe obraz, pe frunte și-n lumina fumegoasă a făcliilor, între lănci și halebarde, între mutrele vulgare ale soldaților, o femeie superbă, înaltă, cu un păr aproape galben, speriată, cu mantia sfîșiată. Lîngă ea un cavaler bătrîn, însîngerat, fără spadă.

— *Madona !* bîlbîie signorul Valentino Gonzaga. Am halucinații. Pe legea mea, sînt beat mort.

Își face loc, împărțind pumni și laturi de spadă. Cu o reverență chinuită se prezintă paniei Maia Krzeszowska și cu alta, demnă, panului Boleslav Krzeszowsky, tatăl acelei arătări divine. Întîlnirea din noaptea de 30 noiembrie va schimba radical viața rafinatului signor Valentino Gonzaga, care va trece de la studiul pulberilor, traiectoriilor și artelor plastice la alcătuirea sonetelor de dragoste. Pan Boleslav venise cu fiica lui să-și vadă o rudă îndepărtată, rămasă la Roman, cu cel puțin douăzeci de ani în urmă...

...Tot în miezul acela de noapte, unul din oștenii care-nsoțiseră prizonierii îi ajută generalului Bánfi să-și regăsească echilibrul, scoțîndu-l afară din beciul cu pricina. Șoptește ceva oamenilor săi, apoi se-ntoarce în cantonament unde organizează un fel de du-te vino, între gura beciului și capătul uliței Mărgelarilor. Oștenii aliniați pe două rînduri își trimit coifurile din mînă-n mînă pe unul din rînduri, primindu-le pline pe celălalt rînd. Tot acest ingenios soldat se retrage din competiție și cu o cunoaștere a locurilor suspectă, coboară în zăvoiul apei Moldovei, unde se-ndreaptă cu multă precizie spre trunchiul străvechi al unei sălcii. Pașii se-nfundă moi și tăcuți în omătul pufos. De după trunchiul sălciei iese jupînul Ion Toamnă-Lungă care are o discuție scurtă cu acest oștean necunoscut.

A doua zi seara, deci la 1 decembrie, voievodul Ştefan află că probabil regele Matei va urca la Suceava, pe apa Moldovei. Oştenii regelui se dedau la beţii şi petreceri. Paza cantonamentului slăbeşte de-ndată ce generalii şi regele se duc la culcare. Oştenii horăie liniştiţi. Se aud zvonuri... Voievodul de la Moldova şi-a-ncărcat avuţiile în sănii, dînd dosul spre Lehia. Alţii spun c-a fugit la cumnaţii lui de la Kiev. Oastea ţării n-a răspuns la chemare. Toată suflarea îl aşteaptă pe Petru Aron.

— Încotro au pornit străjile, Toamnă-Lungă ?

— Spre Baia, măria-ta.

— Atunci fă-ţi la Baia meşteşugurile dacă eşti încredinţat. Îmi dai de ştire cînd s-apropie regele. Du-te fără să dai geană pe geană. Slujeşte-mă cum îmi place mie, Toamnă-Lungă, să-ţi fie viaţa precum numele.

În odaia măriei sale arde un sfeşnic cu şapte crengi de fier lucrat măiestru de saşii bistriţeni. Un scrin uriaş, pe jos blăni de urs, un divan cu saltele tari, acoperit cu scoarţe. Un tetrapod şi pe tetrapod o carte groasă, deschisă la jumătate. În vatra cît un perete, ard mocnit buşteni de stejar. Măria-sa stă într-un jilţ. Îşi ţine piciorul rănit, înspre foc. E legat la gleznă, pînă sub genunchi, cu o fişie albă din pînză de in. Uşa se deschide şi-n întunericul de dincolo, Ion Toamnă-Lungă, căpitan de plăieşi, ghiceşte umbra vătafului de copii.

...Căldura domoală a focului îl pătrunde insinuant. Stă de zece ani în scaunul Moldovei, moştenire dreaptă de la moşul său Alexandru cel Bun. N-a mai stat nici un domn atîţia ani. Fraţii şi-au ucis fraţii pentru tron. Profitorii au fost imunitarii. Ţepeş a rezolvat conflictul cu sabia. I-a descăpăţînat pe cei care-l puteau vinde, fără să poată descăpăţîna însăşi vînzarea. Cheia nu stă în uciderea cîtorva bărboşi haini. Cheia stă într-o nouă dispoziţie a stărilor în jurul scaunului, în aşa fel încît imunitarii să fie scoşi spre marginea vieţii politice. Şi de zece ani nu face decît asta. De zece ani nu lucrează decît în acest sens al istoriei. Încet. Cu o chibzuinţă şi răbdare de furnică. Lucrurile s-au reorganizat după dorinţa lui. Dar mai ales după dorinţa lor însele, după legi pe care el nu le cunoaşte, dar le simte. Solilocviul lui Ştefan din noaptea aceea atinge, vag, prezenţa regelui Matei în ţară. Îl urmăreşte pas cu pas, fără să se mişte din Suceava. Îi urmăreşte reacţiile, atitudinile, măsurile, oştirea, modul

de a se mişca. Vede totul cu ochiul lucid al destinului şi este perfect conştient că destinul regelui Matei, aici, în Moldova, se numeşte Ştefan. Îi acordă spaţiu şi timp şi viaţă, cu certitudinea că oricînd poate dispune de toate trei, după dorinţă. Regele Matei îi dă toată ţara pe mînă. Toate stările bat la porţile Sucevei. De dimineaţă pînă seara vin la goană săniile boierilor de pe Siret şi Moldova, de pe Trotuş şi Bistriţa.

— Miluieşte-ne, măria-ta !

— Scapă-ne, doamne.

— Îndură-te de noi.

— Mie mi-a ars casele şi curţile şi mi-a jăcuit vitele, măria-ta.

— Şi mie, doamne !

— Şi mie !

Vin răzăşi bătrîni şi-i cad la picioare.

— Riga sparge ţara, măria-ta.

Vin tîrgoveţi şi neguţători.

— Au pus foc tîrgului Trotuşului.

— Agonisita noastră de-o viaţă, măria-ta.

Există în ei, ca un liman. Stările Moldovei, toată Ţara Moldovei e-n el, cu toate suferinţele pe care i le prilejuieşte riga. Iar suferinţele acestea creează mii de legături subtile între el şi poporul cel mult. Între el şi destinul Moldovei. E tîrziu. Din butucii de stejar n-a mai rămas decît un morman pîlpîitor de jar. Conştiinţa limpede a interferenţei lui cu destinul Moldovei îi creează o gravitate solemnă, îndeosebi cînd e singur. Atunci dispare violenţa, care se naşte dincolo de puterea lui de stăpînire, stîrnită de prostie, rea-voinţă sau duşmănie. Singur cu el însuşi, cu vremea şi nesfîrşitele întortocheli ale politicii care leagă Bachcisaraiul de Istanbul, Istanbulul de Roma şi Veneţia, pe toate de Buda şi cetatea Dîmboviţei ; iar pe acestea de leşi şi nemţi ; are sentimentul acut al responsabilităţii lui în evenimente, fapt care-i conferă o duritate de diamant.

Regele Matei mulţumeşte Romanului pentru ospitalitate, după moda vremii. Îi dă foc. Urcă spre Suceava, prudent, în etape scurte de 13—14 kilometri. Răsfăţata vale a Moldovei, cu satele dese aşezate în lărgămînt, sub buza dealurilor cu pometuri, nu-i aduce aminte nici de Dragoş vodă, descălecătorul, nici de legenda veche a bourului şi-a căţelei Molda. Patrulele călări şi detaşamentul

trimis la Cetatea Neamțului sînt decimate dincolo de Groși, pe apa Neamțului. Omăturile diamantine, liniștea vătoasă, satele pustii cu ogrăzile goale îi creează o stare de enervare permanentă. Patrulele dau rapoarte stupide. Oastea Moldovei nu există. În schimb, detașamentul trimes la Neamț e decimat. Patrulele de vîrf dispar unele după altele, măcinate de un Moloch nevăzut.

În detașamentele de cuirasieri călări se răspîndește știrea că la Baia, tîrg pe această vale, există pivnițele voievodului, asortate cu cele mai strașnice vinuri ale țării. Zvonul crește, spre amiaza zilei de 10 decembrie, la proporțiile fantasticului. Beciurile acestea sînt săpate sub un deal, alcătuind un labirint de butii. De aici vin neguțători străini să cumpere vinul podgoriilor domnești. Zelul cuirasierilor regali crește în proporție geometrică cu viteza marșului.

Cu toate că poate atrage asupra sa incertitudinea regelui, signorul Valentino Gonzaga, ras proaspăt, pomădat și strălucitor, călărește în dreapta săniei din care-i zîmbește îmbietor pania Maia Krzeszowska. E limpede că signorul blazat, erou al unor amoruri celebre în cîteva cetăți italice, unde diverși încornorați au plătit spadasini renumiți să le spele onoarea în sînge, obișnuit cu nestatornicia și focoasa dragoste a brunelor sale compatriote, e pe cale să devină robul frumuseții blonde, căreia îi cîntă în sonete, cîte trei pe seară, carnația de ivoriu, nurii și ochii...

La 12 decembrie, toți răzășii din părțile călcate de regele Matei, arși de setea răzbunării, curtenii și boierii sînt sub steaguri, la Suceava. O dată cu negurile nopții, Ștefan iese din cetate și intră în tabără. E sîmbătă seara, bat clopotele pentru vecernie și din norii lăsați jos, peste donjonul central, începe să ningă mărunt. Călăuzii, plăieși din munții Bistriței și vînători domnești de la Borca, de la Pipirig, de la Neagra Șarului, Ostra și Văleni, ca și cei de sub muntele Bivolul, se-mpart pe steagurile de răzeșime și călărime. Cu două ceasuri înainte de miezul nopții oștirea se mișcă, nu spre Bosancea și Folticeni, cum era de așteptat, ci pe șleahul priporos care duce la Băișești. În zori trece Moldova și Șomuzul, intră-n Mălini și de aici intră în codrii înzăpeziți, pe firul de vale care urcă la Văleni. Pădurari de-ai locului țin poteci de bouri și mistreți spre miazăzi, vreme de trei ceasuri. Într-o huluitură de codru, un lărgămînt și-o poiană, se face popasul în cea mai deplină ordine. Caii mănîncă din traistele agățate pe după urechi. Oștenii îmbucă slănină, ouă fierte, brînză și ceapă. Masa voievodului și a curții nu e mai bogată. Nu se face foc. Se vorbește puțin. Iscoadele învelite în sarici albe coboară spre tîrg, la Baia. Ziua de duminică trece greu. Stejarii cei groși scîrțiie. Omătul cade de pe crengi, cu sunet pufos. Crengile eliberate se ciocnesc. Veverițele ies din scorburi. Li se văd ochii și vîrful urechilor. E atîta liniște în codru, încît s-aude umbletul turmelor de mistreți, prin hățișuri... Străjerii de la marginea taberei dinspre munte sînt martorii unei scene rare. Tropot răzbit. Zgomot ca de crengi lovite. Gîfîit greu, opintit. Iau sulițele la mînă. Dinspre munte coboară în salturi amețite, abia răzbind prin omătul înalt, un cerb. E voinic și cu moartea-n ochi. Din nări îi ies trîmbe de aburi. Aleargă cu capul dat pe spate. Cu botul căscat. Din urmă îl ajung trei lupi mari. E liniște-n codru, atîta, încît starostele de vînători domnești, de sub cetate, Nechifor Căliman, aude cum bate inima cerbului. Isprăvile acestui staroste «moșneag uscat și dîrz cu mustățile răsucite în frînghii și noduri și cu semn la căciulă», cum îl descrie Sadoveanu, sînt binecunoscute, fiind scrise de mîna domniei sale în cartea numită «Frații Jderi», după cum binecunoscuți sînt acești codri, apa Moldovei și alte întîmplării mai tîrzii, scrise în altă carte a faimei Moldovei ce se cheamă «Șoimii». Dealtfel părinții celor din «Șoimii», aflători la Dăvideni, nu departe de Baia, ca și comisul Manole Păr Negru cu feciorii și cimotiile sale, se aflau în tabăra voievodului, unde-i aduseseră știri despre starea hergheliilor și a nutrețului.

Întîmplarea starostelui Nechifor Căliman s-a aflat printr-un nepot al său mai gureș, joi de dimineață, la un han din Mălini, de unde s-a răspîndit la toate plaiurile locuite de acei vrednici vînători domnești. Starostele își instrunează arcul. Șuierul săgeții și urletul lupului străpuns nu tulbură goana celorlalți lupi. Gonesc prin nea în salturi lungi, cu balele curgîndu-le, cu ochii roșii. Se văd mușchii jucînd sub blana cerbului. Picioarele fac un efort suprem. Crengile subarboretului îi frînează goana. O groapă în zăpadă. Cerbul cade pe-o parte. Se ridică în genunchi, cu un geamăt aproape uman. Lupii sînt la

zece paşi. Atunci iese starostele Nechifor Căliman cu suliţa. O dată cu el, alţi patru vînători. Lupoaica din fruntea haiticului cade străpunsă de suliţe. Ceilalţi doi lupi fac cale-ntoarsă. Cerbul îşi revine greu. Starostele Nechifor Căliman ştie să-i vorbească pe limba lui. Îl freacă între coarne. Peste găvanele ochilor. Scoate un drob de sare din traistă. Cerbul îl linge cu lăcomie nestăvilită.

— Aista-i cerb din văile Budacului, spune starostele şi ceilalţi îl aprobă grav... Starostele nu poate fi contrazis. Are semnele lui. Cunoaşte toate glasurile pădurii. Veveriţele coboară de unde-or fi, îi sar pe umăr şi-i mănîncă din palmă. Cînd dă glas cu cornul de bour, ies din sălaşuri toate căprioarele codrului. E ştiut. Aşa că acuma se duce să-nchine cerbul măriei-sale.

Amurgul însîngeră omăturile... Norii trec jos, spre vîrful Grinţieşului. Printre ei se vede cerul de iarnă, albastru.

4

Iscoadele aduc ştiri din ceas în ceas. Mateiaş crai a intrat în Baia, luni 14 decembrie, pe la amiaz. Capul coloanei s-a oprit în tîrg. Coada trupelor e la Oniceni. Sub seară, toată armia craiului are să fie la Baia. Ştefan ştie c-are să fie aşa. În coliba de pădurar e frig. Piciorul îl sîcîie. Niciodată pînă acum, regele nu şi-a împărţit forţele. Din raportul iscoadelor, vreme de-o lună, ştie că regele Matei are 40 000 de oşteni căliţi. Sub steagurile lui a strîns 10 000 de răzeşi şi curteni, oastea mică.

Luni 14 decembrie două ceasuri după-amiază, cînd încep să se lungească umbrele copacilor, se strînge tabăra. Săniile, caii, bagajele, scuturile şi lăncile rămîn în tabără. Călărimea pedestruită, înarmată numai cu sabia şi jungherul, se alătură infanteriei răzăşeşti, ghiogarilor şi celor cu săcurile. Se mărşăluieşte spre Baia numai prin codri. Umbrele fumegoase ale serii încep să urce dese, din valea Şomuzului.

Cu un ceas înainte de amurg, o patrulă de lăncieri regali din flancgardă cade într-o ambuscadă aşezată în preajma satului Tîrzia. Unul din lăncieri, care constituie o

«limbă» preţioasă, este adus în tabăra din codru, de unde hotnogii îndreaptă escorta pe urmele voievodului. La 11 noaptea, Ştefan ştie că în tîrg a început cheful. Că populaţia, în majoritate catolică, a ieşit cu pîine şi sare înaintea regelui. Că s-a oficiat un Te-Deum — că regele a avut o conversaţie aprinsă cu Jan Žiskra de Brandiš, care i-a pretins să-nconjoare tîrgul cu carele, să sape şanţuri şi să aşeze artileria în poziţie, la cele două extremităţi ale drumului care intră şi iese din oraş, paralel cu apa Moldovei. Cînd clopotele bisericilor din Baia bat miezul nopţii, oastea Moldovei execută încercuirea tîrgului prin lunca troienită, prin livezi, pe sub poala codrilor. Iscoadele învelite în tohoarcele lor albe s-au tîrît prin omăt, pînă sub nasul străjilor. Dacă ungurii au blocat cu carele şi artileria capetele uliţelor dinspre codru, al şleahului mare şi al hudiţelor mai mărunte, capetele potecilor care coboară la apa Moldovei prin livezi sînt aproape nepăzite. Ştefan ordonă răzăşimii să se apropie tîrîş de aceste poteci. Ascultă înfiorat strigătele caraulelor de lăncieri pedeştri. Vestesc că totul e bine în tîrg. Linişte şi pace. Ascultă clopotele. Asociază dăngătele lor liniştii false a acestei nopţi. E perfect conştient de forţa lui. De complicitatea naturii, de tăcerea înţelegătoare a codrilor, de bucuria ascunsă a luncii, dar mai ales de veselia abia ascunsă a apei Moldovei. Cîntă sub platoşa de gheaţă, molcom. Scăpată la praguri, slobodă, gîlgîie şi se răsfaţă, acoperind cu rîsul undelor mişcările furişe ale pedestrimilor. În cerul verzui, luna de crai nou desenează firav umbrele nucilor. Fiecare clipă are o infinitate de valori. Ştefan, călare, îşi împinge calul sub coroana unui gorun străvechi, crescut în buza malului deasupra Şomuzului. În tîrg ard focuri mari, la răspîntii. Caii cuirasierilor nechează. Luminile caselor s-au stins. Clipesc în întunericul alb de decembrie, punctînd luminos răbufnetul de strigăte, urale şi cîntece, izbucnit de la pivniţele pe care le ştie îmbelşugate...

Cercetează aşezarea constelaţiilor.

Carul mare stă cu capătul oiştii înfipt în zarea Folticenilor. Hercules abia ridică la sud, deasupra orizontului, trei stele licăritoare. Însăşi Casiopeea stă să se piardă departe, deasupra Rarăului.

— Hoară !

— Poruncă, măria-ta !

Gîndeşte fulgerător că a venit clipa să desferece destinul. Vrea să dea ordin de atac... Ba ! Ceva se-ntîmplă acolo jos, pe uliţele tîrgului, în curţi şi-n conştiinţele năvălitorilor. Se pleacă-n şa mistuind noaptea cu privirea...

Baia acelor vremuri are 6 000 de locuitori, săcui şi saşi şi leşi, amestecătură. Pe calea Băişeştilor, la Gura Humorului, Cîmpulungul Moldovenesc, Vatra Dornei, stă în legături comerciale cu Bistriţa, Cehia, şi Ungaria. Prin Suceava — pînă la Folticeni e o palmă de loc — se leagă cu Haliciul, cu tîrgurile mari de la Liov ; iar prin Botoşani, cu şleahul tătărăsc şi Kievul. Toate astea le spune şoltuzul Király Sándor majestăţii sale regelui, poftindu-l la masa aşternută într-o sufragerie vastă, mobilată cu o masă enormă din stejar lustruit, patronată de douăsprezece jilţuri, probabil ale pîrgarilor, simple, tot din stejar lustruit. Jilţul regelui e acoperit cu perne, pături săseşti din lînă miţoasă. Şoltuzul îşi stăpîneşte cu greu emoţia, amestecată cu o falā atît de evidentă, încît signorul Valentino Gonzaga constată nu numai că şoltuzului i s-au înţepoşat mustăţile, transformîndu-se în doi colţi uriaşi ca de mistreţi, dar că, în curînd, brîul de piele o să cedeze şi şoltuzul are să plezneascā pe loc. Şambelanul, inteligent, recurge la o pompă austeră, de război, care-l doboară pe şoltuz şi-i înţepeneşte pe pîrgarii aliniaţi lîngă unul din pereţi. Halebardieri în cuirase, cu coifurile pe cap, păzesc uşile, înţepeniţi, fără măcar să clipească. Pajii fac serviciul de sufragii, cu grandoare şi mişcări hieratice, împrumutînd claponilor fripţi, purceilor rumeniţi în coaja lor şi celorlalte orătănii banale, un aer, regesc, demn, niciodată bănuit. Chiar dacă şoltuzul îşi face nişte socoteli meschine, care-i brobonesc chelia, gîndind că ospăţul ăsta regal l-ar fi îndestulat pe el şi casa lui vreme de cel puţin jumătate de an, aerul festiv al purceilor fripţi, purtaţi în cadenţa solemnă a paşilor, îl consolează, făcîndu-l să se gîndească la măririle lui viitoare, cînd se va bucura de mila, dărnicia şi salvconductele regale. Signorul Valentino Gonzaga trăieşte clipe de gelozie sălbatică. Regele se arată prea curtenitor cu pania Maia Krzeszowska şi care panie pe pămîntul acesta ar putea rămîne indiferentă la atenţiile unui rege ? Găseşte potrivit să creeze o diversiune, întrebîndu-l pe generalul Bánfi ce crede despre slaba organizare a siguranţei taberei, la care răspunde înfumurat baronul Czillei Ladislau :

— Cea mai teribilă siguranţă a taberei, *signor mio*, o constituie numele regelui nostru.

Pania Maja Krzeszowka surîde cu toată dantura ei strălucitoare, regele schiţează un zîmbet afectat, intră lăutarii sculaţi cu coada suliţelor din aşternuturi, săcui care ştiu ce-nseamnă viorile şi regele ridică cupa de aur, plină cu cea mai veritabilă grasă de Cotnari.

În clipa aceea se aud ordine, paşi sonori pe lespezile coridorului şi-şi face apariţia căpitanul Jan Žiskra de Brandis, trăgînd după sine un bărbat cu dolama ruptă la umăr, însîngerat. Face reverenţa de rigoare. Spune :

— Majestatea voastră să-mi ierte îndrăzneala. Înainte de a bea, rog pe majestatea voastră să-l asculte pe acest om.

Regele predă cupa paharnicului său, cu aer de părinte înţelegător. Žiskra este un oştean admirabil, dar nespus de plictisitor cu miile lui de precauţiuni inutile. Omul se numeşte Tarnovics Gyúla, probabil e un înfocat adept al lui Bachus, are-n el şi ceva de cretin, o privire fricoasă, stupidă ; însă spune lucruri notabile. A fugit azi dimineaţă din beciurile şoltuzului de la Mălini. Ieri a lucrat la un zaplaz, îl ţine şoltuzul la beci pentru nişte nedreptăţi şi a văzut trecînd prin Mălini oastea voievodului Ştefan. L-a văzut chiar pe voievod, că-l cunoaşte de cînd a fost la hram, la monastirea Neamţ. Poate să spună cum era îmbrăcat, dacă majestatea sa doreşte... Tarnovics Gyúla, tăbăcar din Baia, în genunchi, se uită la serenisimul rege ca la o arătare dumnezeiască. Confesorul regelui, dornic să-nceapă friptura de clapon umplut cu stafide şi nuci, face semn gărzilor. Tot la semnul lui, contele Pálfi, care se ocupă cu administraţia curţii pe timpul campaniei, îi dă celui prosternat o pungă de mătase cu cinci zloţi de aur. Omul este scos afară. Jan Žiskra de Brandis cere ordinul regelui. Regele spune că probabil voievodul a fugit să se ascundă în munţii lui sălbatici ; dar cum vrea ca toată lumea să petreacă bine dispusă, subliniază «toată lumea» şi nemeşii zîmbesc ironic privindu-l pe imperturbabilul căpitan husit, îi dă mînă liberă căpitanului, să orgnizeze siguranţa taberei aşa cum doreşte. E tîrziu şi acum să nu mai ascultăm decît glasul

plăcut al viorilor, al paniei Maia, al virtuţilor noastre ostăşeşti.

...Jan Žiskra de Brandis ordonă să se sune adunarea steagului de lăncieri de gardă şi a celui de pedestraşi cuirasaţi. Este greşeala pe care-o va regreta profund. Sunetele alarmate ale trîmbiţelor ajung metalice şi clare sub gorunul unde Ştefan este gata să ordone atacul. Hotnogul Vătui îi traduce semnalul. Voievodul dă curs clipelor, în ritmul lor obişnuit. Atacul este oprit. Noaptea se pleacă spre zori, ca toate nopţile de decembrie.

Jan Žiskra de Brandis întîmpină energic protestele lăncierilor scoşi din pivniţele arhigarnisite ale tîrgului, adunaţi de pe lîngă tîrgoveţele bucuroase de schimbarea decorului, încîntate de curtoazia cazonă, agresivă a soldaţilor, care, abil, le-au blocat soţii în casă, ele rămînînd să arate ofiţerilor drumul spre beciuri.

Bun cunoscător al trupelor, Jan Žiskra organizează schimburi de alarmă scurte, prin rotaţie, astfel că toată lumea să se bucure din plin de binefacerile acestui popas îmbelşugat. Lăncierii călări stau cu caii la mînă pe uliţe. În piaţa mare a tîrgului aşază trei steaguri de infanterişti cuirasaţi. În curţile şoltuzului, un schimb întreg al gărzii regale, 200 de lăncieri uriaşi, cărora le ordonă să fie atenţi la comanda generalului Bánfi. Încalecă, verifică gărzile exterioare, pichetele de pază de la capetele uliţelor, se-ntoarce şi abia atunci îşi permite să ia parte la festinul organizat de şoltuz. Căldura sufrageriei, conversaţia mesenilor, bucatele gustoase, lăutele şi oboseala îl transpun în starea de euforie atentă, pe care n-o cunosc decît oştenii încercaţi. Aude perfect zgomotele metalice ale gărzilor, ca şi rîsul din ce în ce mai vesel al paniei Maia Krzeszowska.

În pivniţele, curţile, hanurile şi casele tîrgului, buna primire se transformă în orgie. Soldaţii nu se pot stăpîni să nu dea cep butoaielor. Ulcelele de lut sînt sfărîmate. Se trece la băutul din coif, singura măsură demnă de-un adevărat lăncier. Se-mparte Moldova în felii. Se frig în suliţă oştenii moldoveni. Se ştie precis căruia din cei de faţă i-a promis regele o moşie cu cinci, cu zece, cu cincisprezece sate. Se fac înnobilări. Se demonstrează tîrgoveţilor beţi ce-nseamnă o adevărată lovitură de spadă. Aceea care despică inamicul pe lung, astfel încît se vede

cum bate inima şi cele două jumătăţi mai fac singure cîţiva paşi înainte.

Tabloul are ceva din chermesele lui Joost Cornelisz Drooch — Sloot.

Clopotele preacatolice bat două ceasuri după miezul nopţii. Stelele clipesc a ger. Se strîng ceţurile subţiri ale nopţii. Hornurile fumegă cu miros de lemne arse. Voievodul Ştefan îşi leapădă pelerina căptuşită cu blană de rîs.

— Hoară !

— Poruncă, măria-ta !

— Începeţi !

Un singur lucru nu ştie voievodul, în clipa cînd declanşează una din luptele cele mai exemplare ale evului de mijloc. Că ticăloasa stirpe boierească, geloasă de înţelepciunea şi puterea lui, înspăimîntată de rădăcinile pe care şi le-nfipsese în istoria Moldovei, lucrase cu mare taină, vînzîndu-l regelui Matei. Poate asta este explicaţia siguranţei de sine a regelui. Solia boierească strecurată în tîrg la Roman l-a asigurat că-l primeşte bucuroasă pe Berindei, ori pe Petru Aron ; dacă măria-sa riga va scăpa ţara de acest pui de şarpe viclean şi lotru.

Ştefan îl ţine în tabără pe cumnatul său, vornicul Isaia, cu o mie de suliţe alese, în ipoteza că ungurii vor sparge încercuirea. Răzeşii trec printre străji, tîrîndu-se prin nea. Ajung la căpiţele de fîn, la frunzare, la grajdurile de lemn. Împînzesc marginile tîrgului şi atunci cînd clopotele bat trei ceasuri după miezul nopţii, scapără amnarele. Focul pus la rădăcina căpiţelor, sub streaşini, îndesat printre căpriorii uscaţi ai afumătorilor, izbucneşte în vîlvătăi o dată cu strigătele de luptă ale răzăşimii pornite la atac. Pichetele de pază sînt răsturnate într-o clipă. Sînt dezarmaţi sau ucişi cu topoarele artileriştii de serviciu. Tîrîndu-se şerpeşte, moldovenii din vîrful antenelor trimise de voievod ucid cu jungherul gărzile de la şoproanele unde dorm de-a valma cavalerişti şi pedestraşi, într-un miros acru de beţie şi trupuri bărbăteşti. Se pune foc aşternuturilor de paie. Oastea regală se trezeşte într-o mare de flăcări ridicate sîngerii în cerul sticlos. Casele din bîrne ard cu trosnituri, în jerbe de scîntei şi-n urletele celor surprinşi. Atacul umbrelor se transformă în masacru. Răzăşimea obijduită de năvălitori,

silită s-apuce calea băjeniei în toiul iernii, se răzbună cumplit. Topoarele, furcile și coasele lucrează sistematic. Nu mai e vorba de nici o regrupare a forțelor. Armata se debandează rapid. Înnebuniți de spaimă, fugăriți prin beciuri, pe ulițele iluminate sinistru, oștenii unguri fug prin livezi, în pîlcuri dese. E un viermăt omenesc plin de convulsii, un ramăt dement, în care panica acționează fulgerător. Spectacolul văzut de Ștefan e zguduitor. Incendiul generalizat în tot tîrgul învîlvorează cerul de sticlă. Arcașii ascunși în zona de întuneric a livezilor țintesc calmi în siluetele fugarilor, proiectate pe zăpada tumefiată, amestecată cu sînge. Fugarii devorați de speranțe, cu liziera salvatoare a codrului la cîțiva pași, cad străpunși de săgețile necruțătoare.

O singură zonă păstrează un calm aparent.

Piața centrală, unde infanteria cuirasată și lăncierii din gardă, încălecați, așteaptă ordinele. Generalul Bánfi e lîngă rege, cu spada în mînă. Signorul Valentino Gonzaga o protejează pe pania Maia Krzeszowska. Jan Žiskra de Brandis, înjurînd militărește prostia regală, trece în fruntea lăncierilor gata de șarjă. Ștefan vede linia masivă a cuiraselor, pe care joacă lumina incendiilor. Ordonă o tragere rapidă de arcași, combinată cu asaltul pedestrimei. Pînă cînd se regrupează arcașii, Jan Žiskra pornește șarja care-l va mîntui pe el și pe rege. Abia se lansează la trap lăncierii, că moldovenii năvălesc asupra lor de pe toate ulițele. Șarja se transformă într-o luptă corp la corp. Regele Matei își vede garda rărită. Trece el însuși la asalt. Generalul Bánfi îl acoperă cu trupul. Săgețile șuieră, venind din toate părțile. Caii loviți nechează dureros. Vlăjganii gărzii străpunși în gîtlejuri horcăie a moarte. Cade voievodul Ardealului, Ion Doroczi, răpus de secure. Regele e străfulgerat de o durere ascuțită care-i paralizează dreapta. O săgeată ricoșată din cuirasă i-a străpuns umărul drept. Se clătină în șa. Jan Žiskra răstoarnă garda lăsată în capătul hudiței care coboară spre lunca Moldovei. Lăncierii trec la galop peste cadavrele spîrcuite ale camarazilor lor. Tragerea arcașilor devine mai densă. Cad alți nobili din garda regelui. A doua săgeată străpunge apărătoarele de metal de pe șoldul regelui. A treia izbește alături de cea dintîi. Cultul, strălucitul umanist Matei Corvin se prăbușește din șa. În iureșul șarjei, așezat pe o lectică legată între doi cai,

regele este scos din Baia în flăcări, prin devotamentul splendid al lăncierilor săi... În șaua signorului Valentino Gonzaga, pania Maia Krzeszowska, leșinată, nu mai vede ororile înfrîngerii, nici negura salvatoare lăsată groasă peste lunca rîului.

Curierul repezit de Ștefan în tabără transmite vornicului Isaia să călărească la trap mare și să-nchidă toate gurile văilor care duc spre valea Bistricioarei și-a Bicazului. Dacă-l prinde pe riga, să-l aducă teafăr și cu cinstea cuvenită, la Baia. Vornicul Isaia, cumnatul domnului, este unul din membrii activi ai complotului boieresc. Își trădează domnul și-n loc să execute ordinul, galopează cu toți cei o mie de călăreți la Mălini, scotocind zadarnic lunca Moldovei. E adevărat că masacrează pînă la unul cîteva sute de fugari risipiți pe sub poalele codrilor și că întîlnește cete de muieri și bătrîni, cu țepoaie și furci, plecate la vînătoare de fugari.

Regele, agonizînd pe lectică, lasă toată răspunderea pe umerii căpitanului Jan Žiskra de Brandis. Călăuzi dintre săcuii de la Ditrău și Gheorghieni, vînători și păstori conduc convoiul regal dincolo de Văleni. Urcă pe poteci muntele Bivolul. Fugarii înzăuați, cu caii la mînă, vîslesc cu greu în troiene. Își tîrăsc răniții. Își tîrăsc caii. N-au merinde. Sînt istoviți. Signorul Valentino Gonzaga își pune toate forțele în slujba paniei Maia, macerată de spaimă. O furtună de vîrf cu viscol, zăpadă spulberată și neguri măresc panica. Regele are febră și aiurează. Zăpada izbește cuirasele, făcîndu-le de nesuportat. Unii le aruncă. Se părăsesc morții. Răniții grav sînt tîrîți pînă cînd își dau duhul. Se ajunge în valea Bistriței, la Borca. De aici se-ntrezărește salvarea. De frica moldovenilor nu se urcă sau coboară pe valea Bistriței. Fugarii apucă poteci de picior, trec între vîrful Budacul și Grințieșul mare, coboară la Borsec și de acolo își găsesc salvarea la Toplița.

Odiseea acestui drum este cuprinsă cu accente tragice în acel «Liber Secundus» al signorului Valentino Gonzaga, cu amănunte zguduitoare. Sînt trecute acolo și aprecierile căpitanului Jan Žiskra de Brandis, făcute la adresa operațiunii întreprinse de voievodul Ștefan al Moldovei. Atributul care revine cel mai des în această apreciere este cel de «fabulos».

Cronica moldo-germană notează:

— «Dacă i-ar fi fost cu credinţă lui Ştefan voievod marele său vornic Isaia şi ar fi călărit acolo unde i se poruncise, atunci n-ar fi scăpat nici picior de-acolo. De aceea a trebuit să-şi puie şi capul pentru aceasta, el şi alţii mulţi»...

Zorii zilei de 16 decembrie luminează scena masacrului. Deasupra ruinelor fumegînde ale tîrgului plutesc vînzolit stoluri de corbi. Pe huditele însîngerate, mormane de cadavre. Răniţii sînt mîntuiţi de suferinţe cu lovituri de sabie. Prin locurile mai îndepărtate şi pe sub codri, localnicii ţin urmele fugarilor, croite în zăpada groasă. Sînt prinşi şi masacraţi 12 000 de fugari. Regele Ungariei plăteşte scump cutezanţa şi îngîmfarea lui. Neprevederea consecinţelor unei acţiuni practic nejustificate se traduce prin dezastrul total al instrumentului acestei acţiuni: oştirea.

Jalea cerne ajunul de Crăciun, în nespus de multe vetre de oşteni ai regelui.

La Suceava, clopotele tuturor bisericilor vestesc biruinţa lui Ştefan şi a răzăşimii sale.

DE PRĂDAREA SĂCUILOR

1

Clopotele care vestesc ţării biruinţa voievodului, a răzăşimii şi curtenilor au sensuri care depăşesc senzaţia de eliberare pe care-o trăieşte ţara, atunci cînd din tîrg în tîrg, din sat în sat, peste codrii troieniţi, răzbat dangătele, chemările buciumelor, răspunsurile tulnicelor.

Înspăimîntată de prestigiul domnului, proiectat în conştiinţa norodului ca apărătorul dîrz al ţării (victoria militară asupra prea cunoscutului rege Matei smulgîndu-l din anonimatul unei domnii cumpănite), boierimea îşi reînnoieşte asaltul împotriva prerogativelor domneşti, împotriva a tot ceea ce formează forţa internă a voievodului. Pentru voievod se pune problema esenţială a domniei lui. Ce raporturi există între structura armatei sale şi domnie, ca forţă limită a statului? Cu ce şi prin ce se leagă autoritatea lui domnească, de armata sa, expresia forţei sale? Unde sînt punctele de contact? Unde sînt fisurile? Unde intervin forţe centrifuge? Baia a explicitat legătura organică dintre pedestrimea răzăşească, curteni şi interesele ţării, implicînd domnia ca factor central, de conducere. Trădarea vornicului Isaia i-a deşteptat vigilenţa. Iscoade din anturajul lui militar îi raportează, cu amănunte, toată mişcarea marelui vornic. Supravegheat, i se descoperă legăturile cu ceaşnicul Negrilă, stolnicul Alexa şi de aici firul pleacă înnodîndu-se şi deznodîndu-se pe la cîteva din cele mai vechi şi bogate curţi boiereşti ale Moldovei. Strînge dovezi cu calmul pe care i-l asigură trăinicia domniei, fără să trădeze nici cel mai mic semn de nerăbdare. El, violent pînă la vărsare de sînge nevinovat, continuă jocul alianţei cu marea boierime, consultînd-o în divane, aprobînd-o acolo unde lucrurile nu sînt esenţiale, amînînd hotărîrile grave. Complotul boieresc urzeşte fire peste munţi, în scaunele săcuieşti, unde Petru Aron este din nou activ. În iarna aceea, doamna Evdochia, bolnavă şi străină, se stinge de la apus de soare la apus de soare.

Lunile se urmează lunilor. Apele primăverii spală sîngele şi devorează carnea oştenilor căzuţi la Baia. Oamenii îşi durează adăposturi noi. Tîrgurile şi satele arse de Mateiaş crai se refac, după scrisa din veac a destinului lor. Viaţa, tulburată o clipită, se-ncheagă în curgerea ei firească.

2

O dată cu primăvara, cu cireşii-nfloriţi pe valea Sucevii, cu serile luminoase şi dimineţile grele de mirosul pămîntului reavăn scurmat de pluguri, serviciul diplomatic se activează, aducînd la Suceava, în odaia de taină a voievodului, ştiri precise din Lehia şi Ungaria. În marginea dinspre cetate a tîrgului Sucevii, foarte aproape de şleahul Burdujenilor, sub malul priporos, se află hanul lui Teodor Mileanca, zidit în piatră, cu beciuri solide, lucrate în ogive. Teodor Mileanca este hotnog de călăraşi şi la han tronează o mătuşă a lui, zgripţuroaică straşnică, cu ochi ager şi minte isteaţă. Oamenii domneşti veniţi de peste hotare sau cei din releele de informaţii trag aici. Au semn domnesc la gît, un cap de bour, cu cornul stîng mai

lung. Mătuşa Aspasia îi coboară-n beci. Prin una din butiile enorme intră în gangul care duce la cetate, pe sub apa Sucevii. Acolo sînt primiţi de vătaful copiilor, care-i înfăţişează măriei sale. Măsura e salutară. Răspunde curiozităţii morbide a boierilor, a iscoadelor acestora şi-i apără secretele. Aşa află prin mai că regele Poloniei îi pregăteşte o cursă, drept răspuns la neprezentarea lui pentru actul oficial şi public al închinării.

Este cunoscut prin timp acest nărav la şleahticilor, condensat pînă la paranoie la unii din regii lor — îngîmfarea. Din prea cunoscuta-i îngîmfare, craiul Cazimir vrea să-l vadă îngenuncheat la picioarele lui, prezentîndu-i omagiul de vasal, pe învingătorul de la Baia. Bun psiholog, Ştefan cunoaşte trufia vană a vecinului său, cunoaştere dublată de descoperirea şiretlicului nedemn de un rege. Îi reînnoieşte prin solii jurămîntul de fidelitate în 1468, făgăduindu-i că va veni personal să-i depună omagiul. Craiul, bucuros de reuşita intrigii, se deplasează la Lemberg cu toată curtea. Îl aşteaptă pe Ştefan vreme de-o lună şi jumătate, bucurîndu-se în intimitate de marele lui talent diplomatic... Cu mai multă inteligenţă n-ar fi cheltuit zadarnic mii de zloţi pentru întreţinerea costisitoare a curţii, văzîndu-şi cu osîrdie de treburile lui crăieşti. Ştefan invocă o mie şi unul de motive ca să evite cursa ce-l aşteaptă şi actul jurămîntului de vasalitate.

Cazimir, prea plin de sine să recunoască abilitatea celui sortit intrigii, crede senin în turcii imaginari care se pregăteau să-i atace vasalul. Sătul de aşteptarea care-i ruinează finanţele trimite la Suceava pe Ion Mijicov, palatinul Poloniei şi pe Spitkow de Iaroslav, ca să primească omagiul moldoveanului.

Ceremonia are loc în cetatea Sucevii, în cerc restrîns, fără fastul pe care-l aşteptau cei doi nobili.

Turcii lui Mahomed îşi văd de campaniile lor vestice. Ceambururile tătarilor se-ndreaptă spre nord şi Podolia. Regele Cazimir e mulţumit cu simulacrul de ceremonie, în fond mulţumit că Ştefan nu agită problema Pocuţiei sau a datoriilor trecute din rege-n rege. Matei Corvin se găseşte la Bratislava în plin război. Momentul pentru a pedepsi războiul regelui este excelent.

Ştefan ordonă adunarea în secret a vitejilor, călărimea beneficiarilor lui. Alege pentru lovitură comunicaţia care-l scoate direct în săcuime : valea Trotuşului şi pasul Ghimeş, drum străvechi folosit de neguţătorii greci care neguţau între Tomis şi Alba Iulia ; mai apoi şoseaua strategică a romanilor, care lega Banatul cu Ardealul şi Dobrogea.

Lovitura are fizionomia unui «coup de main» * Sălbatecă, bagă groaza în populaţie şi o scoate de sub sfera de influenţă ungară. Răspunde metodei folosite de Matei Corvin, ca un nou şi drastic avertisment. De pomană cheamă sub arme voievodul Ioan Pongratz al Ardealului. Saşii celor şapte oraşe-cetăţi ardelene preferă să n-audă chemarea voievodului, să-şi vadă de negoaţe, forjerii şi intrigi. Ştefan se plimbă sîngeros în lung şi-n lat. Nu pleacă pînă cînd schimbul de solii cu Matei Corvin nu realizează o înţelegere asupra feudelor pe care le cere în Ardeal : Ciceiul şi Cetatea de Baltă.

Paralel cu activitatea diplomatică de stat, duce una la fel de intensă, descoperindu-l pe ucigaşul tatălui său. O dată descoperit, prin scrisori ademenitoare, Petru Aron este chemat la un loc unde să se sfătuiască asupra pieirii lupului viclean, Ştefan Voievod. Acolo, în săcuime, este înconjurat de oaste aleasă. Găseşte butucul călăului şi judecata lui Ştefan, neînduratoare.

Ştefan stabileşte relaţii ferme cu scaunele săcuieşti, cu saşii de la Bistriţa. Sînt convocaţi nobilii, pîrgarii, bürgermeisterii. Se ţin consilii, unde Ştefan asigură comerţul Moldovei, securitatea neguţătorilor, releele de curieri cu noile lui feude. Treburile de peste munţi cunosc cuvîntul lui greu şi nu de puţine ori, hotărîtor. Lasă iscoade şi oameni de încredere. Se-ntoarce la Suceava, după ce-a cîştigat cu sabia stima şi alianţa lui Matei Corvin.

DE NIŞTE TĂTARI CE AU INTRAT ÎN ŢARĂ SĂ PRADE

I

Evoluţia sentimentelor curtenilor, vitejilor şi ale boierimii de arme se suprapune evoluţiei relaţiilor cu tîrgoveţimea şi ţărănimea. Ştefan intuieşte fluxul bogat ajuns

* Lovitură de mînă, forte.

la porțile Sucevii. Încetează brusc să mai emită salvconducte fugarului Mihu logofăt, cu toată presiunea marii boierimi. Trece la întărirea ocinelor vechi de viteji. Îi dăruie cu pămînturi noi, în cadrul unor solemnități militare pline de fiorul adînc al unor sensuri, dincolo de pitorescul bogat al revistelor de efectiv. Evdochia din Kiev murise la 25 noiembrie 1467, după ce se-ntorsese el victorios din secuime. Viața lui intimă, vijelioasă și incandescentă îl va purta la streașina multor frumoase ale vremii. Acest hronic își interzice să hălăduiască pe urmele calului domnesc la tîrgul Hîrlăului, unde se desfată sub cerul Moldovei preafrumoasa Răreșoaia, ori la Rădăuți, la Vaslui, la Tîrgul Neamț și-n alte locuri dezmierdate de primăveri, de murmurul apelor, de freamătul vîntului, de neliniștile adînci ale măriei sale. Viața omului în toată complexitatea ei intrată în legendă rămîne pe seama unei viitoare biografii romanțate, care își va găsi un Irving Stone ieșit din huma Moldovei, cu valențe sensibile și fremătătoare la toate amintirile ei.

În nopțile cînd numai pașii străjerilor și chemările lor curmă tăcerea solemnă a cetății de scaun își pleacă fruntea sub povara gîndului devenit material, greu și-apăsător. Puterea turcului trebuie înfrîntă cu puterea popoarelor vecine. Găsește inutile campaniile regelui Matei în Cehia, cînd Mahomed II Cuceritorul nu și-a spus încă ultimul cuvînt. Găsește superficială politica regelui polon și soliile lui întreprind o acțiune politică care țese Veneția, Vaticanul, Moscova și Kievul, într-o campanie largă de trezirea conștiințelor. Se pare că o dată cu moartea lui Iancu de Hunedoara a murit și ideea cruciadelor antiotomane. El își oferă spada și armata, prestigiul și ființa intimă acestei idei. Soliile bat drumurile Europei cu scrisorile lui de-o acuitate politică pătrunzătoare și revelatoare pentru situația veacului XV. Își expune punctul de vedere cu demnitate reținută, convingător, meditînd asupra destinului istoric al popoarelor. Diplomații i se întorc zdrobiți de lungimea drumurilor, purtînd în coburi vorbele rotunde, șlefuite și goale ale venețienilor, ale papei, ale crailor care-și exprimă admirația pentru faptele lui, îl elogiază și-l asigură că Dumnezeu va participa activ la acțiunile lui mărețe.

Înțelege cu limpezimea clarvăzătorului sensul acestor mesaje. Hotărăște să forțeze destinul. Aruncă pe unul din

talgerele lui spada sa. Aici ne-ndepărtăm de puțina înțelegere pe care i-o acordă domnia sa cronicarul Grigore Ureche, care e plecat să vadă acțiunile lui militare ca rod al temperamentului vijelios, al setei de război și glorie.

— ...de nu-i ajunse lui Ștefan vodă ale sale, să le ție și să le sprijinească, ci de lăcomie, ce nu era al lui, încă vrea să coprinză»...

De fapt, cuprinderea cronicarului sîrguincios în relatarea sa rămîne săracă față de măreția gîndirii voievodului. Vrea să-și asigure flancul drept printr-o Țară Românească, așa cum a fost sub domnia lui Țepeș. Fratele acestuia, Radu cel Frumos, supus turcilor, slab și lipsit de caracter, nu poate fi o vecinătate loială. Trebuie să asigure Țara Românească și o va face, fără să pregete, niciodată cu izbîndă deplină. Raportul de forțe la Dunăre s-a schimbat în favoarea turcilor. Asta nu-l împiedică să nădăjduiască și să acționeze cu toată energia.

2

În scări, la începutul lui februarie 1470, conduce cu repeziciune 2 000 de viteji, călăreții de serviciu, noaptea, spre sud. Vrea să tatoneze forța lui Radu cel Frumos. Trăinicia relațiilor lui cu turcii. Sensibilitatea lui Mahomed II la o schimbare în actuala stare de lucruri.

În 27 ale lunii arde și trece prin sabie Brăila, marele comptuar al Țării Românești. Atacă Cetatea de Floci și Ialomița. Acțiunea rapidă nu are decît scop de seismograf. Se-ntoarce la Suceava să aștepte evenimentele. Solii plîngăului Radu cel Frumos aleargă la poala sultanului, Mahomed meditează. Înțelege exact manevra voievodului. Se hotărăște să răspundă atacului indirect, Radu cel Frumos fiindu-i vasal credincios — printr-un contraatac indirect. Cutezanța lui Ștefan îl întărîtă. În același timp apreciază iscusința lui politică. În replică, trebuie să fie mai mult decît explicit. Ștefan a tratat de mînă forte cu un vasal. Ei bine, va fi tratat cu mîna de zece ori mai forte a unui alt vasal.

De la cheiul Cornul de Aur ia marea un caic verde, cu pavilionul de mătase al Profetului fluturînd la pupa. Pune prova pe înmiresmata Crimeie. Ceaușul împărătesc duce

hanului o scrisoare — poruncă — redactată în termenii protocolului oriental și al uzanțelor stabilite cu Ghireii vasali.

«Către guvernămîntul unde înfloresc trandafirii și originea regenței, care este cetatea norocului și rîul fericirii, stăpînul puterii și al gloriei veșnice, ales prin favoarea regelui, de la care tot ajutorul trebuie să se ceară, regele Crimeii, Gian Beg Ghirai Chan, a cărei majestate veșnic să fie menținută.

După aceste ale noastre benedicțiuni sigilate cu ambră și salutări parfumate cu narcise.

Purcezînd din grația imperială.

Dați respectul cuvenit.

Vă facem de știre și cunoscut...»

...Urmează tratarea lui Ștefan cu complimentele de rigoare, «porc de cîine» și «ghiaur nelegiuit», cu ordinul expres să fie pedepsit de mînia marelui han. Ieșind din aparenta lui somnolență ritmată de dairalele roabelor între zidurile albe ale Bachcisaraiului, marele han își cheamă nepotul, unul din cei mai viteji baaturi ai Hoardei, căruia îi reamintește gloria moșilor săi. Îi încredințează misiunea de a-l pedepsi pe necredinciosul de la Suceava, robindu-i țara. La chemarea olăcarilor, războinicii stepelor își părăsesc ailurile la galop. La începutul lui august, cînd grînele ghiaurilor sînt coapte și se nădăjduiește să se apuce recoltatul lor, urdia se mișcă spre apus, sub cerul înstelat al stepelor nesfîrșite, călăuzindu-se după constelații. La Nipru, urdia se rupe în trei trîmbe de pradă. Una apucă spre Lituania, alta atacă Ucraina, iar a treia, sub nepotul hanului, ia calea Moldovei, pe sub Drumul Robilor. Sînt aceiași călăreți întîlniți la-nceputul acestei cărți, sub ordinele lui Mangu. Desigur mai puțini. Epoca de glorie a Hoardei de Aur, întinsă pe jumătate de continent, înclină spre apus. Intrigile oglanilor, fărămițarea feudală, loviturile date de Timur-Lenk au scăzut puterea Hoardei, fără să diminueze cu nimic rapacitatea, sălbăticia și rolul ei în complexul statelor din estul european.

Trîmba de pe direcția Jitomir — Tremblowka e încununată de succes. După obiceiul călăreților cu calpace și caftane colorate viu, mațele tîrgoveților se-ntind pe garduri. Mii de robi și roabe cu păr bălai sînt mînate cu bicele la Crîm. Chervanele pline de avuțiile jefuite scîrțîie

prin stepa uscată de arșiță, ținînd isonul greierilor, stîrnind curiozitatea popîndăilor.

Porunca padișahului vine în întîmpinarea necesităților economice ale Hoardei. În palatul său cu fîntîni țîșnitoare, grădini umbroase și roabe de mare frumusețe, marele han cheamă negutătorii de robi de la Trapezunt, pentru încheierea afacerilor anului care se-arată rodnic.

3

Trîmba din Moldova se desfășoară pe direcția Soroca, Ștefănești pe Prut.

Se demonstrează eficacitatea sistemului de pîndă și alarmă. Străjerii de la hotare sînt informați prin posturile risipite în stepă de sosirea tătarilor. Noaptea, ciugile învîlvorate, arzînd pe cerul verii, vestesc primejdia. Marginenii din Soroca își strîng vitele la codri. Cei care-au apucat să treiere îngroapă grînele în gropnițe. Sînt drame cumplite la Vășcăuți și Răduleni, unde cembururi desprinse din Hoardă găsesc femeile la spălat rufele, le prind cu arcanele și le tîrăsc în funii la convoaie, acolo unde se face numărătoarea cîștigului. Rămîne nealăptat și moare în copaie feciorul lui Ion Cujbă, vatamanul de la Cosărnița. Țara de sus arde nopțile, cu satele mistuite, martirizată între sulițe, izbită cu mii de copite în obrazul ei de humă rodnică. Marginenii de la Mărculești se strîng sub steagul căpitanului de Soroca, unde vin toți oștenii din preajma Bălților, de la Drăgănești pînă la Răspopeni și din sud, de pe apa Răutului. Olăcari domnești aduc ordinul voievodului de a sta gata să închidă Vadul Rașcu, atunci cînd are să fie nevoie.

Tătarii bat satele noaptea, ca să împingă pînă la teroare groaza pe care-o stîrnesc, scontînd să paralizeze orice împotrivire. Incendiul este unul din mijloacele esențiale. Noaptea, văzut de departe, înmulțit de ceambururile risipite în flancurile Hoardei, aici arde, dincolo arde, alt foc și mereu altul, pricinuiește o stare de groază inumană. Acolo unde reușește să realizeze surprinderea, efectele sînt cumplite. Un astfel de ceambur coboară pe firul apei, pînă la Moara de Piatră, unde ajunge în zori, dă buzna în case, aici n-ajunsese semnalul ciugilor, taie bătrînii și pe cei ce

se-mpotrivesc. Cîţiva oşteni apucă totuşi să pună mîna pe sabie — zori cu pîcle albăstrii, în pat femeia cu pruncul, oşteanul desculţ, cu sabia în pragul odăii. Luptă crîncenă cu mongolii lacomi, cineva sparge băşica de bou din fereastră, un arc încordat şi oşteanul străpuns de la spate scapă sabia — cade-n prag, dă să se ridice, e tăiat la beregată — mongolii năvălesc, o răpesc pe mamă, pe prunc îl înţeapă cu suliţa, îl poartă-n vîrful ei pînă afară, unde alţi zece, ori douăzeci de prunci înfipţi în suliţe, alcătuiesc decorul în care se numără femeile şi bărbaţii buni de lucru, vitele şi restul prăzii ; chilimuri, blăni, arme — acolo unde reuşesc să realizeze surprinderea, refac fără nici o modificare sistemul lui Ginghis-han.

Ţara de sus aşteaptă semnul unic care poate materializa interesul voievodului pentru suferinţa norodului. Cu toate măsurile de alarmă, tătarii mînă cu bicele spre răsărit mii de robi şi roabe. Harabalele pline de pradă, trase de cîte şase perechi de bivoli, scîrţîie din zori pînă-n fapt de seară pe şleahul Sorocei. Mii de capete de vită, tamazlîcurile care fac bogăţia răzăşimii sînt gonite între caii păroşi, cu nările despicate de păstorii tătari ai îndepărtatului Bachcisarai. Seara, Mamak kan baatur ascultă cu ochii oblici mijiţi cîntecele legănate trist de oglanii Hoardei. La vatra popasului dinaintea marşului de noapte, bătrînii povestesc faptele vitejeşti ale strămoşilor. Războinicii tineri învaţă să cunoască constelaţiile, vadurile apelor şi aşezarea satelor. Hanul are să fie mulţumit, iar războinicii pot trăi în linişte încă un an, în ailurile lor risipite sub nesfîrşirea cerului din sud.

4

Ştefan călăreşte din zori pînă spre prînzişor, cînd încep să tremure aburi fierbinţi pe zare. Atunci se ordonă popasul în valea rîurilor, cu lunci în care se presimt culorile moarte ale toamnei. Oştenii îşi scaldă şi adapă caii. Călăresc goi, pletoşi, mustăcioşi, cu trupuri vînjoase, pînă sub malurile cu dulbine verzi albastre, sub răgăliile cărora dorm somnii. Iscoadele îi raportează că tătarii taie mai spre miazănoapte, să iasă la vadul de la Iarova. Popasurie astea — pe Prut îl face la Movila Ruptă — unul dintre

curteni, Gligore Nasrupt se cufundă în dulbină de unde iese cu un somn de trei ocale, somnul bate din coadă, şi el trăieşte cu intensitate amiazul fierbinte, răcoarea luncii, bucuria lui Nasrupt care-i înfăţişează somnul — popasurile astea între oşteni îi dau măsura gîndurilor lui, îl feresc de singurătate, îl apără de ipocrizia vicleană a boierilor, îi creează o libertate interioară desăvîrşită. Gustă cu lăcomie aerul, mirosul luncii, toate zgomotele taberei au ecouri, acolo unde, dincolo de protocolul de campanie, rămîne el însuşi, cu gîndurile şi neliniştile lui. Va trebui nu să-i gonească pe tătari, ci să-i spulbere în aşa fel, încît să-l viseze noaptea pruncii şi să-l cheme în ajutor pe Alah. Îşi aduce aminte de Ţepeş, de sfaturile lui şi de meşteşugurile acelui Samoilă, marele cioplitor de ţepi, care nemaiavînd ce-nţepa la curtea Ţării Româneşti, scîrbit de nelucrare, a venit să-i ceară de lucru la Suceava ; iar acum se scaldă în Prut, înoată cîineşte, pufăie şi rîgîie de plăcere.

Cînd se potolesc vîlvorile, se ordonă încălecarea. Lipcani şi călăuzi din partea locului ţin poteci de ei ştiute, peste obcinele golaşe de la Mihăileni, tot în sus, pînă-n lunca Răutului. De aici, în noaptea de 18 august, se călăreşte la trap mare peste cocoaşa care separă Răutul de Tîrnova, se ocoleşte tîrgul pîrjolit de tătari şi se coboară spre Moara Nouă, în lungul lacurilor poleite de lună, cu trestiişuri foşnitoare şi măcăit răguşit de răţoi sălbateci. La Briceni voievodul simte miros acru de fum. Înspre nord, la Mihălăşeni, la Ocniţa şi Lipinţi, arde. Stă în şa, în urmă călărimile încremenite şi vede flăcările răbufnite de pe firul văilor devorînd lacome întunericul catifelat de august. Îl inundă o durere surdă, copleşitoare. Se-ntreabă dacă nu plăteşte prea scump, visului său de luptă împotriva turcului. Cunoaşte pînă la secătuire mînia refulată, antagonismul sfîşietor dintre raţiune şi temperament. Porneşte la acelaşi trap ţăcănit spre Lipinţi, fiind sigur că tătarii vor să iasă din ţară pe vadul de la Otaci.

E dintr-o dată liniştit. Tătarii sînt aici, gata să plătească. Iscoadele îl informează că grosul Hoardei, cu prada şi robii au s-ajungă la Mihălăşeni, abia în zori. Că ceambururile de pază ţin şleahul spre Ocniţa şi vîrful avangărzii a ajuns la Lipinţi.

Voievodul ordonă bătrînului Gore Gorun-vechi să-nconjoare şerpeşte straja de la Lipinţi şi s-o treacă sub as-

cuțiș. Dacă scapă un singur tătar, răspunde cu capul. Gore Gorun-vechi mormăie ceva. Îi sărută mîna. Pe sub licărul stelelor, cinci sute de călăreți grăbesc spre zarea abia tivită de agonia incendiului.

5

20 august.
În dumbravă grangurii și mierlele fluieră pe-ntrecute. Oștenii stau nemișcați în șei, acoperiți cu frunze. Starostele de vînători domnești Nechifor Căliman, pitit într-o rîpă năpădită de mărăciniș, chiar în marginea șleahului, iscodește tătarii iviți de sub streașina pădurii. Gore Gorun-vechi a curățat locul de hoiturile celor răpuși. Tătarii din caraul vin la trap mic. Starostele numără zece. Au sulițe scurte. Calpacele de vulpe își joacă cozile pe spatele lor. Țin arcele mici, în stînga. Unul dintre ei, cu o crestătură proaspătă în bărbie, scoate un lătrat scurt. Descalecă. Ridică din șleah un calpac însîngerat. Tătarii se sfătuie. Fac gesturi. Arată spre dumbravă. Undeva deasupra măgurilor împădurite se ridică un nor negru de praf. Starostele Nechifor Căliman scoate un iepure din cușca împletită din crengi de alun. Îi dă drumul în hățiș. Iepurele ciulește urechile. O tulește spre dumbravă, în salturi liniștite. Tătarii îl văd. Se liniștesc pe loc. Încalecă... Tropote. Răsmii de tropote. Mugetele viţelor. Răcnetele păstorilor. Calpace. Caftane verzi, roșii, albastre. Sulițe. Soarele se ridică spre prînzișor. În fruntea ceamburului, călăreți cu scuturi. Un tui negru. Sub tui, Mamak cu ochii întredeschiși, cu scutul agățat de umăr. Călărește la pas. Se leagănă-n șaua acoperită cu blana de rîs. Starostele Căliman sloboade al doilea iepure. Unul din tătarii din escortă îl săgetează din fugă. Iepurele miorlăie dureros. Tătarul îl ia în suliță. Îl înfățișează lui Mamak. Căliman îl suduie urît. Cald. Muște. Hoarda, în șei, cai flocoși și acum, robii. Bărbații la margine, legați de gît cu funii. La mijloc muierile. Plesnetele bicelor. Nechezatul cailor. Starostele Căliman se căinează bătrînește.

Dintr-un colnic al dumbrăvii, Ștefan vede toată coloana, cu avangarda, cu flancgărzile și convoaiele, șerpuind pe firul de vale dintre obcine, spre malul Nistrului... Căpeteniile pîlcurilor de călăreți stau cu ochii la el. Ridică mîna. Trîmbele de călăreți ies la galop de sub frunzarul dumbrăvii. Oricît de repede intră tătarii în dispozitivul de luptă, surprinderea este totală. Închiși între două ziduri de viteji, fără posibilitatea de a manevra, striviți de sulițe, tăiați, înghesuiți în valea îngustă, călăreții obișnuiți cu manevra largă, din galop, cad luptîndu-se vitejește. Un steag de călărime de margine taie straja convoaielor și eliberează robii. Bărbații culeg armele tătarilor uciși. Prind caii fără călăreți. Încalecă din goană. Se reped în luptă, cu toată ura adunată-n ei, cu toate spaimele și nădejdile.

Pîlcurile de călăreți mongoli scăpate din măcel gonesc spre răsărit cu caii spumă. Ștefan ordonă urmărirea cu călăreții din rezervă, odihniți.

În vale, lupta s-apropie de sfîrșit. Răsturnați din șei, împunși, tăiați, adunați în cercul din ce în ce mai mic al călărimilor domnești, supraviețuitorii aruncă armele. Victoria este deplină și exemplară. Rănit la piept, dar dîrz, cu o rană sîngerîndă la frunte, prăfuit, este înfățișat Mamak, nepotul marelui han. Ștefan îl privește din șa, cu ochi aparent absenți. Purtătorul de tui și zece oglani sînt legați de șei împreună cu baatur Mamak. Restul prizonierilor sînt trași în țeapă, spre bucuria numitului Samoilă, care-i alinie pe marginea șleahului, pe culori. Caftanele roșii în linia întîi, cele verzi, apoi în linia a treia, cele albastre.

...Căpitanul de margine Ion Vîsc raportează voievodului, seara, că tătarii urmăriți s-au aruncat cu caii în Nistru. Mulți din ei s-au înecat, săgetați de pe mal. Alții s-au înecat din pricina cailor sleiți de goană. Puțini din ei, poate treizeci, au ajuns dincolo, în stepă.

Ștefan ascultă binecuvîntările robilor eliberați. Oamenii își strîng muierile. Își caută vitele. E o bucurie adîncă, răscolitoare. Ard focuri pe tot întinsul văii. Cineva cîntă din frunză. Călărimile de Soroca se-ntorc la vetre. Pleacă și robii eliberați. Trec prin fața cortului domnesc, îngenunche, își bat frunțile de țărîna încinsă, cu miros de

iarbă sfîrlogită. Mii de greieri ţirîie prin fînaţul copt. Îi aude Ştefan. Îi aude Mamak, legat de-un gorun lîngă cortul domnesc.

6

Prin septembrie 25, la Suceava.
Dangăte de clopote. Buciumele la cetate. Mulţime de norod în priveală. De jos, dinspre Burdujeni, solie de la Ghirai-han, stăpînul Crîmului. O sută de soli în caftane ţesute cu fir de aur. Douăzeci şi cinci de soli pe cai negri, cu caftane negre, scuturi şi coifuri. Alţi douăzeci şi cinci pe cai albi, caftane roşii. Douăzeci şi cinci pe cai roibi, caftane albastre. Ultimii douăzeci şi cinci pe cai suri, caftane galbene, calpace, suliţe şi scuturi. Chimvalele. Solia vine la trap uşor, muiată în aur, sumuţindu-se... Sucevenii o primesc cuviincios. Duminicile, străjerii îl scot pe Mamak-baatur în vederea tîrgoveţilor, în medeanul cel mare al tîrgului.

Ştefan cunoaşte psihologia maselor... Ceva cunoscut nu poate produce spaimă. Tătarii nălucile de pînă mai ieri, sînt oameni din carne, în care sabia poate muşca pînă la sînge, nu duhuri ale nopţilor de groază. Cad ca trăsnetul pe ţară, robesc, pier.

Solia e oprită-n faţa cetăţii. Sînt primiţi la scaun zece soli.

Audienţa din sala tronului se desfăşoară după tot ritualul curţii. Gărzi, trîmbiţaşi, divanul domnesc adunat în straie de sărbătoare. Ştefan în scaun, cu hlamidă domnească, coroană de aur bătută-n safire, olmazuri şi rubine. Cuvintele solului sînt trufaşe. Dacă voievodul nu-l eliberează pe Mamak-baatur, el Ghirai însuşi va aduce asupra Moldovei mînia lui Alah, transformînd-o într-un rug uriaş. Pîrjol şi o baltă de sînge va fi Moldova, supusă mîniei lui regeşti.

La întrevedere asistă Mamak, legat în lanţuri, păzit cu străşnicie. E desculţ, rupt, cu urmele temniţei întipărite adînc pe obraz, în privire, în fiecare mişcare. Ne ferim de a-i urmări gîndurile între speranţa cea mai nebunească şi disperarea cea mai neagră. Nu ştim ce-a simţit la vederea baaturilor înarmaţi, arşi de soarele stepelor, muiaţi

în fir de aur, mirosind a fum de tabără, a cumîs, a libertate. Nici nu putem tălmăci privirea profund omenească cu care a primit închinarea adîncă a solilor şi vorbele bătrînului Mîndîk-baatur oglan :

— Să trăieşti, stăpîne, şi să te vedem iarăşi călare, în stepă, cînd se-ntorc spre mare cocorii.

Nu ştim. Poate cînd a închis ochii a revăzut zidurile albe de la Bachcisarai, strălucind noaptea, sub lumina lunei. Sau poate a auzit greierii în stepa foşnitoare mirosind a pelin şi colilie.

Ştefan a-nţeles mai mult decît oricare din cei de faţă. Şi-a plecat fruntea. La semnul acesta, Şendrea, hatmanul, a ieşit din divan. Străjerii au lăsat podul cetăţii. Solia hanului a fost primită între ziduri. Voievodul cugetă la preţul pe care-l plătesc slobozeniei, noroadele...

Nu insistăm.

Gărzile dezarmează solia. O sută de soli, scoşi între lănci în medeanul tîrgului, asistă cum Mamak-baatur este despicat în patru. Mîndîk-baatur oglan, a cărui sabie spîrcuise poate sute de vieţi, care vînduse peste trei mii de robi, care-ntinsese maţele ruşilor, leşilor şi ucrainenilor pe gardurile satelor şi tîrgurilor, asistă la tragerea în ţeapă a celor nouăzeci şi nouă de soli, ridicaţi în medean ca răspuns la ameninţarea stăpînului său. Le aude răcnetele de durere. Le vede ochii holbaţi de groaza morţii. El însuşi este trîntit în genunchi. Jungherul călăului îi retează nasul şi urechile, sluţindu-l pentru restul zilelor. Cu gardă de zece călăreţi domneşti, pleacă la hotar. De acolo, slobod... Acesta este răspunsul lui Ştefan Voievod. Vrea Ghirai-han să poftească ? ! Ştefan Voievod îl aşteaptă bucuros.

Septembrie aşezase culori gingaşe prin livezi, mătasea morţilor plutea albă prin văzduhul dulce de toamnă, şi din podgoriile domneşti veneau la cetatea de scaun cele dintîi care cu must.

Ştefan cugetă în tăcerea profundă a nopţii la relaţiile dintre hanatul de Crimeia, Istanbul şi Bucureşti, hotărîndu-se să-şi lărgească şi consolideze sfera de influenţă în Ţara Românească. Istoria, cu toată greutatea ei, calcă apăsat pe coridoarele sumbre ale cetăţii, stîrnind ecouri al căror înţeles voievodul îl descifrează în aria largă a timpului său.

PODUL ÎNALT

1

Salvarea mărginenilor din robia tătară, pedeapsa exemplară dată tătarilor năvălitori confirmă străşnicia cu care voievodul îşi veghează ţara. În cursul campaniilor de pînă acum, în vremea judecăţilor ţinute prin tîrguri şi sate, la sfinţirea monastirilor, la praznice şi cătările de oaste se lărgeşte sentimentul adînc cu care ţara se leagă de voievodul ei. Există o comunitate de interese, mai presus de cotidian, vizînd zonele cele mai adînci ale devenirii şi permanenţei. Obligat de tot ce făptuise, Ştefan nu cunoaşte nici odihna, nici lenea desfătată a domnitorilor de aiurea. Declanşase mecanismul implacabil al evenimentului istoric şi acesta, asociind interesele statelor vecine, ale marilor feudali imunitari, invidiile unor suverani înguşti, se desfăşoară după legile cauzalităţii, spre efecte care afectează întreaga zonă a Europei estice, din Crimeia, la Cracovia şi de la Cracovia la Istanbul.

În primăvara lui 1471, Radu cel Frumos ripostează loviturii cu caracter de diagnostic dată de Ştefan.

Intră în Moldova şi pradă Ţara-de Jos.

La Soci, în 7 martie, zi de joi pîcloasă şi umedă, Ştefan îl înfrînge luîndu-i toate steagurile şi schiptrul pierdut probabil în vînzoleala luptei.

Ghirai-hanul, ştiind de acţiunea voievodului muntean, îşi repede ceambururile în nordul Moldovei, fără să întîmpine nici o rezistenţă. Oastea ţării concentrată în sud nu exploatează succesul luptei de la Soci. Voievodul aşteaptă riposta turcilor.

Trece primăvara, trece vara. Problema Ţării Româneşti e deschisă. După ce oastea lăsată la vatră isprăveşte strînsul bucatelor, culesul viilor şi al livezilor, la începutul lui noiembrie, voievodul o cheamă la datorie. Adunarea se face la Milcov, unde în 8 noiembrie se-mpart steagurile, se organizează corpurile de călărime şi se execută marşul asupra Ţării Româneşti, de data asta cu scopul precis de a lovi centrul ei politic şi a-i schimba domnul. Radu cel Frumos, informat, îi iese înainte la Cursul Apei în apropiere de Gherghiţa, centru al cavaleriei roşilor de ţară.

Tristă bătălie între fraţi, oştiri viteze şi crîncene.

Trei zile se sîngeră reciproc — poate una din cele mai lungi bătălii ale vremii. În oastea lui Radu cel Frumos luptă şi un contingent osman. E cel dintîi contact direct, pe cîmpul de luptă, al moldovenilor cu turcii. Înfrînt, Radu cel Frumos aleargă peste Dunăre, părăsindu-şi familia. Ştefan execută urmărirea cu o viteză cunoscută doar tătarilor. Ocupă cetatea Dîmboviţei şi tîrgul Bucureştilor. Îl instalează domn pe Laiotă. Şi-l reaminteşte pe Ţepeş, primirea care i-a făcut-o la Tîrgovişte, atunci cînd nu era decît un pribeag plin de speranţe. Îl regretă profund. Cu Ţepeş în scaunul Ţării Româneşti se putea scrie altfel cronica vremii.

Se-ntoarce în Moldova, la chervanele oştirii cu familia domnului fugar, luată ostatecă. Începe să ningă. Din carîta doamnei prizonieră se arată obrazul smead al unei copile. Maria Voichiţa, dragostea lui de mai tîrziu, profundă şi zbuciumată.

Abia trecut Milcovul, gata să sloboadă oştirea de sub steaguri, olăcarii cu caii spumă raportează că 13 000 de turci îi ţin urma. Radu cel Frumos are trecere deosebită la Înalta Poartă. Iată-l deci, în adevăratele raporturi cu Poarta. Armistiţiul de pînă acum, tatonările de-o parte şi alta, au luat sfîrşit. Setea de expansiune a Imperiului otoman, necesităţile lui strategice la gurile Dunării se izbesc de Moldova, cea din urmă fortăreaţă, slobodă de la Belgrad la Crîm. Apreciază că poate să-i explice sultanului poziţia, fără nici un echivoc. Trimite la Suceava convoaiele cu dobînda : iar el se-ntoarce cu oastea printr-un marş de noapte fulger. Corpul expediţionar otoman, surprins, este învins magistral. Preia în continuare de la Ţepeş metoda reprimării totale. Urcă în ţeapă 2 300 de prizonieri turci, făcîndu-l să asiste la operaţie pe ceauşul împărătesc Kirklareli Lüle, pe care-l înseamnă la nas, îi retează urechile şi-l expediază la Istanbul. Ostilităţile cu Înalta Poartă sînt făţişe.

Istoriile povestesc războaiele lui cu turcii.

Aici notăm activitatea politică desfăşurată pe lîngă Matei Corvin pentru eliberarea lui Vlad Ţepeş şi înscăunarea lui, pentru că Laiotă prinde cîţiva din moldovenii lăsaţi la Bucureşti, îi descăpăţînează, după care repede solie la Istanbul pentru închinare.

Constată cu amărăciune lipsa unei personalităţi în scaunul Ţării Româneşti. La Suceava face slujbă de mulţumire. Cronica moldo-germană notează ceea ce realizase în plan social pentru întărirea puterii centrale, însemnînd că voievodul l-a lăudat pe Dumnezeu : «cu vlădicii şi arhidiaconii şi vitejii şi cu toată sărăcimea lui», iar cronicarul polon Ion Dlugosz scrie : «Strîngea la oaste nu numai pe oşteni sau pe nobili, ci şi pe ţărani, învăţînd pe fiecare să vegheze la apărarea patriei». Acolo, în faţa mitropoliei Sucevii, sub ninsoarea lină de decembrie, ascultînd slujba de mulţumire, descoperit, îşi plimbă ochii peste capetele pletoase ale oştenilor săi şi are revelaţia unităţii în slujba căreia îşi pusese viaţa.

...Fiindu-i hărăzită neodihna, aşteptînd riposta turcilor, îşi reactivează serviciul diplomatic, fără nici un succes material, în afara promisiunilor concrete venite din partea lui Matei Corvin şi a activităţii regelui Cazimir. Laiotă înfrînt de Radu cel Frumos, vine din nou la Suceava, cerîndu-i «consilium et auxilium». Radu cel Frumos pradă Moldova pînă la Bacău. Cazimir îl trimite pe Dombeţchii, castelanul de Belz, şi pe şleahticul Sohodolschii să medieze pacea între cei doi voievozi, amintindu-le primejdia otomană. În special, solia polonă îl asigură pe voievod că la o intervenţie otomană, hatmanul Buciaţchi va interveni cu toată şleahta Podoliei.

2

Vara lui 1474, la Istanbul, în saraiul Cuceritorului. După amiază, spre amurg, pe terasa palatului, deasupra Bosforului. Peisaj de vis. Caice cu pînze albe, coasta Anatoliei în pielele viorii ale înserării, gărzile, cerul de topaz lichid. Alături, unul din cei mai vestiţi eroi ai armatei, Soliman Hadîmbul. Pe măsuţa de abanos încrustată cu fildeş, sprijinită pe trei picioare din trei colţi de elefant african legaţi cu brăţări de aur, harta militară a teatrului de operaţiuni balcanic. Mahomed II nu mai are vîrsta entuziasmului războinic... Îi place din ce în ce mai mult să se reculeagă în răcoarea saraiului, să citească şi să converseze. De la tatăl său a moştenit aplecarea spre cele spirituale. Soliman Hadîmbul exală mirosuri stranii, de sudoare de cal, de pielărie, de cîmp de luptă. A venit de la asediul Skutariului, aducînd cu el aerul sălbatic, primitiv al strămoşilor.

Situaţia voievodului Ştefan este intolerabilă, în acelaşi timp prilej binevenit să-şi închidă sistemul de baze militare pe coastele Mării Negre : rîvnitele Chilia şi Cetatea Albă. Pretexte pentru război, prea multe. Ştefan refuză să plătească haraciul, îi atacă vasalul cu neruşinare, se amestecă în treburile Ţării Româneşti ; iar atunci cînd este adus la ordine, ridică în ţeapă pe vajnicii oşteni ai imperiului.

Soliman Hadîmbul îi explică la hartă situaţia teatrului de război balcanic. Bulgaria, după îndepărtarea lui Ţepeş, rămîne sigură pentru adunarea şi marşul armatei. Dacă înălţimea sa îi ordonă să-l apuce pe Ştefan de chică şi să treacă Bogdan Ilî prin foc şi sabie — el propune să se folosească depresiunea Filipopole — Edirné pentru adunarea oştenilor. De aici prin valea Tundza, la Iambol, Burgaz, pe litoral la Varna, de unde fie că, aliindu-şi-l pe Radu cel Frumos va trece prin pasul Şumla la Rusciuk, de aici peste Dunăre la Giurgiu astăzi turcesc — urmînd să intre în Bogdan Ilî peste Milcov ; fie că de la Varna se va repezi prin Dobrogea la vadul Oblucitei, sub Chilia şi de aici la Suceava prin Bîrlad, Vaslui, Iaşi, Hîrlău.

El crede, praf şi pulbere fiind la tălpile luminatului sultan, că cu cît îl va ataca pe Ştefan mai repede, nedîndu-i vreme să-şi adune oştile, acum cînd se află la strînsul bucatelor, cu atît mai bine. Prin Oblucita va ajunge degrabă, în chiar inima Moldovei.

Mahomed meditează la graba şi gîndirea unilaterală a generalului său, care dincolo de victoria militară nu vede nimic altceva. Desigur, obiectivul politic principal este detronarea lui Ştefan şi transformarea Moldovei în ţară vasală. Pentru asta trebuieşte consolidată vasalitatea Ţării Româneşti şi reîntronarea fermă a lui Radu cel Frumos, de care-l leagă amintirile adolescenţei, cînd principele valah, sentimental, îi recita în greceşte fabule încîntătoare, ca şi mai încîntătoare poezii de dragoste.

Îi ordonă deci Hadîmbului să intre în Kara Iflak, să-l întărească domn pe Radu şi împreună cu oştirea acestuia să atace Moldova, în vreme ce dinspre răsărit, Ghirai-han, care are socoteli vechi cu Ştefan, îşi va coordona mişcările cu oştirea imperială, pecetluind astfel soarta acestui

voievod cutezător. Soliman Hadîmbul nu e nici pe departe un mărginit. Îşi dă seama de valoarea acţiunii, de ceea ce înseamnă ea în planurile sultanului, numai după numărul oştenilor puşi la dispoziţie : 120 000. Speră favoruri, locul de mare vizir şi e aproape sigur că va primi hatişeriful funcţiei viitoare, în momentul cînd sultanul îi ordonă să ridice asediul cetăţii Skutari, cît mai de grabă.

...În august 1474, Soliman se găseşte la Sofia, locul de adunare al oştirii. Unde-ar fi îndrăznit un conducător militar otoman să-şi fixeze locul de adunare la Sofia, cu cîteva decenii în urmă ?! Ostaş meticulos, Hadîmbul îşi reorganizează armata, o dotează cu cele trebuincioase campaniei, fără să forţeze ritmul. Desigur, serviciul de informaţie al voievodului funcţionează ireproşabil. La 2 septembrie, Ştefan ştie nu numai că va fi atacat, dar cunoaşte şi efectivele oştirii inamice, ca şi planul general de campanie al generalului turc.

Ca să prevină, atacă Ţara Românească în octombrie, arde cetatea Teleajen, au loc luptele cu Ţepeluş, după care se retrage în Moldova, la Vaslui, de unde trimite ordinele pentru sculare la oaste a întregii ţări.

...În saraiul său, Mahomed Cuceritorul urmăreşte căderea toamnei peste Cornul de Aur. Rapoartele lui Soliman Hadîmbul îi vestesc data apropiată a campaniei. Îşi aduce aminte cu înfiorare de războiul lui cu Ţepeş. Poate de aceea n-a vrut să conducă armata prin Kara Iflak. Imaginile înfrîngerii de-atunci, calvarul oştirii sînt în el răni nevindecate... Să revadă codrii aceia pe care nu şi-i închipuie altfel decît arzînd sub cerul calcinat, să revadă Tîrgoviştea cu pădurea ei de cadavre în descompunere, să-şi revadă urmele gîndurilor încolăcindu-se neputincioase pe fiecare amintire ? Niciodată.

Pe apele verzi ale Bosforului plutesc zvelte caicele cu pînze albe, visătoare.

3

Noiembrie 1474, la Vaslui.

Ştefan şi-l aminteşte pe omul sărac, Purcel, pe care-l auzise într-o duminică strigînd cu glas mare la nevastă, să-i înjuge boii. De judecata lui de-atunci ! Purcel ăsta n-avea boi să are. Frati-su, bogatul, nu-i dădea boii decît duminica. I-a chemat pe amîndoi în faţa pălimarului caselor domneşti. Era primăvară, ţarinile abureau, cîntau cucii prin luncile Vasluiului şi Bîrladului, era o zi tînără şi fragedă ; iar el a luat boii fratelui bogat şi i-a dat lui Purcel, săracul, să aibă cu ce ara peste săptămînă — rămînîndu-i duminica slobodă, ca oricărui creştin.

Noiembrie e plin de pîcle, nămolos şi rece.

Oştile ţării coboară din toate căpităniile. Zi şi noapte s-aud tropotele cailor, strigătele oştenilor, scîrţîitul carelor. În noaptea de 5 spre 6 soseşte cu sufletul la gură viteazul Constandin Blajinu, de la cetatea Lerici, de la gura Niprului. Ştefan îl primeşte la casele domneşti, unde-l ţine pe lîngă sine pe Şendrea, hatmanul, cumnatul său, oştean de nădejde. Acest Constantin Blajinu, numai blajin nefiind, avînd trei fraţi la fel de neblajini ca dînsul şi fiind vorbit cu căpitanul Oalde Mînă de fier şi crîşmăriţa Mioara Neagu, cea cu părul de foc, chilianca, ba şi cu jupîn Negulici Sfiosul, neguţătorul de grîne, cunoscînd din umblete acel castel al fraţilor genovezi Senarega, pune la cale nişte fapte, pentru care el l-a hărăzit cu moşii în olaturile Caplanilor, mai sus de Cetatea Albă.

I s-a părut acestui Blajin că cetatea Lerici, de la gura Niprului, dac-a stat pînă-n zilele lui Petru Aron în mîinile fraţilor Senarega, poate sta de aici încolo în mîinile Blajinilor. Aşa că într-o dimineaţă de iulie, trei caravele ale căpitanului Oalde Mînă de fier lasă ancora în rada fortăreţii. Fraţii Blajinu vor să pescuiască pe Nipru. Ţin la Lerici (Oceakovul de mai tîrziu) un comptuar de negoţ. Seara, mateloţii lui Oalde Mînă de fier aduc în cetate saci cu unelte de pescuit, năvoade care trebuiesc cîrpite, harpoane şi, sub pelerine, săbii şi junghere. La revărsatul zorilor se dă atacul împotriva garnizoanei genoveze. Lupta în fortăreaţă este violentă şi dramatică. Gărzile de la donjonul porţii dinspre mare sînt aruncate în valuri. Din calele caravelelor ies mateloţii bîrlădeni, pentru care nimeni în Moldova nu poate băga mîna-n foc... Un strop piraţi, temerari pînă la demenţă, atacă viguros rămăşiţele garnizoanei şi la amiază fortăreaţa Lerici ridică flamura Blajinilor, se declară vasală Moldovei şi-şi începe afacerile la această răspîntie de drumuri, mănoasă.

Constandin Blajinu, comandantul cetăţii vasale (voievodul apreciază cu humor fapta moldovenilor săi), ra-

portează că la Bachcisarai a sosit un caic împărătesc, cu porunca sultanului... Ghirai își strînge Hoarda. Trei ceambururi au și trecut Niprul, în vederea străjilor de la Lerici. Tot ținutul dintre Lerici și pînă sus, spre pragurile Niprului, e nelocuit. Nelocuit e și malul mării. S-a gîndit că măria sa n-are de unde afla. Așa că, neprecupețind vremea s-a urcat într-un caic și, cu toată furtuna, a ajuns ieri noapte la Cetatea Albă. Călare i-a fost frică să vină de la Lerici, să nu cadă în miinile tătarilor.

Zilele de 10 pînă-n 15 noiembrie sînt dense pînă la saturație. Voievodul trasează coordonatele planului său de apărare. Olăcari repezi galopează la cetățile de margine : Hotin, Soroca, Tighina. Să-mpînzească stepa cu călăreți. Cînd au să simtă tătarii, să-i lase să treacă Nistrul. Cînd vor ieși cu caii din apă, să-i lovească, apoi să se tragă la codru, neslăbindu-i zi și noapte. Să repeadă știri despre umbletele acestora, în fiecare zi. Alți olăcari gonesc la cetate la Crăciuna și-n Țara de Jos. Poruncă domnească, fără posibilitate de interpretare. Fînul se trage la codri, cît mai în inima codrilor, unde se duc și vitele. La munte, la Vrancea, pe Oituz spre Hîrja, iar cei din Valea Siretului și-a Prutului să urce sub Tarcău. Grînele la gropnițe. Să se are pe deasupra. Satelor să li se pună foc.

Oștirea rămîne la Vaslui, în așteptare, acolo unde oștenii de la periferia țării, fac călare un număr egal de zile.

Geniul lui militar răspunde acțiunilor dușmanilor cu singura soluție indicată. În tabără sosesc ultimele harabale ale aprovizionării și tunurile de la Suceava. La 25 noiembrie mărșăluind aliniați, cu platoșele umezite de ploaie, intră în Vaslui cei 5 000 de războinici secui și 1 800 de ardeleni, trimiși în ajutor de regele Matei Corvin. La 28 noiembrie se anunță sosirea hatmanului Buceațchi, în fruntea celor 2 000 de lăncieri din Podolia, angajamentul regelui Cazimir.

La revista de efectiv făcută în zi-ntîi decembrie, numărătoarea oștenilor însumează 40 000 de oameni. La amiază se frig boi întregi din tamazlîcurile domnești și pivnicierii domnului prezintă oștilor grasă de Cotnari și muscat ottonel de Panciu și Odobești în butii enorme, urcate pe care trase de cîte șase perechi de boi.

Ștefan, ospătînd cu căpeteniile oștirii lui, la care ospăț sînt prezenți comandanții săcuilor, ardelenilor și leșilor,

știe că peste cel mult o săptămînă Soliman Hadîmbul va începe trecerea Dunării.

Întrebările pe care și le pune leagă destinul lui de destinul Moldovei.

4

Soliman Hadîmbul ilustrează tipul reprezentativ al comandantului turc dinaintea cuceririi Constantinopolului. Mistic, eroic, crud, fără rafinamentul dobîndit de demnitarii sedentari, poartă în el nostalgia nomadului și asprimea islamului primitiv. De aceea îl îndrăgește Mahomed, conștient că rafinamentul culturii și opulența sedentarismului i-au atenuat măreția sălbatecă de care se bucuraseră strămoșii săi, începînd cu bunicul, Baiazid Ildîrîm.

Meticulos, Soliman execută întocmai ordinele sultanului. De la Sofia, pe la mijlocul lui noiembrie, mărșăluiește pe valea Iskerului pînă la Nicopole. Decembrie. Iarnă timpurie. Frig umed. Trece Dunărea, punînd în avangardă cei 17 000 de munteni ai lui Radu cel Frumos, urmați de akingiii prădalnici și salahorii bulgari care execută lucrările de campanie ; poduri pentru trecerea artileriei, drenaje, repararea șleahurilor. Trece Siretul în acest dispozitiv și o dată cu trecerea lui întîlnește pustiul. Marșul se desfășoară într-un peisaj dezolant. Lapovița desfundă drumul. Sate arse, grămezi de lemn carbonizat, cu miros acru de fum și pustiu. Soliman Hadîmbul reface pînă la durere amintirea campaniei dezastruoase împotriva lui Țepeș. Era foarte tînăr pe atunci și coșmarul marșului aceluia i-a rămas înrădăcinat în subconștient. Alți soldați vechi ai imperiului povestesc seara la focurile de tabără precare întîmplările de-atunci. Lemnele umede fumegă, peste tot clisa groasă a zăpezii amestecată cu noroi, zile scurte, posomorîte, cu frigul retezînd orice avînt. Harabale împotmolite. Artileria împotmolită. Oștenii cîrtesc. Nu reușesc să-și usuce încălțările. Echipamentul lor nu corespunde unei asemenea ierni. Pe Alah ! Iată că se-nfăptuiește lucrul de care se temea cel mai mult. Detașamentul lui Uskü beg plecat într-o recunoaștere laterală (începuse să se simtă lipsa de alimente și mai ales de furaje) este interceptat la Călmățui, decimat, iar Uskü

beg cu nasul și urechile tăiate, legat pe cal, gol-goluț, este trimis în tabără. Deci, pe flancurile armatei, blestematul de ghiaur veghează. Soliman Hadîmbul ține un consiliu militar în noaptea de ajunul Crăciunului. Ninge. Viforniță. În cort frig pătrunzător. Consiliul hotărîște să lase în ariergardă trupele de la Kara Iflak. E mai bine. Niciodată nu poți fi sigur pe gîndurile acestor ghiauri, care sub sabia fratelui acestui voievod, temutul și blestematul Kassiku-Vodî, au spîrcuit mulțimea de binecredincioși. Călăresc fără nici o tragere de inimă. Se-ncaieră cu spahiii. Ieri noapte s-au găsit peste o sută de akingii sparți cu săbiile, într-o vîlcică, unde tăbăruiseră acești blestemați. Tătarii n-au dat nici un semn. Nu trebuia pornit războiul sfînt, acum iarna. Caii abia-și mai scot picioarele din nămol. Într-o lună, au slăbit de-i scoală călăreții trăgîndu-i de cozi. Bivolii artileriei cad în genunchi la fiecare pas. Oastea a prădat în Kara Iflak. De unde s-aducă fîn, de unde făină ?

Strigăte de alarmă ! Soliman își pune coiful. Iese în vînzoleala crivățului. Undeva, în noapte, spre convoaie, se dă o luptă surdă acoperită de întuneric și ninsoare...

5

...Ștefan îi cere hatmanului Șendrea, cumnatul lui, să prăznuiască ajunul Crăciunului, cu sabia. Soliman urcă pe Siret. Trebuie întors și adus în valea Bîrladului. E îngustă, mlăștinoasă, cu poalele dealurilor acoperite de codri, cu lunca plină de sălcii, de răchită și smîrcuri. Șleahul de la Tecuci la Vaslui șerpuie printre bălți pline de nămol și pipirig. E cel mai bun loc pentru o luptă în care Soliman, fixat de front, să nu se poată desfășura, suferind fără posibilitate de manevră, manevra pe care el însuși i-o va impune.

În casele domnești, butuci de gorun în vatră, lumînă, lumînările fîlfîind și-afară glasurile puternice ale vînătorilor domnești colindînd colindul drag inimii lui :

«— Leroileo !
Cerbul runcului,
Și-al brădișului,

Cerb s-a lăudat
La mijloc de sat,
El pe un-se paște
Nimeni nu-l cunoaște
Și pe un-se-adapă
Nimeni nu-l află
Că Măria-sa
Pe cerb l-auzea
Fuga-n cetate da
Arcul și-l lua
Arcul și săgeata...»

Colindul îi povestește faptele de vînătoare. Voievodul trăiește intens acele zile pure, petrecute sub molidișul Tomnatecului ori la crestele Călimanului, pe urma bourilor, a cerbilor și-a caprelor negre, în semeția albastră a munților, în limpezimea izvoarelor și-a cugetului. Vînătorii domnești, acești bărbați ai munților, îi cunosc și plăcerile, și năravurile :

«...Că măria sa
Mult nu zăbovea,
La cerb se ducea,
De coarne-l lua,
De vale-l trăgea
De mi-l jupuia,
Pielea i-o lua,
Pe cal c-o punea
Și cu ea pleca
Tot prin sate rari,
Pe la fete mari
Și prin sate dese
Pe la fete alese...»

Căpitanii ascultă colindul cu zîmbetul la colțul gurii. Praznicul de-ajun, cu purcei fripți, claponi, iepuri împănați, but de căprioară și mistreț, stropit cu vinurile dumnezeești ale țării, se leagă de praznicul oștilor, slăvit între focuri gigantice, între care se țes meșterii țigani ai frigărilor și-ai cobzelor. Săcuii vin la săniile cu butiile de vin, întinzînd coifurile. Lăncierii din Podolia nu se lasă mai

prejos. Se povestesc fapte de arme incredibile, amplificate de înălțimea palelor, de gustul fripturilor rumenite cu meșteșug ; dar mai ales de savoarea vinului, curgînd cu dărnicia sîngelui ostășesc menit țărînii și vecilor.

Hatmanul Șendrea, adunat în șubă, călărește sub ninsoare, urmat de două mii de curteni, purtînd sub mițe gustul ajunului, al copilăriei și-al vetrelor.

6

La sfîrșitul lui decembrie, Soliman înțelege că nu poate urca pe Siret. Poduri rupte, atacurile de zi și noapte la convoaie, palisade, copaci doborîți în mijlocul șleahului, legați cu lanțuri, apărați prin trageri de arcași nevăzuți. Patrulele de spahii împinse pe comunicația Tecuci — Vaslui găsesc drumul slobod. Soliman gîndește că voievodul apără drumul cel mai scurt spre Suceava. Imaginează o învăluire largă și ordonă schimbarea direcției, apucînd drumul Vasluiului.

Ștefan, torturîndu-i neliniștile, îi impune, cu abilitate de psiholog, soluția care-l avantajează. Prost informat, Hadîmbul urcă spre Podul Înalt, fără să intuiască dezastrul, dincolo de spațiul celor cîteva zile care-l desparte de bătălie.

Aici, la Podul Înalt, Ștefan apelează la resursele mereu vii ale țării, în înțelesul cel mai concret al cuvintelor. Lăsăm poeților să-nsuflețească pînă la participare valea Bîrladului, dealurile împădurite, ferestruite de pripoarele pîraielor, meditînd solemn la eterna devenire a sevelor, îi lăsăm pe poeți s-asculte sunetul uriaș al germinațiilor, să desprindă din tăcerile hibernale pasul ușor al duhurilor dacice, zborul delicat al zînelor, al Cosînzenelor și Feți Frumoșilor desprinzîndu-se din negurile fumegoase ale înserărilor de spaima urdiei lui Soliman. Bănuim bucuria intensă, incandescentă a voievodului la vederea luncii Bîrladului, largă de două leghe, străjuită de coama dealurilor, nu mai înalte de 200 metri, care-nchid zarea, închizînd o dată cu ea destinul oștirii năvălitoare. Pe malul stîng al Bîrladului, șleahul care duce la Vaslui, la

Iași, prin Cănțălărești, Scînteia și Bordea, tăiat de pîraie mlăștinoase, ieșite din albii, curgînd galbene o dată cu zloata.

Tabăra întărită de la Vaslui va fi părăsită. Nu vrea să dea o luptă de apărare, claustrat și lipsit de inițiativă. Își va așeza trupele în spatele podului de peste Racova, la o sută de pași de confluența Racovei cu Bîrladul, loc mlăștinos, de netrecut. Spre răsărit, apa Bîrladului, dealurile de la Mărășeni, dincolo de ele apa Vasluiului poteci cunoscute de oamenii locului. La miazăzi, dincolo de Racova, măgurile codrilor pustii de la Morăreni, care, trecuți pe poteci tainice, răspund în valea Bîrladului, chiar la tîrg la Bîrlad ; ori mai sus, la Zorleni, adică la coada convoaielor ; ori mai aproape, la Crasna, la mijlocul urdiei înșirată de îngustimea locului pe cel puțin 40 de leghe.

...La 9 ianuarie, seara, Ștefan iese din Vaslui, în liniște desăvîrșită. Hărțuitorii îi raportează că Soliman leagă tabăra nu departe de Cănțălărești. Că orbecăie în necunoscut, fără să știe unde se află oastea măriei sale. Spre miezul nopții Ștefan ordonă intrarea în dispozitiv. Barează șleahul cu două linii de infanterie, avînd în față podul de peste Racova. În aripa stîngă a infanteriei, pe un fir de vale, cavaleria. Dincolo de Bîrlad, în luncă, trîmbițași și buciumași, cu misiunea de a repeta semnalele : adunați-vă și dați năvală la porunca domnului. Înapoia aripei stîngi, sub codru, rezerva alcătuită din vitejii pedestruiți, de sub comanda lui. Pe două mameloane, mascate cu crengi, tunurile așezate să poată bate și rupe podul.

Intrarea în dispozitiv se face în liniște. Dincolo de miezul nopții, după un ger ușor, începe moina. Din luncile înzăpezite se ridică neguri umede. Se aud pîraiele pornite din coastele dealurilor. Codrii fumegă. Armele se brobonesc. Secuii așezați în adîncime, în formație de falangă, schimbă dispozitivul, trimițînd picherii pe flancuri. Se ordonă liber în dispozitiv, se întocmesc paturi din ramuri, se-ncropesc focuri sub malurile pîraielor, se doarme ostășește, pe scuturi.

Ștefan doarme într-un car al artileriei, sub tohoarcă. Pe la ceasul patru după miezul nopții, norii lînoși se desfac și deasupra carului în care doarme voievodul, străjile văd strălucind Steaua Ciobanului.

7

10 ianuarie, joi, în zori.
Moina umflă pîraiele. Neguri dese, apoase, se-nfuiorează din lunca Bîrladului. S-agață trist de crengile fagilor bătrîni, încremeniți posac sub lumina cenușie a faptului de zi. Viteazul Farkas László, stegarul companiei de ardeleni, vede patrula de spahii oprită la confluența Bîrladului cu Racova. Strigă :

— Vighiaz !

Tot atunci, pan Serafim Ocesalski, șleahtic sărăcit, fără ochiul drept, cu un coif turtit de lovituri și cuirasa peticită cu un petec de oțel călit prins în nituri, îi spune amicului său, lăncierul Leon Zamoiski :

— Pe legea mea, ăștia sînt bizurmanii !

Răzășul Vasile Labiș, așezat într-un post de pîndă în luncă, încalecă. Urcă dealul la galop. Starostele vînătorilor domnești, dumnealui Nechifor Căliman, îi oferă voievodului o halcă de carne din vîrful jungherului. But fraged de căprioară, fript în țăst, împănat cu slănină și tăvălit în boia de ardei. Manole Păr Negru, comisul, aduce calul de oaste, înșeuat. Ștefan îi ordonă să controleze chingile și trăgătorile scărilor. Hatmanul Șendrea pleacă la galop să ordone punerea șeilor. Răzășul Vasile Labiș raportează situația. Ștefan își spălă degetele în ligheanul de argint — friptura a fost demnă de zei — îl bate pe umărul osos pe bătrînul Căliman și-ncalecă direct din car. Mic de stat îi e prea greu să-ncalece de jos. Vine în goană cetașul Mihai Ursachi din Verșeni, bardul neîntrecut al călărașilor domnești, cu știrea că spahiii intră în tocmeală de luptă.

— Să nu spui snoave, Ursachi, zîmbește voievodul, că tu nu știi să desparți adevărul de basm și basmul de adevăr.

Cetașul își împăroșează mustățile. Măriei sale îi place să-l asculte la focurile de tabără, ori la cele de vînătoare. Mihai Ursachi știe toate doinele, toate cîntecele și toate poveștile Moldovei. Voievodul pune pinteni. Un vînt umed glogozește negurile peste lunca Bîrladului.

Soliman Hadîmbul deslușește prin negură liniile infanteriei moldave. Apreciază că o coloană de spahii lungă de cinci leghe poate străpunge pedestrimea, chiar dacă nu-și poate desfășura aripile, s-o învăluie. Bunicul lui a luptat la Rovine, ca simplu familiar al spahiului Nusaybin, fără să-și pună probleme dincolo de lungimea suliței.

Sătui de noroaie, de marșuri fără nici un scop imediat, spahiii din avangardă aud semnalul de atac. Regruparea se face înfrigurat. Curînd, răsună ordinul :

— Pentru atac, plecați sulițele !

Spahiii îi răspund cu strigătele cunoscute :

— Alah in Alah !

Caii slăbiți de nemîncare își desprind greu copitele din șleahul cleios. Șarja se desfășoară în ritm încetinit. Farkas László și archebuzierii liniei de secui fixează archebuzele în furcheți. Ștefan, călare, pe o coamă de deal, vede limpede spahiii ieșind din negurile văii... Le aude strigătele. Lăncile plecate printre urechile cailor se apropie de linia archebuzierilor. Ofițerii de lefegii își cunosc meseria. Nu se sperie. Nu dau înapoi. Stau cu săbiile ridicate. Spahiii, urlînd sălbatic, adunați în spatele scuturilor, trec podul de peste Racova. Archebuzele se-nvăluie în clăbuci de fum. Pocnetele ajung pînă la el, slabe, ca-n joacă. Rîndul doi schimbă rîndul întîi. Altă salvă. Rîndul trei trece în rîndul întîi. Salvă. Spahiii se rostogolesc din șei. Cad asimetric. Caraghios. Trîmba din vale se-ngroașe. Pelerină roșie lîngă pelerină roșie. Scut lîngă scut. Coif lîngă coif. Caii, înnebuniți de salve și strigăte, galopează într-o revărsare de tropote clefăite, în rînchezatul ațîțat al luptei. Vîrful coloanei de spahii se prăbușește peste lăncierii secui. Trei șiruri de lăncieri sînt frînte. Rîndurile din spate se strîng într-un arici de sulițe. Ștefan simte durerea și forța loviturii în tot trupul. Companiile poloneze atacă din mers. Tot dispozitivul liniei întîi se clatină, după seisme interioare în spatele cărora voievodul ghicește forța de izbire, lucrul înverșunat al iataganelor, iureșul miilor de călăreți repeziți la asaltul pedestrimilor.

Sunet prelung de corn. Spahiii rup lupta. Se retrag la galop. În formația pedestrașilor secui și poloni rămîn goluri. Cineva ordonă ieșirea răniților din rînduri. Completarea golurilor. Ordinul cade în mîzga amestecată cu sînge. Pedestrașii îl strivesc sub talpa botforilor. De peste Racova, Soliman repede a doua trîmbă de spahii de Asia, timarioți cruzi din Caramania. Ștefan intuiește exact sensul și scopul loviturii. Să se-nfigă adînc în golurile făcute

de prima șarje, să zdrobească pedestrimea, s-o arunce în Racova și-n păduri, s-o fugărească pînă la completa dezarticulare a dispozitivului de luptă. Ordonă artileriștilor să deschidă focul asupra podului. Formațiile din capul coloanei de timarioți izbesc cu forțe proaspete dispozitivul liniei întîi. O clătinare profundă amplificată spre exterior. Întreaga linie, după un efort dureros de a se-nfige-n pămînt, e smulsă din rădăcini și zvîrlită spre linia a doua a ghiogarilor și arcașilor moldavi.

Se vede atunci că arcașii își cunosc meseria la perfecție. Deschid tragerea peste capul pedestrașilor cuirasați. Săgețile repezite pe o traiectorie înaltă cad zbîrnîind între spahii, rărindu-i cu repeziciune. Intenția lui Ștefan de a rupe podul cu artileria, a-i masacra pe călăreții trecuți pe pod și a opri șarja nu se conjugă cu îndemînarea artileriștilor lui. Tunurile trag prea lung. Ghiulelele cu fitilul aprins trec peste capetele spahiilor. Cad în mlaștinile Racovei și Bîrladului, în jerbe de nămol și zăpadă mîzgoasă. Unele fitile se sting. Altele fac să explodeze ghiulelele cu sunet flasc. Ștefan îl repede pe cetașul Mihai Ursachi să le spună artileriștilor că dacă nu trag cum se cuvine, o să-i tragă Samoilă în țeapă, mai curînd decît se poate spera. Că în loc să țină hanurile și hangițele, mai bine și-ar fi învățat meseria... Mihai Ursachi adaugă de la sine atîtea amenințări cumplite, îi împroașcă pe artileriști cu atîtea măscări, le plînge văduvele, și orfanii cu atîta convingere, încît comandanții tunurilor asudă sudoarea spaimei. Se mișcă roțile. Se scot cîteva pene de lemn de sub țevi, reglîndu-se tragerea în adîncime.

Cum se ridică vaierul luptei spre locul unde stă el nemișcat în scări, plecat ușor pe gîtul armăsarului de oaste. Cum aude foșnetul neliniștit al steagului oștirii și cum se uită mînios Sfîntul Gheorghe cel țesut în fir de aur, cum stă împietrit capul de bour și cum se-nclește ază în mînie amarnică pedestrimea țării, izbucnind în chiote prelungi ca la horă și la praznice, ca la cătările de oaste și la plug, chiote de nădejde și durere omenească, de îmbărbătare și necruțare. Ștefan, voievodul, intuiește nu numai momentul hotărîtor al bătăliei, acest moment plin de tragism, cînd cavaleriile Anatoliei sînt pe punctul de a rupe dîrzenia apărării, cînd oștenii răniți de moarte se strecoară sub burțile cailor și le despică cu jungherele, cînd ghioagele lucrează cu repeziciunea și puterea disperării, cînd spinările arcuite ale pedestrașilor par a susține cu cel din urmă strop de vlagă iureșul coloanei lungi de cîteva leghe ; ci deasupra acestui moment cumplit, Ștefan, voievodul, își simte aproape material legăturile infinite cu luptătorii și mîzga transformată în sînge închegat. Trupul i se înțepenește, aproape mortificat, cu ligamentele gata să pocnească, ca și cînd, singur, ar sprijini în pavăză șarja inamică.

— Încă, dragilor, șoptește cu buzele uscate de arșița cumplită a unei lupte pe care o trăiește infinit mai intens decît cei din linii, pentru că o vede în întregime, pentru că vede dincolo de lungimea săbiei, coloana nesfîrșită a spahiilor ieșind din negurile văilor, steag de spahii după steag de spahii pentru că știe, Soliman Hadîmbul are încă o sută de mii de luptători, iar aici, la cîteva sute de pași, pedestrimile răzășești în care au fost proiectați luptătorii împlătoșați secui și leși, își pleacă trupul hăcuit, însîngerat, jefuit de viață, sub iatagan.

— Cetașule Ursachi !

— Poruncă, doamne !

— Începeți lucrarea și meșteșugurile !

— Le-ncep, măria-ta !

Cetașul coboară măgura în galop mare. Din rîndurile infanteriei se ridică freamătul sfîrșit al agoniei.

Gheorghe Clonț Negru e comandant de tun. O ghiulea care a explodat la un exercițiu i-a scos ochiul drept. Frati-su Cireș Clonț Negru e ochitor. Gheorghe Clonț Negru, negru de tină și fum, îl trage de mustăți pe Cireș Clonț Negru.

— Aninătoarea și catapeteasma și buricul și... alte cuvinte greu de transcris, îi spune că di pomană ai supt lapti di răzășiță, mutalăule... Să-mi chitești podul că io cu paloșul ista ti discapațînez, proclitule și vîndutule lu Iuda.

Probabil că tratamentul aplicat lui Cireș Clonț Negru de către Gheorghe Clonț Negru comandant de tun și-a făcut efectul imediat, pentru că după ce și-a scuipat în palme spunînd :

— Iartă-mă și matali, bădiță, că mi s-or muiet oasili di atîta păgînătati, Cireș Clonț Negru, ochitorul, bărbat de aproape cincizeci de ani, a chitit îndelung pe țeava tunu-

lui, a cerut să se bată pana, «de două degiti», apoi a poftit fierul înroşit pe care îl vîră în orificiul de dare a focului. Pulberea cu ardere instantanee cunoscută pe atunci explodează, ţeava sare de pe afet, roţile izbesc lemnarii neprevăzători peste picioare, Cireş Clonţ Negru fuge prin fumăraia duhnind a salpetru, iese în faţa tunului şi vede ghiuleaua căzînd chiar pe pod. Efectul este neaşteptat. Cîţiva spahii sînt răsturnaţi din şei. Cîţiva cai cad în mlaştină. Cîţiva butuci ai podului se frîng. Cireş Clonţ Negru îşi ignoră fratele cu măreţie zdrobitoare.

— Nu ti mai înfoia ca un gînsac leşesc, că acu ti pălesc, mormăie comandantul... Încă una tot aşe !

...Tirul reglat rupe podul, stîrnind urletele de mînie ale spahiilor. Coloana de atac se frînge. Din lunca Bîrladului se aude limpede chemarea stridentă a cornului de cavalerie :

— Adunaţi-vă şi daţi năvală !

Ştefan se pleacă în şa, cu toată fiinţa lui interioară proiectată în valea Bîrladului.

Buciumul :

— Hai, fraţi, hai, fraţi, la năvală daţi !

Trei corni de călărime :

— La năvală, la năvală, daţi !

Cinci buciume. Zece buciume :

— Moldovaaa ! Moldovaaa !

Tîngă şi-mbărbătare şi vremuri vechi în glasul buciumelor, toate iscate din isteţimea cetaşului Mihai Ursachi...

— Boiernaşi, ori boier mare am să te fac Ursachi, îşi spune Ştefan, atunci cînd coloana miilor de spahii oprită la podul rupt, cu caii jucînd în loc, se repede în negurile dese ale luncii, răspunzînd buciumelor cu chemarea sîngeroasă.

— Alaaah in Alah !

Din viarmătul pedestrimilor încleştate cu cavaleria lui Soliman se desprinde un oştean. Uriaş, cu sumanul rupt, plin de sînge. Ştefan coboară la trap. În spatele lui se mişcă zece mii de viteji călări.

— Ce-i cu tine, hotnogule Săcară ?

— Întreabă oastea ce poruncă-i dai, măria-ta !

Hotnogul are o rană sîngerîndă în piept. Alta în bărbie. Buzdugarul înmuiat în sînge. Sabia înmuiată în sînge.

— Stropşiţi-i !

— Aici ?

— Săcară !

— Am priceput, măria-ta !

Pe un fir de vale, dincolo de Racova. Pe sub poala pădurii, jos, în lunca Bîrladului. Neguri dese încolăcite pe crengi. Frig. La zece paşi s-aud icnete. Vorbe aspre, străine, oameni care bălăcesc în mlaştină, în clisa bălţilor. Undeva sus, strigătele de luptă ale săcuilor, moldovenilor şi leşilor. Într-o deschizătură din neguri, zvîrcolirea spahiilor izbiţi de năvala ghiogarilor :

— Dă, mă !

— Ucide, mă !

— Taie, mă !

...Ştefan se destinde integral. Manevra a reuşit deplin. Cel puţin 12 000 de spahii taie lunca, orbecăind în mlaştină spre locul de unde buciumele îi cheamă la judecata de apoi.

La amiaz, negurile se îndeasă, şerpuind cenuşii sub coama dealurilor. Vitejii şi răzăşii, călărimile boiereşti lovesc oastea Hadîmbului din flanc şi spate. Corpul de elită al timarioţilor din Rumelia s-a autodecimat spîrcuindu-se la confluenţa Racovei cu Bîrladul, înecîndu-se fără glorie în mîlul lacom, în fumuriul dezolant al negurii. Rînchezatul înnebunit al cailor aspiraţi de gelatina zmîrcurilor umple ceaţa de haos. Răzăşimile vînează la sabie spahiii împotmoliţi. La două ceasuri după-amiază, lunca este un cimitir sinistru. La trei ceasuri, întregul dispozitiv al lui Soliman se debandează. Călăreţi scăpaţi teferi, unităţile nehăcuite, coboară în josul Bîrladului în goana goanelor. La poduri zac răsturnate harabalele cu muniţii, săgeţi, cu corturile şi bagajele armatei. Negura amplifică spaima, pînă la demenţă. Buciumaşi aşezaţi la răspîntii se cheamă din muncel în muncel. Chemările sfîşietoare legate de amintirea năvalei oştirii lui Ştefan permanentizează demenţa. Oastea voievodului pare că însufleţeşte codrii, trunchiurile copacilor desprinse din pîcle par oşteni uriaşi însufleţiţi de dijinni, lunca se mişcă ameninţător, dealurile strîng fugarii pînă la teroare, noaptea şi ceaţa îi dezorientează, prăbuşindu-i în deznădejde.

Ce încrîncenare pe sufletul lui Ştefan ! În noaptea de 10 spre 11 ianuarie, în şa cu vitejii şi hînsarii. În şa

toată ziua de 11, noaptea de 11 spre 12, ziua de 12 ianuarie. Toate cetele oştirii otomane fugărite sînt decimate. Corpul de gardă a lui Soliman galopează spre Ionăşeşti. Curieri ameninţaţi cu moartea aleargă să ceară ajutorul lui Radu cel Frumos, rămas cu oştirea undeva pe Milcov. Ajuns la Ionăşeşti, Soliman Hadîmbul răsuflă. Vîntul sparge negurile. Vadul i se pare poarta raiului. Închinare lui Alah ! Nu ! În şa ! La goană ! Din codri iese coloana de urmărire a hatmanului Şendrea. Însuşi hatmanul îşi flutură pala în vînt, scoate strigăte sălbatice şi-l împroşcă cu măscări.

Aici vadul Ionăşeştilor rămîne pentru veacuri Vadul Turcilor !

Soliman scăpat cu garda galopează spre Ţara Românească. Încă de cînd a ajuns în cîmp, acolo unde Similia se varsă în Bîrlad, Ştefan a alcătuit două corpuri de urmărire. A lui Şendrea hatmanul şi a lui Costea paharnicul, acesta din urmă repezit pe direcţia Galaţi — Reni, la vadul Oblucitei. Ştefan ajunge la vad, la Ionăşeşti. Se aşază «deasupra Siretului, la movila cea mare a Tecuciului, odihnind trei zile», cum spune Mihail Călugărul. Aici se execută regruparea forţelor şi tot aici primeşte ştirea asupra marşului oştirii lui Radu cel Frumos. Suferă cumplit, noaptea, cînd se gîndeşte la lovitura mişelească a acestuia şi regretă cu lacrimi de sînge lipsa lui Ţepeş. Trimite un nou curier la Matei Corvin anunţîndu-i victoria şi rugîndu-l să-l repeadă pe Ţepeş la Bucureşti cu oştire tare. În calea lui Radu cel Frumos îl slobode pe hatmanul Şendrea, cu o avangardă strategică. Mai jos, pe Rîmnicul Sărat, hatmanul este învins şi, după relatarea cronicarilor, moare în luptă, acolo unde s-a pomenit multă vreme «Movila Şendri». Adus pe o targă legată între doi cai este înmormîntat ostăşeşte lîngă tătîne-su, în sat la Dolhăşti. Cu călărimea paharnicului Costea întors din misiune, Ştefan iese în calea muntenilor, şi-i bate exemplar.

La sfîrşitul lunii se-ntoarce la Vaslui, plin de slavă, coborînd adînc în conştiinţa oştirii sale. Aici îşi organizează victoria. Trupe speciale legate peste obraz cu năframe înmuiate în oţet şi zeamă de usturoi lucrează de o săptămînă la strîngerea hoiturilor năvălitorilor, în grămezi, pe tot firul Bîrladului. Pericol de ciumă, pericol de moarte. Acestor movile de carne umană hăcuită de fier, îngheţată în rictusul morţii, li se dau foc. Un miros cumplit umple valea Bîrladului. Un veac mai tîrziu, călători poloni relatează existenţa mormanelor de oase calcinate din lunca Bîrladului, la Podul Înalt. Seimenilor poloni le încredinţează 36 de steaguri otomane să le prezinte regelui în semn de mulţumire pentru vitejia oştenilor săi. În noaptea de 28 ianuarie un olăcar de Soroca îi anunţă năvala tătarilor şi a cazacilor lui Lobodă şi Nalivaico. Numai cu vitejii, încălecaţi la miezul nopţii, Ştefan se repede la apa Răutului, cale de două nopţi de marş. Caii sînt sleiţi de eforturi, oştenii încrîncenaţi de mînie.

Tot noaptea, după o pîndă de o zi, îi surprinde pe tătari şi cazaci, îi taie în lumina puţină a stelelor, semănîndu-i pe întinsul zăpezii din jurul Grumăzeştilor. Hatmanul Lobodă cade prizonier. Nalivaico fuge peste Nistru, urmărit de încrîncenarea vitejilor. Mulţi se-neacă o dată cu polcovnicul Jora, cazac vestit. Şi astăzi se cunoaşte acolo vadul Jorei.

Întors la Vaslui împarte titluri nobiliare, pămînt şi slavă oştenilor săi. Grăbeşte la Suceava să-şi consolideze şi vestească victoria. Nu bănuia că a scris o pagină de istorie militară fără asemănare pe întregul continent. Era însă conştient pînă la limitele noţiunii de forţa lui, de valoarea victoriei.

SLAVA

Suceava anului 1475, spre sfîrşitul lui februarie, sub fiorii timpurii ai primăverii. Îl trimite sultanului pe Mihai Ursachi, înaintat căpitan de viteji, cu un mesaj verbal, înflorit de vrednicul căpitan după năravul din veac al moldovenilor.

Căpitanul pornit pe puntea caravelei «Nădejdea», comandată de însuşi căpitanul Oalde Mînă de fier, îi prezintă lui Mahomed cuirase şi coifuri de aur, iatagane cu garda bătută în nestemate, drept daruri ale voievodului. Îi spune Cuceritorului într-o turcească ostăşească, cum nişte nelegiuiţi de la marginea împărăţiei şi nişte tîlhari crînceni au călcat Moldova, desigur fără ştirea luminatului padişah, iar măria-sa ca un credincios păzitor al grădinii padişahului i-a trimis pe toţi pe lumea cealaltă, pe foarte mulţi dintre prinşi i-a căznit cu ţeapa, spre ţinere de minte ; iar dacă s-a-ntîmplat să scape vreunul peste Du-

nāre, lucru de care se-ndoieşte, îl roagă pe luminatul stăpîn al lumilor să-l dea pe mîna acestui sol, să-l aducă la Suceava, pentru a fi pedepsit...

Furat de elocinţă, căpitanul Mihai Ursachi din Verşeni povesteşte cu lux de amănunte bătaia pe care le-au dat-o ei, moldovenii, acelor nelegiuiţi, rugurile aprinse din trupurile lor, participarea sa personală la acest masacru general.

Mahomed se-ntrebă dacă oşteanul e normal. Brusc, îşi aduce aminte de priveliştea Tîrgoviştei. Ascultă, meditînd. Ordonă ca acest sol impertinent să fie aruncat în temniţă.

— Păcat, spune căpitanul. Păcat de mînie, care nu-i sfetnic bun, sultanule. Multe din paşalele care ţi-au adus cinste şi te slăvesc au să piară în ţeapă, dacă se clinteşte un fir de păr din chica acestui căpitan domnesc.

Satîrgiii din Nubia îl înhaţă şi-l prăvălesc în temniţă. Caravela este blocată în port. Peste o săptămînă, sultanul îl cheamă pe vrednicul căpitan într-o nouă audienţă. Începe o tocmeală crîncenă pentru eliberarea paşalelor prizoniere. Ieri a sosit la Istanbul feciorul lui Isak paşa eliberat de Ştefan Vodă. Prizonierul eliberat îi confirmase sultanului spusele acestui sol ciudat, transformat în cel mai aprig zaraf ovreu. Sultanul vrea să-l cumpere cu aur greu. Căpitanul Mihai Ursachi se mînie, ocărăşte şi spune că se-ntoarce în temniţă. Mare pagubă n-o să fie de el, chiar dacă sultanul o să-i reteze căpăţîna. Da de minunea marilor paşi traşi în ţeapă la iarmarocul de primăvară al Sucevii, în văzul norodului, al neguţătorilor străini şi al solilor pe care-i pofteşte măria-sa la asemenea petrecere, o să se ducă ştirea în toată Europa, pe la toate curţile crăieşti.

Mahomed acceptă să fie învins şi-n acest soi de diplomaţie, necunoscută în analele diplomaţiei. Plăteşte pentru eliberarea paşilor, ca şi pentru salvarea a ceea ce mai rămăsese din onoarea imperiului, o sumă în aur, mai mare decît întregul tribut al Moldovei faţă de Poartă, tribut virtual, pentru că Ştefan nu-l plătise de cîţiva ani.

Sacii cu aur sînt duşi la caravela «Nădejdea» sub paza straşnică a ienicerilor şi priveghiul căpitanului Mihai Ursachi.

...Din cetatea sa de scaun, Ştefan trimite prizonieri aleşi, arme capturate şi drapele otomane suveranilor vecini şi papei, însoţindu-le cu o scrisoare exemplară, concepută în slava aspră, ostăşească, a Sucevii.

«Prea luminaţilor, prea puternicilor şi aleşilor domni a toată creştinătatea... Noi, Ştefan Voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Ţării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă tuturor cărora vă scriu şi vă doresc tot binele şi vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al Turcilor a fost de multă vreme şi este încă pierzătorul întregii creştinătăţi... De aceea, facem cunoscut domniilor voastre, că pe la Boboteaza trecută, mai sus-numitul Turc a trimis în ţara noastră şi împotriva noastră, o mare oştire în număr de 120 000 de oameni, al cărei căpitan de frunte era Soliman paşa, beglerbegul ; împreună cu acesta se aflau toţi curtenii sus-numitului Turc şi toate popoarele din Rumelia şi Assan beg şi Ali beg şi Schender beg, domnul din Sofia şi Cusenra beg şi Piri beg, fiul lui Isak paşa, cu toată puterea lui de Ieniceri. Aceşti mai sus-numiţi erau toţi căpitanii cei mai mari, cu oştile lor. Auzind şi văzînd noi acestea am luat sabia în mînă şi cu ajutorul Domnului Dumnezeului nostru atotputernic am mers împotriva duşmanilor creştinătăţii, i-am biruit şi i-am călcat în picioare şi pe toţi i-am trecut sub ascuţişul săbiei noastre ; pentru care lăudat să fie Domnul Dumnezeul nostru. Auzind despre acestea, păgînul împărat al Turcilor îşi puse în gînd să-şi răzbune şi să vie, în luna Mai, cu capul său şi cu toată puterea sa împotriva noastră şi să supună ţara noastră care e poarta creştinătăţii... Dar dacă această poartă va fi pierdută — Dumnezeu să ne ferească de aşa ceva — atunci toată creştinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteţi pe căpitanii voştri într-ajutor împotriva duşmanilor creştinătăţii, pînă mai este vreme... Iar noi, din partea noastră făgăduim, pe credinţa noastră creştinească şi cu jurămîntul domniei noastre, că vom sta în picioare şi ne vom lupta pînă la moarte pentru legea creştinească noi cu capul nostru. Aşa trebuie să faceţi şi voi, pe mare şi pe uscat, după ce, cu ajutorul lui Dumnezeu cel a-tot-puternic, noi i-am tăiat mîna dreaptă. Deci, fiţi gata fără întîrziere. Dată în Suceava, anul Domnului 1475...»

...Zadarnic au bătut şleahurile Europei solii purtători ai acestei chemări lucide, bărbăteşti şi demne.

Zadarnic se supun ordinelor lui categorice feudele Ciceiul şi Cetatea de Baltă...

Curţile princiare îl încarcă de laude. Înaltul pontif îi trimite benedicţiunile sale apostolice. Poate, regele Matei, gelos pe faima lui ostăşească, vrea să-l vadă strivit sub calul sultanului. Iscoadele de la Istanbul îi trimit mesaje precise. Sultanul îşi reface armata, a pierdut doar o sută de mii de luptători şi se pregăteşte meticulos de invazie.

Ce folos că victoria de la Podul Înalt îi aduce slava cea mai autentică, prin penele cronicarilor timpului ?

«Fost-au bărbat ca acela, care pentru inima cea mare, înţelepciunea militărească, ştiinţa lucrurilor de război şi faptele cele norocoase asupra turcilor, polonilor şi tătarilor, în veci trebuie să se pomenească», scrie Comerus.

Dlugosz, cuprins de admiraţie :

«Ce bărbat minunat carele nu e mai puţin decît au fost vitejii cei de mult, de care ne mirăm şi carele pe vremea noastră aşa de tare au înfrînt pe turci, cît se poate zice a fi cel dintîi din toţi prinţii cît sînt pe lume. După cît judec eu, prea vrednic este ca lui să se încredinţeze oblăduirea lumei toate şi mai vîrtos povăţuirea oştilor creştineşti asupra turcilor, lui să i se încredinţeze de toţi creştinii, pînă cînd oblăduitorii lor îşi petrec viaţa în leneviri şi dezmierdări sau în războaiele dintre dînşii».

Caramzin în «Istoria Rusiei» : «bărbat în primejdie, mare la suflet în nenorociri şi modest în norocire, pe care o credea orînduită de la Dumnezeu, ocrotitorul virtutei el a fost mirarea stăpînitorilor şi noroadelor, cu mici mijloace făptuind mărime»...

Şi cronicarul polon contemporan lui, Matei Miecowski, îşi încheie astfel lucrarea referitoare la faptele de arme ;

«...natura îl făcuse norocos, viclean şi victorios. El alungase din Moldova pe regele unguresc Matiaş, bătut în oraşul Baia, cu trei rane în spate. Tot el — faptă prea minunată — cu o mînă de oameni înfrînge şi cu ruşine goni din Moldova pe sultanul Mahomed cu 120 000 ostaşi... Tot el, cu arma în mînă alungase pînă peste hotarele Moldovei pe Ion Albert. Tot el, adeseori strivi şi cu noroc respinse pe tătarii Trans-Volgiani şi pe cei din Crîm. O, bărbat triumfal şi victorios, care biruişi pe toţi regii învecinaţi !... O, om fericit care te bucurăşi de toate darurile cîte natura le dă altora numai prin părţi...

Tu singur avuseşi hărăzite pe toate de o dată... Nu degeaba caută a fi numărat printre eroii secolului nostru».

Papa Sixt al IV-lea, marele făgăduitor de cruciade, îi scrie :

«Faptele tale... au făcut atît de vestit numele tău, că el se află pe buzele tuturora...»

Singur, în sălile de piatră sumbre ale Sucevii. Şi-atunci la iarmarocul Paştilor, norodul. Viu, fremătător, plin de duh şi bucurie, de nădejdi şi de tărie. Clopotele. Toate clopotele Sucevii. Peste clopote, deasupra dangătelor, ramătul norodului.

— Întru mulţi ani să trăieşti, măria-ta !

Prapure, corul de başi şi tenori, fum de tămîie, reculegere şi-afară, în faţa mitropoliei, curtenii şi vitejii, cai înalţi, cuşme buhoase, mustăţile îmbîrligate ale căpitanului Ursachi, ale starostelui Căliman, ale tuturor căpitanilor şi Nicoriţă şi Nicoară şi Cireş Clonţ Negru şi umbrele celor duşi, hatmanul Şendrea şi alte zeci de bărbaţi ai pămînturilor blagoslovite, panţîrii şi seimenii şi hînsarii şi tighecenii, orheenii, sorocenii, dolame albe, dolame roşii, coantăşe de urşinic, chivăre, pavăze, suliţe, dincolo de oşti moldovencele cele învolte şi subţiri, şi mlădii, cerul de primăvară, gustul livezilor în floare şi aburii străvezii ai ţării, peste obcine pînă-n Nistru, pînă-n Ceremuş, pînă la Marea cea Mare...

Atunci înţelege cu acuitatea evidenţei urmările victoriei pe plan intern. Aici şi numai aici sînt forţele capabile să sprijine domnia. Numai mîinile astea bătătorite de coarnele plugului, de paloş şi de ghioagă, pot ţine sus, neîntinat şi nehăinit, steagul cel mare al oştirii şi al voievodului ei. Degeaba îşi mestecă în bărbi mînia marii latifundiari... Mitul suveranităţii lor absolute în meseria armelor a fost stropşit la Podul Înalt de opincile pedestrimilor ţărăneşti. Dincolo de colaborarea pe cîmpul de luptă se deschide posibilitatea colaborării domn-ţărănime, pe planuri mai largi.

Dacă răsfoim acel «Liber Secundus» al cinstitului cavaler Valentino Gonzaga şi extragem din el cîteva date de ordin militar, atunci cădem de acord cu Dlugosz, că Ştefan a scris la Podul Înalt una dintre cele mai glorioase

pagini ale istoriei militare, fără rivali şi termeni de comparaţie pe continent.

La 1476, Carol Temerarul are la Morat 18 000 de oameni ; iar la 1587, Henric IV, înţeleptul rege al Franţei, se bate la Courtrai cu 6 500 de soldaţi. Patru sute de ani mai tîrziu, cîmpul de luptă de la Austerlitz aliniază 150 000 de oameni. Ştefan concepe şi execută bătălia cu limpezimea şi claritatea geniului.

Seadedin, cronicar turc, mărturiseşte :

«A fost un grozav măcel şi puţin a lipsit să nu fie cu toţii tăiaţi în bucăţi şi numai cu mare greutate Soliman Paşa şi-a scăpat viaţa prin fugă...»

Iar Nesri :

...«a făcut acolo mulţi martiri şi foarte mulţi au rămas prizonieri...»

Văduva înţeleptului sultan Murad II, tatăl Cuceritorului, văduva lui Murad II, învingătorul de la Varna, îşi încheie cugetările :

...«Niciodată armatele turceşti n-au suferit un dezastru atît de mare».

...Slava armelor Moldovei se roteşte, vultur cu aripi de aur şi sînge, în înaltul veacurilor, iar rîndurile cronicarilor nu sînt decît biete mărturii ale acelor vremuri bărbăteşti, în faţa cărora ne plecăm frunţile cu smerenie.

BOCET PENTRU VALEA ALBĂ

Am scrijilat un trunchi de paltin la Valea Albă, într-o noapte cu lună. Paltinul a gemut. I-a curs sînge de sub ţiţa stîngă. Era viu şi-l chema Ivan Ciocîrlie, căpitanul de viteji. Am sărutat paltinul sub ţiţa stîngă. Mi s-au umplut buzele de seve cu gust de mugure şi brînduşe. A trecut un fir de vînt prin pletele paltinului. Deasupra erau poieni înflorite cu stele şi băciţa luna bocea, despletită :

«Te lasă, te lasă,
Salcie pletoasă,
Să te-apuc cu mîna,
Să-mpletesc cununa,
S-o port totdeauna.

Te lasă, te lasă,
Salcie pletoasă,
Să te bată vîntu,
Să săruţi pămîntu,
Să-mi umbreşti mormîntu...»

Norod de umbre limpezi la cruce de noapte, buciume şi porunci. Paltinii şi gorunii şi sîngerii codrului, umăr la umăr, plecaţi pe deasupra pavezelor, crunţi de sînge, crunţi de gînduri, dincolo de ei Moldova şi-n lama săbiilor carnea urdiei, Mahomed cu buzduganul sultanilor, cel cu şase aripi, asalt după asalt, asalt istovitor şi iarăşi asalt şi mereu asalt, 150 000 de fii ai profetului adunaţi de la Eufrat pînă în pustiurile Arabiei, cu hangerele în dinţi, leiţi în zale, crînceni şi dornici de răzbunare : iar ei, paltinii, gorunii şi sîngerii, 10 000 de curteni şi viteji ; oastea mare, opinca, răzăşimea fiind slobodă să strîngă roada cîmpului, s-o ascundă şi să-şi mîntuie vatra ; 15 iatagane împotriva unei singure săbii ; osteniţi de moarte, istoviţi, paltinii şi sîngerii şi gorunii trunchioşi scăldaţi în sînge, pînă la gleznă, pînă la brîu.

«Valea Albă-n jurul tău
Curge sîngele pîrău,
Acolo-i şi bade-al meu,
Ţine-mi-l-ar Dumnezeu.
Tu, hatmane, vezi cu ochii
Cum cad feciorii ca snopii,
Cad ca snopii cei de grîu,
Numai sînge pînă-n brîu...»

Aici, în margine de crîng sub limpedea lumină smigurată din stele, sub boarea de argint căzută din lună, în prelunga înfiorare a crugului de noapte, paltinul cel subţire şi mlădiu, Petre Mărgelat viteazul, răsturnat pe-o coastă, sfîşiat de suliţe şi doar nu se-mplinise anul de cînd :

«...ne trămise pe noi, şase lipcani,
Călări pe şase jugani,
cu coame cănite,
Cu frîie zugrăvite,

Cu unghiile costorite,
Cu coadele-mpletite,
Şi cu toţii să pornim
şi la curţile dumneavoastră
să venim...»

Petre Mărgelat viteazul, în fapt de toamnă, sub lumina ruginie a podgoriilor din Nicoreşti, cu nuci bătrîni, la pălimarul şoltuzului Buză-de-iepure, unde-nflorea Mărgărita...

«Atunci ne lăsarăm mai jos
p-un deal frumos
şi alergarăm
de vînarăm
munţii
cu brazii
şi cu fagii,
cerul
cu stelele,
cîmpul
cu florile,
dealul
cu podgoriile,
vîlcelele
cu viorelele
şi satele
cu fetele...»

Sub limpedea lumină smigurată din stele, cu trupul străpuns de suliţe, singur sub nesfîrşirea nopţii, intrînd în humă clipă de clipă, împînzit de boarea argintie căzută din lună, rece, pe fruntea lui rece, năpădită de ierburi şi veşnicie, Petre Mărgelat viteazul :

«Nouă să ne-aduceţi cai de argint
să descălecăm aici pe pămînt
sau să întindeţi covoare
să descălecăm în pridvoare
la cai să daţi fîn, ghizdei verde,
cosit în noaptea Sfîntului Gheorghe
cu roua neluată

cu floarea nescuturată
strîns în sărbători
de două fete surori...»

Pagini de letopiseţi, grele, sub foşnitorul rămuriş de la Valea Albă, nume de viteaz lîngă nume de viteaz, ca-ntr-o pisanie a neamului şi vîntul şi miezul de noapte cu dangăt de clopote, ecou din ecou de la un veac la alt veac, şi tîngă de buciume şi corn de bour şi strigăte de luptă peste gura cărora s-a revărsat humusul şi din ochii cărora au crescut florile suave ale poienilor, Toma Stolnicul, Sima Hrană, Duma Uşarul, Şteful Comis, păzitori ai trupului măriei sale, care şi-au lăsat caii deoparte, să n-aibă cumva spaima de moarte gîndul să-i urce-n şa, să lase cîmpul de bătaie ; să n-aibă durerea cărnii sfîrtecate unde se-ncuiba :

«...Şi pe Roşu cînd vedea
ochii i se-ntuneca,
cu jăratec îl hrănea,
cu apă îl adăpa,
cu vinişor îl spăla...»

Sub foşnitorul rămuriş de la Valea Albă, pagini de letopiseţi grele cît veşniciile : Petre Iachimovici, Roman Cuţuleanul, Stanciul neamişul, Cîrstea Braevici-Sîrbul, Petre Iezerarul, Jurj Tudor...

«...D-alelei, murguţule,
d-alelei, drăguţule,
sapă-mi groapa din picior
şi-mi aşterne fînişor
iar la cap şi la picioare
pune-mi, pune-mi cîte-o floare,
la cap floare
de bujor,
să mi-o ia mîndra cu dor,
la picioare
busuioc,
să mă plîngă mai cu foc...»

Norod de umbre limpezi la cruce de noapte, buciume şi porunci. Sub limpede lumină smigurată din stele, trupurile străpunse de fier, din ce în ce mai adînc în huma fremătă-

toare a Moldovei, împînzite de boarea argintie căzută din lună, rece. Gînduri aninate speriat de-o pleoapă încă vie, de-un geamăt încă fierbinte de-o amintire, abia ca un fum :

«...Bine gîndul nu sfîrşea
Sufleţelul că-şi dădea,
Codrul se cutremura,
ulmi şi brazi
se clătina,
fagi şi paltini
se pleca
fruntea
dă i-o răcorea,
mîna
de i-o săruta
şi cu freamăt de-l plîngea...»

Am scrijilat un trunchi de paltin la Valea Albă, într-o noapte cu lună. Paltinul a gemut. I-a curs sînge de sub ţîţa stîngă... Se rotesc veacurile în aburi străvezii, sufletele vitejilor, tremurătoare, pe geana zării, în freamătul codrului, primăverile au gust de mugure şi brînduşe, chemările cucilor, zborul vulturilor, tînga căprioarei, se rotesc veacurile în aburi străvezii şi din huma groasă a Războienilor la cruce de noapte, cînd trec destinele severelor din zodia Balanţei în a Scorpionului, cînd se găteşte clorofila pentru sabatul luminii şi-al soarelui din Săgetător, cînd Andromeda îşi ridică stelele licăritoare deasupra orizontului, vestindu-l pe Perseu, atunci un geamăt prelins din ierburi, din paltini, goruni şi sîngeri, geamătul cărnii şi al clorofilei, sîngele trecînd în seve şi din seve în bocet, bocet pentru Valea Albă, bocet pentru vitejii Moldovei căzuţi în glie din rotirea înaltă a veacurilor, pînă la sfîrşitul lor şi-al lumii, dincolo de traiectoria rachetelor peste spaţiile cosmice, dincolo de tot ce este exterior fiinţei neamului meu, fiinţei lui celei mai profunde, aceea care s-a zămislit odată în graiul mamelor şi al cîntecelor de leagăn, cu doinele şi oraţiile de nuntă, cu dragostele-mplinite şi bocetele.

Am scrijilat un trunchi de paltin la Valea Albă, într-o noapte cu lună. Paltinul a gemut. I-a curs sînge de sub ţîţa stîngă...

CODRII COSMINULUI

I

Trecuseră în zbor aproape 22 de ani de la Podul Inalt şi 40 de ani încheiaţi de la urcarea în scaunul Moldovei. Greutăţile domniei, războaiele necurmate cu turcii şi tătarii îi omătuiseră pletele castanii. Îngropase două soţii, a doua din viţă împărătească, Maria de Mangop, din neamul dinaştilor de Tedoro şi-n toamna vieţii se bucura de-o dragoste tîrzie şi adîncă, Maria Voichiţa munteanca.

Îşi plînsese vitejii căzuţi la Valea Albă, bătuse munţii s-o-ntîlnească pe Vrîncioaia, pe Daniil Sihastru şi inima fierbinte a Moldovei bătînd în pieptul norodului ei.

Murise Mahomed II Cuceritorul, gustînd şi-n Moldova amărăciunea dezastrului, fără să vadă închinîndu-i-se steagul cetăţii de scaun. Baiazid II venind cu foc asupra Chiliei, cu ajutor de la Vladul vodă Călugărul «...şi miercuri în patrusprezece zile, au luat cetatea Chilia, în zilele lui Ivaşco şi Maxim pîrcălab, iar în august, bătînd-o de pe uscat şi de pe mare, a luat şi Cetatea Albă, dezlipindu-le de la sînul Moldovei, rămînînd ţara deschisă turcului. El a trebuit să-şi plece coama sură, să se închine necredincioşilor, ca să aibă Moldova linişte, s-o scape de pîrjolul năvrapilor. Silit la această închinare de ticăloasa răzmeriţă şi trădare a boierimii veşnic nemulţumită, neîngenuncheată de sabia lui cea cutezătoare, lacomă după noua piaţă care era Istanbulul ; n-a avut parte nici de linişte, nici n-a scăpat de pîrjol plaiurile cele dezmierdate... În acest răstimp, în lupta cu Hroiot, căzîndu-i calul s-a-ntîmplat păţania cu aprodul Purice, de la care-a purces neamul Movileştilor.

De atunci multe fecioare ca florile au fost tîrîte cu arcanele la saraiurile crîmlenilor, numărînd lacrimile şi stelele din Calea Robilor. Mulţi ani a sîngerat inima lui de criţă, nemaigăsind în ţara stropşită de atîtea urgii, mulţimile de oşteni care să pună grumazul turcului pe butuc. Şi ce folos că s-a-ncuscrit cu marele cneaz al Moscovei, Ivan Vasilievici al IV-lea, dîndu-şi-o pe Oleana, fiică scumpă sufletului său, după feciorul acestuia şi ce folos că papa de la Rîm îl firitiseşte şi-l laudă la toţi craii europeneşti, dacă nimeni nu mişcă un deget să-l ajute, atunci

cînd la Dunăre se-nvolbură norii grei din care plouă sînge ?!

Măreață durere și tragică singurătate între zidurile Sucevii, înnegrite de fumul incendiilor, mușcate de colții ghiulelelor.

...Marele căpitan de oști se dedică treburilor domniei. Războaiele antiotomane i-au pregătit mijloace de guvernare excelente. Cheamă la cîrma țării dregători din mica boierime, lărgind astfel sfera de acțiune a domniei. Sabia, slujba credincioasă, consolidează ierarhia provincială a reprezentanților teritoriali ai puterii de stat, pe cei care alcătuiesc suma factorilor militari ai țării.

În 1497 la Hîrlău, cu mult fast, instituie viteji dintre răzășii distinși în lupte și cu mai puțin fast, dar eficace, elimină din sfatul domnesc marii proprietari fără dregătorii publice.

Orășenimea bogată, isteață, cutezătoare, întreprinzătoare și cu relații întinse peste hotare, îl învață principiile de administrație și metodele tehnice de a le rezolva în practică. Statul rudimentar se armează cu un aparat corespunzător. Puterea lui, și e pe deplin conștient de asta, are o bază socială largă, cointeresată să i-o apere, și susțină. Iată că s-a găsit craiul Ion Albert, ros de vană trufie, să zădărască omul care privea din Suceava, însăși istoria. Omul care jumătate de veac o făcuse cu preț greu, de sînge, scriindu-i fiecare capitol cu vîrful paloșului.

Grijuliu cu neamurile sale, Ion Albert ar fi vrut să-și căpătuiască frățiorul mai mititel și, zvîrlindu-l din scaun pe Ștefan cel Mare al Moldovei, să-l urce în locu-i pe un Sigismund... Ar fi poftit să vadă în răsăritul Europei strălucind steaua Iagellonilor ; Vladislav rege al Ungariei, în scaunul lui Matei Corvin, el, al Poloniei, și Sigismund, singurul fără coroană, melancolic și plin de angoase, în scaunul Moldovei. Trei frați, un imperiu, o singură sabie, o singură voință. Ion Albert Iagellon nu știa că Ștefan cunoaște înțelepciunile orientului și că în multe din nopțile de veghe în tabere sau după lupte, cînd întunericul se umplea de vaierele răniților, stătea la sfat cu Aldebaran, steaua veșniciei. Iar dac-ar fi știut că Aldebaran îi mîngîia fruntea cu raza ei de aur și-ar fi mușcat pumnii, s-ar fi-nchis în castelele lui, chemînd vracii să-i alunge ispitele.

2

Iscoadele și serviciul lui diplomatic, lună de lună, îi aduc știri care alcătuiesc dosarul «Ion Albert Iagellon» rege al Poloniei. Lună de lună planurile regelui aflate de la mari șleahtici, prieteni, de la militari care-l admiră, completate cu știrile serviciului său de siguranță, se deslușesc limpede și fără echivoc. Ion Albert plănuiește ofensiva în Moldova, cu toate forțele asupra obiectivului politic : Suceava.

În amurg a luat obiceiul să iasă la ziduri. Îi place să asculte foșnetele luminii zodiacale, căzînd pe dalele donjoanelor. Pe crenelele cioplite de ghiulele. Ion Albert poftește Suceava. Are s-o aibă așa cum i-o gătește el... Carele cu merindea venită de pe moșiile domnești trec podul mobil, în fiecare toamnă. Pivnițele încăpătoare, durate în blocuri de stîncă, adăpostesc făina, turtele de mei, poamele uscate, pastrama și butiile de vin, menite să hrănească garnizoana și curtea vreme de doi ani.

Noaptea, în cămara de taină, își ascultă iscoadele și gîndurile.

Ion Albert scontează o răscoală a boierilor și poporului. Ștefan ironizează informațiile regelui, dar mai ales credulitatea lui. Unele dintre informații sînt furnizate curții polone de oamenii lui Ștefan. Află cu doi ani înainte planul Iagellonului, de a se apăra împotriva unei eventuale intervenții a cuscrului, Ivan III și a celor mai proaspeți aliați, tătarii Crîmului, printr-un grup secundar de forțe, format din contingentele lituaniene. În 1494, Ion Albert trîmbițează o presupusă cruciadă împotriva turcilor, cu scopul de a elibera Chilia și Cetatea Albă, operațiune care implică trecerea trupelor regale prin Moldova. Manevra neiscusită îi produce dezgust. Așteaptă la Suceava ca aliatul prefăcut și neloial să-și materializeze intențiile. Repede la căpitanii și la ținuturile de margine ordine în vederea pregătirii de război. Cetățile, îndeosebi cele din nord, începînd cu Hotinul, își repară zidurile, se înnoiește pulberea pentru tunuri, se reîmprospătează rezervele de hrană, se curăță fîntînile interioare.

La deliberările cu oștenii lui vechi, îmbătrîniți în slujba călare, vîntuiți de toate furtunile care-au trecut peste Moldova, hotărăște să se facă golul și pustiul înaintea oștilor crăiești, trupe de viteji să-l hărțuiască pe

crai pînă i-or scoate sufletul, apoi să-l atace cu oastea mare la locuri potrivite și din vreme pregătite.

Signorul Valentino Gonzaga, soțul preafrumoasei pania Maia Krzezowska Gonzaga, își scrîntise de multe ori limba încercînd în lungul anilor să pronunțe pîrîitoarele nume ale șleahticilor și aproape uitase lecția de la Baia. Profesor de scrimă al regelui, consilier pentru artilerie, rămăsese un bărbat frumos împotriva anilor, învățase să danseze polca și cugeta admirabil asupra beneficiilor aduse de o soție voluptoasă, stăpîna unui latifundiu imens, asupra artei italiene și a potîrnichilor gătite cu sosuri picante.

Consilier intim al regelui și strateg al campaniei împotriva lui Ștefan, nutrea să plătească acestuia loviturile de ghioagă primite cu totul în afara uzanțelor, la Baia. De fapt nutrea o curiozitate secretă, aproape morbidă... Care a fost la Baia și mai tîrziu factorul victoriilor acestui domnitor rece, calculat, în afara oricărei sfere de influență ? Și altceva, mai concret. Rudele soției sale răposaseră în unul din necurmatele războaie ale voievodului, lăsînd o dotă respectabilă prin împrejurimile Romanului : mori, livezi, conace și, se spune, mult aur îngropat în temelia unuia dintre conace. Voievodul, pentru o pricină oarecare, acuză de spionaj și trădare, se-nstăpînise în acea avere, lucru care-l deranja în mod deosebit.

De aceea depune un efort stăruitor să-i convingă pe marii latifundiari de necesitatea campaniei și pe căpitanii înfumurați de obligația organizării celor 80 000 de oșteni pe care-i aveau regele și șleahta.

Notele din «Liber Secundus» sînt edificatoare. Aici găsim aprecieri asupra teatrului de război, care după părerea domniei sale va-nsemna sudul Galiției, estul Bucovinei și nordul Moldovei, pînă la depresiunea Pașcani-Iași. Apreciază just prezența obcinelor largi, coborîte din Carpați spre Nistru, Prut și Siret, acoperite cu păduri seculare, ca pe niște locuri primejdioase, părere pe care i-o comunică regelui în timpul unei serbări galante, la un castel de vînătoare lîngă Nowy Sacz, în Polonia Mică.

Negustorii și oștenii consultați, comandantul cetății Trembowla, i-au raportat că aici sînt localități puține, comunicații neîngrijite, lipsă de provizii. Mai rău este că toate căile de comunicație duc la locuri obligate de trecere peste marile rîuri, lucru care-l face să-i ceară regelui o

și mai intesă propagandă în jurul așa-zisei cruciade, spre a feri armata de orice surpriză.

Însemnă toate trecerile de peste Nistru, vaduri accesibile cavaleriei și convoaielor. Halici, Nizniow, Mihalcze, Usce și Hotin. Pe cele de la Prut : Zeleneu și Cernăuți. Iată-l obosindu-se, cu veritabilă pasiune renascentistă, la desenarea drumurilor : de la Lemberg în Galiția, de aici în Moldova și Rusia Roșie. Galiția, Podolia, Ucraina, de la Lemberg prin Rozezani, Phodajce, Buczacz spre Husiatyn ; alta din Galiția spre Pocuția ; Lemberg, Halici, Kolomeea spre Sniatyn, castelele, pani și panie amatoare de călărie și conversație, vînătoare cu șoimi și ogari, poate un zimbru sau un urs brun, cerbi, parcuri sălbatice, cîntecele lăutarilor, toată această viață între catolicism și rusticul primitiv, în peisajul mereu nou pentru el al codrilor străvechi, căruia dacă îi adaugă pitorescul cuirasierilor, coloritul viu al șleahticilor, pedestrimile rurale și mai ales artileria, organizată de el... ei bine, atunci, *per Bacco signor mio*, viața merită să fie trăită, mai ales cînd acel urs carpatin va fi legat la carul de triumf al regelui.

Aplecarea lui spre aceste foarte tîrzii treburi ostășești merge pînă acolo, încît, pe baza unui noian de informații, desenează pentru regele său, al cărui aer majestos și a cărui fanfaronadă îi plac, desenează și comunicațiile care duc din Pocuția în Moldova, ornîndu-le cu cavaleri în plină șarjă, avînd zugrăvite pe scuturi armele regelui, plezanterie care l-a-ncîntat pe Ion Albert Iagellon pînă-ntr-atît, încît i-a dăruit pe Hector, cel mai bătrîn ogar de vînătoare, de mult surd și de mult nefolositor.

Deci : Sniatyn la vadul Prutului de lîngă Zeleneu, de aici prin Bobești la Storojineț. Acolo unde șleahul se unea cu cel care venea din Pocuția de vest, spre Romanul care-i încinsese imaginația, a desenat un cort, semnul taberei și reorganizării coloanelor în vederea probabilității luptelor.

A doua comunicație care i-a luat o noapte pentru organizarea materialului informatic pleca din Sniatyn, Lipinți, Lujen, Lențești, la vadul Prutului de lîngă Cernăuți, Cuciurmare, Codrul Cosminului — aici signor Valentino Gonzaga a trecut ușor fără să deseneze cai și cavaleri cuirasați — Mihuceni, Dimca, pe lîngă Hliboca, la vadul

Stîrcea unde se unea cu şleahul de la Storojineţ şi unde, desigur, a desenat alt cort înconjurat de carele armatei.

Cu foarte multă dezinvoltură, fiindu-i în afara preocupărilor prin incomoditate, a trasat drumul de pădure de la Cernăuţi, prin Codrii Cosminului, către înălţimile Dumbrava, la nord de Mihuceni şi în fine, a patra comunicaţie, tot de la Cernăuţi, prin nord-estul Codrilor Cosminului la Godineşti, Prevorochia şi Oprişeni, la vadul Siretului de lîngă Stîrcea.

Cu tente roşii şi chinovar şi tot pe hîrtie de Genova cu filigrama ancorei, numerotată cu cifrele XII, a desenat capul de operă al acestei pregătiri ostăşeşti, nu prea obişnuită în epocă şi anume :

Trecerea din valea Siretului în valea Sucevii, pe şleahul scurt, dar prost prin Horaiţa, unde a înfăţişat un car cu roatele rupte şi cel obişnuit al chervanagiilor de-a lungul Siretului, la Suceava, prin Şerbăneşti, Adîncata şi Burdujeni.

Aici, fantezia lui sudică a închipuit o Suceavă plecată sub drapelul Iagellonilor.

Ar fi să nu rostim adevărul, dacă n-am adăuga că a-nsemnat cetăţile Hotin, Teţina, şi Neamţ, repartizîndu-le trupe de asediu şi că nu a desenat un cavaler înzăuat, purtînd propriile-i semne heraldice, un şoim pe un cîmp azur călcînd în picioarele calului un bărbat cu o căciulă buhoasă pe cap.

Îi scăpase un lucru bravului gentilom, neînsemnat în «Liber Secundus», anexa XII şi anume : cetăţile desenate cu multă osîrdie erau ridicate în piatră şi veacuri. Garnizoanele stătuseră neînduplecate atunci cînd Mahomed Cuceritorul le bătuse cu foc. Stăpîniseră de la crenele vremea şi aveau mitul invincibilităţii. Pîrcălabii erau oşteni cu nume vestite, credincioşi domnului, pînă la actul suprem : jertfa. În jocul oştilor, ele puteau constitui puncte de sprijin pentru Ştefan, adăpost în eventualitatea unei înfrîngeri şi prilejul unor acţiuni viitoare.

Regele Ion Albert Iagellon a meditat o săptămînă pe marginea acestor documente neobişnuite. De altfel, concentrarea trupelor începută în 1495 merge greu şi regele are timp suficient să-şi organizeze ideile.

3

15 mai 1497 la Lemberg. Jupîn Adam Nistor priveşte trecerea cuirasierilor regali prin faţa hanului «Arbaleta fermecată», loc de intîlnire al vînătorilor liberi din ţinut. Lembergul geme de soldăţime. De la începutul lui martie se adună pîlcuri, pîlcuri, pedestrimi şi călăreţi din şleahtă, care-au ocupat toate hanurile, sînt gîlcevitori, puşi pe bătaie şi băutură, lăudăroşi şi bine dispuşi atunci cînd au bani, de-o indispoziţie cumplită cînd n-au. Lembergul, tîrgul cel mare de desfacere al produselor Moldovei, cu femei frumoase şi mulţi prieteni ai domnului Moldovei. Jupîn Adam Nistor se strecoară în apropierea locului unde oştirea şi mulţimile îl primesc pe rege. Ion Albert Iagellon se arată la amiază, în cuirasă de aur, coif cu panaş din pene de struţ, călărind un armăsar negru, gătit cu valtrap din fir bătut cu mărgăritare. Se trîmbiţează cruciada împotriva «Bizurmanilor». Marii şleahtici tropăie cu armăsarii lor uriaşi, vîrîţi în zale, cu lăncile la picior. E o revărsare zgomotoasă de platoşe, cuirase, coifuri, panaşe multicolore, lănci şi flamuri cu semne heraldice, scuturi şi totul de la capăt, într-un freamăt al trufiei militare şi al egocentrismului dilatat în proporţie geometrică cu întinderea fiefului.

Jupîn Adam Nistor, neguţător din Suceava, om dincolo de o jumătate de veac, e urmat de căpitanul Toderiţă şi hotnogul Cremene, viteji tineri, care-nseamnă în gînd ce oşti văd, aici jucînd rolul de chervanagii. În seara de 15 mai, pan Serafim de Borislaw spune la masa cuirasierilor din gardă, la hanul «Arbaleta fermecată», că regele îl aşteaptă pe Alexandru de Lituania cu trupele de cavaleri lituanieni, că vor mai veni călăreţii mazovieni cu Iohannes Tiepen, ba chiar proaspeţii aliaţi, cavalerii teutoni de la Marienburg şi Königsberg, care, ha, ha, ha, cred, cu capetele lor de fier, că vor merge *în adevăr* împotriva bizurmanilor.

La miezul nopţii însuşi hangiul de la «Arbaleta fermecată» îl călăuzeşte pe căpitanul Toderiţă la poarta unde face de gardă cumnatul său, pan Iaworowsky, un şleahtic sărăcit, deşirat şi liber cugetător. Căpitanul Toderiţă duce o scrisoare cusută în tureatca cizmei. Nu stăruim asupra

drumului făcut de căpitan, plin de aventuri și neprevăzut. La sfîrșitul săptămînii se află la vechiul han din șleahul Burdujenilor, ținut odinioară de mătușa Aspasia a hotnogului Teodor Mileanca, mort la Războieni. Mesajul pe care-l poartă-n tureatcă îl sfătuie pe voievod să-și vadă de treburi, «că Iagellon n-are să-și vază oștile strînse nici pînă de azi într-o lună, că-i cunosc măria-ta pe șleahtici, sînt răi, cîrtitori și nu-l ascultă pe riga, necunoscînd pe nimeni mai mare decît trufia lor».

...La 16 iunie concentrarea proiectată nu se făcuse, agitîndu-l pe signor Valentino Gonzaga, încrezător în steaua lui și-n subtilitatea planurilor de război. Regele nerăbdător să-și adjudece victoria, chiar numai cu trupele regale, își face revista de efectiv, lucru care determină plecarea hotnogului Cremene cu al doilea mesaj, prin care acel chibzuit Adam Nistor îi comunică voievodului știrea pornirii regelui, ca și mențiunea că se va mișca mai mult decît încet. Că el, Adam Nistor, va rămîne la Lemberg, dar că-l va trimite cu oastea regală pe fiul său, Moise Nistor, cu cei știuți, astfel că măria sa să afle din trei în trei zile unde-a ajuns riga.

Așa se știe de sosirea cavalerilor teutoni la Lemberg, în 13 iulie și a mazovienilor la Lublin, în 28 august ca și despre lituanienii rămași la Bratzlau, ca să asigure flancul stîng al armatei, împotriva cuscrului moscovitean al voievodului și a tătarilor crîmleni.

Signorul Valentino Gonzaga notează osîrdia cu care regele se joacă de-a cruciada. Își tîrăște trupele spre Podolia pe comunicația Lemberg — Prezezeny — Buczagz, în loc să se grăbească prin Kolomeea, direct spre inima Moldovei. Tăunii, căldurile și muștele irită cai și călăreți. Cînd oștirea regală ajunge la Buczagz, la cetate, jupîn Moise Nistor îl repede pe oșteanul numit de ai săi Uituc, cu două vorbe : craiul Buczagz. Uituc, care numai uituc nu era, ține lunca rîului Styrpa pînă-n Nistru, trece fluviul noaptea, înot, și duce mesajul la Hotin. Pîrcălabul de Hotin, conform ordinului primit, trage la cetate merinde proaspătă, otava abia cosită și repede olăcari în ținut, la vătafi, pentru scularea oștilor. Aceste oști sculate pe cete și cumetrii, iau calea Romanului, locul de concentrare al armatei.

Moldova cunoaște activitatea gospodărească și militară a înțeleptului și deocamdată credinciosului Luca Arbore, fiul lui Arbore cel bătrîn, pîrcălabul de Neamț. Pîlcuri de cavalerie ridicate din ținutul Hotinului mărșăluiesc la vadurile Nistrului cu ordinul să-l hărțuiască pe rege ziua și noaptea, să-l întîrzie pînă la strînsul bucatelor și mai ales să-l informeze pe domn asupra mișcărilor de trupe. Olăcarii repeziți spre toate punctele aduc vești bune.

— Măria-sa Radul al Țării Românești, cum se strîng bucatele, silește spre Suceava 1 000 de sulițe.

— Sultanul a dat poruncă akingiilor din Dobrogea să treacă Dunărea, să se pună sub porunca voievodului Ștefan și să lupte vitejește.

— Moscovitenii și tătarii se-nvolburează asupra Podoliei.

— Cu toată opoziția regelui Vladislav, fratele invadatorului, sub presiunea nobilimii maghiare indispusă de puterea celor doi suverani, grăbește spre Suceava generalul Bartholomei Dragfi cu 12 000 de secui. Olăcarii n-au de unde să știe că regele i-a dat generalului ordinul să nu intervină în luptă, cel mult să medieze o împăcare.

Din pricini deasupra speranțelor lui Luca Arbore, toate aceste contingente nu participă la luptă. Turcii trec Dunărea numai în număr de 2 000, ceilalți rămîn în Dobrogea de frica unei curse. Moscovitenii și tătarii se lovesc cu lituanienii, care asigură flancul regelui. La Roman se strîng 40 000 de moldoveni, dintre care foarte mulți au luptat în cel puțin 15 războaie, din cele 33 ale voievodului.

Aici, la Roman, Luca Arbore își dă seama de valoarea locului de adunare, hotărît de voievod. Luptătorii din toate colțurile Moldovei fac un număr egal de zile, e aproape de Suceava și de cetatea Neamț, legătura cu Transilvania se poate face direct prin pasurile Tulgheș și Bicaz, fără a fi stînjenită de poloni, aici pot veni și tătarii destul de lesne și turcii și muntenii ; iar la o cumpănă, pe Siret în jos se poate ajunge în Țara Românească, astăzi prietenă.

Voievodul așteaptă la Suceava ca regele să-și precizeze intențiile. Deocamdată, oamenii domniei silesc moșneși-

mea la strînsul bucatelor, la îngroparea lor, iar garnizoana cetății de scaun ajută meșterilor să finiseze ultimele lucrări la fortificații.

4

Valentino Gonzaga constată cu amărăciune că înaintarea regelui e mai mult decît greoaie. E adevărat, are fast, s-au făcut și vînători de prepelițe cu șoimii, dar abia la 17 august regele trece Nistrul la Mihălceni, în dreptul localității Uscietzco. Aici, aflîndu-se prin iscoade că Ștefan nu-l întîmpină cu lauri, Ion Albert întîrzie să aștepte restul oștirii. Se mai întîmplă un lucru demn de onoarea unui rege. În suita regală se află de la începutul marșului logofătul Tăutu și vistiernicul Isac, amîndoi solii lui Ștefan care așteaptă «cruciada», primiți în fiecare dimineață printre martorii care asistă la ceremonia deșteptării monarhului, consultanți militari ai comedioarei jucată de «Olbricht crai», cu destul umor ca știind din vreme despre ce anume este vorba în fond, să încerce totuși a atrage atenția suveranului asupra Chiliei și Cetății Albe, ca elemente cheie ale strategiei creștinătății răsăritene, împotriva expansiunii otomane. Logofătul Tăutu aflase încă de la Lemberg despre intervenția episcopilor, care-l rugaseră pe Ion Albert să nu întoarcă mînia lui Dumnezeu împotriva lui, atacîndu-l pe «Atletul lui Hristos». Logofătul Tăutu reține răspunsul regelui tradus în cea mai neaoșă limbă moldovenească.

...«voao va iaste lucru biserica să păziți, iar nu de războaie să grijiți, că gîndul mieu voi nu-l știți, numai eu singur. Că de așì pricepe că haina dipre mine știe gîndul mieu, în foc aș băga-o».

Mai reține bucuria mieroasă cu care Ion Albert primește darurile trimise de Ștefan, doar, doar îi va trezi conștiința și luciditatea. De aceea nu se miră cînd la sfîrșitul lui August comedioara ia sfîrșit, garda năvălește în cortul lor spre miezul nopții, sînt cetluiți în lanțuri și duși la Liov într-o căruță ostășească, așternută cu fîn. Logofătul Tăutu are prilejul să mediteze asupra purtărilor comparate ale sultanilor și regilor creștini și prieteni.

După acest episod glumeț, regele își adună consiliul de război. Ca la orice consiliu de război, unde fiecare general devine intransigent în apărarea soluției propusă de el, părerile se împart irevocabil, alimentînd disensiunile existente.

Signor Valentino Gonzaga are ocazia să vadă lipsurile planului de război. Ioan Timka și alți militari susțin să se cucerească Hotinul, pentru a avea spatele asigurat și drumul spre Podolia, liber. Regele și nobilii refuză. Disputa folosește vorbe mari și de multe ori, dure. Trebuie cucerită Suceava, spre a avea o bază de acțiune în inima Moldovei. Desigur, ca să fie în ton cu ceea ce-și aduce aminte din lecturi, consiliul se ține noaptea, în cortul regelui, la lumina lumînărilor. Cuirasele, zalele, coifurile ținute sub braț, zăngănitul spadelor și-al pintenilor este tocmai ceea ce subliniază eroicul. Regele rămîne încîntat de mareșalii lui, de nobili, de el însuși.

La 20 august se intră în Sniatyn ; iar a doua zi în Coțmani, unde se ridică tabăra în vederea concentrării tuturor forțelor.

La 27 august, vară spre scapăt, holdele strînse, satele băjenite, se simte mirosul fînețelor pîrjolite de oamenii domniei. Ștefan părăsește Suceava, încredințînd-o garnizoanei. I se aduc la picioare șase lăncieri, prinși într-o ambuscadă la Zeleneu, acolo unde Ion Albert trece Prutul. Lucrurile sînt limpezi. Povestea naivă a «cruciadei» își leapădă straiul. Intențiile craiului se precizează exact. Ordin scurt. Trei lăncieri sînt spînzurați înaintea cetății, în cuirase, așa cum au fost prinși, ceilalți trei sînt trimiși în dar sultanului.

Va să zică, pînă la urmă tot cutează Olbrihtu. Se-ndreaptă spre Suceava slăvită de-o lume. Rupe și calcă-n picioare prietenia veche a celor două noroade la fel de-ncercate. Scrijilă trupul Moldovei cel plin de răni nevindecate, al Moldovei care i-a apărat patria de năvala osmanilor, preț de douăzeci de ani... Să poftească Olbrihtu.

Ștefan a depășit de mult vîrsta îndoielilor.

Știe că oastea craiului se-ntinde, omidă cu zeci de mii de picioare, pe șleahul de la Zeleneu, la Hlinița, Storojineț

şi că, la-nceputul lui septembrie, prin Şerbăneşti, Adîncata şi Burdujeni, va ajunge în faţa Sucevei.

Îşi îndeamnă calul la trap. În urmă, pe cerul luminos de august, se desenează viguros într-un bloc de pastă groasă cetatea şi deasupra, la donjonul central, flamura voievodală cu cap de bour.

SCURT INTERMEZZO

...— Ia apucă, domnia ta, pocalul aista. Îi făcut din corn de bour şi ferecat în oţel din săgeată crimleană, trage-ţi şoimuleanul mai aproape de loitră, uite aici, lîngă butia aista care poartă scris pe doage cu fier roşu anul 6965, adicătelea anul suirii în scaun a Măriei Sale Ştefan, fă-ţi cruce cu limba-n gură şi mulţămeşte în gînd pivnicerului Neculai Sînger, care te împărtăşeşte cu vin domnesc vestit pînă-n împărăţia Moscului, în ţara leşească, în tîrgurile afurisitului de Olbriht crai, ca şi-n ţara nemţească şi în cetatea de scaun a schismaticilor franţoji — taci, Niculino, nu te-mbonţa ; domnia ta, căpitane Toadere, nu-ţi suge mustăţile, mai bine uitaţi-vă în zarea şleahului Romanului, unde se ridică norii de colb ai curţii şi ciuliţi urechile la nişte învăţături bătrîne, trecute din tată-n fiu în neamul aista al Sîngerilor, vieri cum nu se mai află, oşteni vechi şi prăsitori de muieri bălaie, incondeiate şi focoase. Taci, Niculină, nu te-mpăroşa şi domnia ta, căpitane Nicoriţă, bea vinul aista după cum urmează : închide pleoapa şi soarbe-i buchetul cu mirosul, aşa, care va să zică Olbriht crai simte mîncărime numaidecît, dacă o venit cu atîta pohfală la Suceava, am auzit că cnezina Ludmila de la Liov mai pofteşte niscai viţă de Cotnari, amin şi aliluia cu viţa, să-şi gătească pînzătură şi scamă şi altele pentru cinstitul pan, care va să zică i-ai sorbit buchetul şi pe loc ai simţit domnia ta miresmele îmbelşugate ale Moldovei în dricul verii şi fînaţurilor aromite şi o adiere de livezi în pîrg şi gustul pămîntului încins şi căldura îmbălsămată a soarelui şi vînturile uşoare coborîte dinspre obcine ; umblă vorbă că la cetăţile pe care i le-a-nchinat Măriei Sale, răposatul Mateiaş Crai, după zorul de la Baia, Ciceiul şi Cetatea de Baltă, la tîrgurile de Sîntă Mărie se trecu butaşii aiştia, ca aurul ; acu moaie-ţi buzele, nu mustăţile, rămîi cu ochii închişi şi dacă te gîndeşti că încă Petru Voievod la cursul anilor 1448 de la Hristos, închina mertice din vinul aista şi că Alixandru Voievod, la cursul anilor 1456 scria în hrisoave că viţele aistea-s aduse încă de la descălecarea lui Dragoş Voievod de niscai vieri înţelepţi din părţile Tócayului, atunci pe lîngă gustul mierii de salcîm, pe lîngă dulceaţa pămîntului de Cotnari, a cerului de toamnă şi a buzelor fragede de codană, domnia ta ai să simţi pe buze şi mai ales în suflet, în inimă şi în tot trupul domniei tale, gustul vremii şi gustul aista, căpitane, înţelepţeşte vinul de Cotnari şi îi dă fiinţă de neuitat.

Se aud porunci. Sună trîmbiţele. Oştile se-ncălărează. Suliţele îşi sticlesc boldurile în soarele dimineţii de august. Caii încep să frămînte colbul.

— Acu mai bea o înghiţitură, mai bea una şi spune-mi dacă nu simţi cum te cuprinde o vrajă şi cum începe să te furnice o bucurie uşoară ca adierea şi dacă Niculina mea nu-i zugrăvită de pană de meşter iconar şi dacă nu vezi cum tremură peste vii fragezimea văzduhului la prînzişor ?!... Aşaaa ! Care va să zică acu te duci să-l înveţi buna cuviinţă pe acest Olbriht craiul, umblă vorba că i-au cam slăbit caii de atîta pustiu, vai de capul răzăşimilor din Ţara de Sus şi atunci cînd te-ntorci... hm... noi o să gătim cu strînsul, culesul, cu mustul şi pritocitul, o să fie vreme de toamnă, s-aşează oamenii şi nunţile.

— Tată !

— Mie să nu mi te-mbonţezi, Niculino...

Domnia sa căpitanul bea grasa din cornul de bour, oftează, ochii i se limpezesc ca prin minune, scoate de sub pieptarul de piele o năfrămuţă, i-o întinde răzăşiţei, răzăşiţa îşi desprinde testemelul de pe cosiţa ca aurul, testemelul adie mireasmă de fîn copt şi grîu în pîrgă, soare şi busuioc, toate la un loc ; i-l leagă la straja săbiei, în vreme ce trîmbiţele, tobele, buciumele, cornii şi strigătele vitejilor însoţesc intrarea în tabăra de la Roman a Măriei sale Ştefan Voievod.

5

Signorul Valentino Gonzaga petrece în şa cea mai lungă lună a vieţii lui. E adevărat că oastea regală abia se tîrăşte prin Ţara de Sus, făcînd pe zi cîte 10 kilometri. La convoaie, parcul de asediu este reprezentat prin două tunuri uriaşe, trase de 24 perechi de cai. Însemnările lui de la sfîrşitul lui august, pînă la 24 septembrie, sînt îmbibate de pesimism şi imprecaţii la adresa reavoinţei şleahticilor, a ţîfnei lor, obiceiului de a nu executa ordinele şi cu laude supreme aduse trupelor cavalerilor teutoni, impresionante prin disciplina ostăşească, prin forţa pe care le-o dă coeziunea şi admirabila lor instrucţie de luptă. Sînt cuprinse aici o sumedenie de fapte care alcătuiesc viaţa de fiecare zi a taberelor ; intrigile panilor, cîteva dueluri făcute în secret, scoaterea spadei împotriva altcuiva decît a duşmanului fiind pedepsită cu moartea, cîteva sate arse, lipsa furajelor, ciocnirile repezi cu hărţuitorii inamici.

La 24 septembrie, mijloc de toamnă cu zile blînde şi funigei plutind în ariile albastre ale văzduhului, signor Valentino Gonzaga, în fruntea avangărzii, vede turnurile Sucevii împlîntate viguros în cerul luminos. Garnizoana cetăţii asistă la spectacolul multicolor al sosirii trupelor inamice, al convoaielor, ca şi la aşezarea taberelor şi încercuirea cetăţii în vederea asediului. Călăreţii împlătoşaţi, cu panaşe roşii, albe, verzi şi portocalii la coifurile suflate-n argint şi aur se reped spre şanţul de apărare, suduindu-i şi ameninţîndu-i cu luciul tăios al lăncilor. Cavalerii teutoni, cu lungi mantii de mătase albă fîlfîindu-le pe deasupra armurilor, trec la trap bătut spre locul de tabără. Stegarul Wilhelm Cap Roşu le-a povestit la focurile de tabără păţania marelui maestru Heinrich von Plauen, rămasă în analele ordinului şi mulţi din ei se gîndesc că vor avea ocazia să răzbune înfrîngerea de atunci a ordinului.

Signor Valentino Gonzaga pune în baterie, sub ochii regelui, cele două tunuri gigantice. Cei 48 de cai ai fiecărui atelaj sînt mînaţi cu strigăte şi plesnete de bici. Conductorii călări fac larmă mai multă decît e nevoie, lemnarii şi fierarii repară obezile roţilor. La sugestia lui, regele ordonă celor patru tabere care-au înconjurat cetatea, să se unească prin lucrări de sapă şi patrule călări. Nu se poate spune că Ion Albert nu e mulţumit de consilierul său italian. Totul, aici, întrece în măreţie oricare bătălie, oricare asediu reproduse în stampele vremii. Artileria, corturile multicolore, detaşamentele călări, trupe mărşăluind cu sau fără rost ; iar la mijloc, cetatea, sumbră, veche, cu zidurile acoperite de licheni.

Pregătirea de asediu ţine pînă-n seara de 26 septembrie, într-o marţi.

La orele 16, signor Valentino Gonzaga se prezintă regelui, raportîndu-i că e gata să înceapă tragerea cu cele două tunuri, purtînd unul numele Ion, celălalt numindu-se Sigismund, lucru care-l flatează nespus pe Ion Albert Iagellon. La 16,30 regele face semn să se deschidă tragerea. Cel dintîi proiectil trece vîjîind peste donjonul central şi se sparge în apropierea taberei teutone, omorînd doi cai. Un paj pleacă la galop şi prezintă scuzele regelui.

Garnizoana inamică nu se vede. Loviturile 5, 6, 9 şi 12 izbesc cu huiet prelung zidurile cetăţii. Regele e încîntat. Întunericul pune capăt zelului de artilerist al signorului Valentino Gonzaga.

Zilele se urmează zilelor, săptămînile se urmează săptămînilor.

Signor Valentino Gonzaga face crize de ficat de cîte ori constată că ce-a dărîmat ziua cu tunurile, păcătoşii de asediaţi repară impecabil noaptea. S-a mirat văzînd blocuri de piatră noi, în locul celor dărîmate cu artileria. A pîndit într-o noapte cu lună. A văzut cum se montează scripeţi la crenele, cum blocul de piatră cioplit este întărit cu mortar şi bucăţi de stîncă, ba mai mult, cum acolo unde nu se poate lucra cu piatra, se toarnă lut, probabil întărit cu var, într-o armătură de nuiele şi mărăcini.

A doua noapte, unităţi de arbaletieri au încercat să oprească lucrul asediaţilor. Au fost decimate prin tragerile arcaşilor, a căror iscusinţă l-a alarmat. Zi de zi deta-

şamentele de aprovizionare trimise în ţară ori se-ntorceau înjumătăţite ori nu se mai întorceau de fel, lucru care a dus la convocarea unui nou şi serios consiliu de război, în noaptea de 10 spre 11 octombrie.

Rapoartele comandanţilor militari sînt mai mult decît elocvente. Taberele sînt lipsite de hrană. Caii nu mai au ce mînca. În armată se-ncuibează indisciplina. Oştenii susţin că trebuie să se hrănească singuri, din moment ce regele pentru care şi-au părăsit vetrele, nu e în stare s-o facă. Foamea şi lăcomia prăzii îi scot din tabere, pe detaşamente mici, lesne de masacrat într-o ţară necunoscută cu o populaţie total neprietenoasă.

Regele ascultă distrat. Se bate peste genunchi cu mănuşile din piele de căprioară. În concluzie nu acceptă nici o sugestie. Are informaţii că poporul obosit de războaiele lui Ştefan vrea să se mîntuie prin oastea regală ; că nobilii se vor prezenta aici, cu toţi vasalii lor şi că... abia acum va trebui răbdare, ca să-şi facă efectul prezenţa lui în Moldova.

De fapt, la focurile de tabără unde nu se mai frige nimic de cîteva zile, oştenii îşi reamintesc cu multă precizie semnele rele care-au precedat campania :

— Într-un pîrîu cu apa pînă-n glesne s-a-necat chiar în Podolia, Zefir, unul din caii de la căleaşca regelui.

— Boii de la carele cu iarbă de puşcă — la Liov — şi-au luat cîmpii în timpul furtunei aceleia cumplite cu vînt şi colb, de s-au pierdut prin păduri.

— Lîngă Buczacz, îşi mai aduc aminte lăncierii de ţăranul acela cu capul gol, cu cămaşa sfîrtecată la piept, cu bale la gură care i-a strigat regelui : «Duceţi-vă spre pieirea voastră, că nu mai veţi veni !»

— Domnia ta, pane Mielcowsky, şi domniile voastre cinstiţi pani de la cuirasieri, vă amintiţi cum a pierit de trăsnet luminăţia sa castelanul de Przemyl, cu cei doisprezece cai ai săi, chiar în cort la el, acolo unde spusese c-o să-i aducă regelui, în suliţă, capul voievodului Ştefan ? !

În corpul arbaletierilor se vorbeşte despre neînchipuitul semn arătat cînd abatele Bartolomeus a slujit liturghia

şi i-a scăpat cuminicătura pe jos, la Coţmani, de cum au intrat ei în ţara Moldovei.

La 14 octombrie, unul din cele mai strălucitoare detaşamente de lăncieri se-ndreaptă spre Tîrgu Neamţ şi de acolo, mai departe, spre Pipirigul unde se zămislea în timp Ion Creangă. Detaşamentul era urmat de zece căruţe şi oricum trebuia să găsească alimente şi furaje pentru curtea regală. Una din formaţiile de hărţuială comandată de un Toderiţă oarecare urmăreşte lăncierii, strălucitori în cuirasele lor, încă de la Bosancea, cînd intră între codri. După ce se angajează între culmi, moldovenii închid drumul cu trunchiuri de copaci legate cu lanţuri. În spatele acestei palisade, douăzeci de arcaşi. Arcaşi prin tufele din marginea bolovănoasă a drumului. La nişte locuri ascunse, într-o vîlcică laterală pe stavilă, în bunget, călărimea. Lăncierii vin la pas, cu vizierele ridicate. Pe lîngă care, oşteni de rînd, cu lehamitea tipărită pe faţă. La un semnal, cunoscutul fluierat al mierlei, călăreţii despică detaşamentul în două. Cei din faţă rămîn pe seama arcaşilor pedestruiţi. Se-ncinge o luptă scurtă, crîncenă şi neiertătoare. Duşmanii îşi găsesc acolo, între Pipirigul hîtrului Creangă şi Tîrgul Neamţului, lăcaşul de veci.

Regele însuşi aşteaptă trei zile întoarcerea detaşamentului. La 21 octombrie, seara, este prins de cavalerii teutoni un cal pe care este legat cadavrul panului Ion Mielcowsky. Cadavrul are o rană de jungher la grumaz şi trei săgeţi înfipte sub omoplatul drept... În aceeaşi noapte soseşte în tabără generalul Bartholomeu Dragfi, ajuns în pasul Oituz cu cei 12 000 de secui. Are loc un conciliabul secret la care asistă doar signor Valentino Gonzaga. Generalul îi cere regelui, în numele fratelui său regele Ungariei, Vladislav Iagellon, să primească condiţiile de pace ale voievodului Ştefan, să se retragă, fără să renunţe însă la ideea generoasă de a-l înlocui pe Ştefan, cu frăţiorul lor, Sigismund. Deocamdată, nu a bătut ceasul.

Regele a suportat aseară o manifestaţie de protest a şleahticilor, cu ocazia îngropării panului Ion Mielcowsky. Căpitanii raportează c-au început dezertările. Prezenţa generalului îi tempereză orgoliul... Ştie că dacă nu mîine,

atunci sigur poimîine, şleahta îl părăseşte. Se-ntoarce acasă, la cneaghinele dolofane şi planturoase, la vînătorile cu şoimi şi ţăranii neascultători.

— Care sînt condiţiile lui Ştefan ?

— Mîine la orele 10, la Bosancea, vor fi prezenţi solii voievodului, majestate.

— Te-ai cam grăbit, generale.

— În slujba majestăţii voastre, Sire !

...Întîlnirea solilor celor două părţi, în prezenţa mediatorului regelui Ungariei, în pofida trîmbiţelor, armurilor şi flamurilor este rece şi din partea moldovenilor, categorică.

Hatmanul Luca Arbore, călare, înzăoat, înarmat, cu trei pene de stîrc alb la coiful oriental, cu plasă de fier şi nazal, nu acceptă să descalece. Măria-sa Ştefan voievod al ţării Moldovei îi spune craiului să se-ntoarcă pe unde-a venit, să nu-i strice ţara «pre alt loc». Atunci craiul nu are de ce se teme, ba încă îi va înapoia cu toată cinstea pe Tăutul logofăt şi Isac vistiernicul, împăcîndu-i cu daruri, aşa cum se cuvine unui crai care vrea să-şi repare silniciile ; apoi, odată ieşit din ţară, se vor întîlni alte solii, la loc şi timp potrivit. Atît.

Solia regală acceptă.

Trîmbiţe. Tobe. Galop. Defilare de armuri.

La 19 octombrie, joi dimineaţă, o dată cu cea dintîi brumă, regele ordonă ridicarea asediului. Pe donjonul central al Sucevii se înalţă ca-n fiecare dimineaţă în sunetul trîmbiţelor, flamura voievodală. Signorul Valentino Gonzaga o priveşte cu ură. E ruşinat de această înfrîngere fără luptă, înfrîngere prin foame şi viclenie.

În tabăra de la Roman, Ştefan îl dăruie cu largheţe pe Dragfi, urîndu-i drum bun spre patrie... Prin el mulţumeşte regelui Vladislav pentru ajutorul dat. Garda de onoare care-l însoţeşte pe Dragfi pînă la intrarea în secuime îl încredinţează că generalul bucuros de daruri şi împlinirea unei misiuni atît de dificile s-a arătat foarte grăbit să ajungă acasă.

...Noaptea de 20 spre 21 octombrie, la Roman. Bărbierul îi oblojeşte rana supurîndă de la piciorul lovit la

Chilia. Hatmanul Luca Arbore raportează că, aşa cum a gîndit măria-sa, riga nu-şi ţine cuvîntul. Se-ntoarce, nu pe unde-a venit, fără numai prin Stîrcea, Hliboca, Dimca spre Mihuţeni. Ce porunceşte, măria-ta ?

— Mîine sub sară, încălecarea, hatmane, spune voievodul cu glas atît de tăios încît hatmanul se-nfioară.

Afară e noapte rece şi prin văzduh, sus, ştergînd stelele cu aripa, se aud stolurile de gîşte sălbatice.

6

La 21 octombrie în zori, Ştefan e în preajma Sucevii, sub geana de codru care coboară de la Bosancea spre cetate. N-avusese răbdare, voia să vadă cu ochii lui mişcările craiului. Lăsase vorbă hatmanului Luca Arbore să-l urmeze cu oştile. Cei 2 000 de turci trimişi de sultan ajunseseră în tabără. Fuseseră primiţi omeneşte. Stăteau retraşi, închişi între care, se temeau şi lui îi era frică să nu-şi aducă aminte de Valea Albă. Poate de aceea a şi plecat.

Întoarcerea în cetatea ciobită de ghiulele, cu crenelele afumate de explozii. Urmărirea, la o jumătate de zi de marş a oştirii craiului. Marţi 24 octombrie ştie precis că Ion Albert vrea să ajungă la Cernăuţi, prin Codrii Cosminului. Trimite 3 000 de pedestraşi pe căruţe, cu topoare şi ferăstraie, ca luînd-o prin codrii de la Mihăileni la Tureatca, să taie copacii din şleahul Cosminului, chiar la mijlocul codrului, să-i înţîneze, să-i lege numai în curmeie de scoarţă şi lemn cîinesc ; iar ei să stea vîrîţi în bunget, acoperiţi cu frunze pînă la poruncă.

Miercuri la prînzişor, el însuşi adăpostit într-o gorunişte prin preajma Hlibocii, cu doi cetaşi de la Hotin şi jupîn Adam Nistor şi văzînd cele ce urmează :

— O trîmbă de călăreţi înzoaţi, »şleahticii din Polonia de apus, măria-ta, că-i cunosc după praporii şi armele palatinului de Cracovia» — cu vasalii şi trăsurile de bagaje.

Constată că straja dintîi mărşăluieşte în ordine aproximativă, călăreţii nu stau în rînduri, unii dintre ei sînt în căleşti, pajii ducîndu-le caii de frîu.

După aproape două ceasuri de la intrarea avangărzii în codru s-arată la vad lăncierii regali. Jupîn Adam Nistor nu conteneşte cu surplusul de informaţii. Ce unitate, cine-o comandă, îi cunoaşte după culoarea armurilor, după steaguri, ce fapte de vitejie, unde-a luptat cu tătarii, cu moscovitenii. Tulburare în rînduri cînd se-apropie de vad în răcnetele surugiilor, cele două tunuri mari de asediu. Trîmbiţe speriate. Lăncierii încearcă să intre în formaţie de luptă. Se-ncurcă în îngustimea şleahului şi-a luncii. Se-arată solia de sub porunca hatmanului Luca Arbore.

Hatmanul are poruncă să-i reamintească regelui promisiunea de a se-ntoarce pe unde-a venit. Să-i atragă atenţia că şi-a călcat din nou cuvîntul. Are vreme să apuce în sus pe Siret, să iasă din ţară pe la Vijniţa şi să se ducă la Kolomeea. Hatmanul călăreşte sub steagul alb de sol. E îndreptat în josul şleahului. Un ofiţer cu panaş sîngeriu strigă ceva la conductori. Cele 14 perechi de cai de la atelajul celui dintîi tun intră la galop în Siret, împroşcînd o jerbă de stropi.

După puţină vreme, hatmanul se-ntoarce. Ştefan surîde rece. În locul steagului alb, stegarul duce o flamură însîngerată. Regele n-a acceptat să-şi ţină cuvîntul. Nici n-ar fi putut. Ar fi murit de foame... Ofiţerul cu panaş roşu se ia după solie. O ameninţă cu pumnul.

— Uite-l şi pe riga, măria-ta... Cel care călăreşte în dreapta lui, ăla cu chivăra de argint şi pene albastre, ăla e Jicmond crai, fratele lui riga... I-a ajuns la oase scaunul Sucevii, comentează Avram Nistor, apoi adaugă cîteva alte comentarii pe care ne ferim să le transcriem.

Ştefan apreciază că regele are un parc de asediu redutabil. Se gîndeşte cu recunoştinţă la garnizoana cetăţii. La zidurile ei ridicate în stîncă, din piatra munţilor şi-a rîurilor. Vede gurile tunurilor, negre, rotunde, ţevile lucii... Regele trece la nici o sută de paşi sub coama cu goruni. Îşi face vînt cu un evantai din coadă de păun. Ziua de octombrie e fierbinte.

— Astea-s trăsurile regale şi căleaşca de-a făcut-o la Cracovia şi ailaltă roşie cumpărată de la Kiev... În aia

umblă, cînd se satură de stat în şa, că are perne moi şi-l leagănă.

Se aude clar clănţănitul bucşelor, sforăitul cailor, clinchetul armelor, se aud glasuri chemîndu-se, ordine, înjurături, miroase puternic a fier încins, a unsoare de roţi, a cizme şi cai nădușiţi. Coloana se subţiază. Se sfîrşeşte. Cîţiva călăreţi. Alţii. După un ceas, altă coloană.

— Aştia-s şleahticii Poloniei de răsărit, măria-ta şi ăi din Rusia Roşie... îi cunosc şi după chip, nu numai după arme. Uite-l pe Miculai, voievodu Ruskii şi pan Gargovesky, cel cu tamazlîcurile de boi şi pan Humiesky, cel pe cal şarg, cu zale de oţel, oştean temut...

Ştefan comentează pentru sine dispozitivul de marş al regelui. Acum a văzut miezul oştirii lui. Parcul de asediu, panii şi şleahta Poloniei de răsărit, cu a Rusiei Roşii... Are răbdare pînă cînd, spre amiază, încep să treacă călărimile şi pedestrimile din popor, neînzăoate, făcînd larmă, umblînd cu suliţele pe umăr, de suliţe agăţate traistele cu demîncare, pedestraşii sprijinindu-se în crengi, iar la căruţe claie peste grămadă, răniţii şi bolnavii...

— Asta-i urma oştii crăieşti, măria-ta. Prostimea, care să-i apere coada cea înzăoată. Poruncă !

— În tabără, spune voievodul.

Întorc caii şi se cufundă într-o pădure tînără, care răspunde pînă la Dersca.

7

Obcinele dintre Storojineţ şi Cuciurul Mare, orientate spre nord, acoperite de codri seculari, înalte între trei şi patru sute metri, sînt despărţite prin văi sinuoase, tăcute acum în toamnă, pline de neguri, de umbletele turmelor de mistreţi, de pînda lupilor şi... spre miezul nopţii, cînd Alkor se ridică la zenit, de răsufletul adînc al bourilor.

Voievodul călăreşte pe urma călăuzilor. Caii cu copitele învelite în zdrenţe. Călărimile de viteji se scurg spre ieşirea din codru, la vadul Siretului. După mersul stelelor, voievodul apreciază că au trecut două ceasuri dincolo

de miezul nopţii. Undeva, pe-aproape, se află satul Dimca. Miroase acru a fum. Din codru, unde s-a legat tabăra leşească, se aud chemările patrulelor. Voievodul simte cînd cade bruma. Hatmanul Luca Arbore, ieşit din negurile lăptoase ale codrului, îi raportează că toate trupele sînt la locurile poruncite... Voievodul se-ntinde sub un curpen, pe-o miţă. Ca printr-o alchimie magică se contopeşte cu noaptea, cu viaţa codrilor, cu procesele infinite ale humei. Nici pe departe altceva decît un om, bărbatul mic de stat, neliniştit, sîcîit de piciorul rănit, care acum, noaptea, pe frig şi umezeală îl doare pînă la geamătul frînt între dinţi, perspicace şi lucid, trăieşte cu intensitate sentimentul unic care-i creează pe marii conducători de noroade.

La el se adaugă poezia sălbatică a faptei. Mirajul ei creator. Nu numai că intuieşte mişcările trupelor sale, închizînd armata regelui în Codrii Cosminului, identificînd mişcarea acestora cu destinul ; nu numai că trăieşte pînda saturată de gînduri şi aşteptări, dar leagă fiecare clipă a nopţii, de destinul Moldovei, de umbletele ferite ale căpriorilor, de acest răsuflet dureros al toamnei, de tot ceea ce a fost viaţa şi credinţa lui, speranţa şi năzuinţa care l-au adus pînă aici şi pînă acum.

Că natura îi este cea mai fidelă aliată, este mai presus de adevăr. Alianţa cu noaptea, cu măgurile şi codrii trece dincolo de relaţia imediată. Comuniunea pînă la identificare înseamnă oasele vitejilor deasupra cărora a ridicat biserica din Valea Albă, toate oasele îngropate aici pînă dincolo de zefi şi tarabosteşi, toate oasele macerate în vreme, cîntînd prin vreme şi vorbind cu vremea. Liniştea desăvîrşită cu care codrul i-a primit oştirea e şi ea un semn al duhurilor acestui pămînt. Ştie că-n noaptea asta, hotărîtoare, are martore doar stelele, cugetele neînfricate ale oştenilor, şi-acum, spre zori, un martor vechi şi nestatornic, vîntul.

La ceasurile patru din noapte, în vîlcica sinuoasă de sub măgura Dumbrava, dincolo de apa şopotitoare a Derehluiului, se-adună căpitanii, cei doi hatmani, comandanţii trupelor de răzăşi. Nici o lumină. Nici o vorbă de prisos. Din raportul făcut de fiecare, voievodul încheagă situaţia regelui Ion Albert.

— Avangarda acestuia, şleahta Poloniei de vest, bivuacată dincolo de codru, lîngă satul Cosmin, nu departe de confluenţa Nievolniţei cu Derehluiul.

— Regele cu şleahta Poloniei de est şi a Rusiei Roşii au rămas la Hliboca, unde s-au întărit cu carele şi carîtele, păzind îndeosebi tunurile. Nu s-au adăpostit în sat, s-au urcat pe măgura Volovia, mai la apus de Hliboca, au pus străji tari şi par neliniştiţi după felul cum aţîţă focurile şi îşi mişcă patrulele.

— Să ştie măria-sa că de la Hliboca la Dîmca, drept peste Derehlui, şleahul vechi al tătarilor din care se rupe aici, la Dumbrava, drumul Sîrbului, care răspunde la Cosmin, e bun şi craiul n-are pe unde apuca, decît pe-aici. Copacii sînt înţînaţi, după poruncă. Ce semn se dă pentru doborîrea lor ? Cornul sunînd ; — Începeţi goana ? — Foarte bine. Fiecare steag care aude porunca, începe lucrarea şi repetă cu cornîştii ceea ce a auzit... O să fie pieirea şleahtei, măria-ta, şi ruşine pînă la moartea craiului.

— Să fie, hatmanule Luca Arbore ! Spre veşnică ţinere de minte. Şi-acum treceţi la locurile şi lucrările voastre, ca nişte gospodari ce vă aflaţi.

Întunericul lăptos al zorilor bănuiţi undeva, în pustietăţile stepelor de peste fluviu, se umple de taina vie a comandanţilor oştirii străbătînd Codrii Cosminului în treapădul cailor, cu copitele oblojite în saci de cînepă.

8

Zorii zilei de 26 octombrie.

Geană însîngerată la răsărit. Cer de opal, de toamnă, rarefiat. Un stol de raţe, săgeată, în pasajul de dimineaţă, deasupra Siretului. Trîmbiţele sună deşteptarea. Lăncierii şi cuirasierii regali controlează caii. Spinările. Copitele. Se ordonă punerea şeilor şi intrarea în dispozitivul de marş. Regele dejunează grăbit. Iepurele vînat ieri de şoimarul curţii n-a avut vreme să se frăgezească. Signorul Valentino Gonzaga insistă să se întărească paza la parcul de

asediu. Regele rîde superior. E indispus vizibil, își dă seama de ridicolul situației, de inutilitatea campaniei și mai ales de faptul c-a ajuns ținta tuturor ironiilor marilor șleahtici. Lingușitorii îl informează despre discuțiile acestora, usturătoare la adresa prestigiului regal.

Împotriva ordinelor, șleahticii depun armele la căruțe. Caii sînt obosiți și flămînzi. Călăreții îi duc la mînă. Mărșăluiesc pe cete organizate ad-hoc, pe simpatii și cunoștințe. Sporovăiesc. Îi așteaptă treburile toamnei. Se spune că cneaghina X i-a pus ilustrului său soț cea mai frumoasă pereche de coarne, în fața cărora pălesc de invidie toți cerbii carpatini.

Așa-i vede și-aude trecînd, Ștefan Voievod, de pe măgura Dumbrava, acolo unde-și are postul de observație și comandă. Iată și tunurile. Se hurducă și leagănă prin hîrtoapele șleahului. Se aud pocnetele bicelor, sudălmile surugiilor, iar acum printre trunchiurile uriașe ale stejarilor și fagilor sub care se risipește lumina de aur a lui octombrie trec cuirasierii regali, aliniați, cu lăncile la picior, cu panașele fluturînd.

Ceasul al nouălea.

Sub fagii cu frunză ruginie, puzderia de lumină, și-n ea, zborul unei pupeze.

Un corn.

Prelung.

Un corn de vînătoare, înviind subit cu scene mitice, tapițeria luxuriantă a codrului. Și, de necrezut, seismele care zguduie pămîntul într-o cutremurare halucinantă. Fagi uriași cu creștetul ofilit prematur în pulberile văzduhului, se-nclină cu trosnete dureroase. Trunchiurile solemne își rup crengile în cădere, izbesc bufnind surd pămîntul, aplatizează cuirase și coifuri, frîng caii în două, frîng căruțe și strivesc oameni, totul în urletele celor izbiți, în nechezatul cutremurător al cailor cu șira spinării ruptă, în semnalele din ce în ce mai apropiate ale buciumelor care preiau tema cornilor și-o amplifică pînă la teroare. De sub straturile de frunze țîșnesc arcașii. În haosul de crengi și coifuri, de cuirase și fagi doborîți, de spaimă și moarte, săgețile își împlinesc menirea necruțătoare. Pedestrimea moldavă trece la lupta cu sabia.

Șleahta cunoaște gustul fierului. Țăndările Cosminului o decimează.

Călare, urmat de viteji din Țara de Jos, Ștefan atacă între trupele regelui și ariergardă. Călăreții și pedestrașii din popor sînt spulberați. Nobilimea Poloniei de est și a Rusiei Roșii aleargă să-și ia armele de la căruțe. Șarjată impetuos e pusă în derută. Codrii Cosminului înregistrează pentru veșnicie scenele acestui film terifiant. Călăreți în armuri strălucitoare gonind spre tabără. Călăreți ciuruiți de săgeți, fără coifuri, agățați de gîtul cailor într-un efort suprem. Cai tîrîndu-și călăreții, cu piciorul rămas în scară. Cai cu șira spinării ruptă, tîrîndu-se pe picioarele dinainte. Armuri, coifuri, panașe în învălmășeala tragică și grotescă a debandadei.

Aleargă în tabără și acolo se încearcă o regrupare. Ordinele se-ncrucișează, se izbesc cap în cap, se anulează reciproc. Călăreții încearcă o intrare în rînduri. Pînă cînd să se închidă tabăra cu căruțele înhămate, sosește în galop înnebunitor cavaleria Țării de Jos. Izbește în locul liber dintre care. Pătrunde pînă-n mijlocul taberei. Îi masacrează pe cei refugiați aici, pînă la unul. Împotriva ordinelor, începe jaful taberei inamice, îmbogățită prin jaful Țării de Sus.

Regele este apărat vitejește de curtea sa. Sînt prezenți cu spada și viața lor «cei doi frați Tincensky, Miculai, voievodul Ruschii, periți și Gabriil din Maroviciu și Herbor, așișderea doi frați Grotovi, Mutețchii și Murdileu și alți mulți»... Signorul Valentino Gonzaga, surprins pînă la paralizie totală în momentul dărîmării copacilor, își revine spre cinstea lui ostășească și apreciază cu ochi lucid situația. Se repede la rege. Ordonă cuirasierilor să atace pe sub trunchiul unui fag agățat în cădere de crăcanul uriaș al unui stejar. Izbește calul regelui cu latul spadei. Își dă seama că moldovenii sînt puternici în flancurile drumului și că doborînd copacii pe drum, singura salvare rămîne galopul în lungul acestuia, spre tabăra șleahtei Poloniei de vest. Cavalcada curții cu regele la mijloc, urmărită de tirul săgeților, cu călăreții vînați din goană, sărind fagi doborîți în curmezișul șleahului, călcînd în picioare trupurile răniților, ține pînă într-o rariște unde, cu tot tirul arcașilor, voievodul de Kracovia, Ion

Tecinsky își adună călăreții scăpați de masacru. Regele îi ordonă să intervină în ajutorul ariergărzii, împreună cu lăncierii din garda sa personală.

Ion Tecinsky, soldat încercat, gonește spre liziera de sud a Cosminilor. Drumul e liber. Intuiește situația. Mărește galopul să-l surprindă pe voievod, din spate, știindu-l angajat cu cei din tabără. Ca să-ntărească moralul cuirasierilor, să-i adune pe cei risipiți, să restabilească ordinea și dintr-un vechi și stupid obicei cazon, ordonă trompeților și toboșarilor să-și facă meseria cu cîțiva kilometri înainte de a vedea inamicul, lăsînd caii la pas, să-și tragă sufletul înainte de șarjă.

Cuirasierii intră în rînduri. Scut lîngă scut. Armură lîngă armură. Stegarii își iau locurile în front. Ofițerii își trag spadele. Panica s-a ripisit strivită de sentimentul compact al masei organizate. Escadroanele acum la trap mic alungă spaima individului rupt de confortul pe care-l creează armata în întregul ei. Ordinele, răspicate, faptul că în stînga, dreapta, înainte și înapoi sînt camarazi gata să facă același lucru pe care tu însuți vrei să-l faci, sau ești silit să-l faci, tropotele care articulează întregul dispozitiv, luciul cuiraselor, legănatul ritmic al lăncilor, sentimentul că răspunderea a trecut pe umerii comandanților restabilesc moralul grupării de atac condusă de voievodul Kracoviei. Cînd voievodul Ion Tecinsky zărește dezordinea din gruparea moldavă, risipită pe urmele fugarilor și prin căruțele taberei și ordonă să se sune «pentru șarjă coborîți viziera», moralul cuirasierilor din gardă devine excelent.

Ștefan aude tîrziu trîmbițele leșești. Nu atît de tîrziu să nu cheme călăreții în dispozitivul care se articulează din galop. Trei steaguri de călărași domnești ies înaintea formației polone lansate în marș-marș. Cavalerii cuirasați, lăncile enorme plecate pentru împuns, setea de răzbunare, încrîncenarea cuirasierilor ridică la pătrat forța de izbire a grupării polone. Cele trei steaguri de călăreți moldavi sînt date peste cap și aruncate dincolo de Siret. Jerbe de stropi. Strigăte de luptă. Fulgerul spadelor, al săbiilor, lăncile repezite în scuturi. Moldovenii sînt fugăriți cu lăncile în coaste. Cuirasierii o cheamă pe Sfînta Fecioară.

Buciume din luncă. Buciume dintr-o măgură unde stă voievodul cu garda. Călăreții se regrupează din galop. Ștefan își lansează garda în flancul lui Tecinsky. Forța șarjei cuirasierilor se dizolvă în Siret. Steagurile de călăreți trec înot prin apa mare. Tecinsky ordonă o întoarcere pe flancul stîng. Manevra se execută la galop, dezarticulînd gruparea de luptă. Comandanții își conduc luptătorii în intervalele dintre unitățile leșești. Luați din scurt, la luptă corp la corp, cuirasierii se descurcă greu.

— Dă, mă !

— Ucide, mă !

— Taie de nădejde !

Repezi, pe cai repezi, călăreții domnești sînt pretutindeni : în față, în spate, șarjează din flanc, despică unitățile, prind ofițerii cu arcanul. Hînsarii, trupe de călăreți din Bugeac veniți «în dobîndă» se despart pe perechi. Fiecare pereche urmărește un ofițer inamic, un stegar sau la nevoie un simplu cuirasier. Abili, hînsarii își desprind omul din unitatea lui, îl fugăresc și-l smulg din șa cu arcanele. Unul din călăreți descalecă. Prizonierul care poartă plete după moda apusului este împerecheat cu alt prizonier. Li se leagă pletele cu un nod. Li se leagă mîinile. Sînt mînați la trap spre locul de tabără.

Voievodul de Kracovia ordonă să se sune retragerea. Cuirasierii risipiți, unitățile dezordonate, galopează înnebunite spre pădurea salvatoare. Ion Tecinsky nu găsește șleahul pe care venise. Urmat de vasalii scăpați cu viață intră în goană în subarboretul împletit cu fibre de curpăn, dintr-o parte deasă a codrului. Pilcul hotnogului Toderiță îl urmărește cu sabia. Loazele de curpăn îi smulg coiful. O lovitură de sabie ricoșată din gîtarul cuirasei îl răstoarnă de pe cal.

Cuirasierii încurcați în pădure sînt masacrați. Unul din stegari, pan Vladimir Woculsky, urmat de soldații săi găsește șleahul, îl urcă la galop, izbește garda regelui, seamănă panica, îl smulge pe rege din ambiguitatea așteptării și făcîndu-l să-și bată calul cu pintenii, ajunge val vîrtej în tabăra șleahtei Poloniei de vest la Cosmin.

Şleahticii în cuirase dezbat problema problemelor, într-un foarte aprins consiliu de război :

— Este sau nu cazul să intervină în ajutorul regelui şi dacă da, cu cîte forţe şi cine ia comanda acestora ?

Se lasă lungi umbrele serii... Regele ordonă întărirea taberei prin dublarea patrulelor şi starea de alarmă. A pierdut în codrii întunecoşi acum, cu frunzişul arămiu poleit de ultimele fire de lumină, mai bine din jumătatea armatei. Înfrîngerea, sentimentul că a trecut pe lîngă moarte nu prea glorios, faptul că s-a arătat neghiob, îi creează o stare de furie cumplită. Îşi revine greu, la intervenţia abilă a signorului Valentino Gonzaga, care-i demonstrează că nu Ştefan l-a înfrînt, ci natura perfidă a acestei ţări sălbatice ; că în definitiv nimeni nu ştie încă ce s-a-ntîmplat cu şleahta Poloniei de est şi a Rusiei Roşii, că mîine abia se va cunoaşte adevărul şi că, aici, are la dispoziţie elita armatei, cu care poate să reteze oricînd mustăţile acestui voievod viclean... Deocamdată este necesar un ospăţ în lege, ca să demonstreze calmul şi certitudinea în victoria finală, apoi un consiliu de război care să fixeze ceea ce este de făcut mîine. N-ar strica nişte pedepse exemplare, aplicate celor care sfidează disciplina.

Regele se remontează uşor. În definitiv, în toate războaiele obligaţia soldaţilor este să moară pentru regele lor.

9

Noaptea de 26 spre 27 octombrie.
Ştefan în bivuac de luptă pe Derehlui, la două leghe de Cosmin. Vede focurile din tabăra regelui. Convoiul cu trofeele cîştigate astăzi a luat calea Sucevii. Aici nu se face foc, nu se vorbeşte. Caii pasc în lunci. La ora 11 din noapte se prezintă hotgonul Grigore Iepure, comandantul corpului de iscoade ataşat călăreţilor domneşti.

Ştefan îl ascultă pe Luca Arbore raportîndu-i noul dispozitiv al călărimilor şi pedestrimilor, care se-adună din codri. A poruncit să fie traşi în ţeapă patru hînsari care

n-au executat ordinele, lăcomindu-se să prade căruţele regale. Pînă acum s-au numărat şapte sute de prizonieri. Desigur sînt mai mulţi. Printre ei se află panii Tucinschii, Zbignev potcomorii Cracăului, Pruhniţchi, Gargoreţchii şi alţi mulţi pe care nu-i ştie după nume. Ce ştiri aduce Grigore Iepure ? Leşii sînt în tabără, înfricaţi, că s-a apropiat şerpeşte pînă aproape de osiile căruţelor şi nu asta e cine ştie ce, numai c-a băgat el de seamă ceva... — Ce-ai băgat de seamă, măi Iepure ? — Ce să bag, măria-ta ? ! Că-i e frig măriei sale, craiului Olbricht şi că, dacă măria-ta mă slobozi pe mine şi iscoadele mele, o să-i fie cald, doamne, şi o să-ţi dea mulţămită Olbricht crai, ce nu s-a pomenit şi dovedit. — Ai tu puterea asta, să-l încălzeşti pe Olbricht crai, mă Iepure ? — O am, doamne ! Eu, vîntu şi altele ! — Bine, Iepure. Dă-ţi de ruşine numele, ori porecla, încălzeşte-l pe crai şi, dacă-l încălzeşti bine, te dărui c-o răzăşie în branişteа domnească a Botoşenilor. — Mă-nchin măriei tale pînă la pămînt. Într-o mică de ceas să binevoieşti, doamne, a te uita spre tabăra craiului.

Hotnogul se topeşte în noapte. Se aude de trei ori chemarea huhurezului. Ca într-o părere, se mişcă umbre, abia înfiripate sub neguri. Voievodul îl ştie isteţ, viteaz, şiret pe acest hotnog, dar nu-l ştie hîtru. Nici pe el, nici iscoadele lui. Din codru trece un abur de vînt. Frunzetu-rile brumate, arse de toamnă, foşnesc metalic. Alt răsuflet al vîntului. Şi altul, Ştefan simte truda aceea ostăşească, grea, doborîtoare coborînd în el tot.

— Meşteşugurile lui Grigore Iepure, măria-ta, şopteşte hatmanul Luca Arbore.

Voievodul se ridică de pe tohoarcă... Zîmbeşte pentru el. Sub geana întunericului licăresc zece ochi de jar. Din miezul lor scînteietor se ridică învolburate flăcări prelungi şi repezi. Mănunchiuri de scîntei zboară vesele spre tabăra leşească, purtate de sîrg pe aripile grăbite ale vîntului.

— Au dat foc la ierburi, ierburile sînt uscate, vîntul bate spre tabără şi lui Olbricht crai o să-i fie cald, măria-ta, aşa după cum a făgăduit hotnogul Grigore Iepure.

Din cele zece puncte de foc aţîţate în preajma taberei cu şomoioage de fîn, amnar şi iască, se nasc văzînd cu

ochii pălălăi roșii, verzi și-albastre. Se fugăresc prin iarbă, șerpi prelungi și-nvolburați... Iarba uscată arde acum pe un front larg cu flăcări violente, deasupra trîmbe de fum, ard mărăcinii cu izbucniri înalte, ard pîrîind tufele de porumbe, un iepure țîșnește prin flăcări, are urechile date pe spate și dincolo de brîul de flăcări se aud ordine, trîmbițe, strigăte de alarmă.

Se văd bine, prin flăcări, oștenii ieșiți cu coasele în puterea nopții, șleahticii cu săbiile goale în mînă la tăiat mărăcini...

Voievodul nu vede cum iscoadele tupilate la pămînt, între ierburi și crăpături, se ridică în genunchi, își instruează arcele și cum săgețile sîsîind șerpește se-nfig în piepturile oștenilor și șleahticilor, doborîndu-i între flăcări ori dincolo de ele... Nu-l vede pe rege ieșit din cort, privind spectacolul, alb de mînie și neputință, nici nu poate înregistra gîndurile signorului Valentino Gonzaga, dezarmat total în fața acestei noi dovezi de ingeniozitate militară, neprevăzută în nici una din cărțile cunoscute de el.

Pînă spre zori, la căderea brumei, au ars ierburile pîrlind roțile căruțelor care-nconjoară tabăra, nelăsînd soldații să doarmă, vestindu-i că a doua zi vor da din nou piept cu moartea. Cîțiva pani au ars în propriile lor cuirase, transformate de flăcări în cuptoare metalice. Străjile moldave au văzut la ceasul al cincilea al zorilor trei huhurezi de pădure zburînd frînt peste tabăra leșească. Unul din ei, din cale afară de mare a țipat de trei ori, s-a lăsat în jos pînă deasupra coviltirelor și corturilor, apoi a venit la codru de a s-a așezat într-un stejar, chiar deasupra locului unde dormea în tohoarcă măria-sa Ștefan.

10

27 octombrie, *în fapt de zi.*
Ofițerii controlează dispozitivul de marș. Flancurile sînt apărate de cuirasieri: Cuirasierii și lăncierii în avangardă.

Tot ei în ariergardă. Ieșirea din tabără se face printr-un galop scurt, executat de escadronul de escortă regală. Strigăte. Ieșită din pămînt o unitate de cavalerie ușoară izbește din goană escadronul și dispare în pădure. Cîțiva călăreți se răstoarnă din șei, în huruitul cuiraselor.

— Pe Sfînta Fecioară, înainte pani!

— Pentru Recz Pospolita, înainte!

Un ceas de marș. Strigăte sălbatice. Din codru la galop, călăreți în aripa dreaptă.

— Ocolire la dreaaapta, marșșș!

Strigăte sălbatice. Din codru, la galop, călăreții în aripa stîngă.

— Escadronul doi, ocolire la galop!

Strigăte. În față. În spate. În flancul stîng. În flancul drept. Cuirasieri frînți în șa. Sînge roșu pătînd cuirasele. Cade pan Vladislav și pan..., și pan... și pan... Același mimetism de pantomimă. Un călăreț în dolman roșu, ori albastru, sabia fulgerată scurt, coiful sărind de pe buclele blonde, crisparea mîinilor în coama calului, alunecare, bufnitura fierului, și pan cutare pornit s-agonisească moșii, rămîne-n șleahul tătarilor, răsturnat pe spate, gîlgîind de sînge în vreme ce pe deasupra, proiectați pe cerul limpede, trec în ropot din ce în ce mai slab burțile cailor, picioarele lor, potcoavele, tălpile călăreților înfipte-n scări și călăreții sînt diformi, așa cum se văd proiectați pe cer, din ce în ce mai diformi, mai îndepărtați și mai nefirești.

...Vadul Prutului de la Cernăuți închis de cavalerie. Seară. Regele ordonă intrarea în tabără. Caii sînt sfîrșiți. Moralul trupelor la limita de jos. Hrana pe sfîrșite. Din codru ies pîlcuri de călăreți. Galopează în toate direcțiile. Dispar în codru.

Ziua de 28, în tabără. Trebuie să vină de undeva, trupe de ajutor. Regele privește cerul spre nord, acolo unde, dedesubt, sînt codrii, cetățile și tîrgurile Poloniei. Signorul Valentino Gonzaga umple patru pagini de reflexii amare. Înfrîngerea i se pare dezastruoasă nu fizic, ci moral. Constată că voievodul Ștefan nu-i înfrînge militărește. E un rafinat al pedepsei capitale și ca om al Renașterii, signor Valentino Gonzaga îl admiră fără re-

zerve. Trebuie să fii un geniu, ca să-ți poți organiza o răzbunare atît de prelungită, ca să-ți oferi zilnic prilejul de a gusta din ea ; îți trebuie o stăpînire de sine admirabilă ca să-ți îngădui aceste lovituri repetate care macină moralul trupelor, umplu codrii de spaimă și fixează în conștiința supraviețuitorilor imagini de coșmar, care amplificate mîine, la focul vetrelor, acasă, iarna, vor deveni ele înșile factori moralizatori, acolo, în patria soldaților martirizați acum.

În 28 spre seară, regele, călare, ține un discurs trupelor gata să se debandeze, să treacă Prutul și să caute salvarea pe cont propriu. Signorul Valentino Gonzaga surprinde cu multă inteligență momentul suprem al panicii, atunci cînd întregul organism al armatei este pe punctul de a se dezagrega, atunci cînd frica animalică domină sentimentul de conservare, disciplina și celelalte virtuți ostășești.

Noaptea dezertează cîteva sute de țărani.

În 29 dimineața cîteva zeci se leagănă sub crengile codrului.

La ora 12 și 30 se aud tobe și trîmbițe. Se sună alarma. Se pun șeile. Dintr-o dată toată tabăra se umple de strigăte de bucurie. Sosesc la trap mare cîteva mii de litvani, cavaleri crînceni, împlătoșați, care-au spart garda de la vadul Zeleneului și-au venit întins să se alăture regelui.

Tot în noaptea de 28 spre 29, iscoadele aduc vestea că 600 de cavaleri mazovieni, cuirasați în întregime, trimiși de Conrad de Mazovia în ajutorul regelui, au trecut de Sniatyn, coborînd spre Lențești. Ștefan apreciază ca periculoasă această grupare, coborînd pe malul drept al Prutului. Spre miezul nopții îl convoacă pe vornicul Boldur, căruia îi ordonă să-i lichideze pe mazovieni, dîndu-i 3 000 de sulițe, călărime din Țara de Sus, cunoscătoare a locurilor, cointeresată să lupte pe viață și pe moarte.

Vornicul trece Prutul la sud de Cernăuți. Ajunge la Lențești în zori. Înconjoară cavalerii gata să pornească în marș. Are loc una din luptele acelea cu rezultat zdrobitor pentru învinși. Mazovienii sînt decimați, cu mult înainte

ca lituanienii să intre în tabăra regelui. Lunca Prutului, dumbrăvile din preajmă sînt pline pînă la saturație de moarte.

11

30 octombrie, *dimineața.*

Lituanienii, trupe proaspete necontaminate de spaimă, sînt dispuse în avangardă. Regele asistă la slujba religioasă și Te-Deum-ul oficiat pentru cei morți. Se repetă scenele cunoscute anterior. Tobele ațîță rîvna războinică. Trîmbițele își revarsă chemarea metalică, amintind luptătorilor revistele falnice de efectiv, gîdilîndu-le orgoliul, făcîndu-i să apuce mai hotărîți gărzile spadelor.

Steaguri de călăreți moldavi păzesc vadul Prutului. Ștefan așteaptă să se desfășoare intențiile regelui.

Iată-le !

Lituanienii, acești călăreți nordici îmbrăcați în cuirase, dezlănțuiesc șarja. Moldovenii pun între ei și atacatori apele scăzute ale rîului. Sulițe, cai, cuirase, lunca multicoloră, jerbele de stropi, apoi lupta crîncenă de ambele părți. Unii năzuind să-și salveze viața. Ceilalți încrîncenați pentru pustiirea satelor, călcarea ocinelor, jaf și silnicie, plătind totul cu orice preț. Răniții căzuți de pe cai se-neacă. Prutul poartă de vale pete mari, unduitoare de sînge. Rostogolește pe fund și-anină în rădăcinile arinilor trupurile șleahtei. Sosește la galop mare vornicul Boldur. Ștefan își divide trupele, organizîndu-le în grupări de șoc care izbesc din toate părțile coloana istovită a regelui. Trecerea Prutului devine mitul ceasurilor acelora de istovire și moarte. Șleahta se macină în săbiile călărimilor voievodale, sleită, neștiind pentru ce moare. Lozincile : «pentru rege», pentru «Recz Pospolita» răsună sub coifuri golite de sens. Fiecare moare pentru sine, într-un rîu străin, sub un cer imparțial.

Este notabilă șarja cuirasierilor din gardă, conduși de signor Valentino Gonzaga.

Ochiul condotierului surprinde manevra întîrziată a unui steag de călăreţi domneşti, repede resturile escadronului de lăncieri grei în faţa acelui steag ; iar el cu garda personală, avîndu-l la mijloc pe rege şi nefericitul pretendent la scaunul Moldovei, se strecoară printre rînduri, galopînd disperat spre Sniatyn... Tîrziu, spre seară, trec vadul Nistrului la Mihalcze şi se-ndreaptă spre Lemberg. Sînt istoviţi, plini de răni, cu armurile turtite, cu valtrapurile zdrenţuite.

La vadul Prutului, mor cei din urmă supravieţuitori.

Seara, buciumele oştirii sună adunarea.

Ştefan trece călare prin faţa unităţilor. Un amurg de rubin se topeşte peste lume. Voievodul mulţumeşte oştenilor, după datină, pentru vitejie şi sîngele vărsat. Li se-nchină din şa, cu mîna dreaptă pe inimă. Se strîng morţii. Se strîng răniţii. Se regrupează armele, se adună trofeele ; steaguri, armuri de preţ, mii de cai, căruţele cu bagaje, parcul de artilerie. Noaptea se aprind pentru întîia oară focuri uriaşe. Sosesc căruţele domneşti cu butiile de vin. Se taie boii. Se face un ospăţ cumpătat.

Crainicii domneşti trec de la foc la foc.

Toţi oştenii, toţi vitejii, răzăşii, oameni din norod, hînsari şi boierime, toţi care-au luptat sub steaguri sînt chemaţi la ospăţul domnesc, de Sîn'Nicolae, în tîrg la Hîrlău. Pînă atunci, chiar acum, să lase focurile, să strîngă chingile şi să intre sub steaguri. Vor porni pe urmele fugarilor şi sînt slobozi în dobîndă, în toate olaturile craiului, în toată Pocuţia şi-n Podolia, cît vor putea.

Noaptea aceea a fost rece, cu stele îndepărtate, abia licăritoare, cu foşnetele flăcărilor, cu scîrţîitul carelor pline de răniţi, cu morţii ţării încărcaţi cîte doi pe cai, cu lumînările aprinse lipite în arcadele şeilor, cu prizonierii legaţi doi cîte doi de plete, porniţi spre Suceava între suliţe. Spre ceasurile unsprezece, pîlcuri de hînsari şi călărimile de margine, cu călăuzi de la Hotin, trec Nistrul pe urma cetelor scăpate de masacru.

Ştefan aşteaptă zorii în freamătul dens al acelor ceasuri de victorie desăvîrşită.

Sfîntu' Niculaie în tîrg la Hîrlău, sub o ninsoare veselă, fragedă şi tînără. Ospăţ tradiţional, făcut oştirii învingătoare. Ruguri imense. Frigări pantagruelice. Butii cu vin de Cotnari. Călărimile domneşti îl beau din cuşme.

Hîrlăul drag inimii lui, legat de-o dragoste veche, din tinereţile zbuciumate. Răreşoaia, preafrumoasa pescăriţă, care îl dăruise cu acel fecior din florile dragostei, Petru, pe care el însuşi l-a-nsemnat la umăr cu inelul domnesc, înroşit în foc.

Clopotele. Rugăciunile de cuviinţă. Corul de călugăraşi... Basul profund al arhidiaconilor.

Apoi, la revista de efectiv, toţi călări, cu suliţa la picior, nemişcaţi în şei, cu pedestrimile la ambele flancuri, în chemările buciumelor, tînguitoare, ascultă mulţumita Domnului lor, ascultă înălţările la ranguri, trecerile dintr-o stare în alta, de la şerbi la răzăşi, întărite cu ocine şi peceţi domneşti, de la răzăşi la viteji şi de la viteji la boieri cu dregătorii militare. Se cinstesc morţii, se pomenesc cei vătămaţi, ninsoarea sporeşte, detună tunurile, se ridică chiotul răsmiilor de bărbaţi, caii nechează şi dincolo de tot freamătul oştirii lui credincioase, dincolo de ninsoarea veselă şi rugurile aprinse, de amintirile juniei şi dragostelor, Ştefan se ascultă pe sine, în colocviul lui cu timpul.

A învins, pentru că era în firea lucrurilor să-nvingă. A mai plecat o dată cumpăna cu paloşul său, pentru lucrarea sa de-o viaţă, pentru ceea ce va veni dincolo de el şi mai presus de el.

Simte fulgii umezindu-i geana.

Stă în şa, îl doare piciorul, e un bătrîn încă trunchios, poate ostenit, poate aspru, poate neînduplecat, ascultă glasurile oştenilor, freamăt prelung de brazde şi de livezi şi de codri, ascultă foşnetul fulgilor căzîndu-i pe gene, pe buze şi se vrea în cetate, la Suceava, lîngă vatra unde ard butuci de cer, cu Maria Voichiţa alături sau poate singur cu gîndurile.

Ninge vesel peste tîrgul Hîrlăului.

În ninsoare, între umerii gărzii, hampa steagului. Şi deasupra, fîlfîitoare, mătasea cu chipul Sfîntului Gheor-

ghe țesut cu fir de aur, în jilț domnesc, cu sabia în mînă, cu balaurul strivit sub tălpi.

Privirea voievodului se fixează pe steag. Un zîmbet dureros, bărbătesc, aproape tragic îi mijește buzele.

— Să fi-ndrăznit prea mult ? se-ntreabă și răspunde cu un gest scurt, trăgîndu-și sabia, la ramătul bubuitor al oștilor Moldovei :

— Să trăiești în veci de veci, măria-ta !

SLOVE DE FOC

1

Seară de Paști, 1572, la Iași. Bărbatul uriaș sprijinit în tocul unei ferestre la palatul domnesc, ascultă ramătul mulțimilor puse pe petrecere. Azi dimineață, după ieșirea din biserică, le-a oferit un spectacol simbolic. Călăul l-a decapitat pe trădătorul Ionașcu Zbierea, în medeanul din fața palatului... Cînd s-au întîmplat toate cîte-i umpluseră viața, pînă la limitele fabulosului ? ! Revede seara aceea cu cer portocaliu aninat în smochini, cu apele Mediteranei, violete, cu cetatea ridicată odinioară de Templieri, cu străzile înguste coborînd spre port, cu ghitarele suspinînd în taverna lui Stavridos, revede măgărușul încărcat cu coșuri, condus de preafrumoasa Mali, forfota din port ; sosiseră caicele de la pescuit, revede Rhodosul cu toate culorile și miresmele lui, ca și caicul împărătesc adus la chei cu briza în toate pînzele. O dată cu caicul, firmanul împărătesc care-l confirmă domn al Moldovei.

Respiră profund aerul de primăvară al Iașilor.

Cu pași mari (statura uriașă îl incomodează cîteodată), se-ntoarce-n iatac. Aici, pe un tetrapod suflat cu aur, obiect meșterit de meșterul Vasili din Kiev, un catastif neobișnuit de gros, cu scoarțe de safian în catarămi aurite, un sfeșnic cu trei luminări, călimări, pene de gîscă bine ascuțite.

Ion Vodă, unii îi spun Armeanul, îmbrăcat într-o cămașă de olandă, cu pieptar ostășesc de piele, se așază în jilț. Deschide catastiful la o pagină acoperită cu trei coloane de cifre scrise caligrafic.

Adună una din coloane și scrie dedesubtul ei 110 000 galbeni. Adică ceea ce înseamnă bacșișurile date viziruluì, femeilor influente din harem, cadourilor pentru sultane și pașa de Silistra, în afara celor 50 000 de galbeni,

prețul oficial cu care a cumpărat tronul moșului său Ștefan Voievod.

Un rictus penibil îi schimonosește obrazul frumos, bărbătesc. Se simte umilit pînă la sînge. Răsfoiește catastiful, un fel de jurnal complex pe care l-a ținut în toți anii cînd a negoțat, a slujit ca instructor militar la Bachcisarai, cît a fost stegar de archebuzieri în armata habsburgică, simplu cuirasier al regelui Franței, căpitan de caic în flota malteză.

An de an a adunat aici schițe și crochiuri, hatișerife date către Țările Românești, a urmărit expansiunea turcilor cu începere de la moartea moșului său, a adunat date din tratatele militare ale vremii, are un capitol special destinat artileriei, altul armelor de foc portative, altul căpitănatelor, ținuturilor ostășești și fostelor cetăți ale Moldovei, o muncă titanică de-o viață, să-și găsească, cunoască și-nțeleagă epoca.

Răsfoiește paginile scrise unele în românește, altele în grecește și în această dintîi lună a domniei lui reface cu un dar desăvîrșit al concentrării și esențelor tabloul general al situației Moldovei, tabloul raportului de forțe în Europa, situația Imperiului otoman, a tătarilor și vizavi de toate acestea, locul lui, nu ca domn al Moldovei, treaba asta a devenit o funcție subalternă a Înaltei Porți, ci ca urmaș direct al lui Ștefan Voievod.

2

Conștiința adevărului despre el însuși a avut-o într-o luptă de patrule pe Dunărea de sus, cînd comandînd o lance de cuirasieri habsburgici a răsturnat din șa cîțiva spahii. Ce căuta sub steagurile împăratului ? Ce căuta în Ungaria martirizată la Mohács ? Se căuta pe el însuși ? Venise aici numai să-nvețe meseria armelor, ca să-și slujească visul de-o viață, eliberarea prin arme a Moldovei ?

Tulburătoare miresmele serii de Paște. Tulburătoare amintirile. Înfricoșătoare gîndurile. Moldova ca și Țara Românească au fost slobode, prin arme. Cînd au plătit haraci, tot slobode au rămas. Domnii s-au ales și uns din tată-n fiu. Nimeni nu le-a dictat politica, nimeni nu le-a socotit averile, au fost stăpîni pe oștirile lor, au bătut

război și-au încheiat pace după necesitățile dictate de interesele țării. Puterea lor a stat în oastea liberă a răzășimii, vitejilor, mărginenilor. Cu pedestrimea răzășească și cavaleria ușoară a vitejilor și curtenilor și-a cîștigat Ștefan faima europeană, și-a apărat Moldova, și-a impus politica în țară și peste hotare.

Bărbatul uriaș conștient că-și scrie destinul cu fiecare literă, caligrafiază cu trăsături energice un titlu nou în catastiful cu copertă de safian :

— Starea răzășimii, a vitejilor, a celor de margine. Căpitănatele.

Își amintește balada boierului Drăgan, pe care-a auzit-o la un ospăț boieresc în Țara Românească, acest Drăgan fiind cel care l-a ucis pe Radu de la Afumați. Voievodul bătuse peste douăzeci de războaie, îi înfrînsese pe turci, ridicase din pulberi slava Țării Românești și cîinele ăsta de Drăgan îi spune la o nuntă :

> *«...Toți boierii că mi-au dat*
> *Care vii,*
> *care moșii,*
> *Care galbeni pe tipsii,*
> *Numai tu, nașule,*
> *nu mi-ai dat*
> *nici o vie,*
> *nici moșie*
> *Și nici galbeni pe tipsie.*
> *Atunci eu că m-am jurat*
> *Să nu te las netăiat...»*

— Ah, Ionașcule Zbiereo, și voi, lupi flămînzi, mîrîie voievodul... Asociația cu fapta lui Drăgan declanșează în lanț imaginile și faptele care l-au obsedat de-o viață.

3

Cum a putut Înalta Poartă, de la haraciul plătit de Ștefan Voievod, să ajungă pînă la schimbarea domnilor după plac, să considere Moldova ca pe-o provincie a imperiului, să-i pretindă domnului sprijin cu «oastea mică» adică 10 000 de curteni, ca mai apoi, după ce sultanul Soliman

Magnificul a intrat în țară, la 1 578 Moldova să rămînă deschisă oricînd voinței sultanilor ? ! Odinioară erau în jurul Moldovei o Ungarie puternică, o Lehie și-o Rusie moscovită, care, chiar dacă nu se-nvecina cu hotarele țării, stătea în coasta tătarilor de la Crîm. Era Țara Românească condusă de Țepeș.

Răsfoiește catastiful. Se oprește la harta împăturită cu grijă. O desfășoară. Cu foarte multă fidelitate e desenată Dunărea de la Belgrad la vărsare, se distinge cu precizie conturul Mării Negre pînă în Crimeea, Nistrul și hașurat în culori vii, dispozitivul militar otoman al Rumeliei.

Iată aici o parte din adevărul zilei de astăzi și nu cea mai neînsemnată. De jur împrejurul Moldovei, turcii.

Sangeacul de Silistra, al cărui sangeac-bei i-a luat galbenii, subordonat direct beglerbegului de Rumelia. Comandă Brăila, Chilia, Cetatea Albă, ailurile tătare din Bugeac. Blestemății au adus în Bugeac mii de tătari. Ailurile din Dobrogea. Ridică la un singur semn toți akingiii și beșliii colonizați între Dunăre și Mare, pe toți timarioții obligați să-l slujească.

Are poruncă de la sultan să privegheze asupra domnului Moldovei. Atunci cînd acesta se mișcă dincolo de friul lăsat slobod după necesitățile suzeranului de la Istanbul, să informeze și la nevoie să intre cu oștirea în Moldova.

Ce-i poate opune ?

Cetățile din sud, cetățile lui Ștefan, stau sub flamura otomană. Iar celelalte cetăți ale Moldovei au fost dărîmate cu tîrnăcoapele, au fost aruncate în aer din poruncă turcească, de înșiși cei care le ridicaseră și păziseră în domnia lui Alexandru Lăpușneanu, ucigașul de boieri. Tot pașa de Silistra ține sub supraveghere pe cazaci, pe leși și de cel puțin cincisprezece ani încoace, are rol hotărîtor în alegerea domnilor din Țările Românești.

La răsărit, acolo unde odinioară unduiau doar colilile, ori bătea crivățul, ori se arătau ceambururile tătărăști, linia Nistrului cu cetățile stăpînite de turci. Țărmul Mării Negre, turcesc și el, pînă la gurile Niprului și mai departe de ele. Între Nistru și Prut în părțile de miazăzi, turcii au făcut colonizări masive de tătari.

La apus, o Transilvanie vasală Porții. Sangeacurile de Temișoara, Lipova, Ineu și Oradea.

La miazăzi-apus, Țara Românească, înfrîntă și sangiacul de Nicopole cu garnizoane la Giurgiu și Turnu.

La miazănoapte o Polonie slabă, în mereu înnoite tratate de pace cu Poarta.

Ion Vodă știe cu limpezime că raportul de forțe între Moldova și Imperiul otoman este radical altul, decît cel din vremea lui Ștefan. Recunoaște, în noaptea aceea îmbibată de miresmele ațîțătoare ale primăverii, că situația militară, politică și economică este zdrobitoare pentru el și că în asemenea situație nu sînt decît două soluții :

— ori strînge norodul pînă-i dau sudori de sînge (domnii dinaintea lui și-au organizat un aparat represiv strașnic, trecînd vechile îndatoriri ale curtenilor în seama slujitorilor domnești. Sînt scutelnici, au privilegii, strîng gloabele, birurile, sînt olăcari și ispravnici domnești, s-au înmulțit pe la toate căpităniile, prin tîrguri și slujesc sub steaguri la vreme de război stînd sub poruncile marelui hatman, așa că are cu ce jupui țara) ;

— ori conștient de toată jalea Moldovei, își ia asupră-și durerile ei, încercînd să le mîntuie.

Cunoaște bancheri genovezi și venețieni, îl cunoaște pe unul dintre cei mai prosperi bancheri olandezi, așa că i-ar fi lesne după doi-trei ani de domnie să deschidă o casă de negoț fie în Italia, fie în Olanda.

Se scutură cu un fel de nechezat sălbatic.

Aici își pune averile, urmașii, neamul și la nevoie capul. Nu pot exista nici jumătăți de măsură, nici compromisuri. Dorința de a izbăvi țara îl consumă de cînd a devenit conștient, dincolo de adolescență. Bate într-un gong de aramă. Se deschide o ușă mascată printr-o perdea de catifea sîngerie. Intră un oștean bătrîn, barbă albă, venerabilă, plete, pieptar de piele peste coantaș, cizme înalte, cu piten, sabia la șold. Se-nchină și fără să fie invitat se așază pe al doilea jilț, din fața tetrapodului.

4

— Le-ai adunat pe toate, Gîndule ? !

— Pe toate, măria-ta. Pe toate cîte le cunosc bătrînii. Pe toate cîte le-am găsit prin cancelariile domnești.

— Te ascult.

Ion Voievod își lasă fruntea în palmă. Ascultă cu aer preocupat... Căpitanul de tigheeeni Ion Gîndu relatează cu glas egal, următoarele întîmplări :

— Să știi, măria-ta, că norodul stă în altă cumpănă decît a domnilor ticăloșiți și a lupilor de boieri. În Țara Crișurilor, dincolo de munți, în Banat, în Țara Românească, în Maramureș și-aici în Moldova s-au înmulțit haiducii și ăsta e semn pe gîndul măriei tale. Firmanul către Petru cel Tînăr, dat de Soliman la 1559 zice că vîslașii români au lăsat cele 62 de dubasuri cu orz pentru cetatea Belgradului «într-un loc singuratic și neprielnic», dînd bir cu fugiții. Parcă numai dubasurile alea nu le-au dus muntenii, ori moldovenii, acolo unde era poruncă să le ducă ? Nu vîslesc ai noștri și pace. Nu vin cu carele la posada raialelor, măria-ta. Pînă astăzi, la Moldova au fost uciși la codru ori în sate, 225 de năvrapi și bașbuluci plecați să strîngă birurile. La Țara Românească, 401, că muntenii sînt mai iuți la sînge, măria-ta.

În vremea lui Petru Rareș au fost tăiați fiii lui Ionuz beg, care veniseră cu ienicerii din garda voievodului. Știi și măria-ta că atunci cînd l-au mazîlit pe vodă Petru cel Tînăr s-a pus foc pulberăriei din București, lucru care l-a scîrbit peste poate pe sultan.

Ascultă ce poruncă îi dă sultanul, Lăpușneanului, atunci cînd toată primăvara și vara lui 1565 au bîntuit haiducii raialele Tighina, Cetatea Albă și Chilia.

— Raiale, Gîndule, mîrîie voievodul.

Căpitanul de tigheceni ridică din umeri.

— Adu-le, măria-ta, la trupul Moldovei și te binecuvînt... Care va să zică, erau alți haiduci cu șeici ușoare prin bălțile și stufăriile Dunării, că au pus foc la toate caicele turcești pe care le-au găsit între Chilia și schela Galațiului. Ba au trecut și pe malul dobrogean, de i-au belit pe beșlii și pe akingii, să le mai slăbească săul cît l-or fi strîns din jafuri.

«Să te ocupi personal cu această afacere. Să înarmezi toate caicele aflătoare în schelă la Galați... Să poruncești să se facă cele mai serioase cercetări»...

— Auzi, măria-ta ? Să mai știi că la 1568, nu-s nici șase ani împliniți de-atunci, ai noștri au intrat cu armele în pămînturile raialei de la Bender. Au arat, au semănat și cînd au venit turcii să ia roada, i-au săgetat și tăiat cu sabia. Mulți din tighecenii mei au trecut Nistrul și s-au dus la Sici, la cazaci. Să nu crezi, măria-ta, că dacă a pierit vîrtutea domnilor, s-a ticăloșit și țara. Luptă și ea, cum poate, doamne. Că lupii cei cu caftane, nu numai că-l veghează pe voievod și abia apucă să-i găsească cap de price, ca să-l pîrască la pașa de la Silistra, cum au făcut-o cu Lăpușneanu, măria-ta. Boierii și mitropolitul cu arhimandriții lui, cînd a-nceput Lăpușneanu a le lua căpățînile, s-au juruit sultanului că-i dau Cireiul și Cetatea de Baltă și ocnele de fier de la Rodna, averi ale domniei cîștigate de Ștefan cel Sfînt, ori dacă pe acelea nu le vrea, îi dau trei ținuturi dintre Prut și Nistru : Orheiu, Lăpușna și Chișinău, la acestea toate adăugînd pe de trei ori haraciul, măria-ta.

Ascultă și nu te-nnoura și nu-ți slobozi mînia, decît atunci cînd ai să ții norodul aproape de inima măriei tale. Nimic nu izbîndim dacă nu mîntui norodul de biruri și sărăcie, dacă nu lepezi de lîngă tine pe acei lupi haini către țară, vînzători și netrebnici, care pun mai presus binele lor decît binele obștii. Și să știi măria-ta, că Bogdan vodă nu doarme la Hotin. Are prieteni între pani, are cumnați, ca Poneatovschy, ca Zborovschy, poartă olăcari cu hatmanul Mielițchii și cu voievodul Sinavschy. În Pocuția se strigă la oaste. Gîndesc că nu e vreme de hodină și că ar trebui să fim cu ochii pe Hotin... Ești mulțumit ?

— Mulțumit de slujba ta, nemulțumit de mine, Gîndule. Lasă-mă singur să mă gîndesc. Mîine la prînzișor să fie la poruncă toți căpitanii. Vezi de tunuri, de pulbere și de ghiulele așa cum ți-am poruncit. Fii gata să pleci în căzăcime, la Sici.

5

E cea dintîi noapte de răgaz de cînd s-a urcat în scaun prin forța armelor turcești. Vechiul voievod Bogdan, mazilit pentru prea marea lui apropiere de poloni, veghează la Hotin. Lăpușneanu a făcut o treabă minunată. A împuținat boierimea de viță veche, imunitară și-n luptă cu domnia această boierime e pe cale să piară. A răsfoit do-

cumentele curţii în judecăţile Lăpuşneanului şi-a altora trecuţi ca spulberul pe scaunul Moldovei, prea arareori mai cîştigă judecăţile marii boieri de viţă veche. În schimb s-a ridicat o boierime nouă, de ţară şi sabie, a ridicat-o din pulberi moşul său Ştefan, se arată apropiată de domnie şi statornică. Se mai vede că în scaunul Moldovei, feciorii născuţi din domn şi muieri din norod, feciori din dragoste şi florile acelor dragoste, ca Petru Rareş, nu sînt nevolnici, ba dimpotrivă.

Revine la titlul :

«Starea răzăşimii, a vitejilor, a celor de margine. Căpitănatele».

Răzăşimea copleşită de biruri, săracă, a rămas puţină. Cea mai mare parte s-a vîndut domniei, boierimii şi monastirilor. Călugăraşii s-au întins ca pecinginea. Cîntă antifoane pe nas, nu ţin posturile, s-au dedulcit la ciolhane şi muieri. Trăiesc cu roabele ţigănci, se-ngraşă ca porcii şi la oaste nu merg, vamă de sînge nu dau, trai cum nu visează să-l găsească nici în rai, dacă vreunul, scăpat de străşnicia Sfîntului Petre, s-o strecura acolo.

Notează să se ia satele monastirilor, să nu se lase decît ce se cuvine pentru un trai monahal şi să se treacă aceste sate pe seama domniei. Are să plătească oşti, să cumpere tunuri, pulbere, arme de foc, nu să-ngraşe, o liotă de trîntori.

Notează să se prezinte la revista de efectiv, hînsarii, călăreţi slobozi, care participă la război «în dobîndă», adică după sistemul akingiilor, pe pradă.

Notează să-i fie înfăţişată starea slujitorimii, care trebuie chemată la revista de efectiv, o dată cu hînsarii. Din registrul căpitănatelor reiese că se pot strînge ca la 20 000 de oşteni. El îşi propune ca în doi ani să ajungă la 40 000.

Înalta Poartă interzice orice activitate politică a domnului. Nici măcar averi peste hotare n-are voie să aibă. Foarte bine. O apropiere de imperiali e grea, dificilă şi ineficace. Îi cunoaşte. Sînt slabi, au o armată intoxicată de birocraţie. Polonii îi sînt duşmani, sînt vlăguiţi şi neoperativi. Rămîn cazacii. Îi cunoaşte din vrmea cînd a neguţat la Chiev şi Sici. Sînt singurii activi în lupta anti-

otomană. Sviercevsky, hatmanul, e gata să-l ajute, dacă va fi plătit bine şi va vedea că sînt înlăturate garnizoanele bizurmane de pe Nistru. Petru Rareş, Petru cel Tînăr, Mircea Ciobanul au încercat să se ridice împotriva turcilor, legînd alianţe cu imperialii şi polonii. N-au reuşit. Radu de la Afumaţi a dovedit că nimic din virtutea norodului n-a murit, că totul zace ca o vatră de jărăgai sub cenuşa timpului. E nevoie de vînt care să spulbere cenuşa şi să transforme jărăgaiul în flăcări.

Acum doi ani, păstorul Gheorghe Crăciun a ridicat împotriva nobilimii şi a turcilor 10 000 de ţărani, dovediţi luptători aprigi şi ne-nduplecaţi. Se afla în Cehia. A cunoscut un «rege al ţăranilor», Martin Hubec, care face astăzi ceea ce făceau husiţii odinioară. Cînd s-a-ntors din Caramania în Rhodos cu caravana de mătăsuri şi covorărie adusă de la Damasc, toate vilaietele asiatice ale imperiului erau în flăcări. Ţăranii turci se sculaseră împotriva spahiilor, împotriva dervişilor, împotriva sultanului, împotriva lumii întregi.

Fulgerul zace în adîncul norilor acestora negri, grei, care atîrnă deasupra tuturor ţărilor. Fi-va demn de lumina şi strălucirea lui ?

Constelaţia Andromeda stă să treacă sub linia orizontului. Ion Vodă ştie că în Europa apuseană viaţa economică s-a dezechilibrat (a trăit-o doar cu toată scumpetea şi haosul ei), datorită părăsirii vechilor drumuri de negoţ între Germania, Polonia, şi Moldova, de unde se hrănea acest comerţ cu răsăritul, ori cu fluxul comerţului venețian şi genovez, cu Cetatea Albă şi Crimeea... E noapte adîncă, se aud străjile de la foişoare, tîrgul a amuţit şi el organizează aici un regiment ideal, hoinărind cu gîndurile pe toată cuprinderea vremii lui.

Războaiele Franţei cu Austria, a luptat şi de-o parte şi de cealaltă, au secătuit vistieriile unor ţări mari, ca acelea. Lefegiii costă sume fabuloase. El n-are de unde-i

plăti. Şi nici nu poate ridica Moldova prin ştiinţa plătită a lefegiilor. Şi nici nu vrea s-o ridice aşa. E adevărat. Acum şase ani turcii au poruncit să se arunce în aer cetăţile Moldovei. Să se strice orice organizare militărească. Dar n-au putut ajunge cu poruncile lor în conştiinţa adîncă a Moldovei...

A citit *«Della Nuova Scienza»* şi *«Quesiti et inventioni diversi»* scrise de Tartaglia, în care sînt cercetate traiectoria şi calităţile pulberilor. A făcut exerciţii la poligonul din Veneţia, stabilind el însuşi variaţia bătăii tunurilor, în funcţie de înclinarea ţevii. La Nürenberg a văzut şi-ncercat, în calitate de armurier şef al regimentului XXII archebuzieri călări, armele cele mai noi, numite *«platines à rouet»*, la care serpentinul a fost înlocuit cu o roată dinţată cu arc, care roată, mişcîndu-se peste o cremene, produce scînteile necesare aprinderii. Cunoaşte perfect tunurile, de toate felurile. Cu tragere întinsă, curbă sau verticală. Este adeptul pulberii grăunţoase cu ardere lentă, produsă de italieni, şi n-are încredere în cea făinoasă, cu ardere instantanee, pentru că cea dintîi dă presiuni mai constante şi mai bune rezultate la tragerile din poligon. Se poate găsi la Königsberg, dar el va extinde turnătoria de tunuri construită de Petru Rareş şi-i va adăuga o ierbărie pentru care-l va aduce aici pe meşterul Nicolo da Faenza. Dacă ar fi să se ia după ce-a scris Fronsperger despre alcătuirea unei unităţi, ar trebui să împartă armata pe regimente de 4 000 de oşteni, dintre care 2 500 să fie înarmaţi cu lănci, iar 1 500 cu archebuze. Asta n-o poate face. N-are bani să cumpere arme de foc ; n-are forjerii şi mînă de lucru specializată. Franţuzii au ajuns să aibă o armă de foc, la trei albe. Nemţii, una de foc, la cinci albe.

La Suceava, pînă acum zece ani ori poate cincisprezece, au fost 4 000 de archebuze şi 60 de piese de artilerie. Tot ce-a cîştigat Petru Rareş la Feldioara, 50 de tunuri de fabricaţie mai nouă, le-a pierdut la Obertyn. Piesele existente le-a inspectat de Florii. Sînt vrednice de topit. Nu va avea arme de foc portative. Dar are s-aducă de la Bistriţa, de la Braşov tunuri grele, iar tunuri uşoare are să toarne în ţară.

Notează cît metal trebuieşte, ce material lemnos şi tot ce ţine de cunoştinţele artileristice ale vremii. Sub uraniscul smălţuit cu stele al primăverii anului 1572 se naşte unul dintre cele mai grandioase planuri de eliberare, în condiţii care ating deopotrivă tragicul şi sublimul.

7

Cu toată excelenta cunoaştere a vremii sale, Ion Vodă fiind unul din acei tipi reprezentativi ai Renaşterii tîrzii, polivalent, admirabil negustor, călător şi observator pasionat, soldat prin vocaţie, cu o putere de sinteză care-l ridică mult pe scara valorilor vremii lui, cu toate cunoştinţele lui enciclopedice, sînt lucruri care-i scapă în noaptea aceea de Paşti, poate nu esenţiale, dar tangente la situaţia ţării, la atmosfera epocii, la unele din evenimentele ei.

Spiritul de observaţie al voievodului, dublat de o cunoaştere îndelungată a stărilor din Imperiul otoman, a sesizat că armata otomană nu mai reprezintă fidel noile condiţii ale statului otoman, că aceste două entităţi s-au completat reciproc în epoca mai veche, a marilor cuceriri, că astăzi, minat de greutăţi economice, statul otoman nu-şi mai poate întreţine forţele armate, fapt care a dus la împuţinarea flotei, la certurile dintre spahiii stăpîni pe timaruri fără prea mare valoare economică şi ienicerii transformaţi în mari cămătari.

Relaţiile marfă-bani operează în estul Europei.

Dincolo de aceste relaţii se ivesc altele, de mare subtilitate, care desenează premizele formării naţiunilor. Cele patru mari puteri Austria, Polonia, Rusia şi Imperiul otoman vor intra într-un lung şir de conflicte, care vor antrena popoarele asuprite de ele. Acestor popoare li se pune problema dramatică a supravieţuirii. Jugul habsburgic nu este cu nimic mai uşor decît cel turcesc. Dimpotrivă. Împotriva asupririi străine se manifestă rezistenţa concretizată în limba scrisă, elementul material al vieţii spirituale bogate, cu tradiţii străvechi. Voievodul a ascultat la popasurile de la răscruci şi hanuri cîntecul lui Purcel, în

care bardul neîntrecut al veacurilor, norodul, cînta figura luminoasă a lui Ștefan cel Mare. Balada lui Petru Rareș, cîntecul luptei de la Tereblecea. Fîntîna gerului :

> *«Bre, Malcociu,*
> *Ce cauți în moșia mea,*
> *tu și cu oștirea ta ?"*

Toate respiră spiritul eroic al maselor, conștiente că și-au dat sîngele pentru eternitatea slobozeniei, pentru ființa neamului, mai presus decît oricare existență individuală.

Cronicarul polon Strykowsky i-a recitat un cîntec despre Ștefan cel Mare, tradus de el, în polonă. La tîrg la Vaslui, într-o noapte de iarnă, venise de la Liov cu un chervan de sănii, a ascultat la șezătoarea hotnogului Negură, om de credință, cum acest hotnog a repovestit cartea bogomilică «Vedeniile lui Isaia prorocul» ; iar la Cetatea de Floci, la un foc în curtea hanului preafrumoasei Theodora, a auzit repovestită «Cartea tainică a lui Enoch». «Alexăndria» o știe din doască-n doască. N-ar vrea să rămînă în urma lui Radu cel Mare, care l-a adus din Muntenegru pe meșterul tipograf Macarie să tipărească «Liturghierul». Dacă acum aproape șaizeci de ani, un *«magister in diversis artibus»* Baptista din Vesentino putea să-și desfășoare activitatea aici, tot atît de bine-i poate strînge la curtea de la Iași pe studenții de la Hîrlău, Bacău și Roman, feciori de negutători și tîrgoveți, întîlniți de el la universitățile din Cracovia, Praga și Viena, unde cu osîrdie a audiat el însuși cursurile de istorie ale diverșilor magistri.

Mai puțin informat rămîne Ion Vodă asupra fenomenului de cultură din Transilvania, cu toate că unul din membrii gărzii sale, cavalerul Ion Vidra de Hațeg este unul din elevii lui Filip Mare de Ciula, cneaz hunedorean, eminent reprezentant al umanismului transilvănean, el însuși fiind pe linia școlii de la Alba Iulia, un arheolog sîrguincios și un foarte bun cunoscător al antichității.

E adevărat că în Maramureș, la Jeud, venind din Cehia spre Borșa, a văzut cărți bisericești scrise în limba poporului, că nobilul Vlad de Repedea i-a dat un salvconduct scris în românește și că a ascultat destule cîntece despre Iancu de Hunedoara, pe care i le-a citit ieromonahul Nathanail, de la monastire de la Vișeu.

La Scheii Brașovului, Brașovul unor amintiri cu deosebire dragi, a făcut danie bogată școlii românești de acolo, veche de aproape o sută de ani.

Flux de gînduri, stare de veghe adîncă, sentimentul că nimic din tot ce visează, o Moldovă slobodă, cu dascăli, cărturari și tîrguri înfloritoare, cu răzășime bogată, cu aprigele ei ținuturi de mărginași la hotare și cetățile refăcute, cu comerț care s-o lege de largul lumii, nimic din ceea ce trebuie să fie o țară nu va putea fi înfăptuit, dacă n-o să sfarme lanțurile robiei, dacă țara, prin dania ei de sînge, nu-și va merita independența.

Totul e nespus de umilitor.

Și haraciul și felul cum și-a dobîndit scaunul și sărăcia țării și vînzarea boierilor și înapoierea și cetele de bașbujuci care colindă satele cu dăbilarii domnești ; dar mai ales garda lui de spahii, 500 de spahii care să asigure, în Moldova lui Ștefan, domnia slujbașului desemnat de Poartă.

Umilințele astea îl fac neom.

În ciuda faptului că pe Nistru cetățile domnilor sînt astăzi turcești, că Cetatea Albă și Chilia sînt turcești, că în Bugeac și Dobrogea noionii pot ridica oricînd opt mii de tătari gata de luptă, numai la două zile depărtare de Iași, în ciuda faptului că oștirea este dezorganizată, că la Hotin se pregătește de invazie Bogdan Lăpușneanu cu oștirea cumnaților săi, că n-are nici un aliat, că turcii sînt în Țara Românească, la Temișoara și Oradea, în ciuda evidenței acestei încercuiri strategice, în ciuda iadului și-a lui Dumnezeu însuși, el, Ion Vodă, fecior al lui Ștefăniță Vodă, el nepot al temutului și veneratului Ștefan Voievod cel Sfînt, el, în noaptea asta, își asumă cu toată răspunderea misiunea de a ridica Moldova din robie.

În ceasul acesta unic în care conștiința unui bărbat intră în interferență cu sensurile adînci ale istoriei, Balanța, constelația lui april, își pleacă unul din talgere peste tîrgul Iașilor, acolo unde, la una din ferestrele caselor domnești stă în priveghi un abur palid de lumină.

Străjile se strigă între ele. Se aude trîmbiţa sonoră a unui cocoş. Dinspre lunca Bîrladului urcă ceţurile subţiri ale zorilor. În văzduhul reavăn, sub roua picurată din stele, înfloresc alb cireşii tuturor livezilor.

PASĂREA FENIX

...«după aceea nu numai că l-au cinstit şi l-au temut, ci s-au luptat cu multă bărbăţie pentru el»...

LESICKI, cronicar polon

1

Joi după Rusalii. Nu-şi cunoaşte încă oştirea. În zori, cînd o inspectează, vede feţele impenetrabile ale călăreţilor. «Schimbarea domniilor, bucuria nebunilor». Ştie zicala. Iscoadele de tigheceni ale căpitanului Ion Gîndu au descălecat azi noapte la Iaşi. Bogdan Lăpuşneanu cu oştirea cumnaţilor, a hatmanilor, oştire în zale, a ajuns la Ştefăneşti, pe Prut. El are aici cîteva mii de călăreţi moldoveni, indiferenţi, se ştie că sultanul a cerut să se dubleze haraciul, alături de moldoveni călăresc spahii, nepoţi şi ei ai celor de la Podul Înalt şi Valea Albă, cum nepoţi ai oştenilor căsăpiţi atunci sînt şi călăreţii ţării. Sesizează ironia amară a destinului, care-l face comandantul acestora, să răpună cu ei oştirea polonă, neutră faţă de turci, condusă de un Lăpuşneanu al cărui tată a dărîmat cetăţile ţării.

Moldovenii călăresc în silă, tăcuţi, ferind orice apropiere de spahii.

Aude cînd trece la trap steagul călărimilor de Suceava, un hotnog cu pletele albe, suduind spahiii cu cele mai scîrbavnice vorbe. Cunoaşte toate dramele acestor călăreţi nevoiţi să slujească alături de turci. Fetele siluite. Vetrele goale. Copiii robiţi. Nu le poate spune o singură vorbă de alin. Încă, nu le poate spune. Poartă cuirasă şi vechiul

lui morion, coiful care l-a apărat aproape opt ani cît a slujit în diversele armate europene. După moldovenii călări vin la trap cele patru tunuri uşoare, cît a putut pune pe roate în zilele astea. Boierii stau fugiţi la conace. Aşteaptă după obiceiul lor scîrbavnic să vadă ce va alege lupta. Au să vadă mai curînd decît visează.

La Ştefăneşti îşi încearcă ochiul şi oştirea. Deschide o breşe în dispozitivul cuirasierilor poloni cu cîteva salve de artilerie. Repede în breşe călăreţii ţării, care pleacă la şarjă chiuind, însufleţiţi ca printr-o minune. Flancurile dispozitivului polon le retează cu spahiii. Polonii îşi rearticulează dispozitivul şi se retrag luptînd.

Seara concediază contingentul otoman. Simun beg, comandantul spahiilor, oştean călit pe toate fronturile de luptă ale imperiului, poftit în cortul voievodal, îl priveşte îndelung cu ochi negri, scăpărători. Acest Simun beg, cu toate că nu are decît 40 de ani, structural face parte din vechea oştire de spahii, călăreţii aceia sălbatici care şi-au adăpat caii şi-n Eufrat şi-n Dunăre. Nas coroiat, mustăţi şi barbă tunse scurt, înspicate cu fire albe, cîteva cicatrice în obraz şi la gît. Vorbeşte perfect araba şi armeana. Poartă platoşe din piele de rinocer prinsă în ţinte de aur. Îl priveşte fix, sfredelitor, cu un zîmbet ironic, abia perceptibil. Îi spune :

— Sultanul ar fi trebuit să aibă tot atîta încredere în tine, beyule, cîtă am eu în Isus... Alah ! Lasă-mă să-ţi spun ce-am visat azi noapte.

Povesteşte în armeană un vis plin de ape murmurate, de cer albastru şi grădini de trandafiri, tot ce-şi doreşte un războinic ridicat din Anatolia aridă, în care se-ntîlnesc la un izvor, sub un măslin, doi pelerini. Unul din pelerini era însuşi Simun beg. Al doilea pelerin... «dacă-mi aduc bine aminte, avea trupul tău uriaş şi pe barba profetului, era îmbrăcat aidoma cu tine, beyule, dar să ştii, că acel trup era fără cap...»

Simun beg rîde aspru.

— Noi doi ne-am întîlnit o dată, pe Dunărea de sus, spune Simun beg, s-apleacă spre voievod şi i se uită în ochi. Atunci, Alah a vrut să mă arunci de pe cal. (Îşi

scoate platoşa din piele de rinocer, ilicul, cămaşa. Îi arată urma unei răni cumplite, sub umărul drept). Tot Alah a vrut să nu pier, ca să te pot urca în scaunul moşului tău... Asta-nseamnă că ne-am întîlnit de două ori. O dată pe Dunărea de sus. O dată pe Dunărea de jos. Roagă-te lui Alah să nu ne mai întîlnim a treia oară. Ascultă sfatul unui duşman al tău, de moarte. Cînd gîndeşti ascunde-ţi ochii. Ţine-i plecaţi. Gîndurile tale aleargă ca şerpii, ies din tine prin ochi, le simt pe gîtul meu şi-n inima mea... Alah cu tine, beyule. Am împlinit porunca slăvitului împărat. Îmi datorezi patru cai de şa, cu şei şi frîie, pentru slujba pe care ţi-am slujit-o. Şi ce crezi tu că-mi mai datorezi. Mă-ntorc fără să-ţi stric ţara, a padişahului grădină, pe care nu ştiu de ce n-a făcut-o paşalîc ? N-o stric, dacă tu-mi îndestulezi oştirea cu merinde pe zece zile.

— Te mişti cam încet, Simun beg.

— Mai repede decît gîndeşti tu că mă mişc. Şi-acum, ascultă ce-am auzit eu, undeva departe, pe malul unui lac albastru, acolo unde muntele Ararat stă gînditor sub cerul limpede :

«Puzderie-am visat de stele mici
Zburînd în calea uneia mai mari.
Şi cele mici, ca roiul de ţînţari,
S-au năpustit de peste tot, deodată
În steaua aceea mare-nvîlvorată.
Ea a clipit şi-ntr-o lumină-albastră
S-a prăbuşit, aicea, în cetatea voastră»...

M-am gîndit douăzeci de ani la înţelesul acestor versuri. Pe Alah, aş vrea să ai şi tu răgaz să te gîndeşti douăzeci de ani...

La miezul nopţii spahiii părăsesc tabăra în linişte deplină. Ion Vodă se gîndeşte la ciudata întîmplare a reîntîlnirii cu Simun beg, pe care l-a crezut mort, la spusele lui şi mai ciudate, la înţelesul limpede al versurilor din «Vitejii din Sasun», epopee armeană cunoscută în tot orientul.

2

Dimineaţa de 13 august 1572, la două bătăi de tun de zidurile Hotinului, pe donjonul căruia flutură steagul regelui Poloniei. Din codrii de la Chişcăuţi ies la galop două steaguri de călăreţi. Ion Vodă în tabăra întărită cu care, aşezată chiar în malul Nistrului, cu mînecile suflecate, descheiat la pieptarul de piele, mestecă într-un mojar cu atîta osîrdie că-i curg sudorile.

— Mai încet, măria-ta, că spargi mojarul, îi spune căpitanul Ion Gîndu.

Oştenii adunaţi ciotcă rîd. Mojarul e de aramă, dar vodă ăsta are o putere ca-n poveşti. Cînd au bîntuit ei Pocuţia pe urmele Bogdanului, să pedepsească şleahta şi să-i aducă aminte că nu s-a ticăloşit ostea ţării sub zidurile cetăţii Camenec—Podolsky, măria-sa a ieşit la şarjă, cu suliţa. Din cetate năvăliseră cîteva steaguri de cuirasieri. În fruntea lor călărea un ofiţer în cuirasă la coif cu trei pene roşii de struţ. Măria-sa l-a izbit atît de cumplit cu lancea, că i-a găurit scutul, cuirasa, l-a străpuns prin piept, apoi l-a ridicat deasupra capului, în vederea ambelor oşti. Cuirasierii au dat dosul în strigăte de spaimă. La Jagielnica, în tabără, a legat prinsoare cu Namilă Ursu, hotnogul, cel mai tare oştean prăsit vreodată în Ţara de Sus, unii ziceau că l-a fătat o vacă de bour, alţii că o ursoaică, a legat prinsoare că Namilă Ursu n-are să ridice pe spate cît ridică el, vodă. Erau focuri înalte, unii îşi zbîrnîiau cobzele, oştenii erau mulţumiţi. Hotnogii mai vechi ziceau că s-a născut din cenuşă oastea Ţării Moldovei. Că li se-nţepeniseră degetele de nelucrare. Că mîinile uitaseră cum s-apuce straja paloşelor. Că le curgea ruşinea în ciubote. Că le ruginiseră oasele şi săbiile. Şi alte asemenea.

— Să nu-mi retezi căpăţîna dacă ridic mai mult, măria-ta, că eşti repede la mînie, ca moşul măriei tale.

— Cu cine sînt repede la mînie, măi Ursule ? !

— De ! Noi n-am uitat cum i-a retezat Ştefan Voievod cel Sfînt capul copilului de casă, atunci cu întrecerea aia, de la Putna.

— Dacă mă birui, ai de la mine patru boi şi-o sfoară de moşie în braniştea domnească de la Storojineţ.

Namilă Ursu a chiuit o dată, de s-au speriat toţi caii gărzii. S-au apucat la-ntrecere. Namilă Ursu şi-a lepădat coantăşul de hotnog. A ridicat un tun uşor... Măria-sa a rîs. L-a ridicat şi el, aşa în joacă. Namilă Ursu şi-a lepădat cămaşa. Oştenii au oftat o dată, a mirare. Stăteau muşchii pe Namilă, ca odgoanele. A poftit să se aducă un bou, din cei mari, moldoveneşti, de la harabale. I s-a adus. S-a vîrît sub el. L-a ridicat pe grumaji în tăcerea ca de biserică a oştirii. Iar a rîs măria-sa. A ridicat boul, fără să-şi lapede pieptarul. Pe urmă i-a arătat lui Namilă un car încărcat cu saci de orz. S-a vîrît Namilă Ursu sub car. S-a-ncordat. Tremura carnea pe el. Ţîşnea sudoarea, ca din izvor. Îi ieşiseră vinele pe frunte şi la grumaz, ca funiile. L-a săltat de-o palmă. A căzut în genunchi. Atunci măria-sa şi-a lepădat pieptarul. Şi-a suflecat mînecile. S-a tupilat cu umerii sub inima carului. S-a-ncordat o dată, de i-au ieşit ochii ca la broscoi. A săltat carul preţ de trei, patru coţi. L-a aşezat uşurel la loc. Ei, oştenii, au strigat şi-au lărmuit, de-au răguşit. Acolo, pe loc, după ce căpitanul Ion Gîndu a aruncat pe vodă două vedre de apă, măria-sa a chemat pisarii şi la lumina focurilor a poruncit să scrie dania lui domnească pentru hotnogul Namilă Ursu. Tot atunci l-a luat de la viteji şi l-a trecut stegar în straja trupului său, spunîndu-i :

— Să veghezi asupra steagului Moldovei, cu viaţa din tine, Ursule.

La care Namilă Ursu a dat în genunchi, i-a sărutat mîna şi-avea lacrimi în ochi şi-a zis să-i ceară viaţa, nu numai pentru steag, dar el şi-o pune pentru măria-sa.

L-au îndrăgit pe vodă, cum nu se află. Cînd au ajuns la Halici, fiecare oştean se socotea răsplătit pentru slujba de oaste şi pentru călcările suferite din partea leşilor. Aici, Ion Vodă şi-a ales încă treizeci de oşteni în gardă, tot seara la focul de tabără, chemînd să se lupte cu el, după o învăţătură anume, pe cine se-ncumetă dintre viteji. Au venit ca la şaizeci de viteji, feciori unul şi unul. Vodă s-a aşezat la o masă. În partea dimpotrivă se aşeza viteazul. Îşi spunea numele, anii, în ce steag slujeşte, de unde este de loc. Măria-sa i se uita în crucea ochilor. Apoi îi încleşta dreapta şi se apucau de luptă. Nu l-a răpus nimeni pe vodă. Mulţi au plecat cu oasele pîrîind. Vodă a ales treizeci, care, zicea măria-sa, au mîini la fel de tari, cum de tare au cugetul.

Aşa că acum sfarmă în mojar şi pisează grăunţe de praf de puşcă din sacii luaţi de la leşi, le amestecă bine cu alt praf de puşcă venit de la Bistriţa şi cavalerul Ion Vidra de Haţeg, arheolog, umanist şi la nevoie artificier al gărzii, explică artileriştilor de ce e nevoie să asude pisînd bine pulberea, pentru a uniformiza amestecul. Călăreţii care vin la galop strigă :

— Moldova !

Ion Vodă lasă mojarul. Îl recunoaşte pe vornicul Dumbravă, vede apele Nistrului, albastre sub cerul albastru de vară şi-i spune căpitanului Ion Gîndu :

— Să vină căpeteniile la sfat, de cum o descăleca Dumbravă, Gîndule !

Toată ziua de 13 august nu s-a întîmplat nimic deosebit în tabăra lui Ion Vodă. Oricît au încercat ofiţerii regali din Hotin să deducă planul voievodului după mişcarea trupelor, n-au reuşit decît să-şi facă sînge rău. Din tabăra moldovenească au plecat spre inima ţării, pe şleahul Cernăuţilor, convoaie de harabale încărcate cu dobîndă, turme de vite şi după masă au început să plece convoaiele de prizonieri. Pe la Vadul Nistrului se vedeau venind din Pocuţia alte convoaie de prizonieri, vite şi harabale, probabil ariergarda armatei. Pîrcălabul cetăţii a tras concluzia că Ion Vodă a poposit în drumul spre Iaşi şi că ipoteza unui asalt al cetăţii abia peste cîteva zile va fi actuală, atunci cînd Ion Vodă se va elibera de prizonieri, vite, convoaie şi tot ce-i îngreunează tabăra.

De fapt pîrcălabul era victima inocentă a unui vicleşug foarte simplu, al voievodului. Convoaiele cu prizonieri şi prăzi de război fuseseră expediate încă de la sfîrşitul lui iulie, pe la Văscăuţi. Ceea ce vedeau ofiţerii regali suiţi în donjonul central al Hotinului, erau turmele necesare armatei şi cîteva sute de moldoveni travestiţi în

uniforme poloneze, care executau un circuit foarte redus. Ieşeau din tabără sub priveghiul străjilor călări, intrau într-un pinten de codru foarte apropiat, treceau Nistrul, vitele înot, presupuşii prizonieri cu plutele, sub un cot înalt, dincolo de vederea celor de la cetate şi după două ceasuri erau din nou în tabără, trecînd Nistrul din Pocuţia spre Moldova.

În vremea asta în codru se înjghebau plute, iar în tabără se pregăteau funiile cu noduri şi gheară de pisică la un capăt, scările de asalt, încărcăturile de exploziv şi tot materialul genistic necesar asaltului. Însuşi Vodă cu un şorţ de piele atîrnat de gît bătea scoabe, legînd o plută pentru artificierii lui. Lucra fără poză, dintr-un obicei vechi, cu conştiinţa că nu-l desparte nimic de oştenii săi. Sentimentul acesta încetăţenit în anii cînd a slujit ca simplu ofiţer în diferite armate, renăscut între oştenii moldoveni la valori pe care el însuşi nu şi le bănuia, fertilizat de dragoste sinceră, bărbătească, iluminat de visul din ce în ce mai neliniştit, creează punţi infinite spre conştiinţa oştenilor lui. Călărimile pînă acum două luni tăcute, executînd poruncile în silă, impenetrabile şi străine, astăzi sînt călărimile lui, pe coordonate fireşti. Cutăruia i-au fost jefuite ocinele, întărite de însuşi Ştefan cel Sfînt. A fost chemat la Pocuţia şoltuzul cu pricina. S-a alcătuit un divan ostăşesc, care-a judecat pricina. Şoltuzul a rămas de ruşine. Cum mai erau încă patru plîngeri împotriva lui, toate întemeiate şi cum are ultimul cuvînt în divan, l-a ridicat în ţeapă pe şoltuz.

Curierii bat toate drumurile cu ordinele voievodale de înstăpînire a răzăşilor şi vitejilor în ocinele strămoşeşti. Executorul cel mai neînduplecat al poruncilor domneşti este căpitanul Ion Gîndu.

Voievodul ciopleşte capătul unui butuc. Toate mirosurile taberei îi intră în nări, năvalnice. E foarte senin, foarte cald, caii se apără de tăuni cu cozile, oştenii ung osiile tunurilor, dohotul miroase a încins, unii îşi cîrpesc şeile, se aude o ţiteră, cei care se scaldă fac larmă, se stropesc, chiuie, deasupra taberei se ridică nori de praf şi totul s-a-ntrupat aşa cum a dorit el să se-ntrupeze ; sar aşchii albe din carnea lemnului, iscoadele căpitanului

Gîndu i-au adus vestea complotului pus la cale de Veveriţă şi vlădica Gheorghe. cumplit are să-i muncească, pentru că trebuie stîrpit din rădăcini obiceiul acesta ticălos al complotului şi-al vînzărilor, către străini, aşa că asaltul are să-l dea la noapte, iar poimîine are să fie la Iaşi.

3

În noaptea de 13 spre 14 august, toţi Labişii, toţi Ursachii, toţi Sîngerii, toţi voinicii, vitejii, toate călărimile care-au sîngerat sub steagurile lui Vodă Ştefan freamătă în glia pe care-au îngrăşat-o cu trupurile şi-au slujit-o cu sufletele şi credinţa lor. Din nordul Moldovei, prin aburii străvezii ai nopţii de august, se transmit vibraţiile acelea subtile care sensibilizează date necunoscute ale subconştientului.

— La miezul nopţii avem furtună, măria-ta, spune Namilă Ursu, cercetînd cerul de seară, portocaliu.

Face de gardă la cortul voievodal şi nu ştie că la miezul nopţii, cu pene de aur şi sînge, va renaşte oastea Moldovei.

Ion Vodă, în pieptarul de piele, aşteaptă cu încredere să se-mplinească previziunea stegarului... Cercetează constelaţiile. Sclipesc între puzderia de stele. Cerul de august, jos, mătăsos, cade pe el, darnic. Stă în faţa cortului. Ascultă noaptea. Dar mai ales îşi ascultă oştirea. Călărimile pedestruite coboară la Nistru, înarmate numai cu săbiile şi buzduganele. Se-mbarcă pe plute. Trei sute de viteji îşi lasă burdufele la apă. Vor fi elementele de surpriză şi asalt. Şeful artificierilor îl întreabă dacă e nimerit totuşi să agaţe pluta sub podul cetăţii. N-ar fi mai bine s-o agaţe la turnul lui Vodă, ăl dinspre stepă ? Nu ! S-o agaţe acolo, sub pod.

Undeva departe, spre răsărit, deasupra stepelor, un fulger albastru sfîşie mătasea cerului, neagră.

— Furtuna, măria-ta, şopteşte stegarul.

— Să acoperiţi sacii cu dolamele, spune Vodă. Să nu se ude iarba. Să păziţi fitilele. Şi amnarele.

Trece o boare rece, cu miros de pămînt reavăn şi ierburi umede. Alt fulger, la răsărit. Altul. Şi altul. Huruit îndepărtat. Caii nechează. Mug bivolii de la cher-vane. Se aud foşnetele fluviului. Au tăcut greierii. Au tăcut cosaşii. Doar broaştele umplu noaptea cu orăcăitul lor lacom.

— Să iasă tunurile, porunceşte.

Cele patru tunuri ies la pas. Caii au copitele învelite în zdrenţe. Obezile roţilor sînt învelite în saci.

— Grijiţi să nu se ude pulberea, spune.

— Să trăieşti, măria-ta. Grijim.

Fulgerele se aleargă pe catapeteasma cerului. Se bat cap în cap. Aerul e plin de miresmele aţîţătoare ale ierburilor, de mirosul dintr-o dată intens al codrilor, toate sevele pămîntului revitalizate, răscolite, îmbibă noaptea cleioasă, o vîntură, o umplu de şoapte aţîţătoare şi electricitate.

Cînd norii glogoziţi deasupra, agăţaţi de stele, negri, plini de vînt şi apă se-nvolburează peste Nistru, Ion Vodă coboară la apă. Valurile clipocesc sub chila bărcii căzăceşti, cu snopi de trestie legaţi în borduri. Trece un spulber de vînt. Nu se mai vede la zece paşi. Ordonă plecarea celor trei sute de viteji. Oştenii încalecă burdufele. Vîslesc cu palmele spre sforul apei. Dispar în întuneric. Prima aversă de ploaie. Ordonă plecarea plutei cu exploziv. Ascultă cu toată fiinţa încordată. Ordonă vîslaşilor să scoată barca în larg. O dată cu el se mişcă plutele care duc aproape opt sute de oşteni.

Asaltul Hotinului are loc imediat după miezul nopţii. Pluta cu exploziv împinsă pe canalul de apărare, sub poarta cetăţii, este ancorată acolo. Unul dintre artificieri aprinde sub zeghe capetele celor cinci fitile. Artificierii le protejează cu zeghile, îşi dau drumul în apă şi înoată cu nădejde spre ţărm. Zidurile străvechii cetăţi, negre în noaptea turmentată de furtună, se ridică sumbre, cu crenelele şi donjoanele luminate de fulgere. Atunci Hotinul se desprinde din lumina spectrală, cu străjile învelite

în pelerine, tăcut, uriaş, cu zidurile şiroind ape verzi, sticloase.

În clipa cînd încărcătura explodează sub poartă, vitejii de pe burdufe aruncă frînghiile cu gheară de pisică. Ion Vodă aruncă el însuşi o asemenea funie şi, cu toată împotrivirea căpitanului Ion Gîndu, se caţără la zid, o dată cu oştenii săi. Diversiunea reuşeşte integral. Garnizoana polonă aleargă la porţi, mai ales că artileriştii susţin diversiunea prin salve trase în piciorul zidurilor. Ion Vodă ajunge la crenelele apărate la intervale mari de cîţiva archebuzieri. Luaţi prin surprindere, ucişi cu buzduganul şi jungherul, sînt culcaţi binişor pe podişcă. Oştenii ocupă donjoanele de la Nistru. Furtuna, trăsnetele, artileria împiedică pe apărători să audă zgomotul surd al luptei de la donjoane. Moldovenii coboară în citadelă. Surprind garnizoana polonă. Se duce o luptă disperată la sabie, pe coridoarele înguste, la temniţe, pe scările în spirală ale citadelei.

Se pot vedea cîţiva şleahtici cu torţe fumegoase în stînga, cu spada în dreapta, luptînd în sala gărzilor, răsturnînd scaunele, mesele lungi, soldăţeşti, dînd veritabile asalturi de spadasini încercaţi. Ion Vodă luptă în citadelă, alături de gardă. Are în dreapta o spadă grea, elveţiană, în stînga un buzdugan cumplit. Feţele luptătorilor sînt luminate de torţele înfipte în suporţii lor de fier. Garnizoana moldoveană trece de partea voievodului. Se deschid temniţele. Se izolează ierbăria cetăţii şi depozitul de arme. Aversele bat în cuirasele gărzilor răsturnate în curte, la punţi şi crenele. Fulgerele se amestecă cu licărul verde al săbiilor. Huruitul tunetelor cu răcnetele luptătorilor şi horcăitul muribunzilor.

Renăscută din cenuşă, Pasărea Fenix se regăseşte pe sine în luptă.

Furtuna culege strigătele de luptă şi victorie, le smulge de pe zidurile Hotinului şi le poartă la galop, peste întinsul Moldovei. Condensate în stropi de apă, mănoşi, strigătele de luptă şi victorie cad sonor pe frunzişul tremurător şi lacom de la Valea Albă. În luncile de la Podul Înalt. Peste Dumbrava Roşie şi Lipinţi. Peste livezile de la Baia.

Pasărea Fenix își scutură penetul.

Cad stropi de sînge ostășesc și pămînturile Moldovei îl primesc, cucernic.

SCURT DIALOG CU DOMNIA-SA, CRONICARUL GRIGORE URECHE

«Ion Vodă după izbîndă cu noroc ce goni pre vrăjmașii săi din țară, se așează la domnie, carele dintîi la toate era pre voia țării, iară mai apoi pre toți i-au covîrșit cu vrăjmășia lui și cu morți groaznice ce făcea... Băgat-au în foc de viu, pre Vlădica Gheorghie, de au arsu, dîndu-i vină de sodomie, auzind că are strînsură de avuție. Mitropolitul Theofan n-ar fi ieșit întreg de dînsul, de nu ar fi fugit în munți de groaza lui. Temnițele pline de călugări. Și îngroapă de vii pre Veveriță și pre popa Cozma și pre Molodețu Călugărul ; iar din boiari și din cei de cinste sabia lui nu mai știa și cu toate feluri de morți îi omoriia»...

La acest adevăr, adevărat, trebuiesc făcute adăugiri scăpate de domnia-sa, întru totul vrednic de cinstea timpului, cronicarul Grigore Ureche. «Pe toți au covîrșit cu vrăjmășia lui». Se referă la «boiari și din cei de cinste», la călugărașii îngrășați din truda satelor robite, la trădători și uneltitori, la vlădica Gheorghie, care-și agonisise sieși avuții pămîntești, cînd domnul căruia trebuia să-i slujească îl povățuise să adune bogății spirituale, se referă la cei care stricau țara, obijduiau norodul, se purtau cu silnicie față de ai lor și lingeau mîna stăpînului de la Silistra, la pletora îmbogățiților din jalea Moldovei, mulți, înrăiți, scîrbavnici, legați prin confrerii secrete să-l ucidă ; pentru aceștia «cu toate feluri de morți îi omoriia», după judecăți strașnice, nepărtinitoare, avînd martori oștenii, tîrgoveții și mulțimile răzășești.

Domnia sa cronicarul Grigore Ureche nu ne spune cum a bătut voievodul bănuți de aramă, roșii, pentru poporul cel mult, cum a refuzat să dubleze haraciul pretins de sultan, cum a reîmprospătat negoațele, cum a făcut ordine în administrație, cum a secularizat averile monastirești, toate măsuri neînchipuit de progresiste pentru vremea odioasă în care trăia.

Ar fi de notat aici, că la zece zile după ce Ion Vodă a luat Hotinul, la 24 august 1572, un rege semidement, Carol IX, declanșează oribilul masacru în masă al hughenoților, înscriind noaptea Sf. Bartolomeu pe culmea monstruozităților făcute în numele credinței. Războaiele civile pe temă religioasă au sfîșiat Franța cu începere din 1563. Luptele dintre catolicii majoritari și hughenoți sînt crude și pustiitoare. În Franța cu universități vechi de peste 300 de ani se-ntîmplă asasinate, torturi inegalabile și arderi pe rug.

Cîte suflete aruncate în torturile sărăciei, cîte rapturi, violuri și silnicii a avut vlădica Gheorghie pe conștiință au dezvăluit oștenii și răzășii la judecată. Era necesar să se spună că haina preoțească trebuiește cinstită de cei care-o poartă, dacă vrea să fie cinstită de norod, că viața monahală și-a pierdut rosturile de-nceput de asceză și cultură, transformîndu-se într-un huzur nerușinat, trebuiau tăiate poftele de amestec în politica țării a înaltelor ranguri eclesiastice și, mai ales, trebuia stîrpită trădarea.

Rațiunea actelor voievodului urcă în rațiunea existenței neamului.

...Domnia sa cronicarul Grigore Ureche poate nu ajunsese să-i cunoască bine pe contemporanii acestui Ion Vodă. În Spania domnește din 1556 fanaticul Filip II. În imperiul spaniol soarele nu apune niciodată. Opera conquistadorilor se-mplinește sub semnul crimei și al înrobirii popoarelor de culoare. Prin marii navigatori portughezi și spanioli, caravelele au smuls din taina oceanelor și a depărtărilor, a superstițiilor și a dogmelor religioase, adevăratul contur al planetei. Trăiseră, navigaseră, descoperiseră și uciseseră oameni apropiați de natură, simpli și pașnici, Columb și Magelan. Celebrele *islas de la especeria* își trimiteau produsele în porturile iberice, umplînd cu aur safeurile armatorilor. Tulburătoarea *mare incognitum* își dezvăluise farmecele marinarilor curajoși.

Țările de Jos porniseră lupta de eliberare și ducele de Alba își cîștigă tristul nume de călău prin Tribunalul de sînge. Represiunile, crimele odioase ale acestui tribunal ridică poporul în anul în care, după luarea Hotinului,

Ion Vodă își arată străşnicia împotriva impilatorilor norodului.

La două extremităţi ale Europei, două concepţii. Ducele de Alba, bărbat din ţara care l-a dat pe Lope de Vega şi Cervantes, masacrează în numele regelui său poporul Ţărilor de Jos ; Ion Vodă secularizează averile monastireşti, pedepseşte membrii claselor exploatatoare, îşi reorganizează armata pe baze naţionale, gîndind la rolul esenţial al infanteriei şi artileriei, adăugînd calităţii lui de organizator progresist pe aceea de pionier al artei militare moderne.

«Pentru a ţine ţara cu sabia» cum spune el, revine la formula lui Ştefan, prin înrolarea elementului ţărănesc pe care-l protejează economic şi politic, căruia îi cîştigă dragostea şi încrederea. Forjeriile de la Suceava scot 80 de obuziere şi 60 de tunuri mici moldoveneşti, realizînd cea mai puternică artilerie din istoria noastră medievală. Cîmpul de instrucţie din Valea Bahluiului este organizat în poligon pentru artilerie. În locul gărzii de spahii, garda lui din răzăşi și viteji, 500 de bărbaţi neînfricaţi, căliţi în luptele cu polonii, în campania din Pocuţia şi la asaltul Hotinului, străjuie casele domneşti şi face instrucţie, obişnuindu-se să lupte cu sabia, cu lancea şi sîneaţa.

...«De lege îşi rădiia, că în postul cel mare s-au însurat şi alte călcături de lege multe făcia»...

Minunat domnitor, veghind aprig asupra cumpenei dreptăţii, neînchipuit de progresist faţă de epoca lui sîngeroasă, întunecată, bîntuită de misticism, curajos şi demn pînă la sublim, pentru că, bun cunoscător al situaţiei politice, cutează să se ridice împotriva gigantului otoman. Încrezător în Ţară, Ion Vodă, «om de o statură uriaşă, de o constituţie puternică în care se vedea că fierbe puterea» cum îl zugrăveşte un contemporan), face să strălucească din nou slava de arme a Moldovei !

Acest lucru, se pare, l-a trecut cu vederea domnia sa cronicarul Grigore Ureche, întru totul vrednic de cinstirea noastră şi-a vremurilor, cărturar al începuturilor, care nu-şi uită însă obîrşia de strălucire începută sub Petru Şchiopul, domnul atît de crîncen învins la Jiliştea de Ion Vodă.

Nu ştim cîţi ani a avut Nistor Ureche, tatăl cronicarului, atunci cînd flamura cu capul de bour a fluturat iarăşi pe donjonul central al cetăţii Hotinului.

Nu ştim ce-a făcut în vremea pregătirilor de război ale lui Ion Vodă.

Ştim însă, pe zile, săptămîni şi luni, ce-a făcut Ion Vodă în cei doi ani ai domniei lui, care adeveresc o veche zicală a oştenilor noştri : «Decît un an cioară, mai bine o zi şoim».

RĂZBOIUL CU TURCII

1

Mijlocul lui februarie 1574, la Iaşi.

Ion Vodă în divanul mare al ţării. Tot tîrgul Iaşilor plin de oştenii chemaţi pentru revista de efectiv. De faţă boierii vechi şi mai noi, ridicaţi după moartea lui Ştefan. Atmosferă încărcată. La caravansaraiul lui Grigore Popa, aflător prin preajma locului unde s-a ridicat mai tîrziu biserica «Trei Ierarhi», a sosit ieri la amiază solia sultanului. Reţeaua lui de informatori din Istanbul şi Silistra l-a pus în temă, încă din ianuarie. S-a arătat la Poartă Petru Şchiopul, fratele lui Alexandru, domnul Ţării Româneşti, care-i oferise sultanului 40 000 de galbeni pe tronul Moldovei. Haraciul pe vremea lui Ştefan fusese stabilit la 4 000 de galbeni. Tranzacţia a stîrnit vîlvă la Istanbul. Dacă se oferă 40 000 de galbeni, înseamnă că cel ce cumpără scaunul Moldovei nu investeşte banii într-o afacere nerentabilă. Informatorii, unii recrutaţi chiar dintre agalele saraiului, spun că sultanul rezistă tuturor militarilor care vor ca Ţările Româneşti să fie transformate în paşalîc, tocmai datorită acestei licitaţii a tronului, care aduce vistieriei personale a sultanului venituri nesperate. Solii turci, care se-ndreaptă spre casele domneşti (aude chimvalele şi trîmbiţele) îi vor cere desigur să plătească 40 000 de galbeni...

Astăzi poartă mantia voievodală tivită cu blăni de sobol, cuca stă sub stema ţării şi-l încearcă un sentiment nedefinit. Ruşine, scîrbă, mînie clocotitoare. Se ridică din scaun, uriaş, trece printre şirurile de bărbi duşmănoase, sînt aici priviri care dac-ar putea ucide, ar fi mort, iese din sala tronului, trece printre gărzile posace, tot tîrgul ştie de ce-au venit solii, smuceşte uşa ferecată lucrată în lemn de nuc care dă în pridvor şi iese afară în lumina rece, revărsată peste omăturile albăstrii. Călărimile de Tighina şi Soroca, aşezate pe la focuri, îl văd. Se stîrneşte un ramăt viu, apoi izbucnesc uralele :

— Să trăieşti, măria-ta !

— La mulţi ani, doamne !

— N-ai mai dat pe la Soroca, măria-ta !

— Ţi-au crescut finii !

— Acu se urcă-n şa !

— Vatamanul Eliodor îţi trimite nişte pielicele de soboli. Zice să-l ierţi că nu vine, da i s-a oblintit rana aia, de la Borislav.

Vorbeşte cu ei, plecîndu-se peste pălimar. Respiră adînc aerul înţepător. E ger şi i se face chiciură în barbă. Vine căpitanul Ion Gîndu şi-i spune că s-apropie solii. Ion Vodă strigă de răzbubuie curţile domneşti :

— Măi vitejilor, staţi, mă, lîngă mine, din inimă ?

Întrebarea nedumereşte. Se-alege un călăreţ mic, cră-cănat, cu nişte sprîncene aricite. Îşi scoate cuşma. Se pleacă adînc.

— Din inimă, măria-ta !

Şi ceilalţi cu glasuri joase.

— Nu te teme, doamne.

— Te avem pe măria-ta, cum ne ai măria-ta pe noi.

Se-ntoarce cu paşi mari, răsuflînd pripit. Cînd intră în divan i se topeşte chiciura din barbă. Sînt introduşi solii, cu ceremonialul curţii. Se aşteaptă să-l vadă pe Simun beg printre soli. Nu e Simun beg. Sultanul cere 40 000 de galbeni, haraci. Ion Vodă îşi scarpină barba. Întreabă divanul ce părere are. Bărboşii se pleacă unii la urechile altora. Simulează deliberarea ad-hoc. El îi

ştie pe toţi la un loc şi pe fiecare în parte. Ştie cîte urzeli au ţesut cu toată groaza ţepii şi-a securii. Ştie c-au vîndut ţara pe noul haraci, încă de cînd a intrat solia în Moldova, la Galaţi. Se ridică Ion Golăi. Spune :

— Din două alege pe cea mai bună, măria-ta. Ori pleacă-ţi capul înaintea împăratului ; ori întoarce spatele şi părăseşte ţara, dar cu turcul nu te lupta.

Mai spune Ion Golăi, că tot ce-a făcut Vodă în doi ani sînt lucruri necuminţi. A stropşit fără milă sfatul ţării, s-a ridicat împotriva celor sfinte şi bisericeşti, petrece numai între oşteni şi prostime : în loc să ridice lăcaşuri sfinte, spre mîntuirea sufletului, toarnă tunuri şi ghiu-lele, de parcă ar vrea să bată cu ele în porţile veşniciei.

Divanul se agită, se strigă «aşa e» «dirept vorbeşte Golăi», Ion Vodă ascultă smerit, ca unul cuprins de remuşcări adînci. După eticheta de curte, solii sînt invi-taţi să aştepte răspunsul mîine, la amiază, cînd va avea loc şi ospăţul dat de voievod în cinstea lor. La un semn anumit căpitanul Ion Gîndu iese şi curînd trîmbiţele ostăşeşti sună încălecarea şi intrarea în rînduri pentru revista de efectiv...

Revista de efectiv are loc în Valea Bahluiului. Ion Vodă coboară spre cei 10 000 de călăreţi, la galop. Nu are nici un aliat în afara cazacilor, care i-au promis 1 200 de oameni. A sosit ceasul acela cînd nimic nu poate fi schimbat, cînd nimic nu mai poate fi cum a fost, cînd viaţa şi-a oprit desfăşurarea obişnuită, cînd stă faţă-n faţă cu implacabilul şi definitivul. N-a putut Ştefan cel Sfînt să se împotrivească imperiului, în condiţiile de-a-tunci, cum are s-o poată face el cu 10 000 de oşteni, înconjurat din toate părţile de garnizoane turceşti, fiecare din ele tare de 10 000 de iatagane ? Oare numai sub acest raport se pune problema ? Ori ea se pune dincolo de rigorile gîndirii militare, în raporturile esenţiale ale Ţării cu însăşi istoria ? Poate fi uitată ideea luptei antioto-mane, de eliberare, poate fi ea îngropată de laşitatea pro-fitorilor, de mîrşăvia trădătorilor ? A avut o confruntare cu ei, în divanul cel mare. Peste cîteva clipe are să aibă a doua confruntare. Cea esenţială. Cea definitivă. Confrun-tarea cu însăşi Ţara...

...Ropotul tobelor. Semnalul prelung al trîmbiţelor. Uralele călărimilor aşezate în careu. Ridică buzduganul domnesc. Face semn să se apropie flancurile. Se saltă în şa. Stăpîneşte tot careul cu statura lui gigantică. Nu-şi caută cuvintele, pentru că ele, grele de aşteptări, pline de miezul adevărat al realităţii se rostogolesc între vitejii săi, cad în conştiinţele lor fremătătoare, sînt judecate, tălmăcite şi asimilate, aşa cum judecă, tălmăcesc şi asimilează holdele ploile repezi de primăvară.

Voievodul se lasă în şa.

— Iar dacă voi vreţi să sporiţi haraciul, că voi îl sporiţi, cu sudoarea voastră de sînge, dacă voi nu cutezaţi să ridicaţi fruntea din colb, acolo unde vi-au prăvălit-o neprietenii şi lupii, dacă a slăbit vîrtutea moşilor noştri şi noi ne-am ticăloşit pînă-ntr-acolo încît să lingem mîna care ne loveşte, atunci eu îmi întorc faţa de la ţară şi mă trag undeva, la Praguri, ori la nemţi, unde-oi vedea cu ochii...

— Nu ne amărî, măria-ta!

— Cu ce ţi-am greşit să ne asupreşti cu asemenea vorbe!

Ah, cum ţîşnesc fierbinţi, clocotitoare, simţămintele vitejilor săi. Cît sînt ei, care de veacuri şi-au macerat carnea în humă, conştienţi de tot tragismul clipei, cîtă nesfîrşită demnitate îi ridică din şei, cu cîtă splendidă dăruire îşi oferă ei vieţile gîndului acesta luminos numit slobozenie.

...«cu glas mare strigară, că lîngă dînsul vor pieri, cum s-au şi întîmplat...»

Cer strălimpede, chiciură la nările catifelate ale cailor, steagul ţării în albastrul iernatic, Iaşul sub omături şi aici, cei zece mii de bărbaţi hotărîţi să schimbe cu preţul sîngelui lor cursul istoriei. Ion Vodă ia credinţa ţării, pe luciul mat, albăstrui al paloşului...

...La amiaz răspunde mai marelui solilor turci, cu demnitate desăvîrşită:

— Spune stăpînului tău că banii pe care dînsul mi-i cere îi voi întrebuinţa pentru a ridica oştiri, care vor mîntui poporul meu de stoarcerile cărora este expus.

În ziua aceea, la amiaz, s-a văzut deasupra Iaşilor un vultur uriaş, negru, rotindu-se în zbor înalt deasupra ctitoriei lui Ştefan Vodă cel Sfînt. Vulturul a plutit măreţ în tăcerile văzduhurilor, apoi s-a ridicat şi-a pierit în soare, în clipa cînd au început să bată clopotele Iaşilor, să sune trîmbiţele şi să tragă tunurile, vestind sculareа de la masă a măriei sale Ion Vodă. Iar seara, pe şleahul Ţuţorei au ieşit la galop cinci călăreţi, gonind amarnic spre Prut. Între ei călărea învelit în dulamă căpitanul Ion Gîndu. Purta la piept răvaşul voievodului către hatmanul Sviercevsky. La puţină vreme, pe şleahul Hîrlăului au ieşit alţi cinci călăreţi, conduşi de umanistul Ion Vidra, cu un mesaj limpede adresat regelui Poloniei.

2

La 21 martie intră în Iaşi cazacii hatmanului Sviercevsky. Călăresc în rînd pe patru şiruri, poartă sîneţele la spate, cîntă bărbăteşte, îşi joacă caii, îşi ţin cuşmele pălite pe sprînceană şi Ion Vodă îi aşteaptă în pridvorul caselor domneşti, primindu-i sărbătoreşte. Sînt singurii aliaţi prezenţi. Regele Poloniei invocă tratatele cu turcii, vechi de-o sută de ani. Seara are loc ospăţul. Tîrgul Iaşilor e străbătut de făclierii domneşti. Se dă cep butiilor cu vin. Se frig viţeii şi noatenii de rigoare. Se aud cobzele şi naiurile, acompaniamentul ţiterelor căzăceşti. Tîrgoveţele gătite în caţaveici se prind în jocurile ostăşeşti. La miezul nopţii, unul din curierii domneşti aduce vestea că vornicul Dumbravă, plecat din Iaşi cu avangarda la 19 martie, îl roagă pe Vodă să silească din urmă. La Jiliştea, în hotarul Moldovei, se strîng muntenii lui Alexandru Vodă. Petru Şchiopul a sosit ieri în tabără cu 20 000 de turci din garnizoana Nicopolului. Iscoadele raportează că sultanul i-a poruncit Şchiopului să-l prindă pe Ion Vodă, hainul, viu sau mort şi să-l înfăţişeze la Poartă. El, vornicul Dumbravă, aşteaptă porunca măriei sale, cu atît mai mult cu cît 2 000 de săcui mărşăluiesc peste munţi, pe la Întorsura Buzăului, să vină în ajutorul Şchiopului, din poruncă împărătească.

În același miez de noapte, hotnogii și căpitanii își adună oamenii la steaguri.

Înainte de revărsatul zorilor, călărimile de viteji, «oastea mică» și cazacii ies din Iași, coborînd la trap mare spre Vaslui.

3

La 25 martie 1574, lîngă Focșani. Vornicul Dumbravă vine la galop în tabăra voievodului. Ion Vodă stă pe scăunel. Hatmanul Sviercevsky îi povestește o aventură galantă cu o pania din Polonia, unde și-a lăsat o jumătate din mustață. Bărbierul potrivește barba voievodului. Raportul vornicului e scurt și concis : 20 000 de turci, 20 000 de munteni, 2 000 de secui. Deocamdată stau nebănuitori. Probabil mîine vor porni în marș. Așteaptă să sosească convoaiele cu merinde și artileria. În Țara Românească au fost ploi dese. S-au desfundat șleahurile.

Ion Vodă meditează. Tabietul acesta cu bărbierul îi face multă plăcere, cu atît mai mult cu cît astăzi e la rînd Namilă Ursu. Vodă are obiceiul să spună că dacă și-ar tocmi un bărbier oarecare, boierii ar fi în stare să-i promită acestuia tronul Moldovei, numai să-i reteze beregata cu briciul. Îi cere vornicului să-i deseneze dispozitivul inamic pe hîrtia adusă de cavalerul Ion Vidra de Hațeg. Acest cavaler, elev al umanistului Filip Mare de Ciula, poartă în coburi «De bello galico», pe Publius Virgilius Maro și seara îi face lectură voievodului, la fiecare capăt de etapă. Mai mult decît îi face lectură, îi comentează tezele sale despre trecutul Daciei sub stăpînirea romană. Este unul din arheologii care-au făcut săpături la Alba Iulia, scoțînd din uitarea humei cele dintîi pietre de mormînt romane. Hîrtia pe care a schițat dispozitivul trupelor lui Petru Șchiopul cu mîna neîndemînatică de oștean, cu adnotațiile acestui cavaler, am văzut-o în caietul istoricului, caiet despre care s-a mai scris și se va mai scrie în această carte.

Ion Vodă îi spune :

— Lasă pana, vornice, c-o frîngi. Încalecă, ia-i pe cazaci, du-te, hatmane Sviercevsky, îi spune acestuia în ucraineană, zboară cu repeziciunea vîntului și apucă pe neașteptate străjile vrăjmașului. Îi mai ordonă să nu se descopere, să supravegheze tabăra și să aștepte sosirea lui cu oastea cea mică. După plecarea vornicului și a hatmanului, îi spune cavalerului Ion Vidra că Caesar, pe care l-a studiat în tinerețe, a avut de partea lui timpul, pe cînd el n-are decît 9 000 de sulițe și un pămînt plin de oase înălbite.

4

Vornicul Dumbravă se achită exemplar de misiunea primită. Lasă într-o luncă abia înmugurită cei 1 000 de călăreți moldoveni și pe cazaci, ordonă să i se mascheze calul cu ramuri de răchită, el însuși se acoperă cu mladă de răchită împupită, călărește pe lizieră pînă foarte aproape de avangarda munteană, descalecă, și folosind un pîrîu, se tîrăște prin el, cu apa rece șiroindu-i pe tot trupul, pînă la cîțiva zeci de pași de avangardă. Stă sub o tufă de răchită, de la patru ceasuri după-amiază pînă sub seară. Constată că sînt cam patru sute de munteni care se pregătesc de bivuac. Își strîng lemne de foc, jupoaie niște berbeci, scot caii la pășune și întind corturile. Se întoarce prin pîrîu fără să lase urme. Se dezbracă gol goluț, își stoarce apa din haine, o varsă din boftori, suduie amarnic cînd nu-i intră piciorul în cizmele ude, se învelește cu mița de oaie și, călare, ocolind straja munteană, se apropie de tabăra inamică. Folosește pentru apropiere o livadă de nuci bătrîni. Constată că tabăra e neîntărită, carele stau unele în altele, acolo unde le-au tras surugiii, caii murdari de tină sînt lăsați să pască slobozi, pe cîmp, și la ortalele de ieniceri s-au aprins focurile și s-au pus la fiert cazanele cu pilaf. Se întoarce cu mița în spate. Se întîlnește cu o patrulă de arcași munteni. Își dau bună seara. Stau la cislă. Se despart în termenii cei mai amicali. Vornicul ridică mulțumiri Prea-

curatei. Frumos i-ar fi stat legat burduf şi zvîrlit la picioarele Şchiopului. Îşi face cruce cu limba în gură, îşi dezleagă calul şi se bucură cînd se ţes dese negurile serii. Între tabără şi ştraja întîi, a muntenilor, două ceasuri de mers la pas. Galopează pînă la locul de popas al oştenilor lui.

Cazacii rămîn la cai. Moldovenii descalecă, înconjoară avangarda munteană tîrîndu-se pe brînci şi spre orele zece din noapte aşteaptă ţipătul huhurezului dat de vornic, el însuşi participant la ambuscadă. Noaptea de primăvară, reavănă, e densă de tăceri. Ţipătul huhurezului are-n el spaimă şi bucurie. Străjile care-l aud gîndesc că huhurezul a prins ceva şi se bucură, vestindu-şi isprava. Rămîn neplăcut surprinse cînd umbre ţîşnite din pămînt le sar în circă şi le dezarmează. Într-o jumătate de ceas, muntenii sînt dezarmaţi. Surprinşi în somn, nu opun nici o rezistenţă. Moldovenii aţîţă focurile pentru a păstra impresia că nu se întîmplă nimic deosebit. Un olăcar pleacă la galop mare, să ducă vestea voievodului.

5

Fapt de zi. Spre Siret pîcle subţiri şi-n cer jocul culorilor. Sîngeriu păstos, zmeuriu, culori violente deasupra pîclelor incerte, deasupra luncilor abia înmugurite. Ion Vodă călărise toată noaptea. Bruma de dimineaţă îi udă pelerina de camelot. Acolo, undeva, nu prea departe, în ceţurile cenuşii, lăptoase, se află tot ce urăşte mai mult. Silnicia, perversitatea politică, umilinţa, forţa unui imperiu uriaş, josnicia trădătorilor, mezatul ţării, licitaţia tronului onorat de Ştefan. Are conştiinţa gravităţii momentului, a lanţului de reacţii pe care-l va declanşa cu ordinul de atac. Vornicul Dumbravă îi raportează situaţia taberei inamice, cu toate amănuntele de rigoare. Voievodul adoptă ordinea de luptă «concavă», cu centrul subţire şi aripile foarte tari, braţe de cleşte care să execute învăluirea şi să taie retragerea spre Rîmnic. Cîte 4 000 de călăreţi moldoveni intră în dispozitivul fiecărei aripi. Se aude clinchetul armelor, ordinele hotnogilor sînt înăbuşite în pîclă. Formaţiile de călăreţi trec la trap mic, desfăşurîndu-se din marş. Voievodul priveghează totul cu ochi de soldat încercat. Îl încîntă repeziciunea cu care se execută manevra. Îi cheamă pe vornic şi pe hatmanul Sviercevsky. Le dă ordin să călărească la trap în flancul drept al dispozitivului. Să cadă asupra carelor şi convoaielor, în spatele taberei. El rămîne la centru, cu garda şi alţi 500 de călăreţi tigheceni. Braţele cleştelui se pierd în zorii fumegoşi. Întregul dispozitiv se articulează din mişcare. Soarele trecut peste linia orizontului sparge pîclele. Draperia care desparte cele două oştiri e smulsă prin surprindere.

Alexandru, domnul Ţării Româneşti, îi ajută fratelui său să-şi prindă cuirasa subţire, de Damasc. În cortul domnesc se discută problema recuperării cît mai rapide a sumelor investite pentru cumpărarea scaunului Moldovei. Alexandru îi spune lui Petru că numai viile domneşti şi turmele de vite crescute de Ion Vodă pot lesne acoperi o treime din cei 80 000 de galbeni. Că Moldova s-a ridicat şi-ntremat în aceşti doi ani de linişte, aşa că are de unde lua. Ion Vodă nu şi-a strîns gloatele. Le-a lăsat la muncile cîmpului. Probabil n-a răspuns la chemare nici oastea mică, pentru că-se-mpotrivesc boierii cei mari. Popii, şi stareţii, şi vlădicii îl afurisesc. Curtenii se tem de afurisenie şi n-au să-l sprijine. Îi oferă lui Petru un pumn de smochine. Atunci intră în cort boierul Radu Golescu, cu sabia goală în mînă, mantia sfîşiată şi o rană proaspătă în obraz. Îşi şterge obrazul cu mîneca.

— Ion Vodă, măria ta. Degrabă, că ne rămîn oasele aici.

...Filmul luptei de la Jiliştea se desfăşoară rapid. Trîmbiţele ienicerilor sună alarma şi intrarea în careu, ale muntenilor încălecarea, iar ale moldovenilor, atacul. Unul din hotnogii lui Ion Vodă, pe nume Vasile Ciutură vede călăreţii munteni, unii cu nădragii în vine, alţii încheindu-se din fugă la brăcinare, căutînd să-şi prindă caii. Iese din formaţie fără ordin, urmat de cei o sută de călăreţi, îi hăituie pe munteni, dar nu reuşeşte să-mpie-

dice roşii de Gherghiţa şi Tîrguşor să-ncalece. Aceştia simulează fuga. Hotnogul Vasile Ciutură îi urmăreşte. Roşii se-ntorc din galop. Vasile Ciutură cu ai săi ar fi pierit pînă la unul dacă nu s-ar fi repezit în ajutor stegarul Ion Roman, cu steagul de hînsari.

Ion Vodă vede cleştele călăreţilor închizînd oastea inamică. Vede ienicerimea oprindu-i cavaleria cu salve de archebuză. Vede unde se regrupează un steag de călăreţi cuirasaţi, spre care se-ndreaptă la galop cei doi fraţi, urmaţi de curteni şi gărzi. Îşi trage spada, o foarte veche spadă, cu lama dreaptă, cu garda din oţel fără nici o podoabă şi strigă :

— După mine, vitejilor, cu glas răzbubuit, care sperie caii şi ridică părul măciucă sub coifurile gărzii.

Are loc şarja centrului, condusă de Ion Vodă şi o dată cu ea se conturează unul din faptele care devin semnificative pentru caracterizarea tuturor voievozilor ce-i vor urma conduita politică : participarea personală la luptă, riscul vieţii pentru îmbărbătarea oştenilor, totdeauna în inferioritate numerică, legaţi mereu de personalitatea domnului, atunci cînd ea devine purtătoarea năzuinţelor de libertate naţională.

Atacul celor o mie de călăreţi conduşi de voievod este hotărîtor. Ion Vodă răstoarnă călăreţii ieşiţi să-l întîmpine. Îl răneşte pe boierul Radu Golescu, primeşte o lovitură în coif de la fratele acestuia, Goleştii se bat cu vitejie nebunească pentru domnul lor şi reuşeşte, ridicîndu-se în scări, să-şi înfigă privirea în măruntaiele lui Petru Şchiopul.

Cumplit la vedere, stropit de sînge pe obraz, uriaş, cu barba răvăşită de goană, cu albul ochilor holbat strigă :

— Stai, mîrşave, să-ţi încerci puterile cu mine !

Petru Şchiopu refuză invitaţia. Chipul lui Ion Vodă îl înspăimîntă. Dă dosul în goana goanelor. Reuşeşte să treacă la galop printre aripa stîngă angajată în lupta cu ienicerii şi coloana vornicului Dumbravă. La cîteva minute după el goneşte voievodul Alexandru, cu cîţiva curteni. Boierii Goleşti îi apără fuga, cu preţul vieţii. A doua şarjă a aripii stîngi dezarticulează dispozitivul ienicerilor. Vornicul Dumbravă cu hatmanul Sviercevsky cad în spatele vălmăşagului uman, desăvîrşind încercuirea. Cu toată vitejia roşilor de ţară, a Goleştilor şi a curtenilor, spre amiază, lupta ia un deznodămînt tragic. Turcii şi secuii sînt decimaţi. Cîmpul de la Jiliştea e acoperit cu morţi. Prizonierii munteni sînt înrolaţi rapid în oştirea moldoveană, plătindu-li-se pe loc ziua de luptă pe care-au dat-o împotriva învingătorului.

Ion Vodă, călare, zbîrlit, cu nările fremătînd, îşi dă ordinele, clar şi cuprinzător.

— Vintilă, fiul lui Pătraşcu cel Bun, cu o seamă de oaste munteană şi moldoveană, ia calea Bucureştiului.

— Restul oştirii, încolonarea. Răniţii se trimit la Focşani. Prizonierii turci se ocupă de îngroparea morţilor. Vornicul Dumbravă trece în avangardă. Direcţia, Brăila, acolo unde cercetaşii îi spun c-a fugit Petru Şchiopu.

6

A doua zi seara, cercetaşii raportează că văd cetatea Brăilei. Voievodul ordonă popas, cu caii la mînă. A repezit olăcari la toate posturile de veghe din Bugeac şi la cele care supraveghează raialele şi cetăţile de pe Nistru. Nu vrea să fie rupt de Moldova, prin vreo manevră a tătarilor şi turcilor din cetăţi. Lupta de la Jiliştea i-a confirmat încrederea în oştirea ţării. I-a confirmat credinţa în spiritul ei de sacrificiu. În calităţile strămoşeşti, rămase nealterate cu toată vitregia vremurilor. Nu se fac focuri. Oştenii, zdrobiţi de osteneală, moţăie trîntiţi pe pămîntul reavăn. Vîntul aspru le aduce de la Dunăre miros de apă tulbure şi mîl.

Îl oboseşte mereu revenirea la Caesar, a cavalerului Ion Vidra de Haţeg, care-i rezumă Liber VIII, capitolele XXXII—XXXIII : asediul şi luarea *oppidum*-ului Uxelodunum. La dracu Uxelodunum ! Aici e vorba de altceva. Cum nu poate pricepe un bărbat învăţat, bun soldat, arheolog cunoscut că Caesar era însăşi forţa organizată a vremii, pe cînd el nu este altceva decît geamătul unui

popor mic, înconjurat de duşmani, gata să fie sfîşiat, împărţit, drămuit cu judeţul, cu ţinutul, cu apele, iazurile, codrii şi sufletul lui, mai ales cu sufletul şi amintirile ? Ce i-ar rămîne dacă i s-ar lua amintirile ? ! Trece la pas printre steagurile de oşteni aşternuţi pămîntului. Le vorbeşte în şoaptă şi şoapta lui este veghea şi inteligenţa, raţiunea şi conştiinţa nopţii. Vorbeşte de lucrurile cele mai fireşti şi simple. De vremea boronitului şi-a-nsămînţatului, de bătaia crapilor, de curăţitul livezilor, de ieşirea la păşune, de răniţii şi morţii lor, de cutare văduvă, acum rămasă cu o casă de copii, ori de alte lucruri la fel de simple, cai, şei, arme, cum s-a bătut hotnogul Vasile Ciutură pînă i-a retezat un roş de ţară cuşma lui de miel brumăriu, cu semn de la Ştefan Voievod, cum l-au luat în suliţe roşii pe cutare, că se bat bine afurisiţii, şi cum e neapărat de trebuinţă să se repeadă la ieniceri între două salve, să-i ia în săbii şi-n suliţe, înainte de a apuca să-şi încarce spurcatele acelea de archebuze.

La miezul nopţii se dă încălecarea. Cade fără nici o milă asupra tîrgului Brăilei. Îl dă pradă jafului şi focului. Zorii îl prind la malul Dunării, la tunurile sosite o dată cu lumina... Apucă să vadă un caic zvelt, vopsit în verde crud, desprinzîndu-se de la schela cetăţii şi cu vînt bun, trecînd Dunărea spre Măcin. Are certitudinea că la bordul lui fuge Petru Şchiopu, protejatul sultanului. Călăreţii din recunoaştere îl vestesc că Alexandru Vodă e la Cetatea de Floci. Vizează singur donjonul central, reglează înălţimea ţevii, cîţiva lemnari bat pene de lemn sub ţeavă, pînă cînd i se pare că totul e gata de tragere şi mînuind singur fierul înroşit în foc îl vîră în urechea ţevii, trimiţînd cea dintîi ghiulea în donjon. Efectul loviturii e spectaculos. Hampa steagului ruptă, vîntul umflă steagul verde al profetului şi-l poartă, învăluindu-l, peste şanţul de apărare în linia artileriei moldovene. Artileriştii îl firitisesc cu entuziasm. Asediul început astfel se statorniceşte cu plictisul inerent operaţiei cu atît mai mult cu cît turcii au Dunărea liberă pentru aprovizionări din Dobrogea. După patru zile îi vine vestea alungării, din prea scurta domnie, a protejatului său, Vintilă Vodă. Se consolează cu gîndul că nici lui Ştefan nu i-a reuşit instalarea unui protejat, în scaunul de la Bucureşti.

În noaptea de 29 spre 30 martie îl scoală din somn căpitanul Ion Gîndu :

— Se-ntîmplă ce-ai prezis, măria-ta. Bugeacul fierbe de mişuna tătarilor şi-a turcilor care se strîng spre noi, măria-ta, spre Tighina cea oropsită. Poruncă !

7

În zori asediul e ridicat. Înainte de a se lumina, oştirea iese din vederea străjilor de ieniceri. În 9 aprilie mărşăluieşte spre Tighina. În fiecare zi, rîuri de pedestraşi îngroaşă rîndurile oştirii. Olăcarii, repeziţi în toată ţara, au făcut strigările la oaste şi răzăşimea răspunde strigărilor, peste aşteptările lui. Vin pe ţinuturi şi judeţe, pe cumetrii şi nemotenii, cu ghioagele pe umăr, în care trase de cîte patru perechi de cai, coboară mereu din Ţara de Sus, de pe Siret şi Prut, de pe Moldova, Bistriţa şi Trotuş, de pe Ialpug, Cogîlnic şi Răut, îl ajung noaptea, la focul de tabără, şi ţin cu toţii să se-nfăţişeze privirii lui. Ştie că e o demnitate gravă în acele plecăciuni, că, dincolo de ele, există sentimentul solidarităţii şi al responsabilităţii, că mîndria lor atît de mult umilită îşi găseşte justificare :

— Să trăieşti, măria-ta... Sînt Gligor Cumpănă, cu neamurile mele şi ăi din Tîrg de la Mărgineni...

— Să trăieşti, Gligore. Cîţi mi-ai adus ?

— Să zicem cincisprezece, dacă-l primeşti, măria-ta, pe nepotul ista,... că-i cam firav, dar tare de vîrtute...

Nu l-a văzut niciodată pe Gligor Cumpănă. Dacă Gligor îi vorbeşte ca unei cunoştinţe vechi, n-o să fie el care să-i strice plăcerea.

— Ia să-l văd pe nepot !

— Păs, nepoate.

Îi lasă palma uriaşă pe umăr. Fraged umărul. Feciorul asudă. Grea mîna măriei sale. Îl dă-n genunchi. La lumina focurilor, ochii lui Gligor Cumpănă... Căscaţi de nerăbdare. Cu toate nădejdile în ei.

— Vîrtos nepotul, Gligore. Îți mulțămesc că mi l-ai adus. Geana bătrînului, umedă...

Vin din urmă muntenii strigați în leafă de recrutorii lui. Călări, repeziți la vorbă, bărbătoși. Poate mărșălui spre Tighina cu 8 000 de sulițe moldovene în avangardă, sub hatmanul Stavilă. Straja avangărzii, corpul de cazaci. La o zi de marș, el, cu pedestrimea țării și muntenii... În vedere, ariergarda, o mie de sulițe din Țara de Sus, călări. Tot Bugeacul o mare de ierburi fragede, în care-și încep dropioii jocul lor de dragoste. Nopțile sînt pline de țîrîitul greierilor și chemările pitpalacilor. E un șuvoi de albine în văzduh, sînt roiuri de fluturi și-n văzduhul crud plutesc miresmele înnebunitoare ale stepei, ruscuță de primăvară, negară, scaiul dracului și stînjenei de primăvară, iar atunci cînd oștile trec vadurile și zăvoaiele, adie mireasmă de cătină fragedă și dedițel.

Duce cu el stepa, o dată cu toată tinerețea și cu toate pribegiile ei.

La Tighina, în 15 aprilie.

Privește tîrgul arzînd cu vîlvătăi, pe cerul siniliu al înserării. Hatmanul Slăvilă taie un detașament otoman, ieșit din cetate să-și încerce norocul în luptă. Ordonă să se lege tabără. N-are știri proaspete de primejdie, așa că învoiește pedestrimile pe opt zile. Oamenii pleacă noaptea, cei mai din apropiere, să nu-i vadă turcii din cetate. Un curier cu calul spumă raportează că sandjacul de Cetatea Albă a trimis în ajutorul Tighinei 10 000 de oșteni.

Acolo, lîngă Nistru, cu toată primăvara în el, hotărăște să lupte numai cu 3 000 de moldoveni și cazacii lui Sviercevsky. Așteaptă detașamentul otoman, pregătindu-i un dispozitiv care să-l momească la izbîndă ușoară. În linia întîi îi așază pe cazacii pedestruiți, avîndu-i la centru pe pușcași, la aripa dreaptă, arcașii, iar la cea stîngă, sulițașii. În fața pușcașilor, cîteva tunuri ușoare. Moldovenii călări îi ascunde în spatele unui colnic, unde stă el cu nici o sută de călăreți din gardă. Urmărește mișcarea turcilor în văzduhul plin de aburi străvezii și tremurători.

În frunte, un călăreț a cărui siluetă îi este cunoscută. Cunoscută și blana de leopard, aruncată pe-un umăr. Cunoscut scutul cu irizări albastre, smălțuit la Samarkand. Să i-l aducă soarta aici și acum ?... Îl cuprinde mînia cînd vede cît de lesne se lasă înșelat acest războinic pe care-l prețuiește sincer. Iată-l că-și trage sabia, cum lucește lama în soare, că face cîteva semne și ienicerimea intră în linie pe zece rînduri, fără să adopte dispozitivul tradițional al semilunei.

— Ah, ah, Simun beg ! îl ocărăște... Ai îmbătrînit, Simun beg !... Ai îmbătrînit, viteazule ! Totul pare un joc, aproape neghiob, acolo în ziua acea senină, la capăt de primăvară. Tunarii lui deschid focul. Ghiulelele se sparg între rîndurile otomane. Soldații cad în genunchi. Trag cazacii cu sînețele. Turcii se apropie în fugă, cu răcnete de mînie. Trag arcașii, ploaie repede de săgeți. Ah, Sviercevsky, nechibzuitule. Lăncierii se iau după aripa dreaptă a turcilor, care simulează fuga, ieșind din dispozitiv. Tresare.

— N-ai îmbătrînit, Simun beg ! Ochiul tău vede încă limpede. Mintea ți-e la fel de ascuțită ca sabia.

Simun bey repede o trîmbă de călăreți între sulițașii cazaci și centru. Soarta luptei cade pe tăișul spahiilor. În cîteva clipe cazacii sînt încercuiți. Ridică dreapta. Din spatele colnicului ies la galop, chiuind, călăreții moldoveni...

...La amiază, în tabără, sub soarele luciu, Simun bey sîngerat în obraz, cu blana de leopard sfîșiată, plin de colb, fără coif, fără scut.

— Iată că ne-am întîlnit a treia oară, Simun beg.

— A fost voia lui Alah.

— N-ai să-mi spui nimic ?

— Ți-ai călcat jurămîntul față de măritul împărat.

— Atît ?

— Ți-au ieșit gîndurile ca șerpii. Le simt pe toată marginea împărăției. Ascultă-mă, beyule. Soarele nu răsare decît de la răsărit. Nu poți închide Marea între ziduri și nici împărăția între săbii... Zboară ca un șoim și vezi dacă din soare poți cuprinde cu ochii marginile împărăției ? ! Eu mă leg să-ți înconjor țara în șapte zile, călare. Unde dai 40 000 de galbeni, poți da 80 000 dacă ți-e

mai dragă viața alor tăi decît moartea lor. Te-am urcat în scaunul moșului tău cu încredințarea că ai să vii singur să-ți pui grumazul sub iataganul meu. N-am greșit.

— O mai crezi și-acum ?

— Mai mult decît oricînd.

Ion Vodă se strîmbă. Recită grav, în armeană :

«Puzderie-am visat de stele mici
Zburînd în calea uneia mai mari.
Și cele mici, ca roiul de țînțari,
S-au năpustit de peste tot, deodată,
În steaua ceea mare-nvîlvorată»...

Simun bey ridică mîna.

— Oprește-te aici, beyule, și cugetă... Acu, dă-mi patru cai de șa, drept mulțumire, sloboade zece din oștenii mei, dă-mi merinde să am pînă la Akerman și Alah să-ți lumineze gîndurile.

— Știai că te slobod, Simun beg ?

— De cum am căzut de pe cal.

— Și altceva ?

— Dacă vrei, mă duc la Istanbul. Fratele meu este mai marele spahioglanilor. Măria-sa, Selim, luminată să-i fie veșnic fața, are să mă asculte. Ești bogat. Plătește și trăiește.

Ion Vodă privește geana de cer care se vede pe sub pologul cortului. I-ar ține un curs de istorie acestui brav Simun beg. Și ce-ar folosi ? Ce-ar folosi chiar dacă Simun beg, oșteanul ăsta curajos, i-ar da dreptate, cucerit fiind de tezele lui ? Se amuză. Zîmbește amar.

— Du-te, Simun beg !... Și caută să nu-mi mai ieși în cale...

— Asta e mai presus de puterea noastră, beyule. Alah cu tine! Și nu uita :

...«Și cele mici, ca roiul de țînțari,
S-au năpustit de peste tot, deodată,
În steaua ceea mare-nvîlvorată»

Se-nchină. Își duce mîna la inimă, la frunte și la buze. Iese cu mîinile încrucișate la piept... Căpitanul Ion Gîndu îi restituie armele. I se-mplinesc toate dorințele. Pleacă la galop, urmat de cei zece spahii eliberați. Se oprește scurt. Își întoarce calul. Ion Vodă îl privește din fața cortului, cu un sentiment ciudat de prietenie și regret.

— Cu voia lui Alah, pe curînd, beyule.

Ion Vodă ascultă ecoul cuvintelor lui Simun beg, amestecîndu-se cu ropotul cailor și strigătele străjilor.

«ÎI VOM SOCOTI ÎN LUPTĂ !»

1

Noapte de mai, grea de miresmele teilor înfloriți, noapte plină de stele și gînduri, de temei și nădejdi sălbatice. Ion Vodă în cerdacul hotnogului Petrea Avornicesei din Huși, casă gospodărească așezată în poala viilor și-a livezilor, culcat pe blănuri, fără somn, într-un priveghi la care cheamă alături veciile. Deosebește cu o precizie dureroasă țîrîitul greierilor, pe-al cosașilor, zborul buhnelor și-al liliecilor, umbletele verzi și-albastre ale licuricilor, aude nechezatul cailor, strigătele străjilor și toată prezența asta de-o materialitate dureroasă devine și mai dureroasă, atunci cînd o raportează la viitorul imediat pe care numai el îl cunoaște și-l poate descifra din neant, pentru că numai el și-a luat povara crîncenă s-adune toate informațiile iscoadelor, toate știrile olăcarilor, să citească toate scrisorile informatorilor risipiți din Crimeia la Istanbul.

Măsurile militare pe care le-a luat sînt singurele posibile în situația de față. Stă aici, la Huși, în așteptare, într-o poziție centrală atît față de tătarii lui Adel-Ghirai, cît și față de turcii din raialele de sud. Știe că Selim II i-a poruncit hanului să-l lovească din răsărit, în vreme ce vor mărșălui asupra Moldovei toate oștile sangiakuri-

lor de margine, cărora li se vor adăuga muntenii. Speră să dea faţă întîi cu tătarii. Să-i bată, să-i mai rămînă săbii şi mînie destulă şi pentru turci. Hotnogii aleargă în patru vînturi, să strîngă merinde pentru oştire. Recrutorii strigă la oaste, de două săptămîni. Unii au ajuns în Polonia. Vor vrea şleahticii să-l ajute ? Problematic. E noapte tîrzie. Răzăşii şi-au cerut voie pe zece zile. Le e dor de case. Vor să-şi vadă holdele. Să lase vorbă pentru ale gospodăriei. El i-a-nţeles dincolo de vorbe. Cu presentimentul străvechi al ostaşului, răzăşii ştiu că-i aşteaptă război crîncen. Cererea lor e mai mult o diată. Şi-au adus aminte de Valea Albă. Şi-au adus aminte de toate războaiele Moldovei, hrănite cu vieţile lor... Cum nu i-ar fi putut înţelege cînd ştie că le va cere totul ?

Se uită în cer. Constelaţiile suflate cu aur plutesc senin în întunericul de catifea. Vede acolo şeicile căzăceşti de Nipru, cu snopi de trestie legaţi în borduri, patrulînd ziua şi noaptea ţărmul Mării, la Cetatea Albă şi toată Dunărea, de la Oblucita la Brăila... Are în tabără 140 de tunuri, cîte n-a avut Moldova în toată istoria ei. Proporţional cu numărul oştenilor, dispune, e sigur, de cea mai mare masă de artilerie a timpului, răsturnînd cele mai pretenţioase vise ale teoreticienilor. Fronsperger ar păli de invidie dacă ar şti ce artilerie are oastea Moldovei. Cu cazacii pe Dunăre şi Ieremia, pîrcălabul de Hotin, păzind vadul de la Oblucita cu cele 10 000 de suliţe, poate nădăjdui să aibă libertate de acţiune atunci cînd tătarii vor trece Nistrul. Cînd era ofiţer de cuirasieri, înaintea unei lupte sau a patrulărilor de luptă, avea straşnicul obicei să-şi spună că somnul e cel mai bun sfetnic. Îşi punea şaua căpătîi şi îi trăgea cele mai invidiate soamne din regiment. Timpuri libere de orice obligaţie. E grea noaptea, nespus de grea. Cu greu preţ plăteşte domnia Moldovei şi cu şi mai greu preţ îşi plăteşte visele. Probabil există o lege nescrisă a istoriei. O lege a compensaţiilor progresive. Cum el se află în vîrful piramidei sociale, compensaţiile pentru gloria de voievod însumează grijile ţării, la care se-adaugă grijile tuturor stărilor, grijile tuturor căpitanilor şi oştenilor săi. Şi dac-ar fi numai astea. Mai sînt cele legate de prezent şi, mai ales, cele legate

de viitor. Iar a purta povara viitorului i se pare cel mai grav fapt uman din cîte există.

Cloşca îşi risipeşte puii prin poienile smălţate ale cerului. Îşi reaminteşte cu limpezime dureroasă versurile recitate grav de Simun-beg :

«Puzderie-am visat de stele mici
Zburînd în calea uneia mai mari,
Şi cele mici, ca roiul de ţînţari,
S-au năpustit de peste tot, deodată
În steaua ceea mare-nvîlvorată»...

Să ştie Simun beg, mai mult decît ştie el însuşi, despre rolul nefast al acelor stele din metafora pe care-a subliniat-o cu atîta insistenţă ?

2

Aceeaşi noapte. Aceleaşi constelaţii. Cei 10 000 de călăreţi în tabără, la sud-est de ţărmul lacului Cahul, o jumătate de oră de vatra satului Caragaci-Vechi.

În Lunca Dunării, Ieremia, pîrcălabul de Hotin, cu cinci oşteni, nepoţi şi fini, la locul numit Vaduri. Se-aude Dunărea. S-aud broaştele. Stau cu caii la mînă. Tac. Simt umblete furişe de jur împrejur. Ieremia, pîrcălabul, le face semn să stea liniştiţi. Înainte de-a pleca din tabără l-a chemat la el pe cetaşul Grigore, pe hotnogii Isaia şi Voicu. I-a chemat cu glas ostăşesc. Au venit. Finii şi nepoţii i-au răpus cu jungherele. I-au aruncat între trestiile lacului, la adînc. Umbletele furişe se-ndesesc. Se vede licărul luminii pe coifuri. Din luncă iese un oştean. E Simun beg. Îi face semn. Ieremia pîrcălabul s-apropie.

— Sabia, spune Simun beg.

Îi predă sabia. Fără o vorbă, oşteanul îl conduce la malul apei. Ieremia e lacom de vreme, de negurile nopţii, de aerul umed, de clipotul Dunării. Un caic fără lumini. La larg, o navă lungă, scundă, vîslită ritmic. Un cîntec tărăgănat, alunecînd pe luciu... Cazacii. Trec la vale,

pe sfor, cîntînd. Îi înghite negura şi apa. Cîntecul se stinge. Simun beg îl pofteşte în caic.

Dincolo, pe malul dobrogean. Acolo unde, în negura timpului, Vlad Dracul l-a-ntîlnit pe Walerand de Wavrin. Cortul lui Petru Şchiopul. Gărzi de ieniceri. Ieremia la picioarele acestuia. Îşi varsă năduful. Ion Vodă i-a muncit cu foc şi fier înroşit. Le-a turnat argint topit pe gît. I-a căznit, îngropîndu-i de vii. Petru Şchiopul îi făgăduieşte 30 000 de galbeni, preţul tăcerii. Şi cinuri înalte, în viitorul apropiat. Ieremia vinde, vînzîndu-se. Vinde trecutul, prezentul şi viitorul Moldovei. Cinstea şi jurămîntul ostăşesc. Îl vinde pe Ion Vodă. Vinde bărbaţii şi femeile Moldovei, vinde copiii de azi şi pe cei care s-ar fi putut naşte mîine, vinde dragostele, dorurile, aşteptările, nădejdile, vinde mîndria ţării, îi vinde gloria de arme, cheamă asupra satelor năvala tătarilor, jaful, silniciile şi robiile, dezleagă mîna crimei şi nici un blestem nu este îndeajuns de crîncen ca să-i pedepsească trădarea şi amintirea, nici o vorbă nu-l poate veşteji îndeajuns, iar dacă astăzi ar mai trăi urmaşi ai Ieremiei pîrcălabul, ei ar trebui să plătească, generaţie cu generaţie, mîrşăvia osului din care s-au prăsit.

Trece Ieremia Dunărea, sub constelaţiile cercetate la Huşi de Ion Vodă.

Cînd atinge ţărmul, Simun beg îl scuipă-n obraz.

3

A doua zi, seara, Ion Vodă, în tabără, cercetează praful de puşcă de la căruţele cu muniţii. Bun, uscat, cu miros aţîţător. Olăcar de la Ieremia pîrcălabul. Nici Grigore, nici Isaia, nici Voicu. Un călăreţ şi-atît. Ion Vodă nu ştie că e feciorul boierului Vlaicu, prietenul lui Veveriţă, decăpăţînat într-o zi de Florii.

— Ştire de la pîrcălabul Ieremia, măria-ta. Turcii trec Dunărea.

— Mulţi ?

— Ca la 30 000.

— Ieniceri ?

— Ba ! Glotime proastă.

— Bine. Du-te şi te hrăneşte.

Îşi îndeasă pumnul uriaş în grăunţele de pulbere. Le prefiră printre degete. Probabil sultanul se grăbeşte să-l prindă între două focuri. N-o să reuşească. Îi aruncă-n Dunăre pe turci, se repede apoi asupra tătarilor şi se va-ntoarce tot aici, la Huşi, s-aştepte oştirea regulată pe care Selim nu va întîrzia s-o repeadă asupra lui.

Nu-şi mai aşteaptă răzăşii.

— De ce, măria-ta ?

Cît de cumplită e, măria-ta, ireversibilitatea evenimentului istoric. De ce nu stai s-asculţi glasul căpitanului Ion Gîndu ? De ce n-asculţi glasul gliei, care te povăţuieşte să nu ieşi dintre poporeni, măria-ta ? De ce n-aştepţi învăluirea aceea puternică a răsmiilor de pămînteni, înţelepciunea şi credinţa lor, măria-ta ?

Seara de 9 iunie.

Călărime domnească, convoaiele artileriei, cazacii. Creasta albăstruie a dealurilor est de Cahul. La aproape şase kilometri, Lunca Dunării, tăcută. Pîcle subţiri de seară. Nici un foc. Broaştele. Milioanele de greieri ai stepei. Deasupra, palide, stelele... Caii de la atelaje trag tunurile în dispozitiv. Sforăie, se opintesc, oştenii strigă, se dau ordine pentru legarea taberei. Oştenii apucă hîrleţele. Se execută lucrări uşoare de campanie.

Ion Vodă, călare, în jur zece voinici din gardă, căpitanul Ion Gîndu şi cavalerul Ion Vidra de Haţeg. Ion Vodă spre lunca Dunării. Înserare. Pîcle. Corul broaştelor, al greierilor, înnebunitor, mireasmă aspră de coada şoricelului şi izmă.

— Să ne oprim aici, măria-ta. E prea multă trestie. Prea mult lăstar.

— Ai dreptate, Gîndule.

— Să ne-ncredem în cuvîntul pîrcălabului. Măria-ta l-ai ridicat din pulbere.

— Să ne-ncredem, Gîndule !

Ceţuri uşoare, Lunca Dunării trasă cu verde crud, plin de sevele grase ale milului, trestiişuri foşnitoare şi de-asupra, cu foşnet de aripi, un stol de raţe sălbatice.

— E linişte-n luncă, măria-ta, spune căpitanul Gîndu, cu ochii la stolul de raţe trecut săgeată spre apele lacului.

Se-ntoarce-n tabără, cu umbrele nopţii pe umeri. La un foc, pedestraşi de Suceava. Se ridică unul înalt, nu-i ştie numele, bărbat frumos, mare doinitor din caval:

— Sînt mulţi, măria-ta ?

— Îi vom socoti în luptă, oştene !

Ion Vidra de Haţeg tresare. Sub cerul Bugeacului, glasul voievodului rosteşte vorbe nemuritoare. Cavalerul are revelaţia sensului nemuritor al acestor vorbe, demne de cei mai mari căpitani ai lumii. Noaptea, cînd se retrage în cort, le scrie apăsat, în limba românească, cu litere chirilice pe pagina de gardă a volumului «De Bello Galico».

Cînd voievodul vrea să intre în cort, vine în grabă Namilă Ursu, stegarul. Spune tare, cutremurat:

— Vornicii mari, Murgu şi Bilăi, cu oamenii lor, au trecut la turci, măria-ta

Ion Vodă primeşte lovitura pînă-n străfunduri. Închide ochii. Intră în cort cu paşi grei.

A dat toate ordinele de luptă. O începe mîine, în zori, să nu prindă trădarea rădăcini prea adînci. Nu ştie dacă Ion Gîndu a văzut cei patru spahii, trecînd la pas între luncă şi trestii. El i-a văzut. Să facă parte din garnizoanele dobrogene, sau fac parte din armata împărătească ? ! Trimite după pîrcălabul Ieremia. Vine Ieremia. Duhneşte a rachiu, usturoi şi-a pastramă. Îi lucesc ochii. Îngenunche. Îi sărută mîna. Sînt zadarnice întrebările ascuţite. Alunecă pe zalele pîrcălabului, pe sufletul lui cumpărat, dincolo de semnificaţia momentului, în inconştienţa stupidă a interesului meschin şi obtuz. Nimic nu răzbate dincolo de lingăveala Ieremiei. Sînt şi spahiii. Poate o mie. Ori poate două. Măria-sa stă deasupra fricii, deasupra celor pămînteşti. Dumnezeu l-a-nvrednicit cu putere de viaţă şi de moarte. Nimic nu stă împotriva puterii dumnezeieşti, hărăzită aleşilor Domnului. Ion Vodă ascultă din ce în ce mai atent bîlbîiala pîrcălabului.

— Ieremio ! Aici şi-acum stă faţă-n faţă Moldova, cu pieirea sau viaţa ei.

— Vorbe, măria-ta ! Stă scaunul măriei-tale şi pofta Şchiopului. Noi te slujim pe măria-ta şi Şchiopul să-şi pună pofta-n cui. Sloboade-mă, doamne, să cercetez străjile măriei tale, să văd cum sînt hrăniţi caii, dacă s-au cusut chingile, s-au întărit trăgătorile, pune-ţi şi măria-ta strajă gîndurilor şi dormi somnul dulce al aleşilor.

...Timpul lunecă uleios, într-o nesfîrşire de gînduri nelimpezi, îl doare carnea, îl dor clipele nopţii, nimic n-are consistenţă pentru că vorbele pîrcălabului l-au aşezat faţă-n faţă cu o altă realitate, pe care-o neglijase, realitatea celorlalţi, a marii boierimi, la fel de adevărată cu a lui, alta în conţinut, dar vie, puternică, umilitoare:

— «Vorbe, măria-ta ! Stă scaunul măriei tale şi pofta Şchiopului».

Încearcă să se privească prin ochii lor şi noaptea se îngustează pînă cînd îl striveşte. Un călău, lacom de sînge, lacom de averile altora, lacom de averile monastirilor, un sadic care torturează să smulgă taina aurului îngropat în beciurile conacelor, ori sub altarele monastirilor... Umblă prin cort, cu obrazul chinuit, ah, vornicilor, ah, cîinilor, ah, nemernicilor, voi, care ştiaţi unde s-a dus aurul hainilor, pe tunuri, pe pulbere, pe plata cazacilor, pe arme, ca să ridic scut Moldovei... rîde şi rîde în aşa fel încît s-arată Namilă Ursu, stegarul.

— Poruncă, măria-ta !

Ion Vodă tresare. Uriaş, Namilă Ursu, în arme, i se uită-n ochi. Vodă zîmbeşte.

— Cum ţi-e vîrtutea, Ursane ?

— De criţă, doamne !

— Te lauzi !

— Ba !

— Ne luptăm !

— Dacă măria-ta pofteşte.

Ion Vodă s-aşază în scaun. Îşi suflecă mîneca. Se aşază şi Namilă Ursu. Îşi încleştează palmele. Au coatele sprijinite pe măsuţa de abanos.

— Dacă simt că te dai bătut, aliluia, Ursane.

— Ţine-te, bine, măria-ta, şi-om vedea.

Au antebrațe cît rădăcinile. Li se fac mușchii noduri. Asudă amîndoi. Gîfîie. Le ies ochii. Din gura cortului, glasuri :

— Aha !

— S-o vînjoșit Ursu !

Sînt voinicii din gardă. Ion Vodă simte tăria Ursului scurgîndu-i-se în braț, șuvoi fierbinte, care-i pătrunde în inimă năvalnic. De-afară strigăte. Larmă. Namilă Ursu stă gata să se plece sub apăsarea lui. Îl simte cedîndu-i, nu din curtoazie, îl simte cedînd forței și-atunci își oprește apăsarea, îl bate pe umăr și-i spune :

— Te-a-ntărit slujba mea, Ursane. Ține ici trei galbeni, să-ți aduci aminte...

Strigăte. Larmă. Iese.

— Să trăiești, măria-ta. A venit unul, Gorun, zice că-i vătaf de plai, de la măria-sa Ștefan.

— Ce vrea ?

— Păs la măria-sa !

Un bărbat vînos, cu sprîncene aricite, mustăcios, ciung de stînga.

— Ce-i, Gorunule ?

— Am auzit că ai lipsă de oșteni, măria-ta.

— Am !

— Iacătă-mă !

— Să trăiești.

— Și măria-ta. N-am venit singur. Ioane, Niculae, Gheorghe. Păs la măria-sa.

Trei feciori, leiți Gorun.

Ion Vodă își înghite nodul din gît.

— Pintilie.. Vrabie. Păs... Ginerii, măria-ta... Și dumneavoastră. Cuscrii, măria-ta... Hai, tată... Măria-sa te iartă că ai pletele albe. Poftește, tată. E arcaș, tata, cum nu se pomenește în tot ținutul Sucevii, măria-ta. Are de la moșu înscrisuri, că moșul a fost Gore Gorun-vechi, straja trupului măriei sale Ștefan. Așa c-am venit la poruncă, doamne. Ion Vodă își ucide lacrimile. Îl ia în brațe pe Gorun. Îl sărută pe amîndoi obrajii.

Cine poate prețui valoarea timpului mai mult decît el ? Îl aude cum umblă cu pași moi prin toate ctitoriile Moldovei. Cum atinge clopotele vechi, de aramă, cu aripa. Cum răsfață cireșele în pîrgă, poienile, cetinile, cum calcă ulițele tîrgurilor, cum intră prin casele oștenilor și pipăie crivaturile goale de bărbați, în care se perpelesc răzășițele, cu gemete slabe, în greul de plumb al somnului. Dintr-o dată are sentimentul dureros, ascuțit, tăios și rece al trădării.

Poate-a căzut în somn și-n somn mii de șerpi lungi, groși, cu capete turtite, i se preling pe gît, îi zdrobesc pieptul, îi sfarmă oasele. Tresare. Zvîcnește din așternut. Întunericul îl apasă ca mormîntul. Pipăie după junghér. Încleștează mînerul rece, odihnitor. Iese. Lovește un trup culcat curmeziș...

— Cine-i, zvîcnește bărbatul, și Ion Vodă îl potolește cu vorbe blînde... Namilă Ursu, culcat în gura cortului. Dincolo de el, alt trup. De jur împrejurul cortului, între santinele, culcați vitejii din gardă. Trup lîngă trup. Inimă lîngă inimă. Se uită la stele. E un cer minunat, de-nceput de vară, fraged, broaștele din Cahul orăcăie într-un cor orgiac. Toate miresmele nopții vin în valuri răscolitoare, orgie de miresme ațîțătoare și vii, intrînd în el de-a valma, secătuindu-l. Se-ntoarce. Toate trupurile, culcate în jurul lui îi transmit prin pînza cortului un flux puternic, ritmic, liniștitor.

Ion Vodă ia credință, de la credința gărzii. Se culcă. Adoarme.

...Peste tabăra de la Cahul, cerul de vară își cerne pulberile și veșniciile.

10 iunie 1574. Zori senini, prepelițe, rațele în pasajul de dimineață pe cer de opal, mirosul de colilie și izmă, de mîl și apă. Pitpalaci și cîrstei. Sonoritățile veșnice ale stepei. Ion Gîndu îi raportează că peste noapte a fugit la turci și hatmanul Slăvilă.

— Măcar dac-ar fi fugit toți ticăloșii, spune Ion Vodă, vestea îl sfîrtecă și-l roagă pe căpitan să-i prindă bine cuirasa lui veche de oțel, bătut pe nicovalele meșterilor florentini.

— Măcar, își răspunde sieși, căpitanul de tigheceni.

Are loc intrarea în dispozitivul ordonat. Un nor de praf în spatele taberei. Ion Vodă se-ntunecă. Gîndește fulgerător : tătarii. Nu ! Sînt gloatele înarmate cu furci, coase și țepoaie. Cîteva mii, aduse de șoltuzi din părțile Tecuciului și Vasluiului. Le lasă în tabără, dintr-un fel de grijă părintească. Dincolo de creastă, sub luncă, se desfășoară turcii, mai mulți și mai bine înarmați decît în raportul pîrcălabului.

La lumina zilei n-a rămas în el, viu și autoritar, decît comandantul. Asistă cu satisfacție cum această dominantă interioară îl stăpînește pînă la identificare cu ea. Adoptă un dispozitiv pe trei linii. Fiecare linie formată dintr-un centru și două aripi. Centrul pentru fixarea inamicului. Aripile pentru manevră. De aceea așază la centru pedestrimile, la aripa stîngă, cavaleria moldavă, la cea dreaptă, cazacii. Separă aripile de centru prin intervale egale. Separă liniile unele de altele după o formulă pe care-o crede eficace. Între linia întîi și a doua, distanțe mici, în așa fel încît linia a doua să poată ajuta, întări și reface linia întîi.

Trece călare printre steagurile de luptători. E primit cu urale. Oamenii își suflecă mînecile. Strigă măscări. Rîd.

Lasă distanță mai mare între linia a doua și a treia. În linia întîi, cea mai tare, menită să oprească-n piept oștirea otomană, (e din ce în ce mai convins că are de-a face cu oștirea regulată și că ceea ce a văzut pîrcălabul a fost o diversiune inteligentă), tare de 16 000 luptători, dintre care 10 000 piepturi pedestrime strigată în dobîndă ; 5 000 de sulițe boierești, sub sabia pîrcălabului Ieremia ; 500 cazaci și 500 viteji din garda lui, aripa dreaptă sprijinită pe lac fiind mai slabă. Lacul Cahul nu poate fi trecut, așa că efortul în luptă va reveni stîngii și centrului.

Comandanții de pîlc fac să se alinie pîlcurile de cîte 1 000 de luptători ai liniei întîi. Între pîlcuri intră la trap cîte un tun greu. În intervalele dintre centru și aripi vin în chiotele surugiilor, scoțînd praf de sub roți, cele 30 de tunuri afectate liniei întîi. Țevile lucesc în soare, tunarii manevrează afetele, sosesc în spatele liniei căruțele cu muniții. Se cară săculeții de pulbere și ghiulelele.

În linia a doua are 9 300 de luptători, dintre care 6 000 pedestrime, 3 000 călărime și 18 tunuri de cîmp ; iar în linia a treia, 6 200 de luptători, cu 4 000 pedestrași, 2 000 călăreți, 200 cazaci și 12 tunuri, socotind-o rezervă. Restul artileriei, tunuri ușoare, le așază după obiceiul timpului, în fața liniei de luptă.

Urcă coama înierbată a muncelului, de unde-a-ncercat să recunoască aseară oștirea inamică. În spate, tabăra veghează de glotimea slab înarmată. Sus, în tăria cerului, două pajuri de Dunăre, rotind neauzit, cu aripile cruce.

Trîmbițașul de serviciu cheamă la ordine comandanții aripilor și centrului. Ieremia pîrcălabul, neguros sub coif, cu ochii roșii. Ordonă centrului un marș oblic, spre stînga, cu misiunea să sfarme centrul inamic. Ieremia pîrcălabul privește atent dispozitivul turcesc. Petru Șchiopu (îi zice-n gînd — Șchiopu-vodă) se ține de cuvînt. Otomanii par firavi, văzuți de-aici. Dispozitivul lor e îngust și în adîncime nu mai mult de cîteva sute de pași. De aici liniștea aspră a acestui Ion Vodă, Cumplitul.

— În tine și-n călărimile Moldovei mi-e nădejdea, pîrcălabe Ieremia. După ce-or sparge pedestrimile mijlocul și tăria osmanilor, cazi aici cu călărimile, în aripa lor dreaptă...

Ieremia nu mai ascultă vorbele voievodului. Îl inundă bucuria rece a izbînzii. Cucul se strigă pe nume, prin toate luncile și sălciișurile.

Soarele ridicat la prînzișor. Apele lacului, poleite, strălucesc în oglinzi de argint. Vîntul de pe Dunăre foșnește coamele pletoase ale sălciilor. Ion Vodă închide ochii. Adulmecă vîntul cu miros de crengi pline de must... Au înflorit nuferii, își spune. Deschide ochii. Tot cîmpul de luptă îi apare limpede, în articulațiile lui inteligente, mobile și dincolo de el, oastea verde, roșie, portocalie a turcilor, în care s-au oploșit trădătorii. I-a dat ordin căpitanului Gîndu să șarjeze acolo unde are să-i vadă, să-i prindă de vii și să-i aducă la el. Ridică dreapta, Corniștii sună.

— Mișcați-vă înainte, după poruncă.

Atacă nu numai din considerații tactice. Atacă pentru că e stăpînul de drept al acestui pămînt și atacul e simbolul intransigenței și politicii lui de eliberare.

Jumătate din pîlcurile din centru execută marșul oblic. Artileria deschide focul. Tragerea sparge vizibil dispozitivul otoman. Se mișcă la pas cavaleria lui Ieremia... Lăncile își flutură fanioanele multicolore. O pădure de lănci, impresionantă. Pămîntul răpăie sub copite... Trap lung... Acum trebuie să vadă sabia pîrcălabului făcînd semnul de șarjă. Ion Vodă stă cu ochii ațintiți pe sabia pîrcălabului. Tot sufletul stă pe lama albăstruie a pîrcălabului Ieremia, de Hotin. Înainte de-a-nțelege el, au înțeles pedestrimile, izbucnite în strigăte de mînie.

Călărimile boierești scot chiote prelungi. Își pun cușmele în vîrful sulițelor, semn că nu vor să-mpungă. Gonesc la galop mic, spre dispozitivul inamic, călăreții în șei, drepți, sulițele drepte, cu vîrfurile acoperite de cușme. Trădare neagră, odioasă, care-l sfîșie pînă-n măruntaie. O clipă. Își revine. Strigă cu glasul lui bubuitor, care stăpînește toată împrejurimea :

— Chemați pedestrimea. Să intre în fața călărimii căpitanului Hoară. Să treacă în locul lor trei din pîlcurile căpitanului Negru.

Trîmbițele traduc ordinele voievodului. Curierii pleacă la galop întins. Infanteria lansată la atac se-ntoarce-n dispozitiv, la pas alergător.

Ion Vodă se ridică-n scări.

— Pe viul Dumnezeu ! Ce se-ntîmplă acolo ?

Artileria otomană, sînt acolo 120 de guri de foc, trecute peste Dunăre la adăpostul trădării lui Ieremia, deschide foc viu împotriva cavaleriei pîrcălabului. Cai și călăreți, răsturnați. Strigăte de spaimă.

— Pedeapsa cerului, măria-ta, spune stegarul Namila Ursu, are lacrămi în ochi și mîna care strînge hampa e albă, cu unghiile vinete.

Cavaleria pîrcălabului se-ntoarce la galop. Fără poruncă, artileriștii lui o cosesc cu salve ucigătoare. Cai sfîrtecați. Călăreți căzînd din șei, fum, moarte, răcnete de spaimă. Ion Vodă vede în spatele călăreților lui Ieremia spahiii plecați la șarjă, în vreme ce ienicerimile din aripi înaintează în pas viu...

Călăreții pîrcălabului umplu cîmpul cu leșuri. Se sparg în cete, care ies la galop dintre cele două oștiri. Spahiii se prăvălesc urlînd asupra centrului liniei întîi. Ion Vodă vede cum crește vertiginos distanța dintre spahii și restul dispozitivului otoman.

Contraatac cu ambele aripi. Ion Vodă intră în galop în linia întîi.

— Nici un pas înapoi, vitejilor. Trageți, tunari. Foc ! Foc ! Arcașii. Hotnogule Nicoară, Hotnogule Săcară !

E pretutindeni, în linia întîi, la galop, cu calul spumă. Aude gloanțele archebuzelor fluierîndu-i la urechi. Arcașii trag rapid, ordonat, pe linii. Spahiii sînt răsturnați, opriți, secerați. Trage artileria. Aripile plecate la contraatac silesc spahiii să se întoarcă în dispozitiv. Prin norii de pulbere s-arată ienicerimea... Oprire ! Salvă de archebuze. Fugă înainte. Oprire. Salvă de archebuze.

— Alah il Alah !

Lucesc iataganele. Se vede albul ochilor holbat sub coifuri. Se vede sudoarea curgînd pîraie pe obrazul turcilor. Li se văd dinții. Unul e chior. Altul urlă cu vinele gîtului umflate. Hotnogii se reped în întîmpinarea osmanilor. Toată linia întîi se prăvale înainte, în strigătele luptătorilor.

Ion Vodă răstoarnă cîțiva ieniceri, despică cu spada un bașbuluc bașa, iese dintre linii, urcă la galop jumătatea muncelului. Cele două oștriri s-au întrepătruns într-un viarmăt colcăitor de ghioage, iatagane, săbii, chipuri crispate, strigăte guturale, răgușite și turcii sînt mereu mai mulți, mereu împing din spate, artileria lor nu mai poate trage, tunurile din fața liniei întîi au rămas între unitățile turcești, apucă să vadă un trup de artilerist străpuns de sulițe, frînt peste țeava unuia din ele, și iarăși vălmășagul de luptători învăluit în propria-i durere, în strigătele de luptă și-n horcăitul înnebunitor al muribunzilor..

Soarele e-n crucea cerului. Zăpușeală.

Simte după ritmul scăzut al loviturilor de sabie și ghioagă istoveala luptătorilor lui. Icnetele sînt gîfîite, stropite de sudoare. Nori de colb, groși, colb cenușiu de stepă, se ridică grei, de sub tălpile oștirilor.

Trîmbițe cu glas străin care ordonă :

— Retragerea în fuga mare !

Osmanii se desprind din luptă printr-o manevră iscusită de asalt, urmată imediat de fugă. Linia întîi pornește urmărirea, cu urale de izbîndă. Ion Vodă vede artileria otomană pusă în baterie în spatele unor coline dulci, spre care se retrage ienicerimea. Coboară la galop mare. Depășește infanteria. Se ridică în scări. Strigă :

— Înapoi, în rînduri ! Nici un pas, Gorunule. Înapoi.

Trîmbițele cheamă la ordine. Hotnogii își opresc oamenii la timp. Turcii se trîntesc pe burtă. Artileria lor varsă clăbuci de fum vinețiu. Ghiulelele explodează la cîțiva pași în fața pedestrimilor cu hainele sfîșiate, stropite de sînge, cu măști tragice pe fețele unde sudoarea, praful și sîngele s-au amestecat cu strigătele de luptă, sleiala, nădejdile și încrîncenarea.

Gonește pe linia artileriei. Sosesc la galop înnebunit atelajele. Stă între tunuri, zeu crîncen al războiului, ordonă să se înhame atelajele și veghează alinierea tunurilor, obadă în obadă, la o sută de pași în spatele infanteriei care se retrage. Îl repede în linia întîi pe cavalerul Ion Vidra de Hațeg, cu poruncă strașnică. Cînd are să sune buciumul cel mare semnalul : «Îndărăptați-vă !», oștenii să fugă jumătate în stînga, jumătate în dreapta și să se adune în spatele artileriei. E sigur că din pricina colbului, a tragerilor propriei artilerii, osmanii n-au văzut manevra lui. Trăiește lupta cu frenezie sălbatică. Vede întregul dispozitiv, după cum vede pavezele turtite, morții răsturnați în cele mai nefirești poziții, crispați într-un efort cumplit, prelungit dincolo de moarte, vede rănile oribile, sîngele scurs în iarba tăvălită, muștele și-n Lunca Dunării, stolurile de corbi venite nu se știe de unde.

Freamătă în șa, comprimat pînă la durere, atunci cînd linia de luptă a turcilor se aruncă asupra moldovenilor și cazacilor cu aceleași răcnete chemătoare de Alah care-au

sfîșiat cerurile dunărene, aproape primăvară de primăvară, de două veacuri. La semnalul trîmbițelor, hotnogii simulează fuga, probabil mai natural decît turcii, pentru că aceștia se reped la asalt, orbește. Ion Codru Verde se numește buciumașul curții, are figură de mucenic, și-n mîinile lui buciumul se transformă cînd în tristețe, cînd în bucurie, cînd în mînie, pentru că Ion Codru Verde cunoaște esența sunetelor, cunoscînd probabil înainte de asta esența dorului, a bucuriei, a tristeței și a mîniei. La semnul voievodului ridică buciumul. În văzduhul chinuit se revarsă gîlgîit glasul lui Ion Codru Verde care povățuiește oștirea cu atîta convingere, încît se rupe în două, aleargă pe flancuri gonită de mînia buciumului : «mai iute, mai iute», «fugi bădie, fugi bădie», apoi chemată duios : «în rînduri, în rînduri» ; se regrupează în timp ce linia artileriei izbește năvala otomană în frunte.

Explozii dese, tunurile trag pe baterii, apoi salve ale artileriei ușoare, moldovenești, o canonadă plină de fum, explozii repezi, colb și urletele de spaimă ale turcilor, răriți cu repeziciune neașteptată.

Pe linia unde cad proiectilele crește o barieră de hoituri sfîrtecate. Arcașii moldoveni se grupează pe pîlcuri. Se regrupează pușcașii cazaci. Oamenii de la convoaie, purtînd burdufuri cu apă rece sau vin, trec printre rînduri. Oștenii beau din pumni. Își stropesc rănile cu vin. E cald. Peste cîmpul de luptă stăruie miros dulceag de sînge și hoit.

Iarăși Alah ! Dervișii în fața liniilor, cu piepturile goale. Iarăși iatagane năclăite de sînge, dinți albi, priviri crîncene, coifurile ienicerilor, pavăzele, iarăși tragerea rapidă a artileriei și arcașilor ; iarăși îngenunche linia otomană, se retrage, aici chiote și sudălmi și măscări, ienicerii ies din focul artileriei, se odihnesc nemișcați, cu iataganele plecate ; iarăși trîmbițe, iarăși Alah și spectacolul se repetă cu măreție sălbatică, dincolo de rațiune și Ion Vodă urlă de mînie că n-are cavaleria aici, cavaleria care să cadă în flancul fanaticilor, să-i ia în sulițe și să-i prăvale în Dunăre, acum cînd, decimați a treia oară de artilerie, o rup la fugă în dezordine și el n-are

cu ce-i urmări, n-are cu ce-i sfîrtecă, n-are cu ce-şi desăvîrşi victoria.

Soarele în creştet, vipie. Oamenii îşi pun ţărînă pe răni. Cei care nu se mai pot ţine pe picioare se tîrăsc din rînduri. Din Lunca Dunării ies unităţi proaspete. Tot ienicerî. Ion Vodă se stăpîneşte pînă dincolo de limitele stăpînirii omeneşti. I s-au rărit rîndurile. Nu-şi mai vede hotnogii. Nu-şi mai vede cetaşii. Toate feţele luptătorilor sînt aidoma. Sînge, colb, sudoare. Sînge, colb, sudoare. Viu, doar albul ochilor. În faţă, purcoaie, purcoaie de morţi. Hoiturile încep să se umfle. Ordonă să se aducă un transport nou de muniţie şi praf de puşcă. Să se evacueze răniţii. Tot mai des se aude strigătul : apă. Cei de la convoaie nu mai pridideșc cu burdufurile. Îl repede pe Ion Vidra de Haţeg în tabără, să organizeze rapid o tabără mobilă, să-nhame caii şi să stea gata pentru a primi oştirea. Nu vede norul uriaş care se ridică deasupra Ialpugului decît în momentul cînd cel dintîi tunet huruie în văzduhul încins.

Ploaia vine într-un potop răcoritor, ploaie de vară şi stepă, înfiorînd iarbăria, clăbucind sprintenă, hotitoare.

Ion Vodă galopează pe linia artileriei. De pomană rămîn goi artileriştii. De pomană acoperă săculeţii de pulbere, cu cămăşile. Descalecă. Vîră mîna în unul din saci. Praful de puşcă, grăunţos, s-a transformat în mîzgă clisoasă, care-i curge printre degete. Trece ploaia, o trîmbă fumurie, oblică, tăind cerul spre Reni. Trîmbiţele turcilor sună atacul. Ion Vodă are o singură salvă de tras. Cu toată receptivitatea lui la starea morală a oştirii nu simte cum foşnetul ierburilor înviate pătrunde în conştiinţa luptătorilor ; sonor, risipindu-le sleiala, cum boarea de răcoare coboară-n ei dîndu-le apă vie, cum strălucirea neîntinată a văzduhului îi înalţă alături de sfinţi.

Cea din urmă salvă.

Ion Vodă îşi trage spada. Voinicii din gardă îşi pleacă suliţele. Vodă ştie că acum bate clipa hotărîtoare a luptei şi clipa asta trebuie dezlegată din vecie, cu viaţa lui.

— Moldovaaa !

— Moldovaaa ! răspund într-un hăulit răscolitor oştile.

Vodă se prăvale la galop, lucid, crîncen, cu toată energia trupului uriaş amplificată de trădarea lui Ieremia, concentrată şi stăpînită pînă la cea dintîi lovitură de spadă, care-l despică în două pe başbuluc başa Ahmet Yezdi. E acolo un vălmăşag în care se sfîşie beregata cu dinţii, în care moldovenii se multiplică pe ei înzecindu-se, în care nimic nu mai rămîne omenesc în afara dorinţei de victorie, în care voievodul se pierde pe sine, folosind spada să se descătuşeze de toate mîniile, de toate urile, de toate gîndurile. Un ienicer tînăr lovit în umăr, cu braţul retezat, se prăvăleşte sub cal şi-i spintecă burta. Ion Vodă sare-n picioare. De jos poate revărsa mînia cu mai multă furie. Coseşte trupuri, retează capete, icneşte, e tot doar furie, doar răzbunare, atît de evident transformat într-un demon încît turcii, văzîndu-l, lapădă armele, dau dosul şi scot strigăte cumplite care debandează unităţile din centru :

— Aman !

— Izrafil ! Izrafil !

Contraatacul condus de Ion Vodă răstoarnă dispozitivul otoman pînă la linia artileriei. Cu barba stropită, cu platoşa numai mîzgă roşie, uriaş, Ion Vodă se-nhamă la un tun. Îl smulge din încremenire. Ordonă să se ia sacii cu pulbere. Oştenii năvălesc la celelalte tunuri. Turcii măresc distanţa. Le e frică de propria artilerie. Din spate, de pe măgura taberei, plînsetul buciumului şi glasul lui Ion Codru Verde :

— Tătarii ! Tătarii ! Tătarii !

Buciumul îi cade în suflet ca o slujbă a morţilor. Ieremia a vîndut totul. În afară de onoarea ostăşească a Moldovei, totul. Trage tunul cu puteri îndoite, plecat în ham, cu gîtul întins, cu tendoanele vibrînd. Moldovenii aduc în dispozitiv 60 de tunuri otomane, cu cîteva încărcături.

...Chimvalele stranii. Din vîlcelele şi mlaştinile Cuiliurluiului, mărşăluind în şiruri nesfîrşite, cu tuiurile în faţă, ies tătarii lui Adel-Ghirai : 30 000 de luptători, pe care-i credea încă dincolo de Nistru. Înserează. Peste

cîmpul de luptă vin pale de aer rece, cu învăluiri tari de pelin, de mîl şi de luncă.

Hotnogii, cîţi au mai rămas, conduc polcurile în formaţia pătrat. Oştirea alcătuieşte rapid un careu pe flancurile căruia se află puşcaşii cazaci, arcaşii şi tunurile. Tunurile turcilor, mînuite iscusit de artileriştii moldoveni, opresc şarja mongolilor. Cai fără călăreţi galopează înnebuniţi în toate părţile. Se-nhamă atelajele. Se execută retragerea. Tătarii revin. Galopează, ceambur după ceambur, în lungul formaţiei. Arcaşii mongoli săgetează din galop. Pedestrimea se apără cu scuturile lipite buză-n buză, alcătuind o carapace greu de pătruns. Ici, colo, săgeata găseşte drumul spre gîtul luptătorilor. Se aud strigătele celor loviţi. Broasca ţestoasă lasă pe sub miile de picioare trupuri chircite, răsucite în pelinul stepei, la rădăcină. Puşcaşii cazaci răspund cu foc viu. Se intră în tabăra de căruţe. Tot dispozitivul se retrage la Roşcani, sat pe-o coamă de deal, în spate. În cerul limpede au ieşit stelele. Carele scîrţîie, se aud obezile, tropotele cailor, şi cîmpia din urma oştirii se umple de goana ceambururilor, a spahiilor, de marşul circular al odelor de ieniceri.

GUSTUL VEŞNICIEI

Amar, gustul veşniciei, cu iz de sînge, pelin, sudoare ostăşească şi suferinţă, îşi spune Ion Vodă, în cea dintîi noapte la Roşcani. Oştenii sleiţi de luptă sapă şanţuri. Umbre cocîrjate pe hîrleţe, în umbrele străvezii ale nopţii. Aude cum cad bulgării de pămînt. Aude cum pîrîie gardurile satului. Garduri de uluci, de mărăcini, de papură. Oştenii fac parcane, cu care leagă carele între ele. Se amenajează o fortificaţie circulară. La mijloc, satul. Carele închid uliţele. Unde n-ajung carele, se sapă şanţuri adînci. Prin livezi. Prin ogoarele cu grîul năltuţ, verde crud, cu miros blînd de pace şi vară. Ion Vodă, detaşat de sine, umblă de la parcan la parcan, de la car la car, din post de veghe în post de veghe. Oriunde se duce, vede la poala dealului miile de focuri ale taberei inamice. Aude strigătele caraulelor mongole. Simte mirosul cărnii de oaie friptă pe spuză. Ard pe geana nopţii satele. La Slobozia arde cu vîlvătăi. Sînt aici oşteni din Slobozia. Tac. Stau rezemaţi în coada hîrleţelor şi tac. Arde la Caragaci-vechi. Arde la Bolboaca. Arde peste Ialpug, la Cişmeaua văruită. Arde spre Bolgrad. Tătarii nu-şi pierd vremea. Adel-Ghirai vrea să-şi asigure beneficiile din timp.

Stelele privesc din slavă, cu ochii trişti. Îşi dă seama că se topeşte tot în durerea asta comună, tăcută şi bărbătească, că arde cu fiecare foc aprins în noapte, roşu. Nu-şi mai defineşte stările interioare, socotind că destinul îi este potrivnic, că forţe mai preus de puterile lui îl macină şi zdrobesc după legi pe care nu le cunoaşte. Dacă n-ar fi trădat Ieremia, i-ar fi învins pe turci. I-ar fi învins pe tătari. Ceea ce au făcut oştenii lui astăzi atinge dumnezeiescul. Dacă n-ar fi trădat Ieremia...

Rouă din stele.

Oştenii dorm vlăguiţi, cu obrazurile în ţărîna aromitoare.

Dacă n-ar fi trădat Ieremia... Peste un an, sau peste doi, s-ar fi întors turcii. Şi femeile Moldovei nu pot naşte şi creşte în doi ani oştenii care să le apere pe ele şi Moldova. A intrat în luptă cu peste 31 000 de oşteni. La strigările aripii stîngi, acum la miezul nopţii, din 11 000 de viteji au răspuns numai 5 000... A pierdut într-o zi poate zece mii de vieţi. Cîţi din Gorunii aceia de la Suceava, nepoţi şi fini, gineri şi cuscri, or fi rămas teferi ? Toţi morţii de astăzi îi stau pe cuget. Atît de greu şi-apăsător, că nu se mai simte pe sine, decît ca pe o rană sîngerîndă, a tuturora.

Poate ăsta să fie gustul adevărat al veciei...

...Trec la Roşcani trei zile şi trei nopţi de arşiţă. N-au apă. Buzele le sînt crăpate. Setea îi devorează pînă la halucinaţie. Ienicerii se schimbă la asalt cu mongolii lui Adel-Ghirai. Mongolii lui Adel-Ghirai cu ienicerii. Asalt, tragere de artilerie, asalt, tragere de artilerie, asalt. Urlete, Alah, ochi holbaţi, luptă în poziţii, luptă, mereu luptă... Cînd mor, mor visînd apele reci ale Prutului, ale Nistrului, ale Sucevii, ale Siretului, mor vi-

sînd că se scaldă, că apele sînt limpezi, că beau cu sete din șipotele munților, mor visînd apele țării, toate apele Moldovei.

Mor mereu. În zori, la prînzișor, la amiaz, la vecernie, noaptea, sub trista și-nfiorata lumină a stelelor. Mor mereu, visînd apele țării și cu fiecare din ei moare și el, moare înnebunitor de lent, sfîșiat pînă-n adîncurile cele mai neștiute și nebănuite, moare și se-ngroapă de zeci de ori pe zi, de sute de ori pe zi, pînă la nebunie, pînă dincolo de nebunie.

Salvă de artilerie, iatagane, corp la corp, săgeți, mii de săgeți tătărăști, asalt, trîmbițe, luptă între care, luptă pe buza șanțurilor și fîntînarii nu găsesc vîna de apă a fîntînilor secate și căpitanul Ion Gîndu agonizează într-o tindă, cerîndu-i iertare că se-mpuținează pulberea, că nu mai sînt săgeți, că nu mai sînt plumbi. Nopțile, miile de focuri ale taberelor, de jur împrejur, în zarea zărilor alte focuri, abia ghicite, acolo unde-au ajuns ceambururile și știe că țara e deschisă, iar ei mor aici, culegînd cu buzele de pe cămășile întinse peste ierburi jilăveala umedă a zorilor și roua.

Nimic nu mai are valoare în sine. Toate actele firești ale vieții, toate actele de eroism individual se contopesc într-o singură experiență, cu gust de rouă, de sînge, de sudoare ostășească, poate gustul veșniciei, pentru că, dincolo de aceste trei zile, nu mai poate fi decît veșnicia.

«MĂ ROG DE IERTARE,
VOUĂ TUTUROR ALOR MEI, VITEJILOR !»

Sfat de oaste, la miezul nopții. Focuri. Străjile. Oștenii pe polcuri.

— Nu te du, măria-ta, la turci, că te pierd.

— Ăștia nu-și țin jurămîntul.

— Oare crezi, măria-ta, că Șchiopu cînd te-o avea în mînă te iartă ?

— Rămîi, doamne.

— Murim aici cu toții, dacă nu ne-or crește aripi să zburăm peste osmani.

Sînt toate glasurile oștirii. Tinere. Bărboase. Ninse. Hotărîrea e luată acolo, în adîncul lui, de unde n-o mai poate clinti nimeni. O încercare să rupă încercuirea e sortită pierzaniei. Dispozitivul turcesc e prea adînc. A rămîne aici, în încercuire, înseamnă a sfîrși muniția, a lupta la sabie, murind pînă la unul. Dacă i se asigură libertatea oștenilor, contra predării lui, atunci veșnicia cîștigă cîteva generații în satele și tîrgurile rămase fără acești bărbați, gata de sacrificiul suprem, cu cele mai firești vorbe.

A doua zi, flamuri albe. Parlamentari. Ion Vidra de Hațeg la Petru Șchiopu. Oferta îl face pe Ahmet pașa să necheze de plăcere. De față, palid, Simun beg. Ion Vidra de Hațeg nu-nțelege de ce turcul rănit proaspăt la frunte îi face semne tainice de refuz. Ahmet pașa jură de șapte ori pe coran că-l va preda pe Ion Vodă, viu, sultanului. Că oștile lui vor fi slobode. Pentru că repetă Ion Vidra de Hațeg vorbele voievodului său :

— «Cazacii zaporojeni să se întoarcă acasă, cu toate armele, caii și sculele lor de război, fiind ei oameni distinși prin credința și virtutea lor și demni de laudă a toate popoarele ; cît și despre moldoveni, nu zic nimica, fiind de astăzi supușii împăratului, n-am îndoială că-i veți lăsa în pace ; iar pe mine să mă dați pe mîna împăratului.»

Petru Șchiopu jură pe evanghelie că așa va fi. Ion Vidra de Hațeg se-ntoarce-n tabără, gardat de Simun beg cu cincizeci de ieniceri. Oștirea otomană stă în alarmă. Artileriștii cu fitilele aprinse. Călăreții cu caii la mînă. Tătarii călări. Trîmbițele ienicerilor vestesc : — Din mila lui Alah, o solie ! Răspunde buciumul lui Ion Codru Verde, cu o tîngă prelungă și răscolitoare. Oștenii la șanțuri, rezemați în săbii, descoperiți, lăcrămînd. În capul uliței, Ion Vodă.

— Nu te duce, măria-ta...

Namilă Ursu, cu steagul țării la piept. În genunchi în fața lui.

— Nu te duce, măria-ta !

Ion Vodă îl saltă de subțiori. Oștenii de gardă proptesc sulițele în pieptul lui Simun beg. Oșteanul se strecoară pe

sub sulițe. Vine în fața voievodului. Se-nchină adînc, de trei ori. I se uită-n ochi. Spune abia un murmur :

— Nu te duce, beyule ! În numele lui Alah !

Ion Vodă tresare. Se uită peste coiful turcului la mulțimea oștilor de dincolo, se uită la oștenii lui, tăiați, oblojiți, uscați, cu ochii căzuți în fundul găvanelor, se cutremură, își scoate coiful și se pleacă adînc, se-ndoaie uriașul pînă atinge pămîntul cu degetele, își face cruce, sărută mătasea steagului și cu glas bărbătesc, aburit :

— Mă rog de iertare vouă tuturor alor mei, vitejilor, dacă v-am mîniat cu ceva, dacă v-am greșit cu gîndul ori cu fapta, ori cu vorba, mă rog, vouă tuturor, de iertare. Să nu uitați ceasul ăsta, să nu uitați nimic, vitejilor, din ce nu se poate uita și ierta.

Tu, Ursule, desprinde steagul și vîră-l în sîn. Și tu, Sviercevsky, prietene, ia avuțiile mele, cîte sînt în carul pe care ți-l dăruiește acest cavaler și bucură-te de ele, în amintirea mea. Sînt gata, Simun beg.

Se pleacă în stînga, în dreapta, se-nchină oștenilor, oștenii dau în genunchi, îi sărută mîna cu buze arse de sete, tari, scorțoase, fiecare vrea să-i atingă cizmele și veșmîntul, el bolborosește din ce în ce mai icnit :

— Mă rog de iertare vouă tuturor ! Mă rog de iertare, vitejilor !

Se rupe dintre ei, se smulge pentru că-l țin și pentru că hohotesc și pentru că-l binecuvîntă, se smulge, sare șanțul, se mai închină o dată lor, pedestrimilor, se-nchină spre zarea Moldovei, albastră și dezmierdată, apoi își pune coiful, își reazămă pumnul în garda spadei și murmură în armeană :

«Puzderie-am visat de stele mici
Zburînd în calea uneia mai mari,
Și cele mici, ca roiul de țînțari
S-au năpustit de peste tot, deodată,
În steaua ceea mare-nvîlvorată»

Trece printre miile de turci aliniați să-l vadă, privindu-l superstițios, cu teamă, unii își acoperă ochii cu mîinile, trece dincolo de ei, desprins de el însuși, spunîndu-și

c-a făcut tot ce-ar fi putut face un om și mai mult decît atît.

Întîlnirea cu Petru Șchiopu și Ahmet pașa. Trufia învingătorilor. Insulte. Multe insulte. El, uriaș, între ei toți, trădători și năvălitori. Ahmet pașa îi cere spada și cînd și-o trage, se dau cu toții înapoi, el rîde, o-nfinge-n pămînt și-o frînge, apoi sar cu toții, îl lovesc cu hangerele, îl leagă și Ahmet pașa țipă pițigăiat să se aducă cămilele, cămilele pregătite din vreme pentru supliciu.

Își simte rănile. Durerea îl ușurează. Îl detașează. Vin cămilele. O dată cu ele, Simun bey.

— Întinde mîinile, măria-ta, spune Simun bey...

Ceilalți stau în fața cortului. Sînt singuri, între satîrgii. Îi leagă mîinile.

— Să știi că eu i-am împroșcat cu moarte pe călăreții lui Ieremia, măria-ta.

Ion Vodă îl strînge de încheietură. Se-ntoarce spre Petru Șchiopu. Arcada deschisă îi sîngeră puternic. Strigă:

— Uite, Șchiopule, că eu multe feluri de morți groaznice am făcut, iară această moarte n-am știut să o fi făcut. Dacă aș scăpa eu de aici, atunci și moartea asta pe care mi-o gătești, ți s-ar părea ușoară ție și alor tăi, scîrnăvie.

Cînd Simun beg îi leagă piciorul stîng de șaua unei cămile se gîndește că poate faptul că s-a oferit conștient acestui martiriu, așa cum se oferă de veacuri Moldova, fără ca nimeni să-i sară în ajutor, ține de legile acelea care l-au învins. Constată că e liniștit, că pierde sînge din belșug și-atunci vede cum se repede un ofițer de spahii la el și-și trece jungherul prin sîngele de pe gulerul năclăit al cămășii, cum fuge strigîndu-l besmetic pe Alah, cum un fior de nebunie cuprinde toată suita lui Ahmet pașa, cum Simun beg se grăbește să-i lege piciorul drept de șaua celeilalte cămile și cum Cigalazade, mare ușier împărătesc, italian renegat, vine la el cu hangerul ridicat, aude ordinele lui Ahmet pașa, care strigă :

— Cămilele ! Cămilele !

Înainte ca acestea să pornească se uită la Simun beg și Simun beg spune :

— Te pizmuiesc, măria-ta ! Simun beg își trage hangerul. Simte fierul rece, în beregată, o dată cu smuci-

tura cămilelor în tot trupul şi lovitura laşă a lui Cigalazade în osul cefii.

Trupul i-a fost sfîrtecat în bucăţi. Ofiţerii şi-au împărţit oasele lui, transformîndu-le în talismane. Şi-au muiat cu toţii iataganele în sîngele lui ca să tragă ceva din forţa şi vitejia-i fără seamăn. Capul a fost aşezat într-o suliţă. Cazacii încolonaţi, ieşiţi din tabără, au fost atacaţi din toate părţile. S-au luptat vitejeşte, pînă la ultimul om. Moldovenii au căzut spre seară, sub iatagane...

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

